ఇందువలన "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాత్"అను శ్రుతి - అచేతనం బగు మాయ జగత్కారణంబని చెప్పుచుండుటచే నదియే సమంజసముగ తోచు చున్నది. జ్ఞానరూపంబగు బ్రహ్మము జగత్కారణంబని చెప్పునెడ "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం" ఇత్యాది శ్రుతిభంగ ప్రసంగ మేర్పడుచుండుటఁజేసి సర్వ విధంబులను బ్రహ్మము జగత్కారణత్వాది లక్షణములుగలది యని చెప్పుటకు నశక్యముగనున్నది గదా ?

వికల్పము = ఇదిగాని అదిగాని యనునది ;

వ్యవస్థిత వికల్పము = ఒకటి కొంతకాలము, మరియొకటి కొంతకాలంబను వ్యవస్థ గలది :

సముచ్చయము = ఇదియు అదియు అన్నియు కూడి యనునది ;

ఉత్తరము : సృష్టి స్థితి లయాదులు వస్తుతః జగముఁజెందినవై బ్రహ్మ సంబంధము గలవి కాకున్నను జగజ్జన్మాది కారణత్వము - తటస్థభావముతో బ్రహ్మ లక్షణముగ సంగతమగుచున్నయది.

ఎద్ది సర్వజ్ఞతాదివిశిష్టమై నామధేయాష్టక సన్నిహితంబగు శివతత్త్వమో అదియే జగత్కారణమగు బ్రహ్మంబని చెప్పఁబడుచున్నది.

ఆనందాది ధర్మములు బ్రహ్మమునందే పర్యవసానముఁ జెందునవి.

సర్వజ్ఞత, నిత్యతృప్తి, అనాదిబోధ, స్వతంత్రత, అలుప్తశక్తిమత్త్వము, అనంతశక్తిమత్త్వము - అనునవి బ్రహ్మమునకు సహజలక్షణములుగ పేర్కొనఁ బడుచున్నవి.

1. సర్వజ్ఞత ;

బాహ్యసాధనముల నపేక్షింపనట్టి నిష్కళంకానుభవమున సర్వవస్తువులు నిత్యప్రత్యక్షములగుచుండుట.

"యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్, యస్య జ్ఞానమయం తపః" ఇత్యాది శ్రుతులు బ్రహ్మము సర్వజ్ఞుఁడని ధృవపఱచుచున్నవి.

ఇట్లు బ్రహ్మము సర్వజ్ఞుఁడని చెప్పుటచే చేతనుల నానావిధకర్మఫలభోగమున కనుకూలములగు శరీరములను నిర్మించుటకు వలయు నుపాయంబగు సామగ్రివిశేషమును గురుతెరుగు బ్రహ్మము జగన్నిమిత్త కారణంబగునని తేటపడుచున్నది.

2. నిత్యతృప్తత :

సర్వవిధబాధలఁజెందు కళంకము లేనట్టి నిరతిశయానందముతో పరిపూర్ణుడై యుండుట. ఇందువలననే "ఆనందో బ్రహ్మ" యని శ్రుతి ప్రతిపాదించినది. ''అన్యోఽంతర ఆత్మాఽఽనందమయః'' అని ప్రశంసించి ''సైషాఽఽనందస్య మీమాంసా భవతి'' అని యారంభించి యభ్యసించుటవలన నిరతిశయానందము ఉన్నతస్థానముగ కలవాడని ''స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః'' అని పరమాత్మ నిరూపింపఁబడియెను. బ్రహ్మము ఆనందపరిపూర్ణుఁడగుటఁజేసి యట్టి యానందమే బ్రహ్మంబని వర్ణింపఁబడుచున్నది. అట్టి యానందము ననుభవించు నైపుణ్యము గల బ్రహ్మము నిత్యతృప్తమనఁబడుచున్నది.

బ్రహ్మము మహానందము ననుభవించుట మనస్సుతోడనే యగును. అస్మదాదులవలె బాహ్యసాధనముల యవసరము బ్రహ్మానందానుభవమునకు లేకుండును.

"ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ, సత్యాత్మ, ప్రాణారామం మనఆనందం శాంతి సమృద్ధ మమృతమ్''

"ఆ సమంతాత్ కాశత ఇత్యాకాశః" అను వ్యుత్పత్తి ననుసరించి అంతట వెలుగొందునది యగుటవలన ఆకాశ మనఁబడును. ఇట ఆకాశశబ్దవాచ్యము చిదంబరమగుటచే భూతాకాశము కానేరదు. ఎందుకనగా ? భూతాకాశమునందు ప్రకాశధర్మము లేకున్నయది. చిదంబర మనగా - సమస్తజగదండ సముదాయ మనఁబడు బుద్బుదసముదాయమునకు సముద్రమువంటిదియు, శ్రేష్ఠమైన ప్రకృతి స్వరూపము గలదియు పరమశక్తి యగును. ఇట్టి చిదంబరము శరీరముగా గల పరమాత్మ ఆకాశ శరీరంబగుచున్నది.

"పురుషుఁడైన రుద్రుఁడు సద్రూపుఁడు తేజోమయుండును"

"సన్ ఘటః", "సన్ పటః" అని వస్తువుల నన్నిటి ననువర్తించు స్వభావము గల బ్రహ్మము జగమునకంతటికి నుపాదానకారణంబగుచున్నయది. మట్టితో నిండియుండు కుండ మున్నగువానికి మృత్తిక యుపాదానంబగు గదా !

ఇందువలన సద్రూపంబగు బ్రహ్మము భవశబ్దముతో నిర్వచింపఁబడుచున్నది.

భూధాతువునుండి అసధాతువునుండియు నిష్పన్నమైన భవశబ్దము సత్తార్థకంబగుటచే సచ్ఛబ్దమునకు పర్యాయంబగునది; "సదేవ" అను వాక్యమందలి సచ్ఛబ్దము - "పురుషో వై రుద్రః సన్మహః" అను వాక్యము ననుసరించి శివునందే పర్యవసానముఁ జెందునదగుటచే భవపదము సత్పదంబు నేకార్థకములగుచున్నవి.

శర్వశబ్దార్థము :

"శౄ హింసాయాం" అను ధాత్వర్థము వలన శర్వశబ్దముతో బ్రహ్మము - సకలమును సంహరించునదిగ ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది

"తస్మా దుపసంహర్త్రే మహాగ్రాసాయ వై నమః"
"యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనః''

"మహాగ్రాసము గల నిఖిలప్రపంచసంహారి యగు పరమాత్మకు నమస్కారము.''

"బ్రాహ్మణక్షత్రియాదిజగము నాహారముగ గొనునది బ్రహ్మంబగుచున్నది. ఇట్లు శ్రుతులందు బ్రహ్మము సర్వసంహర్తగ నిరూపింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : నిఖిలసంహారము తమోగుణకార్యమగుటచే బ్రహ్మలక్షణమగునా ?

ఉత్తరము : "సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్" తమోఽతీతుఁడు స్వయంప్రకాశమానుండగు శంకరుఁడు - జీవుల విశ్రాంతికై స్థూలరూపములను విడదీయు సంహారకృత్యమును గావించుచు జీవుల ననుగ్రహించువాడు.

శ్రీ పార్వతీరాజరాజేశ్వరాభ్యాం నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదకృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

[ఆంధ్రీకరణము]

"అథాతో బ్రహ్మ జిజ్ఞాసా" మొదలుకొని "తత్తు సమన్వయాత్" వరకు గల నాలుగు సూత్రములందు బాగుగా చెప్పఁబడిన బ్రహ్మలక్షణము ప్రధానము (ప్రకృతి) నందు వర్తించునని యాశంకించి దిగువ సూత్రమును శ్రీ వేదవ్యాస భగవానులు ఉదాహరించియున్నవారు.

సూ. ఈక్షతే ర్నాశబ్దమ్. 1-1-5

శబ్దప్రమాణముచే సాధింపరానిది అశబ్దమనంబడును. అనగా ప్రధానము జగత్కారణము కాదు. శ్రుతియందు ఈక్షతిశబ్ద ముండుటవలనని సూత్రార్థము.

''సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవాద్వితీయమ్" ఛాందోగ్యము.

"తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయ"

ఇఁట సృష్టికి పూర్వమగు సత్పదార్థము బ్రహ్మమా ? ప్రధానమా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ప్రధానము జగత్కారణమగుట పొసగునది. ఎట్లనగా ?

"అజా మేకాం లోహిత శుక్ల కృష్ణాం
బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపామ్"

"రక్త శుక్ల కృష్ణవర్ణములతో రజః సత్త్వ తమో గుణములు కలదియు, నిత్యయు ఏకయు నగు ప్రకృతి - తనతో సమానములగు రూపగుణములు గల యనేక ప్రాణులను పుట్టించునది"

హేతువగుటయు తన్మూలముగా మహాదేవుఁడు సర్వకారణుఁ డనఁబడుగుటయు ముఖ్యాంశము లగుచున్నవి.

మరియు నదే యోగయాజ్ఞవల్క్యయమున

శ్లో॥ ఏతదుక్తం భవత్యత్ర - గార్గి ! బ్రహ్మవిదాం వరే,
బ్రహ్మాది కార్యరూపాణి - స్వే స్వే సంహృత్య కారణే ।
యుక్తచిత్త స్తథాఽఽత్మానం - ధారయే త్పరమేశ్వరే॥

''బ్రహ్మవిదులలో శ్రేష్ఠురాలవైన గార్గీ ! సావధానముగ నాలకింపుము! ఇవ్విషయమున సారాంశమును చెప్పుచున్నాను. బ్రహ్మాది కార్యరూపములను స్వ స్వకారణములగు విష్ణ్వాది రూపములయందు నుపసంహరించి స్థిరచిత్తముగలవాడై తన (జీవాత్మ)ను పరమేశ్వరునియందు నిలుపవలెను."

ఇత్యాది ప్రమాణసంపత్తిచే "ఏకో హ వై" అనుచో గల అసీత్పదము - నారాయణుని ప్రథమోత్పత్తిని చెప్పుననియు సుబాల నారాయణోపనిషదాదుల యందు గల నారాయణుని జగత్కారణత్వము నవాంతర సృష్టి విషయకముగ సమర్థింపనగు ననియు తేటపడుచున్నయది.

ప్రశ్న : ఓయీ ! భవత్సమర్థనము సర్వ శ్రుతులకు విరుద్ధము కానప్పుడు గదా అంగీకార్యమగును? ఎట్లు అంగీకార్యము కాదందువేని వినుము!

"యో బ్రహాణం" "యో దేవానాం" అను మంత్రములలో దేవతలకు మున్ను బ్రహ్మదేవుఁడు పరశివునివలన నుదయించి "యజుర్భ్యో విష్ణుం" ఇత్యాది వాక్యము లఁబట్టి విష్ణు రుద్రులను పుట్టించెనని తెలియుచున్నది. అట్లే "అండం హిరణ్మయం మధ్యే సముద్రం రుద్రస్య వీర్యాత్ ప్రథమం సంబభూవ, తత్ర బ్రహ్మా విష్ణు ర్జాతో జాతవేదాః" ఇత్యాది శ్రుతులయందు "రుద్రసంజ్ఞస్య దేవస్య- రూపే మూర్తిః ప్రజాయతే, తేన క్షిప్తం రసే వీర్యం - పరమూర్త్యభిమానినా । తదండ మభవ ద్వీర్యం - సహస్ర కిరణప్రభమ్, విష్ణు స్తత్ ప్రావిశ త్సాక్షాత్ - మమ శక్తేస్తు వైభవాత్ । పున ర్నారాయణాఖ్యాం మే - నియోగాత్ ప్రాప్తవానసౌ" అను వాసిష్ఠ లైంగాది పురాణ వాక్యములయందును రుద్రుఁడు బ్రహ్మ విష్ణువులను పుట్టించెనని విదితమగును. మఱియు మహోపనిషదాది ప్రమాణములు - నారాయణునిచే బ్రహ్మ

రుద్రులు తదితరమంతయు సృజింపఁ బడెనని చెప్పుచున్నవి. కావున సర్వకారణ వస్తువును నిర్ణయించుట యసాధ్యమని తోచెడిని.

ఉత్తరము : ఇవ్విషయమున పూజ్యుడైన వాయువు దిగువ విధము వక్కాణించెను.

శ్లో॥ తపసా తోషయిత్వా తం - పితరం పరమేశ్వరమ్,
బ్రహ్మనారాయణౌ పూర్వం - రుద్రః కల్పాంతరే உ సృజత్॥
కల్పాంతరే పున ర్బ్రహ్మా - రుద్రవిష్ణూ జగన్మయః,
విష్ణుశ్చ భగవాం స్తద్వత్ - బ్రహ్మాండ మసృజత్ పునః॥
నారాయణం పున ర్బ్రహ్మా - బ్రహ్మాణం చ పున ర్భవః,
ఏవం కల్పేషు కల్పేషు - బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాః॥
పరస్పరస్మా జ్జాయంతే- పరస్పర జయైషిణః,
తత్తత్ కల్పాంత వృత్తాంత - మధికృత్య మహర్షిభిః।
ప్రభావః కథ్యతే తేషాం - పరస్పర సముద్భవః॥

పూర్వము ఒకానొక మహాకల్పమున రుద్రుఁడు తన తండ్రియగు పరశివుని తపస్సుతో సంతోషింపఁజేసి తదనుగ్రహమున బ్రహ్మ విష్ణువులను పుట్టింప సమర్థుఁడయ్యెను. మరియొక మహాకల్పమున చతుర్ముఖుఁడు నట్లే శివానుగ్రహ పాత్రుఁడై రుద్రవిష్ణువులను జన్మింపఁజేసినవాడు. ఇంక నొక మహాకల్పమున నారాయణుఁడు పరమేశ్వరు నారాధించి బ్రహ్మరుద్రాది ప్రపంచము నావిర్భవింపఁ జేసెను. మరల బ్రహ్మదేవుఁడు నారాయణుని రుద్రుఁడు బ్రహ్మదేవుని పుట్టించిరి. ఇట్లు త్రిమూర్తులు ఒండొరులను జయింపఁదలచి ఆ యా కల్పములయందు పరస్పరము (ఒకరివలన మఱియొకరు) జన్మించుచుందురు. కావున మహర్షులు ఆ యా కల్పముల ననుసరించి త్రిమూర్తుల ప్రభావమును ప్రశంసించియున్న వారు."

ఇట్లు త్రిమూర్తులలో గల కార్యభావము కారణభావంబు తత్తత్కల్పములను పురస్కరించుకొనినదగుటచే సర్వ ప్రమాణములకు విరుద్ధము కాదనియు "నారాయణాత్ బ్రహ్మ జాయతే" ఇత్యాది సందర్భమున నారాయణుఁడు బ్రహ్మరుద్రాది

జనకుఁడని చెప్పుట యవాంతర సృష్టిఁ జెందినదనియు ఇట్లే సర్వకారణవాక్యముల నవిరోధముగ సమర్థించుకొనవలెననియు తెలియునది. ఒకవేళ నిట్లు కాదని నచో "శివ ఏవ కేవలః" "ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీత్" "హిరణ్యగర్భః సమ తాగ్రే" ఇత్యాది వాక్యములు పరస్పర విరుద్ధములుగ భాసించుటఁజేసి యప్రమాణములు కావలసివచ్చును.

"ఏవ మపి చతుర్ముఖునివలన రుద్రుఁడు జన్మించిన వాడను నంశము శ్రుత్యంతరములయందు సుప్రసిద్ధమగుటచే శివునకు సర్వకారణత్వము భంగ పడు" నని శంకింపఁగూడదు.

శ్లో॥ తతాప పరమం ఘోరం - తతో విప్రా శ్చతుర్ముఖః ।
సృష్ట్యర్థం బ్రహ్మణ స్తస్య - భ్రువో ర్ఘ్రాణస్య మధ్యతః ॥
అవిముక్తాభిధా ద్దేశాత్ - స్వకీయాత్తు విశేషతః ।
త్రిమూర్తీనాం మహేశస్య - ద్విజా వేదాంతవిత్తమాః ॥
అంశభూతో మహాదేవః - సర్వదేవ నమస్కృతః ।
అర్ధనారీశ్వరో భూత్వా - ప్రాదురాసీత్ కృపానిధిః ॥

సూతసంహిత.

"వేదాంతవిదులైన విప్రులారా! చతుర్ముఖుఁడు తా జేయఁదలచిన సృష్టి కొనసాగుటకై ఘోరతపము నాచరింపగా మహేశ్వరుఁడు తన యంశముతో పితామహుని కనుబొమలు ముక్కు నడుమ స్వకీయమగు అవిముక్త ప్రదేశము నుండి యర్ధనారీశ్వరుఁడుగ నావిర్భవించినవాడు. అట్టితఱి కరుణానిధియగు మహాదేవుని దేవతలందరు నమస్కరించిరి.

మఱియు నీ యంశమునే పరాశరుఁడు రాజధర్మమునందు సంగ్రహముగా వచించెను.

శ్లో॥ సృష్ట్యర్థం బ్రహ్మణః పుత్రో - లలాటా దుత్థితః ప్రభుః ॥

శిలాదుఁగూర్చి దేవేంద్రుఁడు లింగపురాణమునందు

శ్లో॥ తస్య హృత్కమలస్థస్య - నియోగా దంశజో విభోః,
లలాటం తస్య నిర్భిద్య - ప్రాదురాసీత్ ప్రభో ర్ముఖాత్ ॥

రుద్రుఁడు - స్వహృదయకమలమున నివసించు శివుని యాదేశమునఁజేసి బ్రహ్మదేవుని లలాటమును భేదించి బ్రహ్మముఖమునుండి యావిర్భవించినవాడు." అని వక్కాణించెను.

ఇట్లే వాయుసంహితయందు

శ్లో॥ నిర్దిష్టః పరమేశేన - మహేశో నీలలోహితః ।
పుత్రో భూత్వాఽనుగృహ్ణాతి - బ్రహ్మాణం బ్రహ్మణోఽనుజః ॥

"పరమేశ్వరుని నియోగమువలన నీలలోహితుఁడైన మహేశ్వరుఁడు పుత్రుఁడుగ జన్మించి బ్రహ్మదేవు ననుగ్రహించినవాడు" మఱియు "త్వామేవ పుత్ర మిచ్ఛామి" అని ప్రార్థించిన చతుర్ముఖు ననుగ్రహించుటకు నాతని లలాటమునుండి రుద్రుఁడావిర్భవించెనని యాదిత్య పురాణాదులయందు కలదు. మహేశ్వరుఁడు మహాప్రళయమువరకు నుండు వాడగుటను అవాంతర కల్పముల యందు పునః పునః జన్మింపనివాడగుటవలనను ప్రతి అవాంతరకల్పమునఁ జెప్పఁబడిన మహేశ్వరుని యావిర్భావము తదంశ విశేషమును గురించినదని యవశ్య మంగీకరింపవలెను.

"తస్య లలాటా త్ర్యక్షః శూలపాణిః పురుషోఽజాయత"

"బిభ్రత్సర్వం బ్రహ్మచర్యం తపః" శ్రుతి.

శ్లో॥ తతః పార్శ్వే వృషాంకస్య - బ్రహ్మచారీ వ్యవర్తత,
పింగాక్ష స్తపసా శ్రేష్ఠో - బలవా న్నీలలోహితః ॥

ద్రోణపర్వము.

కూర్మపురాణమునందు

శ్లో॥ అహం చ భవతో వక్త్రాత్ - కల్పాంతే ఘోరరూపధృక్,
శూలపాణి ర్భవిష్యామి - క్రోధజ స్తవ పుత్రక! ॥

ప్రళయకాలమున భయంకర రూపముతో త్రిశూలపాణినై నీ ముఖము నుండి యావిర్భవింతును కావున నన్ను నీ క్రోధమునుండి పుట్టినవాడందురు. అని పరమేశ్వరుఁడు వక్కాణించుటచే పురాణాదుల యందు చెప్పఁబడిన రుద్రుని

యావిర్భావమును ఐచ్ఛిక అంశావతారముగ భావించుట సమంజసంబగుచున్న యది. ఐతే నొకానొకచో బ్రహ్మ విష్ణువులకన్న రుద్రుఁడు తక్కువవాడని చెప్పఁబడిన యంశము - రామకృష్ణాద్యవతారములు దశరథ వసుదేవాదులకన్న నికర్షములగునని లోకదృష్టి నంగీరింపఁబడినట్లు స్థాణ్వాది శబ్దములతో తెలుపఁబడు రుద్రుని యంశవిశేషములఁగూర్చి యని- గ్రహింపనగును.

బ్రహ్మ విష్ణువులు మాత్రము స్వమూల రూపములతోడనే రుద్రుని కన్న తక్కువవారనుటకు శ్రుతి ప్రమాణమును గాననగును.

"పరా త్పరతరో బ్రహ్మ - తత్పరా త్పరతో హరిః,
తత్పరా త్పరతో హీశః" శివసంకల్పోపనిషత్తు.
మఱియు "యో దేవానాం ప్రథమం పురస్తాత్ - విశ్వాధికో
రుద్రో మహర్షిః,
హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానం - స నో దేవః శుభయా
స్మృత్యా సంయునక్తు"

అను నారాయణోపనిషత్‌వచనముఁబట్టియు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రాః సంప్రసూయంతే" అను అథర్వశిఖావచనమువలనను "బ్రహ్మ విష్ణువులు ఒకరి నొకరు పుట్టించుకొనువార"ని చెప్పుటయు ముఖ్యాంశము కాజాలదు.

ఇందుకు మరియొక ప్రమాణము - ఆదిత్య పురాణమున గానఁబడుచున్న యది.

శ్లో॥ ప్రవిష్టో బ్రహ్మణో దేహం - తత్ర దర్శనలాలసః,
విస్మితః కమలాకాంతో - నిర్జగామ విదే ర్ముఖాత్ ॥
సహస్రశీర్షా పురుషః - పున ర్బ్రహ్మాణ మబ్రవీత్,
విదే త్వమద్య మద్దేహం - ప్రవిశ్యాఽశు విలోకయ ॥
చరాచరాత్మకాన్ లోకాన్ - నదేవాసుర మానుషాన్,
తతో విరించి ర్భగవాన్ - సుందరం కమలాపతేః ॥
ప్రవిశ్య సకలాన్ లోకాన్ - దృష్ట్వాఽభూత్ విస్మితో విధిః,
నాపశ్య న్నిర్గమద్వారం - పిహితాం చక్రపాణినా ॥

తతోఽసౌ నాభిచక్రస్య - నాభిమార్గ మభిందత,
నిర్గత స్తేన మార్గేణ - బ్రహ్మ బ్రహ్మవతాం వరః ॥

"నారాయణుఁడు నొకప్పుడు బ్రహ్మదేహమునఁ బ్రవేశించినవాడై యందలి విశేషములఁగాంచి విస్మితుడై విధిముఖమునుండి సహస్రశీర్షత్వాది లక్షణములు గల పురుషుఁడుగా బయటపడెను. అట్టితఱి చతుర్ముఖుని గురించి "నీవిప్పుడు నా శరీరమున త్వరగా చొఱఁబడి యందలి దృశ్యములను గాంచు"మని నారాయణుఁడు నుడువగా బ్రహ్మదేవుఁడు సుందరమగు హరి శరీరమునఁ బ్రవేశించి చరాచరలోకముల నన్నిటి నవలోకించి యచ్చెరువునొందెను. తరువాత వేద విద్వరుఁడైన చతుర్ముఖుఁడు హరి దేహమునుండి వెళ్ళుటకు మార్గమును (నారాయణుఁడు తన శరీరమునంత నాచ్ఛాదించియుండుటచే) గాంచనందున నాభిచక్రమును భేదించి నాభిమార్గముగుండా బయటికి నేతెంచెను."

ఇత్యాది సందర్భమువలన "అనేక స్థలములయందు చెప్పఁబడిన నారాయణుని జననము వాస్తవము కాదనియు స్వేచ్ఛాఽవతారకృతమగుటచే విలక్షణమైన దనియు రుద్రుఁడు పితామహుని పుత్రుఁడనియు ఒకప్పుడు నారాయణునిచేతను సృజింపఁబడె ననియు" పరులు ఆర్భాటించునది వైదికజన పరిగ్రాహ్యము కాజాల దని విశదమైనది.

''అజాత ఇత్యేవ కశ్చి ద్భీరుః ప్రపద్యతే" "రుద్ర యత్తే జనిమ చారు చిత్రమ్'' అను మంత్రములయందు జన్మరహితుఁడుగా నిరూపింపఁబడిన మహేశ్వరుఁడు - బ్రహ్మ విష్ణు ప్రార్థన ననుసరించి పరశివ ధ్యానమునకై శ్రేష్ఠమగు నవిముక్త ప్రదేశమునుండి యావిర్భవించుట కర్మమూలకము కాదని తెలియవలెను.

ఇఁక "నమో విష్ణవే బృహతే కరోమి" అనుచో బృహత్తుగా చెప్పఁబడిన విష్ణువు "జాతో బృహ న్నభిపాతి తృతీయమ్" అనుచో జన్మవంతుఁడుగాను పురాణాదులయందు గర్భవాసమునుండి మనుష్యమాత్రుఁడుగా నుదయించినవాడుగాను చెప్పఁబడినందున నారాయణుని జననము స్వేచ్ఛావతారకృతముగాక కర్మమూలక మగునని బోధపడును. అకర్మవశ్యత్వాది లక్షణములు నారాయణునిగూర్చి యెచటను ప్రతిపాదింపఁబడలేదు. ప్రత్యుత కర్మవశ్యత్వాదులు విష్ణువునకు గలవని యుత్తరరామాయణమున ఏబదియొకటవ సర్గమున దూర్వాసుఁడు దశరథమహా

రాజు నుద్దేశించి దిగువ విధము వక్కాణించిన సందర్భమును పరిశీలింపగా తేట పడుచున్నయది.

శ్లో॥ శ్రుణు రాజన్ పురావృత్తం - తథా దేవాసురే యుధి,
దైత్యాః సురై ర్భర్త్స్యమానాః - భృగుపత్నీం సమాశ్రితాః ॥
తయా దత్తాభయా స్తత్ర - న్యవస న్నభయా స్తదా,
తయా పరిగృహీతాం స్తాన్ - దృష్ట్వా క్రుద్ధః సురేశ్వరః ॥
చక్రేణ శితధారేణ - భృగుపత్న్యాః శిరోఽహరత్,
తత స్తాం నిహతాం దృష్ట్వా - పత్నీం భృగుకులోద్వహః ॥
శశాప సహసా క్రుద్ధో - విష్ణుం రిపుకులార్దనమ్,
యస్మా దవధ్యాం మే పత్నీ - మవధీః క్రోధమూర్ఛితః ॥
తస్మా త్త్వం మానుషే లోకే - జనిష్యసి జనార్దన,
తత్ర పత్నీవియోగం త్వం - ప్రాప్స్యసే బహువార్షికమ్ ॥
ఇతి శప్తో మహాతేజాః - భృగుణా పూర్వజన్మని,
ఇహాగతో హి పుత్రత్వం - తవ పార్థివసత్తమ ॥
రామ ఇత్యభివిఖ్యాత-స్త్రిషు లోకేషు మానద,
తత్ఫలం ప్రాప్స్యతే వాఽపి - భృగుశాపభవం మహత్ ॥

పూర్వము దేవతలకు రాక్షసులకును ఘోర యుద్ధము జరిగెను. అట్టితఱి రాక్షసులు దేవతల యుద్ధాటోపమును సహింపనలవి గాక భృగుమహర్షిగారి భార్య నాశ్రయించి ఆమె యొసగిన అభయమువలన భృగ్వాశ్రమమునందు నిర్భయులై నివసించిరి. అందువలన విష్ణువు కోపోద్రిక్తుడై భృగుపత్నీశిరమును తీక్ష్ణమైన తన చక్రముతో ఖండించెను. అట్లు నిహతురాలైన తన భార్యను భృగుమహర్షి గాంచి హఠాత్తు క్రుద్ధుఁడై శత్రుసంహారకుఁడైన నారాయణుని దిగువ విధము శపించెను. "క్రోధమూర్ఛితుడవై అవధ్యురాలగు నా భార్యను సంహరించితివి గావున మనుష్య లోకమున జన్మించి యనేక వత్సరములు భార్యావియోగమును పొందుదువుగాత" ఇట్లు పూర్వజన్మమునందు గొప్ప ప్రభావము గలవాడైనను భృగుమహర్షిచే

శపింపఁబడినవాఁడగుటఁజేసి యిందు నీకు పుత్రుఁడై మూడు లోకములలో "రాము"డని ప్రసిద్ధిఁబొందియు భృగు శాపజన్యమైన ఫలము ననుభవింపగల వాడు."

శ్రీ సుదర్శనాచార్యచరణు లిద్విషయమునే దిగువ విధము విశదీకరించిన వారు.

శ్లో॥ ఇచ్ఛావతార మురశాసన గర్భవాసః - స్యా చ్చే దుదాహరణ
మేష విమర్శనీయః,
గర్భే వసామి పరివేష్ట్య జరాయుణాఽహం - మాసాన్ బహూ
నితి మహేశ్వర కస్య కామః?॥

శ్లో॥ ఇచ్ఛాఽపి నూన మనుయాతి పురాకృతాని - కర్మాణి శంకర!
శుభాశుభలక్షణాని,
ఇచ్ఛాఽవతార వచనాని తు భారతాదౌ- నారాయణస్య గుణవాద
ముదాహరంతి ॥

"నారాయణుని గర్భవాసము - ఇచ్ఛావతారమునకు నిదర్శనమగు నెడల నియ్యంశము విచారణీయమగునుగదా! మహేశ్వరా! స్త్రీ గర్భమునందు జరాయువుతో కప్పఁబడి పెక్కు నెలలు నివసింతునను వాంఛ యెవనికి జనించును? ఐన నిట్టి వాంఛ పూర్వకృతములైన శుభాశుభకర్మల ననుసరించి కలుగునట్టిది. కావున "విష్ణు జన్మము స్వేచ్ఛావతారకృత" మని మహాభారతాదులయందు చెప్పఁబడిన వాక్యములు అర్థవాదములగునని గుర్తెరుగవలెను."

ఇవ్విధము శ్రుతి స్మృతి పురాణాది ప్రమాణములవలనను న్యాయములఁబట్టియు పరమశివుఁడు త్రిమూర్తికారణుడగుటఁజేసి సర్వకారణుఁడనియు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు ద్విమూర్తి జనకులగుటచే నవాంతర కారణులనియు నారాయణమున "విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" అనుచో మరియు శ్వేతాశ్వతరమున "యదా తమ స్త న్న దివా న రాత్రిః న సన్నా చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః" అనుచోటను విశ్వాధికుఁడగుటచే పరమేశ్వరుఁడే సర్వకారణుఁడుగ చెప్పఁబడినవాడనియు విశదమగుచున్నయది.

ప్రశ్న : నారాయణమునందలి మూడవ యధ్యాయమున "వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతమ్" అను పురుషసూక్తగతమంత్రము నుదాహరించుట నారాయణుని పురుషసూక్త ప్రతిపాద్యత్వముఁ దగు ప్రత్యభిజ్ఞానమగుటచే నారాయణంబును విష్ణుపరమగునని యంగీకరింపవలెను గదా?

ఉత్తరము : ప్రత్యభిజ్ఞానమనఁగా రెండుచోట్లఁ బరామర్శవలన తడవుగా నేర్పడునది; అద్దానికన్న నభిధానశ్రుతులు ప్రబలములగునవి గదా! "క్షరం ప్రధాన మమృతాక్షరం హరః" "శివ ఏవ కేవలః" "మాయినంతు మహేశ్వరమ్" అనుచో హర శివ మహేశ్వరాది ప్రబలాభిదానములుండుట వలన నారాయణము శివపర మగునని తెలియుచుండగా ప్రత్యభిజ్ఞానము ఎట్లు ఉపయోగించును? ఒక వేళ ప్రత్యభిజ్ఞానమే ప్రబల మనునెడ "యా తే రుద్ర శివా తనూః" "యా మిషం గిరిశంత హస్తే" ఇత్యాది రుద్రాధ్యాయగత మంత్రములు నారాయణమునందు వినఁబడుటచే. మంత్రోపనిషత్తునందలి "వేదాహ మేతమ్" ఇత్యాది మంత్రముల ప్రత్యభిజ్ఞానము పుంసూక్తమునందు నుండుటఁజేసి పుంసూక్తంబును శివపరమగునని తేటపడుటచేతను "అభివృద్ధికాములకు మూలమే నష్టమైన"దను న్యాయము సిద్ధించుట పరులకు హాస్యాస్పదమైనది గదా! ప్రత్యుత పురుషసూక్తము నారాయణ పరమగునని చెప్పనలవిగాదు. మహాపురుష నారాయణాది శబ్దములు విష్ణువునకసాధారణము లగునని చెప్పుటయు స్వాభిమాన విలసిత మగునట్టిది.

శ్లో॥ బ్రహ్మ నారాయణాఖ్యోఽసౌ - కల్పాదౌ భగభాన్ యథా,
నారాయణాఖ్యో భగవాన్ - బ్రహ్మ లోకపితామహః ॥

విష్ణుపురాణము.

అశ్వలాయనస్మృతియందును

శ్లో॥ తస్మా దండా దభూ త్సృష్టా - శివాత్మా చతురాననః,
సర్వలోకస్య నిర్మాతా - బ్రహ్మ విశ్వసృజాం పతిః ॥

స చాప్సు శయనాదేవ - శివాత్మా స్వేచ్ఛయా చిరమ్,
నారాయణాఖ్యా మభజత్ శక్తిరూపః ప్రజాపతిః ॥

బ్రహ్మాండమునుండి బ్రహ్మదేవుఁడు జన్మించినవాడు; మఱియు చతుర్ము

ఖుఁడు శివుఁ డంతర్యామిగ గలవాడై విశ్వనిర్మాతల కధిపతియగుటఁజేసి లోకము నంతయు నిర్మించెను. ఒకప్పుడు శివప్రేరితుఁడై స్వేచ్ఛావిలాసమున నుదకముల యందు చాలకాలము పరుండినందున శక్తి రూపములలో చేరిన బ్రహ్మదేవుఁడు నారాయణుఁడను పేరు గలవాడయ్యెను."

కూర్మ పురాణమునందును

శ్లో॥ బ్రహ్మస్వరూపిణం దేవం - జగతః ప్రభవాప్యయమ్'' అనుచో పితామహుని పేర్కొని "ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తాః" అనుచో నారాయణపదము బ్రహ్మదేవునిఁ జెప్పునని సమర్థింపఁబడినది, మఱియు నందే "నారా అవ్యయనం యస్మా - త్తేన నారాయణః స్మృతః" అనుచో నారాయణపదము శివపరమగునని నిర్ధారింపఁబడినందున నారాయణాది శబ్దములు విష్ణ్వసాధారణములగునని చెప్పుటకు నవకాశము గానరాదు.

మహచ్ఛబ్దము - భవాది శివాష్టకమున పఠింపఁబడి "అథాష్టభి ర్నామభిః" ఇత్యాని బోధాయన సూత్రమునందు శివనామముగ పేర్కొనఁబడినది. మఱియు సాంబపురాణమునందు

శ్లో॥ పూజ్యతే యత్సురై ర్నిత్యం - మహాంశ్చైవ ప్రమాణతః,
ధాతు ర్మహేతి పూజాయాం - మహాదేవ స్తతః స్మృతః ॥

"దేవతలచే పూజింపఁబడువాడును గొప్ప స్వరూపము గలవాడును "మహ" అను ధాతువు పూజార్థకమగుటచే శివుఁడు మహాదేవుఁ డనబఱగు చున్నవాడు". అనుచోటను శివపరముగ నిర్దేశింపఁబడుటచే "పురుషం మహాంతమ్" అనుచో పురుష శబ్దమునకు విశేషణముగ వ్యవహరింపఁబడుటచేతను మహచ్ఛబ్దము శివపరమగునని యంగీకరింపవలెను. కావున పురుష మహాపురుషాది శబ్దములు శివునకు నసాధారణములగుచుండగా నట్లంగీకరింపక పురుషాది శబ్దములు విష్ణ్వసాధారణములగునని యెచటను చెప్పఁబడని యంశము నంగీకరించుట-యప్రామాణిక మతావలంబనమూలమగు బుద్ధివైపరీత్యము కాని వేరొండు గాదు.

శివాది శబ్దములు నాకే యుపనిషత్తునందు కలవని చెప్పునెడ దిగువ శ్రుతులయందు తదితర సర్వోపనిషత్తులందును శివాభిధానములను గానగును.

"ఈశావాస్య మిదగ్ంం సర్వమ్" ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

"ఈశానో భూతభవ్యస్య'' కఠోపనిషదత్తు.

"శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే" మాండూక్యము.

ఇఁక మంత్రోపనిషత్తు విష్ణుపరమని సమర్థింపఁ బ్రారంభించి ''అజాత ఇత్యేవం" అను మంత్రమున శివుని యసాధారణ లక్షణములలో చేరిన దక్షిణ ముఖత్వము నారాయణునకు చెప్పనలవి కానిదని భావించి ఛిద్రవ్వశ్చికదంశిత చోరునివలె మౌనముతో పలాయనమును చేయవలసివచ్చెను. విష్ణు సహస్రనామము లలో గల హర శివ శంభు మహేశ్వరాది పదములు - అభిధానకోశ స్మృతులఁబట్టి శివపరములే యగునవి. అట్లే లైంగాదిత్య భారతాదులయందు గల శివ సహస్ర నామములలో కొన్ని విష్ణునామములు పేర్కొనఁబడినంత మాత్రమున హాని యేమియు లేదు.

హరివంశమునందు - శ్రీకృష్ణుని కైలాసయాత్రా సందర్భమున శివుఁడు కృష్ణు నుద్దేశించి చెప్పిన ప్రమాణమును దిగువ గాననగును.

శ్లో॥ నామాని తవ గోవింద - యాని లోకే మహాంతి చ,
తాన్యేవ మమ నామాని - నాత్ర కార్యా విచారణా ॥

ఇట్లు చెప్పుటవలన విష్ణుపరమైన నామధేయ మొక్కటియు లభింప కుండుటచేతను గణపత్యాంజనేయాది సహస్రనామములలో సకల దేవతల నామ ధేయములున్నందునను "సర్వాణి హ వా ఏతస్య నామధేయాని" అను అశ్వలాయన వాక్యము "శ్రేష్ఠ నామధేయములన్నియు శివవాచకంబు లగు"నని తెలుపుచున్నందు నను పడులు మౌనము నవలంబింపవలసి వచ్చును గదా!

మఱియు

శ్లో॥ లింగమూర్తిం మహాజ్వాలా - మాలాసంవృత మవ్యయమ్,
లింగస్య మధ్యే రుచిరం - చంద్రశేఖరవిగ్రహమ్ ॥
వ్యోమమార్గే తథా లింగే - బ్రహ్మాణం హంసరూపిణమ్,
విష్ణుం వరాహరూపేణ - లింగస్యాధ స్త్వదోముఖమ్ ॥

బ్రహ్మాణం దక్షిణే తస్య - కృతాంజలిపుటం స్థితమ్,
వామే విష్ణుం మహాబాహుం - కృతాంజలిపుటం తథా ॥
మధ్యే లింగం మహాఘోరం - మహాబ్ధే రంభసి స్థితమ్,
ధ్యాత్వా ప్రదోషసమయే - సర్వసిద్ధి మవాప్నుయాత్ ॥

ప్రళయకాల సముద్రమున నుదక మధ్యమున జ్వాలామాలాసమావృతము; అవ్యయము భక్తులుగానివారికి భయముఁ గొలుపునదియు నగు మహాలింగ స్వరూపమును బ్రహ్మ విష్ణువులు గాంచిరి. అందు బ్రహ్మదేవుఁడు హంసరూపముతో లింగాగ్రమును కనుగొనఁగోరి యాకాశమార్గమున నూర్ధ్వభాగమునకు పోవుచుండెను. నారాయణుఁడు లింగాంతమును గుర్తెరుగఁదలచి వరాహరూపముతో భూమిఁ ద్రవ్వి సప్తపాతాళములఁదెసఁ జనుచుండెను. ఐతే నట్టితటి లింగమధ్యమున మనోహరమైన చంద్రశేఖరమూర్తి - లింగాగ్రాంతములను కనుగొనఁజాలని విధి విష్ణువులకు గానవచ్చెను. అట్టి మహాలింగమును ప్రదోషకాలమున స్మరించువారు ఐహిక అముష్మిక అభీష్టసిద్ధులఁ బడయ జాలుదురు."

ఇత్యాది ప్రమాణ సంపత్తి ననుసరించి "యమంతః సముద్రే కవయో వయంతి" "అంభస్యపారే" ఇత్యాద్యనువాకములున్ను శివపరములగుననియే విదితమగుచున్నయది.

ప్రశ్న : ఓయీ? నీ సమర్థనమును చూడఁ జూడ మిగుల నచ్చెరువగుచున్నది పురుషసూక్తము విష్ణుపరము కాదందువేని ఉత్తరనారాయణమున "హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" అనుచో గల లక్ష్మీపదమునకు గతి యేమి?

ఉత్తరము : అదియా నీ బాధ; పైవాక్యమున ప్రథమమగు హ్రీః పదము అంబికావాచక మగుటఁజేసి లక్ష్మీపదమును తదనుసారముగా సమర్థింపవలసి యుండును. ఇందుకు వాయు సంహితయందు ప్రమాణమును గాననగును.

శ్లో॥ తత్ర మాహేశ్వరీ లక్ష్మ్యా - మూర్తి ర్మూర్తిమతః ప్రభోః,
తస్యాంకమండలారూఢా - శక్తి ర్మాహేశ్వరీ పరా ॥
మహాలక్ష్మీ రితి ఖ్యాతా - శ్యామా సర్వమనోహరా ॥

"శక్తి రూపములలో మాహేశ్వరి యనఁబడు లక్ష్మీమూర్తి - సహజ స్వరూప లావణ్యము గల సదాశివుని యంకమునందాసీనురాలై శ్యామవర్ణముఁగలిగి

సర్వ మనోహరరూపముతో విరాజిల్లుచుండును. ఈమెయే మహాలక్ష్మి యనఁబడు గును."

ఇఁట లక్ష్మీపదము విష్ణుపత్నీ వాచకము కాదనియు ప్రత్యుత శివాంకము నధిష్ఠించు మహాలక్ష్మిని బోధించుననియు విశదమగుటచే నుత్తర నారాయణమునకు సరివడు పురుషసూక్తంబును శివపరమగు ననుటలో ఎట్టి సందేహలేశము లేదు సరిగదా!

మఱియు "అంభస్యపారే" అను మంత్రము ననుసరించి "పురుషస్య విద్మ-సహస్రాక్షస్య మహాదేవస్య ధీమహి" "ఏష హి దేవః ప్రదిశోఽను సర్వాః""విశ్వత శ్చక్షు రుత విశ్వతో ముఖః'' ఇత్యాది మంత్రముల ప్రత్యభిజ్ఞానము పురుష సూక్తమునందు కలదు గావున ''ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః" అనుచో గల ప్రజాపతి శబ్దము "యస్మాత్ పాతి ప్రజాః సర్వాః- ప్రజాపతి రితిస్మృతః" అను లింగపురాణ వాక్యము ననుసరించి శివపరంబగుటయు, హిరణ్యగర్భపదము ''హిరణ్యరేతా హుతభుక్- రేతోఽ భూ దస్య గర్భగః, తస్మాద్ధిరణ్యగర్భోఽసౌ-పురాణేఽస్మి న్నిరుచ్యతే'' అను ప్రమాణముఁబట్టి శివపరంబగుటయు గమనింపఁ దగినవి.

"హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నః" అను విష్ణు సహస్ర నామములలోని హిరణ్య గర్భపదంబును విష్ణుపరము కాదని పై యంశమువలన తేటపడును. మఱియు శత్రుఘ్నపదము - నారాయణునకు కొందరు శత్రువులు మరి కొందరు మిత్రులు కలరని తెలుపుటచే విష్ణువు సర్వేశ్వరుఁడు కాజాలడని తెలియుచున్నది.

ప్రశ్న : సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వ మకల్పయత్" అనుచో ధాతృపదము ఉపక్రమగత మగుటచే నుపసంహారగత మహేశ్వరాది పదములను తరపరముగా నన్వయింపవలెను గాదా?

ఉత్తరము : ధాతృపదము నారాయణునియందు రూఢము కాదు సరిగదా! చతుర్ముఖుని చెప్పునందువేని ఉపసంహారగతములగు ననేక పదములు - ఉపక్ర మమును బాధించునని "ఆకాశోఽర్థాంతరత్వాత్" అను నధికరణములోని న్యాయము ననుసరించి బోధపడుచున్నది. ఎట్లనఁగా ? ఆకాశపదము - ఉపక్రమ గతమైనను నామరూప నిర్వహణము అమృతత్వము మున్నగు పెక్కు ధర్మములు తరువాత నుండుటచే భూతాకాశపరము గాక బ్రహ్మపరమగునని నిర్ణయింపఁబడి

నట్లు నుపసంహారగతములైన రుద్ర మహేశ్వరా ద్యనేక పదముల ననుసరించి యువక్రమగతమైన ధాతృ పదంబును శివపరమగుననియే సిద్ధాంతము.

ప్రశ్న : ఓయీ ! "సహస్రశీర్షం దేవమ్" ఇత్యాద్యనువాకమున "నారాయణ పరంబ్రహ్మ" అనుచో నారాయణుఁడు పరమాత్మయని తెలియుచున్నది గదా ?

ఉత్తరము : "దీపో జ్యోతిః పరంబ్రహ్మ" అనుచో చెప్పఁబడినట్లు నిఁట నుపాసకుని ప్రశంసించు సందర్భముండుటఁజేసి "నాయణ పరంబ్రహ్మ" అనినంత మాత్రమున పరబ్రహ్మత్వము నారాయణునకు సిద్ధింపఁజాలదని గ్రహింపవలెను. ఇదే యుపనిషత్తున "దహ్రం విపాప్మం - పరవేశ్మభూతమ్" అనుచో దహ్రోపాసనము నుల్లేఖించి "యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తః" అనుచో మహేశ్వర శబ్దవాచ్యుండైన పరశివు నుపాసింపవలెనని నిరూపింపఁబడినది. ఐతే "ఈ యువనిషత్తు విష్ణు పరము గాక శివపరమగునని చెప్పునెడ "నారాయణము" అను సంజ్ఞ చెల్లకుండు" నవినచో వినుము! "వామదేవ్యమగు సామవేదము" అను నానుడివలె నారాయణుఁడను ఋషి కనుగొనినదగుటచే నిద్దానికి నారాయణమను సంజ్ఞ యేర్పడినదని తెలియుము!

ప్రశ్న : పద్మకోశ ప్రతీకాశమ్" ఇత్యాది వాక్యమున ప్రతిపాదింపఁబడిన హృదయము నారాయణునిది కాదు గదా! ఉపాసకులగు నితరులదై యుండవలెను. అట్టి హృదయమున నివసించు నారాయణుఁడు ఉపాస్యుఁడగునని తేటపడును గదా ?

ఉత్తరము : ఈ సందర్భమున "అనంత మవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేఽంతం విశ్వశంభువమ్" ఇత్యాదిని నారాయణుని ప్రశంసించి, తరువాత "పద్మకోశ ప్రతీకాశమ్" అని చెప్పఁబడిన హృదయము నారాయణునిదే ఐ యుండవలెను.

ప్రశ్న : ఐతే మీ ప్రసంగమువలన నారాయణుఁడు శివోపాసకుఁడని తెలియుచున్నది. అట్లగునెడ "నారాయణ పరంబ్రహ్మ" ఇత్యాదిని చెప్పఁబడిన పరబ్రహ్మత్వము నారాయణునకు పొసగకుండును గదా ?

ఉత్తరము : "నారాయణ పరంబ్రహ్మ" ఇత్యాది వాక్యము-ఉపాసకుఁడగు నారాయణుని ప్రశంసించినదగుటచే నర్థవాద మగునది. ఐతే నారాయణుఁడు ధ్యాత

ధ్యేయము అను వివేకము లేనట్టి సమాధ్యవస్థ యందు పరబ్రహ్మమగు శివునితోడ నేకీభావమును పొందుటఁజేసి "లోకమున గరుడోపాసకుఁడు తా గరుత్మంతుడ నని భావించునట్లు" పరబ్రహ్మత్వాది లక్షణములు కలవాడుగా శ్రుతిచే ప్రశంసింపఁ బబడుచున్నవాడు. కావుననే "నారాయణం మహాజ్ఞేయమ్" అనుచో "మహత్ జ్ఞేయం యస్య తమ్" అను వ్యుత్పత్తి ననుసరించి మహచ్ఛబ్దముతో చెప్పఁబడు పరబ్రహ్మము జ్ఞేయ (ఉపాస్య)ముగా గలవాడు నారాయణుఁడని తెలియు చున్నందున నారాయణుఁడు మహాజ్ఞానియు శివోపాసకుఁడు నగు ననుట యని వార్యము గదా !

ప్రశ్న : అట్లైనచో "స బ్రహ్మ స శివః స హరిః సేంద్రః సోఽక్షరః"

ఇత్యాదివాక్యమున బ్రహ్మశివాదులు - ఉపాస్యుని విభూతికోటిలో చేరిన వారని చెప్పఁబడినందున నిట నుపాస్యుఁడు శివునికన్న నితరుడు కావలసివచ్చును. ఒకవేళ నాతడే శివుఁడని చెప్పునెడ "స శివః" అను విభూతివాక్యము సంగతము కాకుండును గదా ?

ఉత్తరము : ఇఁట హరిబ్రహ్మాదిప్రాయ పాఠము ననుసరించి చెప్పఁబడిన శివశబ్దమునకు కాలరుద్రుఁడను నర్థమును ప్రతిపాదింపవలెను. మఱియు "స హరిః" అనుటవలనను హరి యుపాస్యుని విభూతి యనియు ప్రత్యుత ఉపాసకుఁడే యనియు తెలియుచున్నందున దహ్రవిద్యయందు నుపాస్యుఁడు శివుఁడే నని నిర్ధారింపవలెను. ఇంతియేగాక నీ యుపనిషత్తున శివుఁడే యుపాసింపఁదగిన వాడని విశదపఱచుటకు శివరూపమును ''ఋతగ్ం సత్యం పరంబ్రహ్మ-పురుషం కృష్ణపింగళమ్" అను మంత్ర మభివర్ణించినది. ఒకవేళ నారాయణుఁడే యుపా స్యుఁడగునెడ తద్రూపమును శ్రుతి చెప్పవలసియుండెను. అట్లు చెప్పనందున శివుఁడే హరిబ్రహ్మాది సర్వోపాస్యుఁడనుట వజ్రలేప మగునది.

మఱియు నిట ప్రారంభమున దహరవిద్యను తరువాత నంతరాదిత్య విద్యను తదనుసారము గాయత్రీవిద్యను ప్రతిపాదించి నీ విద్యాత్రయంబు నొకే చోట నుపసంహరింపఁబడినది. ఇఁక నంతరాదిత్య విద్యయందు ''నమో హిరణ్య బాహవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్యరూపాయ హిరణ్యపతయేఽంబికాపతయ ఉమా పతయే పశుపతయే నమః" ఇత్యాది మంత్రములు - ఉమాపతియు హిరణ్యస్వరూ పము గలవాడు నగు శంకరు నుపాస్యునిగా చెప్పినందున దహ్రవిద్యయందు

నారాయణు నుపాస్యునిగా నెట్లు నిరూపింపనగును ? ఇందువలననే పై మూడు విద్యలలో నుపాస్య రూపమును సమర్పించుటకు "ఋతగ్ం సత్యం పరం౹బ్రహ్మ" అను మంత్రము బయలుపడినదనియు శివేతర దేవతల నుపాస్యులుగా భావింప రాదని తెలుపుటకు "శివ ఏకో ధ్యేయః శివంకరః సర్వమన్యత్ పరిత్యజ్య" అను నథర్వ శిఖావచనము విరాజిల్లుచున్నదనియు తప్పక నంగీకరింపవలసి వచ్చినది.

మఱియు నిట "సద్యోజాతం ప్రపద్యామి" ఇత్యాది పంచబ్రహ్మ మంత్రములతో గూడిన "ఊర్ధ్వాయ నమః, ఊర్ధ్వలింగాయ నమః" అను లింగసూక్తము వరులు వచింపరానిదియు వినఁగూడనిదియు నగుటచే నీయుపనిషత్తు శివపరమగు ననుటలో ఎట్టి సందియము గానరాదు.

ఇఁక పురుషసూక్తము విష్ణుపరమగునను వాదమును విచారింతము.

పురుషసూక్తము విష్ణుపూజనమున వినియోగింపఁదగినదను నంశమును దృఢీకరించుటకు ముద్గలోపనిషత్తు విష్ణుపరముగా పుంసూక్తమును సమర్థించినంత మాత్రమున శ్రుతిలింగాదులచే తెలుపఁబడు యథార్థము బాధింపఁబడదు గదా! అట్లు కానిచో "అపశవోవా అన్యే గో అశ్వేభ్యః పశవో వై గో అశ్వాః" అనుచో గో వృషభాశ్వములు పశువులగునని శ్రుతి వివరించినందున నట్టి యర్థమే సర్వత్ర గ్రాహ్యమనునెడ "అగ్నీషోమీయం పశు మాలభేత" అనుచో గల పశుశబ్దంబు గో వృషభాశ్వములను బోధింపవలసివచ్చుటచే గొప్ప యనర్థము సంభవించును కావున శ్రుతి నిర్ణీతమగు గో వృషభాద్యర్థము నుపేక్షించి "అగ్నీషోమీయమ్" ఇత్యాదిని పశుశబ్దమునకు ఛాగ (మేక) మను వర్థమును గ్రహించినట్లు పురుష సూక్తాంతమున "నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే" "మోక్షమునకు మరియొక మార్గము లేదు" అను వచనమును చెప్పుటచేతను "ఉతామృతత్వస్యేశానః'' అను సూక్తి ఈశానపదఘటిత మగుటవలనను పుంసూక్తము శివపర మనకతప్పదు.

ఇందువలననే ఈ భాష్యమునందు "శబ్దాదేవ ప్రమితః" అను సూత్రముతో నొప్పుచున్న యధికరణమున ''అంగుష్ఠమాత్రః పురుషః'' అనుచో తెలుపఁబడు పురుషుఁడు ఈశానపదశ్రుతి మాత్రమున పరబ్రహ్మ మగునని భగవానుఁడగు బాదరాయణుఁడు నిర్వచించినవాడు.

ప్రశ్న : ఓయీ ! పురుషసూక్త ప్రారంభమున "సహస్రశీర్షా పురుషః" అను వాక్యమందు నారాయణాసాధారణమగు పురుష శబ్దము వినఁబడుచున్నది

గదా ! అద్ది "పురసంజ్ఞే శరీరే హి-శయనాత్ పురుషో హరిః"ఇత్యాది పురాణ వచనములయందు హరి నామధేయముగా చెప్పఁబడినది. కావున నుపక్రమగతమైన పురుషశబ్దముఁబట్టి యియ్యది విష్ణుపర మనఁజెల్లును కాదా ?

ఉత్తరము : నీవు చెప్పినట్లు పురుషశబ్దము "పురుషో హవై నారాయణోఽకామయత" ఇత్యాదిని విష్ణుపరముగా ప్రతిపాదింపఁబడినను "పురుషా వాత్మ మానవౌ" అను నిఘంటువుఁబట్టి పురుష శబ్దమునకు గల శక్తి - ఆత్మసామాన్యమునందేర్పడుటచే ప్రత్యేకముగా విష్ణువునందు కల్పింప వలను పడదు గదా !

ప్రశ్న : అరుణకేతుకమునందు "పూర్వ మేవాహ మిహాసమ్"అను కూర్మాకృతిలో గల నారాయణుని వచనముఁబట్టి "తత్పురుషస్య పురుషత్వమ్" అను వాక్యము ననుసరించియు "సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ భూత్వో దతిష్ఠత్" అను ప్రమాణమువలనను నారాయణుఁడే పురుష శబ్దవాచ్యుఁడని చెప్ప వలెను గాదా ?

ఉత్తరము : ఓయీ ! నీవు చూపిన అరుణకేతుకమున "కూర్మః పురుషో భూత్వోదతిష్ఠత్" అనుచో పురుషుఁడు కానివానికి పురుషభావము ప్రదర్శింపఁబడినందున "సహస్రశీర్షా పురుషః" ఇత్యాదిని గల పురుషశబ్దము విష్ణుపర మనఁజెల్లదు. అట్లు కాదేని పూర్వమునను విష్ణువు పురుషశబ్దముతో వ్యవహరింపఁబడ వలసియుండెను. అట్టితఱి "పురుషో భూత్వా" అను వచనము సార్థకము కాకుండును. ఇంతియేగాక "స వై శరీరే ప్రథమః- స వై పురుష ఉచ్యతే, ఆదికర్తా స భూతానాం - బ్రహ్మాగ్రే సమవర్తత" అనుచో పురుషశబ్దము చతుర్ముఖునియందు నుపయోగింపఁబడినందున పురుషశబ్ద శ్రుతితోఁడనే దేవతావిశేషమును నిర్ణయింప నలవికాదు సరిగదా !

"పురుశబ్దే శరీరే" ఇత్యాది పౌరాణిక వ్యవహారమునకన్న "పురుషో వై రుద్రః" ఇత్యాది శ్రౌతవ్యవహారము ప్రబలమగుటచే పురుషశబ్దమునకు గల విశేష శక్తి- పరశివునియందే యేర్పడుచున్నది.

మఱియు

శ్లో॥ పురుషో నామ సంపూర్ణః-శివః సత్యాదిలక్షణః,
సాంబమూర్తిధరో నాన్యో-రుద్రోఽజో విష్ణురేవ హి ॥

ఈశో వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో-య ఏకో దివి తిష్ఠతి,
తేనేద మఖిలం పూర్ణం-పురుషేణ మహాత్మనా ॥

"పురుషుఁ డనఁగా సంపూర్ణ స్వరూపుఁడు సచ్చిదానందమూర్తియు అంబికా సహితుఁడు నగు శివుఁ డగును. తదితరులైన బ్రహ్మ విష్ణ్వాదులు పురుషశబ్ద వాచ్యులు కాజాలరు. మరియు నా పురుషుఁడు చెట్టువలె దివ్యాంతరిక్షమున నిశ్చలుడై నిలుచువాడు. మహాప్రభావసంపన్నుఁడు సమస్త జగమును శాసించువాడు నగు పురుషునిచే ప్రపంచమంతయు నిండియుండినది." ఇత్యాది పురాణవాక్యముల వలనను ''వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేక స్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములవలనను పురుషపదము శివపరమగు ననుటలో సందియము గానరాదు.

"పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్" అను వాక్యమునకు "సర్వో హ్యేష రుద్రః" అను వాక్యము వివరణమగుటఁజేసి పూర్ణత్వోపాధికమగు పురుషత్వము శివుని యందే నిర్ధారితమగునది. ఇందువలననే ''పురుషస్య విద్మ సహస్రాక్షస్య మహాదేవస్య ధీమహి" "పురుషం కృష్ణపింగళమ్'' "త మీశానం పురుషం దేవ మీడ్యమ్" ఇత్యాది వాక్యములు పురుషశబ్దమును శివునియందే వ్యవహరించుటఁజేసి నారాయణపరముగ నుదాహరింపకుండుటను "వేదాంతేషు యమాహు రేక పురుషమ్" "వేదాంతము లన్నిటియందు గల పురుషశబ్దము శివైకాంతిక మగు" నని యభియుక్తులు వక్కాణించినందువలనను ''పరాత్పరం పురిశయం పురుష మీక్షతే'' ఉపాస్యమును గురించిన ఏతాదృశ వాక్యములలో గల పురుషపదము శివున కసాధారణ మగుచున్నది.

ఇట్లు చెప్పుటవలన పుంసూక్తమునందలి పురుషపదమును వినుటతోడనే శివపరత్వము బోధపడునని విశదమైనది. ఇఁక పురుష సూక్తము విష్ణుపూజనోపయుక్తమగుటచే విష్ణుపరమగునను నంశము గ్రాహ్యము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా? "యజేత్ పురుషసూక్తేన- ధనదం విశ్వరూపిణమ్" ఇత్యాదిప్రమాణములు కుబేర పూజనమునందు శివారాధనమునందున్ను పురుషసూక్తమునకు వినియోగమును తెలుపుచున్నందున పుంసూక్తము శివపరంబగుననుట వజ్రలేపంబగునది.

ఇందువలన ''పుంసూక్తము విష్ణుపర మగునని మంత్రోపనిషదాదులను

నారాయణపరములుగ సమర్థించుటను పూర్తిగా నిరసింపనైనది. ఇంతియేగాక ప్రసిద్ధశ్రుతులయందు విష్ణుస్వరూప వర్ణనము గానరాకుండుటను "ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతమ్" "ఋతగ్ం సత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళమ్, ఊర్ధ్వ రేతం విరూపాక్షమ్" ఇత్యాద్యనేక శ్రుతులయందు పరమేశ్వరుని యసాధారణ రూపము నభ్యస్తముగా ప్రదర్శించుట చేతను ఔపనిషదుఁడగు పురుషుఁడు - ఉమాసహాయత్వాది స్వరూపలక్షణములు గలవాడుగా గుర్తింపఁ బడుటవలనను కారణప్రకరణగతమైన నారాయణ పదము విష్ణ్వసాధారణమైనను "ఆకాశస్తల్లింగాత్" అను నధికరణన్యాయము ననుసరించి పరమేశ్వర పరముగా వ్యాఖ్యానింపఁబడుట సమంజసంబగుటను పరులకు పాంచరాత్రములు దక్క తదితర శ్రుత్యాదిప్రమాణములు ప్రబలములు కాజాలవని విశదమైనది.

మఱియు శివనామమును స్మరించుటను శివచరణమును సేవించుటను విడనాడువారికి భర్గపదఘటిత గాయత్రీమంత్రమును జపించుటయు "రుద్రో వా ఏష యదగ్నిః" అనుచో రుద్రమూర్తిగా వినఁబడు అగ్ని నుపాసించుటయు జాగ్రద్దశ యందు శివలింగదర్శనాదికమును ప్రయత్నముతో పరిహరించిన వారికి సుషుప్తిలో శివలింగానుసంధానము ననివార్యము లగుటచే పరుల కివ్విషయమున కింకర్తవ్యతావిమూఢత్వ మేర్పడుచున్నది.

జీవాత్మ - ప్రత్యహము సుషుప్తిలో హార్దబ్రహ్మముఁ జెందుననియు, అట్టి బ్రహ్మము అంగుష్ఠ మాత్ర మనియు, అంగుష్ఠపరిమాణము శివలింగమునకు సరిపడుటఁ జేసి యది శివలింగ మగుననియు శ్రుతులు నిరూపించుటయే గాక "లింగే సుషుప్తిః" అనుచో హంసోపనిషత్తు హృదయాంతర్వర్తి యగు శివలింగమునందు చేతనుఁడు విశ్రాంతిఁ జెందునపుడే సుషుప్తి చేకూరునని కంఠరవమున నిర్ణయించినది. ఇందువలన శివద్వేషులకు సుషుప్తియు పరిహరింపఁదగినదగుటయు "ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్ర" అనుచో ప్రాణసముదాయము రుద్రుఁడని చెప్పినందున ప్రాణధారణాత్మక జీవనంబు నవ్వారికి పరిగ్రాహ్యము కాకుండుటయు మొదలగు పెక్కు విరోధములు గానంబడుటచే వేదాది వాఙ్మయమంతయు శివపర మగునను నంశము నిర్వివాదంబగుచున్నది.

ఓం తత్సత్

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదకృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

ద్వితీయాధ్యాయము

ప్రథమపాదము

అంద్రీకరణము

స్మృత్యధికరణము

సూ॥ "స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగ ఇతిచే
న్నాన్యస్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగాత్" 2-1-1

"ప్రధానమును పరతత్త్వముగా జెప్పు కపిలస్మృతికి నగ్నిహోత్రాది ధర్మమునందవకాశము లేమింజేసి పరతత్త్వ ప్రశంసయందు కపిలస్మృతియే ప్రబల ప్రమాణమగునని చెప్పుట సరికాదు. మను యాజ్ఞవల్క్యాది స్మృతులు ధర్మ ప్రతిపాదకములైనను ధర్మము బ్రహ్మోపాసనరూపమగుటచే మన్వాది స్మృతులకు ప్రత్యేకముగా నెచ్చోట నవకాశము లేకుండుట యనునది సమాన మగునని సూత్రార్థము.

గడచిన ప్రథమాధ్యాయమునందు - సచ్చిదానంద స్వరూపుడు, సర్వజ్ఞత సర్వశక్తిత్వము మున్నగు స్వరూపలక్షణములు గలవాడు, ప్రపంచమున కంతటికి కారణమగుటయను నుపలక్షణము గలవాడు, సర్వవిలక్షణుఁడు, సర్వాంత ర్యామియు, విరూపాక్షత్వము కృష్ణపింగళత్వము నీలకంఠత్వము మొదలగు వానితోకూడిన లీలా-మంగళస్వరూప స్వభావములు గలవాడును, భవ శివ శర్వ

మహాదేవ పరమేశ్వరాది ముఖ్యశబ్దములతో చెప్పఁబడువాడును, పరమకారుణి కుఁడు పరబ్రహ్మంబు నగు శివునియందు వేదాంతవాక్యములన్నియు వేదాంతాను కూలములగు స్మృతులున్ను తాత్పర్యముతో సమన్వయముఁ జెందుచున్నవని చెప్పఁబడినది.

ప్రస్తుతము రెండవ అధ్యాయముతో పూర్వోక్తసమన్వయమునకు వేదాంత విరుద్ధస్మృతి తర్కాదులతో గల విరోధము తొలగింపఁబడుచున్నయది.

మొదట సాంఖ్యస్మృతి విరోధమును పరిహరింపవలసియున్నది. ఈ యధ్యా యమునందంతటను ప్రథమాధ్యాయగత సమన్వయము విషయము. బ్రహ్మమును గురించి నిర్ణయింపఁబడిన వేదవేదాంత సమన్వయము ప్రకృతిప్రతిపాదకమగు కపిలస్మృతితో బాధింపఁబడునా లేదా అనునది- సంశయము;

వేదము- జగత్కారణము బ్రహ్మంబని చెప్పునది. కపిలస్మృతి యైతేనో ప్రకృతిని జగత్కారణముగా నిరూపించునది.

"ఋషిం ప్రసూతం కపిలం యస్తమగ్రే జ్ఞానై ర్బిభర్తి జాయమానం చ పశ్యేత్" అను శ్రుతిప్రమాణము ననుసరించి కపిలమహర్షి - మహాతపస్వి, గొప్ప జ్ఞానము కలవాడున్ను కావున నాతని వచనము ప్రమాణము కాదగును. పూజ్యమైన వేదంబును నిఖిల ప్రమాణములలో మూర్ధన్యమైనది. కావున నప్రామాణ్య గంధమునుగూడ సహింపనట్టిది. ఇట్టితఱి నీ రెంటి నెద్దానితో నెద్ది బాధింపఁబడు ననునది- సంశయబీజము;

ప్రశ్న ; సాంఖ్య (కపిల)స్మృతి- యగ్నిహోత్రాది ధర్మముల యందవ కాశము లేనిదగుటచే ప్రబలమగుచున్నందున వేదము ధర్మము నందవకాశముకల దగుటచే దుర్బలము కావునను ప్రబలస్మృతితో దుర్బలమైన వేదము బాధింపఁ బడుట యుక్తము కాదా ?

ఉత్తరము : వేదవిరుద్ధములు కానట్టి మన్వాది స్మృతులు ప్రత్యేకముగా ధర్మమునుమాత్రము ప్రతిపాదించునవి కావు గావున నవ్వానికి నెచ్చోట నవకాశము లేకుండును.

"అప ఏవ ససర్జాదౌ - తాసు వీర్య మవాసృజత్"

ఇత్యాది వాక్యములతో "హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానమ్" ఇత్యాది శ్రుతు లందు ప్రత్యక్షముగా నేర్పడు బ్రహ్మకారణత్వమును సమర్థించు మన్వాది స్మృతులు - తద్విరుద్ధము అనుమేయ శ్రుతిమూలంబునగు సాంఖ్యశాస్త్రమును బాధించుట - ప్రామాణికజన సమ్మతం బగుచున్నయది.

ధర్మము శివారాధనరూపంబనుటకు ప్రమాణము—

కూర్మపురాణమున వ్యాసగీతలలో స్మృత్యుక్త సదాచారములను నిరూపించిన తరువాత-

"ఇత్యేష మానవో ధర్మో-యుష్మాకం కథితో మయా,
మహేశ్వరారాధనాయ - యజ్ఞయోగశ్చ శాశ్వతః."

"మన్వాది స్మృతులయందు చెప్పఁబడిన యజ్ఞాది ధర్మమును మహేశ్వరు నారాధించుటకై మీకు నే జెప్పితి"నని వ్యాసభగవానుఁడు ప్రతిపాదించెను.

"యోగప్రభావమున సకలవేదార్థతత్త్వమును కనుగొనిన కపిలమహర్షియే ప్రామాణికులలో నగ్రగణ్యుఁడు కాదగును. మన్వాదులు కర్మయోగవ్యగ్రులగుటచే వేదార్థమును పూర్తిగా తెలియఁజాలనివారు - కావున కపిలస్మృతి ననుసరించియే వేదవేదాంతార్థములను నిర్ణయింపనగు" నను ఆశంకకు సమాధానము దిగువ సూత్రము.

సూ. "ఇతరేషాం చానుపలబ్ధేః." 2-1-2

సర్వజ్ఞులైన మన్వాదులు ప్రవచించిన స్మృతులయందు కపిలుడు వక్కాణించిన ప్రధాన కారణత్వము మున్నగునది చెప్పఁబడనందున కపిలస్మృతి వేద మూలము కాదని తెలియుచున్నది. ఇందువలన సాంఖ్యస్మృతి - వేద వేదాంత సమన్వయమును బాధింపఃజాలదని సిద్ధాంతము.

పరమేశ్వరారాధనరూపమగు కర్మయోగమునందు కపిలుడు నిష్ఠలేనివా డగుటచే నాతనికి గల యోగనిష్ఠ - పరిపూర్ణము కాజాలదు - కావున మన్వాదులే కర్మజ్ఞాన భక్తియోగ నిష్ఠాగరిష్ఠులగుటఁజేసి సర్వజ్ఞులగుచున్నవారనియు కపిలుఁడు ఏకదేశజ్ఞానము గలవాడనియు సారాంశము.

యోగప్రత్యక్ష్యధికరణము

సూ. "ఏతేన యోగః ప్రత్యుక్తః" 2-1-3

యోగాంగములను నిరూపించు హిరణ్యగర్భస్మృతియు ప్రధానమునే జగత్కారణముగా చెప్పునది.

సాంఖ్యస్మృతి వేదవిరుద్ధ మగుటచే వైదిక సమన్వయమును పరిహరింపఁ జేయఁజాలనట్లు హిరణ్యగర్భస్మృతితోఁడను వైదిక సమన్వయమునకు సంకోచము ఏర్పడునా లేదా యని సంశయము.

ప్రశ్న : యోగవిద్య బ్రహ్మసాక్షాత్కార హేతువని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు నందు విశదీకరింపఁబడినది. కపిలస్మృతి యనుమేయ శ్రుతి మూలమగుటచే నద్ది వైదిక సమన్వయమును దుర్బల మొనర్పఁజాలకున్నను హిరణ్యగర్భస్మృతి ప్రత్యక్షశ్రుతిమూలమగుటచే ప్రధానకారణత్వమును సమర్థించుచు బ్రహ్మకారణ వాదినియగు శ్రుతిఁదగు సమన్వయమును సంకోచపఱచుట న్యాయ్యము గదా ?

ఉత్తరము : యోగస్మృతి శ్రుతి సమన్వయమును నిరాకరింపఁజాలదు. యోగశాస్త్రము "యోగశ్చిత్తవృత్తినిరోధః" ఇత్యాది వాక్యములతో వైదికములైన అష్టాంగయోగములను ప్రతిపాదించునది కాని యవైదికమగు ప్రధానకారణవాదము నందద్దానికి తాత్పర్యము లేదు ఒకవేళ నందు తాత్పర్యముకలదందురేని యిద్దియు సాంఖ్యస్మృతివలె నిరాకరింపఁబడుట సమంజసంబగును.

అందువలన ప్రధానమును జగత్కారణముగా చెప్పునని యంగీకరింపఁ బడు హిరణ్యగర్భస్మృతి బ్రహ్మమును జగత్కారణముగా సిద్ధాంతీకరించు వైదిక సమన్వయమును సంకోచపఱచునని చెప్పుట యోగ్యము కాదని విశదమైనది.

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు పరులు భావించినట్లుగాక నుపక్రమమునుండి పరిసమాప్తివరకు శివునకే జగత్కారణత్వమును జగదంతర్యామిత్వమును బంధ మోక్ష హేతుత్వాది ధర్మములను నిరూపించుచు వేదాంత సూక్తములన్నియు పరమ తాత్పర్యముఁదగు పర్యవసాన భూమియగుటను శివునందే విస్తారముగా ప్రతిపాదించుచున్నయది.

ద్వితీయాధ్యాయమున "త్రిరున్నతం స్థాప్య సమం శరీరమ్" ఇత్యాది

వాక్యములయందు శివసాక్షాత్కారమును కలుగజేయు శివయోగవిద్య కలదు. ఇద్దియే యోగశాస్త్రమునందు విశదీకరింపఁబడినది. "ఈశ్వరప్రణిధానా ద్వా" "క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః" "సపూర్వేషామపి గురుః" "తస్య వాచకః ప్రణవః" "పరమేశ్వరు నుపాసించుటవలన జీవాత్మ ముక్తుఁడగును" "ఈశ్వరుఁడనఁగా ? దుఃఖము కర్మవిపాకము సంస్కారసము దాయము అనువాని సంబంధము బొత్తుగా లేనివాడగును" "అట్టి పరమాత్మయే పూర్వాచార్యులందరికి నాచార్యుఁడు" "ప్రణవము పరమేశ్వరుని వాచకము" ఇత్యాది సూత్రములు శివపురాణగతములైన పరమేశ్వర ప్రతిపాదక వచనముల ననుసరించియే నిరూపింపఁబడినవి.

ఇందుకు శివపురాణమునందు వాయవీయ సంహితలో ప్రమాణములను గాన నగును.

శ్లో॥ న శివస్యాణవో బంధః-కార్మో మాయేయ ఏవవా ।
ప్రాకృతో వాఽథవా బంధః-అహంకారాత్మక స్తథా ॥

న రాగో న చ విద్వేషః-శంభో రమితతేజసః ।
ప్రతిసర్గం ప్రసూతానాం-బ్రహ్మణాం శాస్త్రవిస్తరమ్ ॥

ఉపదేష్టా స ఏవాదౌ-కాలావచ్ఛేదవర్తినామ్ ।
కాలావచ్ఛేదయుక్తానాం-గురూణా మప్యసౌ గురుః ॥

సర్వేషా మేవ సర్వేశః-కాలావచ్ఛేదవర్జితః ।
ప్రణవో వాచక స్తస్య-శివస్య పరమాత్మనః ॥

"బంధము- ఆణవమనియు కార్మికమనియు మాయాకృతమనియు ప్రకృతి జన్యమనియు అహంకారమూలమనియు నొప్పారుచుండును. ఇట్టి బంధమెద్దియు పరమేశ్వరునకు లేనందున రాగద్వేషాది వికారములును (అనంతమహిమగల శివునకు) సంభవింపనట్టివి. ప్రతి సృష్టియందు జన్మించి కాలపరిచ్ఛేదము కలిగి యుండు చతుర్ముఖ బ్రహ్మలకు వేదాదిశాస్త్రసముదాయము నుపదేశించువాడు శివుఁడేను; పరశివుఁడు కాలావచ్ఛేదరహితుడు కావుననే కాలపరిచ్ఛిన్నులైన గురువులందరికిని గురువగుచున్నవాడు. అట్టి శివునకు ప్రణవ (ఓంకార)ము వాచకంబగుచున్నయది.

వస్తుతః యోగశాస్త్రము వైదికములైన యమనియమాద్యష్టాంగములను ప్రతిపాదించుటయందే తాత్పర్యము కలది గాని వేదవిరుద్ధమగు ప్రధానకారణ వాదమును సమర్థించుట లేదని సారాంశము.

ఒకవేళ యోగశాస్త్రమున ప్రధానకారణవాదము కలదందురేని తావన్మాత్రము ఈయధికరణమునందు నిరాకరింపఁబడినదని తెలియ నగును.

న విలక్షణత్వాధికరణము

సూ. "న విలక్షణత్వా దస్య తథాత్వం చ శబ్దాత్" 2-1-4

(ఇది పూర్వపక్ష సూత్రము.)

వేదాంతములు జగత్కారణము బ్రహ్మంబని చెప్పు సమన్వయమును సాంఖ్యస్మృతి బాధింపనట్లు సాంఖ్యతర్కముతోడను వేదాంతసమన్వయము బాధింపఁబడునా ? లేదా యని సంశయము.

ప్రశ్న : బ్రహ్మకారణవాదము సర్వవిధంబులను తర్కబాధ్యంబగునది. "బ్రహ్మము ప్రపంచమున్ను విలక్షణములైనను కార్య కారణము లెట్లు గాకుందును ? వైలక్షణ్యమెట్టిది ?" అను ప్రశ్నలకు సమాధానమును "విజ్ఞానం చా విజ్ఞానంచ" ఇత్యాది శబ్దము (శ్రుతి) నిరూపించుచున్నయది.

ప్రపంచమైతేనో వికారాశ్రయత్వము, అజ్ఞత్వము మొదలగు నపురుషార్థముఁదగు రూపముగలది; బ్రహ్మంబు సత్యజ్ఞానానంద రూపంబగునది; ఇట్టితత్పరస్పరవైలక్షణ్యము (భేదము) గల ప్రపంచబ్రహ్మములకు గోమహిషములకు వలె కార్యకారణభావము పొసగు నెట్లు ?

సూ. "అభిమాని వ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యామ్" 2-1-5

(ఇదియు పూర్వపక్ష సూత్రము.)

జగత్తు చేతనము కాదనియు బ్రహ్మము చేతనంబనియు వైలక్షణ్యము నంగీకరించునెడ "తం పృథివ్యబ్రవీత్" "ఆపోవా అకామయంత" "శ్రుణోత గ్రావాణో విదుష" ఇత్యాది వాక్యములయందు పృథివీ జల పాషాణాదులు వచన

వాంఛా శ్రవణాదులు కలిగియున్నట్లు వ్రాయఁబడుటచే పృథివ్యాది ప్రపంచము చేతనంబే యగును కావున బ్రహ్మ ప్రపంచములు విలక్షణములు కావనునెడ-ప్రపంచమునందంతటను జ్ఞానకార్యములను నిర్దేశించుట పృథివ్యాదులయందభిమానము గలిగియుండు దేవతావిశేషము నుద్దేశించియే కాని మరియొకరీతిని కాదు.

ఇందుకు "హంతాహ మిమాస్తిస్రో దేవతా" ఇత్యాదులు ప్రమాణములు. "అగ్నిర్వాక్ భూత్వా ముఖం ప్రావిశత్" ''తేజస్సు వాగ్రూపముతో ముఖమునఁ బ్రవేశించెను'' అనుచో అచేతన వస్తువునందభిమానముగల దేవత ననుసరించుటను గాననగును. ఏవమాది సందర్భమువలన నచేతనత్వము మొదలగు లక్షణములఁ జేసి ప్రపంచము బ్రహ్మమునకన్న విలక్షణంబగునది. కావున జగము కార్యమనుటయు బ్రహ్మము కారణంబనుటయు యుక్తి-యుక్తములు కాకుండును.

ఇట్లు ఏర్పడిన పూర్వపక్షము (ప్రశ్న)లకు సమాధానము దిగువసూత్రము నుండి నిరూపింపఁబడుచున్నయది.

సూ. ''దృశ్యతే తు" 2-1-6

సిద్ధాంతమును చెప్పుచున్నారము.

ప్రపంచబ్రహ్మలు విలక్షణములైన నవ్వానికి కార్యకారణ భావము సంభవించును. చేతనముకానట్టి గోమయము (ఆవుపేడ) నుండి చేతనమగునట్టి వృశ్చికము (తేలు) పుట్టుటయు చేతనుఁడైన పురుషునివలన నచేతనంబులగు వెంట్రుకలు మున్నగునవి జన్మించుటయు లోకమున గానంబడుచున్నవి. కావున శుష్క-(శ్రుతివిరుద్ధ) తర్కము శ్రుతిసమన్వయమును బాధింపఁజాలదని సిద్ధాంతము. మఱియు నొకవిధముగా శంకించి పరిహరింపఁబడుచున్నయది.

సూ. ''అసదితిచేన్న, ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్" 2-1-7

"కార్యకారణములు విలక్షణములను నెడ కారణమునందు కార్యము లేకయే జనించుచునను నంశమును ''అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్, అను శ్రుతి వాక్యము నిరూపించుచున్నది గావున నసత్కార్యవాదము, నంగీకరించినట్లగు ననుట సమంజసముకాదు.

"దృశ్యతేతు" అను సూత్రమునందు ఉపాదాన (కారణ)ఉపాదేయ (కార్య)

ములకు సాలక్షణ్య (ఒకేరూపము కలిగియుండుటయను) నియమము మాత్రము నిషేధింపఁబడినది కాని కారణకార్యములు ఏకద్రవ్యనిష్ఠములు కావని చెప్పఁబడ నందున జగద్బ్రహ్మములకు నేకవస్తుభావమును నిరూపించుట సమంజసంబగుచున్నయది.

అపీతౌ తద్వత్ప్రసంగాధికరణము

సూ. "అపీతౌ తద్వత్ప్రసంగా దసమంజసమ్" 2-1-8

(ఇది పూర్వపక్షసూత్రము.)

సత్కార్యవాదమునఁజేసి కార్యకారణములగు జగద్బ్రహ్మములు నొకే వస్తువగునని చెప్పు సమన్వయము తర్కబాధ్యమగునా కాదా యని సందేహము.

ప్రశ్న : అట్టితఱి (జగద్బ్రహ్మములొకేవస్తువుయని చెప్పవెడ) జగమునకు వలె బ్రహ్మమునకును వికార అజ్ఞానాది అనిష్ట సంబంధము ఆవహించును. అందువలన వేదాంతవాక్యముల సామరస్యము (నిర్దోష కల్యాణగుణ విశిష్టమగు బ్రహ్మమునందు తాత్పర్యము) సమంజసము కానట్టిది. కావున తర్కముతో వేదాంత సమన్వయము బాధింపఁబడుచున్నయది.

"ప్రపంచ స్థితికాలమునందు బ్రహ్మము ప్రపంచగత దోషములతో కూడి యున్నను ప్రళయకాలమున నిర్దోషముగా కల్యాణగుణాకరంబుగా నుండునను ఆక్షేపమునకు సమాధానముగా సూత్రమునందు "అపీతౌ" అను శబ్దము చేర్చబడినది. అపీతియనఁగా-ప్రళయము.

సూ. "న తు దృష్టాంతభావాత్" 2-1-9

సూత్రగత నకారముతో పూర్వపక్షము నిరాకరింపఁబడుచున్నయది. "యస్యాత్మాశరీరమ్" "పరమేశ్వరునకు జీవాత్మ-శరీరము" "యస్యావ్యక్తం శరీరమ్" "అవ్యక్తశబ్దితమగు ప్రధానాదిప్రపంచము శరీరము" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణమువలనను.

శ్లో॥ విగ్రహం దేవదేవస్య – జగదేతచ్చరాచరమ్।
ఏత మర్థం న జానంతి - పశవః పాశగౌరవాత్ ॥

"ప్రాణులతోడ జడములతోడను నిండియుండు జగము మహాదేవునకు మూర్తియగును. ఇట్టి రహస్యమును పశువులు (జీవులు) సంసారపాశముఁదగు భారమున క్రుంగువారగుటచే గురుతెఱుగకున్నారు" ఇత్యాది పురాణసూక్తివలనను చిదచిచ్ఛరీరకముగా నేర్పడిన పరబ్రహ్మంబగు శివుఁడు కారణము కార్యంబు నగుటలో గుణదోషములను పరిశీలించుటకు దృష్టాంతము నుండుటఁజేసి వేదాంత వాక్య సమన్వయ సామరస్యము అసమంజసము కాజాలదు.

ఎట్లనఁగా ? శరీరముగల మనుష్యాది చేతనునకు బాల్య యౌవన వృద్ధత్వాది దశలు సంభవించినను బాల్యాదులు శరీరమునందే ఏర్పడునవి. సుఖ దుఃఖాదులు ఆత్మయందు సంభవించునవి. అటులే నీ సందర్భమునఁ గూడ శివ శరీరములగు చిదచిద్వస్తువులయందే చిదచిద్గతములగు అజ్ఞాన వికారాది అనిష్టములు సమకూరునట్టివి. నిరవద్యత్వము, వికార రాహిత్యము, సర్వజ్ఞత్వము, సత్యసంకల్పత్వము మొదలగునవి చిదచిదాత్మయగు పరమేశ్వరునందే సంభవించునవి.

అందువలన నివ్విధము దృష్టాంతము కనఁబడుటచే శ్రుతులఁదగు అసామంజస్యము బ్రహ్మమునందు కలుగునది కాదని సారాంశము.

సూ. "స్వపక్షదోషాచ్చ" 2-1-10

కేవలము తర్కము నవలంబించునెడ సాంఖ్యులకు స్వపక్షమునందే దోషము సంభవించును.

ఎట్లనఁగా ? పురుషుఁడు ఎట్టి వికారములేనివాడనియు ప్రకృతి జడమనియు ప్రకృతిపురుషులలో నొకరిధర్మమును మరియొకరియందు భావించుటయను నధ్యాస సంసారమనియు సాంఖ్యుల సిద్ధాంతము. సూత్రములోని చకారము ఏవకారార్థమును బోధించును. ఐతే సాంఖ్యుల యభిమతమున నిర్వికారుఁడగు పురుషుని సన్నిధానమునఁజేసి ప్రకృతి మహదహంకారాది తత్త్వములను పుట్టించుట యెట్లు పొసగును ? అధ్యాసయనఁగా ? ఒక వస్తువునందుండు ధర్మమును మరియొకదానియందు భావించుట యగును. ఇట్టి యధ్యాస పురుషునకెట్లు సంభవించును ? ప్రకృతి జడమగుటచే నద్దానికి నధ్యాస కూడదు గదా ! ఇందువలన సాంఖ్యుల ప్రధానకారణవాదమే తర్కబాధ్యంబగునని తెలియునది.

సూ. "తర్కాప్రతిష్ఠానాత్" 2-1-11

కేవలతర్కము నూతగా గొని సాంఖ్యులు ప్రధానకారణత్వము విషయమై ఊహించు నుపపత్తులను పరమాణుకారవాదులు దూషించిరి. అట్లే పరమాణు కారణవాదమును మఱియొకరు ఖండించిరి. కావున శుష్కతర్కములకెందును ప్రతిష్ఠ (స్థైర్యము) లేమిఁజేసి శ్రుతిమూలకమగు బ్రహ్మకారణవాదమే పరిగ్రాహ్యం బగుచున్నయది.

సూ. "అన్యథాఽనుమేయ మితిచే దేవ మప్యనిర్మోక్ష ప్రసంగః" 2-1-12

తర్కమునకు ప్రతితర్కము ఏర్పడిన నద్ది (ప్రతితర్కము) ఎవ్విధము కొట్టుబడకుండునో నవ్విధము (మరియొకరీతిగా) ప్రధానమును జగత్కారణ ముగా ననుమానముతో సాధింపవలె నను వాదంబును యుక్తము కాదు.

అట్టితఱి నిదేవిధము (ప్రతితర్కమునకు) ప్రతితర్కము ఏర్పడును కావున తర్కకలహము ఎప్పటికిని ముగియునది కాజాలదు. ఇందువలన తర్కమునకు ప్రతిష్ఠితముకాకుండుట యను దోషమునుండి విడుదల కానేరదు. కావున శుష్క తర్కమూలమగు ప్రధానకారణవాదమే విడువఁదగినది. కాని ప్రబలశ్రుతిప్రమాణ సిద్ధంబగు బ్రహ్మకారణవాదము త్యాజ్యంబు కాదని చెప్పుట యుక్తంబేను;

శిష్టాపరిగ్రహాధికరణము

సూ. "ఏతేన శిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః" 2-1-13

సాంఖ్యమతము తర్కమూలమగుటచే నప్రతిష్ఠితత్వము మొదలగు దోష ములవలన నిరాకరింపఁబడినట్లు కణాద అక్షపాద క్షపణకాది మతములన్నియు వైదికజనులచే పరిగ్రహింపఁదగినవి కావని నిరూపించినట్లేను:

కణాదాదులందరిచే పరమాణుకారణవాదము పరిగ్రహింపఁబడినను పర మాణు స్వరూపమును శూన్యముగా మాధ్యమికులు; జ్ఞానాత్మకముగా యోగా చారులు; క్షణికముగా బౌద్ధులు; సత్యముగా వైశేషికులు చెప్పుచు వివాదగ్రస్తులై తమతమ యనుకూలతర్కములతో విపక్షముల నాభాసములుగా నొనర్చుకొనిరి.

గావున తర్కావలంబిపక్షములన్ని యప్రతిష్ఠితములగుటఁజేసి వేదాంతవాక్య సమన్వయముతో నేర్పడు బ్రహ్మకారణవాదమే వైదిక జనపరిగ్రాహ్యం బగునది యని విదితమైనది.

భోక్త్రాపత్త్యధికరణము

సూ. భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చేత్స్యాల్లోకవత్" 2-1-14

పూర్వాధికరణములయందు చిదచిత్ప్రపంచవిశిష్టుడైన శివుఁడే అద్వితీయుఁడై కారణము కార్యంబునగువాడని విశిష్టశివాద్వైత సిద్ధాంతము వేదాంత వాక్య సమన్వయ సిద్ధమైనదని చెప్పఁబడినది. కాని యద్దానికి యుక్తిబాధ యుండునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : పరమేశ్వరుఁడు చిదచిచ్ఛరీరకుఁడగునెడల శరీరముతో కూడిన వాడగును. మఱియు జీవునివలె శరీరియగునని యంగీకరించుచో శివునకును శరీర సంబంధముతో సుఖదుఃఖభోగము తప్పనిసరిగా సంభవించును కావున సంసారియగు ఈ జీవునికన్న పరమేశ్వరునకు విభాగము లేకుండుట చేకూరును. ఇందువలన నీతడు జీవాత్మ, యీతడు పరమాత్మ, యను విశేషము సరిపడ కుండుటఁజేసి జగద్విశిష్టత్వవాదమున పరమేశ్వరుఁడు సుఖదుఃఖభోగాది దోష ములు లేని స్వరూపము గలవాడని నిరూపింప వలను పడదు గదా !

ఉత్తరము : ఇందు విరోధమేమియు లేదు. జీవునికంటె పరమేశ్వరునకు కళంకములు లేనట్టి నమస్తమంగళములఁదగు స్వరూపము కలిగియుండుట కారణ ముగా విభాగముండియే తీరును అనిష్టభోగము శరీరిత్వప్రయుక్తము గాక పరాధీ నత్వప్రయుక్తమగునట్టిది.

లోకమున రాజ-భృత్యులు శరీరముతో కూడియుండుటలో సమానులైనను రాజు పరాధీనుఁడు గాకుండుటచే స్వేచ్ఛాకృతభోగము ననుభవించుచు పరాధీను లగు భృత్యులవలె కటకటపడకుండును. స్వాతంత్ర్య పారతంత్ర్యములే ఈ రాజ భృత్య విభాగమునకు కారణములగుచున్నవి. ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము-"జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశానీశౌ, అనుచో జీవేశ్వరులలో పరమాత్మ జ్ఞానాత్మకుఁడనియు జీవాత్మ

కించిజ్ఞుడనియు ఈశ్వరుఁడు స్వతంత్రుఁడనియు జీవుఁడు పరతంత్రుఁడనియు ఇద్దరును జననమరణాదిరహితులగుటచే నిత్యులనియు నిరూపించుచున్నయది.

ఇందువలన స్వతంత్రుఁడగు పరమేశ్వరునకు పరతంత్రుఁడైన జీవుని కంటె విభాగము (శరీరసంబంధము ఉభయులకు సమానమైనను) అవశ్యము అంగీకరింపఁదగినది. ఏవం విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతమునకు ఎట్టి హానియు లేదని సారాంశము.

ఆరంభణాధికరణము

స్వతంత్రతత, పరతంత్రతత, మొదలగు పరస్పర విరుద్ధధర్మముల సంబంధ మువలన జీవేశ్వరులకు విభాగము చెప్పఁబడినను కారణకార్యములగు బ్రహ్మ ప్రపంచములన్యములు (వ్యతిరిక్తములు-వేరువేరుగా నుండునవి) కావని చెప్పు నదీ యధికరణము.

సూ "తదనన్యత్వ మారంభణ శబ్దాదిభ్యః" 2-1-15

తస్మాత్ కారణాత్ బ్రహ్మణః కార్యస్య జగతః అనన్యత్వం-అపృథక్ సిద్ధ త్వం "వాచాఽఽరంభణం" ఇత్యాదిశ్రుతిగత ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః సాధ్యతే ఇతి సూత్రార్థః.

"కారణమగు బ్రహ్మమునకంటె కార్యమగు జగము వేరుకాదని శ్రుతి ప్రోక్తములగు ఆరంభణాది శబ్దముల వలన సాధింపఁబడునని" సూత్రార్థము.

కార్యకారణములగు ప్రపంచ పరమాత్మలకు పూర్వోక్తవేదాంత సమన్వయ ముతో నేర్పడిన అనన్యత్వము యుక్తమగునా కాదా? అని సందేహము.

ఒకటి చేతనము, మరియొకటి యచేతనము, ఒకఁడు స్వతంత్రుడు మరి యొకడు పరతంత్రుఁడు మొదలగు పరస్పర విరుద్ధధర్మముల సంబంధమునఁ గలుగు వైలక్షణ్యము (భేదము) సందేహమునకు కారణము.

ప్రశ్న : ప్రపంచ బ్రహ్మములకు ననన్యత్వము ఏర్పడునెట్లు ? పూర్వాధి కరణమునందు పరమేశ్వరుడు సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు గలవాడనియు జీవుఁడు భోక్తయనియు కించిజ్ఞుడనియు విభాగము చూపఁబడినది. ఇక బ్రహ్మప్రపంచ

ములు చేతనాచేతనములగుటచేత నత్యంత విలక్షణములగుటఁజేసి యవ్వానిక భేదము చెప్ప నలవిగానిది గదా ! కార్యకారణత్వము అనన్యత్వమును సాధించు నందురేని మృత్పిండ ఘటములు కారణకార్యములైనను కుండతో జలాహరణము చేయఁబడును కాని మృత్పిండముతో చేయఁబడదుగదా ! ఇందు ఘటము శరావము అను వస్తుభేదము గమనింపఁదగినది. (మృత్పిండమునకును నీటితో తడుపుటయు మర్దించుటయు కారణములు.) ఇట్టి భేదములు పెక్కులుండుటచే కారణకార్యత్వము అభేదమును సాధింపఁజాలదు. గోమయము కారణముగా వృశ్చికము కార్యముగా చెప్పఁబడినపుడు గోమయ వృశ్చికము లొక్కటియేయని చెప్పశక్యము కాదుగదా ! ఇంతియేగాక కార్యకారణముల కత్యంతాభేదమనునెడ ప్రపంచబ్రహ్మము లఖండములు కావలసివచ్చును. అట్టితఱి నంతటను కర్త యనియు క్రియయనియు ఇత్యాది వ్యవహారము లోపించును కాదా ?

ఉత్తరము : కారణమగు బ్రహ్మమునకంటె కార్యమగు జగము అన్యంబు (పృథక్ సిద్ధము) కాజాలదు. ఇది యెట్లు తెలియుననఁగా ? "వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్" "కార్యములగు ఘటాదుల నామరూపములు అర్థక్రియారూపవ్యవహారోపయుక్తములగుచు కారణమగు మృత్తికననుసరించియే సత్యములగుచున్నవి."

"సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్" "సౌమ్యుడా ? ఈ జగము సృష్టికిమున్ను సదాత్మకముగానే యుండెను. అట్టి సత్పదార్థము తనతో సమానమైన రెండవది లేనిదై ఏకరూపమగునట్టిది." "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి" బ్రహ్మము అనేకముగా నగుదునని సంకల్పించెను." "ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వమ్'' తత్సత్యం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో" ఈ జగమంతయు శివస్వరూపమగునది. అట్టి శివరూపము సత్యమైనది. అద్ది యాత్మ యనఁబడును. శ్వేతకేతువా ? నీవు పరమేశ్వరుఁడంతర్యామిగా కలవాడ వగుచున్నావు" "విశ్వం భూత భువనం చిత్రం బహుధా జాతం జాయమానం చ యత్ సర్వో హ్యేష రుద్రః" చిత్రవిచిత్రముగా సంభవించినట్టి అనేక విధములుగా ఆవిర్భవించుచున్నయట్టి ప్రపంచమంతయు రుద్రుఁడేను" ఇత్యాది వాక్యములయందు గల ఆరంభణాది శబ్దములవలన కారణకార్యములగు బ్రహ్మ జగంబు లనన్యములగుచున్నయవి.

కార్యకారణత్వము అనన్యత్వమును సాధింపఁజాలదను శంకకు సమాధాన మీ సూత్రము.

సూ. "భావేచోపలబ్ధేః" 2-1-16

ఘటాదికార్యము లేర్పడినపుడే తత్కారణమగు మృత్తికయే ఘటముగా పరిణమించెనని తెలియఁబడును. కావున కారణముతో భిన్నము కానిదియే కార్యమగుచున్నయది. ఇట్లే "వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్" అను శ్రుతియందు చెప్పఁబడినది.

ఇద్దానియర్థము "వికారః = రూపము, నామధేయమున్ను; వాచ యనఁగా= ఉచ్చారణము, ఉపయోగము, అనువానిఁదగు వ్యవహారమగును ఇట్టి వ్యవహారమును కలిగించునవి. (మన్నునకే కుండయునికి, కుండ యను పేరున్ను జలమును పరిగ్రహించుట మున్నగు లోకవ్యవహారమునకై నుపయుక్తములగుచున్నవని సారాంశము.)

వస్తుతః ఘటాదికార్యములు మృత్తికా రూపములగుటఁజేసియే సత్యములగుచున్నవి. మన్నులేకుండా ఘటాదికము కనఁబడదుగదా! ఇంతియేగాక ఘటమను రూపము "ఇది ఘటము" అనుటకు మాత్రమువయోగించునది. మరియు మృత్తికయందే వ్యవహారము సిద్ధించుటకు నేర్పడు రెండవయవస్థయే ఘటాదికంబగునని పరమార్థము. కాని ఘటాదికము మృత్తికకంటె భిన్నమైన వస్తువు కాఁజాలదు. మృత్తికావ్యాప్య మగుటఁబట్టియే ఘటాది నామధేయములు సత్యములగుచున్నవి. ఘటాదికము మృత్తికయనియే యంతటను మృత్ ఘటాది నామరూపములు ప్రామాణికములగుచున్నవి. కాని మృత్భిన్నములని సత్యములగుట కాదు. ఎందువలన ఘటము మృత్తికయో నందువలననే కారణముతో ననన్యము కార్యమగుచున్నది. అర్థక్రియాది వ్యవహార భేదమైతేనో మృత్ ఘటములొకే వస్తువైన నవస్థాభేదమునఁజేసి యేర్పడుచున్నయది. అందువలన మృత్ఘటములకువలె బ్రహ్మప్రపంచములకు వ్యాప్యవ్యాపక భావముండుటచే ననన్యత్వంబని గ్రహించునది.

ఇందుకు పురాణ ప్రమాణము.

శ్లో॥ శక్త్యాది చ పృథివ్యంతం-శివతత్త్వసముద్భవమ్ ।
తేనైకేన తు తద్వ్యాప్తం-మృదా కుంభాదికం యథా ॥

''ఆదిశక్తి మొదలుకొని పృథివివరకు గల తత్త్వములన్నియు శివతత్త్వమునుండి యావిర్భవించినవి. మన్ను-కుండలుమున్నగువాని వ్యాపించునట్లు సత్త్వదార్థమగు పరమేశ్వరునిచే తత్త్వములన్నియు వ్యాపింపఁబడియున్నవి." ఇందువలన మృత్తికతో ఘటాదులవలె కారణంబగు శివునితో కార్యమగు ఈ జగము వ్యాపింపఁబడినదగుటచే బ్రహ్మాభిన్నమైనదని సిద్ధాంతము.

సూ. "సత్త్వాచ్చాపరస్య" 2-1-17

అపరమనఁగా కార్యము కారణమునందుండుటవలన కారణమున కంటెన భిన్నమైనది కార్యంబగును. ఘటశరావాదికము పూర్వము మృత్తుగా నుండెను కావుననే ఘటాదికము మృద్రూపముగా కనఁబడుచున్నది.

సూ. "అసద్వ్యపదేశాన్నేతిచేన్న, ధర్మాంతరేణ
వాక్యశేషా ద్యుక్తేః శబ్దాంతరాచ్చ"

ప్రశ్న : "ఇదంవా అగ్రేనైవ కించనాసీత్" "ఈ జగము సృష్టికిమున్ను ఏమియు లేకుండెను" అనుచో కార్యము పూర్వము అభావంబని నిర్దేశించుటవలన కారణమునందు కార్యము లేకుండెడిదని బోధపడుచున్నది కాదా ?

ఉత్తరము : కారణమునందు కార్యముండియే తీరినది. స్థూలత్వమునకు ప్రతికూలమగు సూక్ష్మత్వమనెడు రెండవ ధర్మము కార్యమునకు సంగతం బగు చున్నయది అందువలననే కార్యమునకు "అసత్" అనెడు నిర్దేశము కాని అభావమువలన కాదు, ఎందుకనఁగా "తదసదేవ సన్ మనోఒకురుత" "ఆ యసత్తే సత్తుగా నగుదు"నని సంకల్పించెను'' అను వాక్యశేషంబు నిదే యర్థమును బలపఱచుచున్నయది. మఱియు ఉన్న వస్తువునకే సంకల్పము (మనస్కారము) పొసగునది. అసద్వ్యపదేశంబును ధర్మాంతరము సంబంధించుటకు నిమిత్తమగుటను స్ఫురింపఁజేయునదియని యుక్తితో సాధింపవచ్చును. యుక్తియెట్లనఁగా ? పరస్పరవిరుద్ధములు, భావరూపములునగు పిండత్వ ఘటత్వ కపాలత్వ రూప ధర్మములవలన "ఘటము పూర్వము లేకుండెను'' ''ఇప్పుడుకలదు" ''ఇక ముందునుండదు" ఇట్లు ఎల్లకాలము అనువర్తించు మృత్తికకే అసత్ మొదలగు నిర్దేశమగుచుండగా తద్భిన్నమైన అభావముఁదగు వ్యవదేశమున కాధారముగా మరియొక ధర్మము (అత్యంత వినాశము)ను కల్పింపఁగూడదు.

మఱియు "తద్దేదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్, తన్నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియత" "అనాదికాలానువర్తమానంబగు ఈ జగము ఎట్టి విభాగము లేనిదై ప్రళయకాలమున నుండెడిది, అది సృష్టికాలమున నామరూపములతో స్థూలరూపమై వ్యక్తమయ్యెను" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణములు పై యంశమునే సమర్థించుచున్నయవి

సారాంశమేమనఃగా ?

తనతో వేఱుకాని నామరూపవిభాగము లేనట్టి సూక్ష్మచిదచిద్రూపయగు పరాశక్తి గర్భమందు గల శివుఃడు కేవలుడని ప్రళయకాలమున వర్ణింపఁబడుచున్నవాడు. మరల శివుడు తన రూపమగు సూక్ష్మశక్తిని సూక్ష్మదశావిరోధియైన స్థూలదశతోకూడిన నామరూప విభాగముఁదగు చిదచిద్రూపము గలదానిగా విస్తరింపజేయువాడు.

ఈ సందర్భమున శక్తివిశిష్టశివునకు నంకోచావస్థ ప్రళయమనియు వికాసావస్థ సృష్టియనియు గ్రహింపవలెను. ఇద్దానికి ఆ ప్రవచనమును ప్రమాణముగా గాననగును.

శ్లో॥ "చిదాత్మైవ హి దేవోంఽతః-స్థిత మిచ్ఛావశా ద్బహిః,
యోగీవ నిరుపాదాన - మర్థజాతం ప్రకాశయేత్ ॥

"జ్ఞానస్వరూపుఁడు అథవా జీవాంతర్యామియగు పరమాత్మతనలోనుండు ప్రపంచమును "యోగిపురుషుఁడు ఎట్టియుపాదానము (సాధనాంతరము) లేకయే ననేక వస్తువుల నావిర్భవింపజేయునట్లు" వ్యక్తముఁజేయువాడు"

ఇట "నిరుపాదానమ్" అను పదము మరియొక నుపాదానము లేకుండా స్వయముగా నుపాదానమై పరమేశ్వరుఁడు జగమును నిర్మించునని తెలుపునది. కావున పరమకారణము. పరబ్రహ్మమునైన శివునికంటె నభిన్నమైనదే జగత్కార్యంబని విదితమైనది.

మఱియొక నిదర్శనముఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. "పటవచ్చ" 2-1-19

సూ. "యథా చ ప్రాణాదిః" 2-1-20

సంకుచితమైన సూక్ష్మరూపమగు వస్త్రము తెలియఁబడినదై పెద్ద వస్త్రముతో కాదగు కుటీరముగా కార్యమగునట్లు పరమాత్మయు సంకుచిత (సూక్ష్మ) రూపముఁ జెందినపుడు కారణమగుననియు విస్తృత (స్థూల) రూపము నొంది నపుడు కార్యమగుననియు తెలియవలెను.

మఱియు ఒకే వాయువు ఆయా స్థలములందుండు విశేషమునఁజేసి ప్రాణవాయువు మున్నగు భేదమును పొందినట్లు పరబ్రహ్మంబును శక్తివ్యాపార భేదమున సదాశివాదిరూపభేదము గలదగుచున్నయది.

ఇందువలన జగత్కారణమగు బ్రహ్మమునకంటె కార్యమైన జగము అన్యము కాదని చెప్పుట సమంజసంబైనది.

ఒకే ద్రవ్యము సూక్ష్మస్థూలదశలతో కార్యకారణభావమును పొందుననుటకు మృత్ ఘటాది దృష్టాంతము చూపఁబడినది. ఇఁక వస్తువు నొకటియైనను కార్యకారణ భేదముఁజెందినపుడు భిన్నమగునని చెప్పువారికి సమాధానముగా పటకుటీర ప్రాణవాయు దృష్టాంతములు ప్రదర్శింపఁబడినవి.

సూ. "ఇతరవ్యపదేశా ద్ధితాకరణాదిదోష ప్రసక్తిః" 2-1-21

(ఇది పూర్వపక్షసూత్రము)

ప్రశ్న : "తత్త్వమసి" "అయమాత్మా బ్రహ్మ" ఇత్యాది వాక్యములతో కార్యమగు జీవుఁడు కారణమగు బ్రహ్మముగా నిర్దేశింపఁబడుటవలన నుభయుల (జీవేశ్వరుల)కు ననన్యత్వమని ప్రతిపాదించితిరి గదా ! అట్లైనచో పరమేశ్వరుఁడు జగమును నిర్మింపకుండుట స్వహితముగాను జగమును సృజించుట స్వ అహితముగాను సంభవించును. ఎందుకనఁగా ? సర్వజ్ఞుఁడు సత్యసంకల్పుఁడు నగు వరమాత్మ- తనతో వేరుకానట్టి జీవుని సంసారతాపము తనదే యని గురు తెఱిగినవాడై హితముగానట్టి సంసారనిమిత్తమైన జగమునెట్లు నిర్మించును ? హిత మగు జగమును సృజింపకుండుట నెట్లుపేక్షించును ? అందువలన పరమేశ్వరుఁడు జీవాభిన్నుడనునెడ స్వహితము నొనర్పకుండుటయు నహితమును గావించుటయు ఏతాదృశవివేకశూన్యత్వాదిదోషము సంభవించుచున్నయది. ఇత్యాదిసందర్భము వలన కార్యకారణములగు జీవేశ్వరుల కనన్యత్వము యుక్తము కాదని తోచెడిని.

ఉత్తరము : యుక్తంబగునని చెప్పువారము.

సూ. "అధికం తు భేదనిర్దేశాత్" 2-1-22

(ఇది సిద్ధాంతసూత్రము)

కార్యకారణము లనన్యములైనను కార్యంబగు చిదచిత్ప్రపంచమునకంటె కారణమగు బ్రహ్మము అధికంబనియు, జీవేశ్వరులకు భేదంబనియు దిగువ పేర్కొనఁబడిన ననంతశ్రుతులవలన తెలియుచున్నది.

"విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" "సర్వజ్ఞుడైన శివుడు చేతనాచేతన సమ్మిశ్రమగు ప్రపంచమునకంటె నెక్కువగా నున్నవాడు" "విద్యావిద్యే ఈశతే యస్తు సోఽన్యః" "విద్యయనఁగా చేతనుఁడు, అవిద్యయనగా అచేతనము, ఈ రెంటిని శాసించువాడు మూడవవాడగును. అనఁగా-చేతనాచేతనముల నియమించువానికి తదధిక సామర్థ్య ముండి తీరవలెనని భావము." "క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః" "దేవుఁడొకఁడే ప్రకృతిని పురుషుని శిక్షించు గొప్పదనము గలవాడు" "పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచ మత్వా" "జీవుఁడు-పరమాత్మ తనలోనుండి తనను ప్రేరేపించువాడని భావించినచో ముక్తుఁడగును." "ద్వా సువర్ణా సయుజా సఖాయా" "మంచిరెక్కలుగల రెండుపక్షులు (జీవేశ్వరులు) కూడియుండువారై చెలిమిగలవారు." "ద్వేబ్రహ్మణీ వేదితవ్యే పరంచాపరంచ" "పరమనియు అపరమనియు బ్రహ్మము (జీవేశ్వరు)లు తెలియఁదగినవి." "జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వా వజావీశానీశౌ" "జీవుఁడు ఈశ్వరుఁడును జన్మాదులులేనివారై నిత్యులైన నందు పరమేశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడనియు స్వతంత్రుఁడనియు, జీవుఁడు కించిజ్ఞుడనియు, పరతంత్రుఁడనియు చెప్పఁబడుచున్నారు." "నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానామ్" "నిత్యులైన జీవులలో నిత్యుఁడనియు చేతనులలో చేతనుఁడనియు పరమాత్మ పేర్కొనఁబడుచున్నవాడు" "అంతఃప్రవిష్టః శాస్తా జనానామ్" "ప్రాణుల హృదయములో ప్రవేశించి వారిని శిక్షించువాడు పరమాత్మయగును" "అస్మాన్మాయీ సృజతే విశ్వమేతత్" "మాయాధిష్ఠాతయగు శివుఁడు-తనతో నెడబాయని ప్రధానము నుండి యీ ప్రపంచమును పుట్టించును." "తస్మింశ్చాన్యో మాయయా సన్నిరుద్ధః"

"శరీరమునందు అథవా సంసారమునందు శివభిన్నుడైన జీవుఁడు మాయా వశమున కట్టుబడియున్నవాడు.''

''జుష్టం యదా పశ్యత్యన్య మీశమ్" ''జీవాత్మ—తనను వ్యాపించియుండు వానిగా పరమాత్మను గురుతెఱిగినపుడు ముక్తుఁడగును."

"ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతి ర్గుణేశః" ''పరమాత్మ-ప్రకృతికిని జీవునకును గుణము లకున ధీశుఁడగువాడు'' "ఏషా మీశే పశుపతిః పశూనామ్" "పశువులనఁబడు జీవు లందరిని శాసించువాడగుటచే పశుపతి యనఁబడును "

కావున ప్రపంచమునకంటె నతీతమై శివాపరనామధేయమగు బ్రహ్మము అధికంబే యగుచున్నయది.

ప్రశ్న : ఓయీ ? "తదనన్యత్వమ్" ఇత్యాది సూత్రములవలన జగజ్జీవేశ్వ రుల కభేదంబును "అధికంతు" ఇత్యాదిసూత్రములచే భేదంబు నవగతమగుచున్నం దున ప్రపంచబ్రహ్మములకు భేదాభేదము సాధింపఁదగియున్నది కాదా ?

ఉత్తరము : ప్రపంచబ్రహ్మములకు భేదాభేదమును సాధింప వలనుపడదు. విశిష్టాద్వైతమును సాధించువారము. బ్రహ్మప్రపంచములకు ఘటపటములకువలె మిక్కిలి భేదమును చెప్పువారము కాము. భేదమును చెప్పునెడ జగద్బ్రహ్మముల యభేదమును నిరూపించు శ్రుతులు విరోధించును. అత్యంతాభేదమునుగూడ చెప్పు వారము కాము. మరియు శుక్తిరజతములకు వలె ఏకతరమిథ్యాత్వమును ప్రతి పాదించువారము కాము అత్యంతాభేదముగాని ఏకతరమిథ్యాత్వముగాని స్వాభావిక గుణములతో జగద్బ్రహ్మభేదమును తెలుపు శ్రుతులకు విరుద్ధంబగునది. భేదా భేదంబును చెప్పువారము కాము. మొదట భేదము తరువాత నభేదంబనునెడ జగ జ్జీవులును బ్రహ్మంబును అను వస్తుత్రయము లోపించును. కాని శరీరిశరీరములకు వలె గుణిగుణములకువలెను విశిష్టాద్వైతమును నిరూపించువారము. ప్రపంచబ్రహ్మ ములకు అనన్యత్వమనఁగా ? మృత్తికాఘటములకు వలె గుణగుణులకు వలెను కార్యకారణములగుటగాను విశేషణవిశేష్యములగుటగాను ఎడబాటు లేకుండుట యగును. మన్నులేనిది కుండ యుండఁజాలదు గదా ? నలుపులేనిది కలువ యుండజాలదు. అట్లే బ్రహ్మము లేనిది ప్రపంచరూపమైన శక్తి యేర్పడదు. శక్తిని నిరాకరించి యొకప్పుడైనను బ్రహ్మము తెలియఁబడదు. వేడి లేకుండా

అగ్నిఁగుఱ్ఱైరుగఁ జాలముగదా! ఎద్ది లేకుండా నెయ్యది తెలియఁబడదో అద్ది నద్దానితో కూడియుండునదేను; విశేషణముతో కూడియుండుట విశేష్యముఁదగు స్వభావంబే యగుచున్నయది. ఇందువలన నన్నివిధములుగా బ్రహ్మము ప్రపంచముతో కూడియుండునదేను, కావున బ్రహ్మముతో ననన్యమైనది జగంబని చెప్పఁబడుచున్నది. జగద్బ్రహ్మభేదం బైతేనో స్వాభావిక మగునది. అందువలన పరబ్రహ్మము విశ్వమునకంటె నధికంబగుచున్నయది. కారణత్వకార్యత్వముల నిర్దేశము "నతు దృష్టాంతభావాత్" అనుచో చక్కఁగా గావింపఁబడినది.

కావున నీ విశిష్టాద్వైత సమన్వయ మార్గము భేదము నభేదంబును సమర్థించు శ్రుతులకు విరుద్ధము కానట్టిదియే;

సూ. "అశ్మాదివచ్చ తదనుపపత్తిః" 2-1-23

అభేదశ్రుతులఁబట్టి జీవేశ్వరులకు సర్వథా అభేదంబనుట పాడికాదు. పాషాణములు కాష్ఠములు మట్టిబెడ్డలు తృణము మున్నగునవి ఒకేభూమినుండి పుట్టునవైనను పరస్పరము విలక్షణములైనట్లు జీవాత్మ-కించిజ్ఞుఁడగుట మొదలగు లక్షణములు గలవాడుగాను పరమాత్మ-సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు లక్షణములు గలవాడుగాను మిక్కిలి వైలక్షణ్యము గల వారగుటచే వారికి నేకత్వముపపన్నము కాజాలదు. అందువలన పరమేశ్వరుఁడు జీవునికన్న రెండవ వస్తువగువాడేను; మరియు చేతనుడే గుణములతో భేదము ఎక్కువ కలవాడై ఈశ్వరాభిన్నత్వమును పొందనపుడు స్వరూపముతో విలక్షణంబగు నచేతనము ఈశ్వరాభిన్నమని చెప్పుటకు బొత్తుగా వీలులేదు.

స్వకార్యమగు చేతనాచేతన ప్రపంచము తనకు వేరుగానుండు వస్తువు కానిదైనను అట్టి ప్రపంచమునకన్న సర్వజ్ఞుడు సర్వశక్తిమంతుడు నగు పరమేశ్వరుఁడధికుఁడే యని సిద్ధాంతము.

ఉపసంహారదర్శనాధికరణము

సూ. "ఉపసంహారదర్శనా న్నేతి చేన్న, క్షీరవద్ధి,
దేవాది వదపి లోకే" 2-1-25

"ఒకానొక కార్యము ఏర్పడుటకు ననేకకారణములు ఏకీభవించుట గానంబడుచున్నందున నానావిధమగు జగమునకు నేకరూపమైన బ్రహ్మము కారణము కాజాలదని చెప్పగూడదు. లోకములో ఒకేనొక పాలు—పెరుగురూపముగా పరిణమించుటవలెను దేవతలు ననేకకామరూపములఁదాల్చునట్లును విచిత్రజగమునకు బ్రహ్మమొక్కటియే కారణము కాదగు"నని సూత్రార్థము.

"ఏకమేవాద్వితీయమ్" "ద్యావాపృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః"ఇత్యాదిశ్రుతులు పరమేశ్వరుఁడొక్కఁడే జగత్కారణమని చెప్పుచున్నవి కావున బ్రహ్మ మొక్కటియే విచిత్ర జగమునకు కారణ మగుట పొసగునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఆకాశ వాయు అగ్ని జల భూమ్యాదిరూపమైన జగము విచిత్ర (నానావిధ)మైనది. అద్ది కారణముఁదగు విచిత్రత్వములేనిది సంభవింపఁజాలదు. లోకమున రథాదికార్యముల విషయమై అనేక కర్తలను చూచుచునేయున్నారము. అందువలన జగమునకు బ్రహ్మము ఏకైక కారణమని చెప్పరాదు గదా ?

ఉత్తరము : కారణమొక్కటియైనను కార్యరూపముగా పరిణమించుట సంభావ్యంబేను, పాలు ఒక్కటియే పెరుగుగా పరిణమించుటను లోకమున గాననగును. అందువలన జగత్కార్యము బ్రహ్మైకకారణంబగుచున్నయది.

కార్యము నానావిధముగా నుండుట కారణవైచిత్ర్యమును సూచించు ననుట పాడికాదు. చేతనుఁడైన నొక్క పురుషునివలన వెంట్రుకలు గోళ్ళు మొదలగు విచిత్రములైన కార్యములు జనించుచునే యున్నవి. కావున సమస్త విచిత్ర జగత్కార్యమును నిర్వహించుటకై బ్రహ్మము మరియొక కారణముఁదగు నవసరము లేనిదనియే సారాంశము.

ఇద్ది శక్తిగలవారికి సంభవించునదియేను,

శాస్త్రమువలన తెలియఁబడు సామర్థ్యముగల దేవతలు మున్నగువారు తమ యభీష్టములైన నానారూపములను పొందునట్లు శ్రుతిస్మృత్యాదులవలన విదితంబగు మహిమ గల పరమేశ్వరునకు సమస్తంబు నుపపన్నంబగునది.

ఇందుకు ప్రమాణము.

"య ఇమాన్ లోకా నీశత ఈశనీభిః జననీభిః పరమశక్తిభిః" అనంతములైన శక్తులుగల పరమేశ్వరునకు నసాధ్యంబెద్దియగును ?

కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణము

సూ. "కృత్స్నప్రసక్తి ర్నిరవయత్వ శబ్దకోపో వా" 2–1–26

పూర్వపక్షసూత్రము.

బ్రహ్మము జగద్రూపముగా పరిణమించునని పూర్వము చెప్పఁబడిన యంశము పొసగునా లేదా యని సందేహము.

ప్రశ్న : ఎట్లు పొసగును ? ఒకే బ్రహ్మము జగదాకారముగా పరిణమించు నెడ పాలు పెరుగుగా పరిణమించునట్లు బ్రహ్మము సర్వాత్మనా జగద్రూపముగా పరిణమింపవలసివచ్చును. అట్టితఱి బ్రహ్మము జగద్రూపమునకంటె నధికముగాక శేషింపకుండును. ఒకానొక నంశముతో బ్రహ్మము జగద్రూపమగు నను నెడ బ్రహ్మము అవయవములు లేనిది యను నంశము భంగపడును. మరియు నిరవయవము బ్రహ్మంబని చెప్పు శ్రుతియు విరోధించును. కావున బ్రహ్మమునకు పరిణామము కూడదనియే చెప్పవలెను కాదా ?

సిద్ధాంతసూత్రము.

సూ. "శ్రుతేస్తు శబ్దమూలత్వాత్" 2–1–27

శ్రుతిప్రమాణముఁబట్టి బ్రహ్మము జగదాకారముగా పరిణమించుట యుక్తంబని తెలియునది. ఇవ్విషయమై శ్రుతిదక్క నితరప్రమాణము సరిపడదు. బ్రహ్మము శబ్దమూల మగుటఁజేసియే ఇతరప్రమాణములన్నిటితో తెలియఁబడు వస్తువులకంటె విలక్షణంబగుటచే బ్రహ్మమునందు ఒకానొక అదృష్టశక్తి యేర్పడునది. కావున నెట్టి విరోధంబును లేదు. ఇందువలన పరిపూర్ణంబగు బ్రహ్మమే కారణమగుటయు కార్యమగుటయు పొసగుచున్నవి.

"నైషా తర్కేణ మతి రాపనీయా" అను శ్రుతివాక్యము బ్రహ్మవిచారబుద్ధిని తర్కముతో క్షీణింపఁజేసికొనగూడదని చెప్పుచున్నందున బ్రహ్మము తర్కమునకు గోచరముకాదు గావునను రూపమును కనుగొనుటకు శ్రోత్రము సాధకము బాధకంబును గానట్లు తర్కము బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాధకంబు బాధకంబును కాజాలదు.

శ్రుతిప్రమాణముతోడనే సంతృప్తిఁజెందని తార్కికంమన్యుని యుద్దేశించి సూత్రోక్తమైన సిద్ధాంతమును దిగువవిధము చెప్పుచున్నవారు.

జాతివాదులు- అత్యంత విలక్షణములైన అనంతములగు ఖండముండాదుల యందుగల నొక్కొక్క వస్తువుసందు పూర్ణముగా వర్తించునది జాతియని చెప్పుచు జాతివిషయమున ఇతరవస్తు దృష్టాంతమును చూపజాలనట్లు బ్రహ్మస్వరూపమును నిరూపింప శబ్దమే మూలంబనుట సమంజసంబేను.

సూ. "ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చ హి" 2-1-28

జీవాత్మయందును చిత్తుగాని ప్రపంచముఁదగు ధర్మమునకంటె విలక్షణం బగు కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది ధర్మముఃదగు సంబంధముండునట్లు నచిద్విశేషము లగు నగ్నిజలాదులు పరస్పరము విలక్షణమైన శక్తి కలిగి విచిత్రములుగా కనఁ బడునట్లును బ్రహ్మంబును శబ్దైకప్రమాణకమై విచిత్ర అనంతశక్తులు గలదియగు ననుటలో విరోధ మెద్దియు గానరాదు. సర్వంబు సమంజసంబేను.

సూ. "స్వపక్షదోషాచ్చ" 2-1-29

అచిత్తుతో సమానమగు ప్రధానము మొదలగునవి సాంఖ్యుల మతమున నిర వయవములగుటచే ప్రధానకారణవాదమునకు తర్కమే ముఖ్యప్రమాణ మగుటను సాంఖ్యమతమునందే ప్రధానము జగదాకారముగా పరిణమించునను వాదమునందు కృత్స్నప్రసక్తి (మొత్తము పరిణమించుటయు ఏమాత్రము శేషింపకుండుటయు) మొదలగు దోషములు చేకూరుచున్నవి. కాని శాస్త్రప్రమాణకమగు బ్రహ్మము విషయమై ఎట్టి దోషంబును గానంబడుట లేదు.

బ్రహ్మము సర్వశక్తి సంపన్నమగుటఁజేసి సర్వంబు నుపపన్నంబగునని దిగువసూత్రముతో వక్కాణించుచున్నవారు.

సూ. "సర్వోపేతా చ తద్దర్శనాత్" 2-1-30

"పరాఽస్య శక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయతే, స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ"

"బ్రహ్మముఁదగు శక్తి-సహజమై నానావిధమై ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియారూపము లతో నొప్పారుచుండును."

"మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యా-న్మాయినంతు మహేశ్వరమ్"

("మాయ (ఆదిశక్తి) ప్రపంచమునకు ప్రకృతి (మూలకారణము) అనియు మహేశ్వరుఁడు స్వాశ్రితురాలైన మాయతో నవినాభావము (నిరంతర సంయోగము) కలిగియుండుననియు గురుతెఱుగవలెను."

ఇత్యాదిశ్రుతులయందు గానంబడుటచే ప్రతి శక్తియు బ్రహ్మము నాశ్రయించియుండునని తేటపడుచున్నయది. కావున సర్వవిధ సామర్థ్యము గల పరమేశ్వరునకు నసాధ్య మెద్దిగలదు ?

సూ. "వికరణత్వాన్నేతిచేత్తదుక్తమ్" 2-1-31

"న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే" అనుచో బ్రహ్మము ఎట్టి కరణము (క్రియ) లేనిదని చెప్పఁబడినందున బ్రహ్మము జగమును నిర్మించి యద్దానికి కారణంబగునని చెప్పరాదను ప్రశ్నకు - బ్రహ్మము శబ్దమూలంబు గావున సర్వశక్తిసంపన్నమై జగత్కారణంబగునని యీ వరకే సమాధానము వక్కాణింపఁబడినది.

విచిత్రములైన అనంతములగు శక్తులతో నానారూపములు గల మాయ యనఁబడు పరమశక్తితో గూడియుండు పరమేశ్వరుఁడు తన శక్తిఁదగు ఒకానొక భాగము (పురుషుని)తో ప్రపంచాకారుడై స్వయముగా ప్రపంచము నతిక్రమించియుండు ననుటకు "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాత్" అను భగవతియగు శ్రుతయే ప్రబలప్రమాణమగునది.

ఇవ్విషయమై పురాణఫణితిని క్రిందివిధము గాననగును.

శ్లో॥ విశ్వోత్తరోత్తర విచిత్ర మనోరథస్య
యస్యైకశక్తిశకలే సకలః సమాప్తః ।
అధ్వాన మధ్వపతి మధ్వవిదో వదంతి
తస్మై నమః సకలలోక విలక్షణాయః ॥

ప్రపంచమునకంటె శ్రేష్ఠమగు ప్రకృతికన్న మిన్నయగు విచిత్రమైన సంకల్పముగల పరమేశ్వరుని శక్తిఁదగు ఒకానొక విభాగము నందు పదునాలుగు

లోకములు మున్నగువానితో నిండియుండు బ్రహ్మాండమంతయు విశ్రాంతిఁజెంది యుండును.

వేదమార్గమును కనుగొనిన మహానుభావులు - పరమేశ్వరుని షడ్విధమైన వేదమార్గముగాను మార్గములన్నిటి యధిపతిగాను చెప్పుచున్నారు. చరాచరము నంతటికంటె విలక్షణుండగు అట్టి పరమేశ్వరునికొరకు నమస్కారము.

ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము— "అధ్వనా మధ్వపతేః శ్రేష్ఠస్యాధ్వనః పార మశీయ" "మంత్రాధ్వ మొదలగు మార్గములకధిపతియగు పరమేశ్వరుని యను గ్రహమున శ్రేష్ఠమైన ముక్తిమార్గముఁదగు పారమును అనఁగా శివపదమును పొందువాడను."

ఇట్లు సకలదోషకళంకములు బొత్తుగా లేనట్టి, శబ్దప్రమాణము తోడనే సిద్ధించునట్టి, సర్వవిధశక్తుల సంపదఁ దగు విలాసముగల యట్టియు పరబ్రహ్మము నందు (పరమేశ్వరునియందు) ఇద్ది సంభవించును ఇద్ది సంభవింపదు అను విచార మున కంతటికిని ఎట్టి యవకాశము లేదనియే సిద్ధాంతము.

లీలాకైవల్యాధికరణము

మరియొకరీతిగా నాక్షేపించుకొని పరిహరించుచున్నవారు.

సూ. "న ప్రయోజనవత్త్వాత్" 2-1-32

పూర్వపక్షసూత్రము.

శాస్త్రమువలన తెలియఁబడు సర్వవిధ సామర్థ్యముగల బ్రహ్మము-కార్యము లన్నిటియందు కారణస్వరూపముతో నుండునని ఈ వరకు నిర్ణయింపఁబడినది. ఐనను ప్రతివాడు ప్రతికార్యమును చేయుటకు నొకానొక ప్రయోజనము తప్పక నుండితీరును. ఐతే అవాప్తసకలకాముడైన పరమేశ్వరుఁడు జగత్సృష్ట్యాదివ్యాపార మును గావించుట పొసగునా లేదా ? యని సందేహము.

ప్రశ్న : ఎట్లు పొసగును ? "ఆనందో బ్రహ్మ" "విభుం చిదానంద మరూప మద్భుతమ్" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు - పరమేశ్వరుఁడు అత్యంత శ్రేష్ఠమైన ఆనందము స్వరూపముగా కలవాడనియు నిత్యతృప్తుడనియు చెప్పుచున్నవి కావున

నీ పరమాత్మ-ప్రయోజనము నపేక్షింపకుండా సృష్ట్యాది వ్యాపారములయందెట్లు ప్రవర్తించును ? ఒకవేళ భగవానుని ప్రవృత్తి ప్రయోజనము నపేక్షించునెడ పరమేశ్వరునకు గల నిత్యతృప్తత్వము భంగపడును.

ప్రయోజనము లేదనునెడ జడబుద్ధి గలవానివలె నుచితముగాని కార్యముఁ జేయువాడగును కాదా ?

ఉత్తరము :

సిద్ధాంతసూత్రము.

సూ. ''లోకవత్తు లీలా కైవల్యమ్'' 2-1-33

నిత్యతృప్తుడైన పరమేశ్వరుఁడు జగత్సృష్ట్యాదులయందు ప్రవర్తించుట ప్రయోజనము లేనిదగుటచే వ్యర్థమైనదని చెప్పఁబడిన యంశము యుక్తము కాజాలదు. పరమేశ్వరుని ప్రవృత్తి నిష్ప్రయోజనమైనను కేవలము లీలామాత్రమైనది. లోకములో ధనికుడగువానికి ప్రయోజనము లేకున్నను బంతి నాడుకొనుట మున్నగువానియందు లీలగా ప్రవృత్తి యగునట్లు పరమేశ్వరుఁడవాప్త సకలకాముఁడైనను విలాసముగా సృష్టి మొదలగువానియందు ప్రవృత్తుఁడగుటలో విరోధ మెద్దియు లేదు.

లీలయనఁగా-స్వభావమని చెప్పవచ్చును. లోకమున దుఃఖమతిశయించినపుడు కలుగు రోదనము, సుఖము ఎక్కువైనపుడు ఏర్పడు పరిహాసము సంగీతమున్ను ప్రయోజనము లేనట్టివి. ఇట్లే పరమేశ్వరుఁడు జగమును సృజించుట నిత్య నిరతిశయానందానుభవ ప్రయుక్తమై కేవలము లీలామాత్రంబగునది. ఇఁట లీలాశబ్దము- క్రియను మాత్రము చెప్పును. కాని విలాసమును చెప్పునది కాదు.

లోకమున సంగీత వ్యాఖ్యానము నందు కొందరు గావించు శిరఃకుంపన అంగుళిచాలనాదులు ప్రయోజనములేనివని గ్రహింపసగును. కావున ''స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియాచ'' అను శ్రుతివాక్యము ననుసరించి పరమేశ్వరుని సృష్ట్యాది ప్రవృత్తి-సహజమైనదని విదితమగుచున్నయది.

"క్రీడార్థం సృష్టి రిత్యన్యే—భోగార్థ మితి చాపరే,
దేవస్యైష స్వభావోఽయ - మాప్తకామస్య కా స్పృహా ॥

మాండూక్యము

"పరశివుఁడు చేయు సృష్టి - విలాసరూపమైనదని కొందరు చెప్పుదురు. జీవులు పూర్వ పూర్వకల్పములయందు గావించిన కర్మలఁదగు ఫలితముల ననుభ వించుట కొరకని మరికొందరు నిరూపింతురు. సృష్ట్యాదివ్యాపారమంతయు పర మాత్మకు స్వభావమగుననియు ఆప్తకాముఁడైన శివున కెట్టి యపేక్ష యుండజాల దనియు నింక కొందరు నిర్ణయించినారు"'

ఇంతియేగాక నిట లీలాశబ్దము ఎట్టి శ్రమలేని క్రియఁజెప్పునది. లీలాశబ్ద ముతో కైవల్యశబ్దమునిట ప్రయోగించుటచే ఎట్టి ఆయాసమునైనను గణింపని విలా సంబగునని తెలియుచున్నయది.

ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడనాయాసముగా సాధించు సృష్ట్యాదిక్రియలు స్వాభావిక ములై నిట్టూర్పువలె నెట్టి ప్రయోజన (ఫలిత)ము నపేక్షింపనివని సారాంశము.

వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాధికరణము

సూ. "వైషమ్య నైర్ఘృణ్యే న సాపేక్షత్వాత్తథాహి దర్శయతి"
2-1-34

పరమేశ్వరుఁడు జగమును సృజించుటమున్నగు కార్యములయందు ప్రయో జనములేకున్నను లీలగా ప్రవర్తించునని చెప్పఁబడినది గదా! అట్టి ప్రవృత్తి సంగతమైనదా కాదా యని సందేహము.

ప్రశ్న. పరమేశ్వరుఁడు లీలగానైనను ప్రపంచ సృష్టిఁజేయుట పొసగఁ జాలదు. ఎందుకనగా? పరమాత్మ - పరిపూర్ణుడగుటవలనను రాగద్వేషాదులు లేనివాడగుటను సకల సమానుఁడై మధ్యస్థుడగువాడు. అట్లుగాక సృష్టిలో కొంద రికి సుఖమయములైన దేవాదిశరీరములను మరికొందరికి దుఃఖపూర్ణములగు మనుష్యాదిశరీరముల నొసఁగూర్చుటయను వైషమ్య (పక్షపాత)ము సంభ వించును. మరియు సృష్టి-సంహార పూర్వకమగుటఁజేసి సమస్తము నొకేకాలమున సంహరించుటయను నైర్ఘృణ్య (కాఠిన్యఁ)ము సమకూరుచున్నయది. కావున నిర్వి ధము అపురుషార్థసంబధమును కలుగఁజేయు జగత్సృష్టితో పరమేశ్వరున కెట్టి ప్రయోజనంబు గానంబడదు గదా!

ఉత్తరము : జగమును సృజించు పరమేశ్వరునకు వైషమ్య నైర్ఘృణ్యములనఁబడు దోషములు ఎప్పుడును సంభవింపఁజాలవు, ఎందుకనఁగా ? సృష్టి-జీవులనాదికాలమునుండి గావించు కర్మల ననుసరించి యగునది. ఇఁక సృష్టిలో గల వ్యత్యాసము "జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వా వజా వీశానీశౌ" ఇత్యాది శ్రుతులవలన జీవులనాదికారమునుండి యున్నట్లు వారు చేయుకర్మలనాదులనియు తెలియనగును. సంసారము కర్మప్రవాహమును పురస్కరించుకొని యేర్పడునది గదా ! పరమేశ్వరుఁడు జీవులు గావించిన నానావిధమైన కర్మను సర్వజ్ఞుడగుటచే పరిశీలించి తన సామర్థ్యముతో భోగసాధనంబగు దేవాదిశరీరము నేర్పరచువాడు. సృష్టివైషమ్యంబును కర్మమూలమైనదేను; సంహారమైతేనో జీవులు సంసారమునందనేక కోటి జన్మగత సుఖదుఃఖానుభవ వ్యాపారమువలన నలసియుందురు గావున ప్రతి దినము ఉదయము మొదలుకొని సాయంకాలమువరకు పరిశ్రమఁజేసినవారికి సుషుప్తి (గాఢనిద్ర)వలె విశ్రాంతి హేతు వగుటచే పరమేశ్వరునకు నైర్ఘృణ్యము (నిర్దయ)ను కలుగఁజేయునది కాదు.

ప్రశ్న : ఓయీ ? జీవులనుభవించు సుఖదుఃఖములు మున్నగువాని విషయమై కర్మయే ప్రయోజకంబగుటచే నప్రయోజకుండగు పరమేశ్వరునితో పని యేమి ?

ఉత్తరము : జీవులాచరించు కర్మలు ఈశ్వరాధీనములగుటచే పరమేశ్వరుఁడు సర్వస్వతంత్రుఁడనుటకెట్టి భంగము లేదు. అట్టితఱి కర్మలు స్వతంత్రములు కాకుండునెడ ఘట్టకుటీ ప్రభాతన్యాయముగా పరమేశ్వరుఁడు వైషమ్యము గలవాడు కావలసివచ్చునని చెప్పగూడదు.

ఘట్టకుటీ ప్రభాత న్యాయమనఁగా ? ఒకానొకఁడు రాత్రిసమయమున శకటము నధిష్ఠించి ప్రయాణమును చేయుచు నొకానొక పట్టణము చెంతనుండు కాపఱి యగువాని గుడిసెముందు నుండి వెళ్ళినచో కప్పమునుచెల్లించవలసివచ్చునని భావించి మరియొక దారిగుండా రాత్రియంతయు బండిపై సంతరించి తెల్లవారుసరికి మరల నదే కాపఱి గుడిసెముందుకు వచ్చియుండెను. ఘట్టమనఁగా కప్పమును చెల్లించు చోటు. అట గల గుడిసె కుటి యనఁబడును. ప్రభాతమనఁగా తెల్లవారు వేళ; వస్తుతః

అనంతములైన కర్మశక్తులు మాయాగతములై సృష్టివైషమ్యమునకు

కారణములైనను అట్టి కర్మశక్తులు తన యధీనములుగాన పరమేశ్వరుఁడు నవ్వానిని సృష్టియందు ప్రవర్తింపఁజేయునని సారాంశము.

ప్రశ్న : జీవులకు శరీర సంబంధము నేర్పరచుటకు నచేతనము, చేతనునిచే నధిష్ఠిపఁబడనిదియు నగు కర్మ సమర్థముగాకుండుటచే పరమేశ్వరుఁడే జీవశరీరాది నిర్మాణమునకు కారకుఁడని చెప్పవలెను కాదా? మరియు సృష్టికిమున్ను జీవుల భోగసాధనములనన్నిటి నుపసంహరించి సంసారక్లేశముల లేకుండఁ జేసియు జీవులను సుఖపెట్టిన పరమేశ్వరుఁడు పరమకారుణికుఁడనఁబడుగును. ఇట్టి దయామయుఁడు మరల సృష్టిసమయమున సంసార నిదానములగు శరీరములతో నెట్లు జీవుల ననుసంధింపఁజేయును?

ఉత్తరము : పరమేశ్వరుఁడు సర్వానుగ్రాహకుండేను; జీవుల కర్మలు పరిపక్వములు గానిది జ్ఞానోదయము కాజాలదు. జ్ఞానములేనిది నిరతిశయమైన ఆనందము గల మోక్షము సంభవింపదు. కర్మపరిపాకము అనుభవములేనిది కాజాలదు. అట్టి కర్మఫలముల భోగమునకై పునఃపునః జీవులకు శరీరాదులను కల్పించువాడు పరమేశ్వరుండేను; ఇట్లు జీవుల కర్మలు క్రమముగా భోగముతో నశింపగా శుద్ధమైన అంతఃకరణము (హృదయము) గల జీవులకు తనను కనుగొను జ్ఞానమును కలుగఁజేసి, యత్యంతశ్రేష్ఠమగు ఆనందము స్వరూపముగా గల మోక్షలక్ష్మిని ప్రకాశింపఁజేయును.

ప్రశ్న : ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడు ఉత్తమోత్తమశక్తిగలవాడై పరమకరుణాస్వభావము గలవాడు కావున జీవులందరికి నొకేమారు కర్మలను పరిపక్వములఁగావించి యొకే కాలమున మోక్షమును ప్రసాదింపడెందులకు?

ఉత్తరము : నీవనినది నిజమేగాని పరమేశ్వరుఁడు జీవులనందరి నొకే తడవ ననుగ్రహించువాడైనను పక్వమలురగువారు వెంటనే ముక్తులగుదురు. అపక్వమలురగువారు కాలక్రమముగా తరించువారు. పరమేశ్వరుడు ప్రళయకాలములో ప్రసుప్తములై యుండు జీవకర్మలను సృష్టిసమయమున నుద్బోధించి నాకర్మలఁజెందియుండు శరీరాదులతో ప్రళయ విశ్రాంతులగు జీవుల ననుసంధింపఁజేయుననియు పూర్వమువలె తరతమ భావముతో జీవులను దుఃఖింపఁజేయుననియు వివేకము.

ఆకాశమున సూర్యుని కిరణముల సముదాయము సమముగా ప్రసరించుచున్నను పక్వములైన కమలములే వికసించునవి. పక్వములు కానివి వికసింపవు.

అందువలన పరమేశ్వరుడు పరిపూర్ణుఁడైనను సర్వవిధమైన సృష్ట్యాది ప్రవృత్తిని పరార్థమే చేయువాడు- ఇందుకు పురాణ ప్రమాణము పరమేశ్వరుఁడు సర్వానుగ్రాహకుఁడని చెప్పుచు పై విషయమునంతయు విశదీకరించుచున్నయది.

శ్లో॥ అదిత్యేన యథా హీనం-తమోభూత మిదం జగత్,
శివేనాపి వినా తద్వత్-తమోభూత మిదం జగత్ ॥

వైద్యం వినా నిరానందాః-క్లిశ్యంతే రోగిణో యథా,
శివం వినా నిరానందం-క్లిశ్యతే హి జగత్తథా ॥

వ్యాధీనాం భేషజంయద్వత్-ప్రతిపక్ష స్వభావతః,
శివః సంసారదోషాణాం-ప్రతిపక్ష స్వభావతః ॥

యథాఽనాదిః ప్రవృత్తోఽయం-ఘోరః సంసారమండలః,
తథాఽనాదిః ప్రవృత్తోఽయం-శివః సంసారమోచకః ॥

సూర్యుడు లేనిది జగమంతయు చీకటి యగునట్లు శివుఁడులేనిది ప్రపంచము సర్వంబును తమోమయంబగును. లోకమున వైద్యుడు లేనిది రోగులు దుఃఖించునట్లు శివుఁడు లేనిది చచాచరమంతయు ఎట్టి యానందము లేనిదై బాధపడును. రోగములకు నౌషధము వలె సంసారగత దోషములకు శివుఁడు ప్రతిపక్షమగువాడు అనఁగా-నవ్వానిని తొలగించువాడు. ఘోరమైన నీ సంసారము ఎట్లు అనాదికాలమునుండి ప్రవర్తించుచున్నదో నట్లే శివుఁడు ననాదికాలవర్తనుడై పక్వమలు రగువారిని సంసార బంధమునుండి తొలగించువాడు.

ఇత్యాది సందర్భమువలన పరమేశ్వరుఁడు జీవాత్మల నందరి ననుగ్రహించు నుద్దేశముతో జగత్సృష్ట్యాది వ్యాపారముఁజేయుట సమంజసంబని విశదమైనది.

అనుగ్రహమనఁగా ? సంసారబంధమును బొత్తుగా తొలగించి తనతో సమానత నొసగుటయగును.

బంధమనఁగా? సర్వజ్ఞత్వమును సర్వకర్తృత్వమును తత్సంబంధి సర్వవిధ విజ్ఞానమును తత్క్రియనున్ను మఱుగుపఱుచునదియై ఏకవిధముగా నుండున దైనను విచిత్రములు అనంతములు నగు శక్తులతో రాగి ఇత్తడి మున్నగు లోహములను వ్యాపించు కళాయివలె సహజముగా నేర్పడు ఆవరణముగా నుండును.

మలమనఁగా? పరిణామముఁజెందు ఒకానొక ద్రవ్యమగును. అట్టిమలము (వ్రణము గడ్డ పుండు మున్నగునది) వలె పరిపాకానంతరమే తొలగునది. పాకమైతేనో వ్రణమునకు క్షారాదులతో వలె జీవులాచరించు నిత్యనైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానముతోడను సంసారక్లేశముల ననుభవించుటతోడను సంపాదింపఁదగినది. కర్మలు పరిపాకముఁ జెందునపుడు వైరాగ్యము శివభక్తి శివతత్త్వజిజ్ఞాస మున్నగు ప్రణాళికతో సంసార మోచకమైన జ్ఞాన ముదయించును.

కర్మభోగమైతేనో తదుచితములైన లోకములయందు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుటకు సాధనములగు ద్రవ్యములు దేవతలు తదితరములున్ను లేనిది సంభవింపనట్టిది. అట్టి కర్మభోగమునకు ప్రాణులాచరించు విచిత్రములైన కర్మలు కారణములగును.

అందువలన పరమేశ్వరుఁడు జీవులతో పూర్వాపూర్వ సంస్కారముల ననుసరించి కర్మలు చేయించి యవ్వారు చేయు విచిత్రములైన కర్మల ననుసరించి యవ్వాని కుపకరించు దేహాదులను పుట్టించి సుఖదుఃఖముల ననుభవింపఁ జేయువాడగును కావున నిదియంతయు కరుణతో నేర్పడునదని గ్రహింపవలెను. ఇందువలన పరమేశ్వరునకు ఎట్టి వైషమ్యముగాని కాఠిన్యముగాని కలుగఁ జాలవని తెలియనైనది.

లోకములో వ్రణాదులతో బాధపడు రోగులకు వారి వారి తారతమ్యముఁ గురుతెఱిగి క్షారము నొదవఁజేసి బాధపెట్టు వైద్యుఁడు కారుణికుడే యనియు కఠినుడు కాదనియు భావింపఁబడుచున్నయది. పరమేశ్వరునకు జీవులందరిపై దయ సమానమైన నవ్వారి నావరించియుండు మాయామలశక్తులు విచిత్రస్వభావము గలవై వ్రణముల పాకమువలె పరిపాకముఁజెందుటకు నొకానొకకాలము నియతముగా లేమింజేసి యందరికి నొకేమారు ముక్తి కలుగకుండుట పొసగుచున్నయది.

సూత్రములోని "సాపేక్షత్వాత్" అను పదమునకు మలపాకమును అథవా

పాకమునకుపకరించుటకు పరమేశ్వరునితో చేయించఁబడు కర్మలను సృష్ట్యాది వ్యాపార మపేక్షించుటవలన యని యర్థము.

పరార్థమనఁగా? పరులనఁగా స్వఅపృథక్సిద్ధ స్వభిన్నజీవులు. అవ్వారి ననుగ్రహించుటకు అని తెలియవలెను.

సర్వ ధర్మోపపత్త్యధికరణము

సూ. "సర్వధర్మోప పత్తేశ్చ" 2-1-35

అనేకముగా వక్కాణించుట యెందులకు? ప్రధానమునకు పరమాణువులకు కర్మకు కాలాదులకున్ను సంభవింపనట్టి ధర్మములు (స్వతంత్రముగా జగత్కారణమగుట మున్నగునవి) యన్నియు బ్రహ్మమునందు నుపపన్నములగుచున్నవి. కావున బ్రహ్మమే సర్వాతీతము జగత్సృష్ట్యాదికారణంబు నగు ననుట సమంజసం బగుచున్నయది.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితమైన
బ్రహ్మ మీమాంసా భాష్యమునందు
రెండవ యధ్యాయముఁదగు మొదటి పాదము
శ్రీ కంఠమణి ప్రభామయూఖమను ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది

ప్రకటన

శ్రీ నీలకంఠీయ భగవద్గీతా భాష్యము తెలుగు ననువదింపఁబడుచున్నది. గ్రాహకులు- ముద్రణకై సహకరించుటకు త్వరపడగలరని కోరుచున్నాను.

నిర్మల శంకరశాస్త్రి

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదకృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

ద్వితీయాధ్యాయము

ద్వితీయమపాదము

ఆంధ్రీకరణము

సూ. "రచనానుపపత్తేశ్చ నానుమానం ప్రవృత్తేశ్చ" 2-2-1

ద్వితీయాధ్యాయమునందు ప్రథమపాదములో సాంఖ్యాది మతములవారు కేవల తర్కము నూతగా గొని చూపెట్టిన దోషములను నిరాకరించి జగదభిన్నో పాదాననిమిత్తమగు పరశివునియందు వేదాంతముల సమన్వయము నిరూపింపఁ బడినది.

మరల నీ పాదమున సాంఖ్యాదిపరపక్షములు తర్కాధారముగా నిరాక రింపఁబడుచున్నవి.

మొదట సాంఖ్యులు వక్కాణించు ప్రధానకారణవాదము యుక్తమా కాదా యని సందేహము.

పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములయందు చూపఁబడు యుక్తిజాతముఁదగు బలా బలములను నిర్ణయించుతఱి కలుగు నభిప్రాయము సందేహబీజ మనఁబఱగును.

ప్రశ్న : ప్రధాన కారణవాదమే యుక్తమని తోచెడిని. ప్రధానమనఁగా మా మతమున రజస్సత్త్వతమోరూపమైనది. అట్టి ప్రకృతియే జగత్కార ణము కాదగును. సత్త్వరజస్తమోగుణముల కార్యములగు సుఖదుఃఖమోహములఁ దగు సంబంధము జీవులందరియందు గానఁబడుట సుప్రసిద్ధమే గదా! వస్త్ర

ములు మున్నగునవి లోకమున లభించినచో అచ్ఛాదనాద్యుపయోగముతో సుఖమయము లగుచున్నవి. అయ్యవియే ఇతరులచే నపహరింపఁబడినచో దుఃఖజనకము లగుచున్నవి. ఒకప్పుడు నవ్వాని యవసరము లేనందున నుపేక్షింపఁబడుచు మోహాత్మకములగుచున్నవి. కావున నివ్విధము సుఖాదుల సంబంధముచే త్రిగుణాత్మకమైన ప్రధానమే జగత్కారణమని చెప్పుట సంగతంబగును గదా ?

ఉత్తరము : మీ యభిమతమైన ప్రధానము జగత్కారణము కాజాలదు. సుఖాదుల సంబంధముచే త్రిగుణాత్మకమైన ప్రధానము జగత్కారణ మగునని చెప్పుట సరి కాదు. సుఖము మున్నగునవి మానసికములగుటను వస్త్రాదులు బాహ్యములగుటఁజేసియు నవ్వానికి పరస్పరము వైలక్షణ్యము కలదు. కావున ప్రధాన కారణవాదము సమంజసంబైనది కాదు.

మరియొక ఆశంకకు సమాధానమీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "పయోంబువచ్చే త్తత్రాపి" 2-2-2

ఉదకము వానరాయిగాను క్షీరము పెరుగుగాను అధిష్ఠాతలేనిదియే పరిణమించునట్లు ప్రధానంబు ప్రపంచముగా పరిణమించుననుట కూడదు. ఇఁట జలము గాని పాలు గాని చేతనుని యోజకత్వముతో కరక దధి భావమును పొందునవగుటచే నచేతనమగు ప్రధానము స్వతంత్రముగా ప్రపంచరూపమును పొందజాలదని సారాంశము.

మరియు

సూ. "వ్యతిరేకానవస్థితే శ్చానపేక్షత్వాత్" 2-2-3

ప్రాజ్ఞునిచే నధిష్ఠింపఁబడకున్నను అచేతనమగు ప్రధానము జగముగా పరిణమించు నందురేని యెల్లకాలము సృష్టియే ఉండవలసి వచ్చును గావున సృష్టికి వ్యతిరేకమగు ప్రళయము ఎప్పుడును సంభవింపఁజాలదు అందువలన నచేతనమగు ప్రధానము జగత్కారణము కాకుండును.

సూ. "అన్యత్రాభావాచ్చ న, తృణాదివత్" 2-2.4

పాలుగా పరిణమించుటకు నుపయోగించు గడ్డి మున్నగువానివలె నచేతనమగు ప్రధానంబు జగత్కారణ మగునని వక్కాణింపఁగూడదు. తృణాదులను

వృషభాదులు అనుభవింపకుండునెడ తదితరులెవరు నుపయోగింపకుండునెడను తృణాదులు క్షీరముగా పరిణమింపఁజాలవు గదా ! అందువలన నచేతనము లన్నియు ప్రాజ్ఞాధిష్ఠితంబు లేను ,

సూ. "పురుషాశ్మవదితిచే త్తథాపి" 2-2-5

అచేతనమగు ప్రధానము కుంటివాడు గ్రుడ్డివానిని వలెను, సూదంటురాయి ఇనుమును వలెను పురుషుని చెంత నుండియే ప్రవర్తింపఁజేయును. కావున ప్రాజ్ఞుని యవసరము లేదనుట సరి కాదు. అట్లైనను ప్రధానము స్వతంత్రముగా ప్రవర్తింపఁ జాలదు. సాంఖ్యమతమున పురుషుడు నిర్వికారుడని యంగీకరింపఁబడినందున నిర్వికారుడైన పురుషునికి ప్రధానము చేరువయైన నాతండెట్టి ప్రవర్తనముఁ జెందు వాడు కాడు. కుంటివాడు గ్రుడ్డివానికి మార్గము నుపదేశించుటకై సమీపప్రదేశ ములో నుండుట మొదలగు వికారము ఏర్పడుచునే యున్నది. కావున నిర్వికారుఁ డైన పురుషుని సన్నిధానము- ప్రధానము జగద్రూపముగా పరిణమించుటకు నిదా నము కాజాలదని విశదమైనది.

సూ. "అంగిత్వానుపపత్తేశ్చ" 2-2-6

సత్త్వరజస్తమోగుణములలో నొకటి ముఖ్యముగాను మరి రెండు నంగ ములుగా నంగాంగీభావముఁ జెందునపుడు సృష్టియగునని సాంఖ్యులు చెప్పుదురు. ఇట్టి త్రిగుణముల వైషమ్యము ప్రళయకాలమున నుండజాలదనియు వారే వక్కా ణించిరి. అట్టితఱి మూడుగుణములలో గల పరస్పర అంగాంగీభావము పొసగఁ జాలదు. ప్రళయకాలమున లేని వైషమ్యము సృష్టికాలమున నెట్లు సంభవించును? ఇందువలనను జగదారంభము ప్రధానకారణవాదమునందు సమకూరుట లేదు.

సూ. "అన్యథాఽనుమితౌ చ జ్ఞశక్తి వియోగాత్" 2-2-7

పూర్వోక్తమునకంటె మరియొకరీతిగా - అనాదికాలమునుండి ప్రవర్తించు సృష్టి పళయముల ప్రవాహము మూలముగా గల సంస్కారము ద్వివిధమై యను వర్తించు సద్భావమున ఆయా సంస్కారములు ఉద్బుద్ధములగునపుడు వరుసగా సామ్యము వైషమ్యమున్ను సంభవించుటఁజేసి సామ్యవైషమ్యోభయస్వభావమైన ప్రధానము ఊహింపఁబడును - అని భావించునెడ నట్టి ప్రధానమునకు జ్ఞానశక్తి లేనందున జగమును సృజించుట పొసగఁజాలదు.

సూ. "అభ్యుపగమేప్యర్థాభావాత్" 2-2-8

ప్రధానమే జగత్కారణమగుటలో ప్రయోజనముండునెడ ఎట్లో నంగీకరింప నగును. ప్రయోజనంబు నిసుమంతయు గానరాదు. ఎందుకనఁగా ? సాంఖ్యమత మున పురుషుఁడు వికారములేనివాడగుటచే ప్రధానముఁజూచుట మొదలగు వికార ములు సంభవింపనందున ప్రకృతిధర్మములను తనయందారోపించుకొనుటయను అధ్యాస వలన నైన భోగము, ప్రకృతితో విడిబడి నిజరూపానుసంధానమున సంభ వించు కైవల్యంబు నసంగతములగునవి. ఇట్లు ప్రయోజనంబు లేమింజేసి జగ త్కారణముగా ప్రధానము స్వీకార్యంబు కాజాలదు.

సూ. "విప్రతిషేధా చ్చాసమంజసమ్" 2-2-9

పురుషుఁడు నిర్వికారుఁడనియు ద్రష్టృత్వ భోక్తృత్వాది వికారములు గల వాడనియు పరస్పర విరుద్ధధర్మములు వేలకొలది చెప్పఁబడుచున్నందునను కపిల ప్రోక్తమైన సాంఖ్యమతము సమంజసము కాజాలదని సిద్ధాంతము.

వైశేషికాధికరణము

ఇట్లు ప్రధానకారణవాదము ప్రమాణము కాదని నిరూపించితిమి. ఇక మీద పరమాణు కారణవాదమును నిరాకరింప నీ యధికరణము ప్రారంభింపఁబడు చున్నయది.

సూ. "మహద్దీర్ఘవద్వా హ్రస్వ పరిమండలాభ్యామ్" 2-2-10

ఇఁట వైశేషికులు నిరూపించు పరమాణుకారణవాదము సమంజసమైనదా కాదా యని సందేహము.

ప్రశ్న : సాంఖ్యుల ప్రధానకారణవాదమునందు నధిష్ఠాతయగు పరమేశ్వ రుని యంగీకరింపనందున నయ్యది వేదవిరుద్ధమగుటచే నిరసింపఁబడినను వైశే షికులు వక్కాణించు పరమాణు కారణవాదము విహితంబైనదేను, ఎట్లనఁగా ? జగము ప్రళయముఁజెందినపుడు పరమేశ్వరుఁడు సృష్టిఁజేయఁదలచినవాడై ప్రాణులీవరకు చేసిన కర్మల ననుసరించి నిశ్చలములైన పరమాణువుల యందు ఒకానొక కదలికను పుట్టించును. అట్టి సంచలనమువలన నొక పరమాణువు మరి

యొక పరమాణువుతో కూడును. అట్టి సంయోగమువలన ద్వ్యణుకము ఏర్పడును. అట్టి ద్వ్యణుకములు మూఁడిటి కలయికచే త్ర్యణుకము మున్నగు క్రమముతో జగమంతయు నావిర్భవించును.

ఇందువలన పరమాణుకారణవాదమునందు విరోధమెద్దియు గానరాదు కదా !

ఉత్తరము : కణాదమతమునందు మహత్త్వము దీర్ఘత్వము అనువానితో కూడిన త్ర్యణుకము, హ్రస్వమునుండియు అణుత్వము; హ్రస్వత్వము అనువానితో కూడిన ద్వ్యణుకంబును పరిమండలమునుండియు జనించునని చెప్పఁబడును. (హ్రస్వమనఁగా ద్వ్యణుకము, పరిమండలమనఁగా పరమాణువు అణువున్నః) ఇది యెట్లు పొసగును ? ఎందుకనఁగా ? పరమాణువులు పారిమాండల్యముఁదగు కొలత గలవనియు అణుపరిమాణయుక్తములు కాజాలవనియు, అణుపరిమాణము లేనట్టి రెండు పరమాణువులవలన అణుపరిమాణముతో కూడిన ద్వ్యణుకము జనించుననియ హ్రస్వపరిమాణమునుండి దీర్ఘపరిమాణము లేని ద్వ్యణుకమావిర్భవించుననియు అట్టి ద్వ్యణుకములు మూఁడిటివలన దీర్ఘపరిమాణముతో కూడిన అణుపరిమాణము లేనట్టి త్ర్యణుకము నుద్భవించుననియు వైశేషికులు చెప్పుదురు. ఇది యంతయు నసమంజంబేను; కారణగుణములు కార్యములయందు సంక్రమించునని వారు చెప్పు ప్రక్రియ యిట విరోధించుచున్నయది. అవయవములైతేనో తమకు గల ఆరు పార్శ్వములతో కూడినవై మిక్కిలి గొప్పదైన నవయవి నేర్పరచునవి గదా !

పరమాణువులు పార్శ్వములు లేనివని వైశేషికులు చెప్పుచున్నందున నయ్యవి ఒకానొక గొప్పదైన ద్రవ్యము నారంభింపఁజాలవు. కావున పరమాణుకారణవాదము విహితమైనది కాజాలదు.

మరియు నొక యనుపపత్తిఁజెప్పుచున్నవారు.

సూ. ఉభయథాఽపి న కర్మాత స్తదభావః' 2-2-11

ప్రళయకాలమునందు పరమాణువులు నిశ్చలములై యుండును. సర్గాదియందు ప్రాణికర్మ ననుసరించి పరమాణువులయందు సంచలన మనదగు మొదటికర్మ యుదయించును. కావున పరమాణువుల సంయోగ మగుసరికి ద్వ్యణు

కము మున్నగు వరుసతో జగదుత్పత్తి యగునని వైశేషికులు చెప్పుదురు. పరమాణువులయందు సంచలనము ప్రాణుల యదృష్టముల ననుసరించి కలుగునని గూడ వారంగీకరించిరి. అట్టి యదృష్టము అణుగతమైనదా? జీవగతమైనదా? రెండు విధములని చెప్పినను జీవులకుగాని పరమాణువులకు గాని యెప్పుడో నొకప్పుడు సంభవించునది కానందున నెల్లకాలము (అదృష్టము) నుత్పాదకంబు కావలసివచ్చును. ప్రాణికర్మలు నొకేతడవ నొకేరూపమును పొందు వికాసంబును పొసగఁజాలదు. అణుగతమైన ఆద్యకర్మ లేనిచో తత్సంయోగము కాకుండును. జీవగతములగు నదృష్టములు కర్మ విపాకము నపేక్షింపకుండునెడ తత్పూర్వంబు నణుగతమైన కర్మోత్పత్తి కావలసివచ్చును.

విపాకము నపేక్షించునెడ జీవాదృష్టములవలన నేర్పడు ఒకానొక సమయమందలి యణుగతమైన కర్మ సంభవింపదు. అనఁగా విపాకము జీవులందరికి నొకేకాలమునందు ఏకరూపముగా సంభవింపనిదగుటఁజేసి ప్రళయానంతరము సృష్టి (జీవుల కర్మలఁదగు విపాకము ననుసరించి యేర్పడునది) నియమిత కాలమునందు కాకుండునని భావము.

విపాకమనఁగా - అదృష్టగతమైన ఒకానొక నిర్ణీతధర్మము కాజాలదు. కాని కర్మవిధితో కాలవిశేషమునందు నియతమైన ఫలము నిచ్చునదియగును. కాలవిశేషము నియతముగా లేనట్టి కర్మలకు ప్రబలములైన కర్మాంతరములఁ ప్రతిబంధముండుటయు విపాకమనంబడును. అదృష్టములైతేనో ఆయా కర్మల కనుగుణములైన ఫలములనిచ్చు స్వభావము గలవి. కావున ననంతులైన జీవులు అనేకవిధ సమయములయందు ఫలముల నిచ్చునవిగా నాచరించు కర్మలకు నొక్కమారు నొకేవిధమైన విపాకము సంభవింపనట్టిది. ఇందువలనను పరమాణు కారణవాదము యుక్తమైనది కాజాలదు.

ఇదియు మరియొక అనుపపత్తి యని చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "సమవాయాభ్యుపగమాచ్చ సామ్యా దనవస్థితేః"

2-2-12

ద్వ్యణుకము మున్నగు కార్యములకు పరమాణువు మూలకారణమనియు, కార్యకారణములకు గల సంబంధము సమవాయమనియు సమవాయ

సంబంధమనఁగా ? విడిగా లేనివానికి ఆధారాధేయ భావమును కల్పించు నిత్య సంబంధమనియు వైశేషికులు చెప్పుచున్నవారు. ఇట్టి సమవాయము నంగీకరించుతఱి సమవాయము సమవాయితో నపృథక్సిద్ధమై యుండుటకు గల యుపపత్తిని నిర్వహించుటకు మఱియొక సంబంధమును చెప్పవలసియుండును కావున ననవస్థాదోషము ఘటించుచున్నయది ఇందువలన పరమాణుకారణవాదము సమంజసము కానిదని విశదమైనది.

సూ. "నిత్యమేవ చ భావాత్" 2-2-13

సమవాయము నిత్యమని కాణాదులంగీకరించుటవలన సంబంధము గల వస్తువు నిత్యము కానిది సమవాయ సంబంధము నిత్యము కాజాలదు కావున అవయవము అవయవియు నిత్యములు కావలసివచ్చుటచేతను కార్యములగు త్ర్యణుకాదులు నశించినచో తద్గతమైన సమవాయము నశింపవలసివచ్చుటవలనను సమవాయము నిత్యమని యంగీకరించువారు త్రణుకాదులును నిత్యములని యంగీకరింపవలసి వచ్చును కావున నీ మతము సమంజసము కాజాలదని తెలియనగును.

సూ. "రూపాదిమత్త్వాచ్చ విపర్యయో దర్శనాత్" 2-2-14

పరమాణువులు రూపాదులు గలవని వైశేషికులు చెప్పుచున్నందున నయ్యవి నిత్యములు కాజాలవు. లోకమున ఘటాదులు రూపాది సంబంధముగలిగి యుండునవి యగుటచే నవ్వానికి నిత్యత్వము భంగపడుటను చూచుచున్నాము. ఇందువలనను కాణాదము సమంజసము కాజాలదు.

సూ. "ఉభయథా చ దోషాత్" 2-2-15

పరమాణువులకు అనిత్యత్వమును తొలగించుటకై రూపాదులు లేవని చెప్పునెడ "కారణగుణములు కార్యమునందు సంక్రమించు"నను న్యాయము ననుసరించి ద్వ్యణుకాదులు రూపాదిరహితములని తేటపడును. అట్టితఱి జగము నిరాకారము కావలసివచ్చును" కారణగుణములు కార్యమునందు సంక్రమించుటకై మరల పరమాణువులకు రూపాదుల నంగీకరించునెడ నవ్వానికి ననిత్యత్వాది అనర్థములు సంభవించును. ఇట్లు రెండు విధములయందును దోషముండుటఁ జేసి కణాద సిద్ధాంతము సమంజసమైనది కాజాలదు.

సూ. "అపరిగ్రహా చ్చాత్యంత మనపేక్షా" 2-2-16

సాంఖ్యమతము శ్రుతిన్యాయవిరుద్ధమైనను సత్కార్యవాదము మొదలగు నొకానొక యంశమున వైదికజనపరిగ్రహము కనఁబడుచున్నయది. కణాద పక్షమైతేనో ఏదేనొక అంశమునకు వైదిక పరిగ్రహము లేనిదగుటచే నిఃశ్రేయసము గోరువారందరు నివ్విషయమును ఎంతమాత్రము అపేక్షింపరాదనియు సాంఖ్యమతమునందు ప్రధానమునకు గల స్వాతంత్ర్యము వైదికులచే నంగీకరింపఁబడలేదనియు ప్రధానకారణముగా సద్రూపమై యుండు ఆకాశాది కార్యము సర్గాదియందభివ్యక్తమగుననుట వైదిక పరిగ్రాహ్యంబగుననియు న్యాయశాస్త్రము చతుర్దశ విద్యాస్థానాంతర్గతమైనను పరమాణు కారణ వాదమునందు మాత్రము ప్రమాణము కాజాలదనియు సర్వసమ్మతమైన సిద్ధాంతము.

సముదాయాధికరణము

సూ. "సముదాయ ఉభయహేతుకేఽపి తదప్రాప్తిః" 2-2-17

వైదికులలో ఏకదేశీయులగు సాంఖ్యులు వైశేషికులు మున్నగు వారి మతములను నిరాకరించితిమి. ప్రస్తుతము వేదబాహ్యులైన బౌద్ధుల మతము నిరాకరింపఁబడుచున్నయది.

మొదట బౌద్ధమత సిద్ధాంతమగు సముదాయ కారణవాదము విహితమా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : సముదాయకారణవాదము విహితంబని తోచెడిని. సముదాయము బాహ్యమనియు ఆభ్యంతరమనియు రెండు విధములు గలది. బాహ్యము పృథివ్యాదికము, ఆంతరము చిత్తచైత్యాదికము, ఈ రెండు సముదాయములే జగమంతయు నగును. ఎట్లనఁగా ? బాహ్యసముదాయమునకు పరమాణువులు కారణమగునవి. అట్టి పరమాణువులు.పార్థివములనియు, ఆప్యములనియు, తైజసములనియు, వాయవ్యములనియు నాలుగు విధములుగా నుండునవి.

నాలుగు విధములైన పరమాణులొకచో కూడినపుడు బాహ్యసముదాయము ఏర్పడును. ఆంతరమైన సముదాయమునకు స్కంధపంచకము కారణమగు

చున్నయది. రూపస్కంధము, వేదనా స్కంధము, విజ్ఞాన స్కంధము. సంజ్ఞా స్కంధము, సంస్కార స్కంధంబు నని పంచస్కంధములనఁబఱగుచున్నవి. చిత్తముతో నిరూపింపఁబడు శబ్దస్పర్శరూపాదులు రూపస్కంధములగును. అట్టి శబ్ద స్పర్శరూపాదులు ప్రకటింపఁబడుట విజ్ఞాన స్కంధము. శబ్దస్పర్శాదుల వలన కలుగు దుఃఖము వేదనా స్కంధము. దేవదత్తాది నామధేయము సంజ్ఞా స్కంధమనఁబడును. పై నాలుగిటిఁదగు వాసనయే సంస్కారస్కంధ మనఁబఱగును. ఇట్టి స్కంధములైదు నొకచో చేరినపుడు నభ్యంతర సముదాయము సంభవించును. కావున సముదాయకారణవాదము సంబెట్టి విరోధంబును గాన వచ్చుట లేదు కదా?

ఉత్తరము సముదాయకారణవాదము యుక్తమైనది కాదు. ఎందుకనఁగా? బౌద్ధులు ప్రతివస్తువుకు క్షణికత్వముఁజెప్పువారు. అట్టి బాహ్యములకు గాని అంతరములకు గాని సముదాయమెట్లు సంభవించును? వీరి మతమున కారణములు క్షణికములు కావుననే అప్పుడే నశించునవగుటఁజేసి కార్యోపాదానములగుటకు సమర్థములు కాకుండును గదా!

సూ. "ఇతరేతర ప్రత్యయత్వా దుపపన్నమితి చేన్న,
సంఘాతభావానిమిత్తత్వాత్" 2-2-18

అస్థిరములయందు స్థిరములనెడు బుద్ధి యవిద్య యగును ఇట్టి అవిద్య రాగాదులున్ను పరస్పరము కారణములగుటచే సముదాయ భావము సరిపడునని చెప్పగూడదు. అవిద్య సంఘాతభావమును కలిగించునది కాజాలదు శుక్తికాదుల యందు రజతాది బుద్ధిరూపమైన అవిద్యవలన రజతాదికార్యము ఏర్పడకుండుటను లోకమున గాననగును. శుక్తికాదులయందు రజతాది జ్ఞానముగల వ్యక్తి ఉత్తర క్షణమునందు నుండువాడు కాడు గదా! అట్టితఱి అవిద్యవలన కలుగు రాగాదులు నా వ్యక్తియందు సంభవింపకుండును. ఇత్యాది సందర్భమువలన సముదాయకారణవాదము సమంజసము కాజాలదని గ్రహింపనగును.

మఱియొక నుపాయముఁజెప్పుచున్నవారు.

సూ. "ఉత్తరోత్పాదే చ పూర్వనిరోధాత్" 2-2-19

ఉత్తర ఘటక్షణోత్పత్తి యగుసరికి పూర్వ ఘటక్షణము నశించుట బౌద్ధ

మతమున ననివార్యంబగుటచేత నభావమే యుత్పాదకము కావలసివచ్చును. అట్టి తఱి యెల్లకాలము అంతటను సమస్తంబు నుదయించునని యంగీకరింపక తప్పదు. కావున సముదాయవాదము నిరసింపఁబడుచున్నయది.

సూ. "అసతి ప్రతిజ్ఞోపరోధో యౌగపద్య మన్యథా" 2-2-20

కారణదశయందు లేనిదియే కార్యదశయందు జనించునందురేని అధిపతి సహకారి మున్నగునవి జ్ఞాన కారణములగునని బౌద్ధులు చెప్పు ప్రతిజ్ఞ భంగ పడును.

బౌద్ధమతములో అధిపతియనఁగా-చక్షురాదీంద్రియము, సహకారియనఁగా చూచుట మున్నగునది. ఆలంబనమనఁగా ఘటాదికము. సమనంతర ప్రత్యయ మనఁగా - పూర్వజ్ఞానము, ఈ నాలుగు-జ్ఞానమును చిత్తసంబంధములైన సుఖాదులను కలుగఁజేయునని వ్రాయబడినది.

కారణము కార్యదశయందుండునని యంగీకరించునెడ నేకకాలమునందే పూర్వోత్తర ఘటద్వయము ఉపలబ్ధము కావలసివచ్చును అట్టితఱి బౌద్ధులు చెప్పు క్షణికత్వంబును కొట్టుబడును.

ఒకవేళ కారణము కార్యోత్పత్తి క్షణమునందుండుటను నిరాకరించి కారణ క్షణమునందే విషయమగునని చెప్పునెడ కారణ కార్యములగు సంప్రయోగ జ్ఞానాదులొకేకాలమునందుండవలసి వచ్చును.

సూ. "ప్రతిసంఖ్యాఽప్రతిసంఖ్యా నిరోధాప్రాప్తి రవిచ్ఛేదాత్" 2-2-21

బౌద్ధమతములో నిరోధమనఁగా వినాశము, అట్టిది స్థూలము సూక్ష్మ మనియు రెండు విధములగునది. కఱ్ఱతో కొట్టుట మొదలగువాని తరువాత నందరిచే గుర్తింపఁబడు ఘటాదివినాశము ప్రతిసంఖ్యానిరోధమనఁబఱగును. ఇద్దియే స్థూలము. ప్రతిసంఖ్యయనఁగా విషయముఁదగు ఉనికిని నిరోధించునది, విషయ ముఁదగు లేమిని గ్రహించునదియు నగు లౌకికుల బుద్ధి యగును. ఇట్టి బుద్ధిఁ జెందిన నిరోధము ప్రతిసంఖ్యా నిరోధంబగునది. ఇద్దానికి విరుద్ధంబగు నిరోధము అప్రతిసంఖ్యా నిరోధమనఁబఱగును. సూక్ష్మంబు నిద్దియే యగుచున్నయది. ఈ

రెండు నిరోధంబులు (వినాశములు)ను సంగతములు కాకుండును. ఎందుకనఁగా ? మృత్తిక కపాలద్వయము మున్నగు నవస్థాంతరమును పొందుటయు వినాశమగు నని బౌద్ధులు వక్కాణించుచున్నందున నీ రెండు నిరోధములు నిత్యములగునని వారంగీకరించుటఁజేసియు సర్వదా సర్వత్ర సర్వకార్యోత్పత్తి కావలసివచ్చును.

సూ. "ఉభయథా చ దోషాత్" 2-2-22

ఉదయించినది తుచ్ఛ (క్షణిక) మగునెడ తుచ్ఛము నుండి యుత్పత్తి యగునెడను రెండు విధంబులయందు నభావమునుండి యుత్పత్తి యనునది పొసగదు కావున నభావరూపమైన కార్యముదయించుట యను దోషము ఏర్పడుచునే యున్నది. ఇందువలన నీ బౌద్ధదర్శనము సమంజసము కాదని విశదమైనది.

సూ. "ఆకాశే చావిశేషాత్" 2-2-23

ఆకాశమునందును తుచ్ఛత్వమును బౌద్ధులంగీకరించినందున నట్టిది పొసగఁజాలదు. శ్యేనపక్షి మున్నగునవి పడుటకు నవకాశమును కలిగించు ఆకాశము బాధితముకాని ప్రతీతి (జ్ఞానము)కి విషయంబగుచున్నది కావున నాకాశము తుచ్ఛము కాజాలదు.

సూ. "అనుస్మృతే శ్చ" 2-2-24

అనుస్మృతి యనఁగా ప్రత్యభిజ్ఞానము. "అద్దియే నిద్ది"యను సమానాధికరణభావముతో నతీత వర్తమాన కాల విశిష్టమగు వస్తువు నొక్కటియే యని విదితమగుచున్నయది. ఇఁట సాధనమేమనఁగా ? పూర్వానుభవజనితమైన సంస్కారము గల పురుషునకు నేర్పడు ఇంద్రియ సంయోగము ప్రత్యభిజ్ఞానమునకు సామగ్రి యగుచున్నయది.

ఇత్యాది సందర్భమున క్షణికత్వము మున్నగునవి యుపపన్నములు కాకుండుటవలన సముదాయ కారణవాదము సుసంగతము కాదనియు అసంబద్ధప్రలాపంబనియు సారాంశము.

దృష్టత్వాధికరణము

బాహ్యవస్తువులు నిజమని వాదించువారిలో గోఘటాదులు ప్రత్యక్షములని నిరూపించువారు పూర్వాధికరణమునందు నిరాకరింపఁబడిరి. ప్రస్తుతమీ యధి కరణమున జ్ఞానానుమేయత్వ వాదులు నిరసింపఁబడుచున్న వారు.

సూ. "నాసతో దృష్టత్వాత్" 2-2-25

ఇఁట బౌద్ధులలో నొకరగువారి జ్ఞానానుమేయత్వ వాదము యుక్తమగునా కాదా? అని సందేహము.

జ్ఞానానుమేయాత్వవాద మనఁగా? "ఇదం నీలమ్" అను జ్ఞానము హృద యమునందు కలిగిన తరువాత నీలత్వాద్యాకారము గల వస్తువు ఊహింపఁబడును. అనఁగా? ఒకానొక వస్తువును తదాకృతి విశేషముల పరిజ్ఞానముతో ఊహించి నిర్ణయించుట యగునని భావము.

ప్రశ్న : యుక్తమని తోఁచెడిని. జ్ఞాత యగువాడు - జ్ఞానమునందు తన యాకృతిని సమర్పించి నశించు వస్తువును జ్ఞానాకారముఁదగు వైచిత్రంముతో నను మానించును. కావున జ్ఞానమునందలి విచిత్రభావ (నానావిధత్వ)ముతో బాహ్య వస్తువుల విచిత్రత్వము ఊహింపఁబడుట యుక్తము కాదా?

ఉత్తరము : ఇద్ది యుక్తము కాదు. ఎట్లనఁగా? బౌద్ధమతమున సర్వం బును క్షణికమగుటఁజేసి నశించు నట్టి ధర్మికి మరియొక ధర్మము సంక్రమించుట యెచ్చటను గానంబడుట లేదు

సూ. "ఉదాసీనానా మపి చైవం సిద్ధిః" 2-2-26

బౌద్ధులు సర్వము క్షణికంబని యంగీకరించుటచే కర్మననుష్ఠించువాడొ కఁడు, ఫలము ననుభవించువాడు మరియొకఁడు కావలసివచ్చును. అందువలన నెట్టి పరిశ్రమఁజేయని వారికి సర్వఫలితములు సిద్ధించునవగును. కావున నీ వాదము సమర్థింప నలవి కానిదని తెలియనగును.

ఉపలబ్ధ్యధికరణము

సూ. "నాభావ ఉపలబ్ధేః" 2-2-27

ఇఁట బౌద్ధులలో కేవలము విజ్ఞానమును నిరూపించు వారి వాదము సమంజసమైనదా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : సమంజసమైనది కేవల విజ్ఞానవాదము; ఎట్లనఁగా ? ఆకారముతో కూడిన విజ్ఞానమే ఆంతరమైన తత్త్వము. బాహ్యపదార్థము లేవియు యథార్థములు కాజాలవు. స్వప్నమునందు బాహ్యవస్తువులు లేకయే కేవలము బుద్ధితోడనే వ్యవహారము ఏర్పడుచున్నయది. అట్లే జాగ్రద్దశయందు జరుగు వ్యవహారమంతయు ఆంతరమైన విజ్ఞానము నాశ్రయించి యుండునదియే; కావున విజ్ఞానమే తత్త్వమగు ననుట సరిపడును కాదా ?

ఉత్తరము : కుండఁ గురుతెఱగుదునను కర్తకు ఘటమను వస్తువు ఉపలబ్ధ (ప్రత్యక్షప్రాప్త)మగు చుండుటచే బాహ్యార్థము లేనిదని చెప్ప నలవి కాదు. జ్ఞానాకారమనఁగా? ఒకానొక వస్తువును వ్యవహరించుటకు వలయు సౌకర్యమును కలుగఁజేయునది యగుమ.

స్వప్నదృష్టాంతముతో జాగ్రద్వ్యవహారంబును శూన్యమగు నను ఆశంకకు దిగువ సూత్రము సమాధానము.

సూ "వైధర్మ్యాచ్చ న, స్వప్నాదివత్" 2-2-28

స్వప్నములో ఇంద్రియములు నిద్రాది దోష కలుషితము లగునవి. జాగ్రత్తయందట్లు గాక నింద్రియములు కారణగత దోషములతో బాధింపఁబడకుండుట యను వైధర్మ్యమువలన స్వప్నాది జ్ఞానమువలె జాగరిత జ్ఞానము మిథ్య కాజాలదు. కావున విజ్ఞానమే తత్త్వమనియు బాహ్యములు తత్త్వములు కావనియు చెప్పుట సమంజసము కాజాలదు.

సూ. "న భావోఽనుపలబ్ధేః" 2-2-29

స్వప్నమునందు గల జ్ఞానము అర్థశూన్యమైనను ఒక విధముగా నద్దియు యథార్థమైనదియేను; ఇకముందు నీ భాష్యముననే సంధ్యధికరణమునందు స్వప్నము

నిజమైనదని నిర్ణయించువారము. అందువలన విజ్ఞానమాత్రము తత్త్వమగు నను వాదము సరియైనది కాదని సిద్ధాంతము.

సర్వథాఽనుపపత్త్యధికరణము

సూ. ''సర్వథాఽనుపపత్తేశ్చ'' 2-2-30

మాధ్యమికులైన బౌద్ధులు నిరూపించు సర్వశూన్యత్వవాదము విహితమైనదా ? కాదా ? అని సందేహము

ప్రశ్న : యుక్తమగునని తోచెడివి. ఎట్లనఁగా ? జగమంతయు మార్పు గలది యగుటచే సత్తు కాదు. ప్రత్యక్షముగా కనఁబడునదగుటఁజేసి యసత్తున్ను కాదు పరస్పరము విరోధము గల సదసత్తులున్ను కాదు. సదసత్తులు కానిదియు నసంభవమునఁజేసి కాజాలదు. కాని యిట్టి నాలుగువిధములైన రీతుల నతిక్రమించునదై సమస్తంబు శూన్యంబగునదియే; ఇట్టితటి ప్రపంచము ప్రత్యక్షముగా భాసించుచున్నదెందుకందురేని సంవృతి (భ్రాంతి వాసనారూపము) వలన ప్రపంచము భాసించుచున్నయది. కావున శూన్యవాదము విహితమైనది గదా !

ఉత్తరము : సర్వశూన్యవాదము సంభవింపఁజాలదు. ఎందుకనఁగా ? ''ప్రపంచము సత్తు కాదు"అను ప్రతిజ్ఞయందు వలెనే "అసత్తు కాదు" అను ప్రతిజ్ఞ యందును జగము తుచ్ఛము కాజాలదు. వస్తుతః సదసద్బుద్ధి గతములైన శబ్దములన్నియు వస్తువులఁజెందియుండు అన్యోన్యవిరుద్ధములైన భావాభావములుగా అవస్థావిశేషములఁజెప్పునవి. "జగము ప్రత్యక్షముగా భాసించుట సంవృతిమూలమైన"దనుట హాస్యాస్పదంబేను; సర్వంబు శూన్యమగునెడ సంవృతి ఎవని నాశ్రయించి యుండును ? ఇత్యాది అసందర్భమునఁజేసి సర్వశూన్యత్వవాదము సమంజసము కానిదని విశదమైనది.

ఏకస్మిన్న సంభవాధికరణము

సూ. "నైకస్మిన్న సంభవాత్" 2-2-31

బౌద్ధులను నిరాకరించి జైనమతమును పరిహరింపఁజేయుచున్నవారము.

జైనులైతేనో సప్తభంగీన్యాయముతో నొకే వస్తువునందు ననేకవిధ భావముల నుపపాదించుచున్నవారు. అట్టిది యుక్తమగునా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : దిగువ విధము జైనమతముఁదగు స్వరూపమును తెలియనగును. జీవుఁడనియు అజీవమనియు పదార్థము రెండు విధములు గలది. చేతనుఁడైన జీవుఁడు సావయవుఁడై శరీర పరిమాణము గలవాఁడు; అజీవము ఆరు విధములగునది. వనపర్వతాదు లోకవిధము, ఆశ్రవము రెండవది; సంవరము మూడవది; నిర్జరము నాలుగవది; బంధము ఐదవది; మోక్షము ఆరవదియు ;

ఆశ్రవమనఁగా ? జీవుని విషయములయందు ప్రవర్తింపఁజేయు ఇంద్రియ సంఘాతమగును. వివేకమును కప్పివేయు అవివేకాదులు సంవర మనఁబడును. జీవుని కామక్రోధాదులను పూర్తిగా తొలగించు కేశోల్లుంఛన తప్త శిలారోహణాదికము నిర్జర మగునది. బంధమనఁగా? కర్మాష్టకముతో సంభవించు జన్మపరంపరయగును. పైపైన లోకముల నతిక్రమించుయుండు నిరవధికమగు అలోకాకాశమునందు నివసించుట మోక్షమనఁబడుగును. పాపరూపములైన ఘాతికర్మలు నాలుగున్ను, పుణ్యరూపములగు అఘాతికర్మలు నాలుగున్ను ; ఇట్టి నెనిమిది విధములైన కర్మలనుండి విడిబడిన జీవుఁడు ఎల్లకాలము పై యలోకాకాశమునందు వయనించుట మోక్ష మనఁబడుగును

జీవుడు మొదలగు సప్త పదార్థములు సప్తభంగీ న్యాయముతో నేర్పరుపఁదగినవి. సప్తభంగము లెట్లనఁగా ?

కొద్దిగా కలదు ; కొద్దిగా లేదు ; కొద్దిగా ఉన్నదియు లేనిదియు ; కొద్దిగా చెప్పరానిది ; కొద్దిగా చెప్పరానిది కలదు ; కొద్దిగా చెప్పరానిది లేదు. కొద్దిగా నవక్తవ్యము కలదు, లేదున్ను ;

ఇందువలన సప్తభంగీన్యాయమునఁజేసి సప్తపదార్థములు సిద్ధించును గదా ?

ఉత్తరము : జైనమతము సమంజసమైనది కాజాలదు. ఎందుకనఁగా ? ఒకే వస్తువునందు సత్త్వము (ఉనికి) అసత్త్వము (లేమి) నిత్యత్వము అనిత్యత్వము భేదము అభేదము మున్నగునవి సంభవించుట పొసగఁజాలదు. ఎందుకనఁగా ? అస్తిత్వ నాస్తిత్వాదిశబ్ద గోచరములు పరస్పర విరుద్ధములు నగు

విషయములు-పిండత్వ కపాలత్వ ఘటత్వాదులగు అవస్థలవలె క్రమభావము గలవి యగుటచే నేకకాలమునందు సంభవించునవి కావు. కావున జైనవాదము విరుద్ధంబైనదియేను;

సూ "ఏవం చాత్మాకార్త్స్న్యమ్" 2-2-32

గజదేహమునందు జీవుఁడు ప్రవేశించి గజదేహమంత వాడుగా నుండునని జైనులు చెప్పుదురు. అట్టితఱి గజదేహమునుండి మశకశరీరములో ప్రవేశించు జీవాత్మ - పూర్ణరూపమునకు వికలత్వము చేకూరును. దోమయొడలినుండి యేనుగు శరీరమునందు ప్రవేశించుతఱి మశకశరీర పరిమాణము గల జీవుడు మతంగ దేహములో పూర్తిగా వ్యాపింపఁజాలకుండును. ఇందువలన జీవుడు శరీరపరిమాణము మున్నగు లక్షణములు కలవాడనుట యుక్తము కాదని తెలియుచున్నయది.

ఘటము గృహము మున్నగువానియందు గల దీపమువలె జీవుఁడు సంకోచవికాసములఁజెందునను యాశంకకు సమాధానమీ దిగువసూత్రము.

సూ. "న చ పర్యాయా దప్యవిరోధో వికారాదిభ్యః" 2-2-33

అట్లు అల్పత్వము బృహత్త్వము అను అవస్థలుండునని యంగీకరించినను విరోధము సంభవించునదియేను ; ఘటాదులకువలె జననమరణాది వికారములు జీవునకు ననివార్యములగుచున్నందున ననిత్యత్వము చేకూరుచున్నయది.

సూ. "అంత్యావస్థితే శ్చోభయ నిత్యత్వా దవిశేషః" 2-2-34

చివరిదగు మోక్షదశయందలి జీవుని పరిమాణము ఏకరూపమై నిత్యమగునని జైనులు చెప్పుదురు. అట్టి పరిమాణము స్వాభావిక మగుటఁజేసి ఆత్మ, తత్పరిమాణము రెండున్ను నిత్యములు కావలసివచ్చుచున్నందున బద్ధదశయందు జీవునకు గల పరిమాణమున విశేష (భేద)మును చెప్పరాదు. అనేక శరీరములయందు జీవుఁడు ప్రవేశించునపుడు పరిమాణము మారుచుండునని చెప్పునెడ ఆత్మవైకల్యము సంభవించును. ఇందువలనను ఒకే వస్తువునందు సత్త్వాసత్త్వాదులు కలవనునసంగతమైన వాదము వలనను,

శరీర పరిమాణవాదము వలనను జైనమతంబు విరుద్ధమైనదని విశదమగు చున్నది.

పాశుపతాధికరణము

ఈ యధికరణమునందు "పరమాత్మ అనుమానమువలన సిద్ధించును. అనుమానమువలన నేర్పడు నిమిత్తకారణత్వమే గాని యుపాదానమగుట పరమేశ్వరునకు చెల్లనేర"దను మతము నిరాకరింపఁబడుచున్నయది.

శాస్త్రయోనిత్వాధికరణమునందు పరమేశ్వరునియందు శాస్త్రమే ప్రమాణమగును కాని యనుమానము కాదని నిరూపించితిమి

ప్రకృత్యధికరణమునందును పరమేశ్వరుఁడు జగదుపాదానమగుట శాస్త్రము వలన సిద్ధించునని బాగుగా ప్రతిపాదింపఁబడినది. పరమాత్మ-అనుమాన ప్రమాణ సాధ్యుండని చెప్పు కాణాదులు గౌతమీయులున్ను తర్కాప్రతిష్ఠాన వైదిక అపరిగ్రహములను కారణములఁజేసి నిరాకరింపఁబడిరి.

వేదసమానములైన శివాగమములయందు చెప్పఁబడినట్లు సూచింపఁబడుచున్న కేవల నిమిత్తకారణవాదమును నిరాకరింప నీ యధికరణము అత్యావశ్యకమైనదని తెలియనగును.

సూ. "పత్యు రసామంజస్యాత్" 2-2-35

జగత్పతియగు పరమేశ్వరునకు జగన్నిమిత్తోపాదానోభయ కారణత్వము శ్రుతిసిద్ధమైయున్నను కేవల నిమిత్తమును ఆభాసమాత్రము నిరూపించు ఆగమములయందు నిష్ఠగలిగియు అట్టి ఆగమముల యభిప్రాయమును పూర్తిగా గురు తెఱుగఁజాలనివారు ఆగమములయందలి కొన్ని భాగములను మాత్రము ప్రమాణములుగ నంగీకరించువారు నగు తాంత్రికులు పరమాత్మకు కేవల నిమిత్తత్వమును వక్కాణించుచున్నవారు.

అట్టిది సమంజసమా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : లోకమున కుమ్మరి మున్నగువాడు నుపాదానము గాకయే దండము మొదలగువానిని నియమించుచు కర్త యగుచున్నవాడు. అట్లే పరమేశ్వ

రుడును తటస్థుడై జగన్నిమిత్తమగువాడు. శక్తివిశేషములు జగదుపాదాన కారణములగునని చెప్పనగును. అట్లుగాక ఘటాదులకు మన్నుమున్నగునని వలె పరమాత్మయే జగమునకుపాదానమగునని చెప్పనెడ పరబ్రహ్మమునకు జగద్గతములైన వికారాది దోషములు సంఘటిల్లుచున్నయవి. కావున పరమేశ్వరుఁడు జగన్నిమిత్తకారణంబేయగును కాదా ?

ఉత్తరము : జగత్పతియగు మహాదేవుఁడు కేవలము నిమిత్తంబగునని చెప్పుట-శ్రుతిన్యాయ విరోధము వలనను అసామంజస్యమువలనను విహితము కాజాలదు.

ప్రకృత్యధికరణమునందు చూపఁబడిన "యదా తమస్తన్నదివా నరాత్రిః" ఇత్యాది శ్రుతులకు కేవలనిమిత్తవాదము విరుద్ధమైనదని గ్రహింపనగును.

ఇఁక న్యాయ విరోధముఁజెప్పుచున్నవారు.

సూ. "అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ" 2-2-36

శుద్ధమాయ యను నుపాదానము నధిష్ఠించుట యశరీరుడైన పరమేశ్వరునకు పొసగఁజాలదు. లోకమున కులాలుడు మున్నగువారు సశరీరులయ్యే మృత్పిండము మొదలగు నుపాదానముల నధిష్ఠించుటను గాంచుచున్నారము. కావున కులాలాదిదృష్టాంతము అనుకూలించునది కాదు. పరమేశ్వరుఁడు మాయాధిష్ఠాత కాదని చెప్పనెడ నీశ్వరుని యంగీకరింపకుండుటచే అగమైక దేశీయులగు వారి కేవల నిమిత్తవాదముకన్న పూర్వోక్త సాంఖ్యమతమే యుక్తమని తోఁచెడిని కేవల నిమిత్తవాదమున పరమేశ్వరుఁడధిష్ఠాత కాడనుటలో నీశ్వరునితో ప్రయోజన మిసుమంతయు గానరాదు.

అందువలన పరమేశ్వరుఁడు నిమిత్తము గూడ కాజాలడు.

సూ. "కరణవచ్చే న్న భోగాదిభ్యః" 2-2-37

"మాయ నధిష్ఠించుటకై పరమేశ్వరునకు శరీరముతో నవసరము లేదు. ఎట్లనఁగా ? కరణములగు ఇంద్రియమును శరీరమును శరీరములేని జీవుఁడు నధిష్ఠించునట్లు పరమేశ్వరుఁడు ప్రధానము నధిష్ఠించు"నని చెప్పుట సరికాదు. అట్లైనచో ప్రధానగతములైన అనర్థముల ననుభవించుట మొదలగు దోషములు

పరమేశ్వరునకు చేకూరుచున్నయవి. శరీరములేని జీవాత్మ-శరీరము నధిష్ఠించు నెడ శరీరగతములైన సుఖదుఃఖముల ననుభవించునట్లు పరమేశ్వరుఁడును మాయ నధిష్ఠించునెడల మాయాగతములైన భోగములఁజెందువాడగును కావున నీశ్వరుడు జగన్నిమిత్తమగునని చెప్పరాదు.

సూ. "అంతవత్త్వ మసర్వజ్ఞతా వా" 2-2-38

వా శబ్దము సముచ్చయార్థముఁజెప్పును. "పరమేశ్వరుఁడు సశరీరుడయ్యే కుమ్మరివాడు మృత్పిండమును వలె మాయోపాదానమును వేరుగా నుండి యధిష్ఠించు"నని యంగీకరించునెడ జగత్పతియగు శివునకు సంసారియైన జీవునకు వలె అంతవత్త్వము అసర్వజ్ఞుత్వమున్ను సంభవించును కావున భోగాదిప్రసక్తి కారణముగా ప్రధానము నీశ్వరుఁడధిష్ఠించుట పొసగఁజాలదు. "పరమశివుఁడు ప్రధానము నధిష్ఠించినను "అనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి" అను శ్రుతి ననుసరించి మాయాగత భోగాది ప్రసక్తికి-ఎంతమాత్ర మవకాశము లేనివాడగు"నని చెప్పగూడదు.

అట్లగునెడ తర్కబలమును విడనాడి శ్రుతియే ఆశ్రయింపఁదగినదియగును. అట్టితఱి "తదాత్మానం స్వయమకురుత, బహు స్యాం ప్రజాయేయ" "సర్వో వై రుద్రః" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రామాణ్యమున పరమేశ్వరుఁడే జగదుపాదాన మగునని యంగీకరింపవలసివచ్చును.

ఇట్లు పరమాత్మ - జగదుపాదాన నిమిత్తకారణమైనను "నిష్కళం నిష్క్రియం" ఇత్యాదిశ్రుతులవలన ఎట్టి వికారములు లేనివాడని విదితమగుచున్నయది.

ఐతే నీ యధికరణమునందు నిరాకరింపఁబడిన కేవల నిమిత్తత్వవాదము శివాగమమూలమైనది కాదనియు శివాగమాభిప్రాయమును బాగుగా తెలియని వ్యాఖ్యాతల పరంపరయే మూలముగా కలదనియు విశదీకరించుటకు శివుఁడు జగదుపాదాన మగునని గ్రహించుటకున్ను సర్వజ్ఞానోత్తర మనఁబడు శివాగమము మూలముగా గలిగినట్టి వాయుసంహితా వచనజాతము నుదాహరించుచున్నవారు.

శ్లో॥ శక్తిః ప్రథమ సంభూతా-శాంత్యతీత పదోత్తరా।
తతో మాయా తతోఽవ్యక్తం-శివా చ్ఛక్తిమతః ప్రభోః॥
శాంత్యతీత పదం జజ్ఞే-తతః శాంతిపదం క్రమాత్॥

ఇత్యాది ప్రమాణములవలన మాయాది ప్రపంచమునకు శక్తివిశిష్టుడైన శివుఁడే యుపాదాన మగునని బోధపడుచున్నయది.

("అంతవంత ఇమే దేహాః" అను స్మృతిఁబట్టి యిట కరచరణాది విశిష్ట శరీరము నిత్యము కాదనియు జననమరణావృత్తిగలవారు సర్వజ్ఞులు కాజాల కుండుటయు గమనార్హ ములగుచున్నవి.) సూక్ష్మ చిద్రూపమును పొందిన చిచ్ఛక్తితో కూడియుండువాడు సకల తత్త్వముల నతిక్రమించువాడు నగు శివుఁడొక్కడే సృష్ట్యాది కాలమునందు వర్తించువాడు. శాంత్యతీత పదమున కతీతయగు పరాశక్తి-సృష్టిఁ జేయ సంకల్పించిన శివునినుండి మొదట యావిర్భవించినది. ఇదియే శివ తత్త్వమనియు పరబిందువనియు పరమాయ యనియు శుద్ధమాయ యనియు మహామాయ యనియు కుటిల యనియు కుండలినియనియు ప్రసిద్ధమై శుద్ధాధ్వఁ జెందిన సకలతను భువనముల యందలి భోగోపకరణములకు నుపాదానంబు నగునట్టిది. పరాశక్తివలన శక్తియు సదాశివుఁడును మహేశ్వరుఁడును శుద్ధవిద్యయు అను నాలుగు తత్త్వములు నుదయించినవి. అటుపిమ్మట మిశ్రాధ్వఁజెందిన సకల తను భువనాదులకు నుపాదానమగు నపరమాయ జన్మించి నది. ఆ తరువాత కాలము, నియతి, కళ, విద్య, రాగము, పురుషుఁడు నను ఆరు తత్త్వములావిర్భవించినవి. అశుద్ధాధ్వఁజెందిన తనుభువనాదులకునుపాదానమగు నవ్యక్తము తదనంతరము ఏర్పడినది. ఆ యవ్యక్తమునుండి బుద్ధి, యహం కారము, మనస్సు పంచజ్ఞానేంద్రియములు, పంచకర్మేంద్రియములు, శబ్దాది విషయపంచకము, ఆకాశాది పంచతన్మాత్రలు నను ఇరువదిమూడు తత్త్వము లావిర్భవించినవి. ఇట్లు పరాశక్తి మొదలుకొని పృథివి వరకు గల ముప్పది యారు తత్త్వములు శివశాస్త్రముల యందు ప్రసిద్ధములగుచున్నవి.

ఐతే పరాశక్తి గాక నితరములగు తత్త్వములకు ఆయా తత్త్వముల ప్రతిష్ఠఁజెందిన భువనములకు-నివృత్తి, ప్రతిష్ఠ, విద్య, శాంతి శాంత్యతీతము అను సంజ్ఞలతో ప్రసిద్ధములగు పంచకళ (పదము)లు పైపైన నుండునవియై పరాశక్తివలన నావిర్భవించినవియునై-ఆధారములగుచున్నవి.

అందు శతకోటి యోజన విస్తీర్ణమగు పృథివీతత్త్వము నివృత్తి కళ యందును, జలము మొదలుకొని యవ్యక్తమువరకు గల యిరువదిమూడు తత్త్వ

ములు ప్రతిష్ఠాకళయందును, పురుషుఁడు మొదలుకొని యపరమాయ వరకు గల సప్తతత్త్వములు విద్యాకళయందును, శుద్ధవిద్య మహేశ్వరుఁడును శాంతికళయందును శక్తి-సదాశివులు శాంత్యతీత కళయందును నెలకొనియుండువారు. పరాశక్తి యైతేనో ఇట్టి యైదుకళలను తత్కారణముగా వ్యాపించి యైదుకళలకు పైపైన నుండునదగుటఁజేసి శాంత్యతీతపదోత్తర యనఁబడుచున్నయది.

ఈ శ్లోకమున గల శక్తిపదము—శివతత్త్వమనఁదగు పరాశక్తిఁజెప్పునది. ఇట్టి పరాశక్తియే తత్కార్యమగు శక్త్యాది తత్త్వచతుష్టయమునకు నుపలక్షకమగుచున్నయది. మరియు మాయాపదము కాల నియతి కళా విద్యా రాగ పురుషలకు నుపలక్షక మగునది. అవ్యక్తపదము బుద్ధ్యహంకారమనః ప్రభృతిక త్రయోవింశతి తత్త్వములకు నుపలక్షక మగునది. మరియు నదే వాయు సంహితయందు.

శ్లో॥ శక్త్యాది చ పృథివ్యంతం-శివతత్త్వ సముద్భవమ్।
తేనైకేన తు తద్వ్యాప్తం-మృదా కుంభాదికం యథా॥

"శక్తి మొదలుకొని పృథివివరకు గల ప్రపంచము శివతత్త్వము నుండి యావిర్భవించునది కావున శివుడొకనిచేతనే సమస్త విశ్వము-మృత్తికతో ఘటాదులవలె-వ్యాపింపఁబడినది."

ఇఁట శక్తియనగా శివతత్త్వరూపయగు పరాశక్తి యగును. శివతత్త్వమనఁగా శివుఁడగును. పుర్వోక్తమువలె శివతత్త్వ శబ్దమునకు పరాశక్తియను నర్థము నీ శ్లోకమున సంగతము కాజాలదు.

మరియొక ప్రహణము నీ నందర్భమున గాననగును.

శ్లో॥ శివతత్త్వాది భూమ్యంతం-శరీరాది ఘటాది చ।
వ్యాప్యాధిష్ఠతి శివ- స్తస్మా ద్విష్ణు రుదాహృతః॥

''శివతత్త్వము మొదలుకొని భూమివరకును గల శరీరాదులను ఘటాదులనున్ను వ్యాపించి యవ్వాని నధిష్ఠించి యుండువాడగుటఁజేసి శివుఁడు విష్ణువని యుదాహరింపఁబడును."

ఇఁట శివతత్త్వము వ్యాప్యకోటిలో చేరినందునను వ్యాపకుఁడు శివుఁడగుట

వలనను పై శ్లోకముతో నేకార్థము కలిగియుండుటకై శివతత్త్వ శబ్దమునకు పరాశక్తియను నర్థము సమంజసమైనది.

వాయు సంహితయందు శివతత్త్వ శబ్దము శివునియందుగూడ ప్రయోగింపఁబడినట్లు దిగువ శ్లోకము వలన తెలియనగును.

శ్లో॥ ఆదిమధ్యాంతరహితం-భేషజం భవరోగిణామ్।
శివతత్త్వమితి ఖ్యాతం-శివార్థం జగతః స్థితమ్॥
పంచోపచారవద్భక్త్యా-పూజయే ల్లింగమూర్ధని॥

"సంసారమను మహారోగముతో బాధపడువారికి మహౌషధము వంటిదియు ఆదిమధ్యాంత రహితంబు జగత్కల్యాణార్థమైనదియునని వేదలోకముల యందు ప్రసిద్ధిఁజెందినదియు నగు శివతత్త్వమును శివలింగ శిరస్సునందు పంచోపచారములతో భక్తిగలవారై పూజింపవలెను."

ఇట్లు శక్త్యాది ప్రపంచమునకు శివుఁడు ఉపాదానమగుననియు మృద్ఘటాది న్యాయముతో సర్వవ్యాపకుఁడగునియు వాయు సంహితాది ప్రమాణములు చాటుచున్నవి.

మఱియు

శ్లో॥ చిదాత్మైవ హి దేవోఽంతః-స్థిత మిచ్ఛావశా ద్బహిః
యోగీవ నిరుపాదాన-మర్థజాతం ప్రకాశయేత్॥

"చిద్రూపుడైన శివుఁడే తనలో సూక్ష్మముగా నుండు ప్రపంచమును-యోగి పురుషుఁడు ఎట్టి యుపకరణము లేకయే నానా వస్తువులను వలె-ప్రకాశింపఁజేయును."

ఇత్యాది శివాగమ ప్రామాణ్యమున పరమేశ్వరుఁడు జగన్నిమిత్తోపాదానోభయకారణమగుట విహితమైనను "శివాగమైకదేశమునందు పరబ్రహ్మంబగు శివునకు కేవల నిమిత్తత్వము ప్రతిపాదింపఁబడినందున నద్దానిని పరిహరించుటకు నీ యధికరణముపయుక్తం"బగునని పూర్వాచార్యులు వ్యాఖ్యానించిరి.

మేమైతేనో వేదములకు శివాగమములకును భేదమును పాటించువారము

కాము. వేదమునందును శివాగమమను వ్యవహార ముపయుక్తమగునది. వేదము శివాగమంబును శివకర్తృకములగునవి. ఇందువలన శివాగమము-త్రైవర్ణికవిషయ మనియు సర్వవిషయక మనియు రెండు విధములగుచున్నయది. వేదము బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులనఁబడు త్రైవర్ణికుల నుద్దేశించినదనియు శివాగమము బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులనఁబడు చాతుర్వర్ణ్యమును గురించినదనియు తెలియునది. రెంటికిని శివుఁడొకఁడే కర్తయగువాడు.

శివాగమప్రామాణ్యము

ప్రశ్న : "అంగాని వేదా శ్చత్వారో-మీమాంసా న్యాయవిస్తరః,
పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ-విద్యాహ్యేతా శ్చతుర్దశ"

"ఆరు వేదాంగములు, వేధములు నాలుగు, మీమాంస, న్యాయ శాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రంబు"సను పదునాలుగు విద్యలయందు చేరనందున శివాగమములు ప్రమాణములనఁజెల్లునా?

ఉత్తరము : "అంగాని" ఇత్యాదివచనమునందు ధర్మమును ప్రతిపాదించు ధర్మశాస్త్రము ఎట్టిదియను ఆకాంక్ష కలుగగా వేదములు ఆగమములు కల్పములు పురాణములున్ను ధర్మప్రతిపాదకములగుటచే ధర్మశాస్త్రపదము ధర్మప్రతిపాదకములన్నిటికిని వాచకమగునది. ఒకవేళ వేదములు కల్పములు పదునాలుగు విద్యలలో పరిగణింపఁబడినందున ధర్మశాస్త్రపదముతో చెప్పఁబడకున్నను ఆగమములు స్మృతులున్ను వాచ్యంబులగుచున్నను ముఖ్యముగా ధర్మశాస్త్రపదము శివాగమములనే బోధించునట్టిది. చ శబ్దముతో స్మృతులు పరిగ్రహింపఁబడుచున్నయవి. ఇవ్విషయము శివధర్మమను గ్రంథమునందు దిగువవిధము పక్కాణింపఁబడినది.

శ్లో॥ స యోనిః సర్వవిద్యానాం-పురుషః కారణం పరః,
నిశ్వాసతుల్యా ముద్భూతా-నఖిలా న్నిగమా నపి॥
సావశేషాన్ క్రియాభాగై-రవేద్యాన్ పశుచేతసః,
విచింత్య ధర్మశాస్త్రం త-చ్చైవ మాఖ్యాతవాం స్తదా॥

అనంత వేద సందిష్ట-సర్వార్థస్యోపబృంహణమ్,
కామికాది ప్రభేదేన-భిన్న మేకార్థశోభితమ్॥

తత్తత్కాలావతీర్ణై స్తు-మునిభిః శంసితవ్రతైః,
శాస్త్రం తదనుసృత్యైవ-కథ్యతే ధర్మసంగ్రహః॥

ఆదితః శైవమేవాహు-రార్షం తదనుసారతః,
ధర్మశాస్త్ర మితి ప్రాజ్ఞాః-శాస్త్రనిర్ణయతత్పరాః॥

"పురుషుఁడు, కారణము, పరుడునగు శివుఁడు విద్యలన్నిటికి నుత్పత్తి స్థాన మగువాడు. నిట్టూర్పుతో సమానముగా నుదయించినవి, కర్మకాండతో పరిపూర్ణతఁజెందునవి యగు వేదములు మందబుద్ధిగలవారికి విశదములు కావని చింతించి అనంతములైన వేదములయందు నిర్దేశింపఁబడిన సర్వవిధాంశములను తెలుపునట్టి శైవమగు ధర్మశాస్త్రమును శివుఁడు రచించినవాడు.

అద్ది-కామికము మొదలగు నామధేయములతో భిన్నమైన నొకే యర్థముతో విరాజిల్లుచుండునది. శంసితవ్రతులగు ఋషులు ఆయా శుభసమయములయందు నుద్భవించి శైవశాస్త్రము (శివాగమముల) ననుసరించియే ధర్మప్రతిపాదక శాస్త్రము (స్మృతు)లను కల్పించినవారైరి. మొదట శైవశాస్త్రము, తరువాత ఋషిప్రోక్తము నని శాస్త్ర నిర్ణయతత్పరులగు విద్వాంసులు ధర్మశాస్త్రమును నిర్ణయించినవారు."

ఇట్లు చెప్పుటవలన శివాగమములు ధర్మశాస్త్రమనఁదగుననియు "చతుర్దశ విద్యాస్థానములయందు చేరనందున శివాగమములు ప్రమాణములుకావని" పరులు ప్రతిపాదించుట - సముద్రతీరమునందు పడవేయఁబడినదనియు పాఠకులు గ్రహింపనగును.

ఇందువలననే శ్రీ విద్యారణ్యులవారు జైమినీయ న్యాయమాలయందు "సర్వోపనిషత్తులలో స్ఫురించు పరబ్రహ్మమే శివాగమములయందు ప్రతిపాదింపఁబడు"నని శివాగమముల ప్రామాణ్యమును ధృవపఱచినవారు.

ప్రశ్న : ఋషికృతములగు స్మృతులు శివాగమములు ధర్మశాస్త్రములగునెడ రెంటికిని సమానత్వము చేకూరును కాదా ?

ఉత్తరము : ప్రమాణగత వైషమ్యము కర్తృగత సర్వజ్ఞత్వ కించిజ్ఞత్వ ములంబట్టి విశదమగునది- కావున పతివచనము పశువచనముకన్న నధికతర మగుట న్యాయసిద్ధము గదా! శివాగమములు కల్పములకంటెను స్మృతులకంటె నధికతమములై ప్రశస్తములగుచున్నయవి. మఱియు శివాగమములు బహుళ ములగుటవలనను నిశ్శేషముగా ధర్మమును ప్రతిపాదించు ఆయా కల్పము (శాస్త్రము) లను బోధించునవియగుటచేతను సంకోచమున కవకాశములేనివి యగుటంజేసియు అద్యములగుటను పరమాప్తుడైన సర్వజ్ఞునిచే వక్కాణింపబడి నందునను "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అను సూత్రముంగగు వివరణయందు సూత్ర కృత్సమ్మతమైన ప్రామాణ్యము కలిగియుండుటవలనను స్మృతులకన్నను కల్ప ములకంటె నధికమైన పరత్వము గలవియనుట నిర్వివాదమైనది.

"ఈశానః సర్వవిద్యానామ్" "అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమ్" ఇత్యాది శ్రుతులవలనను "అష్టాదశానాం విద్యానా- మేతాసాం భిన్నవర్త్మనామ్, ఆదికర్తా శివః సాక్షాత్- శూలపాణిరితి శ్రుతిః" అను స్మృతిచేతను వేదమునకు శివాగమము లకును కర్త శివుండొక్కడే యని విదితమగుచున్నయది. కావున కర్తృసామా న్యమువలన వేదశివాగమములు రెండు నేకార్థపరములగుచు ప్రమాణమూర్ధన్యము లగుచున్నవియేను. వేదములయందు "వ్రతమేతచ్ఛాంభవం" "వ్రత మేతత్పాశు పతం'' ఇత్యాదిని శాంభవ పాశుపతాది శబ్దములతో భస్మ రుద్రాక్ష శివలింగధార ణాత్మక శివవ్రత ముపదేశింపంబడుచున్నయది. శ్రుతులయందు చెప్పినట్లుగానే భస్మ రుద్రాక్ష శివలింగధారణాద్యాత్మక నిత్యవ్రతము- సమయ, వేధా, క్రియలను విధములతో శివాగమములయందు విశదీకరింపంబడినది.

ప్రశ్న : వేదములు అపౌరుషేయములగుటను ఆగమములు పౌరుషేయ ములగుటవలన నారెంటికి నేక కర్తృకత్వ మెట్లు పొసగును ?

ఉత్తరము : మహాభారతము "పదునెనిమిది విద్యలకు కవియగు మహా దేవుడే ఆదికర్త యగునని శ్రుతి వక్కాణించినద"ని చెప్పుచున్నందునను "ఈశానః సర్వవిద్యానాం" అను శ్రుతివలనను ''శాస్త్రయోనిత్వాత్" అను వ్యాససూత్రము చేతను వేదాగమకర్తృత్వము శివునకు చెల్లుచున్నందున వేదములవలె శివాగమ ములు నపౌరుషేయము లనంబఅగుచున్నవి. ఐతే నొక విశేషము నిట గాన నగును. వేదములలో శబ్దములు ఆగమములలో అర్థములు నపౌరుషేయములగును. వేదశివా

గమముల రెంటిని సర్వజ్ఞుడైన శివుఁడు రచించినందున నవ్వానికి హీనాధిక భావ మిసుమంతయు పాటింపఁబడ నవసరము లేదు. వేద శివాగమములు రెండును స్వతంత్రములేను; స్వాతంత్ర్యము - ప్రామాణ్యానపేక్షమనియు క్రియానపేక్ష మనియు రెండు విధములగునది. వేదములు ఆగమోక్త క్రియాసాపేక్షము లగుట చేతను శివాగమములు వేదోక్తమంత్ర సాపేక్షములగుటఁ జేసియు రెంటికిని ప్రామాణ్యానపేక్షమైన స్వాతంత్ర్యము సహజమగుచున్నయది.

ప్రశ్న - ఏతావతా కామికము మొదలగు ఇరువది యెనిమిది భేదములు గల సిద్ధాంత తంత్రమంతయు వైదికంబగునని చెప్పరాదు. ఎట్లనఁగా? "శైవాగ మము — శ్రౌతమనియు అశ్రౌతమనియు రెండు విధములు గలది. శ్రుతిసార మయము శ్రౌతమనియు స్వతంత్రము అశ్రౌతమనియు స్వతంత్రము అష్టావింశతి భేదములు కలదనియు శ్రుతిసారమయంబగు శ్రౌతమైతేనో శతకోటి ప్రవిస్తరమై పాశుపతవ్రతమును బాగుగా నిరూపించునది యనియు వాయు సంహితయందు చెప్పఁబడినట్లు కామికాద్యాగమములు అవైదికములనియు సర్వజ్ఞానోత్తరాద్యా గమములు వైదికములనియు విభజింపఁబడుట యనివార్యంబైనది గదా?

ఉత్తరము : కామికాదులు అవైదికములని చెప్పుటలోని తాత్పర్యము మీరు భావించినట్లు కాదు. కాని వేదములో చెప్పఁబడనట్టి వేదోక్తపూజాదుల కవసరమగు నట్టియు కర్షణాది ప్రతిష్ఠాంత విషయము కామికాదులయందు ప్రతిపాదింపఁబడి నందున నయ్యవి వైదికములే యగుచున్నయవి.

ఇందుకు సిద్ధాంత శిఖామణియందు

శ్లో॥ శైవతంత్రమితి ప్రోక్తం - సిద్ధాంతాఖ్యం శివోదితమ్,
సర్వవేదార్థ రూపత్వాత్ - ప్రామాణ్యం వేదవత్సదా ॥

"శివునిచే చెప్పఁబడిన సిద్ధాంతమను పేరు గల శివాగమశాస్త్రమంతయు వేద ములన్నిటి యర్థముఁదగు స్వరూపము గలది యగుటఁజేసి వేదమువలె సర్వథా ప్రమాణమగుచున్నయది.''

వేద శివాగమ ఏకార్థనిరూపణము

"ఈశానః సర్వవిద్యానామ్" ఇత్యాది పంచబ్రహ్మ మంత్రములు యజుర్వేదారణ్యకమునందు వక్కాణింపఁబడినవి. ప్రణవము "ఓమితి" "బ్రహ్మేతి" అనుచోట్ల నుపదేశింపఁబడినది. పంచాక్షరీ మంత్రము యజుః సంహితయందు నిర్దేశింపఁబడినది. పశుపాశపతి వ్యవహారము "ఏతావంతోవై పశవో ద్విపద శ్చతుష్పదః" "ఏషా మీశే పశుపతిః పశూనామ్" అను శ్వేతాశ్వతర మంత్రోపనిషత్తులయందు ప్రసిద్ధంబైనది. భస్మోద్ధూళన త్రిపుంద్ర రుద్రాక్ష మహాలింగధారణములు అధర్వశిరమునందు కాలాగ్ని రుద్రోపనిషత్తునందు బృహజ్జాబాల మహాలింగ జాబాలాద్యుపనిషత్తుల యందును ప్రతిపాదింపఁబడియున్నవి.

"నిత్యం త్రిసంధ్యం శివలింగ మభ్యర్చ్యమ్" "తవ శ్రియే మరుతో మర్జయంత" ఇత్యాది మంత్రములయందు నిరూపింపఁబడిన శివలింగధారణమును "రౌద్రం లింగం మహావిష్ణు- ర్భక్త్యా శుద్ధం శిలామయమ్, చారుచిత్రం సమభ్యర్చ్య లబ్ధవాన్ పరమం పదమ్" అనుచో పౌరాణికులు నుపబృంహణఁ జేసియున్నవారు.

శివాగమములలో కొన్ని శివాధిక్యమును మరికొన్ని పశుపాశపతిరూప పదార్థత్రయమును తదితరములు భస్మరుద్రాక్ష శివలింగధారణములను శివారాధనమును ప్రణవ పంచాక్షర్యనుసంధానమును తద్భిన్నములు — షడధ్వలను మరికొన్ని షట్త్రింశత్తత్త్వములను ప్రతిపాదించినవి. ఈ పదార్థములన్నియు వేదములయందు వినఁబడుచున్నయవియేను; మఱియు "శివ ఏవ కేవలః" "విశ్వాధికో రుద్రోమహర్షిః" అను మంత్రోపనిషద్వాక్యములయందు శివుఁడును నారాయణోపనిషత్తునందు షట్త్రింశత్తత్త్వములును "నమో బ్రహ్మణే ధారణం మే అస్తు" "సర్వలింగగ్ం స్థాపయతి" ఇత్యాది మంత్రములయందు లింగధారణమున్ను నిరూపింపఁబడినవి.

ఇట్లు శివాగమములు వేదములు నేకార్థపరములగునేవి శివాగమములొకచో పరమేశ్వరుని యుపాదాన కారణత్వము నెందుకు నిరాకరించినవి యనునెడ-వేదమునందు పరమాత్మకు నిర్వికారత్వము చెప్పఁబడినది కావున నట్టి నిర్వికారత్వమునే శివాగమములు వివరించినవని తెలియుటలో విరోధ మిసుమంతయు గానరాదు.

ఈ యధికరణము ఈశ్వరుఁడు కేవలము నిమిత్త కారణమగుటను చెప్పు

హిరణ్యగర్భోక్తమైన యోగస్మృతిని నిరాకరింప నుపయుక్తమగునని మేము (శ్రీ నీలకంఠాచార్యులవారు) చెప్పుదుము. కావున నియ్యది హిరణ్యగర్భాగమ వాద నిరాకరణ పరమైనదనుట సమంజసంబైనది. ఇంతియే గాక నీ భాష్యము నందు ఆకాశాద్యుత్పత్తిఁజెందిన ఆశంకలను పరిహరించుటవలె నవాంతరమగు కేవల నిమిత్తవాదమును పరిహరించి శివాగమతాత్పర్య పర్యవసానమగు నిమిత్తో పాదానోభయ వాదమును నెలుకొలుపఁ బ్రవర్తించినదని చెప్పుటలో నెట్టి దోషం బును లేదు గావున సర్వథా ఈశ్వరుఁడు జగమునకు కేవలము నిమిత్తకారణము కాజాలడని (మా) సిద్ధాంతము

పాంచరాత్రాధికరణము

సూ. 'ఉత్పత్త్యసంభవాత్'' 2-2-39

పాంచరాత్రమతమును శ్రీవాసుదేవ భగవానుఁడు ప్రవచించెను. అందు జీవోత్పత్త్యాది విషయము గలదు. అది సంభవించునా లేదా యని సంశయము.

ప్రశ్న : పాంచరాత్ర మతమునందుగల జీవోత్పత్త్యాది విషయము సమంజసంబగునది. ఎందుకనఁగా ? భగవానుడైన వాసుదేవుఁడు పరాశక్త్యంశ సంభూతుడగుటఁజేసి తత్ప్రోక్తమగు పాంచరాత్రము ప్రమాణంబగునదియే;

పాంచరాత్ర మతము నిట్టిదము తెలియనగును.

భగవానుడైన వాసుదేవుఁడొకఁడే పరమాత్మ యగువాడు. వాసుదేవుని నుండి సంకర్షణుడను జీవుఁడుదయించును. జీవునివలన ప్రద్యుమ్నుడను పేరు గల మనస్సు జనించును. మనస్సునుండి అనిరుద్ధుడను అహంకారము కలుగును. ఈ నాలుగు వ్యూహముగా కూడి సర్వప్రపంచ మగునవి. కావున వాసుదేవుఁడు హిరణ్యగర్భాదుల నతిక్రమించువాడగుటచే నాతడు వక్కాణించిన పాంచ రాత్రము ప్రమాణమగుటకతన అందు చెప్పబడిన అంశమంతయు ఉపపన్నమగుట లేదా ?

ఉత్తరము : పాంచరాత్రశాస్త్రము జీవుని యుత్పత్తిఁ జెప్పునదగుటచే ప్రమాణము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా? కృతనాశము అకృతాభ్యాగమము అను దోషములు సంఘటిల్లుట వలన జీవోత్పత్తి యుపపన్నము కాజాలదు. ఒకానొకఁడు

పుణ్యపాపరూపమైన కర్మనాచరించి ప్రళయమునందు నశింపగా సృష్టికాలమున మరియొక జీవుఁడు అట్టి కర్మఁజెందుట అకృతాగమమను దోషమగును. ఒకానొక జీవునిచే పూర్వము గావింపఁబడిన కర్మ-కర్తృగతము కాకుండుట కృతనాశమను దోషమగును. అందువలన జీవోత్పత్త్యభిధాయకమగు పాంచరాత్ర శాస్త్రము ప్రమాణము కాజాలకుండును.

మరియొక యనుపపత్తిఁజెప్పుచున్నవారు.

సూ. "న చ కర్తుః కరణమ్" 2-2-40

సంకర్షణుడనఁబడు జీవునివలన ప్రద్యుమ్నుడను పేరుగల మనస్సు ఉదయించునని పాంచరాత్రులు చెప్పుదురు. అట్టితఱి కర్తయగు జీవునివలన కరణము పుట్టుట పొసగఁజాలదు గదా! కరణములగు మనస్సు మొదలగునవి ప్రకృతి కార్యములగుటచే చేతనుఁడగు జీవునినుండి యుదయించుట యుపపన్నము కాజాలదు.

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. "విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః" 2-2-41

విజ్ఞానశబ్దము జీవునిఁజెప్పును. ఈ సందర్భమున జీవుఁడు మొదలగు వారి యుదయము నంగీకరింపక సంకర్షణాదులకు జీవాదిభావమేర్పడునని చెప్పుదుము. జీవాదిభావమనగా జీవుడు మున్నగువానియందు సంకర్షణాదులు అధిష్ఠించి యుండుట యగును. కావున పాంచరాత్రశాస్త్రముఁదగు ప్రామాణ్యమును నిషేధింప వలనుపడదు గదా?

సిద్ధాంత సూత్రము.

సూ. "విప్రతిషేధాచ్చ" 2-2-42

ఇట్లు జీవోత్పత్త్యభిధానము పరిహరింపఁబడినను పాంచరాత్రమతము నంగీకరింపరాదు. ఎందుకనఁగా?

శ్రుతి విరుద్ధమగు విష్ణు కారణవాదము ముక్తిహేతువులు గాని తప్తముద్రాధారణాదులు మున్నగు నిషిద్ధాంశములున్నందువలన పాంచరాత్రమతము సమంజసము కాజాలదు.

ఐతే పాంచరాత్రమునందు వైదికులు గానివారికి నధికారము గలదని దిగువ సందర్భము విశదీకరించుచున్నయది.

కూర్మ పూరాణమునందు

శ్లో॥ స తేషాం మాయయా జాతం—గోవధం గౌతమో మునిః।
కేనాపి హేతునా జ్ఞాత్వా—శశాపాతీవ కోపనః॥
భవిష్యథ త్రయీబాహ్యాః—మహాపాతకిభిః సమాః ॥

"గౌతమ మహాముని ఋషుల కపటమువలన గోహత్య సంభవించినదని దివ్యదృష్టితో కనుగొని మిక్కిలి క్రోధము గలవాడై ''వేదబాహ్యులు మహాపాపులతో సమానులున్ను కాగల"రని ఋషులను శపించెను.

అట్లు శపింపఁబడిన ఋషులందరును దేవదేవుడైన శంకరుని అవ్యయుండగు విష్ణువును వేదాధికారములేని శూద్రులవలె లౌకికభాషాస్తోత్రములతో ప్రార్థింపగా శివకేశవులాలోచించిన పిమ్మట శివునిచే ప్రేరేపింపఁబడిన కేశవుఁడు పాంచరాత్రము మొదలగు మోహశాస్త్రములను రచించెను. ఇట్టి శాస్త్రములు- వేదబాహ్యులైనను అంతఃకరణశుద్ధి గలవారిని కాపాడుచు వైదికులైనను మలినచిత్తము గలవారిని మోహింపఁజేయుచున్నవి.

"సాత్త్వతుడను విష్ణుభక్తుఁడు ధనుర్విదులలో శ్రేష్ఠుడై దాననిరతుడగుచు నారదుని యుపదేశమువలన వాసుదేవుని పూజించుచు కుండగోళకాదుల కుపయోగించు నొకానొక శాస్త్రమును కల్పించినందున నా శాస్త్రము సాత్త్వతమను పేరుతో విఖ్యాతమై మహాశాస్త్రమనఁబఁగుచున్నయది" ఇట్లు కూర్మపురాణమునందు కుండగోళకాదులకున్ను పాంచరాత్రమునందధికారము గలదని నిరూపింపఁబడినది.

త్రివకాపుత్రుడైన ఉపశ్లోకునుద్దేశించి భాగవతమునందు దిగువ విధము చెప్పఁబడినందున పాంచరాత్రమునందు స్త్రీ శూద్రాదులకధికారము గలదని తెలియుచున్నయది.

''ఉపశ్లోకుఁడు సాత్త్వత తంత్రము నాశ్రయించి ముముక్షువయ్యెను. సాత్త్వతతంత్రము తప్తముద్రాధారణాది వైష్ణవ సంస్కారము నుపదేశించినది."

వాసిష్ఠలైంగమునందు శాండిల్యుని గురించి భగవానుఁడు ఇట్లు చెప్పెను.

"మత్తంత్రాశ్రయణేనైవ – మత్పూజా చ కృతా త్వయా।
తయా న ప్రీతవానస్మి – తవ శాండిల్య దుర్మతే॥

కుమార్గేణాపి శాండిల్య – కృతా పూజా మమ త్వయా।
అతః కాలేన మహతా – వేదమార్గం గమిష్యసి॥

"దుష్టబుద్ధి గల శాండిల్యుడా ? నా (పాంచరాత్ర) తంత్రము నవలంబించి నన్ను పూజించినందువలన నీ విషయమై సంతృప్తుడను కాలేదు. కాని కుత్సిత మార్గముననైన నన్ను సేవించినవాడవగుటచే చాలాకాలమునకు వైదికమార్గము నాశ్రయింతువు."

ఎవరైతే పాంచరాత్రమార్గముగా విష్ణువు నాశ్రయించియు ప్రాచీన దధీచ్యాదిశాపదోషవమున శివ నిందాదులయందు ప్రవర్తింతురో నవ్వారికి కల్పాంతము వరకు నరకప్రాప్తి యనియు జన్మాంతరములయందును వైదికమార్గము గోచరింపదనియు కూర్మపురాణమునందు దిగువవిధము గాననగును.

శ్లో॥ ఏవముక్త్వా తు విప్రర్షిః – శశాపేశ్వరవిద్విషః,
సమాగతాన్ బ్రాహ్మణాం స్తాన్ – దక్షసాహాయ్యకారిణః॥

యస్మాత్ బహిష్కృతా వేదా - భవద్భిః పరమేశ్వరః।
వినిందితో మహాదేవః - శంకరో లోకవందితః।

భవిష్యథ త్రయీబాహ్యాః - సర్వేఽపీశ్వర విద్విషః।
నిందంతో హ్యైశ్వరం మార్గం - కుశాస్త్రాసక్తమానసాః॥

మిథ్యాఽధీతసమాచారా - మిథ్యాజ్ఞాన ప్రలోభినః!
ప్రాప్య ఘోరం కలియుగం - కలహైః కలిపీడితాః॥

త్యక్త్వా తపోవనం కృత్స్నన్ - గచ్ఛధ్వం నరకాన్ పునః,
భవిష్యతి హృషీకేశః-స్వాశ్రితోఽపి పరాఙ్ముఖః॥

అట్టివారిఁగూర్చి సౌరపురాణము "పురుషోత్తము నాశ్రయించి శివుని నిందించు ద్విజులు కలియుగములో పెక్కురుందురు. వారిని లక్ష్మీపతి రక్షించువాడు కాడ"ని చెప్పుచున్నయది.

స్కాందమున శంకరసంహితయందు శివపూజా విధానములో

"నేక్షేత పూజావేళాయాం-నరం వత్స బహిష్కృతమ్''

"శివపూజా సమయమున బహిష్కృతుడైన మానవుని చూడగూడ"దని చెప్పగా -బహిష్కృతుఁడెవఁడని యాశంక కలిగినందున దిగువవిధము బహిష్కృతులు పేర్కొనఁబడిరి.

"దధీచినా గౌతమేన-యే శప్తా బ్రాహ్మణాధమాః,

కలా వవతరిష్యంతి-నిందకా స్తే బహిష్కృతాః"

వరాహపురాణమునందు పాంచరాత్ర ప్రశంస యనేక విధములుగా చేయఁబడినను పాంచరాత్రమునందు అవైదికులకు మాత్రము అధికారము కలదనియందే చెప్పబడినది.

"అభావే వేదమంత్రాణాం-పాంచరాత్రోదితేన చ,
మార్గేణ మాం ప్రపద్యంతే-తే మాం ప్రాప్స్యంతి మానవాః''

ఇఁట వేదమంత్రాణాం అభావేయనగా ? వేదములు నిత్యములగుటచే వేదమంత్రములు స్వరూపతః శూన్యములని చెప్పరాదు కాని యవ్వానియందు అధికారము లేకుండుట యను నర్థము సమంజసంబగును.

పాశుపతమునకువలె పాంచరాత్రమునకు వైదికావైదికవిభాగము లేనందున ఎట్టి సువ్యవస్థ యేర్పడఁజాలదని తెలియునది.

"శివ ఏవ కేవలః'' ఇత్యాది శ్రుతి విరుద్ధముగా శివేతర జగత్కారణ వాదము "యదా చర్మవదాకాశం'' ఇత్యాది శ్రుతివిరుద్ధముగా శివేతర జ్ఞానము వలన ముక్తి కలుగునను నంశంబును పాంచరాత్రమునందు ప్రతిపాదింపఁబడుటచే నయ్యది పరిగ్రాహ్యము కాకున్నయది.

ప్రశ్న : ఓయీ ? "పురుషో వై రుద్రః" ఇత్యాది శ్రుతిని పరమేశ్వరుఁడే పురుషుడనఁబఱుగుచు వాసుదేవుడగుననియు వాసుదేవుని గురుతెఱిగి యారాధించుట మున్నగునది క్రమముగా పరమేశ్వరప్రాప్తిసాధనమగు ననియు వినఁబడుచున్నయది. అట్టితఱి వాసుదేవారాధనప్రతిపాదకమగు పాంచరాత్రశాస్త్రము ప్రమాణము కాకున్నచో వాసుదేవుడు ఆరాధనీయుఁడు ఎట్లగును ?

ఉత్తరము : శ్రుతివిరోధమునఁజేసి పాంచరాత్రము ప్రమాణము కాకున్నను వాసుదేవునకెట్టి హానియులేదు. వైదికములగు బోధాయన వైఖానసాది సూత్రములయందు ప్రతిపాదితమైన ప్రతిష్ఠోత్సవాది మార్గమున కేశవు నారాధించి కృతార్థులు కావచ్చును.

మఱియు మహాభారతమున

"సమాభవంతి మే సర్వే-దానవా శ్చామరాశ్చ యే,
శివోఽస్మి సర్వజంతూనాం-శివత్వం తేన మే సురాః"

"రాక్షసులు దేవతలును నాకు సమానులగుచున్నారు. ప్రాణులందరికిని శుభమును కలుగఁజేయువాడ నగుటచే శివుఁడను పేరఁబఱగుచున్నా"నని శంకరుఁడు దేవతలకు నుపదేశించెను.

ఇందువలన శివుఁడు సర్వేశ్వరుఁడనియు సర్వహితైషియనియు విష్ణువు దైత్యారియని సర్వప్రమాణములచే నేర్పడుచున్నదనియు గ్రహించునది. హయగ్రీవకథా సందర్భమును పరికించినచో విష్ణువుఁదగు సామర్థ్యము తేటపడును. ఒకప్పుడు వాసుదేవుఁడు దానవులతో దీర్ఘకాలము పోరాడినందున యలసినవాడై శార్ఙ్గధనుస్సుపై గడ్డము నునిచి కొంతకాలము నిలువఁబడియెను. అప్పుడు ఒకానొక రాక్షసుఁడు వజ్రకీటరూపముఁ దాల్చి శార్ఙ్గమునకు నుండు అల్లెత్రాడుఁ గఱచినందున ధనుష్కోటి ప్రహారముతో విష్ణుశిరము ఎగిరిపోయెను. అట్టితఱి యమరులు ఒకానొక గుఱ్ఱపు తలకాయఁదెచ్చి విష్ణుకాయమున కనుసంధింపగా విష్ణువు హయగ్రీవుఁడయ్యెను.

ఇట్లు చెప్పుటనే విష్ణువునందు సర్వాంతర్యామిత్వము, సర్వజ్ఞత్వము, సర్వశక్తిమత్త్వము మొదలగు పరమాత్మగుణములు లేవని తెలియుచున్నది. ఒకవేళ సర్వజ్ఞత్వము, సర్వాంతర్యామిత్వము కలదు అనినచో తన తలకాయ నెగురవేయఁబ్రయత్నించు శత్రువుఁదగు సంకల్పము నెట్లు గురుతెఱగకుండును? మరియు సర్వశక్తిమత్త్వము కలదనిన యెడల స్వశిరః పరిరక్షణము నెందులకు గావించుకొనకుండును?

ఒకవేళ నిదియంతయు విష్ణుపారమ్య విరుద్ధంబని మదినెంచి హయగ్రీవ

కథ హయగ్రీవ మూర్తియు యథార్థములు కావని పరులు చెప్పునెడ నద్ది విమర్శా సహమగును.

కావుననే

"హయగ్రీవోత్పత్తి గాథా-బడబాగ్న్యైత్ర సంజ్ఞితా,
ఏకైవ హి సుపర్యాప్తా-వైష్ణవాంబోధిశోషణే"

అను నానుడి యథార్థ మగుచున్నయది.

"హయగ్రీవుని జన్మ వృత్తాంత మొక్కటియే వైష్ణవమత మను సముద్రమును శోషింపఁజేయుటకు బడబాగ్నివంటిదై సుపర్యాప్త మగుచున్నయది"

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితమైన
బ్రహ్మ మీమాంసా భాష్యమునందు
రెండవ యధ్యాయముఁదగు రెండవ పాదము
శ్రీ కంఠమణి ప్రభామయూఖమను ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది

ప్రకటన

శ్రీదేవీ నవరాత్ర పూజావిధానమును లఘురీతిని వ్రాయనైనది మరియు గురువార ఏకాదశీవ్రతము వ్రాయఁబడినది. ఈ రెండు గ్రంథములు-దైవభక్తులకు అత్యంతావశ్యకములగుటచే ముద్రణకై సహకరింపగలరని కోరుచున్నాను.

116/- 58/- వీనిలో ఏదేనొక విరాళం స్వసంతోషముతో దిగువ అడ్రసునకు పంపి తమ పేరు నమోదు చేయించుకొనవలెను.

నిర్మల శంకరశాస్త్రి
సర్వమంగళా-శివవిజ్ఞాన-సదనము,
184/A. వెస్ట్ మారేడుపల్లి, రోడ్ నెం. 6
సికిందరాబాద్, 500026, ఆం. ప్ర.

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదకృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

ద్వితీయాధ్యాయము

మూడవపాదము

ఆంధ్రీకరణము

వియదధికరణము

శివాద్వైత విరుద్ధములగు ఇతర దర్శనముల న్యాయమంతయు నిరసింపఁబడినది. ఇఁక నీ యధ్యాయ శేషమున నవాంతర విరోధములు పరిహరింపఁబడుచున్నవి.

పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "న వియ దశ్రుతేః" 2-3-1

ఆకాశము అవయవములు లేనిదగుటచే కార్యము కాదను భ్రాంతివలన ఆకాశముఁదగు నుదయము సరిపడునా లేదా యని సందేహము.

ప్రశ్న : ఆకాశము శ్రుతియందు నుదయించునని లేదు గావున కార్య కోటిలో చేరకుండును. ఛాందోగ్యమున "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" మొదలు కొని "త త్తేజోఽసృజత" వరకు గల సందర్భమును పరికించినచో తేజస్సు మొదలగు భూతములు సృజింపఁబడుననియు ఆకాశము సృజింపఁబడదనియు తేటపడును. ''తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశః సంభూతః" అని తైత్తిరీయ మునందు చెప్పఁబడిన ఆకాశసృష్టి గౌణమని చెప్పవచ్చును. ఆకాశమునుదయింపఁ

జేయు సమవాయికారణము మొదలగు వానిని నిరూపింప నశక్యము గావున జీవాత్మ వలె నాకాశంబు నుత్పన్నము కానిదని చెప్పుట సమంజసము కాదా ?

సిద్ధాంతసూత్రము.

సూ. "అస్తి తు" 2-3-2

"తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశః సంభూతః"

ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణముఁబట్టి యాకాశము నుదయము కలదియేను; ఆత్మయైతేనో "న జాయతే మ్రియతే వా విపశ్చిత్" అనుచో జనన మరణాదులు లేనివాడని చెప్పఁబడినందున-అనాదికాలమునుండి యుత్పత్తి లేనివాడని తెలియు చున్నది. ఇట్లే ఆకాశముఁదగు నుదయమును నిషేధించు శ్రుతి గానంబడుట లేదు. కావున నాకాశము నుదయించునదియేను;

ఆకాశోదయము గౌణమను విషయమును సమర్థించునదీ పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ "గౌణ్యసంభవా చ్ఛబ్దాచ్చ" 3-3-2

"తత్తేజోఽసృజత" "బ్రహ్మము తేజస్సును సృజించెను" అనుచో మొదట తేజఃసృష్టి వినఁబడుచున్నందున నిరవయవమగు ఆకాశము పుట్టుట పొసగనందు నను "వాయుశ్చాంతరిక్షం చైత దమృతమ్" "వాయువు ఆకాశము అనునవి ఉత్పత్తి వినాశములు లేనివి" అనుచో నిత్యత్వ శబ్దము వలనను "ఆకాశః సంభూతః" అనుచో గల ఆకాశోదయము గౌణమని చెప్పవలెను కాదా ?

మఱియు (పూర్వపక్ష సూత్రము)

సూ. స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్" 2-3-4

ఒకే సంభూత శబ్దము ఆకాశము విషయమై గౌణమగుననియు తేజఃప్రవృత్తులయందు ముఖ్యమగువనియు తెలియునది. ఎట్లనఁగా ? బ్రహ్మశబ్దమొక్కటియే "తస్మాదేతద్బ్రహ్మ నామరూప మన్నం చ జాయతే" అనుచో నామరూపములు అన్నాదులు నగు ప్రకృతియందు గౌణముగా వ్యవహరింపఁబడినది. "తపసా చీయతే బ్రహ్మ" అనుచో బ్రహ్మమునందు ముఖ్యముగా నుపయోగింపఁబడినది. అట్లే ఆకాశమునందు సంభూతశబ్దము గౌణమని చెప్పనగును. కావున ఆకాశము ఉదయించునని చెప్పుట సమంజసము కాజాలదు.

ఇఁక పరిహారముఁజెప్పుచున్నవారు.

సూ. "ప్రతిజ్ఞాఽహాని రవ్యతిరేకాత్'' 2-3-5

"యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతి" అనుచో ఏకవిజ్ఞానముతో సర్వవిజ్ఞానము కలుగునని చెప్పఁబడిన ప్రతిజ్ఞకు-ఆకాశాదులు బ్రహ్మకార్యములగుటచే బ్రహ్మము నుండి విడిబడనివగుటఁజేసియు భంగము చేకూరకున్నయది. మఱియు సంభూత శబ్దము గౌణమనినచో ప్రతిజ్ఞాహాని మొదలగునవి సంభవించును. ఎట్లు సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞ నెరవేరునో అట్లు ఏర్పాటు కావలెను గదా ?

సూ. ''శబ్దేభ్యః" 2-3-6

"ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః'' ఇత్యాది శ్రుతిగతములైన సంభూతాది శబ్ద ములవలన నవగతమగు ఆకాశోత్పత్తిని ''తత్తేజోఽసృజత" అనుచో ఆకాశమును చెప్పనందువలన బోధపడు తేజఃప్రథమభావము నిరసింపఁజాలదు.

సూ. "యావద్వికారం తు విభాగో లోకవత్" 2-3-7

"ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వమ్" "ఇదియంతయు పరమేశ్వరుఁడంతర్యామిగా కలిగియుండును." అనుచో ఆకాశము మొదలగునవి వికారములని బోధ పడుచున్నందున తేజస్సు మున్నగు వికారములఁజెప్పుట ఆకాశాది సమస్తమును సృజ్యమానములుగా చూపెట్టుటకొరకని తెలియనది. లోకమున నొకానొకఁడు "నాకు కుమారులు పదుగురు" అని వక్కాణించి కుమారులలో కొందరి జన్మ వృత్తాంతముఁ జెప్పునట్లు తేజఃప్రథమముగా చెప్పఁబడిన సృష్టి యాకాశాదులకును వర్తించునని సారాంశము.

మాతరిశ్వాధికరణము

సూ. "ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః" 2-3-7

"తేజోఽతః" అని ముందు చెప్పఁబడును కావున వాయువు నిట ప్రత్యేకించి నిరూపింప వలసి వచ్చినది.

ఆకాశమునుండి వాయువు ఉత్పన్నమగునా కాదా ? యని సందేహము.

ప్రశ్న : ఛాందోగ్యమునందు సృష్టిలో తేజస్సు మొదటిదని చెప్పఁబడి నందున వాయూదయము వినఁబడుట లేనందునను బృహదారణ్యకమునందు "సైషాఽనస్తమితా దేవతా యద్వాయుః'' అనుచో వాయువుఁదగు జన్మము నిషేధింపఁబడుటచే నన్నివిధములను వాయువు ఉదయింపదనియే నంగీకరింపనగును కాదా ?

ఉత్తరము : ఛాందోగ్యమున వాయువు ఉదయించునని చెప్పఁబడకున్నను "ఆకాశాద్వాయుః" అను తైత్తిరీయవాక్యము నుపసంహరించు సందర్భమున ఆకాశమునుండి వాయువు పుట్టునని నిర్దేశింపఁబడినందున గుణోపసంహారన్యాయము ననుసరించి ఛాందోగ్యమునందును వాయుజన్మము కలదనియే భావింపవలెను. "సైషా నాస్తమితా" అను శ్రుతివాక్యము ఉపాసనా ప్రకరణ మగుటచే స్తుతిపరమగు నట్టిది. అందువలన వాయువున్ను జన్మించునదియేను,

అసంభవాధికరణము

సూ. "అసంభవస్తు సతోఽనుపపత్తేః" 2-2-9

"సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" అనుచో సద్రూపమగు బ్రహ్మమునుండి ఆకాశము మొదలగునవి యుదయించునని యీవరకు నిరూపింపఁబడినది కావున నిట్టితటి సర్వకారణము సద్రూపంబు నగు బ్రహ్మంబును ఏదే నొక కారణము నుండి యుదయించునా లేదా యని సందేహము.

ప్రశ్న : ఆకాశము పృథివ్యాదికారణమైనను బ్రహ్మకార్యమైనట్లు బ్రహ్మమునకు నుదయము కలదని చెప్పుదుము కాని పూర్వోక్త శ్రుతివాక్యము నందు "అగ్రే" అను పదమున్నందున భూమ్యాది వికారములన్నిటికన్న పూర్వము బ్రహ్మము ఉదయించునని తెలియునది. ఐతే బ్రహ్మమునకు కారణ మెద్ది యనినచో అసత్తే యగును. ''అసద్వా ఇద మగ్ర ఆసీత్తతో వై సదజాయత" "సృష్టికి మున్ను జగము అసత్తుగానే యుండెను. అసత్తునుండి సత్తు ఉదయించినది" అను వాక్యమువలన బ్రహ్మము సద్రూపమైనను అసత్తునుండి యుదయించునని యంగీకరింపవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : బ్రహ్మము జన్మించునది కాదు. ఎందుకనఁగా? "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవాద్వితీయమ్" ''యదా తమ స్తన్న దివా న రాత్రిః స సన్నచాసచ్ఛివ ఏవ కేవలః" అను వాక్యములు బ్రహ్మంబగు శివుడొకండేయని నిర్ణయించుటవలన బ్రహ్మము పుట్టుట పొసగఁజాలదు. బ్రహ్మేతరములన్నియు జన్మింపవని చెప్పుటయు సరిపడదు. "కథ మసతః సజ్జాయేత" అనుచో అసత్తునుండి సద్రూపము ఉదయించదను నిషేధముండుటఁజేసి సద్రూపమగు బ్రహ్మమునకు మాత్రము సంభవము (జననము) పొసగకుండును. ఇక తదితరములన్నియు సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞ యుపపన్నమగుటకు సంభవించు (జన్మించు)నవియే యని సిద్ధాంతము.

సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞ యనఁగా? ''మృత్పిండమును కనుగొనునెడ ఘటాది కార్యములు తెలియునట్లు బ్రహ్మమును గురుతెఱగుచో బ్రహ్మకార్యమగు ప్రపంచమంతయు విదితమగును" అని శ్రుతియందు చెప్పఁబడినది.

తేజోఽధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. "తేజోఽత స్తథా హ్యాహ'' 2-3-10

ఇటు వాయువు మొదలగు కార్యములు బ్రహ్మమునుండి సాక్షాత్తుగా ఉదయించునా? లేక తమ తమ పూర్వకారణమునుండి యావిర్భవించునా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : స్వస్వ పూర్వకారణముల నుండియే వాయ్వాది కార్యములు ఉదయించును. "ఆకాశా ద్వాయుః" అను శ్రుతివలన వాయువు ఆకాశమువలననే యుదయించుననియు బ్రహ్మమునుండి సాక్షాత్తు ఉదయింపదనియు విదితమగుచున్నయది. అట్లే తేజస్సు వాయువునుండి యుదయించునని "వాయో రగ్నిః'' అను శ్రుతి వక్కాణించుచున్నది కాదా?

అబధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. "ఆపః" 2-3-11

"అగ్నేరాపః" అను శ్రుతివలన ఉదకములున్ను అగ్ని వలన నుదయించు నని బోధపడును కాదా ?

పృథివ్యధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రములు.

సూ. "పృథివీ" 2-3-12

"అద్భ్యః పృథివీ" అను శ్రుతి వాక్యము ననుసరించి జలమునుండి భూమి యుదయించునని తేటపడును కావున బ్రహ్మమునుండి పంచభూతములు సాక్షాత్తు ఆవిర్భవింపఁజాలవు.

సూ. "అధికార రూప శబ్దాంతరేభ్యః" 2-3-13

ఛాందోగ్యమునందును "తా అన్న మసృజంత" అనుచో అన్న శబ్దము పృథివిఁజెప్పునది. ఇట్లే సర్వభూతములకు సృష్టిఁజేయు అధికారము కలదనియు "యత్ కృష్ణం తదన్నమ్" అనుచో అన్న శబ్దితమగు పృథివికి గల రూపము నల్లనిదనియు "అద్భ్యః పృథివీ" ఇత్యాదిని పృథివ్యాది శబ్దములుండుటఁజేసి పృథివి యుదకమునుండి యుదయించుననియు ఇందువలన బ్రహ్మము కార్యములన్నిటికిని సాక్షాత్కారణము కాదనియు కాని పరంపరాకారణమనియు విశదమగుచున్నది గాదా ?

తదభిధ్యానాధికరణము

సిద్ధాంతముఁజెప్పువారము.

సూ. "తదభిధ్యానా దేవ తు తల్లింగా త్సః" 2-3-14

పృథివ్యాది పంచభూతములు బ్రహ్మమునుండియే సాక్షాదుదయమును పొందుచున్నవి. ఎట్లనఁగా ?

"తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశః సంభూతః" అను వాక్యము మొదలుకొని వాయ్వాది పృథివ్యంతములు స్వస్వ పూర్వకారణములనుండి యుదయించునని చెప్పఁబడలేదు. కాని పూర్వ పూర్వకారణములైన ఆకాశాదులతో కూడియుండు బ్రహ్మము నుండియే ఉత్తరోత్తరములగు వాయ్వాది కార్యములు సంభవించునని వివరింపఁబడినది కావున పరమాత్మయగు శివుఁడే సర్వభూతములను సాక్షాత్తుగా నుదయింపఁజేయునని తెలియనగును. ఎందుకనఁగా ?

"తదైక్షత బహు స్యామ్ ప్రజాయేయ" "బ్రహ్మము అనేకముగా నావిర్భవింతునని యుద్దేశించెను" అనుచో బ్రహ్మముఁదగు అభిధ్యానము (బహుభవన సంకల్పము)ను "తత్తేజ ఐక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయ" "తా ఆప ఐక్షంత బహ్వ్యః స్యామ ప్రజాయేమహి" అనుచోట నావర్తించినందునను అట్టి యభిధ్యానమే ఇట గుర్తింపఁబడుటఁజేసియు పరబ్రహ్మభిదేయుఁడైన శివుడే సర్వంబునకు సాక్షాత్కారణ మగువాడని విశదమైనది.

మఱియు

శ్లో॥ సదాశివః శబ్దమూర్తిః - స్పర్శమూర్తి రథేశ్వరః,
రుద్ర స్తేజోమయః సాక్షాత్ - రసమూర్తి ర్జనార్దనః ।
గంధమూర్తి శ్చతుర్వక్త్రః - ఇత్యేతాః పంచమూర్తయః ॥

అను పురాణవచనముఁ బట్టి సదాశివుఁడు మున్నగు రూపము, శబ్దాదులపై నధిష్ఠించుటయు గల శివునినుండి వాయువు మొదలగునవి యుదయించునని తెలియుచున్నది.

సదాశివుఁడు మహేశ్వరుఁడు రుద్రుఁడు విష్ణువు చతుర్ముఖుఁడు అనువారు పంచబ్రహ్మములనఁబడుచు పంచభూతముల నధిష్ఠించువారై శివునకు శరీరమగువారు. పంచబ్రహ్మశరీరుఁడైన పరమాత్మ నుండియే ప్రపంచముఁదగు సృష్ట్యాదులు ప్రవర్తించునవి. సదాశివుఁడు మున్నగువారు పంచభూతస్వరూపులై పరమాత్మయగు శివుని నుండి యావిర్భవించుచున్నారు.

ప్రశ్న : పంచభూతములం దగు నుత్పత్తియే "ఆకాశః సంభూతః"ఇత్యాది సందర్భమున చెప్పఁబడినది కాని సదాశివుఁడు మున్నగువారి యుదయము సాక్షాత్తు వక్కాణింపఁబడలేదు కదా ?

ఉత్తరము : శ్రుత్యంతరము నిట పరిగ్రహించుటవలన నివ్విషయము విశదమగును. అథర్వశిఖయందు "ధ్యాయీతేశానం ప్రధ్యాయితవ్యం సర్వ మిదం బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రేంద్రా స్తే సంప్రసూయంతే, సర్వాణి చేంద్రియాణి సహ భూతై ర్నకారణం కారణానాం ధ్యాతా కారణంతు ధ్యేయః సర్వైశ్వర్య సంపన్నః సర్వేశ్వరశ్చ శంభు రాకాశమధ్యగః" అనుచో బ్రహ్మాదిదేవతలు ఇంద్రియము లన్నియు పంచభూతములతో కూడ జన్మించుచున్నవనియు కారణకారణుడైన పరమేశ్వరుఁడు చిదాకాశ (హృదయాకాశ)ము నందు ధ్యానింపఁదగిన వాడనియు వినఁబడుచున్నయది

కావున ఆ యా పదార్థములకు కారణములగువాని రూపము గల బ్రహ్మము నుండి సాక్షాత్తుగానే అయా కార్యములు ఉదయించుచున్నవనియు శివుఁడు మాత్రము ఎద్దానినుండియు జన్మించువాడు కాడనియు సారాంశము.

పారంపర్యాధికరణము

సూ. "పారంపర్యేణ క్రమోఽత ఉపపద్యతే చ" 2-3-15

ఇట పూర్వాధికరణమునందు చూపఁబడిన సృష్టిక్రమము పొసగునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : పూర్వోక్త సృష్టిక్రమము సరిపడదు ఎందుకనఁగా ? "ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణో-మనః సర్వేంద్రియాణి చ, ఖం వాయు ర్జ్యోతి రాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ" "ప్రాణవాయువు, మనస్సు, ఇంద్రియములన్నియు పరమాత్మ వలన పుట్టినపిమ్మట ఆకాశ వాయు తేజస్సులు జలము భూమియు జన్మించినవి" అను ముండకోపనిషద్వాక్యమున ఆకాశాదులకన్న ముందు ప్రాణాదుల యుత్పత్తి వినఁబడుచున్నయది. మరియు నథర్వశిఖయందు "బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రేంద్రాః సంప్రసూయంతే, సర్వాణి చేంద్రియాణి సహభూతైః" అనుచో బ్రహ్మాదులు ఇంద్రియాదులు నొకే పర్యాయము పుట్టుటను గమనింపఁదగును

కావున పూర్వోక్తమైన ఆకాశాదుల సృష్టిక్రమము ఉపపన్నము కాదు గదా ?

ఉత్తరము : పరమాత్మవలన ఆకాశము. ఆకాశమునుండి వాయువు, ఇత్యాది పూర్వోక్త సృష్టిక్రమము సరిపడునది. ఎట్లనఁగా ? "అన్నమయంహి సౌమ్య! మనః, ఆపోమయః ప్రాణః, తేజోమయీ వాక్'' "సౌమ్యుడా ? మనస్సు అన్నమయమైనది, ప్రాణము జలమయమైనది. వాక్కు తేజోమయమైనది" అనుచో ప్రాణము మున్నగునవి పృథివ్యాది పంచభూత మయములైనవని వినఁబడుచుండుటఁ జేసి ప్రాణాదులు భూతములలో చేరినవి యగుటకతన నాకాశాదుల యుత్పత్తిఁదగు క్రమము వేరుగా కా నవసరము లేదు.

బ్రహ్మాదులు భూతములతో కూడ నుదయించుట యైతేనో బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులు పృథివ్యాది పంచభూతముల స్వరూపములు గల వారని చెప్పఁబడినందున పంచభూత సృష్టిక్రమముఁజెప్పినపుడు బ్రహ్మాదులు నుదయించుటయు నందే చెప్పినట్లగును కావున పూర్వోక్త సృష్టిక్రమము సమంజసంబైనదియేను ;

సూ. ''అంతరా విజ్ఞానమనసీ క్రమేణ తల్లింగాదితి చే
న్నావిశేషాత్" 2-3-16

ప్రశ్న : "ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణః" ఇత్యాది వాక్యము-ప్రాణము పంచభూతములు అనువాని మధ్య-మనస్సు ఇంద్రియములన్నియు జన్మించినవని చెప్పుచున్నందున "ఖం వాయు ర్జ్యోతిః'' ఇత్యాది వాక్యమున శ్రుత్యంతరమున నేర్పడిన క్రమముఁదగు ప్రత్యభిజ్ఞానము (గుఱుతు) అను లింగమువలన నిద్దియు నొకానొక సృష్టిపరంపరను తెలియఁజేయును కాదా ?

ఉత్తరము : "ఏతస్మా జ్జాయతే" ఇత్యాది వాక్యమున ప్రాణము మొదలుకొని పృథివి వరకు గల వస్తువులన్నిటిలో నొక్కొక్కటి పరమేశ్వరునివలన నుదయించునని యన్వయించుటయందు విరోధమెద్దియు గానరాదు. కావున ప్రాణాదులన్నిటికిని పరమేశ్వరుఁడే కారణమగువాడు.

ఇందుకు పురాణ వాక్యమును ప్రమాణముగా గాననగును.

శ్లో॥ శక్త్యాది చ పృథివ్యంతం-శివతత్త్వ సముద్భవమ్,
తేనైకేన తు తద్వ్యాప్తం-మృదా కుంభాదికం యథా॥

"శక్తి మొదలుకొని పృథివి వరకు గల ప్రపంచమంతయు శివతత్త్వము నుండి నుదయించినది కావున శివుఁడొకఁడే ప్రపంచమును— మన్ను కడవలు మున్నగువానివలె-వ్యాపించువాఁడు"

ఇట్లు ఆయా స్థలములయందు చెప్పఁబడిన సృష్టిక్రమమంతయు శివతత్త్వమునే జనకముగా నిరూపించుచున్నందువలన బ్రహ్మము సర్వకారణమైనదనుట సమీచీనంబేను ;

చరాచరవ్యపాశ్రయాధికరణము

సూ. ""చరాచరవ్యపాశ్రయస్తు స్యాత్ తద్వ్యపదేశోఽ భాక్త స్తద్భావ భావిత్వాత్" 2-6-17

ఇంతకుమున్ను బ్రహ్మము ఆకాశాది శబ్దవాచ్య మగునని నిరూపింపఁబడినది. అద్ది యిట విచారింపఁబడుచున్నయది.

చేతనాచేతనములగు చరాచరముల నాశ్రయించి చెప్పు శబ్దములు బ్రహ్మమునందు ముఖ్యములగునా కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ముఖ్యములు కావని చెప్పుదుము. ఒకానొకశబ్దము ఒకానొక వస్తువుఁజెప్పునపుడు నద్దానియందే ముఖ్యమగును. మరియొక దానియందు ముఖ్యము కాజాలదు. ఎట్లనఁగా ? "ఆదిత్యో యూపః" "యజమానః ప్రస్తరః" ఇత్యాదిని యూపము మొదలగునవి సూర్యాది-శబ్దములతో నమాన రూపాది గుణముల సంబంధము వలననే చెప్పఁబడుచున్నవి కాని ముఖ్యములుగా చెప్పఁబడుటలేదు. అట్లే ఈ సందర్భమునను "తత్తేజ ఐక్షత" ఇత్యాది వాక్యముల యందు నచేతనములగు తేజస్సు మున్నగువానికి చేతనధర్మమగు ఈక్షణము సంబంధింపదు కావున తేజః ప్రభృతి శబ్దములతో తేజస్సు మున్నగువానికి నాశ్రయమైన బ్రహ్మము గుర్తింపఁబడును. "మంచాః క్రోశంతి" అనుచో మంచములపై నధిష్ఠించువారిని మంచ శబ్దము తెలుపుట యిట గమనింపఁదగినది.

అందువలన ఆకాశాదిశబ్దములు తదాశ్రయమైన బ్రహ్మమును గౌణముగా చెప్పునని యంగీకరింపఁదగును కాదా ?

ఉత్తరము : చరాచరములైన వస్తువుల నుద్దేశించి చెప్పఁబడు ప్రతిశబ్దం బును బ్రహ్మమునందు గౌణమైనది కాదు. ముఖ్యంబేను ;

ఇందుకు ప్రమాణము-

"తేషాం ఖల్వేతేషాం భూతానాం త్రీణ్యేవ బీజాని భవంతి, అండజం జీవజ ముద్భిజ్జమితి. సేయం దేవతైక్షత హంతాహ మిమా స్తిస్రో దేవతా, అనేన జీవే నాత్మనాఽను ప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి"

"ఆ యీ ప్రాణులకు బీజములు మూడే యగుచున్నవి. అండజమనియు జీవజమనియు ఉద్భిజ్జమనియు అవ్వాని నామధేయములు. ఆ పరబ్రహ్మము ఈ ముప్వురు దేవతల నగుదునని సంకల్పించెను. మరియు ఈ జీవుని ద్వారా చరా చరమునందు ప్రవేశించి యన్నిటికిని నామరూపముల నేర్పరతును గాక"

ఇట్లు వస్తువులన్నిటికిని నామరూపముల విభాగమునకై ఆయా వస్తువులలో నంతర్యామిగా ప్రవేశించు బ్రహ్మముతో నేకీభావముండుటఁజేసి చరాచర గత శబ్దములన్నిటియందును బ్రహ్మము ముఖ్యంబే యగుచున్నయది.

యూపాది శబ్దములైతేనో ఆదిత్యాదిశబ్దములతో చెప్పఁబడుటకు వలయు నుపపత్తి (సమర్థనము) గానంబడుటలేదు. ఇఁక మంచాదులయందు పురుషులు ఉన్నంత మాత్రమున పురుషులు మంచాది శబ్దవాచ్యులగుటకు వీలులేదు. మఱియు

బ్రాహ్మణాది శరీరమునందు ప్రవేశించిన జీవాత్మ బ్రాహ్మణాదిశబ్దముతో చెప్పఁబడుట ముఖ్యమగునట్లు సర్వాంతర్యామియగు పరమేశ్వరుని చరాచర శబ్దములన్నియు ముఖ్యముగా చెప్పుననుట సమంజసంబే యగుచున్నది.

అట్లు కానియెడల "అష్టవర్షం బ్రాహ్మణ ముపనయీత" ఇత్యాదిశ్రుతి వాక్యములు నిరూపించు ఉపనయన సంస్కారము మున్నగునవి-శరీరమాత్రము నందు పర్యవసానముఁజెందుననియై జీవాత్మను సంస్కరించునవి కాకుండును. అట్టితఱి "యస్యైతే చత్వారింశ త్సంస్కారాః, అష్టౌ చాత్మగుణాః, స బ్రహ్మ ణః సాయుజ్యం" ఇత్యాదిశ్రుతులు-జాతకర్మ మొదలగు నలుబది సంస్కారములు ఎనిమిది ఆత్మగుణంబులు నెవనికి గలవో వాడు బ్రహ్మ (శివ) సాయుజ్యమును

పొందువాడగును అని బోధించు ఫలస్వరూపంబు వ్యర్థ మగుచున్నయది. మఱియు "బ్రాహ్మణో యజేత" ఇత్యాది విధి వాక్యంబులును నిరర్థకములగు చున్నయవి.

అందువలన చరములు అచరములు నగు వస్తువులన్నిటి(దగు శరీరముల యందు ప్రవేశించు బ్రహ్మము- ఆ యా చరాచరశబ్దములతో వక్కాణింప(బడుట ముఖ్యంబే యని సిద్ధాంతము.

ఆత్మాఽధికరణము

సూ. "నాత్మా శ్రుతే ర్నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః" 2-3-18

ఆకాశము మొదలగునవి బ్రహ్మమునుండి జన్మించుచున్నవని పూర్వాధికరణములయందు నిరూపింప(బడినది. అదే రీతిగా జీవాత్మయు బ్రహ్మమునుండి యుదయించునా లేదా అని సందేహము.

ప్రశ్న : జీవు(డు ఆకాశాదులవలె బ్రహ్మమునుండి పుట్టువాడేను; ఎట్లన(గా ? "యదా తమ స్త న్నదివా న రాత్రి ర్నసన్న చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః" "ఏక మేవాద్వితీయమ్" ఇత్యాది శ్రుతులు - సృష్టికి మున్ను బ్రహ్మమొకటే యుండెననియు సత్తుగాని అసత్తుగాని లేకుండె ననియు నిర్ధారించినందున సృష్టి కాలమునందు బ్రహ్మమునుండి జీవు(డు జన్మించుచున్నవాడు ఇందుకు అనువైన అగ్ని విస్ఫులింగ దృష్టాంతమును శ్రుతి దిగువవిధము నిరూపించినది.

"యథాఽగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంతి, ఏవ మేవైతస్మా దాత్మనః సర్వే ప్రాణాః సర్వే లోకాః సర్వే దేవాః సర్వాణి భూతాని సర్వ ఏవా త్మానో వ్యుచ్చరంతి"

"అగ్నినుండి చిన్న మిణుగురులు (విస్ఫులింగములు) ఉదయించునట్లు పరమాత్మనుండి ప్రాణులు లోకములు దేవతలు భూతములు జీవాత్మలు అన్నియు పుట్టుచుండును."

అందువలన అగ్నినుండి విస్ఫులింగములు ఉదయించునట్లు బ్రహ్మము నుండి జీవాత్మలు జన్మించుచున్నవారని చెప్పుటయే సమంజసంబగును కాదా ?

ఉత్తరము : ఆత్మ పుట్టునది కాదు. "న జాయతే మ్రియతే వా విపశ్చిత్" అను శ్రుతియు "నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానామ్" "జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజా వీశా నీశౌ'' ఇత్యాది శ్రుతులున్ను "జీవుఁడు జనన మరణములు లేనివాడనియు నిత్యుఁడనియు చేతనుఁడనియు" చాటుచున్నయవి. సృష్టికి మున్ను బ్రహ్మమొక్కటియే యని నిర్ణయించుట యెందుకనఁగా? పరమేశ్వరునకు స్వరూపమగు జీవునకు గాని అచేతనమునకు గాని నామరూపముల వ్యవహారము ప్రళయకాలమున నుండనందున నవ్యక్తములుగా పడియుండు చేతనాచేతనములు బ్రహ్మకోటిలోనే చేరి యుండునని ''బ్రహ్మమొక్కటియే యుండెను'' అని శ్రుతి బోధించినది కాని జీవాజీవములు స్వరూపతః ఉండవని బోధింపలేదు. విస్ఫులింగ దృష్టాంతంబును జీవాత్మలకు నామరూపముల అభివ్యక్తి నుద్దేశించి సార్థకంబగునది కాని జీవులు ఉదయించువారని చెప్పునది కాదు. ఒకవేళ అట్లు కాదందురేని వెనుక చెప్పినట్లు కృతనాశాది దోషములు సంభవించును. కావున బ్రహ్మమునుండి జీవుఁడు పుట్టువాడు కాకుండునని సిద్ధాంతము.

జ్ఞాధికరణము

సూ. "జ్ఞోఽత ఏవ" **2-3-19**

పూర్వాధికరణమునందు జీవాత్మ నిత్యుండని యేర్పడినది. మరల నిచట జీవునకు స్వాభావికమైన జ్ఞానము కలదా లేదా అని సందేహము.

ప్రశ్న : జీవునకు సహజమైన జ్ఞానము లేదనియే చెప్పవలెను. ''జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వౌ" అను శ్రుతి-జీవుడు జ్ఞానము లేనివాడను విషయమును సమర్థించినది. కావున నీ జీవాత్మ- చైతన్యమాత్ర రూపుడై అజ్ఞుడగువాడేను; కాని మాయాశక్తి సంబంధమునఁజేసి శరీరేంద్రియాదులఁ జెందినవాడై ''ఘటోఽయం, పటోఽయం, మనుష్యోఽహం, దేవోఽహం, అను నహంకారమును కల్పించుకొని సంసారమునఁ బ్రవర్తించువాడగుటచే సంసారిదశయందు మాత్రము జీవునకు జ్ఞానము కలదనియు స్వయముగా జ్ఞాత కాజాలడనియు భావింపవలసి యున్నది. అట్లు కానిచో జీవునకు ముక్తి కలుగుటయు దుర్ఘటమగును కాదా?

ఉత్తరము: ఈ జీవాత్మ జ్ఞాత యగువాడేను; "అథ యోవేదేదం జిఘ్రాణీతి స ఆత్మా" "ఇద్దాని వాసనఁ జూచుచున్నానని తెలిసికొనువాడు ఆత్మ యనఁ

బడును." "మనసైతాన్ కామాన్ పశ్యన్ రమతే య ఏతే బ్రహ్మలోకే" "ముక్తుడైన ఆత్మ శివలోకమునందు కోరికల నన్నిటిని మనస్సుతోడనే అనుభవించుచు ఆనందించును'' "మనోఽస్య దైవం చక్షుః" "జీవునకు గల మనస్సు - దివ్యమైన జ్ఞాననేత్ర మగును" ఇత్యాది శ్రుతుల ననుసరించి జీవుని సహజధర్మమగు జ్ఞానమే అప్రాకృతమగు మనస్సుగా గుర్తింపఁబడుచున్నది కావున నీతడు స్వయముఁగా జ్ఞాత యగు వాడేను;

''మాయాశక్తి సంబంధమున జీవునకు సంసారిదశయందు జ్ఞాతృత్వమేర్పడు''నని చెప్పిన యంశము యథార్థంబగునదియేను; ఎట్లనఁగా ? జీవుఁడు సహజమైన జ్ఞానముఁదగు వికాసమును మాయాశక్తి సంబంధమువలన మఱుగుపఱచుకొని ప్రాకృతమైన మనస్సు కలవాడై సుఖదుఃఖములను గురుతెఱుగుటయు అనుభవించుటయు శరీరగతమగు అహంకారమున మాత్రము విశ్రాంతిఁజెందుచు సంసారమునఁ బ్రవృత్తుడగుటయు గమనింపఁదగినవి.

ఇఁక ఎప్పుడైతే ఈతడు బ్రహ్మజ్ఞానాత్మకమైన ఉపాసన నభ్యసించుచు చరమదశఁ జెందినవాడై మలత్రయమును పోగొట్టుకొనునో అప్పుడు బ్రహ్మసాక్షాత్కారము గలవాడై బ్రహ్మముతో సమానముగ నిజనిరతిశయ జ్ఞానధర్మములను బయలుపఱచుకొని ముక్తుడనఁబఱగుచున్నవాడు.

మఱియు ''ప్రాణారామం మన ఆనందమ్" అను వాక్యముఁబట్టి బ్రహ్మమునకు నిరతిశయమైన ఆత్మానందము విషయముగా గల మనస్సు సహజమైన సాధనముగా కలదని బోధపడుచున్నయది. ముక్తజీవుఁడును శివునితో సమానములైన గుణములు కలవాడగుటఁజేసి స్వరూపమగు ఆనందము ననుభవించుటకు బాహ్యకరణముల యవసరము లేనట్టి మనోరూపమైన అంతఃకరణము సాధనముగ కలవాడగుననియు తేటపడుచున్నయది.

"జ్ఞాజ్ఞౌ" అనుచో చెప్పఁబడిన జీవుని అజ్ఞత్వమును కించిజ్జ్ఞత్వముగా తెలియునది. సంసారికానట్టి పరమేశ్వరుఁడైతేనో సర్వజ్ఞుడగుచున్నవాడు. కావున జీవుఁడు సంసారిదశయందు కించిజ్జ్ఞుఁడు, ముక్తియందు సర్వజ్ఞుఁడు నగుటచే జ్ఞాతయే కాదగునని సిద్ధాంతము.

ఉత్క్రాంత్యధికరణము

సూ. "ఉత్క్రాంతి గత్యాగతీనామ్" 2-3-20

పూర్వము జ్ఞాతగా నేర్పడిన జీవాత్మకు ఉత్క్రాంతి గమన ఆగమనములు కనఁబడుచున్నందున అణుత్వము ఏర్పడుచున్నయది.

అద్ది యుక్తమగునా కాదా ? అని సందేహము

ప్రశ్న : జీవాత్మ అణువు కాజాలదని "స వా ఏష మహా నజ ఆత్మా"అను శ్రుతి వాక్యము విశదీకరించినది. మరియు ''అహం విశ్వం భువన మభ్యభవమ్" అనుచో జీవుడు "నేను మొత్తం ప్రపంచమును వ్యాపించితినని" తనను విభువుగా ప్రకటించుకొనినందున జీవాత్మ విభువనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఆత్మ- అణువగువాడేను; ఎందుకనఁగా ? జీవాత్మ- శరీరము నుండి బయలుదేరుటయు పరలోకమునకు వెడలుటయు భూలోకమునకు వచ్చుటయు శ్రుతులయందు ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నవి.

''తేన ప్రద్యోతే నైష ఆత్మా నిష్క్రామతి" ఉత్క్రాంతిశ్రుతి.

"మరణ సమయములో బయలువెడలు ఒకానొక ఆవిరితో కూడ ఈ జీవుఁడు శరీరమునుండి నిష్క్రమించును"

''యే వైకే చాస్మా ల్లోకా త్ప్రయంతి చంద్రమసమేవ తే గచ్ఛంతి'' గతి శ్రుతి.

''ఈ లోకమునుండి వెళ్ళినవారందరు మొదట చంద్రలోకమునే పొందుదురు"

"తస్మాల్లోకా త్పునరేత్యస్మై లోకాయ కర్మణే" ఆగతి శ్రుతి.

"చంద్రాదిలోకముల నుండి మరల భూలోకమునకు స్వకృత కర్మననుభవించుటకై జీవాత్మలు వచ్చువారు"

జీవుడు విభువు (సర్వవ్యాపకుఁడు) ఐనచో ఉత్క్రాంతి గత్యాగతులు సంభవింపకుండును.

ఒకవేళ జీవుఁడు విభువైనను శరీరవియోగ రూపమైన ఉత్క్రాంతి యేర్పడునని యంగీకరించినను గత్యాగతులు (గమనాగమనములు) మాత్రము సంభవింపఁజాలవని దిగువ సూత్రముతో నిరూపించుచున్నవారు.

సూ. "స్వాత్మనా చోత్తరయోః" 2-3-21

ఉత్క్రాంతి తరువాత నేర్పడు పరలోకగమనము ఇహలోకాగమనము అను వానిని తానే చేయువాడు కావున జీవాత్మ - అణువు కాదగినవాడేను; "మహానజ ఆత్మా" అని చెప్పఁబడిన సందర్భము పరమేశ్వరుని ప్రకరణమగుటచే జీవాత్మను గురించినది కాదని ముందు సూత్రమున నిరూపింపఁబడును. వ్యాపించుటఁజేసి సమస్త ప్రపంచముఁ జెందియుండుట - జీవాత్మకు మలము అనఁబడు ఆవరణము తొలగుటవలన నిజశక్తిఁదగు కిరణములతో నిండియుండు ముక్తజీవుని విషయమగును కావున జీవాత్మ- అణువగువాడేను;

మరియొక ఆశంకకు సమాధాన మీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "నాణు రతచ్ఛ్రుతి చే న్నేతరాధికారాత్" 2-3-22

''స వా ఏష మహా నజ ఆత్మా" "ఆ యీ జీవాత్మ-జన్మలేనివాడు, గొప్పవాడున్ను'' అను శ్రుతి వాక్యముఁబట్టి "జీవుడు అణువు కాజాలడు" అని చెప్ప కూడదు. ఎందుకనఁగా ? ''యస్యాను విత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆత్మా'' సర్వజ్ఞుడైన పరమేశ్వరుని జీవాత్మ శ్రవణ మననాదులతో పొందఁజాలును" అనుచో పరమేశ్వరుని ప్రకరణము ప్రారంభింపఁబడినది.

సూ. "స్వశబ్దోన్మానాభ్యాం చ" 2-3-23

"ఏషోఽణు రాత్మా చేతసా వేదితవ్యో, యస్మిన్ ప్రాణః పంచధా సంవివేశ" ''అణువైన జీవుని బుద్ధిబలమున గురుతెఱగవలెను. మరియు, ఈ జీవుని ఆశ్రయించి పంచవిధమైన ప్రాణవాయువు నెలకొనియున్నది" అను శ్రుతియందు జీవుని గురించి అణుశబ్దము ప్రయోగింపఁబడినది. మఱియు "ఆరాగ్రమాత్రో హ్యవరోఽపి దృష్టః" "అతి స్వల్పమైన (సూచ్యగ్రసన్నిభ) స్వరూపముగల మరియొకడు చూడఁబడినాడు" అనుచో జీవుని పరిమాణంబును వక్కాణింపఁబడినది. ఒకానొక వస్తువును అణువుతో సమానమని యుదాహరించి ఆ వస్తు

వుఁదగు కొలతను చూపుట-ఉన్మాన మనఁబడును.

ఐతే జీవుఁడు అణువైనచో దేహమునంతయు వ్యాపించియుండు బాధ ననుభవించుట యెట్లు పొసగు నను ఆశంకకు సమాధానముగ నీ సూత్రము నుల్లేఖించినవారు.

సూ. "అవిరోధ శ్చందనవత్" 2-3-24

శ్రీగంధపు బిందువు ఒకే ప్రదేశమునందున్నను శరీరమునంతయు వ్యాపించి సుఖమును కలుగఁజేయునట్లు జీవాత్మ (హృదయములో నొకచోనుండు వాడైనను) శరీరగతమైన సుఖమును దుఃఖము ననుభవించువాడగును.

మరియొక ఆశంకకు సమాధానము.

సూ. "అవస్థితివైశేష్యాదితి చేన్నాభ్యుపగమాద్ధృది హి"2-3-25

ప్రశ్న : చందనము శరీరమున నొకానొకచోట నుండునది కావున శరీరమునంతయు సుఖపెట్టజాలును. జీవుఁడట్లు గాక దేహమునందంతట సంచరించువాడగుటచే శరీరగతమైన అనుభవమును పూర్తిగా పొందజాలడు గదా ?

ఉత్తరము : జీవాత్మయు శరీరములో "హృది హ్యేష ఆత్మా" ''యోఽపి విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు హృద్యంతర్జ్యోతిః పురుషః" అను శ్రుతి వాక్యముల ననుసరించి హృదయమున నివసించునని విశదమగుచున్నందున జీవుఁడు అణువైనను శరీరగత సుఖదుఃఖముల ననుభవింపఁజాలునని చెప్పుటలో విరోధమేమియులేదు. ఇద్ది మతాంతరము.

స్వమతముఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. ''గుణాద్వా ఽఽ లోకవత్ 2-3-26

లోకములో ఒకానొక మణి_తన ప్రకాశముతో చేరువనుండు వస్తువును వ్యాపించి ప్రకాశింపఁజేయునట్లు జీవుఁడు-స్వగుణమగు జ్ఞానముతో దేహమునంతయు వ్యాపించి సుఖదుఃఖముల ననుభవింపఁజాలును.

జ్ఞానమునకును ఆత్మకును భేదము లేదను ఆశంకకు సమాధాన మీ దిగువ సూత్రము.

సూ. ''వ్యతిరేకో గంధవ త్తథాహి దర్శయతి" 2-3-27

"గంధవతీ పృథివీ" అనుచో పృథివికి గంధము గుణముగా నిర్దేశింపఁబడి నట్లు గుణమగు జ్ఞానము గుణియగు ఆత్మకన్న వేరైయుండును.

''జానాత్యేవాయం పురుషః""ఈ పురుషుడు గుర్తెరుగుచున్నవాడేను" అను శ్రుతియు జ్ఞానమునకును ఆత్మకును వ్యతిరేకము (భేదము)ను చూపుచున్నయది.

సూ. ''పృథగుపదేశాత్" 2-3-28

"న విజ్ఞాతృవిజ్ఞాతే ర్విపరిలోపో విద్యతే" అను శ్రుతి-ఆత్మకన్న జ్ఞానము వేరగుటను నిరూపించినది కావున ఆత్మ-నిత్యమైన జ్ఞానము గుణముగా కలవాడని తెలియనగును.

ఇట్లు ఆత్మ జ్ఞానగుణము గలవాడగుచో ఆత్మ జ్ఞానమాత్రమగువాడని నిరూపించుట యెట్లు పొసగునను ఆశంకకు దిగువ సూత్రమును సమాధానముగా చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "తద్గుణసారత్వాత్తు తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్" 2-3-29

ఆత్మ-జ్ఞానగుణమే సారముగా గలవాడగుటఁజేసి జ్ఞానముగా నిర్దేశింపఁ బడును కాని జ్ఞానమాత్రమని కాదు. "సత్యం జ్ఞానం'' ఇత్యాది శ్రుతియందు పరమేశ్వరుఁడును జ్ఞానము సారముగా గలవాడగుటచే జ్ఞానముగా వక్కాణింపఁ బడినవాడు. అట్లే జీవాత్మ విషయమని గ్రహింపనగును.

వస్తుతః"సత్యం జ్ఞానం''అనుచో ఉదాత్తమగు చిత్స్వరముతో నిర్దేశింపఁబడు జ్ఞానశబ్దము మత్వర్థీయమగు అచ్ ప్రత్యయము అంతముగా కలదగుటచే జ్ఞానము కలదియను నర్థము గలది యగును. ఐనను జ్ఞానమాత్రముగా పరిగ్రహించుటలో ఎట్టి అనుపపత్తి లేదని పై రీతిని సమర్థింపఁబడినది.

మరియొక ఉపపత్తిఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. ''యావదాత్మభావిత్వాచ్చ న దోష స్తద్దర్శనాత్" 2-3-30

జ్ఞానము ఆత్మయుండునంతవరకు నుండునదగుటచే జ్ఞానముతో ఆత్మను వ్యవహరించుటలో దోషమేమియు లేదు. లోకమునందును ఇట్టి వ్యవహారమును గాననగును.

గోత్వము మొదలగునవి స్వరూపానుబంధి ధర్మములగుటచే ఖండితములైన వ్యక్తులయందును నిరూపింపఁబడుచున్నవి, కావున జ్ఞానమనెడు ధర్మము ఆత్మ స్వరూపము ననువర్తించునదగుటఁజేసి జ్ఞానముగా ఆత్మ నిర్దేశింపఁబడినదని భావము.

జ్ఞానమువలె ఆత్మ స్వప్రకాశమగుటచే జ్ఞానశబ్దముతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నదని సూత్రములోని చకారము తెలుపుచున్నయది.

సుషుప్తి (గాఢనిద్ర) మొదలగువానియందు జ్ఞానము లోపించును కావున జ్ఞానము ఆత్మయుండువరకు నుండుననుట యెట్లు పొసగు నను ఆశంకకు సమాధాన మీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "పుంస్త్వాదివత్త్వస్య సతోఽభివ్యక్తియోగాత్" 2-3-31

జ్ఞానము సుషుప్త్యాదులయందు లేదని కాదు. కాని యభివ్యక్త మగుట లేదు. జాగ్రదాదిదశలలో నభివ్యక్తమగును. ఎట్లనఁగా? లోకములో పుంస్త్వమునకు అసాధారణమగు సప్తమధాతువు బాల్యమునందు కలిగియున్నను యౌవనమున నభివ్యక్తమగుటను మనము చూచుచునేయున్నాము. అందువలన జ్ఞానము ఆత్మ స్వరూపానుబంధి యనుట సమంజసంబేను.

ఆత్మ-జ్ఞాతయనియు అణువనియు ప్రతిపాదించుటకు ప్రయోజమును చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసంగోఽన్యతర నియమో వాన్యథా" 2-3-32

జీవాత్మ జ్ఞానమాత్రమగునను పక్షమున జీవాత్మయు జ్ఞానంబును నిత్యములగుటచే జ్ఞాన సంకోచము లేమింజేసి జ్ఞానము జీవాత్మకు ఎల్లకాలము ఉపలబ్ధము కావలసివచ్చును. ఒకవేళ శరీరములో జ్ఞానముకలిగి బాహ్యమున మనఃసంయోగాదులు లేనిది జ్ఞానము కలుగనివాడు ఆత్మయని యందురేని అట్లుగూడ

సర్వకాలము జీవునకు శరీరబాహ్యమునందు జ్ఞానము అనుపలబ్ధ్యము కావలసి వచ్చును. ఆగంతుక జ్ఞానమే జీవాత్మయను పక్షమునను పూర్వోక్త దోషమే సంభవించును. మీవాదమున ఆత్మలన్నియు సర్వగతములు కావలసివచ్చును గావున జ్ఞాననిమిత్తములగు మనఃసంయోగాదులు సర్వసాధారణములగును. అదృష్టముఁబట్టి మనఃసంయోగము ఏర్పడి స్వజ్ఞానమును కలిగించు నందురేని అదియు పొసగదు. అదృష్టహేతువులున్ను సర్వసాధారణము లగుటఁజేసి యవ్విధము చెప్పుటవలన గూడ ఒకానొక నియమము ఏర్పడకుండును. ఇక ఉపలబ్ధికి అనుపలబ్ధికిని విరోధముండుటఁజేసి యుపలబ్ధికేగాని అనుపలబ్ధికే గాని కారణములు సంభవించునని యంగీకరింపక తప్పదు. అట్లైనచో ఏదేనొకదానిని గురించి నియమము కావలెను. కావున పూర్వోక్తమగు "సంకోచ వికాసములు గల జ్ఞానము గుణముగా గలవాడు అణువగువాడున్ను ఆత్మ యను నంశమే సమీచీనంబైనది.

ఇఁట నొక సారాంశము.

"ఉత్క్రాంతిగత్యాగతీనాం" "స్వాత్మనా చోత్తరయోః" అను సూత్రములయందు వ్యాసభగవానుఁడు జీవునకు అణుత్వమును సాధించి జీవుఁడు అణువగునెడ సకల శరీరవ్యాపి యెట్లగునను ఆశంకకు ''అవిరోధశ్చందనవత్" అను సూత్రమున శరీరైకదేశమునందున్నను చందనబిందువు శరీరమునంతయు వ్యాపించి అహ్లాదింపఁజేయునట్లు జీవుఁడు హృదయమునందుండువాడై చైతన్యగుణము ద్వారా సకలశరీరవ్యాపి కాఁజాలునని సమాధానము సమర్థింపఁబడినది. చైతన్య (జ్ఞాన)ము అగు గుణమునకు గుణియగు జీవాత్మకును భేదము "పృథగుపదేశాత్" అను సూత్రమున వక్కాణింపఁబడినది. విజ్ఞానము గుణమగునెడ "విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే'' "జ్ఞానము యజ్ఞాది సత్కర్మలను చేయును" అనుచో ఆత్మ జ్ఞానాభిన్నము అను వ్యవహారము ఎట్లు పొసగునను ఆశంకకు సమాధానముగా "తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్'' అను సూత్రము చెప్పఁబడినది.

సచాసౌ గుణశ్చ తద్గుణః, తద్గుణః సారో యస్య సః తద్గుణసారః, తస్య భావః తద్గుణసారత్వం, తస్మాత్ తద్వ్యపదేశః-జ్ఞానాత్మనా జీవస్య వ్యపదేశః;

జ్ఞానగుణము శ్రేష్ఠముగా కలవాడగుటఁజేసి జీవుని జ్ఞానముగా "విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇత్యాదిని వ్యవహరించినారని సూత్రార్థము.

సర్వజ్ఞుడైన పరమాత్మ జ్ఞానగుణము సారముగా కలవాడగుటచే జ్ఞానముగా ''ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ" ఇత్యాది వాక్యములయందు వ్యవహరింపఁబడుట యుక్తంబేను, కాని జీవుఁడు జ్ఞానము గుణము కలవాడగుచో జ్ఞానముతో భేదములేనివాడను వ్యపదేశమును సమర్ధించుట యెట్లను ఆకాంక్షకు సమాధానముగా "నిత్యోపలబ్ధి" ఇత్యాది సూత్రము ప్రవర్తించినదని తెలియనగును.

కర్త్రధికరణము

జీవాత్మ- జ్ఞాతయనియు అణువనియును పూర్వాధికరణమునందు చెప్పఁబడినది అట్టితటి జీవునకు కర్తృత్వము పొసగునా లేదా అని సందేహము పొడముచున్నయది.

ప్రశ్న : జీవుఁడు కూటస్థుడగుటచే కర్త యెట్లగును? బుద్ధియైనను ప్రకృతియైనను కర్త కాదగును. బుద్ధి లేక ప్రకృతిఁదగు కర్తృత్వ ధర్మమును జీవుఁడు తనయందారోపించుకొని కర్తవలె కనఁబడుచుండువాడు. అందువలన జీవాత్మకు కర్తృత్వము పొసగుట లేదు గదా ?

ఉత్తరము : జీవాత్మ కర్త యగువాడేను. ''ఇదం కురు! ఇదం మాకురు!" అను శాస్త్రార్థమంతయు జీవునియందే సార్థకమగునది. ఒకవేళ జీవాత్మ కర్త కాడందురేని విధినిషేధ శాస్త్రము విఫలము కావలసి వచ్చును. కర్తయగువాడే శాస్త్రముచే నియోగింపఁబడును. భోక్తయగువాడే కర్త యగును. "శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరి'' "శాస్త్రముచే చెప్పబడు ఐహిక ఆముష్మిక ఫలమంతయు చేయువానియందు ఉపయోగించును" అను న్యాయము ననుసరించి కర్తయగు జీవాత్మయే సుఖదుఃఖముల ననుభవించువాడగును. బుద్ధి గాని ప్రకృతి గాని యచేతనములగుటచే నవ్వానికి భోక్తృత్వము సరిపడకుండును. మరియు జీవునకు ప్రబోధము కలిగించుట ద్వారా శాస్త్రము ప్రేరకంబగునది. అచేతనములైన బుద్ధి ప్రకృతులకు ప్రబోధము కలుగఁజాలదు గదా ! భోక్తయగుటను బోధనీయుఁడగుటఁ జేసియు జీవాత్మనే శాస్త్రము నియోగించుచున్నది. కావున జీవుడే కర్తయగుట సముచితంబగును.

"అసంగో హ్యయం పురుషః" అను శ్రుతి వాక్యము - జ్ఞాన కార్యరూపముగా తానే పరిణమించువాడు జీవాత్మ కాదు- అను అర్థము గలదిగా సమంజసం

బగుచున్నయది. "య ఏనం వేత్తి హంతారం" ఇత్యాది స్మృతియు "శరీరము నతిక్రమించియుండు ఆత్మ - చంపఁదగినవాడు కాకుండుటచే ఆత్మను చంపుదు నను అభిమానము భ్రమరూపమైనదను వివరణముతో సార్ధకంబగునది.

సూ. "ఉపాదానా ద్విహారోపదేశాచ్చ" 2-3-34

"సయథా మహారాజో జానపదాన్ గృహీత్వా స్వే జనపదే యథాకామం పరివర్తతే, ఏవ మేవైష ఏతాన్ ప్రాణాన్ గృహీత్వా స్వే శరీరే యథాకామం పరివర్తతే" "ఒకానొక మహారాజు ప్రజలను చేరదీసి తన దేశమున స్వేచ్ఛాను సారము విహరించునట్లు జీవాత్మయు ఇంద్రియములను పరిగ్రహించి తన శరీర ములో స్వప్నము (నిద్ర) నందు యథేష్టము విహరించును" అను శ్రుతియందు ఇంద్రియగ్రహణమను ఉపాదానము, మరియు స్వప్నసంచారమను విహారమున్ను ఉపదేశింపఁబడినందున ఇట్టి ఉపాదాన విహారములు బుద్ధికి గాని ప్రకృతికి గాని సరిపడనందునను జీవాత్మయే కర్తయగువాడు.

బుద్ధి ప్రకృతులకు కర్తృత్వము కలదను పక్షమున బుద్ధికి చెప్పఁబడు కర్తృత్వమును దిగువ సూత్రమున నిరాకరించుచున్నవారు.

సూ. "వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయాం, నచే, న్నిర్దేశ విపర్యయః" 2-3-35

"విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇత్యాది శ్రుతియందు యజ్ఞాదిక్రియల విషయ మున విజ్ఞానరూపుడైన జీవాత్మకు కర్తృత్వము చెప్పఁబడినందున జీవుఁడే కర్త యగువాడు. "ఇట విజ్ఞాన శబ్దము బుద్ధిఁజెప్పును కాని ఆత్మఁజెప్పదు" అనుచో అట్లు కాదు. విజ్ఞానశబ్దము బుద్ధివాచకమగునెడ పై శ్రుతియందు "విజ్ఞానేన" అని నిర్దేశము మరియొకవిధముగా నుండవలెను.

ఇంకనొక శ్రుతియందు బుద్ధిప్రసంగమున విజ్ఞాన శబ్దమునకు కరణ (తృతీయా విభక్తి) నిర్దేశము కనఁబడుచున్నయది. "తదేషాం ప్రాణానాం విజ్ఞా నేన విజ్ఞాన మాదాయ" "స్వప్నదశ యందు చక్షురాది ఇంద్రియములఁదగు గ్రహణశక్తిని బుద్ధితో పరిగ్రహించును జీవాత్మ" యని శ్రుత్యర్థము.

ఇందువలన బుద్ధి - కరణ (సాధన) మగుటచే కర్త కాజాలదని సారాం శము,

ప్రకృతి కర్తయను వాదమును దిగువ సూత్రముతో నిరాకరించుచున్నారు.

సూ. "ఉపలబ్ధివదనియమః" 2-3-36

ప్రకృతి కర్త యగునెడ నయ్యది సర్వసాధారణ మగుటచే పూర్వోక్తమైన (ఆత్మ సర్వగతమగునెడ నదృష్టము మనః సయోగము మొదలగునవియు అందరికిని ఏకరూపములగుటచే నియమము లేనట్లు) ఉపలబ్ధికి వలె ప్రకృతి విషయమునను ఫలముఁదగు నియమము లేకుండును.

సూ. "శక్తి విపర్యయాత్" 2-3-37

ప్రకృతి కర్తయగునెడ "కర్త యగునదియే భోక్తయగును" అను నియమము ననుసరించి ప్రకృతియే కర్మఫలము ననుభవించునది కావలసి వచ్చును. కావున జీవాత్మకు గల భోక్తృత్వశక్తి క్షీణించునదగును.

సూ. "సమాధ్యభావాచ్చ" 2-3-38

ప్రకృతి కర్త యగునెడ సమాధియందును ప్రకృతియే కర్త కావలసి వచ్చును. ఇట్టితఱి సమాధియందు ప్రకృతిపురుషవివేకము గలిగి పురుషుఁడు తనను ప్రకృతికన్న వేరువానిగా భావింపఁజాలడు గావున సమాధి యనునదియే సిద్ధింపకుండును.

సూ. యథా చ తక్షోభయథా" 2-3-39

ఆత్మ కర్త యగునెడ తన యిష్టముండినచో చేయును. లేకున్న చేయకుండును. వడ్రంగి బాడిస మున్నగు పనిముట్లు చెంత నున్నను స్వకార్యము నందు స్వేచ్ఛ ననుసరించియే ప్రవర్తించును. లేనిచో ప్రవర్తింపడు గదా! బుద్ధియే ఇచ్ఛ కలిగినచో ప్రవర్తించుననుట - సరికాదు. ఇచ్ఛయనునది చేతనుని ధర్మమగును. అందువలన ఆత్మయే కర్తయగుననియు బుద్ధిగాని ప్రకృతి గాని కర్తలు కాజాలవనియు సిద్ధాంతము.

పరాయత్తాఽధికరణము

సూ. "పరాత్తు తచ్ఛ్రుతేః" 2-3-40

ఆత్మ- కర్తయనియు జ్ఞాతయనియు పూర్వాధికరణమునందు ప్రతిపాదింపఁబడినది. అట్టి కర్తృత్వము స్వాధీనమైనదా? లేక ఈశ్వరాధీనమైనదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : జీవుని కర్తృత్వము స్వాధీనమైనది. అట్లు కానిచో ఇష్టములైనట్టియు అనిష్టములైనట్టియు కార్యముల యందు జీవుని ప్రవర్తింపఁజేయు పరమేశ్వరుఁడు వైషమ్యము మొదలగు దోషములఁ గూడినవాడగును. మఱియు జీవుని ప్రవర్తనము ఈశ్వరాధీనమగునెడ జీవునికి కర్తృత్వము లేకుండును. విధినిషేధములు వ్యర్థములగును. కావున జీవుని ప్రవృత్తి యంతయు స్వాధీనమైనదనియే చెప్పవలెను కాదా?

ఉత్తరము : జీవుని కర్తృత్వము పరమేశ్వరుని యధీనమైనది కాని స్వాధీనము కాజాలదు. "య ఆత్మాన మంతరో యమయతి'' "పరమాత్మ జీవాత్మలోనుండువాడై జీవాత్మను ప్రేరేపించును" అను శ్రుతివాక్యంబు పై యంశమునే సమర్థించుచున్నయది.

జీవుని శుభాశుభముల యందు ప్రవర్తింపఁజేయు పరమేశ్వరునకు వైషమ్యాదికము సంభవించుననియు జీవుని గురించి చెప్పఁబడిన విధినిషేధములు నిరుపయోగములగుననియు చేయఁబడిన ఆశంకకు సమాధానమీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "కృత ప్రయత్నాపేక్షస్తు విహిత ప్రతిషిద్ధా వైయర్థ్యాదిభ్యః" 2-3-41

జీవుఁడు తాను పూర్వజన్మలయందు చేసిన కర్మ ఁదగు విపాకము ననుసరించు స్వేచ్ఛతో ప్రవృత్తికిని నివృత్తికిని నిదానములగు పనులయందు ప్రవర్తించువాడగును. ప్రవృత్తి నివృత్తి హేతువు జీవకృతంబునగు ప్రయత్నమును కనుగొని యట్టి కార్యములయందు తాననుమతి నిచ్చుట ద్వారా జీవుని ప్రవర్తిం-

పఁజేయువాఁడు పరమేశ్వరుఁడు కావున ''ఇదం కుర్యాత్'' "ఇద్దానిని చేయవలెను" అను విధియు "ఇదం మా కుర్యాత్'' "ఇద్దానిని చేయకూడదు" అను నిషేధంబును వ్యర్థములు కాజాలవని పరమేశ్వరుఁడు గావించు అనుగ్రహ నిగ్రహములు మున్నగువాని వలన తేటపడుచున్నయది.

లోకమున గొప్ప బరువు గల పాషాణము కట్టి మున్నగు వానిని లేపుట యందు ప్రవృత్తుడైన బాలుఁడు బలవంతుల తోడ్పాటు కలిగియున్నను తన ప్రయత్నము విషయమై చేయుటకు చేయకుండుటకును తగియున్నట్లు జీవుఁడు పరమేశ్వర సహాయుఁడైనను తానే విధి నిషేధములకు పాత్రుడగుచున్నవాడు. ఇందువలన పరమేశ్వరుఁడు జీవుఁడు గావించు ప్రయత్నము ననుసరించి పుణ్య పాపముల యందు ప్రవర్తింపఁజేయువాడగుటచే పరమేశ్వరుఁడు వైషమ్య (పక్ష పాత) ముఁజెందువాడు కాదని తెలియునది. జీవుఁడును శుభాశుభ కర్మలయందు పూర్వకృతము ననుసరించి స్వతంత్రముగా ప్రవర్తించువాడగుటచే విధినిషేధ ములు మున్నగువాని వైయర్థ్యము సంభవింపదని విశదమైనది.

జీవుని పూర్వకర్మయు పరమేశ్వరునితో చేయించఁబడిన తత్ పూర్వకర్మ ననుసరించిన స్వేచ్ఛకు లోబడియుండునది కావున నీకర్మప్రవాహము అనాది యని తెలియునది.

శాస్త్రీయ విధిఁబట్టి ఇష్ట సాధనమని గుర్తించి యట్టి కార్యమునందు ప్రవర్తించు జీవునకు సహకరించువాడు మాత్రము పరమేశ్వరుఁడగును. కాని రాజా భృత్యునివలె నియమించువాడు కాడు. అందువలననే పరమేశ్వరుఁడు అనుమంతయే కాని కారయిత కాడని శ్రుతి స్మృత్యాది ప్రమాణములు నిర్ణయించినవి.

అంశాధికరణము

సూ. ''అంశో నానావ్యపదేశా దన్యథా చాపి
దాశ కిత వాదిత్వ మధీయత ఏకే" 2-3-42

జీవుఁడు—నిత్యుఁడనియు జ్ఞాత యనియు అణువనియు కర్తయనియు పరమేశ్వరుని సహాయమును కోరు ప్రవృత్తి గలవాడనియు పూర్వాధికరణముల యందు నిరూపింపఁబడినది.

అట్టి జీవాత్మ - పరమేశ్వరుడేనా ? లేక పరమేశ్వరుని అంశమా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : పరమేశ్వరుఁడే జీవాత్మ యగు నందుము. ఎట్లనఁగా ? పరమాత్మయే అనేకవిధములగు ఉపాధుల సంబంధమునఁజేసి జీవభావమును పొందినవాడుగా కనఁబడును. ఆకాశ మొక్కటి యైనను ఘటము మొదలగు ఉపాధుల వశమున నానావిధము గాను పరిచ్ఛిన్నము గాను గోచర మగుచుండును కదా ! ఇందువలననే శ్రుతియు "అయమాత్మా బ్రహ్మ" "ఈ జీవాత్మ బ్రహ్మంబేను" అని వక్కాణించుచున్నయది. కావున పరమేశ్వరుఁడే అజ్ఞానవశమున జీవుఁడగుచున్నవాడు కాదా ?

ఉత్తరము : జీవాత్మ- పరమేశ్వరుని యంశము గలిగిన ఒకానొక మూర్తి యని సిద్ధాంతము. "అనేన జీవేనాఽత్మనాఽనుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి" "ఈ జీవాత్మ ద్వారా స్థూలప్రపంచమునఁ బ్రవేశించి నామరూపములను ప్రతివస్తువునకు ఏర్పరతును."

"య ఆత్మని తిష్ఠన్" "జీవాత్మలో పరమేశ్వరుఁడు ఉండువాడు" "పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా" "తనను, తన్ను ప్రేరేపించు పరమాత్మను వేరుగా భావించువాడు ముక్తుఁడగును." "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యా - న్మాయినం తు మహేశ్వరమ్, తస్యావయభూతేన-వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్" "పరమేశ్వరుని ఎప్పుడు నెడబాయనందున మాయయనఁబడు ఆదిశక్తిని జగత్కారణము (జనని) గాను మహేశ్వరుని మాయాధిష్ఠాతగాను తెలిసికొనవలెను. మాయావిశిష్టుడైన మహేశ్వరుని యంశమగు పురుషునితో నీ జగమంతయు వ్యాపింపఁబడినది." ఇత్యాది శ్రుతులయందు జీవేశ్వరులకు భేదము (నానాత్వము) చెప్పఁబడినది. "అయమాత్మాబ్రహ్మ" అను వాక్యముఁబట్టి బ్రహ్మమునకే జీవత్వమని వక్కాణించిన యంశము సరి కాదు. మఱియు "తత్త్వమసి" "అయమాత్మాబ్రహ్మ" ఇత్యాది శ్రుతులు జీవబ్రహ్మములకు వ్యాప్యవ్యాపకభావముద్వారా అనన్యత్వ (అభిన్నత్వ)మును సమర్థించుచున్నయవి. ఇవ్విధమైన అనన్యత్వమును ఆధర్వణికులు "బ్రహ్మదాశా బ్రహ్మదాసా బ్రహ్మేమే కితవా ఉత" "బ్రహ్మము జాలరులనియు బ్రహ్మము బంట్రోతులనియు బ్రహ్మము జూదరులనియు" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములఁజదువుచున్నవారు. ఐతే జీవుడు బ్రహ్మాంశంబైనను బ్రహ్మముతో వ్యాపింపఁబడి

యున్నందున బ్రహ్మముగా నిర్దేశింపఁబడుట సమంజసంబే నగుచున్నది. లోకమున నగ్నితో వ్యాపింపఁబడు కాష్ఠాదికము వహ్నిగా వ్యవహరింపఁ బడినను వహ్నికాష్ఠములు భిన్నములుగానే గుర్తింపఁబడుచున్నవి. అందువలన జీవుఁడు బ్రహ్మముఁదగు అంశమునయ్యే బ్రహ్మస్వరూపమును పొందువాడగును. బ్రహ్మమునకే అజ్ఞానము అవహించి జీవభావ మేర్పడు ననుటయందు బహుశ్రుతులు విరోధించుట మున్నగు దోషములు యనివార్యంబులగును.

శరీర శరీరిభావముఁబట్టి యొకానొక జీవాత్మ "అయంబ్రాహ్మణః" ఇత్యాది వ్యపదేశముఃబొందునట్లు "ఆయమాత్మాబ్రహ్మ" అను వ్యవహారంబు నుపపన్నంబే యగునని సారాంశము.

సూ. "మంత్రవర్ణాత్" 2-3-43

"పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని" అను పురుషసూక్త వాక్యము జీవుఁడు బ్రహ్మాంశంబని తేటపఱచినది. "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాత్" ఇత్యాదిశ్రుతియు మాయ-జగత్ప్రకృతియనియు, మహేశ్వరుఁడు మాయావిశిష్టుడనియు సర్వజగంబు మాయావిశిష్ట మహేశ్వరుని యంశంబనియు విశదీకరించినది.

(ఇట పురుషసూక్తవచనము మంత్రాంతరంబు నేకార్థములని తెలిపినందున పురుషసూక్తంబు శివపరమగునని కోవిదులు గమనింతురుగాత !)

ఏవమాది సందర్భమువలన మాయియగు మహేశ్వరుని యంశలేశంబే జీవుఁడని గ్రహింపనగును.

సూ. "అపిచ స్మర్యతే" 2-3-44

శ్లో॥ ఆత్మా తస్యాష్టమీ మూర్తిః-శివస్య పరమాత్మనః,
వ్యాపికేతరమూర్తీనాం-విశ్వం తస్మాచ్ఛివాత్మకమ్.

"పరమాత్మయగు శివుని ఎనిమిదవ మూర్తియే జీవాత్మయగును. అట్టి జీవాత్మ-పృథివ్యాది మూర్తుల నేడిటిని వ్యాపించియుండువాడు కావున విశ్వమంతయు శివమయముగానే భావింపఁదగినది."

అను స్మృతిప్రమాణమునఁజేసి శివుని మూర్తిలో నొకభాగము ఆత్మయని గుర్తెరుగవలెను.

సూ. "ప్రకాశాది వత్తు నైవం పరః" 2-3-45

జీవుఁడు బ్రహ్మాంశంబైనను ఎట్టి స్వరూపముగలవాడో ఎట్టి స్వభావము గలవాడో అట్టి స్వరూపస్వభావములు పరమేశ్వరునకు ఉండవని తెలియునది. ఐతే పరమేశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞత్వాదులతో కూడినవాడై జీవవిలక్షణుఁడగుచున్నవాడు. ఎట్లనగా ? ప్రకాశముతో కూడిన మణి మొదలగువానిలో ప్రకాశము విశిష్టైకదేశమై అంశమగునట్లు బ్రహ్మము జీవశరీరుఁడగుటఁజేసి జీవుఁడు బ్రహ్మముఁదగు నంశమగుచున్నవాడు. సూత్రములోని ఆదిశబ్దమువలన విశేషణమగుటయే స్వభావముగా గల జాతిగుణాదులు గ్రహింపఁబడుచున్నవి. విశేషణములు విశిష్టైకదేశములై విశేష్యముఁదగు సంశములగుచున్నందున విశేషణవిశేష్యములకు స్వరూపము భిన్నంబగుట విరుద్ధము కాజాలదు.

"య ఆత్మని తిష్ఠన్" ఇత్యాదిశ్రుతులు జీవేశ్వర భిన్నత్వమునే నిరూపించుచున్నయవి.

సూ. "స్మరంతి చ" 2-3-46

శ్లో॥ విగ్రహం దేవదేవస్య-జగదేత చ్చరాచరమ్,
ఏతమర్థం న జానంతి-పశవః పాశగౌరవాత్.

చరులు (తిరుగాడు ప్రాణులు) అచరములు (స్థిరములగు వృక్షలతాదులు) వీనితో నిండియుండు ప్రపంచము పరమేశ్వరునకు విగ్రహ (స్వరూప) మగును. పశువులు (అజ్ఞానులైన జీవులు) సంసారపాశముఁదగు భారమువలన పై విషయమును (ప్రపంచము శివాత్మకంబని) గుర్తెరుగకున్నవారు. ఇట్లు చరాచరగత జీవులందరును పరమేశ్వరుని శరీరము అగుటచే జీవుఁడు శివాంశమగుననియే విదితమగును. ఇట్టి జీవునితో కూడియుండువాడగుటఁజేసి పరమేశ్వరునకు జీవాత్మకును స్వరూపభేదము అనివార్యంబగుచున్నయది.

సూ. "అనుజ్ఞాపరిహారౌ దేహసంబంధా జ్జ్యోతిరాదివత్" 2-3-47

జీవులందరు బ్రహ్మాంశములైనను ఒకానొకనికి వేదాధ్యయనాదులయందు అనుజ్ఞ నొసగుటయు మరియొకని నిషేధించుటయు ఎట్లు పొసగు నందురేని బ్రాహ్మణాది దేహముల సంబంధమువలన వేదాధ్యయనంబునందనుజ్ఞయు తత్పరి

హారంబునని తెలియునది. లోకములో అగ్ని యొకటే యైనను శ్రోత్రియుని యింట నుండు అగ్నిహోత్రము కర్మార్హమగుటయు శ్మశానాగ్ని అనుపయుక్తం బగుటయు గమనింపదగినవి.

సూ. "అసంతతే శ్చావ్యతిరేకః" 2-3-48

సమంతాత్ తతిః సంతతిః అను వ్యుత్పత్తిఁబట్టి సంతతియనగా విభుత్వము (వ్యాపించుట) అసంతతి యనఁగా అవ్యాప్తి (అణుత్వము) జీవులు ప్రతి శరీరము నందు భిన్నులై ఆయా శరీరముల యందు అణుస్వరూపముతో కూడినవారై వ్యాపించువారు కాకుండుటఁజేసి- స్థూలముగా నున్నవాడను కృశించినవాడను సుఖ పడువాడను దుఃఖించువాడను బ్రాహ్మణుడను క్షత్రియుడను - అను దేహాభిమా నము గలవారై జ్ఞానము సుఖము మున్నగు వానిని సమానముగా కలిగియుందురు. సారాంశమేమన ? దేహాభిమానము గల జీవులందరికి సణుత్వము సమానమగుటఁ జేసి పరిచ్ఛిన్నములు సాంసారికములు నగు జ్ఞాన సుఖాదులు ఏకవిధములై సంకీ ర్ణములు (వ్యాపకములు లేక ఒకటితో నొకటి కలిగినవి) కాకుండును.

ఇట్లు చెప్పుటవలన తేలినదేమనఁగా ? పరబ్రహ్మము నుపాసించుట ద్వారా గురుతెలుగు జ్ఞానవిశేషము వలన దేహాభిమానమును తొలగించుకొని గొప్ప వ్యాప్తి గలవారై "సర్వాత్మకః శివోఽహమ్" అను పరాహంభావము జెందియుండు ముక్త పురుషులకు స్వాభావికములైన జ్ఞానాదులు నిరతిశయములుగాను నిత్య ములుగాను వ్యక్తములగుటచే సాంసారికములగు జ్ఞానాదులకంటె భిన్నములగు చున్నవి.

అజ్ఞానమువలన ఉపాధి సంబంధము వలనను బ్రహ్మము జీవభావమును పొందునని చెప్పఁబడిన యంశము సరియైనది కాదని దిగువ సూత్రములతో నిరూ పించుచున్నవారు.

సూ. "ఆభాసా ఏవ చ" 2-3-49

సత్యమైన ఉపాధితో కూడినది బ్రహ్మంబను పక్షముసను మిథ్యాభూత ఉపాధితో కూడినది బ్రహ్మంబను పక్షమునను బ్రహ్మమునకు జీవభావమేర్పడు ననుటకు చూపఁబడిన యుక్తులు ఆభాస మాత్రములగుచున్నవి.

అసత్యోపాధి - అజ్ఞానము, సత్యోపాధి - శరీరాంతః కరణాదికము, ఇట్టి యుపాధులు భిన్నములైనను ఒకే బ్రహ్మముఁ జెందియుండునవి. ఉపాధులు భిన్నములైనంత మాత్రమున బ్రహ్మము తద్విశిష్టంబైనను భిన్నము కాజాలదు. భోగాశ్రయములైన ఉపాధులు భిన్నములగుటచే విచిత్రభోగముల ననుభవించు బ్రహ్మ మొక్కటియే యగుటకతన అనేకోపాధిగత జీవచైతన్య భోగములు సంకరముఁజెందు ననుట తప్పనిసరి యగుచున్నయది. ఇట్లు నానాశరీరగత భోగములు సంకరములు కావని నిరూపించు యుక్తులన్నియు ఆభాసంబు లగునని సారాంశము.

సూ. "అదృష్టానియమాత్" 2-5-50

సత్యములు మిథ్యాభూతములు నగు ఉపాధులతో కూడియుండు బ్రహ్మమునకే అజ్ఞానము ఉపాధియు కావున అజ్ఞాన ఉపాధులతో చేయఁబడు కర్మలు అదృష్టములుగా పరిణమించున వైనను అజ్ఞానోపాధి విశిష్టము బ్రహ్మమొక్కటియే గావున జీవాత్మలకు అదృష్టములు వేరు వేరుగా ఏర్పడి భోగములు భిన్న భిన్నములుగా నుండునని చెప్పరాదు. అదృష్ట మొక్కటి కావలసివచ్చును. అట్టితఱి జీవులకు చిత్ర విచిత్ర అనుభవములు సరిపడకుండును. కావున బ్రహ్మ జీవాభేద పక్షమున భోగసాంకర్యము అనివార్యంబగునని తెలియునది.

మఱియు

సూ. "అభిసంధ్యాదిష్వపి చైవమ్" 2-3-51

అదృష్ట హేతువులైన సంకల్పానుష్ఠాన శరీరాదుల వలన భోగసాంకర్యము సంభవింపదందురేని పూర్వోక్త న్యాయమే (శరీరాద్యుపాధుల యందు ఉండునది బ్రహంబొక్కటే కావున సంకల్పానుష్ఠానాదులును ఏకరూపములు కావలసి వచ్చుచున్నందున భోగసాంకర్యము తప్పదనుటయే) సరిపడునని భావము.

సూ. "ప్రదేశా దితి చే న్నాంతర్భావాత్" 2-3-52

ఉపాధులఁజెందిన బ్రహ్మప్రదేశములు భిన్నములగుటచే భోగవ్యవస్థ యేర్పడు నందురేని ఉపాధులు నశించినచో ప్రదేశములన్నియు ఉపాధులతోనే లోపించునవి యగును. అందువలన సత్య మిథ్యోపాధిపరిచ్ఛిన్నమై బ్రహ్మము

జీవభావమును పొందుననుట పొసగకుండుటఁజేసి - జీవుఁడు బ్రహ్మాంశంబై బ్రహ్మలో విశేషణమగుటయే స్వభావముగా కలవాడనుట- సర్వప్రమాణ యుక్తి సహంబైనదని వివేకము.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితమైన
బ్రహ్మ మీమాంసా భాష్యము నందు
రెండవ యధ్యాయముఁదగు మూడవ పాదము
శ్రీ కంఠమణి ప్రభా మయూఖ మను ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది

శ్రీ నందికేశ్వర పురాణము
(మోక్షసామ్రాజ్యపథము)

విష్ణుమతస్థులకు స్మార్తులకును ముఖ్యమగు గరుడపురాణం మాదిరి - నందికేశ్వరునకు మహేశ్వరుఁడు చెప్పినట్టి నందికేశ్వర పురాణము - సంస్కృత శ్లోక సంకలనముతో, రచనతోడను, తెలుగర్థము తోడను 12 అధ్యాయాలలో నాచే వ్రాయఁబడి ముద్రింపఁబడనున్నది.

ఇందు జీవాత్మ- మరణవేదన; అంత్యకాలమున చేయవలసిన దాన ధర్మములు, యమలోక భైరవలోకముల వర్ణనములు, మృతులైన పాపాత్ములు మార్గమున అనుభవించు బాధలు; నరకయాతనలు; శివమంత్రమును మాత్రము స్వీకరించినవారికి లభించు మోక్షము; శివలింగధారులైన మాహేశ్వరులకు లభించు శివసాయుజ్యము; లింగదారుల శివాపచారములు, వాని పరిహారము, భస్మరుద్రాక్ష మహిమ; సమాధి సంస్కారావశ్యకత; శివమేధ ప్రాముఖ్యము; కర్తృనిరూపణము; శివనామస్మరణము, శివ పంచాక్షరీమహిమ; శివస్వరూప వర్ణనము; పరమపద మనఁబడు మోక్షసామ్రాజ్యముఁదగు వర్ణనము; సానందోపాఖ్యానము ఇత్యాదులు వ్రాయఁబడినవి, వలయువారు- గ్రంథసన్మానముగ విరాళం పంపగలరని కోరుచున్నాను.

నిర్మల శంకరశాస్త్రి

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదకృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

ద్వితీయాధ్యాయము

నాలుగవపాదము

ఆంధ్రీకరణము

ప్రాణోత్పత్త్యధికరణము

సూ. "తథా ప్రాణాః" 2-4-1

తృతీయ పాదమునందు ఆకాశాది పంచభూతములు పరమాత్మనుండి ఉదయించునవి యనియు జీవాత్మ నిత్యుఁడైనను స్వరూపాన్యథాభావలక్షణము లేని కార్యమగుననియు ప్రసంగవశమున జ్ఞాతృత్వ కర్తృత్వాదులు జీవునకు కలవనియు నిరూపించితిమి. ఇక నిట పంచభూతములకు వలె నింద్రియములకును బ్రహ్మమునుండి యుత్పత్తి కలదా ? లేక జీవునకు వలె నిత్యత్వమా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఎవ్విధము జీవుఁడు నిత్యుఁడగుటఁజేసి యుత్పత్తి లేనివాడో అవ్విధము (తథా) ఇంద్రియములును శ్రుతి ప్రమాణము ననుసరించి యుదయము లేనివై నిత్యములగుచున్నవి. "అసద్వా ఇద మగ్ర ఆసీత్" "సృష్టికిఁబూర్వము జగము అసద్రూపముగా నుండెను" "ఋషయో వావ తే అగ్రే సదాసన్, తదాహుః, కే తే ఋషయ ఇతి, ప్రాణా వా ఋషయః" "సృష్టికి మున్ను ఋషులుండిరి. ఎవరా ఋషులనఁగా ? ఋషులనఁగా ప్రాణములు (ఇంద్రియములు) అగును" అను శ్రుతులఁబట్టి ప్రాణశబ్దితములైన ఇంద్రియములు ప్రళయకాలమున కలవని విదిత

మగుచున్నందున ప్రాణములు బ్రహ్మమునుండి యుదయింపవని యంగీకరింప వలెను కాదా ?

ఉత్తరము :

సూ. "గౌణ్యసంభవా త్తత్ప్రాక్ ఛ్ఛ్రుతే శ్చ" 2-4-2

సృష్టికి మున్ను ప్రాణములు (ఇంద్రియములు) ఉండజాలవు. పరమేశ్వరుఁడైతేనో "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" అను శ్రుతి ననుసరించి సృష్టి స్థితి లయ సర్వకాలములయందుండువాడేను; ఋషి శబ్దము ప్రాణశబ్దంబును పరమేశ్వరునే చెప్పునట్టివి. "శివ ఏవ కేవలః" అను శ్రుతియు ప్రళయమున పరమేశ్వరుడొక్కఁడే నుండువాడని నిర్ధారించినందున సృష్టిపూర్వస్థితి గలవిగా చెప్పఁబడు శబ్దములన్నియు పరమేశ్వరవాచకంబులగునని తెలియునది. పరమేశ్వరుఁడొక్కఁడే యగుటచే బహువచనము ఎట్లు పొసగునందురేని "ఋషయః" "ప్రాణాః" అను బహువచనము పరమేశ్వరు నుద్దేశించియే గౌణముగా ప్రయోగింపఁ బడినదని సమన్వయించుట సముచితంబగును. కావున పరబ్రహ్మమే సృష్టికి పూర్వముండు ననియు ఇంద్రియములుండఁజాలవనియు సిద్ధాంతము.

మరియొక రీతిగా సమర్థించుచున్నవారు.

సూ. "తత్పూర్వకత్వా ద్వాచః" 2-4-3

సకలచరాచరములకు నామరూపయోగము - పరమేశ్వరుఁడు గావించు సృష్టియే పూర్వముగా గలదగును. అట్టితఱి ప్రాణశబ్దము ఇంద్రియముల నెట్లు చెప్పును ? అనఁగా- ఏ వస్తువునకైనను నామరూపములు పంచభూతముల వలనను ఇంద్రియముల వలన నేర్పడును కావున సృష్టికర్తయే ఆ యా జీవుల కర్మలనను సరించి నామరూపముల నేర్పరచుటకు వలయు ఆకాశాది పంచభూతములను చక్షురాదీంద్రియములను పుట్టించునని భావము. కావున బ్రహ్మమే సకలపూర్వభావి యగు ననుట నిర్వివాదమగుచున్నయది.

సప్తగత్యధికరణము

సూ. "సప్తగతే ర్విశేషితత్వా చ్చ" 2-4-4

పూర్వాధికరణము నందు బ్రహ్మకార్యములుగా ఏర్పడిన ఇంద్రియములు ఎన్ని యగునని సందేహము.

ప్రశ్న : ఇంద్రియములు సప్త సంఖ్యాకములగును. ఎట్లనఁగా ? "యదా పంచావతిష్ఠంతే జ్ఞానాని మనసా సహ, బుద్ధిశ్చ న విచేష్టేత తా మాహుః పరమాం గతిమ్"

"మనోబుద్ధి సాహచర్యమునఁజేసి ఇంద్రియములు జ్ఞాన శబ్దముతో వ్యవహరింపఁబడును. త్వక్ చక్షుః శ్రోత్ర జిహ్వా ఘ్రాణములను జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు, మరియు మనస్సు బుద్ధియు చలింపనివై స్థిరపడు పరిస్థితిని మోక్షసాధనమగు యోగముగా చెప్పుదురు'' అను శ్రుతియందు ఇంద్రియములు ఏడే కలవని బోధపడుచున్నయది. మఱియు "సప్తప్రాణాః ప్రభవంతి" "ఏడు ఇంద్రియములు సంభవించుచున్నవి." అను శ్రుతియు ఇంద్రియములఁదగు సప్త సంఖ్యనే నిర్దేశించినది.

ఉత్తరము :

సూ. హస్తాదయస్తు స్థితేఽతో నైవమ్" 2-4-5

ఇంద్రియములు ఏడే కాజాలవు. హస్తము మున్నగునవియు ఇంద్రియము లేను; జీవాత్మ దేహములో నుండగా చక్షుః శ్రోత్రాదులవలె హస్తాదులు నుపకరణము లగుచున్నవి. ఐతే ఇంద్రియములు పదునొకండని ''దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆత్మైకాదశః" అను శ్రుతియు "ఇంద్రియాణి దశైకం చ" అను స్మృతియు విశదీకరించినవి. ఇట శ్రుతిగతమైన ఆత్మశబ్దము మనోవాచకంబగునది. బుద్ధి మొదలగునవి మనోవృత్తి భేదములగుటచే ఇంద్రియములు కాజాలవు. ఐతే పూర్వోక్త శ్రుతియందు సప్త సంఖ్య- ఇంద్రియములలో ఏడు ముఖ్యములగుటచే నిర్దేశింపఁబడినదని తెలియనగును. కావున నింద్రియములు పదునొకండు కాని యేడు కాజాలవని సారాంశము.

ప్రాణాణుత్వాధికరణము

సూ. "అణవశ్చ" 2-4-6

పదునొకఁడుగా నిరూపింపఁబడిన ఇంద్రియములు విభువులా ? లేక అణువులా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : చక్షుస్సు మొదలగు ఇంద్రియములు - దూరముగా నుండు వస్తువులను కనిపెట్టు సామర్థ్యము కలిగియుండుటఁజేసి విభువులనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఇంద్రియములు అణువులగునవియేను; ఎందుకనఁగా? "ప్రాణ మనూత్క్రామంతం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామంతి" "శరీరము నుండి నిష్క్రమించు ప్రాణవాయువు ననుసరించి ఇంద్రియములన్నియు బయలుదేరును." అను శ్రుతి యందు ఇంద్రియములకు గమనము వినఁబడుటచే విభుత్వము సరిపడకుండును. చక్షురాదీంద్రియములకు దూరగత వస్తుగ్రహణ సామర్థ్యము విభుత్వము వలన సంభవించుట లేదు. కాని తేజోరూపములగుట చేతను అణువులగుటవలనను శీఘ్రగతి గలవగుటఁజేసియు ఇంద్రియములు దూరగత వస్తుగ్రహణ సమర్థములగుచున్నవి కావున విభువులు కాజాలవని సిద్ధాంతము.

శ్రైష్ఠ్యాధికరణము

సూ. "శ్రేష్ఠశ్చ" 2-4-7

"ప్రాణ మనూత్క్రామంతం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామంతి" అను శ్రుతి యందు సర్వప్రాణశ్రేష్ఠముగా వినఁబడునట్టియు ఐదు తెఱఁగుల నుండు స్వరూపము గల యట్టి ప్రాణవాయువు బ్రహ్మము నుండి ఉదయించునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ప్రాణవాయువు ఉదయించునది కాదందుము "ఆనీ దవాతమ్" అను నాసదాసీయ సూక్తము - సృష్టికిమున్ను గూడా ప్రాణవాయువుఁదగు వ్యాపారము కలదని చెప్పుచున్నయది.

ఉత్తరము : ప్రాణవాయువు గూడ పుట్టుచున్నదనియే చెప్పువారము. పై వాక్యమున గల "ఆనీత్" అను శబ్దము ప్రాణవ్యాపారమును చెప్పుట లేదు. "అవాతమ్" అను శబ్దము వాయువును విషేధించినందున వస్తువిశేషాపేక్ష లేనట్టి నిరు

పాధికమైన బ్రహ్మసత్తనే నిరూపించుచున్నయది. కావున ప్రాణవాయువు అనాది కాదని తెలియనగును.

ప్రశ్న : ఐతే ప్రాణవాయువు ఉత్పత్తి గలది యగు గాక ! కాని "సామాన్యకరణవృత్తిః, ప్రాణాద్యవయవాః పంచ'' "ఇంద్రియముల వర్తనముఁ దగు స్వరూపము గలదై ప్రాణాది పంచవిధములుగ నుండు"నని తంత్రాంతరమున చెప్పఁబడినట్లు ఇంద్రియవృత్తుల కంటెను పంచభూతాంతర్గత వాయువు కంటెను భిన్నమైనది కాజాలదు గదా ?

ఉత్తరము :

సూ. "న వాయుక్రియే, పృథ గుపదేశాత్" 2-4-8

పంచవృత్తులు గల ప్రాణము వాయువు కాజాలదు. మరియు వాయుకార్యమగు స్పందనమున్ను కాదు. ఇంద్రియవృత్తి రూపంబును కాజాలదు.

"ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణో-మనః సర్వేంద్రియాణి చ,
ఖం వాయు ర్జ్యోతి రాపః - పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ"

"ప్రాణము, మనస్సు, ఇంద్రియములన్నియు, ఆకాశము, వాయువు, తేజస్సు, ఉదకము, ప్రపంచాధారమగు భూమియు పరమాత్మ నుండి ఉదయించునవి." అను శ్రుతియందు ప్రాణము వాయువుకంటెను ఇంద్రియవృత్తి కంటెను వేరైనదిగా నిర్దేశింపఁబడినది.

ప్రాణము వాయుభిన్నమైనను భూతాంతరము కాజాలదని దిగువ సూత్రముతో నిరూపించుచున్నవారు.

సూ. "చక్షురాదివత్తు తత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః'' 2-4-9

ప్రాణవాయువు - భూతవాయువుకన్న వేరైనను అగ్ని మొదలగువానివలె భూతాంతరము కాజాలదు. కాని భూతవాయువే స్వయముగా పరమేశ్వరు నాశ్రయించి దేహధారణ యోగ్యతను పొందునట్టిది. ఇందుకు ప్రమాణము "భర్తా సన్ భ్రియమాణో బిభర్తి" "ఏకో దేవో బహుధా నివిష్టః" "పరమేశ్వరునిచే భరింపఁబడుచున్నందుననే ప్రాణవాయువు కార్యకరణ సంఘాతమును భరించునదై భర్త యనఁబఱగుచున్నయది."

"ముఖ్యప్రాణ మొక్కటే యైనను ప్రాణాపానాది బహువిధముగా నుండు నది."

"త్వ మేకోఽసి బహూ ననుప్రవిష్టః" పరమేశ్వరా ? నీవు ఒక్కడవైన ననేకులం బ్రవేశించినవాడవు."

ప్రాణానాం గ్రంధి రసి రుద్రో మా విశాంతకః" శ్రు.

"పరమేశ్వరా ? ప్రాణము అపానము మొదలగువాని వృత్తులను నెలకొలుపు వాడవై నాలో ప్రవేశించుము ! ప్రాణాంతకుడవు మాత్రము కావలదని ప్రార్థించు చున్నాను."

"న ప్రాణేన నాపానేన - మర్త్యో జీవతి కశ్చన, ఇతరేణ తు జీవంతి - యస్మి న్నేతా వుపాశ్రితౌ" శ్రు.

"మానవుఁడు (ప్రాణిమాత్రము) ప్రాణవాయువుతోడ అపానవాయువుతో డను జీవించువాడు కాడు. కాని ప్రాణాపానములు ఎవని నాశ్రయించి యుండునో అట్టి పరమేశ్వరుని వలననే బ్రతుకువాడు.''

ఐతే ఈ ప్రాణవాయువు "అథ యోఽయం ముఖ్యప్రాణః" ఇత్యాది ప్రాణ సంవాదము మున్నగుచో చక్షురాదులతో కూడ నుపకరణముగా నుపదేశింపఁ బడుటచేతను ఇంద్రియములతో సమానముగా నుపకరించుటలో ముఖ్యమగుట మొదలగు కారణముల వలనను చక్షురాదులవలె జీవాత్మకు నుపకరణ మగువాడు.

సూ. "అకరణత్వాచ్చ న దోష స్తథా హి దర్శయతి" 2-4-10

జీవునకు ఉపకారము కాదను దోషము ప్రాణవాయువునందు ప్రవర్తింపదు. ఎందుకనఁగా ? ప్రాణసంవాదమునందు "యస్మి న్నుత్క్రాంతే ఇదం శరీరం పాపిష్ఠతర మివ దృశ్యతే స వః శ్రేష్ఠః" "ప్రాణవాయువు నిష్క్రమించినపుడు ఈ శరీరము మిక్కిలి మలినముగా కనఁబడును కావున ప్రాణము శ్రేష్ఠమైనది." అను శ్రుతియే దేహేంద్రియాదులు శిథిలములు కాకుండుటకు కారణము ప్రాణ వాయువని నిరూపించుచున్నయది. ఐతే ఈ సందర్భమున శరీరములో వాక్కు మొదలగునవి లోపించినను ప్రాణవాయువు ఉన్నచో దేహము ఇంద్రియములు

నుండుననియు ప్రాణము గతించినయెడల దేహేంద్రియాదులు క్షీణించుననియు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను.

సూ. "పంచవృత్తి ర్మనోవ ద్వ్యపదిశ్యతే" 2-4-11

ప్రాణ మొక్కటియే తన వృత్తు లైదిటితో ప్రాణ అపానాది సంజ్ఞా భేద మును పొందునట్టిది. మనస్సు కామ సంకల్పాది రూపములు కలిగియున్నను ఏక మైనట్లు నొకే ప్రాణము భూతవాయువు కంటెను ఇంద్రియముల యొక్క వృత్తికన్నను వేరైనదై జీవోపకారకమగునది యని సారాంశము.

ముఖ్యప్రాణాణుత్వాధికరణము

సూ. "అణు శ్చ" 2-4-12

ఐదు విధముల నుండు ఈ ప్రాణవాయువు - ఇంద్రియములవలె నణు వగునా? లేక విభువగునా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ప్రాణవాయువు అణువు కాదు. "సమః ప్లుషిణా సమో మశకేన సమో నాగేన సమ ఏభిస్త్రిభి ర్లోకైః సమోఽనేన సర్వేణ" "ప్రాణవాయువు దోమ తోడను ఏనుగ తోడను సమానమైనది. మరియు నీ మూడులోకములు ప్రాణ వాయువు నొకే పరిమాణము (కొలత) గలవి యగును. ఇంక నీ బ్రహ్మాండమంత టితో సరిదూగునది ప్రాణవాయువేను"

"ప్రాణే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్" "చరాచర మంతయు ప్రాణవాయువు నందు నెలకొనియున్నది" "సర్వం హీదం ప్రాణేనావృతమ్" "జగంబంతయు ప్రాణ వాయువుతో కప్పఁబడియున్నది"అను శ్రుతులఁబట్టి ప్రాణవాయువు సర్వంబు నది ష్ఠించియుండునదని తెలియుచున్నందున ప్రాణము విభువగుచున్నది కాదా ?

ఉత్తరము : ప్రాణము అణువేను; "ప్రాణమనూత్క్రామంతమ్" అను శ్రుతి యందు జీవాత్మ ననుసరించి ప్రాణవాయువు నిష్క్రమించునని చెప్పఁబడుటచే ప్రాణవాయువు గమనము (గతి) కలదని విశదమగుటఁజేసి అణువగునదియేను; ఐతే హిరణ్యగర్భుని ప్రాణము సృష్టిప్రారంభమున దైవచోదితమగుటచే విభువు కాజాలును కాని ప్రతి జీవాత్మఁదగు ప్రాణము మాత్రము వ్యష్టిరూపమగుట కతన

విభువు (వ్యాపి)కాజాలదనియు ఐదు తెఱఁగుల నుండునదైనను అణువే యనియు సిద్ధాంతము.

జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణము

సూ. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానం తు తదామననాత్ ప్రాణవతా శబ్దాత్" 2-4-13

ఈ సందర్భమున "ఆదిత్య శ్చక్షు ర్భూత్వాఽక్షిణీ ప్రావిశత్" సూర్యుఁడు నేత్రరూపమై కన్నులలో ప్రవేశించెను'' ఇత్యాది శ్రుతిని నేత్రములు మున్నగు వానిపై సూర్యాదుల యధిష్ఠానము వినఁబడుచున్నయది. మరియు ''ఏవ మేవైష ఏతాన్ ప్రాణాన్ గృహీత్వా స్వే శరీరే యథాకామం పరివర్తతే" "జీవాత్మ ఇంద్రియముల నన్నిటిని కైవసము జేసికొని తన శరీరమునందు యథేచ్ఛగా విహరించును" అను శ్రుతియందు జీవుఁడు రూపాదులను గ్రహించుటకు చక్షురాదుల నధిష్ఠించియుండునని నిరూపింపఁబడినది కావున సూర్యాదులు గాని జీవాత్మగాని ఇంద్రియముల నధిష్ఠించి యుండుట స్వతంత్రమైనదా ? లేక పరమేశ్వరాధీనమైనదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : "ఆదిత్య శ్చక్షు ర్భూత్వాఽక్షిణీ ప్రావిశత్" ఇత్యాది శ్రుతుల యందు సూర్యాదులకు స్వతంత్రభావము వినఁబడుటచేతను పరమేశ్వరునివలె సూర్యాదిదేవతలు ఆరాధింపఁబడుచు కామ్య ఫలప్రదులగుట వలనను ''పరాత్తు తచ్ఛ్రుతేః" అను సూత్రమున చూపఁబడిన పరాధీనత్వము మనుష్యుల విషయ మగుటఁజేసియు చక్షురాదీంద్రియములను సూర్యాదులు అధిష్ఠించియుండుట స్వతంత్రమైనదనియు పరమేశ్వరాధీనమైనది కాదనియు చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : సూర్యుడు మొదలగువారు నేత్రము మున్నగు ఇంద్రియములఁ బ్రవేశించి యుండుట పరమేశ్వరుని యధీనమైనది. ఎందుకనఁగా ? "య ఆదిత్య మంతరో యమయతి" "య ఆత్మాన మంతరో యమయతి" "సూర్యునిలో నుండువాడై సూర్యుని ప్రేరేపించువాడు పరమాత్మ" ''పరమేశ్వరుఁడు జీవాంతర్యామియై జీవాత్మను నియమించును." ఇత్యాది శ్రుతులు — సూర్యాది దేవతల ప్రవర్తనము జీవుని విషయభోగాది స్థితియు పరమేశ్వరుని సంకల్పము ననుసరించి

యుండునని విశదపఱచుచున్నందున జీవాత్మ ఆదిత్యాదులును ఇంద్రియముల నావరించియుండుట పరమేశ్వరుని యధీనమగునదియే నని తెలియవలెను.

సూ. "తస్య చ నిత్యత్వాత్" 2-4-14

''స ఈశోఽస్య జగతో నిత్యమేవ'' "ఈ జగమును పరమేశ్వరుఁడు శాసించుట నిత్యంబైనదే" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణముఁబట్టియు సూర్యజీవాదుల ఇంద్రియాధిష్ఠానము పరమేశ్వరాయత్తంబైనదియే యని ధృవపడుచున్నయది.

త ఇంద్రియాధికరణము

సూ. "త ఇంద్రియాణి తద్వ్యపదేశా దన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్" 2-4-15

ముఖ్య ప్రాణమునకంటె వేరైన ఇంద్రియములయందు ఇంద్రియములు అను నిర్దేశ ముండుటఁజేసి ఇంద్రియములు ప్రాణభిన్నములైనవియే యని సూత్రార్థము.

పూర్వోక్తములగు వాగాది ఇంద్రియములు . ప్రాణవాయువుఁదగు పంచ వృత్తులకన్న వేరైనవా కావా అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఇంద్రియములు ముఖ్య ప్రాణవృత్తులనియే చెప్పనగును. "ఏతస్యైవ సర్వే రూప మభవన్" "ఇంద్రియములన్నియు, ముఖ్య ప్రాణముఁదగు స్వరూప మగునవి" ఇత్యాది శ్రుతిఁబట్టి ఇంద్రియములు ప్రాణరూపముగలవి యగుటను తెలియనగును. ఎందుకనఁగా ? వాక్కుమున్నగు ఇంద్రియములు లోపించు మరణము సంభవించినపుడు ప్రాణము పోయినదను వ్యవహారమును లోకమున చూచుచున్నాము. కావున ఇంద్రియములు ప్రాణభిన్నములు కాజాలవు గదా !

ఉత్తరము : ముఖ్యప్రాణమునంటె నింద్రియములు వేరైనవి. "ఇంద్రియాణి దశైకంచ" "పదునొకండు ఇంద్రియములు" అను వ్యవహారము ప్రాణభిన్నములగు ఇంద్రియముల నుద్దేశించియే గావింపఁబడినదని సిద్ధాంతము.

సూ. "భేదశ్రుతే ర్వైలక్షణ్యాచ్చ" 2-4-16

"ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ" ''పరమాత్మవలన ప్రాణవాయువు మనస్సు, ఇంద్రియములన్నియు పుట్టుచున్నవి" అను శ్రుతి

యందు ప్రాణము ఇంద్రియములు వేరువేరుగా నుదయించుటను గాననగును. మరణసమయమున ఇంద్రియములు లోపించినను ప్రాణవాయువు కొంత తడవు దనుక నుపరమింప కుండుట గానంబడుచున్నందున ప్రాణవృత్తులకన్న నింద్రియములు భిన్నము (విలక్షణము)లైనవియే యని గ్రహింపనగును.

సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్త్యధికరణము

సూ. "సంజ్ఞామూర్తి క్లృప్తి స్తు త్రివృత్కుర్వత ఉపదేశాత్" 2-4-17

ఆకాశాది పంచభూతముల నధిష్ఠించియుండు సదాశివ మహేశ్వర రుద్ర విష్ణు బ్రహ్మలతో గూడ పృథివ్యప్ తేజోవాయ్వాకాశములు పరమేశ్వరుని వలన జనించునవి యని పూర్వము చెప్పఁబడినది. కావున పంచభూతములు బ్రహ్మాది పంచమూర్తులును సంభవించిన పిదప ఇంద్రాది దేవతలకు నామరూపాదులు ఏర్పడుట - మూలకారణమగు పరమేశ్వరుని వలననా లేక నితరులవలననా అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఇట్లుండగా "తత్తేజ ఐక్షత, బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి, తదపోఽసృజత" "తేజస్సు అనేకముగా నగుదు నని విచారించి యుదకమును పుట్టించెను'' అను శ్రుతివలన తేజస్సునందభిమానము గల రుద్రుఁడు నీటి నుదయింపఁజేసి యవ్వానియందు తన సంకల్పమను వీర్యమును నెలకొలుపుననియు ఆ యుదకములలో సత్త్వగుణసంపన్నుడైన మహావిష్ణువు ఆవిర్భవించుననియు తెలియుచున్నది. మఱియు

"ఆపో నారా నరో రుద్రః" ''ఉదకములు నారము లనఁబడును. రుద్రుఁడు నరుఁడనఁబఱగును"అను శ్రుతిఁబట్టి రుద్రునివలనఁబుట్టిన జలతత్త్వమే స్థానముగా గలిగియుండుటఁజేసి విష్ణువు నారాయణుఁడను సంజ్ఞ కలవాడయ్యెనని గమనింప నగును. ''తా ఆప ఐక్షంత" "తా అన్న మసృజంత" "ఉదకములు విచారించి భూమిఁ జనింపఁజేసినవి" అను శ్రుతి ననుసరించి జలాభిమానియగు నారాయణుఁడు అన్న శబ్దముతో చెప్పఁబడు పృథివిని సృజించెనని తెలియనగును. ఆదే సందర్భమున పృథివీ తత్త్వరూపమగు హిరణ్మయమైన అండమునందు

సముద్ర మధ్యమున హిరణ్యగర్భుఁడనఁబడు బ్రహ్మదేవుఁడు, విష్ణుశబ్దవాచ్యుడైన దేవేంద్రుడు తదితరులు అగ్న్యాదులు నుదయించిరని దిగువ శ్రుతియందు గాన నగును.

"అండం హిరణ్మయం మధ్యేసముద్రం రుద్రస్య వీర్యాత్ ప్రథమం సంబభూవ, తస్మిన్ బ్రహ్మ విష్ణు ర్జాతో జాతవేదాః" శ్రుతి.

ఇవ్విషయమునే మనుస్మృతి దిగువవిధముగా సమర్థించినది.

శ్లో॥ అప ఏవ ససర్జాదౌ- తాసు వీర్య మవాసృజత్ ।
తదండ మభవ ద్ధైమం—సహస్రాంశు సమప్రభమ్ ॥

తస్మిన్ జజ్ఞే స్వయం బ్రహ్మ-సర్వలోక పితామహః।
ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా-ఆపోవై నరసూనవః ॥
అయనం తస్య తా యస్మాత్-తతో నారాయణః స్మృతః ।
నారాయణః పరోఽవ్యక్తా-దవ్యక్తా దండసంభవః ॥

"రుద్రుఁడు మొదట ఉదకములనే పుట్టించి యవ్వానియందు తన వీర్య (సంకల్ప) మును విడనాడినందున అట్టిది సూర్యునివలె ప్రకాశించు హిరణ్మయమైన అండముగా పరిణమించినది. సర్వలోక పితామహుఁడైన బ్రహ్మదేవుఁడు స్వయముగా (ఇతర వస్తువుల తోడ్పాటు లేకుండ) అండమునందు జనించెను.''

''ఉదకములు నరుఁడనఁబడు రుద్రునిచే పుట్టింపఁబడినందున నారములనఁబడుననియు, ఇట్టి నారము (ఉదకము)లు ఆశ్రయముగా కలవాడగుటఁజేసి హరి నారాయణుఁడయ్యెననియు ఇట్టి నారాయణుఁడు తన యుద్దేశమనఁబడు అవ్యక్తము కన్న నతీతుఁడనియు అట్టి యవ్యక్తము నుండి బ్రహ్మాండము సంభవించెననియు ప్రాణులందరును సప్తద్వీపములు గల భూమియు బ్రహ్మాండములోనివారే యనియు తెలియవలెను."

ఇందుకు పురాణప్రమాణము.

శ్లో॥ రుద్ర సంజ్ఞస్యదేవస్య- రూపే మూర్తిః ప్రజాయతే ।
తేన క్షిప్తం రసే వీర్యం—పరం మూర్త్యభిమానినా ॥

తదండ మభవ ద్వీర్యం-సహస్ర కిరణప్రభమ్ ।
విష్ణు స్తత్రావిశ త్సాక్షా-న్మమ శక్తే స్తు వైభవాత్ ॥

పున ర్నారాయణాఖ్యాం మే-నియోగా త్ప్రాప్తవా నసౌ ।
ఇమం చోదాహరం త్యత్ర-శ్లోకం నారాయణం ప్రతి ॥

ఆపః సూక్ష్మో రసో జ్ఞేయో-రసో నారః ప్రకీర్తితః ।
నరజాత స్తతో బ్రహ్మా-నరః సాక్షా చ్ఛివః స్మృతః ॥

నార మస్యాయనం ప్రోక్తం-తేన నారాయణః స్మృతః ।
బ్రహ్మాపి నరశార్దూల-గంధమూర్తిం సమావిశత్ ॥

''రుద్రుఁడను పేరు గల దేవునికి ఒకానొక స్వరూపమేర్పడెను. అట్టి మూర్తియందభిమానముగల రుద్రుఁడు రసము (ఉదకము) నందు విడనాడిన వీర్యము సూర్యప్రకాశము గల యండముగా పరిణమించినది. పరమేశ్వరుని శాసనశక్తిఁదగు మహిమవలన విష్ణువు ఆ యండమునం బ్రవేశించెను. పిదప పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞఁజేసి నారాయణుఁడను పేరు గలిగియుండు విష్ణువు నుద్దేశించి పూరావిదులు దిగువవిధము చెప్పుచున్నారు.

“ఉదకము సూక్ష్మరసమనియు రసము నరుని (రుద్రుని)చే పుట్టింపఁబడి నందున నార మనఁబడుననియు నరుఁడు (రుద్రుఁడు) నారాయణుని ద్వారా బ్రహ్మను పుట్టించెననియు నరుఁడు సాక్షాత్తు శివుఁడేకాని మరియొకఁడు కాడనియు ఇట్టి నారము అయనముగా కలవాడగుటచే విష్ణువు నారాయణుఁడయ్యె ననియు బ్రహ్మదేవుఁడును శివశాసనవశమున పృథివ్యభిమానము గల స్వరూపము గలవాఁడయ్యె ననియు గ్రహింపనగును. ఇట్టితఱి

“వేదేన రూపే వ్యాకరోత్, సతాసతీ ప్రజాపతిః'' “బ్రహ్మదేవుఁడు వేదము నాధారముగా గొని సదసద్రూపములను సృజించెను” ఇత్యాది శ్రుతి ననుసరించి అండాంతర్వర్తియగు హిరణ్యగర్భుఁడైనను “అద్భ్యః సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ” “రసాత్మకములగు ఉదకముల వలన భూమ్యాది సృష్టికొరకు నారాయణుఁడు ప్రాదుర్భవించెను” ఇత్యాది శ్రుతింబట్టి నారాయణుండైనను అండములోని దేవమానవాదులకు నామరూపముల నేర్పరచువాడు కావలసియుండును. కాని బ్రహ్మం

డము మున్నగువాని నతిక్రమించియుండు పరమేశ్వరుఁడు నామరూప కర్త-కాజాలడు గదా!

ఉత్తరము : ఇంతవరకు నిరూపింపఁబడిన సృష్టిక్రమము సరియైనది కాదు. ఎందుకనఁగా? "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవాద్వితీయమ్" "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి'' ''తత్తేజో౽సృజత" "సౌమ్యుడా సృష్టికిమున్ను ఈ జగమంతయు సదాత్మకమై రెండవది లేనిదై ఏకరూపముగానే యుండెను." "అట్టి బ్రహ్మము ప్రళయానంతరము అనేకము నగుదునని విచారించెను" "బ్రహ్మము తేజస్సును పుట్టించెను" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణమున సచ్ఛబ్దముతో చెప్పఁబడు బ్రహ్మమే పంచభూతములకు కారణమగునని విదితమగుచున్నయది.

ఇట్లు చెప్పుటవలన సృష్టిలో తేజస్సు మొదటిదను నంశము సరియైనది కాదని తేటపడినది.

ఆకాశము మొదలుకొని పృథివివరకు సదాశివుఁడు మున్నగు సంజ్ఞా రూపములతో పూర్వపూర్వకారణమగు బ్రహ్మము (శివుఁడు) ఉత్తరోత్తరకార్యమును సృజించునని "తదైక్షత" "తత్తేజ ఐక్షత'' "తా ఆప ఐక్షంత" అను శ్రుతివాక్యములవలన తెలియుచున్నయది.

"హంతాహ మిమా స్తిస్రో దేవతా, అనేన జీవేనా౽౽త్మనాను ప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీతి, తాసాం త్రివృతం త్రివృత మేకైకాం కరవాణి" శ్రుతి.

"ఓయీ? ఈ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులను మువ్వురు దేవతలు నేనేను; మరియు నీ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రరూప జీవుని ద్వారా బ్రహ్మాండమునందు ప్రవేశించి సమస్త ప్రాణివర్గమునకు నామరూపముల నేర్పఱచువాడను, ఐతే బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులచే నధిష్ఠింపఁబడు పృథివీ జల తేజస్సులలో నొక్కొక తత్త్వమును తదితర తత్త్వ ద్వయముతో కలిపి మూడిటిని మూడుకలవిగా నొనరింతును. ఒక్కొక తత్త్వమున మరిరెండు ముఖ్యములు కాకుండుటచేతను ఒకటి మాత్రము ముఖ్యమగుటఁ జేసియు ఆయా తత్త్వములు ఆయా సంజ్ఞలతో నేర్పడినవనియు తెలియనగును.

ఇట్లు త్రివృత్కరణము (ఒక్కదానిలో రెంటిని కలుపుట)ను గావించు

బ్రహ్మమే చతుర్ముఖాది దేవతల ద్వారా నామరూపముల నేర్పరచునని చెప్పుట సమంజసంబగుచున్నయది

వాయువు మొదలగు రూపములును పరమేశ్వరునివే యగుచున్నవి. త్రివృత్కరణమైతేనో కేవలము చతుర్ముఖునకు నశక్యంబగునది. తేజస్సు, ఉదకము, పృథివి అనునవి పరమేశ్వరునిచే కలుపఁబడిన తరువాతనే బ్రహ్మాండము ఏర్పడునట్టిది. త్రివృత్కరణము పిదపనే అట్టి బ్రహ్మాండమున చతుర్ముఖాదులు సంభవించువారు.

ఇందుకు పూర్వోక్తమైన "అండం హిరణ్మయం మధ్యేసముద్రం రుద్రస్య వీర్యా త్ప్రథమం సంబభూవ, తత్ర బ్రహ్మవిష్ణుర్జాతో జాతవేదాః" అను శ్రుతియు ప్రబలప్రమాణమగునది.

ప్రశ్న : ఓయీ ? త్రివృత్కరణమునకు కేవలము చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే కర్త యగును. ఎట్లనఁగా ? అండము పుట్టిన పిదప చతుర్ముఖునిచే జనింపఁజేయఁబడిన ప్రాణులలో త్రివృత్కరణముఁదగు విధానమును దిగువ శ్రుతియందు గాననగును.

"యథా ఖలు సౌమ్యేమా స్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృత్, త్రివృదేకైకా భవతి, తన్మే విజానీహీతి; అన్న మసితం త్రేధా విధీయతే, తస్య యః స్థవిష్ఠోధాతు స్తత్పురీషం భవతి, యో మధ్యమ స్తన్మాంసం, యోఽణిష్ఠ స్తన్మనః"

సౌమ్యుడా ? బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులనఁబడు మువ్వురు దేవతలు పృథివీజల తేజస్సుల ద్వారా ప్రాణిశరీరమునఁ బ్రవేశించి యొక్కొక దానిని మూడుమూడు విధములుగచేయు నంశమును నా వలనఁ దెలిసికొనుము !

భుజింపఁబడిన అన్నము ముత్రిధముగా పరిణమింపఁజేయఁబడును. ఎట్లనఁగా ? ఆహారముఁదగు స్థూలభాగము మలంబగును. మధ్యమభాగము మాంసంబగును. సూక్ష్మభాగము మనస్సగును."

ఉత్తరము :

సూ. "మాంసాది భౌమం యథాశబ్ద మితరయో శ్చ" 2-4-18

"అన్న మశితం త్రేధా విధీయతే" ఇత్యాది సందర్భమున చూపబడిన త్రివృత్కరణము అనఁగా ? బ్రహ్మాండములో ప్రాణులు భుజించు అన్నము మున్నగునవి పరిణమించు విధానము పూర్వోక్తమైన పృథివ్యప్తేజస్సుల త్రివృత్కరణమునకన్న భిన్నంబైనదేను : అట్లుకానియెడల భుక్తమైన అన్నము పరిణమించుటలో పురీషమునకన్న మాంసమనస్సులు సూక్ష్మంబులగుటఁజేసి పృథివీ సంబంధములేనివై జలతేజః సంబంధము కలవి కావలసివచ్చును. అట్లైనచో "అన్నమశితం త్రేధా" అనుచో చెప్పఁబడిన పృథివీ త్రివిధభావముఁదగు నుపక్రమము; "అన్నమయం హి సౌమ్య మనః" అనుచో తెలుపఁబడిన మనస్సుఁదగు భౌమత్వంబును విరోధించును. మఱియు పృథివీ భిన్నములగు జలతేజస్సులు త్రివిధములగుటయు విరుద్ధంబగునది.

కావున పురీషమువలె మాంసము మనస్సున్ను భౌమంబులనియు మూత్రము వలె రక్తము ప్రాణవాయువున్ను జలసంబంధములనియు అస్థి (ఎముక) వలె మజ్జావాక్కులు తేజః సంబంధము గలవనియు గ్రహింపనగును.

ప్రశ్న : ఓయీ ? బ్రహ్మాండోదయమునకంటె ముందు తేజోజలభూములు త్రివృత్కృతములగుచో ప్రతిభూతము (పృథివ్యాదికము) ముప్విధమగు నెడల బ్రహ్మాండము ఏర్పడిన తరువాత గూడా భూమియనియు జలమనియు తేజస్సనియు వ్యవహరించుట యెట్లు పొసగును ?

ఉత్తరము :

సూ "వైశేష్యాత్తు తద్వాద స్తద్వాదః" 2-4-19

పృథివిలో భూభాగము సగము జలతేజస్సులు మిగతా సగమగుటఁజేసి పృథివియనియు అటులే జలమనియు తేజస్సనియు వ్యవహారము గావింపబడుచున్నయది.

అందువలన పరమేశ్వరుఁడే త్రివృత్ కరణముఁగావించువాడనియు త్రివృత్కృతములైన తేజోజల భూములచే నేర్పడు బ్రహ్మాండమున రుద్రనారాయణ చతుర్ముఖుల ద్వారా సకలచరాచరమునకు నామరూపములను కల్పించు

వాడు శివుఁడే నసియు ప్రతిపాదించుట సకలప్రమాణయుక్తి సమ్మతమై సమంజసం బగుచున్నయది.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసాసూత్ర భాష్యమునందు
రెండవ యధ్యాయముఁదగు నాలుగవ పాదము
శ్రీకంఠమణి ప్రభామయూఖంబను ఆంధ్రానువాదముతో
ద్వితీయాధ్యాయము సర్వంబు సమాప్తము

సారాంశము

ఈ రెండవ అధ్యాయమున నాలుగు పాదములయందు-ప్రకృతి జగత్కారణమను కపిలసాంఖ్యవాదముఁదగు నిరాకరణము, హిరణ్యగర్భప్రోక్తమగు ప్రధానకారణవాదముఁదగు నిరాకరణము, ప్రపంచమునకు బ్రహ్మమే నిమిత్త కారణము ఉపాదానకారణంబగునని నిరూపించుటయు, పరమేశ్వరుఁడు సర్వ స్వతంత్రుఁడగుటచే జగమును లీలార్థము సృజించుననుటయు, అణుకారణవాదమును నిరాకరించుటయు, బౌద్ధుల విజ్ఞాన క్షణికశూన్య వాదములను నిరాకరించుటయు, జైనుల శరీరపరిమాణజీవస్థితి వాదమును ఖండించుటయు, పాశుపతుల కేవల నిమిత్తకారణ వాదమును త్రోసి పుచ్చుటద్వారా శివాగమప్రామాణ్యమును నిరూపించుటయు, పాంచరాత్రుల జీవోత్పత్తివాదమును నిరాకరించుటయు, ఆకాశాది పంచభూతములు, దశేంద్రియములు, పంచప్రాణములు, మనోబుద్ధ్యాది అంతఃకరణము, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులును పరమేశ్వరునివలననే ఆవిర్భవించునవి (వారు) అని సిద్ధాంతపఱచుటయు తదితర ముఖ్యాంశములను విశదపఱచుటయు ప్రశ్నోత్తర రూపముగ వ్రాయఁబడినవి.

గాన జిజ్ఞాసువులు-ఓపికతో చదివి-అర్థము కాని సందర్భమును గురుముఖతః తెలిసికొనగలరని ప్రోత్సహించుచున్నాను.

నిర్మల శంకరశాస్త్రి
10-8-1994

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

తృతీయాధ్యాయము

ప్రథమపాదము

ఆంధ్రీకరణము

తదంతర ప్రతిపత్త్యధికరణము

సూ. "తదంతర ప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరిష్వక్తః
ప్రశ్న నిరూపణాభ్యామ్" 3-1-1

ప్రథమాధ్యాయమున నిరూపింపఁబడిన బ్రహ్మకారణవాదముఁదగు సమన్వయమునకు గల విరోధమును ద్వితీయాధ్యాయమునందు పరిహరించితిమి. ఎట్లనఁగా? మొదటి పాదమున సాంఖ్యులు మున్నగువారి తర్కవిరోధము తొలగింపఁబడినది. రెండవ పాదమునందు ప్రధానము జగత్కారణము మొదలగు వాదములలో తర్కవిరోదము చూపఁబడినది. మూడవ పాదమున పంచభూతముల యుత్పత్తిఁదగు నవాంతరవిరోధమును పరిహరించుట ద్వారా జీవుఁడు నిత్యత్వము మున్నగు ధర్మములు గలవాడని ప్రతిపాదింపఁబడినది. నాలుగవ పాదములో ప్రాణవాయువు యొక్కయు ఇంద్రియముల యొక్కయు స్వరూపమును మఱియు ప్రాణము ఇంద్రియములును బ్రహ్మమునుండి ఉదయించుటను అన్నిటిఁదగు నామ రూపకరణము బ్రహ్మమువలననే సంభవించు నను నంశమును వక్కాణింపనైనది.

ఈ మూడవ యధ్యాయమున ప్రథమ పాదమునందు నిత్యత్వాదులతో కూడిన జీవాత్మకు గమనాగమన (పరలోకమునకు వెళ్ళుట, ఇహలోకమునకు వచ్చుటయు) నిరూపణము గావింపబడుచున్నయది. ద్వితీయపాదమున జీవుని

స్వప్నాది అవస్థలను నిరూపించుట ద్వారా పరమేశ్వరుని స్వరూపలక్షణము ప్రతి పాదింపఁబడును. మూడవ పాదమునందు పరమేశ్వరుని ఉపాసన విధానముల యందలి ధర్మ (గుణ) ముల యుపసంహారమును గాననగును. నాలుగవ పాద మున ఆశ్రమాది ధర్మములు తెలుపఁబడును.

ఇఁట మొదటి యధికరణమునందు జీవాత్మ పరలోకమును గురించి వెళ్ళుట యందును భూలోకమునకు వచ్చుటయందును రెండవ దేహమును పొందుటకై సూక్ష్మభూతములతో కూడి వెళ్లునా? లేక సూక్ష్మభూతములను విడనాడియే వెళ్లునా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : దేహమునుండి వెళ్ళునపుడు జీవుఁడు-రాబోవు జననమునకు వలయు బీజములగు సూక్ష్మభూతములను విడనాడియే ప్రయాణమును చేయునని చెప్పవలెను. ఎందుకనఁగా ? పంచభూతములు అంతటను సులభములగుటఁజేసి జీవుఁడు శరీరమునుండి నిష్క్రమించుతఱి ఆకాశాది సూక్ష్మభూతములను గొంపో వుట వృథాశ్రమ యగును కాదా ?

ఉత్తరము : జీవాత్మ-మరియొక దేహమును పొందుటకై సూక్ష్మభూతము లతో కూడియే పయనించునని పంచాగ్ని విద్యయందలి ప్రశ్నోత్తరముల సంద ర్భము విశదీకరించినది. ఎట్లనఁగా? ఆరుణేయుడైన శ్వేతకేతువును గురించి పాంచాలరాజైన ప్రవాహణుఁడు "వేత్థ యథా పంచమ్యా మాహుతా వాపః పురుష వచసో భవంతి" "ఆపః అనగా ఉదకములు ఉపలక్షణముగా గల పంచభూతములు మున్నగువానితో కూడిన సూక్ష్మశరీరముగల జీవాత్మ-ఐదవ అహుతియగు రేతస్సు నందు ఎట్లు ఒకానొక శరీరము గలవాడగును ?" అను ప్రశ్నకు సమాధానముగా ద్యులోకమును మేఘమును పృథివిని పురుషుని వనితను పంచాగ్నులుగా నిరూపించి యవ్వానియందు శ్రద్ధను చంద్రుని వర్షమును అన్నమును రేతస్సును అహుతు లుగా ప్రతిపాదించి తరువాత "ఇతి తు పంచమ్యా మాహుతా వాపః పురుషవచసో భవంతి" "ఇవ్విధముగానే పంచమఆహుతియగు పురుషేంద్రియమునందు ఉదకాది సూక్ష్మభూత పరివేష్టిత జీవుఁడు స్వకృతకర్మ కనుకూలమైన కళేబరము గల వాడగును." అని వివరించినవాడు.

ఈ సందర్భమున నీ సారాంశమును దిగువవిధము గ్రహింపనగును. బ్రాహ్మణాదిదేహమునందు గల జీవుఁడు-స్వాహాదానాది పుణ్యకర్మల నాచరించి

యవ్వాని ఫలము ననుభవించుటకు ఈ శరీరము నుండి బయలుదేరి తన దేహము నందున్నట్టి ఇతర సూక్ష్మభూతములతో కూడియున్న సూక్ష్మ ఉదకములను వెంటనిడుకొని ప్రథమ అగ్నిగా నిరూపింపఁబడు స్వర్గలోకముఁజెంది యట అమృతమయ దేహాకారముగా పరిణమించు పూర్వ ఉదకములవలన దేవతలకు శేషభావమును పొంది దేవతలతో గూడ స్వర్గమునందు భోగవిశేషముల ననుభవించి భుక్తావశిష్టము బ్రాహ్మణాదిదేహము నొసగునది యగు కర్మతోగూడి మఱల నీ లోకమున కేతెంచి కర్మనాచరించుటకు పూర్వోక్త ఉదకములఁగలసిన వాడై ద్వితీయ అగ్నియగు మేఘము నాశ్రయించి వర్షధారల ద్వారా తృతీయాగ్నిగా భావింపఁబడు భూమిఁబ్రవేశించి ఆహారముగా పరిణమించు వ్రీహ్యాది ధాన్యము ద్వారా చతుర్థాగ్నియగు పురుషునిఁజేరి పురుషునియందు శుక్లాకారముగా పరిణమించు సూక్ష్మఉదకాది భూతముల నాశ్రయించియే పంచమ అగ్నిగా నిర్ణయింపఁబడు వనితయందు చొరబడి యట దేహాకారముగా పరిణమించునవి పురుషశబ్దముతో చెప్పఁబడునవి యగు ఉదకాది సూక్ష్మభూతములవలన స్వకృతము ననుసరించు బ్రాహ్మణాదిదేహముతో జన్మించువాడగును.

కావున జీవాత్మ - సూక్ష్మభూతములఁజెందియే రెండవ దేవమానవాది జన్మలు గలవాడగునని ముఖ్యముగా తెలియనగును.

సూ. "త్ర్యాత్మకత్వా త్తు భూయస్త్వాత్" 3-1-2

తేజోజలభూమ్యాత్మకమగు సమస్తంబును త్రివృత్కరణముతో ముప్విధం బగుటఁజేసి మరియొకభూతములతో కూడిన యుదకములే శరీరములో రసరక్తాది కార్యము నెక్కువగా గావించునవి కావున నిట అప్ఛబ్దమును ముఖ్యముగా గ్రహింపవలసివచ్చెను. ఇందువలన "పంచమ్యా మాహుతా వాపః" ఇత్యాదిని కేవలము అప్ఛబ్దము నుపయోగించుటలో విరోధమెద్దియు లేదని తెలియవలెను.

సూ. "ప్రాణగతేశ్చ" 3-1-3

"ప్రాణమనూత్క్రామంతం సర్వేప్రాణా అనూత్క్రామంతి" అను శ్రుతియందు జీవుని వెంట ఇంద్రియములు వెళ్ళునని యుండుటచే ఇంద్రియముల కాశ్రయమగు సూక్ష్మదేహము గూడ నిష్క్రమించుటవలనను భూతసూక్ష్మములతోడను తదాశ్రయమగు సూక్ష్మదేహముతోడను జీవుఁడు బయలుదేరునని తెలియనగును.

మరియొక ఆశంకకు సమాధానముగా దిగువ సూత్రమును నిరూపించిన వారు.

సూ. ఆగ్న్యాదిగతిశ్రుతే రితి చేన్న, భాక్తత్వాత్ 3-1-4

ప్రశ్న : "యత్రాస్య పురుషస్య మృతస్యాగ్నిం వాగప్యేతి వాతం ప్రాణశ్చక్షు రాదిత్యమ్" "పురుషుఁడు మరణించుచుండగా వాక్కు అగ్నిఁజెందును. ప్రాణము వాయువుఁగలియును. నేత్రము సూర్యునాశ్రయించును" ఇత్యాదిశ్రుతిని వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములు అగ్నిమున్నగువానిలో కలియునని వినఁబడుటచే జీవాత్మ-దేహమునుండి వెళ్ళునపుడు ఇంద్రియములు సహగమనము చేయవని చెప్పవలెను గాదా ?

ఉత్తరము : వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములు తమయందభిమానము గల అగ్ని మున్నగు దేవతలఁజెందునని చెప్పుట ముఖ్యము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా ? "ఓషధీ ర్లోమాని, వనస్పతీన్ కేశాః" "రోమములు ఓషధులను తల వెంట్రుకలు వనస్పతులఁజెందును" అను పాఠము ననుసరించి "యత్రాస్య పురుషస్య" ఇత్యాధి వాక్యము పఠింపఁబడినది. ఇఁట వాస్తవముగా వెంట్రుకలు మున్నగునవి మృత శరీరము నాశ్రయించి యుండునవి యైనను వనస్పత్యాదులఁ జెందుననుట గౌణమైనట్లు వాగాదీంద్రియములు అగ్న్యాది దేవతలను పొందుటయు ముఖ్యము కాకుండుట గమనింపఁదగినది.

సూ. "ప్రథమేఽశ్రవణా దితి చేత్తా ఏవ హ్యుపపత్తేః 3-1-5

ప్రశ్న : పంచాగ్నులలో మొదటిదైన ద్యులోకాగ్నియందు చెప్పఁబడనందున నుదకములు జీవాత్మవెంట బయలుదేరవని తెలియుచున్నది. మఱియు "ఏతస్మి న్నగ్నౌ దేవాః శ్రద్ధాం జుహ్వతి" "స్వర్గలోకమనఁబడు అగ్నియందు దేవతలు శ్రద్ధను హవనముఁజేయువారు" అను శ్రుతివాక్యము ననునరించి పంచమాగ్నియందు శ్రద్ధ యనియే చెప్పవలెను కాని యుదకములని చెప్పుట సరిపడదు గదా !

ఉత్తరము : ఉదకములే శ్రద్ధాశబ్దముతో చెప్పఁబడును. ఎట్లనఁగా ? ఉదకములఁగూర్చి ప్రశ్నించినపుడు శ్రద్ధయని సమాధానము లభించినందున శ్రద్ధా శబ్దము నీటియందు సరిపడుచున్నయది. ఇందుకు "శ్రద్ధా వా ఆపః" అను శ్రుతియే ప్రబలప్రమాణ మగును.

మరియొక ఆశంకకు దిగువ సూత్రము సమాధానము

సూ. "అశ్రుతత్వా దితి చే న్నేష్టాదికారిణాం ప్రతీతేః" 3-1-6

ప్రశ్న : ఈ సందర్భమున ప్రశ్నోత్తరములయందు ఉదకములే స్ఫురించు చున్నవి కాని యవ్వానితో కౌగలింపఁబడిన జీవాత్మ బోధపడుట లేదు గదా ?

ఉత్తరము : ఇదే సందర్భమున తరువాత "అథ య ఇమే గ్రామే ఇష్టా-పూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే, తే ధూమ మభిసంభవంతి, ధూమాద్రాత్రిం, రాత్రే రపరపక్ష మపరపక్షా ద్యాన్ షడ్దక్షిణైతి మాసాం స్తా నైతే సంవత్సర మభి ప్రాప్నువంతి, మాసేభ్యః పితృలోకం, పితృలోకా దాదిత్య, మాదిత్యా చ్చంద్ర మస మేష సోమో రాజా తద్దేవానా మన్నం, తం దేవా భక్షయంతి, తస్మిన్ యావత్సంపాత ముషిత్వాఽథై త మేవాధ్వానం పున ర్నివర్తంతే. యథేతమాకాశ మాకాశా ద్వాయుం, వాయు ర్భూత్వాధూమో భవతి, ధూమోభూత్వాఽభ్రంభవతి, అభ్రంభూత్వా మేఘో భవతి, మేఘో భూత్వా ప్రవర్షతి, త ఇహ వ్రీహియవా ఓషధివనస్పతయ స్తిలమాషా ఇతి జాయంతే, అతోవై ఖలు దుర్నిష్ప్రపతరం యో యో హ్యన్న మత్తి, యో రేతః సించతి తద్భూయ ఏవ భవతి"

"జీవాత్మలు భూలోకమున యజ్ఞములను వాపీకూపతటాకాదులను త్రికరణశుద్ధిగా గావించి జీవితాంతమున పొగలో పయనింతురు. ఆ పిమ్మట రాత్రి యందభిమానముగల దేవతల నాశ్రయించి కృష్ణపక్షాభిమానులగు అమరులఁజెంది దక్షిణాయనమునందభినివేశము గల దివ్యవ్యక్తులఁదెసకు వెళ్ళుదురు. ఆ తరువాత దక్షిణాయనగత మాసషట్కమునుండి పితృలోకమును, పితృలోకమునుండి సూర్యుని, సూర్యునుండి చంద్రునాశ్రయింతురు. చంద్రసన్నిధినుండు జీవులు చంద్రసమాన స్వరూపము గలవారై దేవతలకు శేషభావము నొంది యట కర్మ భోగము వరకు నివసింతురు. పిమ్మట యత్కించిత్ కర్మశేషమును వెంట నిడుకొని పూర్వోక్త మార్గము ననుసరించియే స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు మఱలి వత్తురు. ఎట్లనఁగా? మొదట ఆకాశమునఁబ్రవేశించి వాయువు నాశ్రయించి వాయువు ద్వారా ధూమముఁజెందుదురు. ధూమముద్వారా మేఘములో చొఱబడి మేఘమునుండి వర్షముద్వారా వరిధాన్యములయందు ఓషధివనస్పతులలోను అథవా నువ్వులు మినుములు

ములు గోధుమలు మున్నగు ధాన్యములయందును ప్రవేశింతురు. ఈధాన్య ప్రవేశము తప్పించుకొన నలవి గానిదగును. ఇఁక నెవరెవరు ఏయే ఆహారము ననుభవింతురో రేతస్సుగా పరిణమించు ఆ యా భుక్తాన్నముద్వారా వారువారు గర్భమునఁ బ్రవేశించి క్రమాభివృద్ధిని వ్యక్తులుగా జన్మింతురు." అను శ్రుతియందు స్వర్గమున చంద్రుల లగుదురని చెప్పఁబడిన జీవులు అమృతమయ దేహములతో పుణ్యఫలము ననుభ వింతురనియు పుణ్యకర్మ ముగిసిన పిమ్మట భూలోకమునకేతెంచి గర్భవాసము నొందుదురనియు నిరూపించుటఁజేసి యజ్ఞాది పుణ్యకర్మల నాచరించు జీవులే "తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాః శ్రద్ధాం జుహ్వతి, తస్యా ఆహుతేః సోమో రాజా సంభవతి" "అగ్నివంటి స్వర్గమునందు దేవతలు శ్రద్ధయనఁబడు ఉదకాదివిశిష్ట సూక్ష్మదేహముతోకూడిన జీవాత్మను ప్రవేశింపఁజేయుదురు గావున నాతడు చంద్రునివలెఁ బ్రకాశించు రూపము గలవాడగును." అను శ్రుతియందు సోమ రాజశబ్దముతో జ్ఞాపకము గావింపఁబడినందున నీ సందర్భమున ప్రశ్నోత్తరముల యందు ఉదకములతో కూడియున్న జీవులే "ఆపః, అను శబ్దముతో చెప్పఁబడు చున్నవారు కావున నెట్టి విరోధంబును లేదు.

సూ. "భాక్తం వాఽనాత్మవిత్త్వాత్ తథా హి దర్శయతి" 3-1-7

ప్రశ్న. "ఏష సోమో రాజా తద్దేవానా మన్నం, తం దేవా భక్షయంతి" అనుచో సోమరాజభావముగల వాడే దేవతలతో ననుభవింపఁబడునని వినఁబడు చున్నందున నిట్టివాడు జీవుఁడు కాజాలడు గదా ?

ఉత్తరము ; ఇఁట దేవతలతో ననుభవింపఁబడునని చెప్పుటలో సారాంశ మేమనఁగా ? భూలోకమందున్నపుడు పరమేశ్వరోపాసనరహితులై కేవలము కామ్యకర్మల నాచరించి స్వర్గముఁజెందినవారు దేవతలకు పరిచారకులు అఁగా నవ్వారి యానతిని స్వర్గసుఖము ననుభవించువారని తెలియునది. మరియు "యథా పశురేవం స దేవానామ్" అను శ్రుతియు పరమేశ్వరు నుపాసింపనివారు (మానవు లకు పశువులవలె) దేవతలకు నుపకరణములగుదురని వక్కాణించినది. అందు వలన శివోపాసకులు పరమేశ్వరునికి నుపకరణములగునట్లు- అనుపాసకులు దేవోపకరణములగుదురనియు జీవుఁడు సర్వథా దేహాంతరము నొందుటలో భూత సూక్ష్మములఁగూడుకొనియే ప్రకృత శరీరమునుండి బయలువెడుననియు సిద్ధాం తము.

కృతాత్యయాధికరణము

సూ. "కృతాత్యయేఽనుశయవాన్ దృష్టస్మృతిభ్యాం యథేత మనేవం చ" 3-1-8

పూర్వాధికరణమునందు జీవాత్మ - భూతసూక్ష్మములతో కూడిన లింగ శరీరము గలవాడయ్యే స్వర్గాదిలోకములఁ బ్రవేశించి దేవాదిశరీరమున నిజకర్మ ననుసరించి సుఖము ననుభవించునని నిరూపింపఁబడినది.

ఐతే నీ యధికరణమునందు స్వర్గాదిలోకములయందు సుఖభోగము ముగిసిన పిమ్మట జీవుఁడు భూలోకమునకు కర్మశేషముతో గూడి నవతరించునా? లేక పూర్తిగా కర్మల ననుభవించియే వచ్చునా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఈ సందర్భమున పురుషుఁడు ఎట్టి కర్మశేషము లేకయే స్వర్గము నుండి యీ లోకమును గురించి వచ్చునని చెప్పుట సమంజసమని తోచెడిని. అనుశయమనఁగా? జీవు ననుసరించు కర్మశేషమగును. స్వర్గమునుండి యవతరించు పురుషునకు కర్మశేషము సంగతము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా? "యావత్సంపాత ముషిత్వా అథైతమేవాధ్వానం పునర్నివర్తంతే" "సంపాతము (కర్మసమూహము) అనుభుక్త మగువరకు స్వర్గాదిలోకములయందు నివసించి తరువాత ఆకాశాది మార్గమున భూలోకమునకు ప్రాణులు మఱలివత్తురు" అను శ్రుతి అనుశయ(కర్మశేష)మును గూడ స్వర్గమున జీవుఁడనుభవించునని తెలుపుచున్నందున స్వర్గాది లోకములయందే నిశ్శేషముగా కర్మఫలము ననుభవించి కర్మరహితుడయ్యే జీవుడు (స్వర్గమునుండి) దిగి వచ్చునని భావింపవలెను గదా?

ఉత్తరము : సుకృతభోగము తరువాత స్వర్గము నుండి యవతరించునపుడు కర్మశేషముఁగూడియే వచ్చునని దిగువ నుదహరింపఁబడిన శ్రుతిస్మృతులఁ బట్టి విదిత మగుచున్నది.

"రమణీయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే రమణీయాం యోని మాపద్యేరన్ బ్రాహ్మణయోనింవా క్షత్రియయోనింవా వైశ్యయోనింవా: అథ య ఇహ కపూయ చరణా అభ్యాశో హ యత్తే కపూయాం యోని మాపద్యేరన్ శ్వయోనిం సూకర యోనింవా చండాలయోనింవా" శ్రుతి.

"చరణమనఁగా కర్మశేషము; పుణ్యకర్మశేషముగలవారు స్వర్గమునుండి యవతరించిన వెంటనే శ్రేష్ఠమైన బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యాది జన్మముల నొందుదురు. ఇఁక పాప కర్మశేషము గలవారు నరకాదులనుండి బయలుదేరిన తోడనే కుక్కజన్మనుగాని పందిశరీరమునుగాని చండాలాది దేహములఁగాని పొందుదురు".

"జాయంతే పుణ్యకర్మణా"స్మృతి.

"పుణ్యకర్మశేషముతోడను లేక పాపకర్మశేషముతోడను భూలోకమున జీవులు జన్మింతురు."

అట్లు కానియెడల తత్కాలమున జన్మించిన బాలుఁడు ధర్మమును గాని అధర్మమునుగాని చేయువాడు కాకుండుటచే సుఖమునుగాని దుఃఖమునుగాని యనుభవించుట పొసగకుండును. కావున కర్మశేషముఁగూడియే పూర్వము మరణానంతరము ఏమార్గమునవెళ్ళినాడో ఆమార్గము ననుసరించియైనను మరియొక మార్గమునైనను భూలోకమునకేతెంచునని తెలియునది.

ధూమము రాత్రి కృష్ణపక్షము దక్షిణాయనము షణ్మాసములు పితృలోకము ఆకాశము అనువాని క్రమముగాను మరియొక విధముగాను జీవుఁడు వచ్చునని సారాంశము.

మరియొక ఆశంకకు మతాంతరమున సమాధానము దిగువ సూత్రము.

సూ. "చరణా దితి చేన్న, తదుపలక్షణార్థేతి కార్ష్ణాజినిః" 3-1-9

ప్రశ్న : "రమణీయ చరణాః" "కపూయ చరణాః" అనుచో చరణ శబ్దము ఉన్నంతమాత్రమున అనుశయమను నర్థమును చెప్పరాదు. వస్తుతః చరణశబ్దము సంధ్యావందనాది స్మార్తాచారమును తెలుపునది గదా!

ఉత్తరము : అట్లు కాదు. చరణశబ్దఘటితమైన శ్రుతి - అనుశయమే ఉపలక్షణముగా గల కర్మసమూహమును నిరూపించినది కావున నట్టి కర్మసమూహమే స్వర్గసుఖాదుల నొనగూర్చునని కార్ష్ణాజిని యభిప్రాయము.

సూ. "ఆనర్థక్యమితి చేన్న తదపేక్షత్వాత్" 3-1-10

ప్రశ్న : చరణశబ్దమునకు సశేషమగు కర్మసమూహమను నర్థముఁ జప్పిన యెడల స్మార్తాచారమునకు ఉపయోగము లేమింజేసి సంధ్యావందనాదికము నిరర్థకమగును కాదా ?

ఉత్తరము : సుకృత (పుణ్యకర్మ) మంతయు సంధ్యావందనము మొదలగు నిత్యకర్మను పురస్కరించుకొనియే యుండునది.

శ్లో॥ సంధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్య-మనర్హః సర్వకర్మసు ।
యదన్య త్కురుతే కర్మ - న తస్యఫల భాక్ భవేత్॥

ప్రతిదినము సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను ఆచరింపనివాడు ఇతర పుణ్యకర్మల నన్నిటి నాచరించుటకు వలయు నధికారమును గోల్పోవును. ఒక వేళ నిత్యకర్మలఁ గావింపక కామ్యకర్మల నాచరించునెడల నట్టి పుణ్యములు ఫలింపకుండును.

అనఁగా సంధ్యావందనాది స్మార్తాచారము - కర్మాధికారమును నిరోధించు నపవిత్రత్వమును కలుగఁజేయు పాపములను బోకార్చును గావున స్మార్తాచారము నిరర్థకము కాజాలదని భావము.

సూ. "సుకృతదుష్కృతే ఏవేతి తు బాదరిః 3-1-11

"రమణీయచరణాః" "కపూయచరణాః" అనుచో గల చరణశబ్దముతో సుకృతము దుష్కృతంబును చెప్పఁబడుచున్నవి. "పుణ్యకర్మము ఆచరించుచున్నవాడని" లోకమున ప్రసిద్ధిని గాననగునని బాదరిమహర్షి భావించెను. ఇదియే సూత్రకారుని మతము.

ఆచరణశబ్దము పుణ్యాపావములఁ జెందునదియేను; ప్రతి పుణకర్మయు స్మార్తాచారమును పురస్కరించుకొని యుండునదని మేమును అంగీకరించితిమి.

ఇందువలన సుకృతము దుష్కృతము అనువాని శేషము (అనుశయము) గలవాడయ్యే జీవుఁడు స్వర్గాదులనుండి యవతరించునని విశదమైనది.

అనిష్టాదికార్యధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "అనిష్టాదికారిణా మపి చ శ్రుతమ్" 3-1-12

జ్యోతిష్టోమాది యాగములను ఆరామకూపాది అపూర్తములను చేయువారికి చంద్రలోక(స్వర్గ) గమనము ఉన్నట్లు పుణ్యముల నాచరింపక పాపములఁ గావించినవారికిని చంద్రగమనము కలదా? లేదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న. ఇట్టి సందర్భమున ఇష్టాపూర్తములను చేయనివారు గూడ చంద్రలోకమునకు వెళ్లుదురని "య ఏవై కే చాస్మా ల్లోకాత్ ప్రయంతి చంద్రమసమేవ తే సర్వే గచ్ఛంతి" "ఈ లోకమునుండి వెళ్లువారందరు చంద్రుడు మొదలగు దేవతలు నివసించు స్వర్గముఁ బ్రవేశింతురు" అని-శ్రుతి తెలుపుచున్నందున పుణ్యాత్ములకు పాపాత్ములకును సర్వసాధారణముగా చంద్రలోక గమనము కలదని తెలియుచున్నయది.

ఒకవేళ పాపాత్ములకు చంద్రలోకమున సుఖానుభవము లేదందురేని-నరకాదులయందు పాపఫలము ననుభవించినపిమ్మట భూలోకమున శరీరముఁ గ్రహించుటకు ఐదవ ఆహుతియగు రేతస్సుఁ బ్రవేశించుటకై మొదటి ఆహుతియగు శ్రద్ధను పొందుటకు స్వర్గ (చంద్ర) గమనము అనివార్యంబగుచున్నయది.

కావున ఇష్టాపూర్తాదుల నాచరింపనివారికిని చంద్రగమనము సమంజసంబే యగును కాదా?

ఉత్తరము:

సూ. "సంయమనే త్వనుభూయేతరేషా మారోహావరోహౌ తద్గతిదర్శనాత్" 3-4-13

ఇష్టాపూర్తాది పుణ్యములను చేయనివారు చంద్రలోకమునకు వెళ్ళజాలరనియు యమలోకమునందు కర్మఫలము ననుభవించి దిగి వత్తురనియు ఇట్టిదే అవ్వారి ఆరోహణము అవరోహణంబుననియు తెలియునది. ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము "వైవస్వతం సంగమనం జనానామ్" "జనానాం=అనగా పాపాత్ములకు యమలోకము గమ్యస్థానమగును" చంద్రలోకమునఁబడు స్వర్గమునకు వెళ్ళుట పుణ్యభోగము కొరకనియు ఐదవ ఆహుతిఁబొందు స్త్రీరూప అగ్నిఁజెందుటకు గాదనియు గ్రహింపనగును. పూర్వము ద్రోణాచార్యుడుమున్నగువారు స్త్రీరూపాగ్నియందు వలయు

ఆహుతి లేకయే జన్మించుట గమనింపఁదగినది. కావున పాపాత్ములకు యమలోక ప్రాప్తియే సమంజసంబైనదని సారాంశము.

సూ. "స్మరంతి చ" 3–1–14

శ్లో॥ సర్వే చైతే వశం యాంతి–యమస్య భగవన్ కిల;

"పాపాత్ములందరు యమధర్మరాజు అధీనులగుదు" రని పరాశర స్మృతి మొదలగు ప్రమాణములు చాటుచున్నవి.

సూ. "అపిచ సప్త" 3–1–15

సాధారణముగా పాపఫలము ననుభవించుటకు యమలోకము సరిపడును గాని యపరిమితపాపములఁ గావించినవారు తమ పాపఫలముల ననుభవించుటకు పాతాళమునందు రౌరవాదిమహానరకములు ఏడు కలవని స్మృతికారులు నిరూపించిరి.

సూ. "తత్రాపి చ తద్వ్యాపారా దవిరోధః" 3-1-16

చిత్రగుప్తుడు మొదలగువారి ఏలుబడిలో నున్న రౌరవాది నరకములయందును చిత్రగుప్తాదులను ప్రేరేపించు యముని శాసనముండుటఁజేసి యమలోకము నరకములున్ను యమాధీనములనుటలో విరోధమేమియు లేదు.

సూ. "విద్యాకర్మణో రితి తు ప్రకృతత్వాత్" 3–1–17

విద్యయనఁగా-శివోపాసనము, కర్మయనగా-పుణ్యములనాచరించుట, ఇవ్వానికి బ్రహ్మప్రాప్తియు స్వర్గప్రాప్తియు ఎట్లనఁగా?

"తద్య ఇత్థం విదు ర్యే చేమేఽరణ్యే శ్రద్ధా తప ఇత్యుపాసతే తేఽర్చిష మభిసంభవంతి, అథ యఇమే గ్రామే ఇష్టాపూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే తే ధూమ మభిసంభవంతి" శ్రుతి.

"అరణ్యము మొదలగు పవిత్రస్థలములయందు శ్రద్ధాభక్తులు గలవారై నక్తవ్రతాది కఠిననియమముల నవలంబించి పరమేశ్వరుని ఆరాధించువారు అర్చిరాది మార్గమున పునరావృత్తిరహితమగు శివపదమునఁ బ్రవేశింతురు. ఇఁక గ్రామము

మున్నగు చోటులయందు యజ్ఞములను ఆరామకూపాదులను దానములను గావించిన వారు ధూమాదిమార్గమున స్వర్గాది పుణ్యలోకములకు వెళ్లుదురు" అనుచో బ్రహ్మ గమనమును గురించియు చంద్రగమనమును గురించియు ఉపాసనా పుణ్యకర్మలే ప్రశంసింపబడినందున పాపాత్ములకు బ్రహ్మగమనము గాని చంద్రగమనముగాని విహితములు కాజాలవని సిద్ధాంతము.

సూ. ''న తృతీయే తథోపలబ్ధేః'' 3-1-18

కొందరికి-శరీరారంభము పంచమాగ్నియగు స్త్రీయందు ఆహుతి లేకయే సంభవించుటచేసి తృతీయస్థానీయులగు పాపాత్ములు ప్రథమాహుతి బొందుటకు స్వర్గమునకు వెళ్ళవలసిన యవసరము లేదని దిగువశ్రుతియందు గాననగును.

"అథైతయోః పథో ర్న కతరేణ చ, తానీమాని క్షుద్రాణ్యసకృదావర్తీని భూతాని భవంతి, జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్ తృతీయస్థానం, తేనాసౌ లోకో న సంపూర్యతే"

ప్రవాహణుడు ''వేత్థ యథా ఽసౌ లోకో న సంపూర్యతే" ''అనేకులు పుణ్యాత్ములు వెళ్ళినను స్వర్గలోకము పరిపూర్ణము కాదెందులకు? అని శ్వేతకేతుని ప్రశ్నించి యాతడు ప్రతివచనమును చెప్పఁజాలనందున తానే సమాధానమును దిగువవిధము వక్కాణించెను.

"దేవయాన పితృయానములనఁబడు రెండు మార్గములలో నేదే నొక మార్గమున పాపాత్ములు వెళ్ళఁజాలరు. మరియు "పుట్టుము"! "చావుము"! అను మాటలను సార్థకమొనర్చుటకు ననేకపర్యాయములు పేను ఈగ దోమ మున్నగు క్షుద్రజన్మలనుపొందుచు మరణించుచుందురు. ఇట్టి అసంఖ్యాకమైన ఆవృత్తిగల జన్మపరంపరతో కూడినది, యమలోక నరకభుక్త పాపశేషము గలవారు ఆశ్రయించునదియు తృతీయస్థానమగును. (అనగా నరకములు నరకవాసమునుండి బయలుదేరి పొందఁబడు నీచజన్మలున్ను తృతీయస్థానమనఁబడునదనియు దేవయాన పితృయానమార్గములు రెండున్ను పాపాత్ములకు లభింపవనియు భావము) క్షుద్రజంతువులకు మార్గాంతరములు అనంతములుండుట చేతను దేవయానపితృయానమార్గ ప్రాప్యమగు చంద్రలోకము పాపులకు లభింపదు.

గావునను ఎన్నియో క్షుద్రజంతువులచే భూలోకము నిండనట్లు స్వర్గలోకంబు నసంఖ్యాక పుణ్యాత్ముల వలనను సంపూర్ణము కాజాలదు.

ముఖ్యముగా పాపాత్ములే తృతీయస్థాన మనఁబడుదురు. కావున పాపాత్ములకు స్వర్గగమనము లేదని తెలియనగును.

సూ "దర్శనా చ్చ" 3-1-20

మరియు "తేషాం ఖల్వేషాం భూతానాం త్రీణ్యేవ బీజాని భవంతి, అండజం జీవజ మద్భిజ్జ మితి" జన్మించు ప్రాణులందరికి అండజత్వమనియు జీవజత్వమనియు ఉద్భిజ్జత్వ మనియు మూడే బీజములు ఒప్పారును"

అండజమనఁగా? గ్రుడ్డువలనఁ బుట్టునది, జీవజమనఁగా గర్భమువలన జనించునది, ఉద్భిజ్జమనగా భూమిఁబెకిలించుకొని జన్మించునది, ఇవ్వానిలో స్వేదజములకు ఉద్భిజ్జములకును పంచమాహ్వతి యవసరము లేదని శ్రుతియందును లోకమునందును గాననగును.

"జీవజం ఉద్భిజ్జం" అనుచో స్వేదజశబ్దము లేదు గదా యను ప్రశ్నకు సమాధానము దిగువ సూత్రము.

సూ. "తృతీయశబ్దావరోధః సంశోకజస్య" 3-1-21

సంశోకజ మనఁగా స్వేదజమగును. (అనఁగా చెమటవలనఁబుట్టు ప్రాణిజాతము) పై శ్రుతియందు మూడవదగు ఉద్భిజ్జశబ్దముతో స్వేదజము గ్రహింపఁబడుచున్నయది.

ఇత్యాది సందర్భమునఁజేసి పాపాత్ములకు స్వర్గగమనములేదని తేటతెల్లమైనది.

తత్స్వాభావ్యాపత్త్యధికరణము

సూ. "తత్స్వాభావ్యాపత్తి రుపపత్తేః" 3-1-22

సుకృతఫలము ననుభవించిన తరువాత స్వర్గమునుండి కర్మశేషముతో గూడియే జీవుఁడవతరించునని పూర్వము నిరూపింపఁబడినది. ఐతే స్వర్గమునుండి దిగివచ్చు జీవాత్మ- ఆకాశాదిభావమును పొందునని "అథైతమేవాధ్వానం పునర్నివర్తంతే, యథేత మాకాశ మాకాశా ద్వాయుం, వాయుర్భూత్వా ధూమో భవతి, ధూమో భూత్వాఽభ్రం భవతి, అభ్రం భూత్వా మేఘో భవతి, మేఘో భూత్వా ప్రవర్షతి" అను శ్రుతి విశదీకరించుచున్నందున జీవునకు ఆకాశాదిరూపము ఏర్పడునా ? లేక ఆకాశ వాయు ధూమ అభ్ర మేఘములతో సమానత్వమా? అని సంశయము కలుగుచున్నయది.

ప్రశ్న : పై శ్రుతియందు "భూత్వా" అను శబ్దముండుటఁజేసి జీవుడు స్వర్గమునుండి దిగివచ్చునపుడు ఆకాశము మున్నగు రూపములు కలవాడగునని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : స్వర్గావరోహణముఁజేయు జీవుఁడు ఆకాశాదిరూపముల నొందువాడు కాడనియు అవ్వానితో సమానభావముఁజెందుననియు చెప్పుట సమంజసంబగును. ఎందుకనఁగా ? ఆకాశాదిభావము నొందునపుడు సుఖము గాని దుఃఖము గాని యనుభవింపఁబడదు. లోకమున సుఖదుఃఖానుభవముకొరకే జీవునకు ఆ యా శరీరముల సంబంధ మేర్పడును గదా ! మఱియు ఒకనికి మరియొకని రూపము సంభవింపకుండును. కావున స్వర్గమునుండి యవతరించు జీవుఁడు ఆకాశాదిభావమును పొందునపుడు సుఖదుఃఖముల ననుభవింపడను యుపపత్తివలన తత్స్వాభావ్యమును అనఁగా ఆకాశాది సాదృశ్యమును పొందునని గ్రహింపవలెను.

నాతిచిరాధికరణము

సూ. "నాతిచిరేణ విశేషాత్" 3-1-23

స్వర్గమునుండి దిగివచ్చునవుడు ఆకాశాదులయందు తడవుఁజేయునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : అవతరణ సందర్భమున మేఘముద్వారా వర్షము కురిసిన పిమ్మట "త ఇహ వ్రీహియవా ఓషధివనస్పతయ స్తిల మాషా జాయంతే" "జీవులు వరిధాన్యములుగాను ఓషధులుగాను వనస్పతులుగాను నువ్వులు మినుములు మున్నగునవిగాను జన్మింతురు, అను శ్రుతివాక్యము. జీవాత్మలకు వ్రీహ్యాదిభావమును చెప్పుచున్నందున వ్రీహియవాదిభావమునకు ముందు ఆకాశాదులయందు జీవులు జాగుసేయవచ్చును, లేక త్వరపడవచ్చుననియు ఆలస్యమును గూర్చి గాని శీఘ్రత్వమును గురించి గాని నియమము లేదనియు చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : వరిధాన్యము మున్నగువానిఁ బ్రవేశించుటకు ముందు ఆకాశాదులయందు జీవుఁడు మిక్కిలి జాగుసేయడనియే చెప్పవలెను, ఎందుకనగా ? "అతో వై ఖలు దుర్నిష్ప్రపతరమ్" అను శ్రుతివాక్యము వ్రీహ్యాదిభావమునుండి బయలుపడుట సులభము కాజాలదని తెలుపుచున్నయది. ఐతే జీవుఁడు ఆకాశాదులయందు త్వరపడుననియు వ్రీహిధాన్యాదులయందు విలంబముఁ జేయుననియు సారాంశముగ తెలియవలెను.

అన్యాధిష్ఠితాధికరణము

సూ. "అన్యాధిష్ఠితే పూర్వవ దభిలాపాత్" 3-1-24

ఈ సందర్భమున జీవాత్మ వరిధాన్యములు మున్నగువానిని కలిసికొనునా? తద్రూపమున జన్మించునా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : "జాయంతే" అను పదము వలన జీవులు వ్రీహ్యాదిరూపమున జన్మింతురని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : వ్రీహ్యాదులు మరియొక జీవులతో నధిష్ఠింపఁబడుటఁ జేసి బ్రాహ్మణాది జన్మలను పొందు జీవుఁడు ధాన్యములయందు సంక్రమించి మాత్ర ముండును. ఆకాశాదులయందువలె ధాన్యములయందును జన్మ హేతువగు కర్మ విశేషము చెప్పఁబడనందున జీవునకు సంశ్లేషము మాత్ర మగును. "జాయంతే" అను శ్రుతి గౌణార్థకమైనది. అనఁగా జన్మార్థమును ముఖ్యముగా బోధించుటలేదు

బ్రాహ్మణాది జన్మ గల చోట "రమణీయచరణాః" "కపూయచరణాః" "శుభ కర్మాచరణ గలవారు" "దుష్టకర్మ నాచరించువారు" అను నంశము వక్కాణింపఁబడుచున్నది. కావున బ్రాహ్మణాదిజన్మలకంటె నితరములైన ధాన్యాదుల యందు జీవునకు సంబంధము మాత్రమని సిద్ధాంతము.

సూ. అశుద్ధ మితిచే న్న శబ్దాత్" 3-1-25

ప్రశ్న: స్వర్గమునుండి యవతరించు పురుషుఁడు పూర్వానుష్ఠితములైన యాగాదులయందు పశుహింసఁజేశినవాడగుటచే నశుద్ధమగు సుకృతముఁ దగు ఫలము ననుభవించుటకు ధాన్యాది జన్మల నొందవలసి వచ్చును గదా !

ఉత్తరము : "హిరణ్యశరీర ఊర్ధ్వం స్వర్గం లోక మేతి"

"యాగపశువు హింసింపఁబడినను ప్రస్తుత శరీరవిమోచన సమనంతరమే పైన స్వర్గలోకమునకు వెళ్ళును"

" న వా ఉ వేతన్మ్రియసే, నరిష్యసి"

ఓ యాగపశువా ? ఇప్పుడు నీవైతే మరణించుచులేవు, హింసింపఁబడుచు లేవు గూడా"

అనుశ్రుతులఁబట్టి యజ్ఞయాగములలో చేయఁబడు పశుహింసను అహింసగా భావింపవలెను కావున యాగాదులయందు వస్తుతః హింస లేమింజేసియట్టి సుకృతములు పరిపూర్ణశుద్ధిగలవగుటఁజేసియు స్వర్గావరోహణముఁజేయు పుణ్యాత్ములు ధాన్యాదిజన్మలను పొందువారు కాజాలరని సారాంశము.

మరియొక నుపపత్తిఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. "రేతఃసిగ్యోఽథ" 3-1-26

"యో యో హ్యన్న మత్తి యో రేతః సించతి తద్భూయ ఏవ భవతి"

"ఎవడెవడు ఎట్టి ఆహారమును భుజించునో తన్మూలకమగు రేతస్సును విడుచునో అట్టి రేతస్సువలన గొప్పవాడగును, అనఁగా శరీరియగును" అనుశ్రుతి వాక్యము -పురుషేంద్రియముఁ దగు సంబంధమును మాత్రము చెప్పుచున్నందున పూర్వము గూడ ధాన్యాదులయందు జీవునకు సంయోగంబే యని తెలియవలెను.

సూ. "యోనేః శరీరమ్" 3-1-27

జన్మించు పురుషునకు రేతస్సుద్వారా యోనిలో ప్రవేశించిన పిమ్మటనే శరీరము ఏర్పడును. కావున యోనిప్రాప్తికిముందు ఆకాశాది సర్వస్థలములయందు సంశ్లేషము మాత్రమగునని తెలియునది.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్యవిరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసాసూత్ర భాష్యమునందు
మూడవ యధ్యాయముఁదగు మొదటిపాదము
శ్రీకంఠమణిప్రభామయూఖంబను ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదారాధ్యకృత శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

తృతీయాధ్యాయము

ద్వితీయపాదము

అంధ్రీకరణము

సంధ్యాధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రములు.

సూ. "సంధ్యే సృష్టి రాహ హి" 3-2-1

ప్రథమపాదమునందు అధికారుల వైరాగ్యమును దృఢపఱచుటకు జీవాత్మం దగు పరలోకగమనము ఇహలోకాగమనము తదితరములున్ను నిరూపింపఁబడినవి. ఇఁక నీ రెండవ పాదమునందు జీవుని స్వప్నాదిదశ విచారింపఁబడును. జాగ్రత్సుషుప్తుల రెంటి సంధియందుండు స్వప్నమునందు-

"న తత్ర రథా రథయోగా న పంథానో భవంతి, అథ రథాన్ రథయోగాన్ పథః సృజతే" "రథములు గాని, రథములను వహించు అశ్వములు గాని రథమార్గములు గాని ప్రత్యక్షగోచరములుగా నుండవు. కాని రథములను రథవాహనములను మార్గములను రచించును" ఇత్యాశ్రుతి-సృష్టిఁజెప్పుచున్నందున నిద్ది జీవకృతమా పరమేశ్వరుని రచనయా అని సందేహము.

ప్రశ్న : స్వప్నసృష్టి జీవకృతమనియే తోచెడిని.

"అథ వేశాంతాః పుష్కరిణ్యః స్రవంత్యః సృజతే, సహి కర్తా" "మడుగులు

కొలనులు, నదులు ఇట్టివానిని స్వప్నమునఁ బుట్టించు జీవాత్మ కర్త యనఁదగును" అను శ్రుతివాక్యము- స్వప్నముఁగాంచు జీవుడే స్వప్నగత పదార్థములను నిర్మించునవి చెప్పుచున్నది గదా!

మఱియు

సూ. "నిర్మాతారం చైకే పుత్రాదయశ్చ" 3-2-2

"య ఏష సుప్తేషు జాగర్తి కామంకామం పురుషో నిర్మిమాణః" "ఇంద్రియములన్నియు నిద్రించినపుడు పురుషుఁడు జాగరూకుడై తన యభీష్టములను నిర్మించుకొనును" అను శ్రుతిననుసరించి జీవుఁడు స్వప్నమున కామితముల నేర్పరచుకొనువాడని కొందరు వక్కాణించుచున్నవారు. శ్రుతివాక్యగతకామ శబ్దము పుత్రాదులఁజెప్పునది. ఇద్దానికి పూర్వమగు సందర్భమున "సర్వాన్ కామాన్ ఛందతః ప్రార్థయస్వ" "కోర్కెలన్నిటిని యథేష్టము ప్రార్థించుము" అని నుడివి "శతాయుషః పుత్రపౌత్రాన్ వృణీష్వ" "శతవత్సరములు జీవించు కుమారులను మనుమలను వరించుము" అని విశదకరించినందున స్వప్నములో నెరవేరుచున్న రథాదిరచనను జీవాత్మయే గావించునని బోధపడుచున్నది కాదా?

అనఁగా కోర్కెలఁబడయుట పుత్రపౌత్రాదులను వరించుటయు జీవాత్మకు సంబంధించినవి యగుటచే నియ్యది జీవప్రకరణమగును కావున స్వప్నగత వస్తు రచనయు జీవకృతము కాదగునని సారాంశము.

ఉత్తరము :

సూ. మాయామాత్రం తు కార్త్స్న్యేనానభివ్యక్తరూపత్వాత్" 3-2-3

స్వప్నములో కనఁబడు రథములు మున్నగు వస్తువులను కల్పించువాడు పరమేశ్వరుఁడే గాని జీవుఁడు కాఁజాలడు ఒక్కడే జీవాత్మ యనుభవింపఁదగిన స్వప్న పదార్థమంతయు తత్కాలమున మాత్రము నుండునదగుటఁజేసి ఆశ్చర్యరూపమగును కావున మాయామాత్రమనఁబడుచున్నయది. జీవునికి గల సత్యసంకల్పత్వాదికము ఆచ్ఛాదింపఁబడుటచే స్వప్నమున రథాదివస్తుజాతమును జీవుఁడు కల్పించుకొనఁజాలడు. కావున "పురుషో నిర్మిమాణః" అను వాక్యము జీవునిగురించి చెప్పఁబడినది కాదని తెలియనగును.

మఱియు

"తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ, తదేవామృత ముచ్యతే,
తస్మి ల్లోకాః శ్రితాః సర్వే, తదు నాత్యేతి కశ్చన"

"అద్దియే నిర్మలమైనదనియు బ్రహ్మంబనియు అమృతమనియు చెప్పఁబడును. అట్టి బ్రహ్మమునందు లోకములన్నియు ఆధారపడియున్నవి. ఒకానొకడెవడును బ్రహ్మము నతిక్రమింపఁజాలడు."

అను వాక్యశేషమువలన నీ సందర్భమంతయు బ్రహ్మమును గురించియే యని విదిత మగుచున్నయది.

"తదేవ శుక్రమ్" ఇత్యాది వాక్యముతో నేకార్థము కలదగుటచే "సహికర్తా" అను వాక్యంబు పరమేశ్వరునిఁ జెప్పునదియేను: లోకమున ఇంద్రజాలికుడు చూపెట్టు వస్తువులను చూచువాడు మరియొకఁడు కావలెను. కాని తానే కల్పించుకొని తానే చూచుట సరిపడదు కావున స్వప్నగతసృష్టియు పరమేశ్వరకృతంబే నని విశదమైనది.

జీవుని సత్యసంకల్పత్వాదులతో కూడిన పూర్వరూపము అభివ్యక్తము కాకుండుటకు గల కారణమును దిగువసూత్రమున వక్కాణించుచున్నవారు.

సూ. పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితం తతో హ్యస్య
బంధవిపర్యయౌ" 3-2-4

జీవుఁడు అనాదికాలమునుండి చేయు అపచారముల పరంపరవలన పరమేశ్వరుఁడు జీవుని సత్యసంకల్పత్వాదికమును మఱుగుపఱచును. కావున జీవుని యపచారమును పురస్కరించుకొని సంభవించు పరమేశ్వర సంకల్పమునఁజేసి (జీవునికి)బంధము, జీవుఁడు తన్ననుసరించి చేయు నుపాసనను పురస్కరించుకొని యేర్పడు ఈశ్వరసంకల్పమువలన మోక్షంబును చేకూరునవి.

ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణమును గాననగును.

"యదా హ్యేవైష ఏతస్మి న్నుదర మంతరం కురుతే, అథ తస్య భయం భవతి. యదా హ్యేవైష ఏతస్మి న్నదృశ్యేఽనాత్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనేఽభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే, అథ సోఽభయం గతో భవతి"

శ్రుత్యర్థము- యదా = ఎప్పుడు, ఏషజీవః = ఈ జీవాత్మ, ఏతస్మిన్ = ప్రకృతము, ఆనందమయరూపము గలదియు నగు బ్రహ్మము విషయమై అరం = ఛిద్రమును అనఁగా శివోపాసనను మఱచియుండుటను, అంతరం = అవకాశము గాను, ఉత్కురుతే = లెస్సగా చేయునో, అథ = అప్పుడు, తస్య = ఆ జీవాత్మకు భయం = సంసారమున జననమరణ సుఖదుఃఖభోగాది భయము, భవతి = సంభవించును. అనఁగా జీవుఁడు ప్రప్రథమమున పరమేశ్వరు నుపాసింపక నాతని మఱచియుండుటయను అపచారమువలన సంసారప్రవృత్తుఁడయ్యెనని భావము. ఇఁక నెప్పుడైతే పూర్వపుణ్యబలమున జీవాత్మ అదృశ్యే = ప్రత్యక్షముగా గోచరింపనదియు, అనాత్మ్యే = అనుమానగమ్యము కానట్టిదియు అనిరుక్తే = శబ్దము తోడను ఇట్టిదని నిర్దేశించి చెప్పనలవి కానిదియు, అనిలయనే = ఎట్టి ఆశ్రయము లేనిదియు నగు ఏతస్మిన్ = ప్రకృతబ్రహ్మమునందు, అభయం = సర్వవిధములైన లౌకిక భయములను విడనాడుట ద్వారా ప్రతిష్ఠాం = శరణాగతిని, విందతే = పొందుచున్నాడో, అథ = ఆ సమయమున, సః = శాంభవదీక్షితుడైన జీవాత్మ, అభయం = సంసారభయనివృత్తిని, అనఁగా మోక్షమును గతోభవతి = పొందుచున్న వాడు. "సంసారమోక్షస్థితిబంధహేతుః" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యంబును బంధమోక్షములకు కారణము పరమేశ్వరుఁడే నని చెప్పుటవలన- ఆత్మానాత్మవివేకము మోక్షావహమనియు తదవివేకము బంధహేతువనియు వక్కాణించువారి యుద్దేశము శ్రుతిసూత్రవిరుద్ధంబైనదని పాఠకులు గ్రహింపవలసి యుండును.

సూ. "దేహయోగాద్వా సోఽపి" 3-2-5

జీవుని స్వరూపమగు సత్యసంకల్పత్వాదికము మరుగుపడుట- దేవమనుష్యాదిదేహాకారమగు ప్రకృతిఁదగు సంబంధమునఁజేసి సృష్టిసమయమున- సంభవించును. ప్రళయకాలమునందైతేనో నామరూప విభాగము లేని సూక్ష్మాకారమగు ప్రకృతిఁదగు సంయోగమున జీవుని సత్యసంకల్పత్వాదికము మరుగుపడును కావున స్వప్నమునందు తాత్కాలికములైన విచిత్రములను కల్పించు సామర్థ్యము జీవునకు ఉండఁజాలదని సారాంశము.

మఱియొక నుపపత్తిఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. "సూచకశ్చ శ్రుతే రాచక్షతే చ తద్విదః" 3-2-6

"యదా కర్మసు కామ్యేషు-స్త్రియం స్వప్నేషు పశ్యతి,
సమృద్ధిం తత్ర జానీయాత్-తస్మిన్ స్వప్ననిదర్శనే"

"కామ్యకర్మలగు పుణ్యములను ఆచరించువేళ స్వప్నములయందు సౌభాగ్యవతియగు సువాసినీవనితను గాంచువానికి తా జేయు సుకృతములఁదగు ఫలముల సమృద్ధి చేకూరునని తెలియవలెను"

"అథ స్వప్నాః— పురుషం కృష్ణం కృష్ణదంతం పశ్యతి, స ఏనం హంతి" "ఇక స్వప్నవిషయము నిరూపింపఁబడును. నల్లనిదంతములు గల నీలపురుషుని చూచునెడ నట్టివానిని నీలపురుషుఁడు సంహరించును" ఇత్యాదిశ్రుతి ననుసరించియే స్వప్నము శుభమును అశుభమును సూచించునదని విదితమగుచున్నయది. మఱియు స్వప్నాధ్యాయమును గుర్తెరుగువారు స్వప్నవిశేషములను శుభాశుభసూచకములుగా నిర్ణయించి చెప్పుచున్నవారు. ఇందువలన స్వప్నములోని వస్తువులు జీవసృష్టములు కావని విశదమైనది. స్వప్నార్థములు జీవసృష్టములగునెడ తనకు అశుభమును తెలుపువానిని జీవుఁడు స్వప్నములో నిర్మించుకొనుట సరిపడదు గదా! ఐతే స్వప్నసృష్టి- పరమేశ్వరకృతంబైనదియే యని చెప్పుట సమంజసంబగును.

తదభావాధికరణము

సూ. "తదభావో నాడీషు తచ్ఛ్రుతే రాత్మని చ" 3-2-7

స్వప్నము తరువాత కలుగు సుషుప్తి స్వప్నాభావమనఁబడును. అట్టితఱి "తద్యత్రైతత్ సుప్తః సమస్తః సంప్రసన్నః స్వప్నం నవిజానాతి, ఆసు తదా నాడీషు సుప్తో భవతి" "పురుషుఁడు గాఢనిద్రఁజెంది ఇంద్రియములన్నిటిఁదగు వ్యాపారమును విరమించి నిద్రించుచున్నాననియు తెలియకుండును. ఆ సమయమున హితములనఁబడు నాడులయందు శయనించును" "అథ యదా సుషుప్తోభవతి యదా న కస్యచన వేద, హితా నామ నాడ్యో ద్వాసప్తతిసహస్రాణి, హృదయాత్పురీతత మభిప్రతిష్ఠంతే, తాభిః ప్రత్యవసృప్య పురీతతి శేతే" జీవాత్మ గాఢనిద్రఁజెందునపుడు బాహ్యమును గాని యభ్యంతరమును గాని తెలియకుండును. అట్టితఱి డెబ్బదిరెండువేల నాడులు హృదయమునుండి పురీతత్ అనుచోటున వ్యాపించియుండును. అట్టి నాడులద్వారా పురీతతిఁ బ్రవేశించి యచట శయనించును".

"యత్రైతత్ పురుషః స్వపితి నామ సతా సౌమ్య! తదా సంపన్నో భవతి" సౌమ్యుడా !

"దేహి యగువాడు గాఢముగా నిద్రించువేళ బ్రహ్మముతో నేకీభవించి యుండును"

అను శ్రుతులు జీవుఁడు సుషుప్తియందు నాడులలో పురీతతిని బ్రహ్మము నను శయనించునని తెలుపుచున్నందున నాడీపురీతత్బ్రహ్మములకు వికల్పమా? సముచ్చయమా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : నాడ్యాది శయనస్థానములు వికల్పితములనఁజెల్లును ఎట్లనగా "వ్రీహిభి ర్యజేత" "యవై ర్యజేత" అను సందర్భమున పురోడాశము నేర్పరచుట యను ప్రయోజనమొకటియైనందున వ్రీహియవ యజనము విషయమై వికల్పము నంగీకరించినట్లు జీవుని శయనమునను సుషుప్తి యనఁబడు ప్రయోజనము ఏక మగుటఁజేసి ఒకప్పుడు పురీతతిని శయనించుననియు మరియొకప్పుడు నాడుల యందు పడుకొనుననియు ఇంకనొకవేళ బ్రహ్మమునందు నిద్రించుననియు వికల్పమును చెప్పుటయే సమంజసమగును కాదా?

ఉత్తరము : సముచ్చయంబనియే సిద్ధాంతము. ఎందుకనఁగా? నాడీపురీతత్బ్రహ్మముల వలన ఏకప్రయోజనంబు లేనందున వికల్పము నంగీకరింపరాదు. మఱియు హృదయములోనుండు బ్రహ్మముఁజేర్చు మార్గముగా నాడులు సాధనము లనియు పురీతత్తు మేడవంటిదనియు బ్రహ్మము పర్యంకమువంటిదనియు చెప్పుటలో విరోధమెద్దియు గానరాదు. కావున నాడులగుండా పురీతత్తునందు బ్రహ్మము నందును, జీవుఁడు నిద్రించునని నిరూపించుటలో ప్రయోజనములు వేరువేరుగా కనఁబడుచున్నందున సముచ్చయమనియే అంగీకరింపవలెను.

విశేషము— జీవుఁడు నాడులయందున్నపుడు ప్రాణవాయువుతో కూడి యున్నచో స్వప్నమున నదీనగరములను సౌధము ప్రాకారము మున్నగువాని నవలోకించును. వ్యానవాయువుఁజెందినపుడు దేవర్షులను గాంచును. అపానముఁగూడిన తఱి యక్ష, రాక్షస, గంధర్వులను, ఉదానవాయువుఁ గలిసినపుడు దేవలోకము లను దేవతలను కుమారస్వామిని జయంతునిన్ని, సమానవాయువుతో కూడియున్నపుడు దేవలోకములను దేవతలనేగాక ధననిధులనుగూడ చూచునని సుబాలోపనిషత్తునందు వ్రాయఁబడినది.

సూ. "అతః ప్రబోధోఽస్మాత్" 3-2-8

"సత ఆగమ్య నవిదుః సత ఆగచ్ఛామహే" "సుషుప్తిఁజెందినపుడు బ్రహ్మము నుండి జాగ్రద్దశకు వచ్చియు బ్రహ్మమునుండి వచ్చుచున్నామని జీవులు తెలియ కున్నారు" అను శ్రుతివాక్యము- జీవుని ప్రబోధము బ్రహ్మమునుండియే యని చెప్పుచున్నందున నాడీపురీతత్బ్రహ్మములు మూడును జీవుని శయనముఁదగు స్థానములని సముచ్చయమునే నిర్ణయింపవలెను. వికల్పము నంగీకరించునెడ నెని మిది దోషములు చేకూరు నవకాశము కలదు. ఎట్లనఁగా? "జీవాత్మ నాడులయందు నిద్రించు" ననునెడ పురీతత్ బ్రహ్మవాక్యములకు గల ప్రామాణ్యము విసర్జింపఁ బడుటయు, మఱియు నవ్వానికే అప్రాప్తమగు అప్రామాణ్యము అంగీకరింపఁబడు టయు, ఇఁక "పురీతత్ బ్రహ్మములందు శయనించునని చెప్పునెడ పూర్వము విడువఁబడిన ప్రామాణ్యము పురీతత్ బ్రహ్మవాక్యముల విషయమై స్వీకరింపఁ బడుటయు, పూర్వము అంగీకరింపబడిన అప్రామాణ్యము విడువఁబడుటయు నివ్వి ధముగా ప్రాప్తపరిత్యాగము అప్రాప్తస్వీకారము పరిత్యక్తస్వీకారము స్వీకృతపరి త్యాగంబు నను నాలుగు దోషంబులును అట్లే పురీతత్ బ్రహ్మవాక్యకోటియందు నాలుగుదోషంబులును సమకూరుచున్నయవి. ఏతాదృశమైన ఉపపత్తిఁజేసి సము చ్చయము సరిపడుచున్నందున వికల్పము కానే కాజాలదని విశదీకరింపనైనది.

కర్మానుస్మృత్యధికరణము

సూ. "స ఏవ తు కర్మానుస్మృతిశబ్దవిధిభ్యః" 3-2-9

ఇఁట "సతా సౌమ్య! తదా సంపన్నోభవతి" అనునది విషయ వాక్యము.

పూర్వాధికరణమునందు నిరూపింపఁబడిన సుషుప్తియందు బ్రహ్మమున నిద్రించినవాడే మేలుకొనునా? లేక మరియొకఁడా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : సుషుప్తిఁజెందినవాడు గాక మరియొక జీవుఁడు మేలుకొనునని చెప్పుట సమంజసమని తోచెడిని. ఎందుకనఁగా? సుషుప్తిని బ్రహ్మఁజెందినవాడు మఱలివచ్చుట సముచితము కాజాలదు. నిరతిశయమైన ఆనందము గల బ్రహ్మము తోడ నేకీభవించిన పురుషుఁడు దుఃఖమయ సంసారము లోనికి నేతెంచుట పొసగదు

గదా! పరమేశ్వరుని పొందినవాడు ఎట్లు సంసారి యగును. ఇవ్విషయమున పరామర్శ నెట్లు గావింతురు?

ఉత్తరము : సుషుప్తిని బ్రహ్మముఁ బొందినవాడైనను నిద్రించినవాడే మేలుకొని లేచి వచ్చును. జ్ఞానరహితముగా తానుచేసిన కర్మను తానే అనుభవింప వలసియుండును. సుషుప్తికిమున్ను తాననుభవించిన యంశము మఱల గుర్తునకు వచ్చుట నిట గమనింప నగును

"త ఇహ వ్యాఘ్రోవా సింహోవా వృకోవా వరాహో వా కీటో వా పతంగో వా దంశో వా మశకో వా యద్యద్భవంతి తదా భవంతి" "పెద్దపులిగాను సింహము గాను, తోడేలుగాను, పందిగాను, పురుగుఁగాను, పక్షిగాను, ఈగగాను, దోమ గాను సుషుప్తిఁజెందునపుడు ఉన్నట్లు జాగ్రద్దశయందు నుందురు"

ఇట్లు శ్రుతి-జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులయందు జీవునిఁదగు ఏకభానమునే చెప్పుచున్నందున మోక్షమును గురించి ఉపాయమును విధించు వాక్యములు సార్థకములు కాకుండుటఁజేసియు "సత ఆగమ్య నవిదుః" అనుచో పరమేశ్వరునిఁ జెందియు బ్రహ్మానందమును గుర్తెరుగఁజాలడని చెప్పఁబడినందునను ముక్తియందు వలె సుషుప్తియందు పరమేశ్వరునితో నత్యంత సామ్యము జీవునకు సంభవింపఁ జాలదనియు నిద్రించిన జీవుఁడే లేచి వచ్చుననియు నిరూపించుట యుక్తంబగునని తెలియవలెను.

ముగ్ధాధికరణము

సూ. "ముగ్ధేఽర్థసంపత్తిః పరిశేషాత్" 3-2-10

"మూర్ఛితః పురుషః" పురుషుఁడు మూర్ఛఁజెందినవాడు" అను వ్యవహారమును బట్టి మూర్ఛయనునది ఒకానొకయవస్థగా అనుభవింపఁబడుచున్నయది.

అట్టి మూర్ఛ- సుషుప్తి మొదలగు దశలకన్న వేరైనదా కాదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్తుల కంటే వేరగు నవస్థ-ప్రసిద్ధము కాకుండుటఁజేసి మూర్ఛ- జాగరము మొదలగు నవస్థలలో చేరినది కావలెను.

ఉత్తరము : మూర్ఛితుడైన పురుషుని యనుభవము- మరణముఁదగు సగము లక్షణముగా శేపించి యుండును గావున సుషుప్తిమున్నగువానికన్న వేరైనది కావలెను. మూర్ఛయందు ప్రపంచము పొడగట్టదు కావున జాగరమునందు స్వప్నమునను మూర్ఛ యింతర్భూతము కాదు. సుషుప్తిని ప్రసన్నముఖము మొదలగు లక్షణములుండుటయు మూర్ఛయందు వికారముఖాదిలక్షణములుండుటయు అను భేదము వలన సుషుప్తికంటెను మూర్ఛ భిన్నమైనదనియు, చిన్నగా ఊపిరి యుండుటఁజేసి మరణములో చేరదనియు సిద్ధాంతము.

ఉభయలింగాధికరణము

సూ. "న స్థానతోఽపి పరస్యోభయలింగం సర్వత్ర హి" 3-2-11

పూర్వాధికరణములయందు త్వంపదార్థమగు జీవుని స్వరూపము స్వప్రకాశజ్ఞానాత్మకమనియు (జీవుని) ధర్మము— గుణాష్టకమును మరుగుపరుచుకొనునది యనియు (జీవునికి) గమనాగమనములు కలవనియు జాగరాది ఐదు దశలు (జీవునిచే) వేరువేరుగా అనుభవింపఁబడుననియు విశదీకరింపఁబడినది. ఇకమీద తత్పదార్థమగు పరమేశ్వరుని స్వరూపధర్మాదికము నిరూపింపఁబడును.

"సోఽంతరా దంతరం ప్రావిశత్" 'దిశశ్చాంతరం స ప్రావిశత్" "యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్" ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యములయందు పరమేశ్వరుఁడు సర్వాంతర్యామిగా చరాచరమునఁ బ్రవేశించునని వినఁబడుచున్నయది. ఐతే బ్రహ్మము సర్వాత్మకుడుఁగా అవస్థలన్నిటియందు సంతట నుండునెడ నాయా వస్తువులఁజెంది యుండు దోషములఁదగు కళంకము కలది యగునా? కాదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : తత్తద్దోషకళంకము బ్రహ్మముఁజెందునని చెప్పనగును. ఎట్లనఁగా? "అస్థూలమనణ్వహ్రస్వమ్" "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతమ్, నిరవద్యం నిరంజనమ్" "పెద్దది కానిది, చిన్నది కానిది, పొట్టిది కానిది బ్రహ్మము"

"ఎట్టి విభాగము లేనిదియు, ఎట్టి క్రియాకలాపము లేనిదియు, నిర్వికారమైనదియు ఎట్టి నిందలు ఆరోపణలు లేనిదియు పుణ్యాపాపలేశరహితమైనదియు బ్రహ్మము" ఇత్యాది ప్రమాణములు- పరమేశ్వరుని రూపాదికమును నిషేధించుచున్నయవి. మఱియు రూపాదిగతములగు దోషములు బ్రహ్మమును స్పృశించునను భయము వలననే "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అను శ్రుతి- బ్రహ్మము

అపరిచ్ఛిన్నసత్యజ్ఞానరూపమైన"దని వక్కాణించుచున్నయది. ఒకవేళ బ్రహ్మము ప్రకృతివికారసంబంధము గలదనునెడ- జీవునివలె పరమేశ్వరుఁడును సమస్త వికారములఁదగు దోషములకు నిలయము కావలసివచ్చును-గాదా?

ఉత్తరము: పృథివ్యాదిస్థానములయందు అంతర్యామిగా ఉన్నను పరమేశ్వరునకు ఆ యా శరీరములయందు నివసించు జీవునికి వలె స్థానగతములైన దోషములు సంభవింపవు. ఎందుకనఁగా? శ్రుతిస్మృతులన్నిటియందు నిరస్తసమస్త దోషంబును సకలకల్యాణగుణవిశిష్టంబు ఉభయలింగము బ్రహ్మంబునని బోధపడుచున్నదని సూత్రార్థము. ఇక నన్నిదశలయందు సర్వాంతర్యామిగా నున్నను పరమేశ్వరునకు ఎట్టి దోషములఁదగు కళంకము చేకూరునను ప్రసంగమున కెంత మాత్ర మవకాశము లేదు.

"ఏష ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యు ర్విశోకో విజిఘత్సోఽపిపాసః సత్యకామః సత్యసంకల్పః"

శ్లో॥ అస్తి కశ్చిదపర్యంత రమణీయ గుణాశ్రయః।
సర్వలోక వినిర్మాతా- పశుపాశవిలక్షణః॥

ఇత్యాది శ్రుతి స్మృతి ప్రమాణములు - పరమేశ్వరుఁడు- ఎట్టి దోషములు లేనివాడనియు, ముసలితనము మృత్యువు దుఃఖము ఆకలి దప్పియు లేని వాడనియు, యథార్థములైన కోరికలు గలవాడనియు సఫలములగు సంకల్పములు కలవాడనియు, అనంతములు మనోహరములు నగు కల్యాణగుణములకు ఆధారమగు వాడనియు లోకములనన్నిటిని నిర్మించువాడనియు పశువగు జీవునికంటెను పాశమగు సంసారమునకంటెను విలక్షణుఁడనియు చాటుచున్నవి. కావున పృథివి మొదలగువానిలో పరమేశ్వరుఁడు అంతర్యామిగా నున్నను ఎట్టి దోషంబు చేకూరనివాడని గ్రహింపనగును.

సూ. "భేదాదితి చే న్న, ప్రత్యేక మతద్వచనాత్" 3-2-12

ప్రశ్న : జీవుఁడు సహజముగా అపహతపాప్మత్వాది గుణములు కలవాడైనను దేవమానవాది శరీరములఁదగు సంబంధమున నేర్పడు నవస్థలఁజెందిన భేదము వలన క్షుత్పిపాసాది దోషములు గలవాడైనట్లు "యస్య పృథివీ శరీరమ్"ఇత్యాది

ప్రమాణములఁబట్టి శరీర సంబంధవశమున నేర్పడు నవస్థా భేదమునఁజేసి శరీర గత దోషములు పరమేశ్వరునకు చేకూరును గాదా ?

ఉత్తరము : "యస్య పృథివీ శరీరమ్" ఇత్యాది వాక్యములయందు ప్రతి వాక్యమున "ఏష త ఆత్మాఽంతర్యామ్యమృతః" అనుటతో సర్వాంతర్యామియగు పరమాత్మ - శరీరగత దోషములు లేనివాడనియు, జీవుఁడైతేనో పరమేశ్వరుని సంకల్పము వలన తన సహజరూపమును గోలుపోవువాడనియు విదితమగుచున్న యది.

సూ. "అపి చైవ మేకే" 3-2-13

మఱియు నొకే శరీరమున శరీరులుగా జీవేశ్వరులిరువురు నివసించు చున్నను జీవునకు దోషములుండుటయు పరమేశ్వరునకు దోషములు లేకుండు టయు అను విశేషము సిద్ధించునట్లు ఒకానొక వైదిక శాఖీయులు దిగువవిధము చదువుచున్నవారు.

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే,
తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి" శ్రుతి.

"మంచి రెక్కలు గల రెండు పక్షులు (జీవేశ్వరులు) ఒకరినొకరు కూడి యుండు చెలికాండ్రై ఒకే వృక్షము (శరీరము) నధిష్ఠించి యుండునవి. అవ్వా నిలో నొక పక్షి (జీవాత్మ) రుచికరమైన ఫలము (సంసారభోగము) ననుభవిం చును. మరియొక పక్షి (పరమాత్మ)యైతే నెట్టి ఫలము ననుభవింపనిదై మిక్కిలి ప్రకాశించును."

కావున జీవునికి వలె పరమేశ్వరునకు శరీరగత దోషములు సమకూరవని సారాంశము.

సూ. "అరూపవదేవ హి తత్ప్రధానత్వాత్" 3-2-14

పరమాత్మ - దేవాదిశరీరములయందు శరీరిగా రూపములేని వస్తువువలె నుండువాడు. ఎందుకనఁగా ? నామరూపముల నేర్పరచుటయే పరమేశ్వరుని ముఖ్య కర్తవ్యమగునది. ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము "ఆకాశో వై నామ నామరూపయో ర్నిర్వహితా, తే యదంతరా తద్బ్రహ్మ" "ఆకాశ శబ్దవాచ్యంబగు బ్రహ్మము -

సకల జగముఁదగు నామరూపముల నేర్పరచి యవ్వాని నడుమ నామరూపములు గల కార్యములన్నిటిఁదగు సంబంధము లేకయే నుండునది.''

నామరూపముల మధ్య నుండునని చెప్పుటచే అవ్వానికి వశము గానివాడగును కావున పరమేశ్వరుఁడు సర్వస్వతంత్రుడని తెలియునది. జీవుఁడైతేనో కర్మ ఫలము ననుభవించుటకు శరీరములో నుండు వాడగుటఁజేసి జీవేశ్వరులకు ఇట్టి వ్యత్యాసము కలదని భావము.

మనుష్యాది శరీరములయందు పరబ్రహ్మము శరీరిగా నున్నను రూపము లేని వస్తువువలె దుఃఖభాజనము కాదనియు నామరూపములఁజెందు జీవుని కర్మ ఫలము ననుభవింపఁజేయుటకు పరమేశ్వరుఁడు ఆ యా శరీరములయందు నివసించుననియు "యస్య పృథివీ శరీరమ్" "యస్యాత్మా శరీరమ్" ఇత్యాది శ్రుతిప్రమాణములు ఇందుకు నిదర్శనములనియు సారాంశము.

సూ. ''ప్రకాశ వచ్చావైయర్థ్యాత్'' 3-2-15

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అను వాక్యమును సార్థక మొనర్చుటకు బ్రహ్మము స్వప్రకాశరూప మగుటచే జ్ఞానస్వరూపంబని యంగీకరించినట్లు "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతమ్" "సత్యాత్మ ప్రాణారామం మనఆనందమ్, ''యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్" "ప్రధాన క్షేత్రజ్ఞపతి ర్గుణేశః" "పరాఽస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే" "అథ కస్మాదుచ్యతే మహాదేవో, యః సర్వాన్ భావాన్ పరిత్యజ్యాత్మ జ్ఞానయోగైశ్వర్యే మహతి మహీయతే, తస్మాదుచ్యతే మహాదేవః" శతాధికములగు ఇత్యాది వాక్యములు సార్థకములగుటకై బ్రహ్మము నిర్గుణము కల్యాణగుణాస్పదంబు నగును కావున నుభయలింగంబనియే చెప్పుట సమంజసంబగుచున్నయది.

సత్యజ్ఞానాదిశ్రుతి - బ్రహ్మము జ్ఞానమాత్రమని చెప్పుటలేదు గాని జ్ఞానము బ్రహ్మంబని నిర్వచించుచున్నందున జ్ఞానము గుణవిశేష మగుటఁజేసి సర్వజ్ఞత్వాది గుణములకు నాశ్రయమగునది యని విదితమగుచున్నయది.

సూ ''ఆహ చ తన్మాత్రమ్'' 3-2-16

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అను శ్రుతి - అపరిచ్ఛిన్నమగు జ్ఞానము రూపముగా గలది బ్రహ్మంబని చెప్పుచు బ్రహ్మమునందు ఇతరమును నిషేధించుట లేదు. జ్ఞానము బ్రహ్మంబని చెప్పుటలో విశేషమేమియు లేనందునను జ్ఞాన

స్వరూపమని చెప్పినంతమాత్రమున సర్వజ్ఞత్వాది గుణములు బ్రహ్మమునందు కలవని చెప్పుటకు ఎట్టి విరోధము గానరానందునను బ్రహ్మము ఉభయలింగంబని తెలియనగును.

కిరీటము స్వర్ణరూపమైన దనుట- కిరీటముఁదగు స్వర్ణరూపమును మాత్రము చెప్పును కాని కిరీటఖచిత రత్నాదులను తొలగింపదు గదా !

మఱియు-

"సత్యం జ్ఞాన మనంతమ్"అను శ్రుతివాక్యము- బ్రహ్మము స్వయముగానే మహాప్రకాశరూపమగుటఁజేసి శ్రేష్ఠమైన జ్ఞానముఁదగు స్వరూపము కలదని మాత్రము చెప్పుచు - తరువాత వక్కాణింపఁబడు విపశ్చిత్త్వమును సర్వజ్ఞత్వమును నివారించుటకు ఎట్లు నుద్యుక్తమగును ?

వివిధమైన వస్తుజాతమును విమర్శించు జ్ఞానము గలవాడు విపశ్చిత్ అనఁబడును కావున నీ సందర్భమున ఎట్టి విరోధము లేదని భావము.

సూ. "దర్శయతి చాథో అపి స్మర్యతే" 3-2-17

పూజ్యురాలైన వేదమాత - బ్రహ్మము నింద్యగుణములు లేనిదై కల్యాణ గుణవిశిష్టమై యుభయలింగంబగునని శ్రుతి వాక్యములన్నిటియందును విశదీకరించుచున్నయది.

"ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ, సత్యాత్మ ప్రాణారామం మనఆనందం శాంతి సమృద్ధ మమృతమ్, ఇతి ప్రాచీనయోగ్యోపాస్వ"

"ఆ కాశత ఇత్యాకాశః = అంతట వెలుగొందునది కావున ఆకాశమనఁగా ప్రకాశ మగును. ప్రకాశమే రూపముగా గలది యగుటచే బ్రహ్మము చిదంబర స్వరూపంబగుచున్నయది. సత్యాత్మ యనగా సత్తారూపంబగునది; ప్రాణారామం= ప్రాణమనగా ఆత్మ, ఆత్మయందే అనఁగా తనయందే ఆరామము (విహారము) గలిగి బాహ్యమునందు లేనిదియు, మనస్సునందే ఆనందము ననుభవించుచు బాహ్య సాధనముల యవసరము లేనిదియు, (ఇచట మనస్సనఁగా జ్ఞానరూపమైన అంతఃకరణమని చెప్పఁబడును).

వెలుపలి సాధనముల యవసరము లేకయే బాహ్యవస్తువుల నన్నిటిఁదగు

విలాసమును కనుగొనునదియు నిత్యమైనదియు ఎట్టి కళంకములు లేనిదియు నగు విజ్ఞానముతో సర్వజ్ఞమగుచు అపరిమిత స్వరూపానందము ననుభవించునది గావున బ్రహ్మము మన ఆనందమనఁబడును. కనిష్ఠగుణములైన రాగద్వేషాదులు బొత్తుగా లేకుండుట శాంతి యనఁబడును. అట్టి శాంతితో నిండియుండునది గావుననే దోషములన్నిటిఁదగు కళంకము పూర్తిగా లేనిదియు అనాదికాలమునుండి సంసార బంధము లేనిదియు సత్యజ్ఞానరూపంబు సర్వజ్ఞము నిరతిశయాత్మానంద శక్తివిలాసంబు సమస్తదోషములు లేనిదియు నగు పరబ్రహ్మము ఉభయలింగంబగునని గ్రహింప నగును.

మఱియు "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం" "ధర్మావహం పాపనుదం భగేశం" "తమీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్"

"ఎట్టి విభాగములు లేనిదియు ఎట్టి క్రియా కలాపములు లేనిదియు శాంతంబగునదియు బ్రహ్మము."

"పరమేశ్వరుఁడు- పుణ్యములను పెంపొందించువాడు, పాపములను బోకాట్చువాడు, ఐశ్వర్యముల కధిపతియు"

"జగమును శాసించు ప్రభువులందరిని నియమించువాడగుటఁజేసి సహజమైన అధికారము గల మహేశ్వరుఁడు పరమాత్మ యగును"

ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు బ్రహ్మము ఉభయలింగంబని నిరూపించుచున్నయవి.

శ్లో॥ అనాదిమల సంశ్లేష ప్రాగభావా ద్విశేషతః।
అత్యంత పరిశుద్ధాత్మా శివ ఇత్యుచ్యతే విభుః॥
అనంతానంద కల్యాణగుణైక ఘన ఈశ్వరః।
శివ ఇత్యుచ్యతే సద్భిః శివతత్త్వార్థవేదిభిః॥

అనాదికాలమునుండి ప్రవర్తించుచున్న అజ్ఞానముఁదగు సంబంధము పూర్వాపూర్వము లేనివాడగుటచే మిక్కిలి పవిత్రమైన స్వరూపము గలవాడు సర్వవ్యాపకుఁడును శివుడని చెప్పఁబడును.

అవధిలేని ఆనందమునకు కల్యాణగుణములకు ఒకే ఒక నిలయమగు పరమాత్మ- శివుఁడని శివతత్త్వార్థనిదులగు మహానుభావులు వక్కాణింతురు.

ఏతాదృశ ప్రమాణములు – శివశబ్ద వాచ్యమైన బ్రహ్మము - నిర్గుణము నిరాకారము, సగుణము సాకారంబు గావున నుభయలింగంబగునని నిర్దేశించు చున్నయవి.

అత్యంత పవిత్రములైన మంగళ గుణములను తెలుపు శివశబ్దముతో దోషములన్నిటిఁదగు కళంకము బొత్తుగా లేనిదియు నిరతిశయపురుషార్థ గుణముల నిండియుండునదియు నగు బ్రహ్మము చెప్పఁబడుటచే బ్రహ్మము శివశబ్ద వాచ్యంబగుచున్నయది. అందువలన నుభయలింగసిద్ధి యని తెలియునది.

సూ. "అత ఏవ చోపమా సూర్యకాదివత్" 3-2-18

పృథివి మొదలగు ప్రపంచమునందంతట నుండువాడైనను పరమేశ్వరుఁడు దోషములు లేనివాడనియు కల్యాణగుణములకు ఆస్పదమగువాడనియు శాస్త్రముల యందు జలసూర్యాది ఉపమానము (పరమాత్మకు) విధింపఁబడుచున్నయది.

శ్లో॥ ఆకాశ మేకం హి యథా–ఘటాదిషు పృథక్ భవేత్,
తథాఽఽత్మైకో హ్యనేకస్థో–జలాధారేష్వివాంశుమాన్ ॥

ఆకాశ మొక్కటియైనను ఘటము మున్నగువానియందు వేరువేరుగా కనఁబడునట్లు సూర్యుఁడొక్కడే యైనను జలాశయములలో భిన్నభిన్నముగా నగుపడునట్లును ఒకే పరమాత్మ- అనేక ప్రాణులయందు అంతర్యామిగా నివసించుచు తన యఖండత్వమునకు భంగము నాపాదించుకొనువాడు కాడు.

ఈ సందర్భమున ఆకాశము ఘటాదులయందు వాస్తవముగా నుండుటను జలాశయములలో సూర్యుడు వస్తుతః లేకుండుటను గమనించినచో దిగువవిధము బోధపడును.

ఆకాశమొక్కటేయైనను ఘటాదులయందు వేరు వేరుగానే వాస్తవముగా నుండునట్లు పరమేశ్వరుఁడు ఒక్కడేయైనను పృథివి మొదలగు వానియందు వేరువేరుగా నంతర్యామిగా వస్తుతః నివసించునని ఆకాశోపమానమువలన విదితమగుచున్నయది.

జలాశయములయందు సూర్యుఁడు వాస్తవముగా లేనివాడై జలాశయగత వికారాది దోషముల నంటకుండునట్లు పృథివ్యాదులయందు వస్తుతః నివసించు

వాడైనను పరమాత్మ పృథివ్యాదిగతములైన వికారాదిదోషములను స్పృశింపకుండును గావున సర్వాంతర్యామియగు పరమేశ్వరుఁడు ఎట్టిదోషములు లేనివాడనియు స్వరూపమునకు గుణములకున్ను ఎట్టి భంగము లేనివాడనియు సూర్యోపమానమువలన తేటపడుచున్నయది.

ఇందువలన ఆకాశాది ఉపమానమునఁజేసియు సర్వాంతర్యామియగు పరమేశ్వరునకు ఉభయలింగత్వము ఏర్పడుచున్నయది.

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. "అంబువదగ్రహణాత్తు న తథాత్వమ్" 3-2-19

ఉదకమునందు సూర్యుఁడు పరమార్థముగా ఎవ్విధము లేడో అవ్విధము పరమాత్మ పృథివ్యాదులయందు పరమార్థముగా నుండువాడు కావున పరమేశ్వరునకు నిర్దోషత్వమెట్లు సంభవించును ?

సిద్ధాంతసూత్రము

సూ. వృద్ధిహ్రాసభాక్త్వ మంతర్భావా దుభయసామంజస్యా
దేవం దర్శనాచ్చ" 3-2-20

ఈ సూత్రమున "న" అనుదానిని గ్రహింపవలెను.

పరమాత్మ పృథివ్యాదులయందు వస్తుతః ఉండువాడైనను పృథివ్యాదులఁ జెందియుండు వృద్ధిక్షయముల ననుభవించువాడు కాడు. పూర్వోక్తములగు ఆకాశ సూర్య దృష్టాంతముల రెంటిఁదగు సమంజసభావముఁబట్టి దిగువవిధము బోధపడును.

వస్తుతః సర్వత్ర నివసింపని సూర్యునియొక్కయు వాస్తవముగా అంతట నుండు ఆకాశముయొక్కయు ఉపమానభావము - సర్వత్ర నుండు పరమాత్మకు అంతట నుండనిదానికి వలె ఆ యా వస్తువులఁజెందియుండు దోషములు అంటకుండునని తెలుపుట కొరకని గ్రహించునది.

లోకములో వివక్షితధర్మముఁ దగు సమానతఁ దెలుపుట కొరకే "చంద్రునివంటి ముఖము, ఇత్యాది దృష్టాంతములు పొసగుచుండును.

కాపున పృథివ్యాదులయందు పరమార్థముగా నుండువాడైనను పరమేశ్వరునకు ఉభయలింగత్వము సిద్ధించునది.

ఇంతియే గాక వివక్షిత ధర్మ సామ్యమునఁజేసి శ్రుతియందు దృష్టాంతము గానంబడుచున్నయది.

"అశ్వ ఇవ రోమాణి విధూయ పాపమ్" శ్రుతి.

"గుఱ్ఱము వెంట్రుకలను దులుపునట్లు శివోపాసకుఁడు పాపముల నన్నిటిని బోకార్చుకొనును."

ఇందువలన నీ సందర్భమునను చెప్పఁదలచిన ధర్మముఁ దగు పోలిక యుండుటవలన ఆకాశసూర్యదృష్టాంతములు రెండును సరిపడుటచే బ్రహ్మము ఉభయలింగంబనుట కడుంగడు శ్లాఘనీయ మగుచున్నయది.

బ్రహ్మము నిర్విశేషమను వాదమున శరీరస్థితిప్రసక్తియే రాజాలదు కావున శరీరగతదోషములు బ్రహ్మమును స్పృశింపవని చెప్పుట కవకాశము లేకుండును. కాని బ్రహ్మము సవిశేషమని చెప్పునెడ పృథివ్యాదులయందు బ్రహ్మము అంతర్యామిగా నుండుటఁబట్టి యేర్పడు ఆ యా శరీరములఁజెంది యుండు దోషములను పరిహరించుటకు ఈ యధికరణము ప్రసక్తంబైనది.

ఇక శివేతరదేవతలను జగత్కారణముగా నిరూపించువారు స్వాభిమతములైన సుబాలోపనిషదాదులయందు ప్రకృతార్థముఁదెలుపు మంత్ర మొక్కటియైనను లేనందున శివైకప్రతిపాదకమగు శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తునే అవశ్యముగా ఆశ్రయింపవలసి వచ్చెను.

మరియు జగత్కారణముగా నిరూపింపఁబడు దేవునకు ఉభయలింగత్వము ప్రవర్తించుటకు వలయు వాచకశబ్దము లేమింజేసియు ఇయ్యధికరణము వారికి ప్రతికూలంబేను;

ఐతే "శివాని=అస్య సంతీతి శివః" అఖిలమాంగళ్యగుణరత్నములు కలవాడు శివుఁడను వ్యుత్పత్తి ననుసరించి శివశబ్దవాచ్యుడైన పరమాత్మ కల్యాణగుణవిశిష్టుఁడనియు "శామ్యంత్యస్మిన్ దోషా ఇతి శివః" అను విగ్రహముఁబట్టి ఎట్టి దోషములు లేనివాడనియు ఇట్లు ఉభయలింగత్వము శివునకే చెల్లుననియు సారాంశము.

ప్రకృతైతావత్త్వాధికరణము

బ్రహ్మము ఉభయలింగంబగుటను శంకించి దిగువ సూత్రముఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. "ప్రకృతైతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ భూయః" 3-2-21

పూర్వ అధికరణమునందు బ్రహ్మము ఉభయలింగంబని సాధించితిమి. అట్టి లక్షణము బాధింపఁబడునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : "ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే, మూర్తం చామూర్తం చ" అను శ్రుతి ననుసరించి పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశమయ మూర్తామూర్త ప్రపంచ రూపమును బ్రహ్మమునకుఁజెప్పి "అథాత ఆదేశో నేతి నేతి" అను శ్రుతియందు గల ఇతి శబ్దముఁబట్టి పూర్వోక్తమైన మూర్తామూర్త ప్రపంచరూపము"న,న" అని నిషేధింపఁబడుచున్నది. కావున బ్రహ్మము సవిశేష మెట్లగును ?

ఉత్తరము : బ్రహ్మమునకు పూర్వసిద్ధమైన ప్రపంచరూపము "నేతి నేతి" అను వాక్యముతో నిషేధింపఁబడుట లేదు. ఎందుకనఁగా ? ప్రత్యక్షగోచరముగాని ప్రపంచరూపమును తొలగించుటకు శ్రుతికిని శక్యము కాదు. కాని ప్రకృతమైన ప్రపంచము మాత్రము బ్రహ్మము కాదని ''నేతినేతి" అను వాక్యము - ఇది ఇంతియే ననుటను నిషేధించుచున్నయది. ఎట్లనఁగా ? నేతినేతి అను వాక్యము తరువాత పూర్వము చెప్పఁబడనట్టి గుణసముదాయమును శ్రుతి వక్కాణించినది.

"న హ్యేతస్మా దితి నేత్యన్యత్ పరమస్తి. అథ నామధేయం సత్యస్య సత్యమితి, ప్రాణా వై సత్యం, తేషా మేష సత్యమ్".

''న హి ఏతస్మాత్ న ఇతి అన్యత్ పరం అస్తి" ఇత్యాది పదచ్ఛేదము.

అర్థము - "నఇతి" నేతి అను వాక్యముతో నిర్దేశింపఁబడిన ఏతస్మాత్ = మూర్తామూర్త ప్రపంచమున కన్న పరం = బ్రహ్మభిన్నమగు శ్రేష్ఠపదార్థము నాస్తి = లేదు. అథ = ఇక, నామధేయం = బ్రహ్మముఁదగు నిర్వచనము ''సత్యస్య సత్యమ్"అని చెప్పఁబడును. ప్రాణాః = ప్రాణాధిష్ఠాతలగు జీవాత్మలు- సత్యం = వికారరహిత స్వరూపము గలవారు. ఆకాశాదులవలె ఉత్పత్తి లేనివారని

భావము. ఇట ఉత్పత్తియనఁగా? స్వరూపము మారుట యగును. అట్టి జీవుల కంటెను సత్యరూపమైనది బ్రహ్మంబని తెలియునది. జీవులకైతేనో జ్ఞానసంకోచ వికాసాత్మకమగు ధర్మపరివర్తనముండును అట్టి పరివర్తనము లేనిదై సర్వదా మూర్త (ఆకారము గల) అమూర్త (ఆకారము లేనట్టి) ప్రపంచస్వరూపము గల దగుటఁజేసి బ్రహ్మము జీవులకంటె నుత్కృష్టమైనదని భావము.

ఇందువలన విశదమగునది యేమనఁగా? నేతి నేతి అను వాక్యము ప్రకృత మైన ప్రపంచము మాత్రము బ్రహ్మస్వరూపము కాదనియు తదధిక గుణసంప న్నంబనియు తెలుపునది కావున పూర్వసిద్ధమైన ఉభయలింగత్వమునకు ఎట్టి హానియు లేదని విశదార్థము.

ఓయీ? సన్ ఘటః, సన్ పటః, ఇత్యాదిని అనువర్తించు సద్రూపమైన బ్రహ్మము సత్యమైనది; వ్యావర్తమానమై (కొంతకాలమునకు తొలగు)నట్టి ఘటాది కమును ''నేతి నేతి" అనుచు శ్రుతి ప్రతిషేధించుచున్నది గదా? అను ఆశంకకు సమాధానము దిగువసూత్రము.

సూ. "తదవ్యక్త మాహ హి" 3-2-22

ప్రత్యక్షము మున్నగు ప్రమాణాంతరములతో బ్రహ్మము గోచర మగునది కాదు. "న సంధృశే తిష్ఠతి రూప మస్య - న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చ - నైనమ్, హృదా" ''భగవానుని రూపము ప్రత్యక్షముగా కనఁబడునది కాదు. ఎట్టి మేధావి యైనను పరమాత్మను నేత్రముతో చూడజాలడు. కాని ఉపాసకుఁడు తన హృదయ మున గాంచగలుగును." ఇత్యాది సందర్భమున శ్రుతి-ఘటాదులయందు అనువర్తించు సత్త (ఉనికి) మాత్రము బ్రహ్మము కాదని వక్కాణించిన యంశమును గమనింప వలెను.

ఇట్లు భాష్యమునందు శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్యులవారు కంఠరవమున నిరా కరించిన "ఘటపటాద్యనువర్తమాన సన్మాత్రము బ్రహ్మంబ"ను వాదమును భాష్య మునందనేక పర్యాయములు జొప్పించి శ్రీవారికి శుద్ధాద్వైతమునందే పరమతాత్ప ర్యంబని సాధింపఁజూచిన శ్రీ దీక్షితవర్యులు శివాద్వైతనిర్ణయాది గ్రంథరచనఁ జేసి శ్లాఘనీయులైనను స్వమతమునందభినివేశమును పెంచుకొనిరని మహో పాధ్యాయ, శివయోగి శ్రీ॥ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారు స్వవిరచిత బ్రహ్మ పథమునందు బాగుగా నిరూపించియున్నవారు.

బ్రహ్మస్వరూపమును కనుగొనుటకు వలయు కారణమును వాక్రుచ్చు చున్నవారు.

సూ. "అపి సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్" 3-2-23

ఐతే ధ్యానరూపమైన ఉపాసనతో లెస్సగా నారాధించినయెడల బ్రహ్మ స్వరూపము గోచరమగును. ఎవరు పరమేశ్వరునిచేతనే తనయందు దృఢభక్తిఁ గలిగింపఁబడినారో వారికే బ్రహ్మస్వరూపము అనఁగా సచ్చిదానందమయ శివ రూపము క్రమక్రమముగా గానంబడునని దిగువ శ్రుతిస్మృతులు విశదీకరించినవి.

"నాయ మాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో, న మేధయా న బహునా శ్రుతేన; యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః, తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనూం స్వామ్" శ్రు.

"తత స్తు తం పశ్యతే నిష్కళం ధ్యాయమానః" శ్రు.

శ్రుత్యర్థము - పరమాత్మను బహువేద పరిశ్రమతో కనుగొనరాదు. అనేక విద్యల నవధరించు బుద్ధివైశద్యముగలవారును పరమేశ్వరుని తెలిసికొనఁజాలరు. తర్కమీమాంసాది పరిశ్రమ వలనను శివదర్శనము దుష్కరంబే యగునది. కాని కర్మయోగమున దృఢమైన ఉపాసనతోడను శుద్ధమైన అంతఃకరణము గలవానిని పరమాత్మ తనవానిగా "నాయందలి భక్తివలన వీడు కృతార్థుండగుగాక" యని కటాక్షించినపుడు అట్టి భక్తుఁడు పరమేశ్వరుని గాంచగలుగును. అట్టి పురుషశిఖా మణికే శివుఁడు సచ్చిదానంద లక్షణంబగు నిజరూపమును ప్రకాశింపఁజేయును.

మఱియు ఉపాసనాదార్ఢ్యానంతరము ఉపాసకుఁడు పరిపూర్ణుడైన శివుని ధ్యానించుచు చూడఁగలుగును.

"నాసౌ ప్రత్యక్ష విషయః" స్మృతి.

"పరమాత్మ- ప్రత్యక్ష గోచరమగువాడు కాడు"

సూ. "ప్రకాశాది వచ్చావైశేష్యం, ప్రకాశశ్చ
కర్మణ్యభ్యాసాత్" 3-2-24

ఎడతెగని ధ్యానముఁదగు ఉపాసన వలన బ్రహ్మమును కనుగొను వారికి బ్రహ్మముఁజెందియుండు జ్ఞాన ఆనందాదులు సమకూరునట్లు ప్రపంచముఁదగు

ఐశ్వర్యంబును చేకూరుటలో ఎట్టి వ్యత్యాసము లేదు. "అహం మను రభవం సూర్యశ్చ" "నేను మనువును సూర్యుడ నైతిని" అనుచో వామదేవుని సర్వాత్మ భావనయు "తం మా మాయు రమృత మిత్యుపాస్వ" "అట్టి నన్ను ఆయుఃస్వరూపునిగా అమృతునిగాను గురుతెఱుగుము" అనుచో దేవేంద్రుని స్వాంతర్యామ్యభిన్న స్థితియు పరిశీలింపఁబడు నెడల "బ్రహ్మోపాసకులు బ్రహ్మముతోడ నేకీభవించియుండుటఁజేసి పరమేశ్వరుని యసాధారణ గుణములు కలిగియుందు"రని విశదమగును.

మఱియు "దివ్యం దదామి తే చక్షుః-పశ్య మే యోగ మైశ్వరమ్" ఇత్యాదిని శ్రీకృష్ణమూర్తి మున్నుగువారు- శివైక్యభావనతో శివుని యైశ్వర్యమును ప్రకటించినట్లు గాననగును. భగవానుడైన శ్రీకృష్ణుఁడు శివోపాసన మనఁదగు సత్క్రియయందు నిరంతరాభ్యాసమున శివసాక్షాత్కారముఁజెంది శివునివలె జగదైశ్వర్యము గలవాడై పార్థునకు ప్రబోధముఁ గావించెనని భగవద్గీతలయందు బాగుగా చెప్పఁబడినది. విశ్వామిత్ర అగస్త్యాదులును బ్రహ్మభావనాభ్యాసవశమున స్వర్గాంతర కరణ సముద్రపానాది సామర్థ్యము గలవారైరి. లోకమున గరుడమంత్రోపాసకుఁడు గరుత్మంతుని నిరంతరము భావించుటచే గరుత్మంతుని యసాధారణ ధర్మము గలవాడగును.

అందువలన బ్రహ్మము నేను అనుభావన దృఢమగుచో బ్రహ్మముఁదగు నసాధారణ ధర్మాంశములతో కూడియుండుట - ఉపాసకులకు నసాధారణ మగునది. కావున ఘటాదులయందు అనువర్తించు సన్మాత్రము-ప్రత్యక్షమైన బ్రహ్మము అను వాదము శ్రుతి స్మృతి న్యాయ విరుద్ధంబైనదని గురుతెఱుగునది.

సన్మాత్రము బ్రహ్మంబని చెప్పునెడ - బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకు సాధనములుగా నిరూపింపఁబడిన శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనాదులు వ్యర్థములు కావలసివచ్చును. బ్రహ్మము ప్రత్యక్షమగుటకు వలయు సచ్చిదానందమయత్వాది లక్షణ పరిజ్ఞానంబు నిరుపయోగమగును. ఇందువలన "సన్మాత్రము ప్రత్యక్షమైన బ్రహ్మమనియు బ్రహ్మేతరమును "నేతి నేతి" అను శ్రుతివాక్యము నిషేధించుచున్నదనియు" చెప్పుట యసమంజసంబైనదియే యని సిద్ధాంతము.

సూ. "అతోఽనంతేన తథా హి లింగమ్" 3-2-25

ఎందువలన బ్రహ్మము నుపాసించువారికిని బ్రహ్మముయొక్క అసాధారణ మగు జ్ఞానానంద పరమైశ్వర్యము ప్రకాశించునో అందువలన "ద్వే వా వ బ్రహ్మణో రూపే" ఇత్యాది సందర్భమున చెప్పఁబడిన అనంత కల్యాణ గుణగణముతో సంబంధము బ్రహ్మమునకు అనివార్యముగా నుండునదియేను; కావున బ్రహ్మము ఉభయలింగంబగునది.

ప్రశ్న : "ద్వే వా వ బ్రహ్మణో రూపే'' ఇత్యాదిని చెప్పఁబడిన ప్రపంచము బ్రహ్మరూపమను విషయము - బ్రహ్మప్రపంచములకు ఆధ్యాసిక సంబంధము నంగీకరించుటతోడనే సరిపడునది. మరియొక విధముగా ప్రపంచము బ్రహ్మరూప మను నంశమును సమర్థింపరాదు. అందువలన "అథాత ఆదేశో నేతి నేతి" అను నిషేధము-అధ్యస్తమైన ప్రపంచమును నిషేధించుట యగునని చెప్పుట సమంజసంబగును కాదా ?

ఉత్తరము : అధ్యాస సంబంధము లేకున్నను స్వాభిమతమైన విధానముతో ప్రపంచము బ్రహ్మరూప మను విషయమును సమర్థింపఁదలచి మొదట పక్షాంతరమును చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "ఉభయవ్యపదేశా త్త్వహికుండలవత్" 3-2-26

"సర్వో వై రుద్రః" "ద్యావాపృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః" "శివుఁడు సర్వాత్మకుఁడు" "ఒకే దేవుడు పృథివ్యాకాశాది ప్రపంచమును పుట్టించువాఁడు" అనుచో నాగసర్పమునకు కుండలభావము ఋజుభావంబువలె పరమేశ్వరునకు ఏకత్వము బహుత్వంబు నొప్పారునవి. "ద్వే వా వ బ్రహ్మణో రూపే" ఇత్యాది సందర్భమున పృథివ్యాది రూపముతో నుండుట పరమేశ్వరునికే చెల్లునని చెప్పఁబడినదియు గమనింపఁదగినది.

సూ. "ప్రకాశాశ్రయవద్వా తేజస్త్వాత్" 3-2-27

ప్రకాశమునకు, ప్రకాశము ఆశ్రయించి యుండుదానికి స్వరూపము వేరైనను తేజఃసంబంధముగా నొకే భావముండునట్లు అచిత్తునకు బ్రహ్మమునకు నొకే జాతియగుటకతన బ్రహ్మము పృథివ్యాదిభావము కలది యగు నని గ్రహించునది.

సూ. "పూర్వవ ద్వా" 3-2-28

వా శబ్దము పక్షద్వయమును నివారించును. ఎట్లనఁగా ? ప్రకాశము జాతి గుణము అనునవి విశేషణమగుటయే ముఖ్యమగు స్వభావము కలవగుటచే విశిష్ట మగుదానిలో ఏకదేశములై అంశత్వము కలిగియుండును. చిద్వస్తువు అచిద్వస్తు వును అట్టివియేను; "సర్వోవై రుద్రః" "పరమాత్మ సర్వాత్మకుఁడు" చిదచిద్వస్తు వుల నొకేశబ్దముతో నుచ్చరించుట - ప్రపంచబ్రహ్మములు ఏకరూపము నాశ్ర యించి యుండునవగుటచే నవ్వానికి శరీర శరీరిభావము సరిపడునని- గావింపఁ బడినది. పూర్వోక్తమగు పక్షద్వయమున బ్రహ్మము సదోషంబగుచున్నయది. సర్పకుండలోపమాన పక్షమున బ్రహ్మమునకు పరిణామిత్వము జడత్వంబు నను దోషములు, ప్రకాశ తదాశ్రయోపమాన పక్షమున బ్రహ్మత్వము అను జాతి నాశ్ర యించి యుండుటచే ప్రపంచము గూడ బ్రహ్మంబగు నను ఆక్షేపణము ననివార్య ములగుచున్నవి.

"యస్య పృథివీ శరీరం" "యస్యాత్మా శరీరం" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు ప్రపంచ బ్రహ్మములకు శరీరశరీరి భావమునే సమర్థించుచున్నవి.

శ్లో॥ విద్యేతి చేతనాం ప్రాహు- స్తథాఽవిద్యా మచేతనాం,
విద్యాఽవిద్యాత్మకం సర్వం-విశ్వం విశ్వగురో ర్విభోః ।
రూపమేవ న సందేహో-విశ్వం తస్య వశే యతః ॥

చైతన్యమును విద్య యందురు. అచేతనము నవిద్యగా చెప్పుదురు. ప్రపంచ మంతయు చేతనాచేతనాత్మకమై విశ్వనియామకుఁడగు పరమేశ్వరునికి శరీర మనఁదగి యున్నది. ఎందుకనఁగా ? జగమంతయు పరమాత్మ యధీనమగునది. ఇవ్విషయమున ఎట్టి సందేహంబును లేదు.

ఇత్యాది పురాణ వచనములు ప్రమాణములుగా నున్నందున అష్టమూర్తి యగు సదాశివునకు చిదచిద్వస్తువులు శరీరములగుట సుసంభవ మగునని బోధ పడుచున్నయది.

సూ. "ప్రతిషేధా చ్చ" 3-2-29

"నాస్య జరయైత జ్జీర్యతి" "అస్థూల మనణ్వహ్రస్వమ్" ప్రపంచములో నంతర్యామిగా నున్నను బ్రహ్మము ప్రపంచగతములైన జరామరణాది వికారము లచే జీర్ణించునది కాదు"

"బ్రహ్మము జగచ్ఛరీరక మైనను స్థూలము కాదు సూక్ష్మము కాదు చిన్నది కాదు''

ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములయందు బ్రహ్మము చిదచిదాత్మక మైనప్పటికిని చిదచిత్తులఁజెందియుండు వికారములు కలది గాదని చెప్పఁబడుటచే బ్రహ్మము చిదచిద్విశిష్టమైనను నిర్దోషంబుని ఖిలమంగళ గుణాస్పదంబు నగునని తెలియ నగును.

ఇద్ది సారాంశము.

పరమాత్మయగు శివుఁడు చిదచిత్తులకు కారణమై చిదచిద్విశిష్టుఁడైనను వికారములు అజ్ఞత్వము మున్నగు అపురుషార్థ ధర్మములు లేనివాడనియు సర్వజ్ఞత్వము నిత్యతృప్తత్వము అనాదిబోధత్వము స్వతంత్రత్వము అలుప్తశక్తిత్వము అనంత శక్తిత్వము మొదలగు పరమపురుషార్థ ధర్మములు కలవాడనియు తప్పని సరిగా గ్రాహ్యంబగుచున్నయది.

పరాధికరణము

సమస్తచిదచిదాకార యగు పరశక్తిఁదగు విలాసముతో సమరసంబగు స్వరూపము గల యట్టియు దోషములన్నిటిఁజెందిన వాసనలఁదగు కళంకము లేనట్టియు సర్వజ్ఞత్వము మున్నగు మంగళగుణములన్నిటికి రత్నాకరమనఁదగు నట్టియు పరబ్రహ్మంబు విరూపాక్షంబు నగు శివునికన్న నతీతంబగు ఒకానొక వస్తు వెద్దియు లేదని చెప్పుటకు మొదట దిగువవిధము ఆశంకించుచున్నవారు

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. 'పరమతః సేతూన్మాన సంబంధ భేద
వ్యపదేశేభ్యః" 3-2-30

"జన్మాద్యస్య యతః" అను సూత్రము మొదలుకొని "ప్రతిషేధాచ్చ" అను సూత్రము వరకు పరమకారణముగా పరమేశ్వరుఁడు ప్రతిపాదింపఁబడినవాడు. ఐతే ఇట్టి పరమేశ్వరునికన్న మించిన వస్తువు కలదా లేదా అని సందేహము.

ప్రశ్న : "అథ య ఆత్మా, స సేతు ర్విధృతిః"

"ఆత్మశబ్దవాచ్యుండైన పరమేశ్వరుఁడు సంసార మహాసముద్రమునకు తీరమువంటివాడు, లోకముల నన్నిటిని ధరించువాడున్ను"

"ఏతం సేతుం తీర్త్వా అంధః స న్ననంధో భవతి"

"సంసార సముద్రతీరమనఁదగు పరమేశ్వరు నాశ్రయించినయెడల గ్రుడ్డి వాడైనను కనుచూపు గలవాడగును"

"చతుష్పాత్ బ్రహ్మ" "బ్రహ్మము విభాగచతుష్టయముగలది" "అమృత స్యైష సేతుః" "మోక్ష సామ్రాజ్యమునకు పరమేశ్వరుఁడు అవధి యగువాడు"

ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు- పరమేశ్వరుఁడు సేతువు అనఁగా అవతలిగట్టు వంటి వాడనియు, భాగచతుష్టయము గలవాడగుటఁజేసి పరిమిత స్వరూపము గల వాడనియు ముక్తప్రాప్యంబగు అపరిమిత బ్రహ్మమునకు పరమేశ్వరునకును ప్రాప్య ప్రాపక సంబంధము కలదనియు వేదాంతములయందు పరముగా ప్రసిద్ధంబగు వస్తువు పరమేశ్వరునికన్న భిన్నంబనియు - చెప్పుచుండుటవలన పరమేశ్వరుని కంటె నతీతంబొండు కలదని చెప్పుట సరిపడును కాదా ?

సిద్ధాంత సూత్రము.

ఉత్తరము :

సూ. "సామాన్యా త్తు" 3-2-31

సూత్రములోని తు శబ్దము పూర్వపక్షమును నివారించును. కావున సర్వో త్తరుండైన శివునికన్న మించిన వస్తువు కలదని వక్కాణించుట సమంజసము కాదని భావము.

"విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములు శివుఁడు చరాచర ప్రపంచమంతటికన్న నధికుఁడని నిరూపించుచున్నయవి.

ఇఁట సేతుత్వాదివ్యపదేశమునకు అర్థమేమనఁగా ? లోకములన్నియు ఒక దానియందొకటి కలియకుండునట్లు ఆ యా స్థలములయందు నవ్వానిని శాశ్వత ముగా నెలకొలుపువాడని పరమేశ్వరునకు సేతుత్వాదికము సామాన్యలక్షణముగా చెప్పఁబడినది. ఈ యర్థమునే దిగువ శ్రుతియందు గాననగును.

''అథ య ఆత్మా ససేతు ర్విధృతి, రేషాం లోకానా మసంభేదాయ''

ఇట సంభేద మనఁగా సంకరము; ఇట్టి సంకరము లోకములకు కలుగ కుండుటకై పరమేశ్వరుఁడు చతుర్దశభువనముల బాధ్యతను వహించువాడు కావున జలమును భూమిని వేరువేరుగా చూపెట్టు గట్టువలె సకల బ్రహ్మాండ సేతు వనఁ బఱగుచున్నవాడు.

"సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనుచో సకల జగన్నిమిత్తోపాదానోభయ కారణముగా ప్రతిపాదింపఁబడిన పరమశివుఁడే "ఏత మితః ప్రేత్యాభిసంభవి తాఽస్మి" "ఈ లోకమునుండి వెడలగానే పరమేశ్వరు నాశ్రయించి నిజరూప సంపన్నుని కాగలను'' అనుచో ముక్తప్రాప్యుడుగా చెప్పఁబడుచున్నవాడని విశద మగుచున్నది.

మరియొకచో "త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతం ధ్యాత్వా మునిర్గచ్ఛతి భూతయోనిమ్, సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్"

"మూడు కన్నులు గలవాడు నీలకంఠుడు ప్రశాంతుడు నగు మహాదేవుని ధ్యానించి పూజించు నెడల జగత్కారణుఁడు జీవలోక సాక్షియు ప్రకృత్యతీతుఁడు నగు శివుని పొందగలుగును"

అనుచో శివుఁడే సర్వోత్తరుఁడగుటకతన ముక్త ప్రాప్యుడుగా చెప్పఁబడు చున్నవాడు. కావున నీ సందర్భమున "తీర్త్వా" అను తఱతిశబ్దము ప్రాప్తిని తెలు పునదని గ్రహింపవలెను.

ఒకవేళ పరమప్రాప్యుఁడు విశ్వాధికుఁడు పరమకారణుఁడు నగు శివుని కంటె నింకొక వస్తువు కలదనునెడల నద్దానిపైన గూడ మరియొకటి కలదని చెప్పవలసి వచ్చును కావున వేదాంతవాక్యములు అనవస్థా దోషజుష్టములు కావలసి వచ్చును.

ఇందువలన సర్వాతీతుఁడు పరమశివుఁడే యనియు శివుని మించిన వస్తు వెద్దియు లేదనియు ముఖ్యముగా తెలియనైనది.

బ్రహ్మము పరిమిత స్వరూపము గలదనుటకు దిగువ సూత్రము సమా ధానము.

సూ. "బుద్ధ్యర్థః పాదవత్" 3-2-32

''చతుష్పాత్ బ్రహ్మ" అనుచో చెప్పబడిన నాలుగు పాదముల విభాగము "వాక్పాద శ్చతుష్పాదః'' ఇత్యాదిని చెప్పఁబడినట్లు బ్రహ్మోపాసనకై నిరూపింపఁ బడినదని తెలియవలెను.

సూ. "స్థానవిశేషాత్ ప్రకాశాదివత్" 3-2-33

పరమేశ్వరుఁడు వస్తుతః అపరిమిత స్వరూపము గలవాడైనను సర్వవ్యాపి యగు ప్రకాశమును- గవాక్షములు మున్నగు స్థానములందగు సంబంధమువలన గ్రహించునట్లు- హృదయాది స్థలములయందు పరిచ్ఛిన్న స్వరూపము గలవాడని ధ్యానింపఁబడుటలో అనుపపత్తి యెద్దియు గానరాదు.

పరమేశ్వరుఁడు ప్రాప్యుఁడైనను ప్రాపకుఁడు నగునని దిగువసూత్రముతో వివరించుచున్నవారు.

సూ. "ఉపపత్తే శ్చ'' 3-2-34

"యమైవేష వృణుతే తేన లభ్యః"

"పరమాత్మ యెవని కటాక్షించునో అట్టివాడే పరమాత్మను పొందఁగలుగును"

అను శ్రుతివాక్యము ప్రాప్యుడైన పరమేశ్వరుఁడే ప్రాపకుఁడు అనఁగా మోక్షముఁజెందించువాడని విశదీకరించినందున పరమేశ్వరునికన్న నతీతుఁడు మరియొకఁడు లేడని తెలియవలెను.

అన్యప్రతిషేధాధికరణము

సూ. "తథాఽన్య ప్రతిషేధాత్" 3-2-35

పూర్వాధికరణమునందు నిరూపాక్షంబగు పరబ్రహ్మమున కంటె నతీతంబైనది మరియొకటి లేదని నిరూపింపఁబడినది. ఇక నీ యధికరణమున పరమేశ్వరునితో సమానుఁడు కలడా లేడా అని సందేహము కలుగుచున్నందున విచారింపఁ బడుచున్నయది.

ప్రశ్న : పరమేశ్వరునికంటె నుత్కృష్టుఁడగువాడు లేకుండు గాక? జగత్కారణము గాను జగమున కధిపతి గాను పరమేశ్వరునితో సమానుఁడు మరి యొకఁడు కలడని దిగువ నుదహరింపఁబడిన శ్రుతుల వలన తెలియుచున్నది.

"సహస్రశీర్షా పురుషః, సహస్రాక్షః సహస్రపాత్" అనుచో ఒకానొక పురుషుఁడు బహుముఖములు అనేకపాదములు మున్నగు లక్షణములు కలవాడని వినఁబడుచున్నయది. మఱియు "పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని" అనుచో తన విభూతియందు చతుర్థాంశమగు సమస్త చరాచరముతో కూడియుండుటయు "త్రిపాదస్యామృతం దివి" అనుచో మిగత మూడంశముల విభూతి పరమాకాశ మనఁబడు దివ్యాంతరిక్షమున కలిగియుండుటయు "తస్మా ద్విరాడజాయత, విరాజో అధిపూరుషః" అనుచో అవ్యక్తమునకు హిరణ్యగర్భునకును కారణ మగుటయు, "ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే" అనుచో తమస్సనఁబడు ప్రకృతికన్న నతీతుడగుటయు "తమేవ విద్వా నమృత ఇహ భవతి" అనుచో మోక్షహేతు వగుటయు నిరూపింపఁబడినవి.

ఇట్టి పురుషునే "సహస్రశీర్షం దేవమ్'' మొదలుకొని ''పతిం విశ్వస్య'' ఇత్యాదిని విశ్వపతిగాను "నారాయణపరం బ్రహ్మ" అనుచో నారాయణశబ్దవాచ్యు నిగాను పరబ్రహ్మముగాను ''పరమాత్మా వ్యవస్థితః" అనుచో దహరాకాశము నందు నుపాస్యునిగాను శ్రుతి వక్కాణించినందున పురుషుడనఁదగు నారాయ ణుఁడు పరమేశ్వరునితో సమానములైన లక్షణములు గలవాడని గ్రహింపనగును. ఇట్టివే గదా పరమేశ్వరుని ధర్మములు;

"సర్వానన శిరోగ్రీవః - సర్వభూత గుహాశయః,
సర్వవ్యాపీ చ భగవాం - స్తస్మా త్సర్వగతః శివః"

అను మంత్రోపనిషత్తు, "విశ్వతశ్చక్షు రుత విశ్వతోముఖః" అను మహోపనిషద్వాక్యము "సర్వతోముఖః'' ఇత్యాది శ్రుతివాక్యంబులును పరమేశ్వ రుఁడు బహుముఖపాదాదులు కలవాడని విశదీకరించినవి. మఱియు "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యా - న్మాయినంతు మహేశ్వరం, తస్యావయవభూతేన - వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్" అను శ్వేతాశ్వతరమంత్రము జగదంశవిశిష్టుఁడ నియు తెలుపుచున్నయది. "హిరణ్యగర్భం పశ్యత" ఇత్యాదిని హిరణ్యగర్భజన

కుఁడనియు "సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్" అనుచో తమఃపరుఁడనియు "దహరం విపాప్మం" ఇత్యాదిని దహరోపాస్యుఁడనియు "జ్ఞాత్వా శివం శాంతి మత్యంత మేతి" అనుచో మోక్షకారకుఁడనియు "సర్వైశ్వర్య సంపన్నః" ఇత్యాదిని జగదీశ్వరుఁడనియు పరమేశ్వర నిర్దేశము వినఁబడుచున్నయది.

ఇవ్విధము శివకేశవులకు విశ్వరూపత్వాది ధర్మముల వలన సమానత్వం బని తెలియునది. మరియు స్మృత్యాదులయందు పూజా విధానమున "శివం వా విష్ణుమేవ వా"అను వికల్పమును గాననగును. లోకమునందున పూజాస్థానములు మున్నగునవియు శివకేశవులను ప్రతిపాదించు పురాణములు ఆగమములును సమానములుగా నున్నందున నారాయణుఁడనఁబడు పురుషుఁడు పరమేశ్వరునితో సమానుఁడని యంగీకరింపవలెను గదా ?

ఉత్తరము : పరమేశ్వరునికన్న శ్రేష్ఠమగు వస్తువు లేనట్లు పరమేశ్వరునితో సమానమైనదియు లేదని చెప్పవలెను. జగత్కారణత్వము ఈశ్వరత్వము మున్నగు లక్షణములు పరమేశ్వరునికి దక్క నితరులకు నుండజాలవని దిగువ ప్రమాణములు చాటుచున్నవి.

ఎట్లనఁగా ? "ఏకఏవ రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుః, య ఇమాన్‌లోకానీశత ఈశనీయు ర్జననీయుః"

"ద్యావాపృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః"
"య ఏకో రుద్ర ఉచ్యతే"
"హరః క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః"

సృష్టికి మున్ను రుద్రుడొకడే యుండెను. రెండవవాడు లేకుండెను. అట్టి రుద్రుఁడే శాసించునట్టి పుట్టించునట్టియు శక్తులతో కూడియుండువాడగుటచే చరాచరప్రాణులను శాసించువాడు."

"భూమి ఆకాశము అనువానితో కూడియుండు బ్రహ్మాండమును పుట్టించు దేవు డొకఁడేను"

"పరమాత్మ యొక్కడే రుద్రుడని చెప్పఁబడును."

"ప్రకృతి పురుషుల నిద్దరిని శాసించు దేవుఁడు హరుఁడనఁబడిగి యద్వితీయుడుగా నుండువాడు"

మఱియు

"యదా చర్మవదాకాశం - వేష్టయిష్యంతి మానవాః,
తదా శివ మవిజ్ఞాయ - దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి"
శివ ఏకో ధ్యేయః శివంకరః సర్వ మన్యత్పరిత్యజ్య''
"యదా తమ స్తన్న దివా న రాత్రిః, నసన్న చాస చ్ఛివ
ఏవ కేవలః"

"మానవోపలక్షితులైన సకల ప్రాణులు ఆకసమును తోలునువలె చుట్ట గలుగుదురేని శివుని తెలిసికొనకయే ముక్తులు కాగలుగుదురు. అనఁగా ఆకాశ వేష్టనము సరిపడనట్లు శివోపాసనలేనిది మోక్షము నొందఁజాలరని భావము"

"ఇతర దేవతా పూజనాదికమునంతయు విడనాడి మోక్షప్రదాతయగు శివు నొకనినే ధ్యానింపవలెను."

"జీవుల గాఢసుషుప్తి యనఁబడు ప్రళయమున పగలుగాని రాత్రిగాని సత్తుగాని అసత్తుగాని లేకుండెను. అట్టి సమయమున నామరూపవిభాగానర్హ సూక్ష్మచిదచిచ్ఛక్తి విశిష్టుడైన శివుఁడొకఁడే విరాజిల్లుచుండెను."

ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు పరమేశ్వరుఁడు గాక నితరుఁడు జగత్కార ణము కాజాలడని నిషేధించినవి. కావున పరమేశ్వరునితో సమానుడైన మరి యొకఁడు లేడనియే సుదృఢమైన సిద్ధాంతము.

పరమశక్తులు కలవాడగుటచే జగన్నిమిత్తమగువాడు శివుఁడేను, "పురు షుఁడు జగదుపాదానకారణ"మని చెప్పిన యంశము - హిరణ్యగర్భజనకుఁడను టను సమర్థించును. నారాయణుఁడు ప్రకృత్యంశసంభూతుఁ డగుటఁజేసి జగదు పాదానము కావచ్చును. కాని జగన్నిమిత్తకారణము శివుఁడే యగును. విష్ణువు పరమేశ్వరుని నిరంతరము భావించుటఁజేసి శ్రుత్యాది ప్రమాణములయందు స్వచిత్తు జగత్కారణముగా చెప్పఁబడెను విష్ణువు దహరవిద్యయందు నుపా స్యుఁడగుటయు మధ్యమాధికారులను గురించి యని తెలియవలెను. నారాయ ణుని యుపాసించువారికి విష్ణుపదము లభించుట ద్వారా శివసాయుజ్యము సమ కూరును కాని సాక్షాత్తు కైవల్యము లభింపదు.

ఇందువలననే మహాభారతమునందు ఆనుశాసనిక పర్వమున

శ్లో॥ రుద్రభక్త్యా తు కృష్ణేన-జగద్వ్యాప్తం మహాత్మనా,
తం ప్రసాద్య తథా దేవం-బదర్యాం కిల భారత.
అర్థా త్ప్రియతరత్వం చ-సర్వలోకేషు వై తథా,
ప్రాప్తవానేవ రాజేంద్ర-సువర్ణాక్షా న్మహేశ్వరాత్॥

మహానుభావుఁడైన నారాయణుఁడు శంకరు నారాధించి జగమును వ్యాపించు శక్తి గలవాడగుటయే గాక శివానుగ్రహమును బదరికాశ్రమమునందు సంపాదించి లోకములన్నిటియందు నభీష్టవస్తువు (లేక)ధనమునకన్న మిక్కిలి ప్రియుఁ డయ్యెను. ఇది యంతయు సువర్ణాక్షుడనఁబడు మహేశ్వరుని కరుణా కటాక్ష విశేషము గదా !

"తస్మాద్విరాట్" అను వాక్యము పురుషుఁడు జగదుపాదానమని తెలుపును.

"హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానమ్" "ద్యావాభూమీ జనయన్ దేవ ఏకః" ఇత్యాది శ్రుతులు పరమేశ్వరుఁడు జగన్నిమిత్తమని విశదీకరించును.

సర్వజ్ఞుఁడు సర్వ శక్తిమంతుడు పరబ్రహ్మము విశ్వాధికుఁడు నగు శివుని వలన మొదట పరప్రకృతి యనఁబఱగు పరాశక్తి ప్రాదుర్భవించును. అట్టి పరాశక్తికి చెప్పఁబడిన మొదటి భోక్తృత్వదశయందు "సహస్రశీర్షా పురుషః" అనునట్లు పురుషుఁడేర్పడును. పురుష స్వరూపుడైన శివునినుండి సకలచేతనాచేతన ప్రపంచ పరిణామము సంభవించును. ఇందువలననే "సర్వో వై రుద్రః" అనుచో పరమేశ్వరుని సర్వాంతర్యామిత్వమును ప్రారంభించి ఉపాదానమగు నారాయణుఁడు సర్వాత్మకుండెట్లగునని ప్రశ్నించుకొని "పురుషస్య విద్మ సహస్రాక్షస్య మహాదేవస్య ధీమహి" అనుచో పురుషుఁడనఁబఱగు నారాయణుఁడు పరమేశ్వరుని మహావిభూతిలో చేరినవాడై జగదాకారుఁడు కాజాలునని నిరూపింపనైనది.

సర్వజ్ఞము సర్వశక్తికము నిత్యతృప్తము స్వతంత్రము విశ్వాధికము నిమిత్తంబగు పరబ్రహ్మమే సృష్టికాలమున "బహు స్యామ్" అని సంకల్పించి తన నుండి పురుషుని (నారాయణుని) విడదీయును. తనచే విభజింపఁబడి తన యంశంబగు నారాయణుని ద్వారా జగము సిద్ధంబగునని భావము.

''తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్, తదను ప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్చాభవత్" పరమేశ్వరుఁడు జగమును సృజించి యద్దాని ననుసరించి ప్రవేశించినవాడై చేతనునిగా అచేతనముగా నేర్పడెను''

"మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యా-న్మాయినం తు మహేశ్వరమ్,
తస్యావయవభూతేన-వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్''

ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములు - నారాయణుఁడు మాయావిశిష్టుడైన మహేశ్వరుని యంశభూతుడై జగమునంతయు వ్యాపించెనని విశదీకరించినవి. నిమిత్తమగువాడు సంకల్పింపనిది ఉపాదానము ఏర్పడదు గావున నిమిత్తము ఉపాదానముకన్న నధికంబగును. ఉపాధానము నిమిత్తము ననుసరించి యుండునదగుటచే నిమిత్త ధర్మముల నుపాదానమునందు ప్రతిపాదించుట వినఁబడును.

ఇందువలన పరమేశ్వరునితో సమానమైనది కాని శ్రేష్ఠమైన వస్తువు కాని లేదనియే విదితమైనది.

దిగువ చూపఁబడు కారణమువలన నైనను పరమేశ్వరునితో సమానమైనదియు తదుత్కృష్టమైనదియు నగు వస్తువెద్దియు లేదని చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "అనేన సర్వగతత్వ మాయామ శబ్దాదిభ్యః" 3-2-26

ఆయామ మనఁగా మహావ్యాప్తి యగును.

"సర్వానన శిరో గ్రీవః" "విశ్వత శ్చక్షు రుత విశ్వతోముఖః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములు "అణో రణీయాన్" మొదలుకొని "సర్వో హ్యేష రుద్రః" వరకు గల మహోపనిషద్వాక్యములున్ను "యో వై రుద్రః స భగవాన్" మొదలుకొని "యచ్చ సత్యమ్'' వరకు గల అధర్వవాక్యములును పరమాత్మ జగమునంతయు వ్యాపించువాడని ప్రతిపాదించుచున్నవి కావున జగదుపాదానము స్వధర్మాంశము పురుషుఁడు నగు నారాయణుని ద్వారా పరమేశ్వరుఁడు సర్వగతుండగునని బోధపడుచున్నయది. ఆకాశమువలె సర్వమును వ్యాపించువాడని "సర్వానన శిరో గ్రీవః" ఇత్యాది వాక్యము సూచించును. ప్రాణులందరిని నియమించుటకై అవ్వారి హృదయగుహల యందు నివసించునని "సర్వభూత గుహాశయః" ఇత్యాది వాక్యము విశదీకరించును.

"కేచి దద్వైత మాశ్రిత్య-బిడాలవ్రతినో నరాః, రుద్రేణ సామ్య మన్యేషాం

ప్రవదంతి విమోహితాః" అను సూతసంహితావచనము శంకరునితో విష్ణ్వాదిదేవతలు సమానులు కాజాలరని స్పష్టీకరించినది. ఏవ మాది సందర్భమునఁజేసి ప్రపంచమంతయు పరమేశ్వరుని విభూతియని తెలియుచున్నందున శివునితో సమానుడుగాని శివునికంటె గొప్పవాడు గాని లేడని గ్రహింపవలసి యుండును.

ఇవ్విధము సర్వాధిపతియగుట చేతను సర్వాంతర్యామి యగుట వలనను పరమేశ్వరుఁడే ఆ యా దేవతల రూపమున స్వరూపమునను కర్మలన్నిటికి ఫలము నొసగువాడని దిగువ యధికరణమున గాననగును.

ఫలాధికరణము

సూ. "ఫల మత ఉపపత్తేః" 3-2-37

పూర్వాధికరణమున సర్వేశ్వరుఁడుగా నిరూపింపఁబడిన పరమేశ్వరుఁడే కర్మోపాసనాపరులందరికిని అనుష్ఠానఫలము నొసగునా ? లేక కర్మయా ? అని యిట సందేహము పొడముచున్నది.

ప్రశ్న : వస్తుతః కర్మ యనునది అనుక్షణవినాశధర్మము కలదైనను కర్మ ననుసరించు ఒకానొక అపూర్వము నేర్పరచినచో కాలాంతరమున సంభవించు ఫలము నొసగుటయందు కర్మ సమర్థంబగును గదా !

అందువలన కర్మకు ఫలప్రదత్వము సరిపడుచుండగా కర్మభిన్నుఁడు అప్రసిద్ధుఁడు నగు పరమేశ్వరుని కల్పించుటయందు గౌరవము కలదు గాన పరమేశ్వరుఁడు గాక కర్మయే అపూర్వము ద్వారా ఫలప్రద మగునని చెప్పుట సమంజసము కాదా ?

ఉత్తరము : కర్మలన్నియు ఫలింపవలెనన్నచో పరమేశ్వరుని ఆరాధింపవలసి యుండును. లోకమున రాజును సేవించుటచే భృత్యులందరు అనుకూలురై రాజానుగ్రహ ప్రాప్తికి దోహదము చేయునట్లు భక్తులచే నుపాసింపఁబడు పరమేశ్వరుఁడే ఉపాసకులందరి మనోభీష్టముల ననుగ్రహించునని చెప్పుట సరిపడును. కాని అచేతనమగు కర్మకు గాని జడమగు అపూర్వమునకు గాని కర్మలలో నుండు తారతమ్యమును (అనఁగా ఏయే కర్మకు ఎట్టి ఫలమును ఎంతెంత నొసగవలెనో)

కనిపెట్టి ఫలప్రదము అగు సామర్థ్యము ఉండజాలదు. ఇట్లే అచేతనమగు రాజ సేవనమని తెలియునది.

ఇందుకు ప్రమాణము

"ఏష హ్యేవ సాదు కర్మ కారయతి తమ్, యమేభ్యో లోకేభ్య ఉన్నినీషతి, ఏష ఏవాసాధు కర్మ కారయతి, యమధో నినీషతి" "ఎవనిని ఈ భూరాది లోకములనుండి యుద్ధరింపఁ బూనునో అవ్వానితో సుకృతము నాచరింపఁ జేయువాడు పరమెశ్వరుఁడేను; ఇఁక నెవని నధోలోకములకు పంపఁదలచునో నవ్వానితో దుష్కృతములను చేయించువాడు పరమేశ్వరుఁడేను;'' అను శ్రుతి వాక్యము- ధర్మాధర్మ ఫలముల నొసగువాడు నవ్వానిని ఆ యా జీవుల పూర్వకృతము ననుసరించి చేయించువాడును శివుఁడే యని నొక్కి వక్కాణించినది. విచారింపగా కర్మఫలసిద్ధికి అపూర్వమును కల్పించుటయే గౌరవమని తేటపడును. సుకృతములన్నియు ఈశ్వరారాధన రూపములగుటచే నవ్వానిచే ఆరాధింపఁబడు పరమేశ్వరుఁడే ఫలప్రదాత యగును కాని కర్మ కాజాలదని సిద్ధాంతము.

సూ. "శ్రుతత్వాచ్చ" 3-2-38

"గాథపతిం మేధపతిం రుద్రం జలాషభేషజమ్" "ఆ వో రాజాన మధ్వరస్య రుద్రమ్"

"గాథలనఁగా స్తోత్రములు, మేధములనఁగా యజ్ఞములు, జలాషమనఁగా సుఖము, (పుట్టువారు గాన జాః అనఁగా ప్రాణులు, వారిచే లాష మనఁగా కోరఁబడునది) స్తోత్రములకు యజ్ఞములకు నధిపతియై సుఖరూపమైన ఔషధము వంటివాడు శివుఁడు" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములయందు శంకరుఁడే కర్మలన్నిటికి ప్రభువనియు కర్మలచే ఆరాధింపఁబడువాడగుటఁజేసి కర్మఫలప్రదాత యనియు వినఁబడుచున్నయది.

"సోమేనారాధయే ద్దేవం-సోమం సోమవిభూషణమ్"

"నాశ్వమేధా త్పరో యజ్ఞో-రుద్రస్యారాధనం ప్రతి"

రామాయణము.

ఇత్యాది స్మృతి వాక్యంబులును పరమేశ్వరుఁడే సర్వయజ్ఞాధిపతి యని చాటుచున్నవి.

చమకముల యందును "వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ధాతాచ మే విష్ణుశ్చ మే" "వాజ మనఁగా అన్నము. ప్రసవమనఁగా బీజము, ఇవియు బ్రహ్మ విష్ణువులును నాకు కావలెను" అనుచో అన్నాదులవలె విష్ణ్వాదులు దేయకోటిలో చెప్పఁబడినందున పరిశేషన్యాయమున శివుఁడే సర్వకర్మఫలదాత యగునని విశదమగును.

ఇందుకు ప్రోద్బలకముగా శివ మహాపురాణమున దక్షయజ్ఞ ప్రస్తావమున

"కిమేభి రమరై రన్యై-రధ్వరే పూజితైః ఫలమ్?
రాజా చే దధ్వరస్యాస్య-న రుద్రః పూజ్యతే త్వయా"

"దక్షా! నీ చేయు యజ్ఞమున ఇతరదేవతలను పూజించిన నేమి లాభము? సర్వ యజ్ఞాధిపతియగు శివుని పూజింపకున్నావు" అని దధీచి మహాముని దక్ష ప్రజాపతికి హితమునుపదేశించిన సందర్భమును గాననగును.

ఈ యర్థమునే శ్రీ సుదర్శనాచార్య చరణులు దిగువ విధముగా పేర్కొనినవారు.

శ్లో॥ విష్ణు ప్రజాపతి పురందర పూర్వకేషు
వాజాదితుల్య మఖిలేష్వపి దైవతేషు।
ఆశంసితేషు చమకాః పరిశిష్యమాణం
దాతార మీశ్వర! భవంత మశాబ్ద మాహుః॥

"పరమేశ్వరా! చమకములయందు ఇంద్ర బ్రహ్మ విష్ణుప్రభృతిక దేవతలందరును అన్నము మొదలగు దేయవస్తువులలో పరిగణింపఁబడినందున శబ్దాతీతుడవగు నీవే మిగిలియున్నందునను నిన్ను సర్వకర్మఫలప్రదాతగా చెప్పుదురు."

కావున సర్వవిధ యజ్ఞములయందు ఆరాధింపఁబడువాడును నిత్య నైమిత్తిక కర్మల నాచరించుటచే సంతృప్తిపడువాడును కామ్యకర్మలన్నిటిఁదగు ఫలముల నొసగువాడును పరమేశ్వరుఁడే యని సారాంశము.

పూర్వపక్ష సూత్రము (పక్షాంతరము)

సూ. ధర్మం జైమిని రత ఏవ" 3-2-39

ఉపపత్తి యుండుటచేసి ధర్మమునే ఫలప్రదముగా జైమిని మహర్షి భావించెను. వ్యవసాయము మర్దనము మొదలగు క్రియలకు సాక్షాత్తు గాని పరంపరగా గాని ఫలము ఏర్పడుటను లోకమున చూచుచున్నాము. (ఇద్దియే ఉపపత్తి)

ఫలాభిసంధి గల పురుషుఁడు యజ్ఞాది సుకృతము నవశ్య మాచరింపవలసి యుండు నని "యజేత స్వర్గ కామః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములయందు వినఁబడుటచే కర్మయే అపూర్వముద్వారా ఫలప్రదమగునట్టిది.

సిద్ధాంత సూత్రము.

సూ. "పూర్వం తు బాదరాయణో హేతువ్యపదేశాత్" 3-2-40

పూర్వోక్తమైన "పరమేశ్వరుఁడే సర్వకర్మ ఫలదాత" యను నంశమును భగవానుడైన వేదవ్యాసుఁడు భావించును. వాయ్వాదిరూపమున శివుఁడే భక్తులకు ఫలము నొసగుననియు వాయ్వాదులు పరమేశ్వరాత్మకులగుటచే ఫలహేతువు లగుచుందురనియు "వాయవ్యం శ్వేత మాలభేత భూతికామః" "స ఏవైనం భూతిం గమయతి" ఇత్యాది వాక్యములయందు సముచితార్థమును గాననగును.

ఒకవేళ పరమేశ్వరుఁడు ఫలప్రదాతగా లేకుండినచో కర్మ-క్షణికమగుటఁ జేసి ఫలసాధనముగా నేర్పడుటకు నపూర్వమును కల్పింపవలసి యుండును

"యో వై రుద్రః స భగవాన్" ఇత్యాది వాక్యములతో పరమేశ్వరుఁడు వాయువు మొదలగు దేవతలందరి స్వరూపము గలవాడని తెలుపఁబడుచున్నయది. మఱియు ఆ అథర్వశిరమునందే "యో మాం వేద, స సర్వాన్ దేవాన్ వేద" అనుచో తనను తెలిసికొనుట వలన తానంతర్యామిగా కలిగిన దేవతల నందదిని గుర్తెరిగినవాడగునని పరమేశ్వరుఁడు నిర్వచించెను.

కావున సకలదేవతా స్వరూపుడును సర్వకర్మారాధ్యుఁడును సర్వఫలదాతయు పరమేశ్వరుఁడును పరబ్రహ్మంబును సాక్షా దుమాపతియగు శివుఁడే నని విశదమైనది.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్యవిరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యమునందు
మూడవ యధ్యాయము(దగు రెండవ పాదము
శ్రీకంఠమణిప్రభామయూఖంబను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది.

శ్రీ శివమహాస్తోత్రము

ఇది- శ్రీ శివమహా పురాణములోనిది, ఇందు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రకుమార గణపత్యాది దేవతలు, పార్వతీదేవి మొదలగు దేవీమూర్తులు, ఆ యా ఆవరణములయందు పరిచారకులుగ నిరూపింప(బడినవారై శివాజ్ఞ ననుసరించియే భక్తులకు అభీష్టముల నొస(గుదురని వ్రాయ(బడినది.

దీనిని - నెలరోజులు - ఆకసము వంక చూచుచు నిలువ(బడి భక్తితో పరిశుభ్రతతోడను పఠించువారికి - కోరికలు సిద్ధించును. శివు(డు ప్రసన్ను(డగును. తెలుగర్థముతో సంస్కృత శ్లోకములు అనువదింప(బడినవి. ఇది - సులభముగ బోధపడు గ్రంథము; శివభక్తి గలిగి బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులను గూడ ప్రార్థింపవలెనని దీనిని చదివినవారికి విదితమగును.

అనువాదము, సంకలనము, ప్రకాశనము
ఆచార్య శివశ్రీ నిర్మల శంకరశాస్త్రి ఆరాధ్యులు

వెల రూ. 5=00
ప్రాప్తిస్థానము- శివాద్వైత విజ్ఞాన సదనము,
184/ఎ, వెస్ట్ మారేడుపల్లి,
సికిందరాబాద్-500026, (ఆం.ప్ర.)
షరా- ఎక్కువ ప్రతులు వలయుచో రేటు తగ్గింప(బడును. నేడే కార్డువ్రాయుడు!

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదారాధ్య కృత
శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

తృతీయాధ్యాయము

తృతీయపాదము

ఆంధ్రీకరణము

సర్వవేదాంత ప్రత్యయాధికరణము

పూర్వభాష్యము నందు త్వం పదార్థమగు జీవుఁడు - ఉపాసకుఁడనియు నిత్యత్వ జ్ఞాతృత్వాది గుణములు కలవాడనియు; తత్పదార్థమగు శివుఁడు- సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిమత్త్వ నిరతిశయదయాశాలిత్వ మహావదాన్యత్వాది కల్యాణ గుణములు గలవాడనియు ఉపాస్యుఁడనియు పది పాదములలో బాగుగా నిరూపింపఁబడినది. ఇక నట్టి శివుని ఆరాధించుట ఎట్లు అను ఆకాంక్ష కలుగుట సహజము కావున నీ పాదమునందు శివోపాసనము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నయది.

సూ. "సర్వ వేదాంత ప్రత్యయం చోదనాద్యవిశేషాత్"

3-3-1

వేదాంతము లన్నిటియందు దహరోపాసనము మొదలగునది వినంబడుచున్నయది. అట్టి యుపాసనము ఒక్కటియా? లేక శాఖాభేదము మున్నగువాని వలన వేరగునా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : శాఖాభేదమున ప్రకరణము గూడ భిన్నమగును కావున ప్రతి శాఖయందు బ్రహ్మోపాసనము వేరగుననియే చెప్పవలసి యుండును. ఎట్లనఁగా? ఛాందోగ్యమునందు "య ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుః" అను

వాక్యము మొదలుకొని అపహతపాప్మత్వాది గుణములు పేర్కొనఁబడినవి. తైత్తిరీయకమునందైతేనో "ఋతం సత్యం" ఇత్యాదిని కృష్ణపింగళత్వాది గుణములు నిర్దేశింపఁబడినవి. ఇట గుణభేదముండుటఁజేసి యుపాసనంబు భిన్నంబగు నని తేటపడుచున్నయది. మఱియు ఛాందోగ్యమునందు పంచాగ్ని విద్యఁదగు సందర్భము కౌథుమమనియు, బృహదారణ్యకమున వాజసనేయ మనియు నామభేద ముండుటవలన నుపాసనంబును భిన్నంబగునది. ముండకశాఖయందు "తేషా మే వైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత, శిరోవ్రతం విధివద్యైస్తు చీర్ణమ్" అనుచో శిరోవ్రత మనఁబడు ధర్మము వినంబడుచున్నయది.

శిరోవ్రతమనఁగా ? అధర్వణికుల నుద్దేశించి మాత్రము చెప్పఁబడిన ఒకానొక వేదవ్రత మనఁబఱగునది.

ఇక ధర్మభేదముండుటఁజేసి ఉపాసనము భిన్నంబగుచున్నయది. ఇందు వలన శాఖాదిభేదము కారణముగా ఉపాసనాభేదము ననివార్యముగ నంగీకరింపవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : సర్వవేదాంత ప్రత్యయం అనఁగా వేదాంతములన్నిటియందు ప్రతీయమానంబగు శివోపాసనము - చోదన మొదలగువానియందు విశేషము లేమింజేసి యొక్కటియే యగునది. "విద్యాత్" "ఉపాసీత" అను చోదన (ప్రేరణము) శాఖాభేదమునందును సమానమైనదియేనుః బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమైన ఫలసంయోగంబు నేకవిధంబేను; వైశ్వానరాదిరూపమగు బ్రహ్మము వేద్యము (తెలియఁదగినది) అను నంశంబొక్కటేను; వైశ్వానరవిద్య ఇత్యాది సమాఖ్యయు నేకవిధంబగునదియేను; కావున శివోపాసనము భిన్నమగునది కాజాలదు. మఱియు విధ్యాదిభేదమున్నను ఉపాసనము వేరు కాదు. ఎట్లనఁగా ? "తస్మిన్ యదంతస్తదన్వేష్టవ్యం" ఇట్లు చాంధోగ్యమునందు దహరవిద్య విధింపఁబడినది. "తస్మిన్ యదంతస్త దుపాసితవ్యమ్" ఇట్లు తైత్తిరీయకమున గలదు. ఈ రెండు శ్రుతులయందు స్థానాదిభేదమును చెప్పనందువలన నుపాస్యంబగు బ్రహ్మము వేరు కానందునను రెంటియందలి ధర్మములు విరుద్ధములు గాకుండుటను బ్రహ్మవిద్య యేకవిధంబే నగుచున్నయది.

ఆకాశ పర్జన్య పృథివీ పురుష స్త్రీ సమాఖ్యతో చెప్పఁబడు అగ్నిపంచ

కము వేద్యముగా నిరూపింపఁబడిన స్వరూపము - ఛాందోగ్య బృహదారణ్యకముల రెంటియందును సమానంబైనది కావున విద్యాభేదము నంగీకరింప వలనుపడదు.

సూ. "భేదా న్నేతి చే న్నైకస్యా మపి" 3-3-2

చోదన మున్నగువానిఁ జెప్పుటయందు విశేషము (భేదము) లేకున్న నవ్వానిని తెలుపు ప్రకరణములు భిన్నములగుటచే నుపాసనంబు వేరగునని యెంచుట పాడికాదు. బ్రహ్మవిద్య (శివోపాసనము) ఒక్కటేయైనను వేదశాఖలు అనేకములగుటఁజేసి యొక్కొక్కశాఖయందు ఆ యా శాఖవారు స్వశాఖామాత్రమైన నధ్యయనము చేయవలెనను ప్రతిపత్తృభేనమును పాటించి ప్రకరణాది భేదమును సమర్ధించుకొనవలెను కాని ప్రకరణాదిభేదము వలన విద్యాభేదమని చెప్పుట సమంజసము కాజాలదు.

సూ. "స్వాధ్యాయస్య తథాత్వేన హి సమాచారేఽ
ధికారాచ్చ సవవచ్చ తన్నియమః" 3-3-3

"తేషా మేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత"అని యధర్వవేదమునందు చెప్పఁబడిన శిరోవ్రతము నాచరించు నియమము వేదాధ్యయనమునకు సంగమగును కాని బ్రహ్మోపాసనమునకు సంగము కాజాలదని "నైత దచీర్ణవ్రతోఽధీతే" అను వాక్యమునందు స్పష్టమగుచున్నయది. మఱియు "ఇదమపి వేదవ్రతేన వ్యాఖ్యాతమ్"అని సమాచారగ్రంధమునందు శిరోవ్రతము వేదాధ్యయన సంబంధము గలదిగా పేర్కొనఁబడినది. అధర్వవాక్యమునందలి "బ్రహ్మవిద్యాం" అనుచో బ్రహ్మ శబ్దమునకు వేద మను నర్థముఁజేయవలెను.

ఆధర్వణికులకు సప్తసూర్యాఖ్యహవనము మొదలుకొని శతౌదనాఖ్య హవనమువరకు గల సవహోమగణము తదీయ ఏకాగ్ని సంబంధమువలన విహితంబగునట్లు శిరోవ్రతంబును సాధ్వాయాంగమగునది కావున నియ్యది విద్యా భేదము నాపాదించునది కాజాలదు. ఇంతవరకు సూత్రకారుని నిర్వచనము ననుసరించి శిరోవ్రత స్వరూవమును నిరూపించితిమి కాని వస్తుతః సూత్రకారాశయా విరుద్ధముగా శిరోవ్రతమన నెట్టిదో విచారింపఁబడుచున్నయది.

సూత్రగతమగు "తన్నియమః" అను పదమునకు "తస్యవ్రతస్య నియమః అని నిర్వచనము.

శిరోవ్రతమనఁగా శాంభవ పాశుపతాది సంజ్ఞలు కలదై బ్రహ్మవిద్యాధికారము నొసగునది యని వేదాంతవాక్యము లెన్నియో నిరూపించుచున్నవి. కావున శివోపాసనాంగముగా శిరోవ్రతము ననఁగా పాశుపతవ్రతమును తప్పనిసరిగా ఆచరింపవలెనని గ్రహింపనగును.

ఎట్లనఁగా ? సౌరసంహితయందు

శ్లో॥ బ్రహ్మవిద్యోపదేశస్య - యోగ్యం వక్ష్యామి సువ్రతే"

"బ్రహ్మవిద్యోపదేశమునకు నర్హతగలవానిని గురించి చెప్పుదునని ప్రారంభించి

శ్లో॥ విధివచ్ఛ్రద్ధయా సార్థం - న చీర్ణం యైః శిరోవ్రతం।
బ్రహ్మవిద్యా మిమాం తేషాం - న వదేత కదాచన ॥

ఇదం శిరోవ్రతం చీర్ణం - విధివచ్ఛ్రద్ధయా యదిః।
తేషామేవ పరాం విద్యాం - వదే దజ్ఞానబాధికామ్॥

శిరోవ్రత మిదం నామ - శిరస్యాథర్వణశ్రుతేః।
యదుక్తం తద్ధి నైవాన్యత్ - తత్పాశుపత సంజ్ఞకమ్॥

శాఖాభేదేషు నామాని - వ్రతస్యాస్య విభేదతః।
పఠ్యంతే మునిశార్దూల - శాఖాస్వేకం వ్రతం హి తత్॥

అగ్ని రిత్యాదిభి ర్మంత్రైః - షడ్భిః శుద్ధేన భస్మనా
సర్వాంగోద్ధూళనం కుర్యా - చ్ఛిరోవ్రత సమాహ్వయమ్॥

"శిరోవ్రతమును ఆసక్తితో నాచరింపనివారికి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశింపఁగూడదు. విధియుక్తముగా నీవ్రతము నాచరించువారికి మాత్రము సంసార సంబంధమైన అజ్ఞానమును తొలగించు పరావిద్య (శివజ్ఞానము) నుపదేశింపవలెను. శిరోవ్రతమనఁగా ? అథర్వశిరమునందు వేదాధ్యయనాంగముగ చెప్పఁబడినది గాక పాశుపతమను సంజ్ఞ గలది యగును. ఇద్దాని నామధేయములు భిన్నములుగా అనేక వేదశాఖలయందు చెప్పఁబడినను సమస్త శాఖలయందు నొకే వ్రతంబని తెలియవలెను. "అగ్నిరితి భస్మ" ఇత్యాది షణ్మంత్రముల గో

ఘృతంబుతో హవనము చేయఁబడిన విభూతిని తీసికొని శరీరమంతట నుద్ధూళన మును గావించుకొనుటయు శిరోవ్రతమనఁబడును.

బ్రహ్మోత్తర ఖండము నందు

శ్లో॥ అయ మత్యాశ్రమో ధర్మో - యైః సమాచరితో ముదా,
ప్రాప్తం తైః పరమం జ్ఞానం - సంసారచ్ఛేదకారణమ్।
ఉద్ధూళనం త్రిపుండ్రం చ - ముముక్షుః సమ్యగాచరేత్॥

"అత్యాశ్రమ మనఁబడు పాశుపతవ్రతము నుత్సాహముతో ననుష్ఠించు వారు సంసారచ్ఛేదకారణమగు శివజ్ఞానమును పొందిరి కావున మోక్షమును కోరు వాడు శుద్ధమైన భస్మను మేనునిండ పూసుకొని అట్టి విభూతిని తడిపి యద్దానిని నొసలు మున్నగుచోట్ల మూడురేఖలుగా ధరింపవలెను."

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తునందు

"తపః ప్రభావా ద్దేవప్రసాదాచ్చ బ్రహ్మవి చ్ఛ్వేతాశ్వతరోఽథ విద్వాన్, అత్యాశ్రమిభ్యః పరమం ప్రోవాచ సమ్య గృషిసంఘజుష్టమ్"

"బ్రహ్మోపాసకుడైన శ్వేతాశ్వతర మహర్షి - స్వకీయతపః ప్రభావము వల్లను పరమేశ్వరుని యనుగ్రహముఁబట్టియు అత్యాశ్రములనఁబడు శైవులకు ఋషులందరిచే స్వీకరింపఁబడిన శ్రేష్ఠమైన శివజ్ఞానము నుపదేశించె"నని కలదు. మఱియు నత్యాశ్రములకు శివజ్ఞానమును ప్రసాదించిన శ్వేతాశ్వతరుండును పాశుపతవ్రతనిష్ఠుండని దిగువప్రమాణము చాటుచున్నయది.

కూర్మపురాణమునందు

శ్లో॥ అథాస్మి న్నంతరేఽపశ్య - త్సమాయాంతం మహామునిమ్,
శ్వేతాశ్వతరనామానం - మహాపాశుపతోత్తమమ్॥

"అటు తరువాత నింతలోనే వచ్చుచున్న శ్వేతాశ్వతరుఁడను మహామునిని పాశుపతవ్రతశ్రేష్ఠులలో నుత్తమునిగా నవలోకించిరి" ఇవ్విధముననే "అత్యాశ్ర మస్థః సకలేంద్రియాణి - నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య" "దహరోపాసనఁ జేయువాడు మొదట అత్యాశ్రమ (పాశుపత) వ్రతనిష్ఠుడై ఇంద్రియముల నన్నిటిని

వశపఱచుకొని తన ఆచార్యుని భక్తితో నమస్కరింపవలెను." కైవల్యమునందు దహరవిద్యాఽనుష్ఠానమునకు పాశుపతవ్రతము ప్రధానాంగమని నిరూపింపఁబడినది.

సూ. "దర్శయతి చ" 3-3-4

మహోపనిషత్తునందు కైవల్యోపనిషత్తునందును దహరవిద్య ఒక్కటే యని శ్రుతియే చూపెట్టుచున్నయది.

"ఋతం సత్యం పరంబ్రహ్మ - పురుషం కృష్ణపింగళమ్,
ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షమ్" మహోపనిషత్తు.

"ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం - త్రిలోచనం నీలకంఠం
ప్రశాంతమ్" కైవల్యోపనిషత్తు.

ఇత్యాది వాక్యముల నుద్ఘాటింపఁబడిన పరమేశ్వరుని రూపవత్త్వమును పురస్కరించుకొని కలుగు పాప జరా మరణాదులు సంభవించు నను ఆశంకను తొలగించుటకై ''అథ యదిద మస్మిన్'' మొదలుకొని ఛాందోగ్యము సర్వజ్ఞత్వాది గుణములు కలవాడు పరమేశ్వరుఁడు కావున పాపజరామరణాదులు లేని వాడని బాగుగా ప్రతిపాదించినది.

ఇది యిట్లుండగా "శ్రుతులయందు కొన్నిచోట్ల ధర్మ విశేషములను ప్రతిపాదించుటఁజేసి విద్యాభేదంబగు"నను ఆశంకకు నవకాశము సుతరాము లేదని యీ సందర్భమున గమనింపనగును. అందువలన చోదనాదులయందు విశేషము లేమింజేసియు పూర్వతంత్రమునందు శబ్దాంతరాభ్యాస సంఖ్యా గుణ ప్రక్రియా నామధేయములు కర్మభేదమునకు ప్రమాణంబులగునని చెప్పఁబడినట్లు నిట నట్టివి కనఁబడుట లేనందునను సకలవేదాంతములయందు ప్రతీయమానంబగు శివోపాసనం బొక్కటియే యని సిద్ధాంతము.

ఉపసంహారాధికరణము

వేదాంతములన్నిటియందు చెప్పఁబడిన విద్య (ఉపాసన)లు ఒక్కటియే యని ప్రతిపాదించుటకు వలయు ప్రయోజనమును చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "ఉపసంహారోఽర్థాభేదా ద్విధిశేష
వత్సమానే చ" 3-3-5

ఈ సందర్భమున విద్యైక్యమును చెప్పుట పొసగినను ఒకానొక శాఖయందు చెప్పఁబడిన గుణములను మరియొకశాఖయందు నుపసంహరించుట (స్వీకరించుట) యుక్తమగునా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ఒక శాఖలోని గుణములను మరియొక శాఖయందు నుపసంహరింపఁగూడదు. ఎట్లనఁగా ? ఛాందోగ్యమునందు దహరవిద్యలో అపహతపాప్మత్వాది గుణములు చెప్పఁబడినవి. కాని తైత్తిరీయమునందు వక్కాణింపఁబడనందున నవ్వానిని తైత్తిరీయమున తీసికొనగూడదు. ఎందుకనఁగా ? శివోపాసనకు వలయు నుపకారము తైత్తిరీయమునందుగల కృష్ణపింగళత్వాది గుణములతో నేర్పడుచుండగా నపహత పాప్మత్వాది గుణములను గ్రహించుట యనవసరము కాదా ?

ఉత్తరము : వేదాంతములన్నిటియందు గల శివోపాసన మొక్కటియే యని యంగీకరించినపుడు - ఛాందోగ్యము మున్నగువానియందు చెప్పఁబడిన దహరోపాసన మొదలగువాని ధర్మములగు అపహత పాప్మత్వాదులను తైత్తిరీయకమున గల దహరోపాసన మొదలగువానియందు పరిగ్రహించుట యుక్తంబే యగుచున్నయది. ఎందుకనఁగా ? విద్యోపకారమనెడు ప్రయోజన మొక్కటియే గదా ! ఏకవిధిశేషములుగా చెప్పఁబడిన అంగములను అగ్నిహోత్రాదులయందు పరిగ్రహించినట్లు చోదన మున్నగువానిఁబట్టి దహరాద్యుపాసనము సమానమగుచుండగా ఉపాసనానుకూల గుణములన్నియు ప్రాప్తించును కావున గుణోపసంహారము సమంజసంబే యని సిద్ధాంతము.

అన్యథాత్వాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "అన్యథాత్వం శబ్దాదితి చే న్నావిశేషాత్" 3-3-6

శ్రుతిప్రమాణముఁబట్టి ఉద్గీథోపాసనము భిన్నంబగునని చెప్పఁగూడదు.

శ్రుతులయందు ఉపక్రమభేదము లేమింజేసి యుద్గీథముఁదగు నుపాసన మొక్కటియే కాదగునని పూర్వపక్షసూత్రభాష్యసారాంశము.

సిద్ధాంతసూత్రములు.

సూ. "న వా, ప్రకరణభేదా త్పరోవరీయస్త్వాదివత్" 3-3-7

పై విధము చెప్పుట యుక్తము కాదు. ఎందుకనఁగా ? ప్రకరణము భిన్నంబగుచున్నయది.

"ఓ మిత్యేత దక్షర ముద్గీథ ముపాసీత" అనుచో సామవేదీయులు ఉద్గీథమునకు నవయవముగా నుండు ప్రణవము నుపాసింపవలెనని నిర్వచించిరి. బృహదారణ్యకమునందైతేనో ఉద్గీథమును సమగ్రముగా నుపాసింపవలెనని చెప్పఁబడినది. పరోవరీయస్త్వాది గుణవిశేషములను భావించుటవలన నేర్పడు రూపభేదము వలె నిట ప్రకరణ భేదముండుటఁజేసి యుపాసనము భిన్నంబగునని సిద్ధాంతము.

దిగువ సూత్రమున మరియొక నాశంకకు సమాధానముఁ జెప్పుచున్నవారు.

సూ. "సంజ్ఞాతశ్చేత్ తదుక్త మస్తి తు తదపి" 3-3-8

ఉద్గీథవిద్యయవి రెండుచోట్లను సంజ్ఞ యొకటే యగుట వలన విద్యాభేదంబు కాదని చెప్పఁగూడదు. ఇద్దానికి సమాధానము పూర్వసూత్రమునందే చెప్పఁబడినది. అదియునుగాక నిత్యాగ్నిహోత్రమునందు అగ్నిహోత్ర విశేషమునందును నామధేయ మొక్కటియైనను కర్మభేదము వలె నీ సందర్భమునఁగూడ విద్యాభేదము తప్పనిసరి యగుచున్నయది.

వ్యాప్త్యధికరణము

సూ. "వ్యాప్తేశ్చ సమంజసమ్" 3-3-9

శ్రుతులయందు ప్రణవముఁదగు వ్యాప్తి యుండుటఁజేసి ఉద్గీథోపాసన మనఁగా ప్రణవోపాసనమని చెప్పుటయే సమంజసంబగునని సారాంశము.

సర్వాభేదాధికరణము

"సర్వాభేదా దన్యత్రేమే" 3-3-10

ప్రాణవాయువునకు చెప్పఁబడిన వసిష్ఠత్వాదిగుణములు కౌషీతకి శాఖ మున్నగు వానియందును తీసికొనఁదగినవి ఎందుకనఁగా? శాఖలన్నిటి యందును ప్రాణవిద్య భిన్నంబు కాజాలదని సూత్రభాష్యసారాంశము.

ఆనందాద్యధికరణము

సూ. "ఆనందాదయః ప్రధానస్య" 3-3-11

"అభేదాత్"అను పదము సూత్రమునందు స్వీకరింపఁదగినది.

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" "ఆనందో బ్రహ్మ" "ఋతం సత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళమ్" "ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ సత్యాత్మ ప్రాణారామం మన ఆనందం శాంతిసమృద్ధ మమృతమ్" ఇత్యాది వాక్యములయందలి ఆనందాది గుణములు బ్రహ్మమునకు సంబంధించినవని పరవిద్యలయందు వినంబడుచున్నయది. ఇట్టి గుణములు పరవిద్యలన్నిటియందు నుపసంహరింపఁదగినవి యగునా కాదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : పరవిద్యలయందు చెప్పఁబడిన ఆనందాది గుణములు ఉపాసనలన్నిటియందు నుపసంహరింపఁదగినవి కావు. ఎందుకనఁగా? ఒకే బ్రహ్మము ఆనందాద్యనేక గుణములతో కూడియుండుట పొసగదు కావున ఒక్కొక్క గుణముతో కూడియుండునని చెప్పునెడ ననేక బ్రహ్మములు ఉండవలసివచ్చును. అందువలన ఆ యా విద్యలయందు గల గుణములను మాత్రము పరిగ్రహించి బ్రహ్మము నుపాసింపవచ్చును కాదా?

ఉత్తరము : గుణియగు బ్రహ్మమొక్కటే కావున పరవిద్య లన్నిటియందును ఆనందాదిగుణముల నన్నిటిని పరిగ్రహించుట సమంజసంబే యగునది.

"నీలో ధవళో రక్తః ఖండః పూర్ణశృంగః" అనుచో ఒకదానికి మరియొకటి విరుద్ధమగుటఁజేసి "నలుపైనది తెలుపైనది కాదు" అను రీతిగా నైల్యాదిధర్మములు

ఒకే వస్తువునందు సంస్థితములు కానివగుటచే ధర్మిభేదము పాటింపఁ దగినది కాని "నీలం సుగంధి మహదుత్పలమ్" అనుచో నలుపు, పరిమళము, గొప్పదనము అనుధర్మములు ఒకే కలువయందు నెలకొనియుండునవగుటచే ధర్మిని అనఁగా నైల్యాదిధర్మములుగల కలువనే నిరూపించునవగుచున్నవి.

ఇందువలన తేటపడుచున్నదేమనఁగా ? బ్రహ్మమునకు గల ఆనందాది గుణములు పరస్పరవిరుద్ధములు కానివగుటచే బ్రహ్మానేకత్వము నాపాదించునవి కావు మరియు గుణియగు బ్రహ్మము విద్యలన్నిటియందు నొక్కటియే యగుటఁజేసి ఆనందాది గుణములన్నియు సమస్తోపాసనలయందు స్వీకరింపఁ దగినవియే యని సారాంశము

ప్రియశిరస్త్వాధికరణము

సూ. "ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తి రుపచయాపచయౌ హి భేదే" 3-3-12

"తస్య ప్రియ మేవ శిరః" ఇత్యాదిశ్రుతి వాక్యములయందు ప్రియశిరస్త్వాదులు బ్రహ్మధర్మములుగా వినఁబడుచున్నవి. ఇవియు ఆనందాదులవలె పరవిద్యల యందు గ్రహింపఁదగినవి యగునా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : సత్యసంకల్పత్వాది గుణముల వలె ప్రియ శిరస్త్వాదిధర్మములను బ్రహ్మోపాసనములయందు పరిగ్రహించుటలో ఎట్టి విరోధంబును లేదు కదా ?

ఉత్తరము : సత్యసంకల్పత్వాదుల వలె ప్రియశిరస్త్వాదులు బ్రహ్మధర్మములు కాకుండుటచే పరవిద్యలయందు స్వీకరింపఁదగినవి కావు. ఒకవేళ నవ్వానిని తీసికొనునెడ బ్రహ్మము సావయవము కావలసివచ్చును. కావున బ్రహ్మస్వరూపమునకు స్థూలత్వకృశత్వములు (హెచ్చు తగ్గులు) సంభవించును. మరియు బ్రహ్మమునకు ప్రియశిరస్త్వాదులు సహజములగునెడ ఆనందమయుని కంటె బ్రహ్మము భిన్నంబు కావలసివచ్చును. అందువలన ప్రియశిరస్త్వాదులు ఉపసంహరింపఁదగినవి కాజాలవని తెలియునది.

ఆనందాదుల వలె సర్వజ్ఞత్వాది ధర్మములు బ్రహ్మస్వరూపములో చేరిన

గుణములగుటచే ఎట్టి విరోధంబును లేదని దిగువ సూత్రముతో వక్కాణించుచున్నారు.

సూ. "ఇతరే త్వర్థసామాన్యాత్" 3-3-13

సర్వజ్ఞత్వము నిత్యతృప్తత్వము మున్నగునవి బ్రహ్మస్వరూపములో నంతర్గతములగుటచే పరవిద్యలన్నిటియందు నుపసంహరింపఁదగినవియేను: ఎందుకనఁగా? సర్వజ్ఞత్వాదులు ఎప్పుడు నెడబాయనట్టి బహ్మస్వరూపధర్మములగుట యనఁబడు సాదృశ్యము కలిగియున్నది.

ప్రియశిరస్త్వాదులైతేనో బ్రహ్మధర్మములలో చేరనివగుటంజేసి యవ్వానిని బ్రహ్మోపాసనములయందు పరిగ్రహింపఁగూడదు.

ఆధ్యానాధికరణము

సూ. "అధ్యానాయ ప్రయోజనాభావాత్" 3-3-14

ఈ సందర్భమున పూర్వోక్తమైన ఆనందమయాత్మానుసంధానము వలె అన్నమయాదులను గూడ నుపాసించుట నియతమగునా? కాదా ? అని సందేహము కలుగుచున్నయది.

ప్రశ్న : ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మ- అన్నమయము మొదలగు కోశములలోని వాడగుటచే అన్నమయాదులను భావింపనిది ఆనందమయు ననుసంధింపవలను పడదు కావున శివోపాసనయందు అన్నమయాదికోశములను భావించుట నియతము (తప్పనిసరి) కావలసివచ్చును కాదా?

ఉత్తరము : అన్నమయాదుల నుపాసించుట నియతము కాజాలదు. ఆనందమయు నుపాసించుటకు ప్రయోజనము బ్రహ్మపాప్తి కావున అన్నమయాదులను భావించుటకు అట్టి ప్రయోజన మిసుమంతయు గానరాదు. ఇందువలన ఆనందమయానుసంధానము సిద్ధించువరకే అన్నమయ మనోమయప్రాణమయ విజ్ఞానమయములు భావింపఁదగినవి కాని తదనంతరము సంభావ్యములు కాజాలవు కావున నన్నమయాద్యనుసంధానము అనియతంబే యని సారాంశము.

సూ. "ఆత్మశబ్దాచ్చ" 3-3-15

"ఏత మన్నమయ మాత్మాన ముపసంక్రమ్య" ఇత్యాది వాక్యముల యందు ప్రత్యేకముగా నుపయోగింపఁబడిన ఆత్మశబ్దము- అన్నమయాదికోశములలో అన్నాదుల నధిష్ఠించు చేతనుని తెలుపును. ధ్యానమునకు ముందు శివుడు బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులకంటె నతీతుఁడను భావము దృఢపడుటకై అన్నమయాదులను తదధిష్ఠాతలైన చేతనులను భావించుట యవసరము. "శివ ఏకో ధ్యేయః శివంకరః సర్వ మన్యత్ పరిత్యజ్య" అను అధర్వశిఖావచనము- ముముక్షువులు శివేతర దేవతలను ధ్యానించుటను నిషేధించుచున్నందున ధ్యానకాలమునందు ఆనందమయుడైన శివునొకనినే భావింపవలెనని విశదమగుచున్నది. కావున అన్నమయాద్యనుసంధానము నియతము కాజాలదని సిద్ధాంతము.

సూ. "ఆత్మగృహీతి రితరవ దుత్తరాత్" 3-3-16

"అన్యోఽంతర ఆత్మాఽఽనందమయః" అనుచో గ్రహింపఁబడిన ఆత్మశబ్దము- "ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః" అనుచో గల ఆత్మశబ్దమువలె పరమాత్మను చెప్పును కాని ప్రత్యగాత్మను (జీవుని) చెప్పుటలేదు.

ఈ యంశము "ఆనందమయ మాత్మాన ముపసంక్రమ్య" "ఆనందమయుడైన పరమాత్మనాశ్రయించి ముక్తుఁడగును" అను తర్వాతి సందర్భమును బట్టి ధృవపడుచున్నయది.

కావున ఆనందమయాత్మానుసంధానమే బ్రహ్మానుసంధానంబగుటచే ముఖ్యంబైనదని సారాంశము.

సూ. "అన్వయా దితి చేత్ స్యా దవధారణాత్" 3-3-17

ప్రశ్న : అన్నమయాదులకును ఆత్మశబ్దముతో సంబంధము కలదు గావున నవ్వానిని గూడ నుపాసించుట యుక్తంబని తోచెడిని!

ఉత్తరము : అన్యోఽంతర ఆత్మాఽఽనందమయః" అనుచో ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మయగు శివుఁడు- అన్నమయాదులకన్న భిన్నుఁడగుననియు "శివ ఏకోధ్యేయః శివంకరః సర్వమన్యత్ పరిత్యజ్య" అనుచో శివేతరులైన సమస్త దేవతలను విడనాడి శివునొకనినే ధ్యానింపవలెననియు విశదమగుచున్నయది. పరబ్రహ్మ- సమస్తకళంకములు బొత్తుగా లేనిదియు సకలమంగళగుణములు

కలదియు నగుటచే శివశబ్దముతో చెప్పఁబడునది. మఱియు విరూపాక్షము కృష్ణ పింగళంబు నగు శివుని నిరంతరము ధ్యానించుటఁజేసి శివసారూప్యము యనఁబడు ముక్తి లభించునది. కావున నుపాసన ననుసరించి ఫలము చేకూరుననియు శివత్వము లేనట్టి శివేతరదేవతల నుపాసించుట శివత్వమును అనగా ముక్తిని ప్రసాదించునది కాదనియు ఆనందమయుండైన శివుఁడొకఁడే భావింపఁదగినవాడనియు గ్రహింపవలెను.

కార్యాఖ్యానాధికరణము

సూ. "కార్యాఖ్యానా దపూర్వమ్" 3-3-18

కాణ్వ మాధ్యందిన శాఖలయందు అపూర్వంబగు ప్రాణవాసస్త్వమే విధింపఁబడుచున్నది. ఆచమనము స్మృతిప్రాప్తమగుటచే విధింపఁబడుట లేదు కావున ఉదకములు ప్రాణజీవనములని భావించుట సమంజసంబగునని సూత్రభాష్య సారాంశము.

సమానాధికరణము

సూ. "సమాన ఏవం చాభేదాత్" 3-3-19

శాండిల్యవిద్య - అగ్నిరహస్యమునందు బృహదారణ్యకమునందును వినంబడుచున్నయది. రెంటియందును మనోమయత్వాదిధర్మములు సమానము లగుచుండగా ఆకాశమువలె స్వచ్ఛత కలిగియుండునని ప్రశంసించుట పొసగును కావున వశిత్వము మున్నగు లక్షణములు సత్యసంకల్పత్వమునకు విశేషరూపము లగుటచేత నుభయత్ర చెప్పఁబడిన శాండిల్యవిద్య యొక్కటియే యని సారాంశము.

సంబంధాధికరణము

సూ. "సంబంధా దేవ మన్యత్రాపి" 3-3-20

పూర్వపక్షసూత్రము

శాండిల్యవిద్యయందు ఏకవిద్యాసంబంధము వలన పరస్పరము గుణముల నుపసంహరించుట న్యాయమైనట్లు సత్యవిద్యయందు "అహః" "అహమ్" అను రహస్యనామధేయములు రెండును ఆదిత్యమండలమున దక్షిణనేత్రమునను భావింపఁదగినవి కాదా?

సిద్ధాంతసూత్రము

సూ. "న వా విశేషాత్'' 3-3-21

ఈ సందర్భమున విద్య యొక్కటి కాజాలదు. సూర్యుఁడు, కన్ను, అను స్థానభేదమునఁజేసి ఉపాస్యము భిన్నంబగునది. కావున రహస్యనామదేయములు ఆ యా స్థానమునందు నియతముగా భావింపదగినవియే యని తెలియునది.

మండలవిద్యాఽధికరణము

సూ. "దర్శయతి చ"" 3-3-22

ఛాందోగ్యమునందు తైత్తిరీయమునందును చెప్పబఁడిన మండలవిద్య ఒక్కటియా? భిన్నమా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : ఒకచో "య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే, హిరణ్యశ్మశ్రు ర్హిరణ్యకేశ ఆప్రణఖా త్సర్వఏవ సువర్ణః" "సూర్యునిలో నుపాసింపఁబడు పురుషుఁడు (పరమాత్మ) బంగారువన్నె బంగారువెంట్రుకలు గోరు మొదలుకొని శరీరమంతయు సువర్ణమయముగా కలిగియుండువాడు" అనియు మరియొకచో "య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః" "మండలాంతర్వర్తి యగు సూర్యునిలో పురుషుఁడు సువర్ణమయుఁడు" అనియు చెప్పి ఉపసంహారమునందు "సర్వోవై రుద్రః"అని ప్రారంభించి "నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్యరూపాయ హిరణ్యపతయేఽంబికాపతయ ఉమాపతయే పశుపతయే నమో నమః" అను వాక్యము వరకు పరమేశ్వరుఁడు సర్వాంతర్యామియనియు హిరణ్యబాహువనియు ఉమాపతియనియు చెప్పబడినది. ఐతే ఒకచో సర్వాంగసువర్ణత్వము మరియొకచో బాహుమాత్ర సువర్ణత్వంబు నున్నందున రూపభేదము;

"సర్వోవై రుద్రః" అనుచో సర్వాత్మకత్వంబు "సర్వేషాం లోకానామీష్టే" అనుచో సర్వాధిపత్యంబు నున్నందున ధర్మభేదము కనఁబడుటచే మండలవిద్య యొక్కటి కాజాలదు గదా?

ఉత్తరము : మండలవిద్య యొక్కటేను; ఉభయత్ర "అంతరాదిత్యే" అను స్థానైక్యమే విద్యైక్యమును చూపెట్టునది. "హిరణ్మయః పురుషః" అని తైత్తిరీయమునందు గల యుపక్రమమున బాహ్యగ్రహణము శరీరము మొత్తమునకు నుపలక్షణమగుటచే ఉపసంహారమునందును సర్వాంగసువర్ణత్వము వివక్షితంబైన దనియే గ్రహింపవలెను. భగవానుఁడు సూక్ష్మమైన శరీరమునందు ప్రవేశించి నప్పుడు శరీరమయుఁడుగా నుండుట సమంజసంబగును. కావున రెండుచోట్లను ప్రతిపాద్యయొక్కటియే యగుటఁజేసి ఉభయస్థలములయందును ఉమాపతిత్వాది ధర్మములు స్వీకరింపఁదగినవియే యని సిద్ధాంతము.

సంభృత్యధికరణము

సూ. "సంభృతి ద్యువ్యాప్త్యపి చాతః" 3-3-23

బ్రహ్మజ్యేష్ఠా వీర్యా సంభృతాని, బ్రహ్మాగ్రే జ్యేష్ఠం దివ మాతతాన, ఋతస్య బ్రహ్మ ప్రథమోత జజ్ఞే, తేనార్హతి బ్రహ్మణా స్పర్ధితుం కః?"

శ్రుత్యర్థము- లోకమున సంభవించిన త్రిపురదహనకాలకూటకబళనాది వృత్తాంతములు అనన్యసాధ్యములగుటచే శ్రేష్ఠములై పరమేశ్వరుని లీలారూపము లగు శ్రీకంఠమూర్త్యాదులచే గావింపఁబడినవి. అట్టి లోకోత్తరకార్యములను పరమేశ్వరుఁడే చేయఁగలుగును. కావుననే శివతత్త్వము హరిహరహిరణ్యగర్భాదుల కన్న మిన్నయైనదని గ్రహింపవలెను. మరియు హరిహరాదులకంటెఁ బూర్వమే సృష్టికిమున్ను పరమాకాశమును వ్యాపించియుండువాడు పరమేశ్వరుఁడే యగును. అందువలన పరమేశ్వరునితో సరిఁదూగుటకు నెట్టివాడును సమర్థుడు కాడని భావము.

ఐతే ఈ సందర్భమున త్రిపురదహనాది మహాకార్యముల సంపాదనము పరమాకాశవ్యాప్తియు పరవిద్యలన్నిటియందు నుపసంహరింపఁదగినవా? కావా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : త్రిపురదహన పరమాకాశవ్యాప్త్యాదులు బ్రహ్మగుణములగుటచే పరవిద్యలన్నిటియందు నుపసంహరింపఁదగినవి గదా?

ఉత్తరము : పరమాకాశవ్యాప్త్యాదులు విద్యలన్నిటియందు స్వీకరింపఁదగినవి కావు. స్వల్పస్థానమునకన్న వేరైనచోటులందు పరిగ్రహింపఁదగినవి. "దేవాహ వై స్వర్గం లోక మగమం స్తే దేవా రుద్ర మపృచ్ఛన్, కో భవానితి" అనుచో నిరతిశయమైన సుఖమునకు అస్పదమైనదియు స్వర్గశబ్దవాచ్యంబు, చతుర్ముఖాదుల స్థానములకన్న నుత్కృష్టంబు నగు మహాస్థానము పరమేశ్వరునకు కలదని వినఁబడుటచే స్వల్పస్థానవ్యతిరిక్తములగు వైశ్వానరాద్యుపాసనలయందు మాత్రము ద్యువ్యాప్త్యాదిధర్మములు పరిగ్రహింపఁదగినవియని తేటపడుచున్నయది. అవ్వానితో కూడియుండుటచేఁజేసి త్రిపురదహనాది మహాకార్యకర్తృత్వంబును వైశ్వానరాదివిద్యలయందే భావింపఁదగినదవి సారాంశము.

పురుషవిద్యాఽధికరణము

సూ. "పురుషవిద్యాయామపి చేతరేషా మనామ్నానాత్ 3-3-24

ఛాందోగ్యమునందు తైత్తిరీయకమునందును పురుషవిద్య వినఁబడుచున్నది ఐతే తైత్తిరీయమునందు చెప్పఁబడిన యజమానపత్న్యాదులు సవనత్రయాదులును ఛాందోద్యమునందు చెప్పఁబడనందున ఛాందోగ్యమునందు మరియొకరీతిగా చెప్పఁబడినందునను ఫలభేదము అవయవభేదంబు నుండుటచేతను రెంటియందు పురుషవిద్య భిన్నంబైనదియే యని సూత్రభాష్య సారాంశము.

వేధాద్యధికరణము

సూ. "వేధాద్యర్థభేదాత్" 3-3-25

తైత్తిరీయుల ఉపనిషత్ప్రారంభమునందు గల "శం నో మిత్రః శం వరుణః" "సహ నా వవతు" అను మంత్రములు విద్యాంగములగునా కాదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : విద్యాసన్నిధి నుండుటచేఁజేసి విద్యాంగములగునని చెప్పవలెను కాదా?

ఉత్తరము : అధర్వణికుల ఉపనిషత్ ప్రారంభమున గల వేధాదిమంత్ర ముల వలె వాజసనేయుల ఉపనిషదారంభమున గల మహావ్రతాదులవలె నీ మంత్రములు రెండును "ఋతం వదిష్యామి" "తేజస్వినా వధీత మస్తు" ఇత్యాది లింగముల వలన వేదాధ్యయనాంగములనియే భావింపవలెను కాని విద్యాంగములు కాజాలవు. శ్రుతిలింగవాక్యములకన్న సన్నిధి దుర్బలంబగును గదా! ప్రయోజనంబు భిన్నంబు నని గమనింపవలెను.

హానోపాయనాధికరణము

సూ. హానౌ తూపాయన శబ్దశేషత్వాత్ కుశా ఛంద
స్తుత్యుపగానవ త్తదుక్తమ్" 3_3-26

విద్వాంసుడై బ్రహ్మమును పొందువాని సుకృతదుష్కృతములు విడిబడు నను విషయము వలె అట్టి పుణ్యపాపములను మిత్రులు శత్రువులు పరిగ్రహింతు రను నంశంబు పరిగ్రాహ్యంబగును. హానివాక్యము ఉపాయనవాక్యమునకు శేష మగును. కుశలను ప్రతిపాదించువాక్యములు, ఛందస్సులు, స్తోత్రము, ఉపగానము అనునవి మరియొకచో చెప్పఁబడినవానికి శేషములగునని యంగీకరించినట్లు పై విషయమును గ్రహింపనగును. ఇవ్విషయము "అపి తు వాక్యశేషః స్యా దన్యాయ్యత్వాత్ వికల్పస్య" అనుచో పూర్వకాండమునందు ప్రతిపాదింపఁబడినదని సూత్రభాష్యసారాంశము.

సాంపరాయాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రము

సూ. "సాంపరాయే తర్తవ్యాభావాత్ తథా హ్యన్యే" 3-3-27

పూర్వోక్తమైన పుణ్యపాపవిమోచనము దేహవియోగ కాలమునందగునా? లేక దేవయానమార్గమునందా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "అశ్వ ఇవ రోమాణి విధూయ పాపం, ధూత్వా శరీరమ్" "శరీరమును విడుచునపుడే గుఱ్ఱము వెంట్రుకలను వలె పాపపుణ్యములను శివోపాసకుఁడు

పోగొట్టుకొనును" అనుచో సుకృతదుష్కృతపరిత్యాగము శరీరవియోగసమయము నందే వినంబడుచున్నయది. "స ఆగచ్ఛతి విరజాం నదీం తాం మనసాత్యేతి తత్సు కృతదుష్కృతే విధునుతే" "ముక్తపురుషుఁడు విరజానదిని సూక్ష్మశరీరముతో నతిక్రమించుతఱి పుణ్యపాపములను విడనాడును" అనుచో మోక్షమార్గమున పుణ్యపాపవిమోచనము చెప్పఁబడినది. ఇట్లు ఉభయశ్రుతులు ఉన్నను దేహ వియోగకాలమునందే సుకృతదుష్కృతములు బొత్తుగా నశించునని భావింపవలసి యుండును. దేహవియోగానంతరము బ్రహ్మప్రాప్తిగాక కర్మసాధ్యమైన సుఖ దుఃఖభోగమెద్ధియు ప్రాప్తవ్యముగా నుండదుగదా! ఇవ్విషయమునే కొందరు దిగువశ్రుతి నధ్యయనముఁ జేసియున్నవారు. "తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యే, అథ సంపత్స్యే" "శరీరము విడిబడుటయే తడవుగా ముక్తపురుషుడు బహ్మమును పొందువాడగును. కావున దేహవియోగము కాగానే బ్రహ్మప్రాప్తి సంభవించునని నిరూపించుట సమంజసము కాదా ?

రెండవ పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "ఛందత ఉభయావిరోధాత్" 3–3–28

దేహవియోగ కాలమున పుణ్యపాప విమోచనమును చెప్పు శ్రుతికి దేహ వియోగానంతరమే బ్రహ్మప్రాప్తిని నిరూపించు శ్రుతికిని విరోధము లేకుండునట్లు "తత్సుకృత దుష్కృతే విధునుతే" అను శ్రుతి వాక్యమును యథేష్టముగా "ఏతం దేవయానం పంథాన మాపద్య"అను వాక్యఖండమున కన్న మున్ను సమన్వయింప వచ్చును గదా ?

మూడవ పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ "ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధే ర్లోకవత్" 3-3-29

బ్రహ్మోపాసకులకు దేహవియోగ కాలమునందు సర్వకర్మక్షయ మైనను అర్చిరాదిగతి పొసగునని యంగీకరింపవలెను. ఎట్లనఁగా? "స స్వరాట్ భవతి, తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి" ఇత్యాది ప్రమాణములఁబట్టి పుణ్యలోక ములయందు ముక్త పురుషుఁడు విహరించునని తెలియుచుండుటచే కర్మానుబంధము లేకున్న నర్చిరాదిగతి సంభవించునని గ్రహింపనగును.

లోకమున రాజాశ్రయము గల మహాపురుషులు - ఇతరులకు లభ్యము కాని భోగజాతము ననుభవింపఁజాలుదురు కావున మార్గశ్రుతికి ఎట్టి బాధయు లేదని భావము. దేహత్యాగ సమయమున కర్మలన్నియు నశించినను విద్యాసామర్థ్యము నఁజేసి లింగశరీరసంబంధము వలన అర్చిరాది మార్గము ననుసరించుట పొసగునది. మరియు ఆ యా ప్రదేశముల యందు విహరించుటయు చంద్రసంవాదాది సర్వార్థంబులును సిద్ధించును కావున దేహవియోగ కాలమునందే బ్రహ్మోపాసకునకు సుకృత దుష్కృత హాని యగునని ప్రతిపాదించుట యుక్తంబగును కాదా ?

సిద్ధాంత సూత్రము.

సూ. "గతే రర్థవత్త్వ ముభయథాఽన్యథా హి విరోధః"

3-3-30

దేహవియోగ కాలమునందు విరజానదిని అతిక్రమించు సమయమునను రెండు విధములుగా కర్మక్షయ మగునని యంగీకరించు నెడల దేవయాన గతి సార్థకంబగును. అట్లుగాక దేహవియోగ కాలమునందే సర్వ కర్మక్షయ మగునని చెప్పునెడ దేహవియోగానంతరమే ముక్తుఁడు కావలసివచ్చును కావున ముక్తునకు గతి యవసరము లేదనుటచే శ్రుతుల యందు చెప్పఁబడిన దేవయాన గతి నిరర్థకంబగును.

మఱియు

"పరం జ్యోతి రుప సంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే"

అనుచో దేవయాన మార్గమున బ్రహ్మమును పొందిన తరువాతనే బుద్ధి వికాసరూపమైన స్వరూపావిర్భావము ఏర్పడు నని చెప్పఁబడిన సందర్భమునకును విరోధము సంభవించును.

ఒకవేళ విద్యా సామర్థ్యమునఁజేసి దేవయాన మార్గముగా వెళ్ళుటయు ఆ యా లోకములయందు విహరించుటయు చంద్రునితో సంవాదంబును తదితరము లన్నియు శివపద ప్రవేశానంతరము ఏర్పడు విహారాదుల వలె సంభవింపఁజాలు నని చెప్పుట పొసగినను బ్రహ్మప్రాప్తివరకు అనుస్యూతముగా నుండెడు ధీసంకోచ

రూపమైన సంసారముఁదగు ననువృత్తి - విద్యాసామర్థ్యము వలన కలుగునని చెప్పుట పొసగదు కావునను ధీసంకోచరూప సంసారాను వృత్తికి మూలమగు కర్మ లేశము జీవాత్మకు బ్రహ్మప్రాప్తి వరకు సంబంధించి యుండునని అవశ్య మంగీ కరింపవలెను.

"పరమేశ్వరుని సంకల్పవిశేషము వలననే ముక్తునకు గూడ ధీసంకోచా త్మక సంసారము బ్రహ్మప్రాప్తి వరకు అనువర్తించు"నని చెప్పుటయు సరిపడదు. అట్టి పరమేశ్వర సంకల్పమునే కర్మమూలముగా మేము చెప్పువారము. మఱియు జీవుడు గావించు విహిత నిషిద్ధ కర్మలను పురస్కరించుకొని యుండు పరమేశ్వర సంకల్పము గాక పుణ్య పాపములు వేరుగా నుండజాలవనియే మా యభిమతము.

ప్రశ్న : బ్రహ్మమును పొందిన తరువాతనే బుద్ధివికాసము మున్నగు వానితో జీవునకు నిజరూపము ఆవిర్భవించునెడ బ్రహ్మప్రాప్తి వరకు ధీసంకోచ మునకు వలయు కర్మానువృత్తి యుండవలెను గదా! అట్టితఱి విరజానదిని దాటిన పిమ్మటనే కర్మక్షయ మగునని చెప్పుట యెట్లు పొసగును ?

ఉత్తరము : ప్రాకృతమగు ప్రపంచమునకు పొలిమేఱయగు అవధి నతిక్ర మించుటయే పరమాకాశ మనఁదగు పరమశివ పదములో నడుగిడుటగా భావింపఁ దగినది. అట్టి శివపద ప్రాప్తినే "పరంజ్యోతి రుపసంపద్య" ఇత్యాది వాక్యము బ్రహ్మప్రాప్తిగా చెప్పుచున్నదని గమనింపవలెను. విష్ణుపదమునకు చెందిన విరజా నదియే ప్రాకృత ప్రపంచ సీమావధిగా గుర్తింపఁదగినది. విరజానది నతిక్రమించి పరమాకాశములో శివయోగులు ప్రవేశించుతఱి సర్వవిధ కర్మలేపములను పోగొట్టు కొని విష్ణుపదమునకు పైభాగమున గల అప్రాకృతమైన పరమానందమయంబగు శివపదమునఁ బ్రవేశించువారు.

"సోఽధ్వనః పార మాప్నోతి, తద్విష్ణోః పరమం పదమ్"

అను శ్రుతి వాక్యంబు ఈ యర్థమునే ధృవీకరించుచున్నది కావున ఇందు ఎట్టి విరోధంబును లేదని సారాంశము.

విష్ణుపదము ఉమాదేవిఁదగు అంశముగా ప్రాదుర్భవించిన పరనారాయణుని నివాసస్థానమనియు అయ్యది పరశివ లోకమునకన్న దిగువ నుండుననియు.

"తా వాం వాస్తూ న్యుశ్మసి గమధ్యై గావో యత్ర భూరిశృంగా అయాసః,

అత్రాహ తదురుగాయస్య వృష్ణః పరమం పద మవభాతి భూరేః'' అను మంత్రము విశదీకరించుచున్నయది.

మంత్రార్థము- "హే విష్ణో ! నీయొక్క వాస్తూని = స్థానములను, గమధ్యై = పొందుట కొరకు, ఉశ్మసి = కోరుచున్నాము. యత్ర = ఏ నీ స్థానముల యందు, అయాసః=ఎప్పుడు నెడబాయనట్టి, భూరిశృంగా గావః= పెద్దకొమ్ములు గల నందిని మొదలగు గోమాతలు కలరో, అత్రాహ = ఈ స్థానములయందే, తత్ = ప్రసిద్ధమైన, ఉరుగాయస్య = గొప్పవారిచే కీర్తింపఁబడునట్టియు, భూరేః = మహనీయుడునగు, వృష్ణః = విష్ణువైన నీయొక్క, పరమం = అధస్తన విష్ణు లోకమునకన్న నుత్కృష్టమగు స్థానము, అవభాతి = పరమశివ లోకమునకు క్రిందుగా ప్రకాశించుచున్నది."

ఈ సందర్భముఁబట్టి పరమశివ పదము విష్ణుపదోపరిభాగమున కలదనియు అద్దియే ముముక్షువులందరికిని ప్రాప్యము, పునరావృత్తిరహితంబు నగు శాశ్వత స్థానంబనియు కర్మయోగముతో శివు నుపాసించువారికి శివక్షేత్రములయందు మరణించిన వారికిని ప్రాప్యంబగు భోగరూపమైన శివలోకము మఱియొటి యనియు శాంభవ దీక్షతో శివయోగము ననుష్ఠించువారికి మాత్రము ప్రాప్యము పరమశివ లోకంబనియు చదువరులు గ్రహింతురు గాత !

ఆధికారికాధికరణము

సూ. ''యావదధికార మవస్థితి రాధికారికాణామ్'' 3-3-31

శివోపాసకులకు పుణ్యపాప విమోచనము బ్రహ్మ ప్రాప్తియు పూర్వాధికరణములయందు చెప్పఁబడినవి. ఇఁక నీ యధికరణము నందు ఆధికారిక (ఒకానొక పదవియందు గల) పురుషులకు అధికార భోగము (అనుభవము) పూర్తి కానిది మోక్షము చేకూరునా ? లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : ఆధికారికులైన వసిష్ఠాది మహాపురుషులకు జన్మాంతరము కలదని పురాణాదులయందు వినఁబడుటచే నవ్వారికి మోక్షము లేదనియే చెప్పవలసి యుండును. కావున తత్త్వవిదులకు మోక్షము చేకూరుట నియతము కాదని యంగీకరింపవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఒకానొక పదవియందు గల మహాపురుషుఁడు ప్రకృతశరీరమును విడిచినను ప్రారబ్ధము పూర్తిగా నశింపదు గావున జన్మాంతరమున భోగ విశేషముల ననుభవించువాడై తన యధికారమునకు నిదానమగు కర్మను పోగొట్టుకొని ముక్తుఁడు కాజాలును. ఎంతవరకు పదవియుండునో అంతవరకు తత్కారణమగు కర్మ ననుభవించుటకు నా పదవియందే ఆధికారిక పురుషులు అధిష్ఠించియుందురు కాని యద్దానిలోపుగా అర్చిరాదిగతి లభింపదు. జ్ఞానులకు గూడ ప్రారబ్ధకర్మ - అనుభవముతోడనే నశించునది. ఇందువలన అధికారులకు అధికారము తొలగిన పిమ్మటనే మోక్షము చేకూరుననియు తత్త్వవిదులకు మోక్ష ప్రాప్తి నియతంబే యనియు విశదమైనది.

అనియమాధికరణము

సూ ''అనియమః సర్వేషా మవిరోధః శబ్దానుమానాభ్యామ్'' 3-3-32

"అస్థూల మనణ్వహ్రస్వమ్" "స్థూలము కానిది, అణువు కానిది హ్రస్వము కానిది బ్రహ్మము" స్థూలత్వాభావాది నిషేధములు కొన్ని బ్రహ్మబోధ కొరకు గార్గి బ్రాహ్మణమునందు కొన్నిచోట్ల వినంబడుచున్నవి. మఱియు "యత్తదద్రేశ్య మగ్రాహ్య మగోత్ర మవర్ణమ్" బ్రహ్మము నిర్దేశింప నలవిగానిదియు కనుగొన శక్యము కానిదియు గోత్రము లేనిదియు వర్ణరహితంబును" ఇత్యాది ఆధర్వణిక వాక్యములయందు నిర్దేశాభావాది నిషేధములు వినఁబడుచున్నయవి.

ఇట్టి నిషేధములను ఆనందాది గుణముల వలె పరవిద్యలన్నిటియందు నుపసంహరింప వలెనా ? లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : పూర్వోక్త నిషేధములు ఆనందాదులవలె గుణములు కానందున పరవిద్యలన్నిటియందు స్వీకరింపఁదగినవి కావని చెప్పవలెను గదా ?

ఉత్తరము : అక్షరమనఁబడు బ్రహ్మమును గూర్చి చెప్పఁబడిన నిషేధములు సమస్త పరవిద్యలయందు స్వీకరింపఁదగినవి. ఎందుకనఁగా ? గుణియగు బ్రహ్మము పరవిద్యలందంతట నొక్కటియే గదా ! బ్రహ్మమునకంటె నితరములైన వస్తువులను నిషేధించిన తరువాతనే బ్రహ్మము ననుసంధించుటకు ఆనందాది

గుణముల యుపసంహారము ఉపపన్నం బగునది. మఱియు హేయగుణ సంబంధము లేనట్టి ఆనందాది సద్గుణములు ప్రత్యగాత్మ యగు జీవునినుండి బ్రహ్మ మును వేఱుపఱచును. ఎట్టి సద్గుణమైనను ముఖ్యవస్తువు నాశ్రయించి యుండును గదా! పూర్వ కాండమునందు జామదగ్న్య చతూరాత్ర పురోడాశములు మున్నగు వాని సంబంధము గల "అగ్నిహోత్రం వేత్త్యధ్వరమ్" అను మంత్రము సామ వేదీయ మగుటచేసి హెచ్చు స్వరముతో నుచ్చరింపదగినదైనను యజుర్వేద సంబంధమైన కర్మ ననుసరించుట వలన ఉపాంశువుగ నుచ్చరింపదగినదని "గుణ ముఖ్య వ్యతిక్రమే తదర్థత్వా న్ముఖ్యేన వేదసంయోగః" అనుచో చెప్పబడి నట్లు పరవిద్యలన్నిటియందు ముఖ్యంబగు బ్రహ్మమును సంబంధించి చెప్పబడు నిషేధములు భావింపదగినవి యని సారాంశముగా గ్రహింపనగును.

ఇట్లు చెప్పినందున నిషేధములన్నిటి నుపసంహరింపవచ్చునని భావింప గూడదని దిగువ సూత్రముతో నిర్వచించుచున్నవారు.

సూ. "ఇయ దామనవాత్" 3-3-34

ఆమనన మనగా ? ఆదరముతో భావించుట; ఇంతమాత్రము గుణసము దాయము పరవిద్యలన్నిటి యందు స్వీకరింపదగినది. బ్రహ్మేతరములైన వస్తువు లన్నిటిని తొలగించి బ్రహ్మమునందే నిష్ఠగలిగించు లక్షణములు మననమునం దావశ్యకము లగును. కావున అక్షరబ్రహ్మ సంబంధము గల అస్థూలత్వాది నిషేధ భావనలే సకలేతర వ్యావర్తకములైన ధర్మములగుటచేసి పరవిద్యలన్నిటి నుప సంహరింపదగినవి కాని "సర్వకర్మా సర్వకామః సర్వగంధః సర్వరసః" ఇత్యాది లక్షణములు మాత్రము గ్రహింపదగినవి కావని సిద్ధాంతము.

అంతరా భూతగ్రామాధికరణము

సూ. "అంతరా భూతగ్రామవత్ స్వాత్మనోఽన్యథా
భేదానుపపత్తి రితి చే న్నోపదేశవత్" 3-3-35

బృహదారణ్యకమునందు ఉషస్తి యనువాడు "సర్వాంతరుడైన ఆత్మ- పరోక్షముగాను ప్రత్యక్షము గాను బ్రహ్మమనబడుచుండును గదా! అట్టి యాత్మను గుఱించి చెప్పు"డని యాజ్ఞవల్క్యుని ప్రశ్నించెను. మరియు నదే యుపనిషత్తన

కహోలుడనువాడు నట్లే యాజ్ఞవల్క్యు నడిగెను. ఐతే "ప్రాణాపానములతో జీవించువాడు ఆత్మ యనియు తదితర మంతయు తుచ్ఛంబనియు" ఉషస్తికి; "ఆకలిదప్పులు లేనివాడై శోకమోహజరామృత్యువుల నతిక్రమించి యుండువాడు ఆత్మయనియు ఇట్టి యాత్మను కనుగొనవలెననియు తద్భిన్నంబంతయు పరిగ్రాహ్యము కాదనియు" కహోలునకు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు సమాధానములను నిర్వచించెను."

ఇట్టి తఱి విద్య యొకటియా కాదా అని సంశయము పొడముచున్నయది.

ప్రశ్న : ఉషస్తి గావించిన ప్రశ్నయందు పృథివ్యాది పంచభూతములను గురించివలె ప్రత్యగాత్మయగు జీవుని విషయము పొడగట్టును. అట్లు కానియెడల "ప్రాణముతో జీవించువాడు ఆత్మ" యను సమాధానమునకు ''క్షుత్పిపాసాద్యతీతుఁడు'' యను సమాధానమునకును భేదము పాటింప వలనుపడదు గదా ?

ఉత్తరము : ఉభయత్ర భేదమును పాటింపరాదు. "య ఆత్మా సర్వాంతరః" అను వాక్యము ప్రశ్నద్వయమునందు కలదు గావున పరమేశ్వరుఁడే రెండు చోట్ల ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నవాడు. ఎట్లనఁగా ? ఎట్టి యుపాధి లేకుండా ప్రాణనాది హేతువగుటయు క్షుత్పిపాసాదుల నతిక్రమించి యుండుటయు పరమేశ్వరుని యందే ఉపపన్నంబులగునవి.

సద్విద్యోపదేశమునందు వలె ప్రశ్నప్రతివచనములయందలి విషయము పరమేశ్వరుఁజెందినదేను; ప్రష్టృభేదము రూపభేదంబు - విద్యాభేదమునాపాదించునది కాజాలదు.

మఱియు

సూ. "వ్యతిహారో విశింషంతి హీతరవత్" 3-3-36

ప్రతిపాద్యము ఒక్కటేయని నిర్ణయ మగుతఱి ప్రశ్నించువారికి భావించుటలో పరివర్తనము కాజాలును. క్షుత్పిపాసాద్యతీతత్వ భావనను ఉషస్తి చేయవచ్చును. ప్రాణనాది హేతుత్వభావనను కహోలుఁడు గావింపవచ్చును. ప్రకరణముల రెంటియందు గల వాక్యములు పరమేశ్వరునే నిర్దేశించినవి. "తత్సత్యం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో" అను వాక్యము సద్విద్యయందు పునఃపునః చెప్పఁబడినను తత్త్వజ్ఞానముకొరకు నుపయోగించినట్లు ఒకే ఒక పరమాత్మ -

ఇట ప్రశ్నప్రతివచనములయందుండుటఁజేసి విద్యాభేద మిసుమంతయు కాఁజాల దని సిద్ధాంతము.

సత్యాధికరణము

సూ. "సైవ హి సత్యాదయః" 3-3-37

సద్విద్యాదృష్టాంతముతో పూర్వాధికరణమునందు చేయఁబడిన నిర్ణయ మును గమనించినను సద్విద్య ఒక్కటియా ? ద్వివిధమా ? అని సంశయము కలుగుచున్నయది.

ప్రశ్న : సద్విద్యయందు చేయఁబడిన ప్రశ్నను మఱల మఱల గావించుటఁ జేసి ప్రత్యుత్తరమునందు భేదము గానవచ్చుటను ప్రతి ఆవర్తనమున సద్విద్య భిన్నంబగునని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : సద్విద్య భిన్నము కాఁజాలదు. ఎందుకనఁగా? సద్విద్య నుపదే శించు సందర్భమున "సేయం దేవతా" అని మహాదేవత - ప్రశ్నప్రతివచనము లన్నిటియందును పరిగ్రహింపఁబడినది. మరియు "తత్సత్యం, స ఆత్మా, తత్త్వ మసి" ఈ విధముగా సత్యత్వాదిగుణములను మాటిమాటికి ఆవర్తనము చేయఁబడుట ఇందు గమనింపఁదగియున్నది. ఇంతియే గాక ప్రతిపాదింపఁబడు వస్తువు ఒక్కటే యగుటకతన సద్విద్య ఏకవిధంబైనదియే నని సిద్ధాంతము.

కామాధికరణము

సూ. "కామాదయ స్తత్ర తత్ర చాయతనాదిభ్యః" 3-3-38

దహరవిద్య - ఛాందోగ్యమునందు తైత్తిరీయకమునను వాజిశాఖయందును కైవల్యోపనిషత్తునందును వినంబడుచున్నయది. ఇట్టి దహరవిద్య ఒక్కటియా? వేరు వేరా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "యదిద మస్మిన్ పురే దహరం పుండరీకం, వేశ్మ, దహరోఽ స్మిన్నంతర ఆకాశః" అనుచో ఛాందోగ్యమునందు "దహరపుండరీకమునందు గల

దహరాకాశమునకు అపహత పాప్మత్వాది అష్ట గుణములు ముఖ్యముగా నుండు” నని చెప్పఁబడినది. తైత్తిరీయకమునందైతేనో “దహరం విపాప్మం” మొదలుకొని దహరపుండరీకవర్తియగు వానికి ప్రణవవాచ్యత్వము ప్రకృత్యాత్మకత్వము నాద రూపత్వము మహేశ్వరశబ్దవాచ్యత్వము కృష్ణపింగళత్వము విరూపాక్షత్వము మున్నగు ధర్మములు ప్రతిపాదింపఁబడినవి. వాజిశాఖయందు “య ఏషోఽంతర్హృదయ ఆకాశ స్తస్మిన్ శేతే సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిః”అనుచో వశిత్వాది లక్షణంబులు వక్కాణింపఁబడినవి. కైవల్యోపనిషత్తున “హృత్పుండరీకం విరజం” మొదలుకొని “విభుం చిదానంద మరూప మద్భుతం ఉమా సహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతమ్” అను వాక్యము వరకు హృదయ పుండరీకమున నివసించు పరమాత్మ - త్రిలోచనుం డనియు నీలకంఠుఁడనియు చిదానందరూపుడనియు ఉమాసహాయుండనియు తదితర లక్షణ లక్షితుండనియు నిరూపింపఁబడినది. ఐతే ఇందు నీలకంఠత్వాదులు శరీరధర్మములగుటఁజేసియు సత్యత్వాదులు ఆత్మధర్మములగుటఁ జేసియు విరుద్ధములు కావున వీని నన్నిటిని ఒకే దహరవిద్యయందు నుపసంహరింప వలను పడదు. ఇందువలన దహరవిద్య భిన్నంబనియే యంగీకరింప వలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఆ యా ఉపనిషత్తులయందు దహరపుండరీకమనఁబడు ఆయతనమొకటియే యగుట మున్నగు కారణములవలన సత్య కామత్వాది ధర్మములు దహరవిద్యయందంతట నుపసంహరింపఁదగినవి.

ఛాందోగ్యమునందలి అపహత పాప్మత్వాది ధర్మములను వాజిశాఖ యందలి వశిత్వాది లక్షణములను తైత్తిరీయకములోని ప్రణవవాచ్యత్వాదులను కైవల్యమునందలి చిదానందరూపత్వాదులను ఒకే ఒక దహరవిద్యయందు బ్రహ్మమును గురించి యనుసంధించుట సమంజసంబగును.

కైవల్యమునందలి ఉమాసహాయత్వ త్రిలోచనత్వములు తైత్తిరీయము నందలి కృష్ణపింగళత్వ విరూపాక్షత్వములు ఏకార్థకములేను ; “నీలకంఠం” అనుచో కంఠమాత్రనైల్యము, “కృష్ణపింగళం” అనుచో శరీరార్ధనైల్యంబు, “త్రిలోచనం” అనుచో నేత్రత్రయవిశిష్టత్వము, “విరూపాక్షం” అనుచో అక్షి నేత్ర త్రయము హెచ్చుతగ్గులుగా నుండుటయు పొడగట్టుచున్నందున ప్రతిపాద్య

మొక్కటియే యని యెట్లు చెప్పవచ్చునని శంకింపఁగూడదు. కృష్ణపింగళ శబ్దముతో ఉమాసహాయత్వము చెప్పఁబడె ననియు విరూపాక్ష శబ్దముతో త్రిలోచనత్వము సమర్థింపఁబడె ననియు విరూపశబ్దము సంఖ్యాత్రయమును మాత్రము చెప్పును కాని వైరూప్యమును చెప్పదనియు గ్రహింపవలెను. "సత్యకామత్వ" మనుచో సృష్టి స్థితి లయాది సత్య సంకల్పములు కలవాడనియు "ప్రశాంతం" అనుచో నిత్యతృప్తుఁడగుటచే స్వయముగా భోగతృష్ణారహితుండనియు వివేకము.

ఒక యుపనిషత్తునందు చెప్పఁబడిన లక్షణములను మరియొక నుపనిషత్తునందు ఆవర్తించుట పరమేశ్వరునియందు శ్రుతికి గల ఆదరమువలననే యని తెలియునది.

ఈ సందర్భమున ముఖ్యముగా గమనింపఁదగినది ఎద్ది యనుచో? గుణియగు బ్రహ్మమొక్కటియే ఉపాస్యంబగుటచే అపహత పాప్మత్వాది ధర్మములఁజెంది యుండునదియు సర్వేశ్వరంబును ఓంకారవాచ్యంబు ఉమాసహాయంబును త్రిలోచనంబు నీలకంఠమున్ను చిదానంద రూపంబును అనంతంబు అమృతంబు అద్భుతంబు నగు పరబ్రహ్మమును హృదయ పుండరీకమధ్యంబున భావింపవలెనని తేటపడుచున్నది గావున దహరవిద్య పరవిద్యలన్నిటియందు ప్రధానంబైనదని గమనించుట శ్రేయస్కరంబగును. ఇట్టి దహరవిద్యయు శివ విషయకమైనందుననే పరవిద్యాశ్రేష్ఠము కాదగును. నారాయణుని ఉపాసింప వలసినదిగా ఆత్మబోధోపనిషత్తునందు వినంబడు దహరవిద్య - కైవల్యాదుల యందు చెప్పఁబడిన దహరవిద్యకంటె భిన్నంబైనది. ఇట్లు రెండు దహరవిద్య లుండగా బృహదారణ్యకము శైవీదహరవిద్యను ప్రతిపాదించుటఁజేసియు ఈశాన, భూతాధిపతి, భూతపాలాది శబ్దములు శివరూఢములుగా లోకవేద ప్రసిద్ధము అగుటఁజేసియు కైవల్యమునందు "తమసః పరస్తాత్" అని యుండుటచేత ఛాందోగ్యగతములగు అపహత పాప్మత్వాది ధర్మములను శివునియందే సమన్వయింప వలనుపడును కావునను శైవీదహరవిద్యయే ముఖ్యంబైనదని చదువరులు గ్రహింతురు గాత! వైష్ణవీదహరవిద్యా పద్ధతిని విష్ణువు నుపాసించిన వారు వైకుంఠప్రాప్తిద్వారా శివోపాసనఁజేసి శివపదమునఁ బ్రవేశింతురని భాష్యకారుల యభిమతము.

ఇట్టి శైవీదహర విద్యానిష్ఠునకు "పరంజ్యోతి రుప సంపద్య స్వేన రూపే

ణాభినిష్పద్యతే" "ధ్యాత్వా ముని ర్గచ్ఛతి భూతయోనిం సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్" అను వాక్యములయందు ఛాందోగ్యము కైవల్యంబును—సాక్షాదుపాసింపఁబడునట్టి ప్రకృతి మండలము నతిక్రమించియున్నట్టి పరబ్రహ్మంబునగు శివుని పొందుటయే ఫలంబని నొక్కి వక్కాణించినవి.

ఇందువలననే నీలకంఠత్వాది ధర్మములు అపహత పాప్మత్వాది లక్షణంబులును పరస్పరము సాపేక్షములగుచు నిత్యమైన బ్రహ్మమునందు భావింపఁబడుటకు ఎట్టి విరోధంబును లేదు. త్రిలోచనత్వము మున్నగు లక్షణములు గల శరీరముతో కూడియున్న పరమేశ్వరునియందు శరీరధర్మములుగా ప్రసక్తములగు పాపజరామరణములను క్షుత్పిపాసలను అసత్యకామత్వ అసత్య సంకల్పములను తొలగించుటకే అపహతపాప్మత్వాది ధర్మములు ప్రతిపాదింపఁబడినవి. పరబ్రహ్మము- త్రిలోచనత్వాదియుక్త శరీరకంబైనను పాపములులేనిదనియు జరారహితంబనియు దుఃఖవర్జితంబనియు ఆకలిదప్పులు లేనిదనియు సత్యకామంబనియు సత్యసంకల్పంబనియు చిదానందస్వరూపంబనియు శ్రుతిసమ్మతముగా విశదమగుచున్నది కావున ఇందు ఎంతమాత్రము విరోధము ఉండజాలదని సారాంశము.

అలోపాధికరణము

ప్రియశిరస్త్వాదులవలె నీలకంఠత్వము మున్నగు అవయవములు బ్రహ్మస్వరూపములో చేరునెడ అట్టి బ్రహ్మస్వరూపమునకు వృద్ధిక్షయములు సంభవించును కావున నీలకంఠత్వాదిలక్షణములు లోపించునను ఆశంకకు సమాధానమీదిగువసూత్రము.

సూ. "ఆదరా దలోపః" **3-3-36**

పూర్వాధికరణమునందు పరమేశ్వరుని రూపము నీలకంఠత్వాది విశిష్టమనియు ఉమ యను పేరుగల పరమశక్తితో కూడియుండునదనియు సత్యసంకల్పత్వాది గుణములు కలదనియు నిరూపింపఁబడినది. ఐతే ఇట నయ్యావి పరబ్రహ్మమునందు ఒకప్పుడు లోపించునా? లేక ఎప్పుడును లోపింపవా? అని సంశయము కలుగుచున్నయది.

ప్రశ్న : నీలకంఠత్వాది గుణములున్న ఉపాసనకై పరబ్రహ్మమునందు కల్పింపఁబడుటచే నయ్యవి ఒకప్పుడు లోపించునని చెప్పుట భావ్యము గదా ?

ఉత్తరము : పరబ్రహ్మమునకు ఉమాసాహిత్యాదులు శ్రుతులన్నిటియందు నభ్యసించుట శ్రుతులకు పరమేశ్వరునియందుగల అదరమువలన యని గ్రహించునది. అందువలన నయ్యవి ఎప్పుడును లోపించునవికావు. కావుననే పరబ్రహ్మము అలుప్తశక్తిక మనఁబఁడుచున్నయది. మఱియు అదరమువలన శ్రుతులన్నిటి యందు నభ్యాసమును గాననగును. "కృష్ణపింగళం విరూపాక్షం" అనుచో శక్తి సహితత్వము త్రిలోచనత్వంబు సిద్ధించినను మరల నాదరముతోడనే "ఉమా సహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం'' అనుచో నభ్యాసము చేయబఁబడి నది సవితృమండలవిద్యయందై తేనో ''నమో హిరణ్యబాహనే హిరణ్యపతయేఽం బికాపతయ ఉమాపతయే" అనుచో ఉమాపతిత్వము అదరమువలన నభ్యసింపఁ బడినది. మఱియొకచో "నీలగ్రీవో విలోహితః.... నీలగ్రీవాయ చ శితికంఠాయ చ" ఇత్యాదివాక్యములయందు పరమేశ్వరునియందలి ఆదరముతో నీలగ్రీవ త్వము ఆవర్తింపఁబడినది. మఱియు సత్యసంకల్పత్వాదులు ఒకచో చెప్పఁబడి నను మరియొకచో నవ్వానిని మరల వక్కాణించుట ఆదరమువలననే యని గ్రహించునది.

అందువలన ఉమాపతిత్వాదిలక్షణములు ఆదరమువలన నభ్యసింపఁబడు టచే పరమేశ్వరున కెప్పుడును లోపింపవని విశదమైనది. మఱియొక ప్రమాణము వలన తెలియనట్టి ధర్మబ్రహ్మములను గూర్చి యెట్టి స్వరూపమును భగవతియగు శ్రుతి నిర్వచించునో అట్టి స్వరూపమునే శ్రుతిప్రామాణ్యవాదులు అంగీకరింపవలసి వచ్చును. అట్లుగాక శ్రుతివిరుద్ధమగు తర్కము నవలంబించునెడ జగదుపాదా నత్వాది లక్షణములు సిద్ధింపకుండును. ఇందువలన శ్రుతియే "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అనుచో బ్రహ్మము సత్యజ్ఞానాకారమైనను అపరిచ్ఛిన్నంబని చెప్పియు, "ఋతం సత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళమ్, ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం" ఇత్యాది వాక్యములతో త్రిలోచనంబు పరమశక్తియనఁబడు ఉమా దేవితో విశిష్టంబు నగు రూపము కలవాడు పరమేశ్వరుఁడని నొక్కివక్కాణించినది. మరల నా పరమాత్మ ''స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః" అనుచో నిరతిశయమైన ఆనందము కలవాడని వాక్రుచ్చినది. అట్టి పరమేశ్వరునకే "ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ

సత్యాత్మ, ప్రాణారామం, మనఆనందం, కాంతి సమృద్ధ మమృతమ్" ఇత్యాది సందర్భమున చిదాకాశరూపము సత్యస్వరూపము కలిగియుండుటను ప్రాణమనఁబడు చిదంబరశక్తియందు క్రీడించుటను (అనఁగా ఆత్మారామత్వమును) బాహ్యసాధనముల యవసరము లేనట్టి యంతఃకరణమొకదానితోడనే యనుభవింపఁబడునట్టి పరమానందముఁదగు విలాసము కలిగియుండుటను సర్వవిధ కళంకములు ఉపద్రవములును బొత్తుగా లేకుండుటను అనాదిముక్తత్వంబును భగవతియగు శ్రుతి ప్రకటించుచున్నయది. మఱియు పరమేశ్వరునకు విరూపాక్షత్వాది లక్షణములు గల శరీరముఁదగు సంబంధము వలన జీవునికి వలె కలవని తోఁచెడు జరామరణాదులను ''అపహతపాప్మా'' ఇత్యాదిని నిరాకరించినది.

"యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్" "పరాఽస్య శక్తిః" "పశూనాం పతయే" ఇత్యాది వాక్యములయందు పరమాత్మ-సర్వజ్ఞుఁడనియు సర్వవిధశక్తులు కలవాడనియు స్వతంత్రత్వాదిసంపన్నుఁడనియు నిరూపించినది.

ఇవ్విధము సకలప్రమాణమూర్ధన్యమగు శ్రుతియే శివుఁడు సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడనియు అపరిచ్ఛిన్నుడనియు సర్వజ్ఞుఁడనియు నిత్యతృప్తుఁడనియు స్వతంత్రుఁడనియు అనాదిప్రకాశుఁడనియు అనంత అలుప్తశక్తులు కలవాడనియు ఆత్మారాముండనియు అంతఃకరణములోని అనుభవమునకు ఏకమాత్రవిషయమగు ఆనందము కలవాఁడనియు ఎట్టివికారములు లేనివాడనియు నీలకంఠుఁడనియు విరూపాక్షుఁడనియు ఉమాసహాయుఁడనియు పరబ్రహ్మంబనియు సర్వాత్మకుఁడనియు ముక్తిసాధకుఁడనియు అంతట నుద్ఘోషించుచుండగా నట్టి శ్రుతిని నివారింప నెవని తఱమగును? అందువలన పరమేశ్వరునకు చెప్పఁబడిన స్వరూపధర్మములు లోపించునవి కావనియే సిద్ధాంతము.

ఈ యధికరణద్వయము నిర్గుణబ్రహ్మవాదులకు సంగతము కాకుండును. ఎట్లనఁగా? పూర్వాధికరణమునందు వశిత్వాదిగుణములు స్తుతికొరకే వాజసవేయమున చెప్పఁబడినవని వారి యభిప్రాయము. మఱియు భిన్నవిద్యలయందు గల గుణములు ఆయతనాదిసామ్యమున బుద్ధిస్థములగుటకు స్తుత్యర్థము ఉపసంహరింపఁబడినవని రత్నప్రభావ్యాఖ్యానమున వివరింపబడినది. నిర్గుణమును సగుణముగా ప్రశంసించుట బీదవానిని శ్రీమంతుడఁని పేర్కొనుటవలె నిరర్థకంబగునని

యవ్వారే తెలిపినట్లు విశదమగును. ఇందువలననే సర్వావేదాంతప్రత్యయాధికణమునందు బ్రహ్మోపాసనఁదగు భేదాభేదముల విచారము సగుణవిషయకమైనదని చెప్పుటవలన సాధనాధ్యాయము తమ పక్షమున సంగతము కాదని స్వయముగానే కంఠతః అంగీకరింపఁబడినట్లేను, ఇంకను వారు అలోపాధికరణమును ప్రాణాగ్నిహోత్రపరముగా వ్యాఖ్యానించిరి. ఇయ్యది ప్రాణాగ్నిహోత్రపరమగునెడల ఈ సందర్భమున విచారము ఉపాసనను గురించికాని తదుపయుక్త విషయముల నుద్దేశించికాని చేయఁబడలేదనియు పాదసంగతి యనావశ్యకమనియు తేటపడును కావున నవ్వారి యభిమతము పరిగ్రాహ్యము కాకుండును. ఇట్లు తమ వివరణము ఎందుకు బయలుదేరినదనఁగా? పరమేశ్వరుని రూపమునందు గాని గుణములయందు గాని వారికి గల యనాదరణమేయని భావింపవలసియున్నది.

మఱియు నియ్యది శ్రీభాష్యకారుల పక్షమున నసంగతంబే యగును. ఎట్లనఁగా? ఛాందోగ్యాదులు నిర్ణయించిన దహరవిద్య-తైత్తిరీయ కైవల్యాదులయందు వినఁబడు నీలకంఠత్వాది స్వరూపగుణవిశేషముల కారణముగా ఛాగపశువ్యాయమున శివపరమగునని తప్పనిసరిగా అంగీకరింపవలసివచ్చును కావునను స్వాభిమతంబగు నారాయణవిషయక రూపవిశేషగుణజాతోదాహరణంబును గానింపలేదు కావునను పరమేశ్వరుని రూపగుణములు సమ్మతములు కాకుండుటను స్వాభిమత నారాయణ రూపవిశేష గుణములు శ్రుతివిషయములు కాకుండుటఁజేసియు నీ సందర్భమంతయు శ్రీభాష్యకారులకు విరుద్ధంబనియే తేటపడుచున్నయది.

తద్వచనాధికరణము

సూ. "ఉపస్థితేఽత స్తద్వచనాత్" 3-3-40

ఇఁట పూర్వాధికరణప్రోక్తమగు బ్రహ్మస్వరూపమే ముక్తపురుషులచే పొందఁబడునా ? లేక మఱియొకటియా ? అని సందేహింపఁబడుచున్నయది.

ప్రశ్న : "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములయందు పరబ్రహ్మము నిర్విశేషముగానే వినంబడుచున్నయది. మఱియు "బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి" అనుచో ముక్తుఁడు బ్రహ్మమే యగుసని

చెప్పఁబడినది కావున నిర్విశేష(నిర్గుణ) బ్రహ్మమే ముక్తప్రాప్యమగును కాని మరి యొకటి కాదు గదా ?

ఉత్తరము: పూర్వోక్తమైన సవిశేష (సగుణ) బ్రహ్మమే ముక్తప్రాప్యం బగునది. ఎట్లనగా ? దహరపుండరీకమునందు భావింపఁదగినదిగా ప్రతిపాదింపఁ బడిన విరూపాక్షపరబ్రహ్మమును "పరంజ్యోతి రుపసంపద్య" అనుచో ముక్తుఁడు పొందుననియు "స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే" అనుచో ప్రాప్తి అనంతరము నిజ రూపము నావిష్కరించుకొనుననియు "జక్షన్ క్రీడన్ రమమాణః స్త్రీభిర్వా జ్ఞాతి భిర్వా'' అనుచో ముక్తపురుషుఁడు స్వేచ్ఛగా శివానందము ననుభవించుచు ఒక ప్పుడు దివ్యస్త్రీలతోగాని దివ్యరూపములుగల ఆప్తులతోగాని విహరించుననియు నిరంజనః "పరమం సామ్యముపైతి" అను శ్రుతివాక్యమునందు "ముక్తః శివసమో భవేత్" అను స్మృతివాక్యమునందును ముక్తపురుషుఁడు పరమాత్మతో సామ్యము (శివసాయుజ్యము)ను పొందుననియు విశదముగా చెప్పఁబడినది కావున ముక్తులు సాక్షాత్ పొందదగినదియే పూర్వోక్తమగు నీలకంఠత్వాది లక్షణములు గల శివ స్వరూపంబని తెలియవలెను. సాంసారికమైన రూపము మాత్రము ముక్తప్రాప్యం బగునది కాదు. '''అపహతపాప్మా" ఇత్యాదిని పాపజరామరణాదివిశిష్టమగు సాంసారికరూపము పరమాత్మకు నిషేదింపఁబడినది కావున పరవిద్యయంతయు సగుణంబైనదియేను.

"నిష్కళం నిష్క్రియం" ఇత్యాది వాక్యములయందు హేయగుణములు నిషేధింపఁబడినవి కాని కల్యాణగుణములు నిషేదింపఁబడలేదని గ్రహింపవలెను. ఎట్లనఁగా? ''నిష్కళం నిష్క్రియం'' ఇత్యాదిని నిర్గుణత్వము ''ప్రధానక్షేత్రజ్ఞ పతి ర్గుణేశః" ఇత్యాదిని సగుణత్వంబు సమానములుగా ఏర్పడుచుండ "అప హతపాప్మా" ఇత్యాది విశేష శ్రుతివాక్యముల ననుసరించి నిర్గుణశ్రుతికి హేయ గుణరాహిత్యమను నర్థముఁజేసి "యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్" ఇత్యాది విశేషశ్రుతి వాక్యములఁబట్టి కల్యాణగుణసాహిత్యమను నర్థముఁ జెప్పవలసియుండును.

మఱియు దిగువ శ్రుతివచనమే మోక్షఫలమును సగుణముగా నిర్వచించి నది.

"సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్, సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" ఇఁట "విప శ్చితా=అనఁగా సర్వజ్ఞుడైన పరమాత్మతో ముక్తపురుషుఁడు వాంఛితముల

నన్నిటిని. సహ = శివునితో ఏకకాలమున ఆనందభోగము గలవాడగును అను నర్థము సమంజసంబగును. ఇందువలన సగుణమైన బ్రహ్మస్వరూపమే ముక్తప్రాప్యముగ ఫలరూపమైనదని విశదమైనది.

తన్నిర్ధారణానియమాధికరణము

సూ. "తన్నిర్ధారణానియమ స్తద్దృష్టేః పృథగ్ష్యప్రతిబంధః ఫలమ్" 3-3-41

కర్మాంగములుగా చెప్పఁబడిన ఉద్గీథము మున్నగు ఉపాసనములు కర్మల నాచరించునపుడు తప్పనిసరిగా చేయఁదగినవా? కావా? అని యిట సందేహింపఁబడుచున్నయది.

ప్రశ్న: కర్మానుష్ఠానసమయమున కర్మాంగములైన ఉద్గీథాద్యుపాసనలు నియతముగా ఆచరింపఁదగినవేను, ఒకవేళ కర్మప్రకరణము నారంభింపక చదువఁబడినను ఉద్గీథాద్యుపాసనలు వాక్యమువలననే క్రతుసంబంధము కలిగి యుండునని చెప్పవలసియుండును. కావున కర్మలయందు ఉద్గీథాద్యుపాసనములు నియతములైనవి గదా?

ఉత్తరము: గోదోహనాదులవలె ఉద్గీథాది ఉపాసనలు అనియతంబులగును. ఉద్గీథాద్యుపాసనలను గావింపనివాడును క్రత్వనుష్ఠానమునకుఁ దగినవాడని "తేనోభౌ కురుతో యశ్చైతదేవం వేద, యశ్చ న వేద" అను ప్రమాణము చాటుచున్నయది. ఉపాసనతో కర్మనాచరించుట ఎందుకఁనగా? "యదేవ విద్యయా కరోతి శ్రద్ధయోపనిషదా, తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" అను శ్రుతివాక్యము ననుసరించి ప్రణవము నుద్గీథముగా నుపాసించుటవలన ప్రబల కర్మాంతరముల ప్రతిబంధములేకుండ సమాచరితమైన కర్మము శీఘ్రఫలప్రదమగును.

సూత్రార్థము— తన్నిర్ధారణానియమః = ఉద్గీథ ఆది ఉపాసనములఁదగు నియమము లేదు, ఎందువలననఁగా? తద్దృష్టేః = అట్టి నియమాభావము శ్రుతి యందు గానంబడుచున్నయది. ఐతే ఉద్గీథాద్యుపాసనలెందుకనఁగా? పృథక్ అప్రతిబంధః ఫలమ్ = ఉద్గీథాద్యుపాసనములకు విఘ్నరూపములైన కర్మాంతరముల ప్రభావము లేకుండుట యను ఫలము వేరుగా చెప్పఁబడినది.

ప్రదానాధికరణము

సూ. "ప్రదానవదేవ తదుక్తమ్" 3-3-42

పరవిద్యలన్నిటియందు నొకే శివాభిధేయ పరబ్రహ్మమును ఆ యా గుణములతో కూడినదిగా వేరుగా చింతింపవచ్చునని చెప్పఁబడినది. ఐతే నవ్విధము చింతించుట సరిపడునా? లేదా? అని సందేహింపఁబడుచున్నయది.

ప్రశ్న : గుణియగు బ్రహ్మమొక్కటే యగుటఁజేసి గుణభేదమున్నను బ్రహ్మోపాసనము భిన్నము కాజాలదు. ఎట్లనఁగా? లోకమున రాజు ఆ యా భూషణాదివిశేషములతో కూడియున్నవాడై కర్తవ్యములను పరిశీలించుట, వ్యాయామము, బోజన ఆసనములు, వేట, యుద్ధము, ఇత్యాది వ్యాపారములయందు సింహాసనము మున్నగు స్థానభేదము గానవచ్చినను వ్యక్తియొకఁడేయైనట్లు దహరాది స్థానభేదమున్నను ఆ యా గుణభేదములతో కూడిన బ్రహ్మమొక్కటే యగుటఁ జేసి బ్రహ్మోపాసన మొక్కటియే యగును కాని వేరువేరు కాజాలదు గదా!

ఉత్తరము : శివాభిధేయమగు బ్రహ్మమునకు స్వరూపముఁదగు భేదము లేకున్నను ఆ యా గుణములతో కూడిన స్వరూపము కలదగుటఁజేసి గుణవిశేష భేదకారణముగా నుపాసనము భిన్నమగును కావున గుణవిశిష్టమైన గుణి నావర్తించుటకై వేరువేరుగా శివోపాసనము విహితంబగుచున్నయది.

ఎట్లనఁగా? ''ఇంద్రాయ రాజ్ఞే పురోడాశ మేకాదశకపాల మింద్రాయాధి రాజాయేంద్రాయ స్వరాజ్ఞే" అనుచో గుణభేదముండుటఁజేసి పురోడాశమును వేరువేరుగా సమర్పింపవలెనని "నానా దేవతా పృథక్త్వాత్" అనుచో సంకర్షణ కాండమునందు చెప్పఁబడినది.

ఇవ్విధముగానే పరబ్రహ్మమొక్కటేయైనను గుణభేదమునఁజేసి ఉపాసన విధానమును వేరువేరుగా గావింపవలెనని తెలియునది. రాజదృష్టాంతమున రాజ స్వరూపమొక్కటేయైనను, స్థానగుణాదిభేదమును పాటించి భృత్యులు సేవించు విధానము ఏకరూపము కాదని గమనింపవలెను.

లింగభూయస్త్వాధికరణము

సూ. "లింగభూయస్త్వా త్తద్ధి బలీయ స్తదపి" 3-3-43

పరవిద్యలన్నిటియందును బ్రహ్మము ఉపాస్యంబని పూర్వాధికరములవలన కనుగొంటిమి. ఐతే అట్టి బ్రహ్మమును విశేషించి నిర్ణయించుటకీ యధికరణము ప్రస్తావింపఁబడినది.

తైత్తిరీయమునందు-

"సర్వో వై రుద్ర స్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు నమో అస్తు" "పురుషో వై రుద్రః సన్మహో వై రుద్రః సన్మహో నమోనమః" "విశ్వం భూతం భువనం చిత్రం బహుధా జాతం జాయమానంచయత్, సర్వో హ్యేష రుద్ర స్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు"

"కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే, వోచేమ శంతమం హృదే; సర్వోహ్యేష రుద్ర స్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు" "నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్యపతయేఽంబికా పతయ ఉమాపతయే పశుపతయే నమో నమః"

ఇcట సర్వాత్మత్వము మున్నగు లక్షణములు గలిగి ఉమాపతిగా వినఁబడు పరబ్రహ్మము ప్రకృతమైన సవితృమండలవిద్యయందు మాత్రము ఉపాస్యమా? లేక పరవిద్యలన్నిటియందా? అని సంశయము.

ప్రశ్న: సవితృమండలవిద్యా ప్రకరణమునకు ఎద్దానితోఁడను బాధ లేమింజేసి ప్రకృతమండలవిద్యయందే సర్వాత్మత్వ ఉమాపతిత్వాది లక్షణములు గలదిగా పరబ్రహ్మముపాసింపఁదగినదని నిరూపింపవలెను కాదా?

ఉత్తరము: ఉమాసహితమైన పరబ్రహ్మము పరవిద్యలన్నిటియందునుపాసింపఁదగినదియేను, ఉపాస్యముఁదగు లింగముల (లక్షణముల)ను సమర్పించు పదములతో నుండు వాక్యములు పెక్కు శ్రుతులయందు గానఁబడుచున్నవి. ఎట్లనఁగా?

"సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, తజ్జలానితి శాంత ఉపాసీత" అను శాండిల్య

విద్యయందలి ఉపాస్యలింగమగు సర్వాత్మత్వమును "సర్వో వై రుద్రః ఇత్యాది వాక్యమునందు గాననగును.

పురుష సూక్తమునందు ఉపకోసల విద్య మున్నగు వానియందును గల ఉపాస్య లింగమును "పురుషో వైరుద్రః" ఇత్యాది వాక్యమునందు గ్రహింపనగును. "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" అనుచో గల సద్విద్యోపాస్య లింగమగు సదాత్మకత్వమును "సత్" అనుచో గమనింపనగును. "మహ ఇతి తద్బ్రహ్మ, స ఆత్మా, అంగాన్యన్యా దేవతా" అను వ్యాహృతి విద్యయందు ఉపాస్యలింగముగా చెప్పఁబడిన మహత్త్వమును "మహః" అనుచో తెలియనగును. "శంతమం హృదే" అనుచో హృదయము చెప్పఁబడి నందున దహరవిద్యోపాస్యలింగమును గమనింపనగును. "హిరణ్య బాహవే" ఇత్యాది వాక్యమునందు గల హిరణ్య రూపత్వము సవితృ మండలోపాస్య లింగమగునని గుర్తింపనగును. "ఉమాపతయే" అనునది పరవిద్యలన్నిటియందు నుపాస్యలింగంబగునది; సంసారమను రోగమును పోగొట్టువాడగుటచే పరమాత్మయగు శివుఁడు రుద్రుఁడని పేర్గానఁబడుచున్నవాడు. ఇవ్విధము ఉమాపతియు పరబ్రహ్మంబు నగు శివుఁడు- సమస్త పరవిద్యలయందు నుపాస్యుండగునని నానా శ్రుతి వాక్యముల వలన విదితమగుచున్నయది. ప్రకరణమునకన్న వాక్యము బలీయంబని "శ్రుతి లింగ వాక్య ప్రకరణ స్థాన- సమాఖ్యానాం సమవాయే పారదౌర్బల్య మర్థవిప్రకర్షాత్" అనుచో చెప్పఁబడినది. అందువలన ఉమాసహితంబు సంసార రుక్ ద్రావకంబు నగు పరతత్త్వమును ముముక్షువులందరును సకల పరవిద్యలయందు నుపాసింపవలెనని విశదమైనది.

"సర్వో వై రుద్రః" ఇత్యాది వాక్యములయందు గల నమః శబ్దయోగము-

"శ్రీ రుద్రాః పావనాః" "శ్రీశైలో ముక్తిదః" ఇత్యాది ప్రయోగములయందు శ్రీశబ్దము ముఖ్యత్వమును చెప్పునట్లు పరమేశ్వరుని నమఃశేషిత్వరూపమునందు గల గౌరవమును చాటునదని-దిగువ లింగపురాణ ప్రమాణము తెలిపినది.

శ్లో॥ సర్వం రుద్రేతి వై ప్రాహు-ర్మునయ స్తత్త్వదర్శినః,
నమస్కారేణ సహితం—గౌరవాత్ పరమేశితుః ॥

"కద్రుద్రాయ" మంత్రార్థము-

ప్రచేతసే = గొప్ప మనస్సు గలవాడు, "మీఢుష్టమాయ = సృజించు

వారిలో శ్రేష్ఠుఁడు, అనఁగా- జీవాత్మలందరికిని తండ్రి యగునని భావము. తవ్యసే = పెంపొందువారిలో నగ్రేసరుఁడును, హృదే=హృదయములో నివసించువాడు నగు రుద్రునికొరకు శంతమం = సర్వ దుఃఖములను పోగొట్టువానిలో మేటియు సుఖమును కలుగఁజేయుటలో గొప్పదియు నగు కత్ = శ్లాఘావచనరూపమైన స్తోత్రమును, వోచేమ = పలుకుదుము.

పూర్వ వికల్పాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "పూర్వవికల్పః ప్రకరణా త్స్యాత్ క్రియా, మానసవత్" 3-3-44

పురుషునికి గల శతసంవత్సర పరిమితమైన జీవితమునందు వచ్చెడు ముప్పదియారు వేల దినములలో కలుగు మనోవృత్తి- ఒక్కొక్క అగ్నిగా భావింపఁదగినది. అట్లే వాక్ ప్రాణ చక్షుః శ్రోత్ర కర్మ జఠరాగ్నికృత్యము లన్నియు అగ్నులుగా భావింపఁదగినవి. ఐతే ఇట్టి మనోవాక్చిత్తాదులు విద్యాంగములా ? కర్మాంగములా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : క్రియామయ క్రతువుఁజెందిన ప్రకరణమునందు చెప్పఁబడుటచే ద్వాదశాహ మనఁబడు క్రతువునకు మానసగ్రహము అంగమైనట్లు మనశ్చిదాదులు కర్మాంగములుగా భావింపదగినవి గదా ?

మరియొక పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "అతిదేశాచ్చ" 3-3-45

అగ్నికార్యముతో మనశ్చిదాదులకు అతిదేశంబు వినంబడుచున్నయది.

సిద్ధాంత సూత్రములు.

సూ. "విద్యైవ తు నిర్ధారణా ద్దర్శనాచ్చ" 3-3-46

మనశ్చిదాదులు విద్యామయములని చెప్పుటయే గాక విద్యాంగములగునని శ్రుతియందు నిర్ణయించినట్లు శ్రుత్యంతరమునందు గాననగును.

సూ. "శ్రుత్యాది బలీయస్త్వాచ్చ న బాధః" 3-3-47

శ్రుతి చేతను వాక్యము వలనను లింగమునను మనశ్చిదాదులు విద్యామయ క్రతువుఁజెంది యుండునవని యేర్పడుచుండుటఁజేసి శ్రుతి వాక్య లింగములకన్న దుర్బలమగు ప్రకరణము— మనశ్చిదాదులు విద్యాంగములను నంశమును బాధింపఁ జాలదు.

సూ. "అనుబంధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాంతర పృథక్త్వవ ద్దృష్టశ్చ తదుక్తమ్" 3-3-48

క్రత్వనుబంధము తోడను శ్రుత్యాదుల వలనను మనశ్చిదాదుల నుద్దేశించి విద్యామయ క్రతువిధిని కల్పింపవలెను. దహర విద్యాదులకు క్రియామయమున కంటె పృధక్ భావము ఏర్పడినట్లు నీ విద్యామయ క్రతువునకు పృథక్ భావము సిద్ధంబగుచున్నయది. ఇట్టి విధి "యదేవ విద్యయా కరోతి" అనుచో గానంబడు చున్నయది. ''వచనాని త్వపూర్వత్వాత్'' అనునది ఇద్దానిని సమర్థించునట్టిది.

సూ. న సామాన్యా దప్యుపలబ్ధే ర్మృత్యువ న్నహి లోకాపత్తిః" 3-3-49

ఇష్టకచితాగ్ని- స్వక్రతువు ద్వారా ఎట్టి ఫలమును సమకూర్చునో అట్టి ఫలమే మనశ్చిదాదులు విద్యామయ క్రత్వంగములని భావించుటవలన నేర్పడునని చెప్పఁబడిన ఫల సామాన్యము తుల్యదేశత్వమును బోధింపదు.

మండల పురుషుఁడు మత్యువని చెప్పినంత మాత్రమున మృత్యువు నివసించు లోకమున మండల పురుషుఁడు నివసించునని భావింపరాదు.

సూ. "పరేణ చ శబ్దస్య తాద్విధ్యం భూయస్త్వా త్త్వనుబంధః" 3-3-50

మనశ్చిదాదులఁజెప్పు శబ్దమునకు విద్యామయత్వమును ప్రతిపాదించుట సరి పడునని బ్రాహ్మణమువలన తెలియుచున్నయది. క్రియాప్రకరణమునందు మనశ్చి దాదుల యనుబంధ మెందుకనఁగా? సంపాదింపఁదగిన అగ్న్యంగములనేకము లుండుటచే మనశ్చిదాదులు నగ్న్యంగములుగా భావింపఁదగినవి మాత్రము కావున మనశ్చిదాదులు విద్యాంగంబులేను;

శరీరేభావాధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. ''ఏక ఆత్మనః శరీరే భావాత్'' 3-3-51

పూర్వోక్తమైన బ్రహ్మస్వరూపానుసంధానము పరవిద్యలన్నిటియందు పొసగునా? లేదా? అని యిట సందేహింపఁబడుచున్నయది. ఇవ్విషయమై కొందరు దిగువవిధము శంకించుచున్నవారు.

ఉపాసకుఁడైన జీవుఁడు శరీరములో నుండువాడగుటచే కర్తృత్వము భోక్తృత్వము గల స్వరూపము గలిగి యుండుటఁజేసియు అట్టి తనకు నంతరాత్మగా నుండు పరమేశ్వరుని పరవిద్యలయందు త్రిలోచనత్వాది లక్షణములు గల స్వరూపము గలవానిగా ధ్యానించుట పొసగదు గదా ?

సిద్ధాంతసూత్రము.

సూ. "వ్యతిరేక స్తద్భావభావిత్వా న్నతూపలబ్ధివత్" 3-3-52

కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది రూపము గల ఉపాసకుఁడు తన యాత్మగా పరమాత్మ నుపాసింపవలెనని కాదు. కాని సాంసారిక స్వభావము నుండి విడిబడిన జీవాత్మ యందుగల అపహత పాప్మత్వాది గుణరూపమైన వ్యతిరేకము భావింపఁదగినది. అట్లు భావించిననే గాని నిజరూపము ఉపలభ్యమానము కాజాలదు.

యథార్థమైన స్వరూపము గల బ్రహ్మము నుపాసించినయెడల నవ్వారికి బ్రహ్మప్రాప్తి యెట్లగునో అట్లే జీవాత్మ- అపహత పాప్మత్వాది విశిష్టతను భావించు నెడల నిజమైన పూర్వరూపమును పొందువాడగునని తెలియునది.

"యథాక్రతు రస్మింల్లోకే పురుషః" అను శ్రుతి ప్రమాణము ఇందుకు ప్రోద్బలకమగును.

ఇందువలన విశదమైనదేమనఁగా? సంసార ధర్మములగు జరామరణాదులు లేనట్టి నిజరూపమును జీవాత్మ-భావింపవలసిన వాడనియు, పరమాత్మను-

స్వాంతర్యామిగాను త్రిలోచనత్వాది లక్షణములతో కూడిన స్వరూపము గలవాని గాను ముముక్షువు భావించుటలో ఎట్టి విరోధము లేదనియు సారాంశము.

అంగావబద్ధాధికరణము

సూ. ''అంగావబద్ధాస్తు న శాఖాసు, హి ప్రతివేదమ్" 3-3-53

బ్రహ్మోపాసనాంగములుగా కొన్నివేదశాఖలయందు వినఁబడు విధానములు-ఉపాసనలన్నిటియందు పరిగ్రాహ్యములగునా? కావా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "ఆత్మాన మరణిం కృత్వా-ప్రణవం చోత్తరారణిమ్, ధ్యాన నిర్మథనాదేవ-పాశం దహతి పండితః'' ''జిజ్ఞాసువగు ఉపాసకుఁడు-తనను (స్వహృదయమును) క్రింది అరణి గాను ప్రణవము (ఓంకారము)ను పైయరణిగా నమర్చి ధ్యానమనఁబడు మథనము నొనర్చునెడల సంసారపాశమును కాల్చఁజాలును" అని - కైవల్యోపనిషత్తున దహరోపాసనయందు ప్రణవాభ్యాసము వినంబడుచున్నయది

"అగ్ని" రిత్యాదినా భస్మ గృహీత్వా విమృజ్యాంగాని సంస్పృశేత్'' "తస్మాద్వ్రతమేతత్ పాశుపతం పశుపాశవిమోక్షాయ'' "ఇష మూర్ధ్వం తపసా నియచ్ఛేత''

"అగ్నిరితి భస్మ" మున్నగు మంత్రములతో శుద్ధమైన విభూతిని పరిగ్రహించి పరిశుభ్రజలమునఁదడిపియు విహితములగు శరీరావయవములయందు దాల్పవలెను"

''ఇద్ది పాశుపతవ్రతమనంబడును. ఇద్దానినాచరించుటఁజేసి పశువు(సంసారి జీవుఁడు) పాశము (సంసారబంధము) నుండి విడిబడును"

"ముముక్షువు శాంభవదీక్షా విధానమున సూక్ష్మశివలింగము నిష్ఠముగ భావించి హృదయాది (ప్రశంసనీయ) స్థలమునందు ధరింపవలెను'' అను నంశములు అథర్వ శిరమునందు పాశుపత విద్యయందును గానంబడుచున్నవి.

మఱియు

''రుద్రాక్షాన్ శ్వేతానేవ బిభృయాత్'' ''స్వచ్ఛములైన రుద్రాక్షములను కంఠాది స్థానములయందు భక్తుఁడు ధరింపవలెను'' అని - రుద్రాక్షధారణము రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్తు నందు సముల్లేఖింపఁబడినది.

కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తున "తిర్యక్ తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత'' అనుచో భస్మత్రి పుండ్రధారణమును గాననగును.

ఇంతియే గాక మహాలింగజాబాలమునందు-

"వేధా మను క్రియా దీక్షాభిః కారణాదితనుత్రయే భావప్రాణేష్టాఖ్య మహాలింగత్రయం బిభృయాత్''

"శాంభవదీక్ష—వేధాదీక్షయనియు మనుదీక్షయనియు క్రియాదీక్షయనియు ముప్విధము; తనువు-కారణ సూక్ష్మ స్థూల సంజ్ఞలతో త్రివిధము ; మహాలింగము-భావలింగమనియు ప్రాణలింగమనియు ఇష్టలింగమనియు మూడుతెఱఁగులు గలిగి యుండును. సాధకుఁడు ఇట్టి దీక్షాత్రయముతో కారణాది శరీరత్రయము నందు మహాలింగత్రయమును ధరింపవలె నని కలదు. ఏవంసతి భస్మరుద్రాక్ష మంత్ర లింగధారణములకు మహాఫలము-శివసాయుజ్యంబని విశదీకరింపఁబడుట చేత నీ శాంభవదీక్ష-పరవిద్యాంగమని బోధపడుచున్నయది.

ఐతే ఇట్లు విద్యాంగములుగా వినంబడునవి ఏయే శాఖలయందు కలవో ఆయా శాఖలయందు మాత్రము ఆచరింపదగినవి కాని శాఖలయందన్నిటిని ఉపాసకులు అవలంబింపఁదగినవి కాజాలవు. ఎందుకనఁగా? సన్నిధి ప్రకరణము అనువాని కతన సమస్త వేదశాఖలయందు భస్మధారణాదులు ఉపయోగింపఁదగినవి కావని చెప్పవలెను గాదా ?

ఉత్తరము : సావధానముగా వినుము! ''ఉపాసనాంగములైన భస్మరుద్రాక్ష ఇష్టలింగ ధారణాదులు ఏ శాఖలయంచు వినంబడుచున్నవో ఆ శాఖలయందే ఆచరింపదగినవి" అను నియమము లేదు. ఐతే ప్రతివేదమునందుగల అన్నిశాఖలయందును బ్రహ్మోపాసకులందరును భస్మరుద్రాక్ష మహాలింగధారణాదులను తప్పక నాచరింపవలసియుండును. ఇవ్విషయమును శ్రుతి నొక్కి చెప్పుచున్నందున సన్నిధికి గాని ప్రకరణమునకు గాని ప్రాబల్యము లేదని తెలియవలెను.

ఇందుకు మరికొన్ని ముఖ్యప్రమాణములు :-

"వ్రత మేత చ్ఛాంభవం, తత్సమాచరే న్ముముక్షు రపునర్భవాయ" "ఏతత్త్రిపుండ్రం భస్మనా కరోతి, యో విద్వాన్ బ్రహ్మచారీ గృహీ వానప్రస్థో యతిర్వా, స సమస్త పాతకోపపాతకేభ్యః పూతో భవతి" "దేహం త్యక్త్వా శివ సాయుజ్య మాప్నోతి, న స పునరావర్తతే" "ఈ శాంభవ వ్రతమును ముముక్షువు జన్మరాహిత్యము కొరకు నవలంబింపవలెను"

"బ్రహ్మచారి గాని, గృహస్థుడు గాని, వానప్రస్థుడు గాని, సన్న్యాసి గాని భస్మతో త్రిపుండ్రముల (మూడురేఖల)ను ధరించునెడల మహాపాతకములనుండి ఉపపాతకములనుండియు విడిబడుటయేగాక ప్రారబ్ధము ముగియువరకు సుఖముగా జీవించి దేహాంతమునందు శివసాయుజ్యమును పొందువాడగును. వెండియు నీ మర్త్యలోకమునకు వచ్చువాడు కాడు. అనగా- పరమదివ్యపదమున ప్రకాశించువాడై శివానంధరసాస్వాదపరుడై యుండునని భావము".

సూ. "మంత్రాదివద్వాఽవిరోధః" 3-3-54

క్రత్వంగములైన మంత్రములు ఒక్కొక శాఖయందు చెప్పఁబడినను సర్వశాఖాగతములగు క్రతువులందెట్లు పరిగ్రహింపఁబడుచున్నవో అట్లు భస్మ రుద్రాక్షలింగధారణాది విద్యాంగములు సమస్తవేదశాఖలయందు నుపాసకులందరు నవలంబింపఁదగినవి యనుటలో విరోధమెద్దియు లేదని సారాంశము.

క్రతువజ్జ్యాయస్త్వాధికరణము

సూ. "భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయస్త్వం తథా హి దర్శయతి" 3-3-55

వైశ్వానరవిద్యయందలి యుపాసనము ఒకానొక భాగముగనా? సమస్తము గనా? అని యిట సందేహింపఁబడుచున్నయది

ప్రశ్న : వైశ్వానరవిద్యయందు ద్యులోకనము సూర్యుడు వాయువు ఆకాశము ఉదకము పృథివి యనునవి- వైశ్వానరునకు శిరస్సు, నేత్రము, ప్రాణము, మధ్యశరీరము, మూత్రస్థానము, పాదములు అనువానిగా భావించి

ధ్యానింపవలెనని చెప్పఁబడినది. మరియు పై యంగములలో నొక్కొకదానిని భావింపవలెననియు "అత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే, య ఏతమేవ మాత్మానం వైశ్వానర ముపాస్తే" "వైశ్వానరుని ఆత్మగా నుపాసించువాడు ప్రియమైన ఆహారము నధికముగా పొందును. మఱియు నీతని వంశమున బ్రహ్మవర్చస్సు కలిగినవారు జన్మింతురు" ఇట్లు వేరువేరుగా దివాదివర్యాయగతంబులగు వాక్యములయందు ఫలనిర్దేశ పురస్సరముగా వక్కాణింపఁబడినది.

ఇవ్విధము నిట నుపాసనఁజెప్పు వాక్యము, ఫలమును నిరూపించు వాక్యంబు ప్రత్యేకముగా గానంబడుచున్నందున అంశోపాసనమే విహితంబని తోచెడిని.

ఉత్తరము: వైశ్వానరుని సమస్తముగా నుపాసించుటయే సమంజసమగును. ఎట్లనఁగా? వైశ్వానరుని త్రైలోక్యశరీరుడైన పరమాత్మగా భావింపవలెననియు ఇట్టి వైశ్వానరునకు స్వర్గలోకము మొదలుకొని పృథివివరకు గలవానిని శిరస్సు మొదలుకొని పాదములవరకు గల అవయవములుగా నిరూపించి "యస్త్వేత మేవం ప్రాదేశమాత్ర మభివిమాన మాత్మానం వైశ్వానర ముపాస్తే స సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్వాత్మస్వన్న మత్తి" "ప్రాదేశమాత్రుడైన వైశ్వానరుని ఎట్టి పరిమాణములేని పరమాత్మగా ధ్యానించు నుపాసకుఁడు లోకములన్నిటి యందు ప్రాణులందరియందును సమస్తజీవాత్మలయందు ననుభవింపఁబడు ఆహారము నాస్వాదించును" అనుచో వైశ్వానరుని సమస్తస్వరూపునిగా భావించు వానికి బ్రహానుభవము ఫలముగా నిర్దేశింపఁబడినది. ఐతే నిట శిరస్సుమొదలగు నవయవములను ప్రత్యేకముగా నుపాసించుటకన్న సమస్తస్వరూపము నుపాసించుటయే శ్రేష్ఠంబని యీ సందర్భమున చెప్పఁబడిన బ్రహ్మానుభవఫలముఁబట్టి తెలియనగును.

"పుత్రుఁడు కలుగగా ద్వాదశకపాలమనఁబడు వైశ్వానరయాగమును చేయవలెను" "అష్టాకపాలమనఁబడు యజ్ఞము- కర్తను బ్రహ్మవర్చస్సుతో ధన్యుని గావించును" అనుచో చెప్పఁబడిన అష్టాకపాలాదికము తత్ఫలమున్ను వివక్షితము కానట్లు నిట నవయవోపాసనము ఫలకీర్తనంబు నవక్షితంబులని తెలియవలెను.

ఇవ్విషయమున శ్రుతియందు దిగువ విధము గాననగును.

"ఔపమన్యవ? కం త్వ మాత్మాన ముపాస్సే"

"ప్రాచీనయోగ్య? కం త్వ మాత్మాన ముపాస్సే"

"ఔపమన్యుడా? నీవు ఎట్టి పరమాత్మ నుపాసించుచున్నావు"? "ప్రాచీన యోగ్యుడా? నీవు పరమాత్మ నెట్టివానిగా భావించుచున్నావు? ఇత్యాదిప్రశ్నల పిదప "దివమేవ భగవో రాజన్" "స్వర్గమునే పరమాత్మగా నుపాసించు చున్నాను" "ఆదిత్యమేవ భగవో రాజన్" సూర్యునే పరమాత్మగా భావించు చున్నాను" ఇత్యాది సమాధానములతో అవయవోపాసనము చెప్పఁబడినను "అత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం" ఇత్యాదిని ఫలనిర్దేశంబు చేయఁబడినను "మూర్ధా తే వ్యపతిష్య ద్యన్మాం నాగమిష్యః" "నన్ను గురించి రాకుండినచో నీ శిరస్సు పడిపోయెడిది" ఇత్యాది రాజవచనముల వలన అవయవోపాసనము అనర్థకరంబని శ్రుతి నిరూపించినది కావున వైశ్వానరుని సమస్తస్వరూపుడైన పరమాత్మగా నుపాసించుటయే శ్రేయస్కరంబనియు వైశ్వానరశబ్దవాచ్యుండు పరమాత్మ యగు సదాశివుండేయగుననియు ఫలితార్థమును గ్రహింపవలెను.

నానాశబ్దాద్యధికరణము

సూ. "నానా శబ్దాది భేదాత్" 3-3-56

సద్విద్యయనియు, దహరవిద్యయనియు, శాండిల్యవిద్యయనియు ఇత్యాది విద్యాభేదములు కలవు. ఇట్టి విద్యలన్నిటి నొకచోట చేర్చి పరమేశ్వరు నుపాసించుటయా? లేక వేరువేరుగనా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : విద్యలనేకములు నానావిధశాఖలయందున్నను ఉపాసింపఁదగిన బ్రహ్మము ఒక్కటే యగుటఁజేసి విద్యలన్నిటి నొకచో చేర్చి బ్రహ్మము నుపాసించుట సముచితము కాదా?

ఉత్తరము : బ్రహ్మవిద్యలు అనంతశ్రుతులయందు దెలుపఁబడుచు నసంఖ్యాతములుగా నుండుటచే వీని నన్నిటి నొకచో చేర్చి యుపాసించుట సముచితము కాజాలదు. బ్రహ్మముఁదగు స్వరూపము ఒక్కటే యైనను బ్రహ్మమునకు

గల గుణములు ఒక్కొక్క విద్యయందు భిన్నములుగా చెప్పఁబడుటచే విద్యాభేదమును పాటింపవలసియుండును. గుణభేదములేని విద్యయందు స్థానాదిభేదమైనను గమనింపఁదగినది.

ఇంద్రునకు రాజాదిగుణభేదమును పురస్కరించుకొని పురోడాశము నిచ్చుటలో ఏర్పడు భేదము వలెను గార్హపత్యము మున్నగు స్థానముఁదగు భేదమున నగ్నికి చేయఁబడు నుపచారములఁదగు భేదమువలెను విద్యాభేదము ఉపపన్నంబగునది. కావున శబ్దాద్యనుబంధముల భేదము వలన విద్యలు నానావిధంబులగుననియు ఏకీకృత్య యుపాసనము కూడదనియు సారాంశము.

వికల్పాధికరణము

సూ. "వికల్పోఽవిశిష్టఫలత్వాత్" 3-3-57

ఇట్లు విద్యలు నానావిధంబులని పూర్వాధికరణమునందు నిరూపింపఁబడినది. ఐతే ఉపాసకుఁడు వికల్పముగా విద్యలను పరిగ్రహింపవలెనా? లేక సముచ్చయముగనా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : దహరవిద్య సద్విద్య మున్నగువానిని సముచ్చయముగా ననుష్ఠించుటలో ఆచరణబాహుళ్యముండుటచే విశేషఫలము సమకూరును. వికల్పమును అనఁగా ఏదేనొక విద్య ననుష్ఠింపవలెనని నియామక మేమియు లేదుగదా?

ఉత్తరము : ఒక్క ఉపాసకుని విషయమై పరవిద్యలన్నిటియందు వికల్పమునే చెప్పవలెను. ఎందువలన ననఁగా? బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకు ఫలంబగు నిరతిశయబ్రహ్మానందానుభవము ఏకరూపమైనదియేను ఇంతియే గాక ఒకే యుపాసనతో ప్రయోజనము సిద్ధించుచుండగా ఇతర ప్రయోజనములతో నవసరము లేదుగదా! మరియు నొకే యుపాసనమున ధ్యేయముతో తాదాత్మ్యమును పొందువాడగుటచే నిరతిశయంబగు బ్రహ్మభావనతో బ్రహ్మస్వరూప సాక్షాత్కారమును సిద్ధింపజేసికొనువాడగును. ఇట్టి సౌకర్యముండగా ఒక విద్యను విడనాడి

మరియొక విద్యనవలంబించిన యెడల చిత్తవిక్షేపము కలుగును, కావున వికల్పమే అభ్యర్హితంబని సారాంశము.

యథాకామాధికరణము

సూ. "కామ్యాస్తు యథాకామం సముచ్చీయేర
న్నవా పూర్వహేత్వభావాత్" 3-3-58

బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకన్న వేరైన ఫలము గల విద్యలకు పూర్వాధికరణన్యాయము ననుసరించి వికల్పమా? సముచ్చయమా? అను సందేహమును పురస్కరించుకొని వికల్పమే విహితంబని కలుగు ఆశంకకు సమాధాన మేమనఁగా?

బ్రహ్మవిద్యలకు కామ్యవిద్యలకును వైషమ్యము కలదు. "దేవో భూత్వా దేవా నప్యేతి" ఇత్యాదివి ఉపాసకుఁడు జీవించియుండగానే భావనాతిశయమునఁ జేసి శివభావసాక్షాత్కారము కలవాడగునని అహంగ్రహము గల పరవిద్యలన్నిటియందు బోధపడుచున్నయది. ఇట్లుగాక కామ్యోపాసనలయందు అభీష్టదైవము సాక్షాత్కరించుననుటకు ఎట్టి ప్రమాణము గానరాదు, అట్టి సాక్షాత్కారఫలము లేదు కావునను ఆ యా స్థలములయందు భోగవిశేషములు అపేక్షితములు కావునను కామ్యోపాసనలకు సముచ్చయమునే అంగీకరింపవలెను. పరవిద్యలలో బ్రహ్మసాక్షాత్కారఫలము ఏకమగునట్లు కామ్యవిద్యలయందు ఫలైక్యము లేదు కావున సాధకుడు కామ్యవిద్యలలో నొకదానిని గాని అనేకములను గాని యవలంబించి యనుష్ఠింపవలసియుండునని సిద్ధాంతము.

యథాశ్రయాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రములు

సూ. "అంగేషు యథాఽఽశ్రయభావః" 3-3-59

ఉద్గీథము మొదలగు నుపాసనలు క్రత్వంగములా? స్వతంత్రములా? అని సందేహము ఇట పొడముచున్నయది.

ప్రశ్న : ఉద్గీథాది అంగములయందు వినంబడు ఉపాసనములు ఉద్గీథాదులవలె క్రత్వంగములే యగును. గోదోహనము మొదలగువానికి వలె స్వవాక్యమునందు ఫలము చెప్పఁబడనందున పై యుపాసనలన్నియు క్రత్వంగములు కాదగునని తోచెడిని.

సూ. ''శిష్టేశ్చ'' 3-3-60

"ఉద్గీథ ముపాసీత" అనుచో విధి యుండుటయు "యదేవ విద్యయా కరోతి" అనుచో ఉద్గీథాద్యంగోపాసనల విషయమై విధి లేకుండుటయు ఈ సందర్భమున క్రత్వంగభావమునకై ప్రబలహేతువులని తెలియవలెను.

సూ. ''సమాహారాత్'' 3-3-61

ఉద్గీథాద్యుపాసనలయందు అంగములగువాని సమాహారమును చేయవలెనని చెప్పఁబడినందున క్రత్వంగభావమే విహితంబగును.

సూ. ''గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ'' 3-3-62

ప్రణవమునకు గుణముగా నుపాసనము విహితంబగుటచే ఉద్గీథాద్యంగోపాసనములు క్రత్వంగములే యగును.

సిద్ధాంతసూత్రములు

సూ. ''న వా తత్సహభావాశ్రుతేః'' 3-3-63

ఉద్గీథాద్యుపాసనములకు సహభావము అనఁగా అంగత్వము వినంబడుట లేదు. మరియు "యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరమ్" అనుచో రెండవ ఫలమునకు సాధనములుగా వినంబడు ఉపాసనములు అంగములు కాజాలవు.

"ఉద్గీథ ముపాసీత" అనుచో ఉద్గీథమును మాత్రము విధించుటఁజేసి యవ్వానికి క్రత్వంగభావము లేదని భావము.

సూ. "దర్శనాచ్చ'' 3-3-64

బ్రహ్మమును తెలియుటవలన సర్వరక్షణంబగునని చెప్పు శ్రుతియే ఉద్గాత మొదలగువారిని తెలియుట నియమబద్ధము కానందున అంగము కాదని

చూపెట్టుచున్నది కావున పూర్వోక్త ఉపాసనములన్నియు క్రత్వంగములగు నను టకు ఎట్టి నియమము లేదని సిద్ధాంతము.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసాసూత్ర భాష్యమునందు
మూడవ యధ్యాయముఁదగు మూడవ పాదము
శ్రీకంఠమణి ప్రభామయూఖంబను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో
ముగిసినది.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదారాధ్య కృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

తృతీయాధ్యాయము

చతుర్థపాదము

ఆంధ్రీకరణము

పురుషార్థాధికరణము

సిద్ధాంతసూత్రము

సూ. "పురుషార్థోఽతః శబ్దా దితి బాదరాయణః" 3-4-1

ఇద్దానికి పూర్వమగు తృతీయపాదమునందు బ్రహ్మవిద్యలఁదగు విచారము నిరూపింపఁబడినది. ఈ నాలుగవ పాదమునందైతేనో పరవిద్యలకు సహకరించు ఆశ్రమధర్మాదులను ప్రతిపాదించుటతో విద్య (ఉపాసన) వలననే మోక్షమనఁబడు పురుషార్థము లభించునని చూపెట్టుచున్నవారు.

అతః = విద్యవలననే పురుషార్థము సంభవించునని "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" "జ్ఞాత్వా శివం శాంతి మత్యంత మేతి" ఇత్యాది శబ్దప్రమాణము వలననే నిర్ధారింపవచ్చునని పూజ్యుడైన బాదరాయణుఁడు (వ్యాసుఁడు) భావించుచున్నవాడు.

ఐనచో నియ్యది సంభవించునా? లేదా? అని సంశయము.

పూర్వపక్షసూత్రములు

సూ. "శేషత్వాత్ పురుషార్థవాదో యథాఽన్యే ష్వితి
జైమినిః" 3-4-2

ప్రశ్న : విద్యవలన పురుషార్థము సంభవింపదు. ఎందుకనఁగా? "తత్త్వమసి" ఇత్యాదిని గల సామానాధికరణ్యమున కర్మలయందు కర్తయే బ్రహ్మముగ భావింపఁబడుచున్నవాఁడు. మఱియు బ్రహ్మోపాసనము కర్మసంస్కారముగా కర్మశేషమగునది. బ్రహ్మోపాసనమునకు చెప్పఁబడిన ఫలశ్రుతియైతేనో "ద్రవ్యసంస్కారకర్మసు పరార్థత్వాత్ఫలశ్రుతి రర్థవాదః స్యాత్" అను జైమిని సూత్రము ననుసరించి యర్థవాదంబే యగునది. కావున విద్యవలన పురుషార్థము లభింపదని జైమినిమహర్షిగారి యభిమతమని తెలియునది.

సూ. "ఆచారదర్శనాత్" 3-4-3

ఇవ్విషయమున శ్రుతియందు ఆచారమును గానవగును. బ్రహ్మవిదుఁడగు కేకయుఁడను అశ్వపతి మహారాజు యజ్ఞమును చేయుచు నేను భగవంతుఁడనని భావించెనని "యక్ష్యమాణో హ వై భగవంతోఽహ మస్మి" అను వాక్యమునందు కలదు గావున బ్రహ్మోపాసకులగు కేకయుఁడు మున్నగువారికిని కర్మయే ముఖ్యంబని బోధపడుచుండుటఁజేసియు విద్య కర్మాంగంబేను.

సూ. "తచ్ఛ్రుతేః" 3-4-4

"యదేవ విద్యయా కరోతి" అను శ్రుతివాక్యమే కర్మలయందు విద్యనుపయోగింపవలెనని చెప్పుచుండుటవలనను విద్య కర్మాంగంబగునది. ఏ కర్మను చేయుచున్నవాఁడో ఆ కర్మను విద్యతో గూడ గావింపవలెనని శ్రుతికి అర్థముఁ జెప్పవలెను.

సూ. "సమాన్వారంభణాత్" 3-4-5

"తం విద్యాకర్మణీ సమన్వారభేతే" అనుచో నొక్కపురుషుని యందు విద్యాకర్మల సాహిత్యము కనంబడుచున్నది కావునను కర్మాంగము విద్యయని గమనింపవలెను.

సూ. "తద్వతో విధానాత్" 3-4-6

"ఆచార్యకులా ద్వేద మధీత్య యథావిధానం గురోః కర్మాతిశేషేణాభిసమావృత్య కుటుంబే శుచౌ దేశే స్వాధ్యాయ మధీయానో ధార్మికాన్ విదధత్"

''ఆచార్యుని చెంత వేదము నభ్యసించి గురువుగారిని శుశ్రూషచే సంతృప్తి పఱచియు గృహస్థుడై పవిత్రప్రదేశమున నివసించుచు వేదాధ్యయనముఁ జేయుచు వేదార్థమగు ధర్మము నాచరించుచుండవలెను"

అనుచో అర్థజ్ఞానము కలుగువరకు వేదము నభ్యసించిన వానికి కర్మ విధింపఁబడుచున్నందునను జ్ఞానము (విద్య) కర్మాంగంబగునదియేను;

సూ. "నియమాత్'' 3-4-7

''కుర్వ న్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషే చ్ఛతగ్ం సమాః'' అను శ్రుతి వాక్యమునందు- శివు నుపాసించువాడు జీవితకాలమంతయు కర్మలనే చేయుచుండవలెనను నియమంబును గాననగును.

ఇందువలన తేటపడుచున్నదేమనఁగా? విద్య (శివోపాసన) సర్వవిధ కర్మకు అంగమగుననియు కేవల విద్యవలన మోక్షమను మహాపురుషార్థము సంభవింపదని యంగీకరింపవలెను గదా?

ఇక సిద్ధాంత సూత్రములయందు సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నయది.

సూ. అధికోపదేశాత్తు బాదరాయణస్యైవం
తద్దర్శనాత్" 3-4-8

విద్య- కర్మాంగము కాజాలదు. కాని విద్యవలననే మోక్షపురుషార్థంబను బాదరాయణుని మతమే సమంజసంబైనది. ఎందుకనఁగా? కర్తయగు ప్రత్యగాత్మకంటె వేరైన బ్రహ్మమే వేద్య (ఉపాసనీయ)ముగా నుపదేశింపఁబడుచున్నయది. ఎట్లనఁగా? "బహు స్యాం ప్రజాయేయ" "స కారణం కరణాధిపాధిపః'' "విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములయందు జీవునికంటె భిన్నంబగు బ్రహ్మము వేద్యముగా నధికముగాను వినంబడుచున్నయది. కావున విద్య కర్మశేషము కాజాలదు. కర్మ ప్రధానమను నంశమును గురించి శ్రుతులయందు ఆచారము కలదను నాశంకకు సమాధానమీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "తుల్యం తు దర్శనమ్" 3-4-9

విద్యయే ప్రధానమను నంశమును గురించియు శ్రుతులయందు ఆచారమును గాననగును. కావున కేవలము కర్మయే ముఖ్యమైనదనుట సరి కాదు.

ఎట్లనఁగా ? "ఏతద్ధస్మ వై తదిద్వాంస ఆహు ఋషయః కావషేయాః, కిమర్థా వయ మధ్యేష్యామహే, కిమర్థా వయం యక్ష్యామహే, కిం ప్రజయా కరిష్యామః"

"బ్రహ్మోపాసకులైన కావషేయ ఋషులు - ఎందుకు మేము వేదాధ్యయనముఁ జేయవలెను ? ఎందుకు మేము యజ్ఞములను గావింపవలెను ? సంతానాదికముతో నెద్ది సాధింతుము ?"

ఇత్యాది శ్రుతులయందు బ్రహ్మవిదులు కర్మను విడనాడినట్లు గాననగును. ఐతే ఈ సందర్భమున గమనింపవలసినదేమనఁగా ? ఫలాభిసంధి లేనట్టి కర్మయే ఆచరింపఁదగినదనియు ఫలాభిసంధి కలిగినట్టి కర్మ విడువఁదగినదనియు చెప్పుటలో విరోధ మేమియు లేదు కావున కర్మయే విద్యాంగమగుటంజేసియు విద్య- ప్రధానంబైనదియేను;

"యదేవ విద్యయా" అను శ్రుతి వాక్యమునందు చెప్పఁబడిన కర్మ ప్రాధాన్యమును గురించి దిగువ సూత్రమునందు సమాధానమును గాననగును.

సూ. "అసార్వత్రికీ" 3-4-10

"యదేవ విద్యయా కరోతి" అనుచో చెప్పఁబడిన విద్య - ప్రత్యేకమైనది. అనఁగా నాకానాక సందర్భమున ప్రసిద్ధమగు ఉద్గీథ విద్యయని తెలియవలెను. "యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్య వత్తరమ్" అనుచో ప్రకృతమైన ఉద్గీథ విద్యతో కూడిన కర్మము మిక్కిలి సమర్థంబగునని విధింపఁబడినది కావున విద్య కర్మాంగంబగునని చెప్పుట విహితము కాజాలదు.

"తం విద్యాకర్మణీ" అనుచో గల విద్యా కర్మ సాహిత్యమును గురించి సమాధానమీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "విభాగః శతవత్" 3-4-11

"తం విద్యా కర్మణీ సమన్వారభేతే" అనుచో చెప్పఁబడిన విద్యా కర్మలు వేరు వేరు ఫలములు గలవని బోధపడుచున్నందున విద్య- స్వఫలమును, కర్మ— స్వఫలమును కలుగఁజేయునని విభాగము నంగీకరింపవలెను. ఎట్లనఁగా? లోకమున క్షేత్రరత్న విక్రయముతో రెండు వందలు లభించినవనుట యందు క్షేత్ర విక్రయ

మున వంద యనియు రత్న విక్రయమున శతంబనియు విభాగము విహితంబై నట్లు గాననగును.

సూ. "అధ్యయన మాత్రవతః" 3-4-12

"వేద మధీత్య" అనుచో వేదాధ్యయనమును మాత్రము చేసిన వానికే కర్మ విధింపఁబడుటచే విద్య కర్మాంగము కాజాలదు. అధ్యయన విధి యైతేనో అక్షరములను గ్రహించుటయందే పర్యవసానముఁ జెందునది. వేదాధ్యయనము అర్థ జ్ఞానము కొరకు విహితంబను పక్షమునను విద్య- వేదార్థ జ్ఞానమునకన్న భిన్నంబే యగును. "ఉపాసీత" ఇత్యాదిని విధింపఁబడిన విద్య - మనోవృత్తిఁదగు అవర్తనమే స్వరూపముగా గలది యగును. ఇందువలన విద్య (ఉపాసన)కు ఏ సందర్భమునను విశేషణ భావము (అంగత్వము) లేదని విశదమైనది.

సూ. "నావిశేషాత్" 3-4-13

"కుర్వ న్నేవేహ కర్మాణి" అనుచో నుపాసకుని జీవితమున్నంత వరకు స్వతంత్రములైన కర్మలు ఆచరణీయంబులని చెప్పుటకు విశేషకారణ మెద్దియు గానరాదు. "ఈశావాస్య మిదం సర్వమ్" అనునది విద్యాప్రకరణంబగు కతన కర్మయంతయు విద్యాంగంబగును కావున కర్మాంగము విద్య కాజాలదని సిద్ధాంతము.

సూ. "స్తుతయేఽనుమతి ర్వా" 3-4-14

ఎల్లకాలము కర్మలఁజేయుచున్నను విద్యామహిమ వలన కర్మలతో బద్ధుఁడు కాజాలడని "న కర్మణా లిప్యతే నరః" అను వాక్యశేషమువలన తెలియుచున్నది కావున విద్యయే ప్రధానంబైనదని సారాంశము.

సూ. "కామకారేణ చైకే" 3-4-15

"కిం ప్రజయా కరిష్యామః" ఇత్యాదిని గృహస్థ ధర్మము విద్వాంసునకు స్వేచ్ఛగా పరిత్యాజ్యంబని కొందరు వాక్రుచ్చిరి. ఇందువలనను విద్య ప్రధానంబే యని గుర్తింపవలెను.

సూ. "ఉపమర్దం చ" 3-4-16

"క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి, తస్మిన్ దృష్టే పరావరే" అనుచో విద్యవలన కర్మలన్నియు క్షీణించునని కొందరు భావించుచున్నవారు కావున కర్మప్రాధాన్యము అంగీకార్యము కాజాలదు.

సూ. ''ఊర్ధ్వరేతస్సు చ శబ్దే హి'' 3-4-17

ఆశ్రమముల యందు గల జితేంద్రియులలో విద్య కనంబడుట చేతను వారికి అగ్నిహోత్రము మొదలగు కర్మలు సంభవింపకుండుటఁ జేసియు విద్య-కర్మాంగము కాజాలదు.

మఱియు "త్రయో ధర్మస్కంధాః" అను వాక్యము- బ్రహ్మచర్య గార్హస్థ్య వానప్రస్థ ఆశ్రమములు మాత్రము ధర్మసాధనములగునని తెలుపుచున్నది కావున విద్యయే ప్రధానంబై మోక్ష పురుషార్థ హేతు వగుననియు, ఇట్టి విద్య (శివోపాసన)కు ఫలాపేక్ష లేనట్టి విహిత కర్మము అంగముగా ఆవశ్యకంబైనదనియు ఫలితార్థము.

పరామర్శాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రము.

సూ. "పరామర్శం జైమిని రచోదనా చ్చాపవదతి హి" 3-4-18

పూర్వాధికరణము నందు "త్రయో ధర్మస్కంధాః"అను ప్రమాణము ననుసరించి బ్రహ్మచర్య గార్హస్థ్య వానప్రస్థాశ్రమములు ధర్మాధారములని చెప్పఁబడినది కావుననే ఈ సందర్భమున చతుర్థాశ్రమ ధర్మము కలదా ? లేదా? అను సంశయము కలుగుచున్నయది.

ప్రశ్న : "త్రయో ధర్మస్కంధాః" ఇత్యాదిని చతుర్థాశ్రమము చెప్పఁబడనందున "ఏ తమేవ ప్రవ్రాజినో లోక మిచ్ఛంతః ప్రవ్రజంతి" "శివ లోకమును కోరువారు సన్యసింతురు" ఇత్యాదిని చతుర్థాశ్రమమును నిరూపించుట. ఉపాసనస్తుతి రూపమైన అర్థవాదంబని జైమిని మహర్షి భావించెను. మఱియు "వీరహా వా ఏష దేవానాం, యోఽగ్ని ముద్వాసయతే" "అగ్ని నుద్వాసనఁజేయువాడు దేవతలం

యభిమతమున వీర హత్యాపాతకము నొనర్చినవాడగును" అను శ్రుతి వాక్యము- అగ్న్యుద్వాసన గల సన్న్యాసమును నిందించుచున్నది.

ఇందువలన అగ్నిహోత్ర పరిత్యాగము మహాదోషావహంబనియు అగ్ని హోత్రమును పరిత్యజించి చతుర్థాశ్రమమును స్వీకరింపరాదనియు నిర్ణయించుట సమంజసము కాదా ?

సిద్ధాంత సూత్రము.

సూ. "అనుష్ఠేయం బాదరాయణః సామ్యశ్రుతేః" 3-4-19

ఉత్తరము : గృహస్థాశ్రమము మొదలగువాని వలె సన్న్యాసంబు ఆచర ణీయంబని వేదవ్యాస భగవానుని యభిప్రాయము. ఎట్లనఁగా ? "త్రయో ధర్మ స్కంధాః" "ఏత మేవ ప్రవ్రాజినో లోకమిచ్ఛంతః ప్రవ్రజంతి" అను శ్రుతి వాక్య ములు- సర్వాశ్రమములను సమానములుగా నిరూపించునట్టివి. "అగ్నినుద్వాసనఁ జేయగూడ"దను నిషేధము గృహస్థునకు సంబంధించినదని తెలియవలెను.

అందువలన చతుర్థాశ్రమము (సన్న్యాసము) అద్దానికి చెందిన ధర్మంబు లును పరిగ్రాహ్యంబులగునని వివేకము.

ఈ సందర్భమున నొక విశేషమును గాననగును.

ఒకవేళ నిర్ణయ సింధువునందు సన్న్యాస అగ్నిహోత్రములు కలియుగం బునను పరిగ్రాహ్యంబులని చెప్పఁబడినను "అగ్నిహోత్రం గవాలంబం - సన్న్యా సం పలపైతృకమ్, దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిః- కలౌ పంచ వివర్జయేత్" అను ప్రమాణముఁబట్టి కలియుగమున నిషిద్ధములగునని బోధపడుచున్నయది. ఐతే

"చత్వార్యబ్ద సహస్రాణి - చత్వార్యబ్ద శతాని చ,
కలౌ యదా గమిష్యంతి - తదా త్రేతాఽపరిగ్రహః"

"నాలుగువేల నాలుగువందల వత్సరములు గడచిన పిమ్మట కలియుగ మున అగ్నిహోత్ర సన్న్యాసములను పరిగ్రహింపఁగూడదు" అను వచనము నను సరించి కలియుగమున కొంతకాలము వరకే అగ్నిహోత్ర సన్న్యాసాదులు ఆచర ణీయంబులని పాఠకులు గ్రహింతురు గాత !

సూ. "విధి ర్వా ధారణవత్" 3-4-20

"ఉపరి హి దేవేభ్యో ధారయతి"అనుచో లింగ్ ధాతువుతో ప్రాప్తము కాకున్నను "అధస్తాత్సమిధం ధారయ న్ననుద్రవేత్" అను పూర్వవాక్యములోని లింగ్ ధాతువుఁబట్టి విధి నంగీకరించినట్లు ఇటఁగూడ సన్న్యాసమును గురించి విధి కలదనియే చెప్పవలెను. ఇంతియేగాక జాబాల శ్రుతియందు "బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీ భవేత్, గృహీ వా వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేత్" అను వాక్యమున సన్న్యాసము ప్రత్యక్షముగా విధింపఁబడినది. ఐతే ఇవ్విషయమున క్రమనియమమును పాటింపరాదు. "ఉత్సన్నాగ్ని రనగ్నికో వా యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవ్రజేత్" "అగ్న్యుద్వాసనఁ జేసినవాడు అగ్నిహోత్ర నియమము లేని బ్రహ్మచారియైనను ఏనాడు విరక్తిఁజెందునో ఆనాడే సన్న్యసింపవలెను'' అను శ్రుతివాక్యము బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమ క్రమ నియమమును చెప్పనందున జన్మాంతర సుకృత పరిపాకమున విశుద్ధమైన అంతఃకరణము గలవాడు బ్రహ్మచర్యము నుండియే సన్న్యాసమును గ్రహింపవచ్చునని బోధపడుచున్నయది.

శ్లో॥ ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య-మనో మోక్షే నివేశయేత్,
అనపాకృత్య మోక్షంతు-భజమానో వ్రజత్యధః"

"దైవికము పైత్రృకము మానుషికము అని ముప్విధము ఋణము; ఇట్టి ఋణములను సంతానప్రాప్తి మున్నగువానితో తొలగించుకొని మనస్సును మోక్షము కొరకై వినియోగింపవలెను. ఒకవేళ పై ఋణత్రయమును తీసివేయక మోక్షమునకై పాటుపడినచో అట్టి వాడు భ్రష్టుండగును" ఇత్యాది నిషేధము అవిరక్తుల విషయమైనదని తెలియవలెను. "వీరహా వా ఏష దేవానాం, యోఽగ్నిముద్వాసయతే" అను అగ్న్యుద్వాసననిషేధమున్నందున బ్రహ్మచర్యము నుండియే సన్న్యాసము కాని గృహస్థాశ్రమము నుండి (సన్న్యాసము) కూడదని కొందరి యభిప్రాయము.

అట్లైనచో "వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేత్" "ఉత్సన్నాగ్ని రనగ్నికో వా యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవ్రజేత్" ఇత్యాది విధివాక్యములు నిష్ప్రయోజనంబులగును.

కావున బ్రహ్మచర్యము నుండియే సన్న్యసింప వలెను అని కాని

వానప్రస్థుడయ్యే చతుర్థాశ్రమమును స్వీకరింపవలెను అని కాని నిర్బంధమును చేయరాదు.

బ్రహ్మచర్యము నుండియే సన్న్యాసమును స్వీకరింపవలెనని చెప్పు వారి యుద్దేశ మేమనఁగా ?

ఆశ్రమము సాగ్ని యనియు అనగ్ని యనియు రెండే విధములు. అందు బ్రహ్మచారి సన్న్యాసియు అనగ్నులనఁబడుదురు. గృహస్థుఁడు వానప్రస్థుడున్ను సాగ్నులనఁబడుదురు. అగ్నిఁ బరిగ్రహించిన తరువాత ఉద్వాసనఁ జేసి సన్న్యాసమును పరిగ్రహించుటకన్న బ్రహ్మచర్యము నుండియే సన్న్యాసమును స్వీకరించుట మిక్కిలి ముఖ్యంబగును. అట్లు కాదన్నచో శ్రుతి విరోధము సమకూరును. ఇందువలన సర్వాశ్రమ ధర్మములు సిద్ధించుననియు సన్న్యాసులకును విద్య (శివోపాసన) తప్పనిసరి యనియు విద్యవలననే మోక్షపురుషార్థము చేకూరు ననియు విశదమైనది.

స్తుతిమాత్రాధికరణము

సూ. "స్తుతిమాత్ర ముపాదానా దితి చే న్నాపూర్వత్వాత్" 3-4-21

"కర్మాంగములగు ఉద్గీథము మున్నగు వానిని పరిగ్రహించి నయ్యవి రసతమంబులని నిరూపించుట - స్తోత్ర రూపమైనదని చెప్పుట సరి కాదు. అపూర్వమగుటచే రసతమత్వాదిప్రవచనము ఉపాసనాత్మకం బగునని సూత్రభాష్య సారాంశము.

సూ. "భావశబ్దా చ్చ" 3-4-22

"ఉద్గీథ ముపాసీత" అనుచో భావశబ్దము అనఁగా విధిప్రత్యయము వినఁబడుచున్నందున ఉద్గీథము అనఁగా ప్రణవమునందు రసతమత్వమును భావించుట సమంజసంబగుచున్న యది.

పారిప్లవాధికరణము

సూ. "పారిప్లవార్థా ఇతి చే న్న, విశేషితత్వాత్" 3-4-23

వేదాంతముల యందు ఉపాసన నారంభించునపుడు "ప్రతర్దనో హ వై దై వోదాసిః" ఇత్యాది అఖ్యాయికలు వినంబడుచున్నవి. ఇట్టి వికర్మరూపములా ? విద్యాస్తుతి రూపములా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : ఉపనిషదారంభగతములైన కథానికలు కర్మరూపములగును. ఎట్లనఁగా ? అశ్వమేధ యాగమునందు రాజును సకుటుంబముగా కూర్చుండఁజేసి రాజుముందు వైదికములగు ఆఖ్యాయికలను అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలెను. ఇట్టి విధానమునకు "పారిప్లవం" అను పేరు కలదని "పారిప్లవ మాచక్షీత" అను వాక్యము నందు తెలియుచున్నది. మఱియు "సర్వాణ్యాఖ్యానాని పారిప్లవే శంసంతి" "పారిప్లవ మనఁబడు విధానమునందు వైదికములైన కథల నన్నిటిని చెప్పుదురు" అనుచో వినియోగమును గానవగును కావున ఆఖ్యాయికలు పారిప్లవార్థములని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఆఖ్యాయికలన్నియు పారిప్లవార్థకములు కాజాలవు. ఎందుకనఁగా ? "ప్రథమేఽహని మను ర్వైవస్వతో రాజా" "ద్వితీయేఽహని యమో వై వస్వతో రాజా" ఇత్యాది వాక్యములతో కొన్ని ఆఖ్యాయికలు యాగారంభదినముల యందు ప్రత్యేకములుగా వినిపింపఁదగినవని చెప్పఁబడుటచే కథలన్నియు పారిప్లవార్థములని భావించుట యుక్తము కాజాలదు.

ఉపనిషద్గతములైన చరిత్రలు- సన్నిధిలో నుండు విద్యావిధులతో ఏకవాక్యము కలిగియుండుటఁజేసి విద్యా సంబంధము కలవి యగునని దిగువసూత్రమున నిరూపించుచున్నవారు.

సూ. "తథా చై కవాక్యతోపబంధాత్" 3-4-24

"సోఽరోదీత్" ఇత్యాది కథానికలు కర్మవిధులతో ఏకవాక్యము కలిగియున్నవని పూర్వతంత్రమునందంగీకరించినట్లు విద్యావిధులతో ఏకవాక్యము కలిగియున్న వైదిక చరిత్రములు విద్యాస్తుతిరూపములైనవనియే గ్రహింపవలెను.

ఉపాసనాదార్ఢ్యమునకై వలయు చిత్తస్థైర్యమునకు ఉపనిషత్తులు "ప్రతర్దనో హ వైదైవోదాసిః" "దివోదాసపుత్రుఁడగు ప్రతర్దన మహారాజు వక్ష్యమాణ రీతిని ప్రవర్తించెను" ఇత్యాది ఆఖ్యాయికలను పొందుపఱిచినవని సారాంశము.

అగ్నీంధనాధికరణము

సూ. "అత ఏవ చాగ్నీంధనాద్యనపేక్షా" 3-4-25

పరామర్శాధికరణమునందు సన్న్యాసము విహితంబని నిరూపింపఁబడినది. ఐతే సన్న్యాసమునందు విద్యాసిద్ధికి వలయు అగ్నిహోత్రము మున్నగు ధర్మముల నాచరించు ఆవశ్యకత ఉన్నదా ? లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : విద్యాంగము కర్మయని నిరూపించుటఁజేసి ఉపాసకులగు యతులును ఉపాసన (విద్య)కు నంగములుగా అగ్నిహోత్రాదులను అవశ్యము అనుష్ఠింపవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఊర్ధ్వ రేతస్కుల (సన్న్యాసుల)కు విద్య - అగ్నిహోత్రము మున్నగువాని యవసరము లేనట్టిది. "ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లోక మిచ్ఛంతః ప్రవ్రజంతి" "సర్వోత్తరమగు శివపదమును పొందగోరువారు సన్న్యసింతురు" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములఁబట్టి కర్మత్యాగము చేతనే విద్యావత్త్వము అనఁగా ఉపాసనాదార్ఢ్యము సిద్ధించునని తేటపడుచున్నయది. ఐతే విద్యాకర్మసముచ్చయమునకు భంగము కలుగనట్లు సన్న్యాసులకు విద్య అనఁగా శివోపాసనము సన్న్యాసాశ్రమ విశేష ధర్మములగు త్రిషవణస్నానము సమధికశౌచము అష్టగ్రాస ఆహారము మున్నగు వానితో కూడి యుండునది అని చెప్పుట సమంజనము కావున యతులకు అగ్నిహోత్రాదుల యవసరము లేదని భావము.

సర్వాపేక్షాఽధికరణము

సూ. "సర్వాపేక్షా చ యజ్ఞాది శ్రుతే రశ్వవత్" 3-4-26

అంత్యాశ్రమము గల వారికి విద్య - అగ్నిహోత్రాదుల సంబంధము లేనిదని బాగుగా నిరూపింపఁబడినది. ఐతే ఈ సందర్భమున గృహస్థులకు గూడ

విద్య- అగ్నిహోత్రాదుల యపేక్ష గలదగునా ? కాదా ? అని సంశయింపఁబడు చున్నది.

ప్రశ్న : ఇట్టి తటి గృహస్థులకు గూడ అగ్నిహోత్రము మొదలగు కర్మలతో నవసరము లేనట్టి విద్యయే సమాచరణీయంబని తోచెడిని. ఒకవేళ గృహస్థులకు అగ్నిహోత్రాది కర్మలు అనివార్యములందురేని "కర్మ - విద్యాంగము" అను నియమమునకు భంగము వాటిల్లును. అనఁగా కర్మప్రాధాన్యము ఏర్పడును గదా ?

ఉత్తరము : గృహస్థులు కర్మిష్ఠులు కావున నవ్వారు అగ్నిహోత్రాది సర్వకర్మల నవశ్య మాచరింపవలసి యుండును. ''యజ్ఞేన దానేన'' అను శ్రుతివాక్యము ఇవ్విషయమునే సమర్థించుచున్నయది. ఎట్లనఁగా ? "తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి, యజ్ఞేన దానేన, తపసాఽనాశకేన" "బ్రాహ్మణులు వేదాభ్యాసముతో యజ్ఞదానముల తోడను తపస్సుచేతను ఉపవాసముననుపరమాత్మను తెలియఁ గోరువారు" అనుచో బ్రహ్మచారులు వేదాభ్యాసముతోడను గృహస్థులు యజ్ఞదాన ప్రధానమైన కర్మాచరణతోడను వానప్రస్థులు కృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణ పంచాగ్ని మధ్యనివాసాది తపశ్చర్యతోడను సన్న్యాసులు ఉపవాస తుల్యమగు అష్ట కబళ ఆహారముతోడను శివు నుపాసింతురని బోధపడుచుండుటఁ జేసి యజ్ఞాది కర్మలు పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞారూపములగుట వలనను గృహస్థులు అగ్నిహోత్రాది కర్మల నన్నిటిని తప్పనిసరిగా ఆచరింపవలెనని యంగీకరింపవలసి యుండును. ఐతే ''యస్య యావత్స్వగృహ్యోక్తం బహు వా స్వల్పమేవ వా, తస్య తావతి శాస్త్రార్థే - కృతే సర్వం కృతం భవేత్" "స్వ శాఖయందు చెప్పఁబడిన కర్మము కొద్ది యైనను ఎక్కువ యైనను అంతమాత్రమును గృహస్థుఁడు ఆచరించినయెడల శాస్త్రార్థమగు కర్మ నంతయు చేసినవాడగును" అను స్మృతి ప్రమాణముఁ బట్టి, స్వవర్ణ ఆశ్రమ కులములకు వలయునది పరమేశ్వర నియోగాత్మకంబు నగు కర్మ ఆవశ్యాచరణీయంబగుచున్నయది.

అశ్వము (గుఱ్ఱము) ప్రయాణ సాధనంబైనను గమనమునకు వలయు పరికరములు (కళ్లెం మొదలగునవి) లేనిది నడువఁజాలనట్లు విద్య - మోక్షమునకు సాక్షాత్సాధనంబైనను ఫలాభిసంధి లేనట్టి కర్మను విడచియుండునది కాదని తెలియనగును.

ఇట్టి తటి మోక్షమను మహాఫలము కర్మజన్యంబై అనిత్యంబగునని భావించుటకు ఎంతమాత్రము అవకాశము లేదు. కావున సాక్షాత్ జ్ఞానఫలకమైనదియే మోక్షంబని చెప్పవలెను.

ఇందువలన గృహస్థులకు విద్య - యజ్ఞాది సాపేక్షంబగుననియు అట్లే అన్ని ఆశ్రమములవారికి తమతమ ఆశ్రమములకు తగిన కర్మలతో కూడియుండు ననియు నిర్ధారిత మగుటంజేసి విద్య - కర్మసాపేక్షంబైనదని చెప్పుట సమంజసం బైనదియేను;

శమదమాద్యధికరణము

సూ. "శమదమా ద్యుపేతః స్యా త్తథాఽపి తు తద్విధే
స్తదంగతయా తేషా మప్యవశ్యానుష్ఠేయత్వాత్"
3-4-27

"శాంతో దాంత ఉపారత స్తితిక్షుః సమాహితో భూత్వాఽఽత్మన్యేవాత్మానం పశ్యేత్" "శ్రద్ధా భక్తి జ్ఞానయోగా దవేహి" ఇత్యాది వాక్యములయందు విద్య (శివోపాసన)కు శమదమాది సంపత్తి యవసరమని తేటపడుచున్నయది. అట్టి సంపత్తి- గృహస్థులకు సంభవించునా ? లేదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : గృహస్థులు యజ్ఞాది సత్కార్యములకొరకు నానావిధ ప్రయత్నములచేవ్యాకులపడుచుందురు కావున నవ్వారు బహువిధ బాధ్యతలను తగ్గించుకొని శమదమాది సద్గుణ సంపన్నులు కాజాలరు గదా ?

ఉత్తరము : గృహస్థుఁడు విహితములైన శాస్త్రీయ లౌకిక కర్మలయందాసక్తుఁడైనను నిషిద్ధములు కామ్యములు నగు కర్మలను విసర్జించి శమదమాదులు కలిగి యుండవలెను. "శాంతో దాంతః" "శ్రద్ధా భక్తి జ్ఞానయోగా దవేహి" ఇత్యాది వాక్యములు గృహస్థునకు గూడ శాంతి మున్నగు గుణములు ఆవశ్యకములని విధించుచున్నవి. కావున విద్యానిష్పత్తి (ఉపాసనా దార్ఢ్యము) కొరకు విద్యాంగములుగా శమదమాదులను శివోపాసకులు తప్పనిసరిగా అవలంబింప వలసి యుండును.

శమ మనఁగా ? శివోపాసనకు విరుద్ధములైన అంతరింద్రియ వ్యాపారము లగు రాగద్వేషాదులను అణచుట యగును.

దమ మనఁగా ? జ్ఞానేంద్రియములను విహితములు కాని కృత్యములనుండి మఱల్చుట యగును.

ఉపరతి యనఁగా ? కర్మేంద్రియములను నిషిద్ధములు కామ్యములు నగు కర్మల నుండి మఱల్చుటయగును.

తితిక్ష యనఁగా ? శివోపాసనాకాలమునందు శీతోష్ణాది ద్వంద్వములను ఓర్చుకొనుట యగును.

సమాధాన మనఁగా ? శివపూజా సమయమున కునికిపాటు మున్నగు వికారములను పోనాడి చిత్తమును శివతత్త్వమున కభిముఖముగా చేయుట యగును.

శ్రద్ధయనఁగా ? మోక్ష పురుషార్థమునకు హేతుకములైన శాస్త్రములయందభిరుచి లేకుండ పరవిద్యయనఁదగు శివాగమ శాస్త్రమునందలి విషయములను పరామర్శించుకొను సత్త్వకళ యగును.

భక్తి యనఁగా ? శివేతరులైన బ్రహ్మవిష్ణ్వాది సమస్త దేవతల నారాధింపక మనోవాక్కాయ శుద్ధిగా అష్టాంగములతో కూడిన వైదిక క్రియ యగును.

భక్తిఁదగు ఎనిమిది యంగములను దిగువ విధము గాననగును.

1. శివభక్తజనులయందు వాత్సల్యము, (దయ)
2. శివభక్తులు గావించు పూజనము నామోదించుటయు
3. తానును శివుని పూజించుటయు
4. శివునికొరకు నవయవముల నుపయోగించుట
   అనఁగా పుష్పములు బిల్వము మున్నగు శివపూజా పరికరములను సమకూర్చుకొనుటయని భావము.
5. శివచరిత్రములను వినుటయందనురాగము
6. శివవిషయముల నవధరించుటయందు కంఠస్వరము కన్నులు మొదలగునవి మార్పుఁజెందుటయు

7. ప్రతిదినము శివనామమును కీర్తించుటయు

8. శివునియందు ఎట్టి కపటమును చూపకుండుటయు

ఐతే ఇహలోకసంబంధములు పరలోకసంబంధములు నగు సర్వవిధ సుఖభోగముల నపేక్షింపని వైరాగ్యముతోడను నిత్యములు అనిత్యములు నగు వస్తువులను నిర్ణయించు స్వరూపము గల వివేకముతోడను మనోవాక్కాయశుద్ధిని శివునినే సర్వాత్మకునిగా భావించి యారాధించు భక్తితోడను కూడిన మహాపురుషునకు శమదమాదిసంపత్తిద్వారా ముముక్ష (మోక్షేచ్ఛ) యేర్పడును. వివేకము వైరాగ్యము భక్తి ముముక్షు అను నాలుగు, శమదమాదులును పరమధర్మములనబఱగుచు అన్ని ఆశ్రమములవారికి నుపాసనాసిద్ధికై ప్రత్యేకముగా నవలంబింపఁదగినవనియు శమదమాదిసంపత్తి గృహస్థులకు నుపపన్నంబగుననియు సారాంశము.

గృహస్థుఁడు యజ్ఞాదికర్మల నాచరించుచున్నను శమదమాది సంపన్నుఁడు కావలెను. ఎందువలన ననఁగా? "శాంతో దాంతః" ఇత్యాదివాక్యమున శ్రుతి—శమాదులను విధించుచున్నది. ఉపాసనాంగములుగా శమదామాదులుగూడ తప్పనిసరి నవలంబింపఁదగినవై ఏకాగ్రతను సిద్ధింపఁజేయునవని సూత్రార్థము.

సర్వాన్నానుమత్యధికరణము

సూ. "సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్యయే
తద్దర్శనాత్'' 3-4-28

"న హ వా ఏవంవిది కించనానన్నం భవతి" ''ప్రాణవిద్యానిష్ఠునకు భుజింపరాని ఆహారమెద్దియు నుండదు. అనఁగా ప్రాణబ్రహ్మోపాసఁకుడు సర్వత్ర సర్వదా ఆహారమును తీసికోవచ్చునని భావము" అనుచో ప్రాణవిద్యాప్రకరణమున ప్రాణవిద్యానిష్ఠునకు సర్వాన్నానుమతి వినంబడుచున్నయది.

ఇద్ది యుక్తమగునా? కాదా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : ప్రత్యక్షప్రమాణములతో నేర్పడు భోజనము విధింపఁబడునది కాదు గావున అన్యప్రమాణముతో ప్రాప్తము కానట్టి సర్వాన్నానుమతియే ఇట విధింపఁబడుచున్నదని చెప్పవలెను కాదా?

ఉత్తరము : ప్రాణవిద్యయందు నిష్ఠ గలవాడు నెల్లకాలము సర్వులనుండి ఆహారమును గైకొనవలెనని శ్రుత్యాదివాఙ్మయము అనుమతింపలేదు. కాని ప్రాణ సంకటసమయమున మాత్రము సర్వాన్నగ్రహణమును ఆమోదించినట్లు దిగువ సందర్భమునందు గాననగును.

అధికసామర్థ్యముగల ఉషస్తి యనువాడు బ్రహ్మవేత్తయైనను ప్రాణసంకట సమయముననే మరియొకరు తినుచుండగా మిగిలిన ఆహారమును స్వీకరించెనని శ్రుతియందు కలదు. ఎట్లనఁగా? మిణతలు మున్నగువానితో వ్యాపింపఁబడిన సస్యములుగల కురుదేశములయందు ఉషస్తి యను మహానుబావుఁడు వ్యక్తురాలు కానట్టి తన భార్యతోగూడ మావటివానిఊరునందు మార్గవశమున ఒకనాడు నివసించెను. అప్పుడీతడు భోజనము లేక తహతహలాడుచుండెను. చక్రుఁడను వాని కుమారుఁడగు ఉషస్తి-మినుపగుడాలు తినుచున్న మావటివానిని యాచింపగా మావటివాడు "నే తినుచున్నవానికంటె వేరే లేవ"ని చెప్పెను. ఇవ్వానినే ఈయుమని ఉషస్తి పలుకఁగా స్వామీ? ఇయ్యవి ఉచ్ఛిష్టములుగదా యని మావటివాడు వచించెను. ఉచ్ఛిష్టములైనను ఉపయుక్తములేయని మావటివానినుండి ఉషస్తి గుడాలు తీసికొని భక్షించెను. తరువాత మావటివాడు త్రాగుటకు నీరు కావలెనా? అని యడుగగా పానీయ మెచ్చటనైనను లభించును గాన యవసరము లేదనియు నీ కుళుత్థములను భక్షించుటతోడనే నా ప్రాణము స్థిరపడెననియు ఇతోఽధికముఁబరి గ్రహింతునేని ఉచ్ఛిష్టగ్రహణదోషము సంభవించుననియు ఉషస్తి మావటికి చెప్పి యటనుండి పయనించెను"

ఇందువలన పరవిద్యానిష్ఠునకుగూడ ప్రాణసంకటముననే సర్వాన్నానుమతి కాని సర్వత్ర సర్వదా యుండజాలదనియు విద్యానిష్ఠులు కానివారికిని సర్వత్ర సర్వదా సర్వాన్నానుమతి లేదని చెప్పవలసిన యవసరము లేదనియు గ్రహింపవలెను.

సూ. ''అబాధాచ్చ'' 3-4-29

"ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః, సత్త్వశుద్ధౌ ధ్రువా స్మృతిః, స్మృతిలంభే సర్వ గ్రంథీనాం విప్రమోక్షః''

"స్వవర్ణాశ్రమాద్యుచిత మగు ఆహారము పరిశుద్ధమగునెడల అంతఃకరణము

నిర్మలమగును. అంతఃకరణశుద్ధి యేర్పడునేని నిరంతరము శివస్మరణ పరంప రతో గూడిన ధ్యానము సిద్ధించును. ధ్యానసిద్ధితో సంశయములన్నియు పటాపంచ లగును" అను నిర్వచనమునఁజేసి.... ఆహారశుద్ధికి ఎట్టి బాధయు కనఁబడుట లేనందున ప్రాణసంశయమునందే సర్వాన్నానుమతి యని నిర్ణయింపనైనది.

సూ. "అపి చ స్మర్యతే" 3-4-30

శ్లో॥ ప్రాణసంశయ మాపన్నో - యోఽన్న మత్తి యత స్తతః।
లిప్యతే న స పాపేన - పద్మపత్ర మివాంభసా॥

ప్రాణసంకటమును పొందినవాడు ఎవరివద్దనైనను ఎప్పుడైనను ఆహార మును పరిగ్రహించునెడల- తామరాకు నీటితో తడుపఁబడనట్లు ఎట్టి దోషమున కును పాత్రుఁడు కాజాలడు"

అను స్మృతివాక్యము పై విషయమునే సమర్థించుచున్నయది.

సూ "శబ్ద శ్చాతోఽకామకారే" 3-4-31

ఇందువలననే "బ్రాహ్మణః సురాం న పిబేత్" "బ్రాహ్మణుఁడు సురాపాన మును చేయరాదు" అను శబ్దము బ్రాహ్మణాదులు స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి కలవారు కాగూడదని శాసించుచున్నది. కావున విద్వాంసుఁడైనను ప్రాణసంశయమునందే సర్వాన్నపరిగ్రహణముఁజేయవచ్చుననియు అట్లు కానిచో నిషిద్ధాచరణమువలన శివాజ్ఞ నుల్లంఘించి ద్రోహి యగుననియు సారాంశము.

ఆశ్రమకర్మాధికరణము

పూర్వపక్షసూత్రములు

సూ. "విహితత్వా చ్చాశ్రమకర్మాపి" 3-4-32

ఉపాసనారహితుఁడగు గృహస్థుఁడు "యావజ్జీవ మగ్నిహోత్రం జుహోతి" ఇత్యాది ప్రమాణముల ననుసరించి విహితమైన యజ్ఞాది ఆశ్రమకర్మను "యజ్ఞేన

దానేన" ఇత్యాది శ్రుతింబట్టి విద్యాంగముగ యజ్ఞాదికర్మనాచరింపవలెనని తెలియుచున్నది.

సూ. "సహకారిత్వేన చ" 3-4-33

ఉపాసకుఁడును "విద్యాంచావిద్యాంచ" ఇత్యాది శ్రుతి ననుసరించి యజ్ఞాది కర్మను విద్యాసహకారిగ ననుష్ఠింపవలెనని తెలియుచున్నది. ఐతే విద్యాసంపన్నుఁడును యజ్ఞాదికర్మను విద్యాసాధనముగాను విద్యాంగముగాను రెండు పర్యాయములు ఆచరింపవలెనా? లేక ఒకే పర్యాయము ఆచరింపవలెనా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : రెండువిధములుగా విధి యున్నందున యజ్ఞాదికర్మలను రెండు పర్యాయములు ఆచరింపవలెనని చెప్పనగును కాదా?

సిద్ధాంతసూత్రములు

సూ. "సర్వథాఽపి తఏవోభయలింగాత్" 3-4-34

విద్యాసాధనముగా విద్యాంగముగాను వినియోగింపఁదగు యజ్ఞాదికర్మము రెండువిధములైనను ఏకస్వరూపమే యగుచున్నది. యజ్ఞాదికర్మలు అంతట నొకే రూపములుగా గుర్తింపఁబడుచున్నవి. యజ్ఞాదికర్మ నొకే పర్యాయ మాచరించినను వచనద్వయబలమున (ఒకేకర్మకు) ఆకారద్వయము నిష్పన్నంబగునది కావున విద్యాసంపన్నుడైనను విద్యావిహీనుఁడైనను విద్యాజనకముగను విద్యాంగముగాను యజ్ఞాదికర్మ నొకే పర్యాయము గావింపవలెనని తెలియవలెను.

సూ. "అనభిభవం చ దర్శయతి" 3-4-35

"ధర్మేణ పాప మపనుదతి" అను శ్రుతివాక్యము శివోపాసన నడ్డగించు పాపములను యజ్ఞాదికర్మల నాచరించుటతో పోగొట్టుకొనవచ్చునని తెలుపుచున్నది కావున కర్మానుష్ఠానసమయముననే శివోపాసనయందు అభిరుచిని యజ్ఞాది కర్మ కలుగఁజేయునని గ్రహింపవలెను.

ఇట్లు చెప్పుటచే పూర్వపక్షి చూపిన విరోధము పరిహరింపఁబడినదని భావము.

అంతరాధికరణము

సూ. "అంతరా చాపి తు తద్దృష్టేః" 3-4-36

బ్రహ్మచర్యము మున్నగు నాలుగు ఆశ్రమములవారికిని విద్య (శివోపాసన) యుపపన్నంబగునని బాగుగా చెప్పఁబడినది కాని ఆశ్రమరహితులకు విద్య-ఉపపన్నంబగునా? లేదా అని సందేహము.

ప్రశ్న: గురుకులములో విద్యాభ్యాసమును ముగించుకొని వివాహమును కోరియుండు స్నాతకులు; వివాహానంతరము భార్యచనిపోయినవారున్ను ఆశ్రమరహితులనఁబడుదురు. వీరికి బ్రహ్మోపాసనము సంభవింపదు. ఎందుకనఁగా? విద్యాసాధనములగు ఆశ్రమధర్మములు స్నాతకవిధురులయందు ప్రవర్తింపవు గదా?

ఉత్తరము: రైక్వుడు మున్నగు అనాశ్రములయందు బ్రహ్మవిద్య కనబడుచున్నది కావున స్నాతకులు (వివాహము కానివారు) విధురులు (భార్యను పోగొట్టుకొనినవారు)ను బ్రహ్మము నుపాసింపవచ్చును.

విద్యాసాధనములగు ఆశ్రమధర్మములు స్నాతకవిధురులయందు ఉండజాలవను నంశమునకు సమాధానమీ దిగువసూత్రము.

సూ. "అపిచ స్మర్యతే" 3-4-37

ఆశ్రమరహితులును జపము మున్నగువాని వలనను బ్రహ్మవిద్య నవలంబింపవచ్చునని స్మృతిప్రమాణము చాటుచున్నది.

శ్లో॥ జప్యేనైవ తు సంసిద్ధ్యేత్ - బ్రాహ్మణో నాత్ర సంశయః ।
కుర్యా దన్య న్నవా కుర్యాత్ - మైత్రో బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే ॥

ఎట్టి ఆశ్రమముఁజెందని బ్రాహ్మణుఁడు గాయత్రీ శివపంచాక్షర్యర్యనర మంత్రముయొక్కయు అథవా రెంటియొక్కయు నియమితసంఖ్యగల జపమువలననే అనఁగా జపపూర్వక శివోపాసనముననే ముక్తుఁడు కాజాలును. యజ్ఞాదికములగు ఇతరకర్మలను చేసినను చేయకున్నను, జపాదులతో కృతార్థుఁడగును. ఇట్టివాడు యజ్ఞప్రయుక్తములగు పశుహింసాదులు లేనివాడై సర్వజీవమైత్రి కలిగియుండుటఁజేసియు మైత్ర బ్రాహ్మణుఁడనఁబడుగును.

కేవలము స్నాతకవిధురులను గురించియే గాక ఆశ్రమములఁజెందియుండు వారికిని పై యంశము వర్తించునని (స్మృతి) సందర్భమువలన స్ఫురించుటను విద్వాంసులు గమనింప నగును.

సూ. "విశేషానుగ్రహశ్చ" 3-4-38

ఆశ్రమనియతములగు ధర్మవిశేషములు కొన్ని ఆశ్రమరహితులకును విహితములగుటకతన నవ్వాని నవలంబించియైనను స్నాతకవిధురులు బ్రహ్మము నుపాసింపవచ్చును.

ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము

"తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా విద్యయా చాత్మాన మన్విష్య"

"శివపంచాక్షరీ జపాత్మకమగు తపస్సు; రుద్రాధ్యాయాది వేదపఠనము ఇంద్రియనిగ్రహము ఇత్యాది బ్రహ్మచర్యము; దృఢవిశ్వాసముగల శ్రద్ధ (పట్టుదల) ఉపాసన (ఆరాధన) యనువానితో పరమేశ్వరుని ధ్యానింపవలెను"

సూ. అత స్త్వితర జ్జ్యాయో లింగాచ్చ" 3-4-39

ఆశ్రమరహితుఁడుగా నుండుటకన్న ఆశ్రమిగా నుండుట శ్రేష్ఠమగును. ఎందుకనఁగా? యజ్ఞాదిధర్మములనేకములను గృహస్థాద్యాశ్రమముగలవాడు ఆచరించుచు శ్రేయోభాజనుఁడు కావచ్చును.

ఇందుకు "అనాశ్రమీ న తిష్ఠేత్తు - దిన మేక మప ద్విజః" "బ్రాహ్మణ క్షత్రియవైశ్యులు- ఎట్టి ఆశ్రమము లేకుండ ఒక్క దినమైన నుండకూడదు" అను స్మృతిప్రమాణము ప్రబలనిదర్శనము. ఐనను ఏదేనొక ఆశ్రమముఁజెందిన పిమ్మట రెండవ ఆశ్రమముఁజెందుటకు వలయు సౌకర్యము లేనివారు ఆపద్ధర్మముగా జపాదిసాధనములతో బ్రహ్మవిద్యావలంబనమును గావింప నర్హులనియే నని సిద్ధాంతము.

తద్భూతాధికరణము

సూ. "తద్భూతస్య తు నాతద్భావో జైమినే రపి
నియమా త్త్రద్రూపాభావేభ్యః" 3-4-40

సన్న్యాసాశ్రమముఁ బరిగ్రహించినవారికి పూర్వాశ్రమమును పొందు నవకాశము కలదా? లేదా? అని యిట సందేహింపఁబడుచున్నయది.

ప్రశ్న : బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీ భవేత్, గృహాద్వా వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేత్" అను ప్రమాణము ననుసరించి బ్రహ్మచర్యమునుండియైనను గృహస్థాశ్రమమునుండియైనను వానప్రస్థమునుండియైనను సన్న్యసింపవచ్చునని తెలియుచున్నందున ఒకానొక ఆశ్రమమునుండి మరియొక ఆశ్రమముఁజెందుట సాధకుని ఇష్టానుసారమని తోచెడిని. అట్లే చతుర్థాశ్రమమునుండిగాని తృతీయాశ్రమము నుండిగాని గృహస్థాశ్రమమును పొందుటయు స్వేచ్ఛాధీనమగునవి యంగీకరింపవలెను గాదా?

ఉత్తరము : ఊర్ధ్వరేతస్కుఁడై నైష్ఠికుఁడుగ నుండువానికి పూర్వాశ్రమమును పరిగ్రహించుటవలన పతితత్వము సంభవించును. ఎందుకనఁగా "అత్యంత మాత్మాన మాచార్యకులేఽవసాదయన్" "ఆచార్యసన్నిధిని తాను మిక్కిలి వేదాధ్యయనాదులతో పరిశుద్ధుడు కావలెను"

"అరణ్య మియాత్, తతో న పున రేయాత్"

"వనమును గురించి వెళ్ళవలెను. వనమునుండి మరల గృహమునకు రాకూడదు''

"సన్న్యస్యాగ్నీన్ న పున రావర్తయేత్"

''సన్న్యసించిన తరువాత అగ్నిహోత్రమును మరల రగుల్కొలుపరాదు" అను శాస్త్రములు ఆశ్రమావరోహము కూడదని నియమించుచున్నవి. ఆశ్రమారోహమును గురించి శాస్త్రములున్నట్లు అవరోహమును గురించి లేనందున నైష్ఠికులు పతితులు కాగూడదని నియమించు శ్రుతులు ఉన్నందునను అనంతరాశ్రమము నుండి పూర్వాశ్రమముఁబరిగ్రహించువారు బ్రహ్మవిద్యయందధికారమును గోలుపోవుదురని తెలియవలెను. జైమిని మహర్షిగారి యభిమత మిద్దియేను;

ఆరూఢపతితుడగువానికి బ్రహ్మవిద్యాధికారము లేదని దిగువ సూత్రముతో స్పష్టముగా చెప్పుచున్నవారు.

సూ. న చాధికారిక మపి, పతనానుమానా త్తదయోగాత్"
3-4-41

పూర్వతంత్రమున గల అధికారాధ్యాయము నందలి ప్రాయశ్చిత్తంబు ఆరూఢపతితునకు సంభవింపదు. ఇందుకు స్మృతిప్రమాణమును గాననగును.

శ్లో॥ ఆరూఢో నైష్ఠికం ధర్మం-యస్తు ప్రచ్యవతే నరః,
ప్రాయశ్చిత్తం న పశ్యామి-యేన శుద్ధ్యే త్స ఆత్మహా ॥

నైష్ఠిక ధర్మమును అనఁగా వానప్రస్థ సన్న్యాసముల నవలంబించిన వారు ఆరూఢులనఁబడుదురు. ఇట్టివారు మరల గృహస్థ ధర్మమును అనఁగా భార్యా పరిగ్రహమును గావింతురేని ఆరూఢపతితులగుదురు. ఇట్టి ఆత్మహంతకులకు ఎట్టి ప్రాయశ్చిత్తమును శాస్త్రములు నిర్వచింపలేదు" కావున ఆరూఢపతితులకు బ్రహ్మ విద్యాధికారము లేదని సారాంశము.

సూ. "ఉపపూర్వ మపీత్యేకే, భావ మశనవత్తదుక్తమ్" 3-4-42

మధ్వశనమునకు ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పఁబడినట్లు ఆశ్రమావరోహము ఉపపాతకమగుటచే నిద్దానికి ప్రాయశ్చిత్తము కలదని కొందరు భావించుచున్నారు.

అనఁగా బ్రహ్మచారి స్త్రీ పరిగ్రహముఁ జేయునెడ ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొని పరిశుద్ధుడు కావచ్చునని చెప్పఁబడుటవలన బ్రహ్మచారితుల్యులగు వానప్రస్థ యతులకు గూడ నిద్ది వర్తించునని కొందరి యభిప్రాయము.

సూ. "బహిస్తూభయథాఽపి స్మృతే రాచారాచ్చ" 3-4-43

కాని ఆశ్రమావరోహము మహాపాతకమైనను ఉపపాతకమైనను ప్రాయశ్చిత్తార్హము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా ? వీరు (ఆరూఢపతితులు) కర్మాధికార బహిష్కృతులు; "ప్రాయశ్చిత్తం న పశ్యామి, యేన శుద్ధ్యేత్ స ఆత్మహా" అను స్మృతి వలనను శిష్టులు బహిష్కరించుట వలనను ఆరూఢపతితులు బ్రహ్మవిద్య (శివోపాసన) యందు అధికారములేనివారగుదురనియు అవ్వారికి నరకప్రాప్తియే గాని స్వర్గాది పుణ్యలోకములును లభింపవనియు సిద్ధాంతము విశదమైనది.

స్వామ్యధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రము.

సూ. "స్వామినః ఫలశ్రుతే రిత్యాత్రేయః" 3-4-44

ఉద్గీథము మున్నగు ఉపాసనము యజమానునిచే గావింపఁదగినదా? ఋత్విజులచేతనా? అని సంశయము

ప్రశ్న : ఉద్గీథాది ఉపాసనమును యజమానుఁడే చేయవలెను. ఎందు కనఁగా? లోగా చెప్పఁబడిన వీర్యవత్తరత్వఫలము యజమానునే చెందును గాని ఋత్విజులను చెందదు గదా!

ఉత్తరము :

సిద్ధాంత సూత్రము.

సూ. "ఆర్త్విజ్య మిత్యౌడులోమి స్తస్మై హి పరిక్రియతే" 3–4–45

"ఏవంవిదుద్గాతా బ్రూయాత్" అను వాక్యశేషమునందు ఉద్గాతయే ఉద్గీథాదుల నుపాసింపవలెనని స్ఫుటముగా తెలియుచున్నది కావున ఉద్గీథాద్యుపాసనము ఋత్విజులదే యని ఔడులోమి భావించెను. అన్యకర్తృకమైన ఉపాసనము ఇతరు నెట్లు చెందు ననఁగా? యజమానుఁడు కర్మస్వరూపమును వలె ఋత్విజులను గూడ సాంగ కర్మానుష్ఠానమునకై కొనుచున్నవాడు. అందువలన ఋత్విజులు ఆచరించినది యజమానుని తప్పక చెందుననియు కర్మోపాసనఫలమంతయు యజమానునకే యనియు చెప్పుటలో విరోధ మెద్దియు గానరాదు.

సహకార్యంతర విధ్యధికరణము

సూ. "సహకార్యంతరవిధిః పక్షేణ తృతీయం తద్వతో విధ్యాదివత్" 3-4-46

"తస్మాద్బ్రాహ్మణః పాండిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాసేత్, బాల్యం చ

పాండిత్యం చ నిర్విద్యాథ మునిః'' "బ్రాహ్మణుఁడు పాండిత్యమును సంపాదించి బాల్యముతో నుండవలెను. బాల్య పాండిత్యముల వలె నాతనికి మునిధర్మంబు నవ సరము" కహోలబ్రాహ్మణము.

ఇఁట పాండిత్యమనఁగా ? బహూపనిషత్తుల తాత్పర్యము నేకార్థముగా నిర్ణయించుట యగును. బాల్యమనఁగా ? రాగద్వేషాది వికారములు లేక బాలుని వలె ప్రవర్తించుట; ఇఁక మునిధర్మ (మౌన)మెట్టిదో విచారింపఁబడును. ఐతే పాండిత్య బాల్యముల వలె మౌనము విధింపఁబడుచున్నదా ? లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : ''మునిః" అనుచో "భవేత్" అని లేనందున మౌనము విధింపఁ బడుట లేదని చెప్పుట సమంజసము కాదా ?

ఉత్తరము: బ్రహ్మవిద్య గలవానికి యజ్ఞాదులు విధింపఁబడినట్లు పాండిత్య బాల్యములకు మూడవ సహకారి యగు మౌనము విధింపఁబడుచున్నదియేను; యజ్ఞాదులనఁగా - నిత్య నైమిత్తికర్మలు మరియు శమదమాదులు శ్రవణమననం బులు నని తెలియవలెను. మౌనమనఁగా ? ప్రకృష్టమైన మననము; చిరకాలము ఎడబాటుఁజెందిన నాయిక - నాయకుని నిరంతరము స్మరించునట్లు ఉపాసకుఁడు ఉపాస్య వస్తువును గురించి పలువిధములుగా చర్చించుచు భావించుట - ప్రకృష్ట మననంబగును. ప్రకృష్ట మననశీలునియందే మునిశబ్దము ప్రసిద్ధంబగునది.

జ్ఞానదార్ఢ్యమునకై ఉపాస్యమునకు చెందిన యంశముల నభ్యసించుట యగు ప్రకృష్టమననము నుపాసకుఁడు అవలంబింపవలెనని భావము.

నిరంతర శివాహంభావనకు వలయు షట్స్థలోపాసనమున కనువైన లింగాంగసంయోగ మనఁదగు సర్వాంగలింగసాహిత్యమే ప్రకృష్ట మననంబగు నని సిద్ధాంత సారాంశము.

ఉపాసనాకాలమునందు ఏదేనొకరీతిని శివునుపాసించినను ఇతర సమయ ములయందు సాంసారిక చింతలనేకములు ఆవహించుచుండును. అట్టివాడు శివో పాసనా కాలమునందును సమయాంతర చింతితములైన విషయముల నాలోచించును గావున నట్టివానికి ఉపాసనాదార్ఢ్యము అనఁగా ఏకాగ్రచిత్తము కలుగదు. అందు వలన ఇతర సమయములయందును పరమాత్మను గురించి భావించుట అభ్యసింపఁ

బడునేని ఉపాసనాకాలమున ఉపాస్యమునందు చిత్తము ఏకాగ్రముగా స్థిరపడుట కవకాశ మేర్పడునని గ్రహించునది.

షట్స్థలములయందు శివు నుపాసించుటకు వలయు లింగాంగసంయోగము, అద్దానివలన సంభవించు ప్రకృష్టమననంబును శాంభవదీక్షాప్రయుక్త శివలింగధారులకే సిద్ధించును గాని తదితరులకు సిద్ధింపదనియు బ్రహ్మోపాసకునకు మౌనము తప్పనిసరి యనియు వివేకము.

కృత్స్నభావాధికరణము

సూ. "కృత్స్నభావాత్తు గృహిణోపసంహారః" 3-4-47

సమస్త ఆశ్రమములవారికిని శివోపాసనము సాధారణమా ? లేక విశేషము కలదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : బ్రహ్మచారి వేదాభ్యాస నిమిత్తముగా ఆచార్యునకు అధీనుఁడగుట వలనను గృహస్థుఁడు కుటుంబమును పోషించు శ్రమ కలవాడగుటను వానప్రస్థుఁడు వైఖానస ధర్మముల నాచరించుట యందు ఆసక్తుడగుటఁ జేసియు వీరికి శివోపాసనమనఁబడు జ్ఞానము కాని శివధ్యానము గాని సంభవింపవు గదా ! "వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః - సన్న్యాసయోగా ద్యతయః శుద్ధసత్త్వాః" అను శ్రుతియు వేదాంత జ్ఞానము గలవారికే సన్న్యాసయోగము కుదుటపడుననియు "అంత్యాశ్రమస్థః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యంబును చివరి ఆశ్రమము గలవారే ధ్యానయోగము నవలంబింప నర్హులనియు తెలుపుటచే అంత్యాశ్రమము వారికే జ్ఞాన ధ్యానములు సరిపడును కాని తదితరులకు చెల్లనేరవని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఆశ్రమములన్నిటియందును విద్య (శివోపాసనము) సంభవించియే తీరును. ఎట్లనఁగా? ఛాందోగ్యమునందు "కుటుంబే శుచౌ దేశే స్వాధ్యాయ మధీయానః" "కుటుంబము గలవాడు ఒకానొక పవిత్రస్థలమున స్వశాఖోక్త వేదము నావర్తించుచు శివు నుపాసింపవలెను" అను వాక్యము మొదలుకొని "సఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోక మభిసంపద్య తే నచ పునరావర్తతే" "ఉపాసకుఁడు పూర్వోక్తవిధముగా జీవితమున్నంతవరకు శివునుపాసించునెడల పరమపదమును పొందఁజాలును, మరల సంసారములోనికి రాజాలడు" అను

వాక్యముపరకు అన్ని యాశ్రమములవారికిని విద్యాసద్భావము బాగుగా నిరూపింపఁ బడినది.

ఇఁట గృహస్థుని ప్రత్యేకించి చెప్పుట- ఇతర ఆశ్రమములవారి నందరి నుపసంహరించుట యగును. ఇట్లే అంత్యాశ్రమవచనంబును ఆశ్రమములన్నిటికిఁ జెందినదేయని గ్రహింపనగును. ఇందువలన తేటపడునదేమనఁగా? బ్రహ్మచారి గృహస్థ వానప్రస్థ సన్న్యాసు లందరికిని విద్య (శివోపాసనము) సంభవించునది యేను; సన్న్యాసమనఁగా? కర్మఫలత్యాగముగాని కర్మత్యాగము కాజాలదు. యతిత్వమనఁగా? జితేంద్రియత్వము; ఇదియంతయు అన్ని యాశ్రమములవారికిని సంభవించునదియేను;

మఱియు "అత్యాశ్రమస్థః సకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య" అను కైవల్యమందలి పాఠము సుప్రసిద్ధమైనది. కాని "అంత్యాశ్రమస్థః" అను పాఠము సుప్రసిద్ధము కాదు. అత్యాశ్రమమనఁగా?

శ్లో॥ అగ్ని రిత్యాదిభి ర్మంత్రైః - భస్మనోద్ధూళనం తథా ।
త్రిపుండ్రధారణం చైవ - వదంత్యత్యాశ్రమం బుధాః॥

"అగ్నిరితిభస్మ'' మున్నగు వైదికమంత్రములతో మంత్రింపఁబడిన శుద్ధ విభూతి నలఁదుకొనుట, భస్మను మూడురేఖలుగా ఫాలప్రదేశాదులయందు ధరించుటయు పండితులు అత్యాశ్రమంబని చెప్పుదురు" అను పురాణప్రమాణంబును ఇందుకు ప్రోద్బలకమగును. జాబాలశాఖయందును "భస్మరుద్రాక్ష లింగానా- మేకైకస్య త్రయస్య వా, సాధారణం స్యాత్పాశుపతం- వ్రతమత్యాశ్రమాహ్వయమ్" "భస్మ రుద్రాక్ష శివలింగములలో ఒక్కొకదానిని లేక మూడింటినైన నవలంబించుట- అత్యాశ్రమమనఁబడు పాశుపతంబగును" ఇట్టి అత్యాశ్రమ లక్షములు సర్వాశ్రమములవారికిని సాధారణములే యగునని సారాంశము.

మౌనవదధికరణము

సూ. "మౌనవదితరేషా మప్యుపదేశాత్" 3-4-48

"తృష్ణాం ఛిత్వా హేతుజాలస్య మూలం- బుద్ధ్యా సంచింత్య స్థాపయిత్వా చ

రుద్రే, రుద్ర ఏకత్వ మాహుః, రుద్రం శాశ్వతం వై పురాణ మిష మూర్జం తపసా నియచ్ఛత! వ్రతమేతత్పాశుపతమ్" "ప్రాణేష్వంతర్మనసో లింగ మాహు ర్యస్మిన్ క్రోధో యా చతృష్ణా క్షమా చ''

"రాగద్వేషమదమాత్సర్యాదులగు సంసారకారణములకు మూలమగునది తృష్ణ (ఆశ) అని బుద్ధిబలమున నిర్ణయించుకొని అట్టి బుద్ధిని పరమేశ్వరుని యందు నిలుపవలెను. శాంభవదీక్షితుఁడు లింగాంగ సంయోగము కలవాడగుటఁ జేసి శివునితో తాదాత్మ్యమును పొందునని చెప్పుదురు. అనఁగా "శివోఽహం"అను భావనను అభ్యసింపవలెనని అభిజ్ఞులు వక్కాణింతురని భావము. (ఇద్ది ప్రాణలింగానుసంధానవిధాయకమంత్రము) ఇఁక ఇష్టలింగధారణము విధింపఁ బడుచున్నది- శాశ్వతుఁడు అనాదియు ఇష్టలింగస్వరూపుఁడు స్ఫటికశిలాది మయుఁడు నగు పరశివుని దీక్షతో కంఠాదిప్రదేశములయందు ధరింపవలెను. (ఇద్ది పాశుపతవ్రతస్థూలస్వరూపమనఁబడును, పంచప్రాణములమధ్య మనస్సును ప్రేరే పించునదిగా సూక్ష్మశరీరమునందు ప్రాణలింగము నెలకొనియున్నది. ఇట్టి మనస్సునందు క్రోధము, తృష్ణయు, క్షమయు తదితరకామాది వికారంబులును కలుగుచుండును.

ఇట్లు అధర్వశిరమునందు వినఁబడుచున్నదియు మహాలింగజాబాలాదుల యందు విపులీకరింపఁబడినదియు పురాణములయందు సుప్రసిద్ధంబు నగు పాశు పతవ్రతము నవలంబించినవారికి జ్ఞానప్రాప్తియు మోక్షంబును సమకూరునా? లేదా? అని సంశయింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న: పాశుపతము ఆశ్రమములలో చేరనిదగుటచేతను అవధి కలదగుటఁ జేసియు పుత్రాదిఫలప్రాప్తికై శ్రీకృష్ణుడు మున్నగువారిచే ఆచరింపఁబడుటను పాశుపతవ్రతస్థులకు అవాంతరఫలంబే సమకూరును కాని మోక్షము సిద్ధింపదని చెప్పుట సమంజసము కాదా?

ఉత్తరము: పాశుపతవ్రతమును ఆజన్మాంతము ఆచరించువారికి ముక్తియే ఫలంబగుచున్నయది.

ప్రశ్న. అధర్వశిరంబునందు "అగ్నిరితి భస్మ వాయురితి భస్మ జలమితి భస్మ, స్థలమితి భస్మ, వ్యోమేతి భస్మ, సర్వగ్ం హ వా ఇదగ్ం భస్మ, వాఙ్మన ఇత్యేతాని చక్షూగ్ంషి కరణాని భస్మాని, "వ్రతమిదం పాశుపతం పశుపాశవిమోక్షాయ" "భస్మ-అగ్నివలె పావనమైనది; విభూతి-వాయువు

వలె నిర్దుష్టమగునది; భస్మ-జలముఁబోలినదై మాలిన్యముఁబోగొట్టునది; విభూతి-స్థలమువలె శ్రేయోనిలయమగునట్టిది; భస్మ-ఆకాశమువలె స్వచ్ఛమైనది; వేయేల? చరాచరమంతయు భస్మగా (అనఁగా శివునకు సమర్పణీయముగా) పేర్కొనంబడు చున్నయది. మఱియు వాక్కు- మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములన్నియు పర మేశ్వరుని విభూతిలేశములని భావింపవలెను. ఇట్టి భస్మను ధరించువారి వ్రతము పాశుపతమనంబడుచున్నయది. పశువగు జీవుఁడు పాశుపతదీక్షితుఁడై పాశముఁ బోలిన సంసారమునుండి విడిబడి శివసముండగును" ఇట్లు చెప్పఁబడుటవలన పాశుపతవ్రతము కేవలము భస్మధారణాత్మకంబైనదని తెలియుచున్నది కాదా?

ఉత్తరము: ఇఁట భస్మపదము— మహాలింగమును రుద్రాక్షములను సూచించుచున్నయది. ఇందుకు మహాలింగజాబాలోపనిషద్వాక్యమును ప్రోద్బలక ముగ గాననగును.

"తత్ర భస్మ రుద్రాక్ష మహాలింగధారణాత్మకం వేధా మనుక్రియాఽఽఖ్య త్రివిధ మహాదీక్షా విశిష్ట ముత్తమ మితి" "భస్మరుద్రాక్ష శివలింగధారణాత్మక దీక్షాత్రయమున భస్మరుద్రాక్ష మహాలింగములను ధరించునట్టిది, వేధా మను క్రియలను ముప్విధములు గలదియు నగు వ్రతము ఉత్తమంబైనది" అథర్వ శిరంబునందును "ఇషమూర్జం తపసా నియచ్ఛత" "ఊర్జం- ఊర్గ్వై అన్నం" అనుటచే పృథివీసంబంధమగు శిలాదిరూపము గల, ఇషం— ఇష్టలింగమును తపసా-దీక్షతో, నియచ్ఛత-ధరింపుడు!" ఇట్లు ఇష్టలింగధాణము విధింపఁబడి యున్నది.

మఱియు "మృత్యుతారకం గురుణా లబ్ధం కంఠే బాహౌ శిఖాయాం వా బధ్నీత" అను బృహజ్జాబాలవాక్యము- మృత్యుమయమగు సంసారసాగరము నుండి తరింపఁజేయునది మహాలింగమే యగును కాని మరియొకటి కాజాలదని నొక్కి వక్కాణించుచున్నది కావుననే వేదములన్నిటియందు వైదికులతో నిర్వ చింపఁబడిన పాశుపతవ్రతమును ముముక్షువు తప్పక ఆచరింపవలెనని ప్రామాణిక వాఙ్మయమంతయు చాటుచున్నది. వేదములన్నిటియందును మహాలింగధార ణము స్పష్టముగా నిర్ణయింపఁబడినది.

ఇట్లు స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరముల నంటియుండు అణవ కార్మిక మాయి కములనఁబడు మలత్రయమును పోనాడు దీక్షాత్రయమును స్వీకరించి ఇష్ట ప్రాణ

భావము లనఁబడు మహాలింగముల మూడిటి నుపాసింపనియెడల అనాదియగు సంసారప్రవాళిక యెట్లు అంతరించును? పూర్వోక్త పాశుపతమును గ్రహింపని యెడల ఎప్పుడైనను మోక్షము చేకూరదు. మఱియు "చిదానందరూపః శివోఽహం'' అను భావన- నిరంతరసర్వాంగ లింగసాహిత్యము ననుసంధించుటయని తెలియనగును. ఇట్టి శివాహంభావము లేనిది జ్ఞానసిద్ధిగాని శివరూపమగు ముక్తి చేకూరుట గాని సంభవింపవు గదా!

ఇంకను కొంత పరిశీలింతము

అర్చిరాదిగతి లేనిది పరంజ్యోతిఁబొందుటకు వీలులేదు. మూర్ధన్యనాడీ ద్వారా నిష్క్రమణము లేనిది అర్చిరాదిగతి సిద్ధింపదు. లోపల బయట నుపాసించుటకు ధరింపఁబడు మహేశ్వరుని ప్రసారము లేనిది మూర్ధన్యనాడీద్వారము ప్రకాశింపదు.

శాంభవదీక్ష ననుగ్రహించు కళ్యాణదేశికుని కరుణతో పొందఁబడువాఁడును ఇష్టప్రాణభావాఖ్య త్రివిధ స్వరూపుఁడు నగు పరమేశ్వరుని పరమానుగ్రహమునఁ జేసి మూర్ధన్యనాడిద్వారా బయలుదేరి దేవయాన మార్గమున పరంజ్యోతి నాశ్రయించినవానికే స్వస్వరూపము నావిష్కరించు పరమముక్తి సంభవించును. ఇట్లు చెప్పుటవలన పరమేశ్వరుని పరమప్రసాదమును కలిగించునది, భస్మరుద్రాక్షశివలింగధారణాత్మకంబునగు పాశుపతవ్రతమే ముక్తికి మూలంబగునని విశదమైనది.

మహాభారతమునందు

శ్లో॥ గతాంతై రధ్యవసిత - మత్యాశ్రమ మిదం వ్రతం।
మయా పాశుపతం దక్ష - శుభ ముత్పాదితం పురా ॥

భగవత్తత్త్వమును గురించి అత్యంత దృఢనిశ్చయము గల మహానుభావులు అవలంబించుటకై అత్యాశ్రమమనఁబడు శుభకరమైన పాశుపతవ్రతమును అనాది కాలమునుండి ప్రవర్తింపఁజేసితిని" అని పరమేశ్వరుఁడు దక్షప్రజాపతికి వాక్రుచ్చెను.

కావున భస్మ రుద్రాక్ష మహాలింగ ధారణాత్మకంబగు పాశుపతవ్రతంబే

ముక్తి నిదానములన్నిటిలో నుత్తమంబనుట యుక్తంబని గ్రహింపవలెను. పాశుపతము- భస్మోద్ధూళన త్రిపుండ్రధారణాత్మకంబనియు, భస్మరుద్రాక్షధారణాత్మకంబనియు భస్మరుద్రాక్ష మహాలింగధారణాత్మకంబనియు ముప్విధములు కలిగియున్నది.

సూత్రములోని మౌనపదమునకు మునిధర్మమని యర్థము. మునిధర్మమనఁగా? ప్రకృష్టమననముగల వాని యాచరణము. ప్రకృష్టమననమనఁగా? షట్స్థలములయందు లింగాంగసంయోగమున సర్వాంగలింగసాహిత్యము గలవాడై శివు నుపాసించుటయగును.

వాయుసంహితయందును

శ్లో॥ యః కృత్వాఽఽత్యంతికీం దీక్షా - మాదేహాంత మనాకులః ।
సువ్రతం తత్ ప్రకుర్వీత - స తు వై నైష్ఠికః స్మృతః ॥

సోఽత్యాశ్రమీ చ విజ్ఞేయో - మహాపాశుపత స్తథా ।
స ఏవ తపతాం శ్రేష్ఠ - స్స ఏవ తు మహావ్రతీ ॥

న తేన సదృశః కశ్చిత్ - కృతకృత్యో ముముక్షుషు ।
శివార్పితాత్మా సతతం -మననం సాధయే న్మునిః ॥

"దేహాంతమగువరకు ఆచరింతునని అత్యంతనిష్ఠతో శాంభవదీక్షఁ బరిగ్రహించి పాశుపతవ్రతస్థుఁడు కావలెను. అట్టివాడే నైష్ఠికుఁడనఁబఱుగును. అతడే అత్యాశ్రమియనియు మహాపాశుపతుడనియు తపించువారిలో మేటియనియు మహావ్రతముగలవాడనియు పేర్కొనఁబడును. నిజముగా విచారించి చూచినచో పాశుపతవ్రతస్థునితో సమానుడైన మరియొక కృతార్థుఁడు ముముక్షువులలో లేడని చెప్పవచ్చును. ఇందువలననే శాంభవదీక్షితుఁడు నిరంతరము శివునియందు తన యంతఃకరణమును సమర్పించి ప్రకృష్టమననమును సాధించును కావున ముని యనఁబడును.

ఇట్టి మౌనమువలె నితర ధర్మములు గూడ నుపదేశింపఁబడినవి.

శ్లో॥ పయోవ్రతీ వా భిక్షాశీ - భవే దేకాశన స్తథా।
నక్తయుక్తాశనో నిత్యం - భూశయ్యాభిరతః శుచిః ॥

భస్మశాయీ తృణేశాయీ - చీరాజినశయోఽథవా।
బ్రహ్మచర్యరతో నిత్యం - వ్రతమేత త్సమాచరేత్ ॥

క్షమా దాన దయా సత్యా - హింసాశీలః సదా భవేత్।
సంతుష్ట శ్చ ప్రశాంత శ్చ - జపధ్యానరత స్తథా ॥

"ఆజన్మాంతము పాశుపతవ్రతము నవలంబించిన మహానుభావుఁడు పాలు మాత్రము శివునకు నివేదించి పరిగ్రహింపవలెను. అథవా యాచించియైనను జీవింప వలెను. ఏకభుక్తము లేక నక్తభోజనము పాశుపతునకు విహితములు ఎప్పుడును పరిశుభ్రతగలవాడై భూశయనము, భస్మశయనము. తృణశయనము, వస్త్రఖండ శయనము, అజిన(మృగచర్మ)శయనము అనువానిలో ఏదేనొకరీతిగా రాత్రులందు యుక్తసమయమున నిద్రింపవలెను. శైవుఁడు గృహస్థుఁడైనను సాధ్యమైనంత వరకు బ్రహ్మచర్యమును పాటించుచు నిత్యము వ్రతాంగముల నాచరించుచుండ వలెను.

ఐతే పాశుపతునకు భస్మరుద్రాక్ష శివలింగధారణములు శివపంచాక్షరీ జపము త్రికాల షట్కాల శివపూజనము ఎట్లు విహితములో అట్లే క్షమ (ఓర్పు) దానము, దయ, సత్యము, అహింస, సంతోషము, ప్రశాంతి అను గుణంబులును ముఖ్యములని భావింపవలెను.

శివారాధనాంగముగాను తదితరయుక్త సమయములయందును శివమంత్ర జపమును శివధ్యానమును శైవుఁడు గావించుచుండుట శ్రేయస్కరంబగును"

ఇఁట "పయోవ్రతీ" అనుటవలన "శివపూజాసమయమున వరి అన్నమునే నివేదింపవలె" నను అవైదిక సంప్రదాయమునకు అవకాశము చిక్కుట లేదు. ప్రాజ్ఞులు పెద్దలు ఇట్టి మూఢాచారములను పామరులనుండి విడదీసి సత్సంప్రదాయమును ప్రచార మొనర్తురు గాత !

"వాలాగ్రమాత్రం హృదయస్య మధ్యే - విశ్వేదేవం
జాతవేదసం వరేణ్యం,
తమాత్మస్థం యేఽనుపశ్యంతి ధీరా - స్తేషాం
శాంతిః శాశ్వతీ నేతరేషామ్"

సర్వతః ప్రకాశమానుఁడును వేదముల నావిర్భవింపఁజేయువాడును ప్రకృతి పురుషులకన్న మిన్నయు నగు పరమాత్మ వెంట్రుకకొనవంటి సూక్ష్మరూపమున హృదయమునందు నివసించువాడు.

అట్టి శివుని తమ హృదయములో నున్నవానిగా నుపాసించి దర్శించువారికే అనఁగా- భావలింగసాక్షాత్కారముగలవారికే శాశ్వతమైన శాంతి అనఁగా శివానందప్రాప్తి సమకూరును గాని ఇతరులకు అనఁగా శివేతరోపాసకులకు సాయుజ్యము సంభవింపఁజాలదు"

ఇట్టి భావలింగసాక్షాత్కారమునకు సాధనము ప్రాణలింగానుసంధానము అనఁగా శివషడక్షరీ మంత్రానుష్ఠానమనియు ప్రాణలింగాను సంధానము నాపాదించునది ఇష్టలింగారాధనమనియు ఇష్టలింగారాధనమునకు వలయు యోగ్యత నాపహించునది శాంభవదీక్షాస్వీకారంబనియు వివేకము.

"సర్వలింగగ్ స్థాపయతి" అని యజుర్వేదంబును "పవిత్రం తే వితతం బ్రహ్మణస్పతే, అతప్తతనూ ర్నతదామో అశ్నుతే, శ్రుతాస ఇద్వహంత స్తత్సమాసతే" అని ఋగ్వేదంబును "అంతర్ధారణశక్తో వా హ్యశక్తో వా ద్విజోత్తమః, సంస్కృత్య గురుణా దత్త- మిష్టలింగ మురఃస్థలే- ధార్యం విప్రేణ ముక్త్యర్థమ్" అని సామవేదమునందలి జైగీషవ్యశాఖలోని సదానందోపనిషత్తును "యో వామహస్తార్పిత లింగమేకం- పరాత్పరం ధారయతే విప్రః క్షత్రియో వా, తస్యైవ లభ్యః పరమేశ్వరోఽసౌ - నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతి" అని అథర్వవేదము నందలి ఐశ్వరశాఖయు లింగధారణమును సమర్థించుచున్నవి.

పరబ్రహ్మంబగు శివుని అనుసంధించుటయే విద్యాసంపత్తి యగును. ముని ధర్మము పాశుపతునకు అవసరమైనట్లు భిక్షాచర్య శమదమాదులగు పరధర్మంబులును పాశుపతవ్రతమునందు ఉపదేశింపఁబడినవి.

"రుద్ర ఏకత్వ మాహుః" రుద్రం శాశ్వతం వై పురాణ మిష మూర్జం తపసా నియచ్ఛత! వ్రతమేతత్ పాశుపతం: అగ్నిరిత్యాదినా భస్మగృహీత్వా విమృజ్యాంగాని సంస్పృశేత్, తస్మాద్వ్రతమేతత్ పాశుపతం పశుపాశవిమోక్షాయ" ఇట్లు శ్రుతి- శివధ్యానము పాశవిచ్ఛేదమను మోక్షఫలము నొసగునని నిర్వచించుచున్నది. కావున యావజ్జీవము పాశుపతవ్రతము నవలంబించు వారికి ముక్తియే ఫలంబని సారాంశముగా విదితమైనది.

ప్రశ్న : తాము అంతర్లింగధారణమువలె బహిర్లింగధారణము విహితం బని సప్రమాణముగా నిరూపించితిరి. సరియే కాని శరీరము సహజముగా అశుచి యగుటఁజేసి అట్టి అపవిత్ర శరీరమునందు లింగధారణము కూడదు గదా?

ఉత్తరము : శరీరము నీవనినట్లు సహజమాలిన్యముగలదను సంశమును మేమును అంగీకరింతుము కాని శాంభవదీక్షఁ బరిగ్రహించునపుడు షడధ్వశోధన మున శరీరము పవిత్రమగునని భావింపఁబడును. కావున నట్టి అపవిత్రశంకకు ఎంతమాత్రము అవకాశము లేదు.

ప్రశ్న : అట్లైనను శరీరము - మలత్యాగాదులతో దూషితమగుట అని వార్యంబగుకతన అట్టి దేహమునందు శివలింగమును ధరించుట సరిపడదు గదా!

ఉత్తరము : మలత్యాగాది సమయములందు శాస్త్రములో చెప్పఁబడిన శౌచ విధి అట్టి అశుచిత్వమును పోగొట్టునదగుటచే ఆస్తికులు తాదృశ అపవిత్రత్వమును గురించి శంకింపఁగూడదు గదా! మఱియు ''సర్వా వై దేవతా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతి" అను శ్రుతిప్రమాణము వేదవిదుడైన బ్రాహ్మణునియందు దేవతలందరు నివసింతురని చెప్పుచున్నందున బ్రాహ్మణుఁడు నిత్యశుచిగా నుండువాడని భావింప వలెను కావునను అట్టి భావనకలవాడే లింగధారణమునందు అధికారము కలవా డగుననియు ఎట్టి విధులున్నను శరీరము అపవిత్రంబేయని భావించువాడు లింగ ధారణమునకు అనధికృతుండనియు తెలియవలెను.

ప్రశ్న : మీరు చెప్పినంతవరకు అంగీకరింపవచ్చును కాని స్త్రీలు రజో దూషితమైన శరీరము కలవారగుటచే నవ్వారికి లింగధారణము విహితము కాదు గదా!

ఉత్తరము : స్త్రీలుగూడ మోక్షముఁ బొందుటకు అధికారము కలిగియుం డుట యనివార్యంబగుటచే నవ్వారికిని లింగధారణము తప్పనిసరియగుచున్నది. ఇందువలననే [కారణోత్తరాగమమునందు "దీక్షాపవిత్రాంగత్వాల్లింగస్పర్శో న దుష్యతే" "స్త్రీలు-శాంభవ దీక్షఁబరిగ్రహింతురు కావున వారిశరీరమునకు శివలింగ ధారణము విహితంబే యగు'' నని చెప్పఁబడినందున స్త్రీలకు లింగధారణము సమంజస మగుచున్నయది.

ఒకవేళ వారు అపవిత్ర శరీరము కలవారని భావించి లింగధారణమును నిషేధించునెడ స్త్రీలు ఎల్లకాలము సంసారాంధకూపమునందే నివసింతురనునంశము ధృవపడును. ఇద్ది విమర్శసహము కాదు. గార్గి మొదలగు స్త్రీలనేకులు బ్రహ్మవిద్యా పరినిష్ఠగలవారని వేదము సిద్ధపఱచినది.

ప్రశ్న : స్త్రీలకు బ్రహ్మవిద్యయందధికారము చెల్లుగాత! కాని వీరికి బహిర్లింగధారణవిద్యయందు అధికారము లేదని చెప్పుట సమంజసము కాదా?

ఉత్తరము: ఓయీ! నీవనునది మోహవిజృంభిత మగును. లింగావబద్ధాధికరణమునందు పాశుపతవ్రతము ననుష్ఠించువారికే బ్రహ్మవిద్యయందధికారము కలుగునని చెప్పఁబడుటచే స్త్రీలకు పాశుపతవ్రత స్వరూపమగు లింగధారణము నంగీరింపవలసియుండును. ఒకవేళ పాశుపతవ్రతమును నిషేధించి బ్రహ్మవిద్యాధికారమును సాధించునెడ- ఉపనయనమునందు అధికారమును తీసివేసి యజ్ఞమునందధికారము నపేక్షించుటవలె పరిహాసాస్పదంబగును.

ప్రశ్న : తాము చెప్పినట్లు స్త్రీలింగధారణము నంగీకరించినను రజస్వలా సమయమున అన్నము రజోదూషితమగును కావున నివేదనీయము కాజాలదు. అందువలన బహిర్లింగధారణమే స్త్రీలకు కూడదని చెప్పవలసియుండును. కాని స్త్రీలు పాశుపతవ్రతమునందు బ్రహ్మవిద్యయందును అధికారము కలిగియుందురని మాత్రము నిరూపింపవలెను కాదా?

ఉత్తరము : ఇదియు సమంజసము కాదు. స్వర్గప్రాప్తిమూలమగు పౌండరీకయాగమును నలుబది దినములవరకు గావింపవలసియుండును. ఇట్టి యాగమున రజోదూషితమైన అన్నమును యజమానుఁడే గాక ఋత్విజులును భుజింపవలెనను నియమము నంగీరించువారు - మోక్షఫలంబగు లింగధారణమునందు రజస్వల స్పృశించిన అన్నము ఆమె ధరించిన శివలింగమునకే నివేదింపఁగూడదని చెప్పుటఁజూడ నట్టివారికి మోక్షమును గురించిన సందర్భమునందే గొప్పద్వేషము కలదని విశదపడుచుండుటచే ఇదియంతయు అసంబద్ధ ప్రలాపముగా తోచెడిని.

అందువలన ముముక్షువులందరిచే భస్మరుద్రాక్ష మహాలింగధారణాత్మకంబగు పాశుపతవ్రతము తప్పనిసరి ననుష్ఠింపఁదగినదని తెలియవలెను.

సూ. "అనావిష్కుర్వ న్నన్వయాత్" 3-4-49

పాశుపతము తనను మరియొక ఆశ్రమముగా తెలుపకున్నను ఇందు విద్యా సాధనములగు బ్రహ్మచర్యాదిధర్మములు చేరియుండుటచేసి అత్యాశ్రమ మనఁబఱుగుచు స్వతంత్రమైన ఆశ్రమంబై పరమశివప్రాప్తికి నిదానమగుచున్నయది.

పాశుపతము - ఉపాసన మున్నగు పరమహంసధర్మములు కొన్నియుండుటచే బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబును కాదు. సన్న్యాసాశ్రమమగునందుమా? అగ్నిహోత్రాదిధర్మములు పాశుపతమునందు విహితములై గానఁబడుచున్నవి. పరమహంసధర్మములు కలిగియుండుట కతన గృహస్థాశ్రమంబును కాజాలదు. గ్రామనివాసమువలన వానప్రస్థ ఆశ్రమమునగుటకు వీలులేదు. కావుననే పాశుపతము స్వతంత్రమైన ఆశ్రమవిశేషంబని నిర్ధారింపఁబడినది. ఐతే ఇట్టి పాశుపతము పూర్వోక్త రీతిని "యావచ్ఛరీరపాతం వా ద్వాదశాబ్ద మథాపి వా" అను ప్రమాణము ననుసరించి ఆత్యంతికమనియు సావధికమనియు రెండు తెఱఁగులు. ఇందు ఆత్యంతికమే అనఁగా జీవితాంతమువరకు ఆచరింపఁబడు పాశుపతమే అత్యాశ్రమ మనఁబఱగుచు అపవర్గ (మోక్ష)మునకు హేతువగుననియు తదితరమైన సావధికము అనఁగా పంద్రెండ్రుువత్సరముల యవధిగల పాశుపతము భోగప్రదమగు ననియు వివేకము. ఇట్లు భుక్తిముక్తిజనకముగా ద్వివిధంబైన పాశుపతము శివానుగ్రహకరంబని శ్రుతియే నిరూపించినది. మరియు ఇద్దానికి ప్రమాణకోటి మూర్ధన్యత బాగుగా శివాగమాదులయందు ప్రతిపాదింపఁబడినది.

ఆశ్రమవిశేషంబగు పాశుపతమును సంవర్తాది మహాయోగులు అవలంబించినట్లు మహాభారతములోని ఆశ్వమేధికపర్వమునందు గాననగును. తన అగ్రజుడైన బృహస్పతి బాధించుచున్నందున సంవర్తుఁడు అట్టి బాధను సహింపఁజాలక దాయభాగమునంతయు విడనాడి వనమున నివసించుచు దేహాభిమానవర్జితుడై శివధ్యానమును చేయుచుండెను. మరియు కొంతకాలమైన పిమ్మట వారాణసియందు నివాసము నేర్పరచుకొని దిగువవిధము పరమేశ్వరుని గురించి శరణాగతుండయ్యెను.

శ్లో॥ యస్య నిత్యం విదుః స్థానం - మోక్ష మధ్యాత్మచింతకాః,
యోగిన స్తత్త్వమార్గస్థాః - కైవల్యం పరమం పదమ్ ॥

యం విదుః సంగనిర్ముక్తాః - సామాన్యం సమదర్శినః,
తం ప్రపద్యే జగద్యోని - మయోనిం నిర్గుణాత్మకమ్ ॥

అసృజ ద్యస్తు భూతాదీన్ - సప్తలోకాన్ సనాతనాన్,
స్థితః సత్యోపరి స్థాణు - స్తం ప్రపద్యే సనాతనమ్॥

భక్తానాం సులభం తం హి - దుర్లభం దూరపాతినాం,
అదూరస్థ మజం దేవం - ప్రకృతేః పరతఃస్థితమ్॥

మనస్సులో శివుని ధ్యానించువారు బాహ్యమున శివుని పూజించు యోగులును తత్త్వములను పరామర్శించి ఇవ్వానికంటె నతీతమైన నిత్యమగు స్థానము కలదనియు అట్టి పరమపదముఁ బ్రవేశించుటయే మోక్ష స్వరూపంబనియు కైవల్య ప్రాప్తియనియు గురుతెఱుగుచున్నారు. సర్వసంగపరిత్యాగులైన మహానుభావులు శివుని సర్వత్ర సమానవ్యాపకునిగా భావించుచున్నారు.

జగత్కారణుఁడు అకారుణుఁడు నిర్గుణస్వరూపుఁడు నగు శివుని శరణు బొందుచున్నాను. అట్టి శివుఁడే సనాతనములైన సప్తలోకములను పంచభూతములను సృజించి సత్యలోకముపై నుండువాడు. భక్తులకు సులభుఁడు సమీపమందుండువాడు తదితరులకు దుర్లభుండును ప్రకృతిని మించియుండువాడు నగు శివుని ధ్యానించుచున్నాను'' ఇవ్విధము సంవర్తుఁడు శివునాశ్రయించి మరుత్తునకు శివ స్తోత్రమునందు శివునికిగల ఆద్యస్థానమే పరమపదమనఁబఱగి మోక్షస్థానమగునని యుపదేశించెను.

ఇత్యాది సందర్భమును పరిశీలించినచో సంవర్తుడు మున్నగువారు పాశుపతాశ్రములనియు శ్వేతాచార్యుఁడు మొదలుకొని లకులీశుని వరకు గల నూట పంద్రెండ్రుగురు మహానుభావులు శివయోగము ననుష్ఠించినవారనియు విశదమగును కావుననే పాశుపతము ఉత్తమోత్తమంబైన మోక్షసాధన మగునను టలో సందియ మిసుమంతయు గానరాదు.

ఐహికాధికరణము

సూ. "ఐహిక మప్రస్తుత ప్రతిబంధే తద్దర్శనాత్" 3-4-50

సూత్రార్థము -

"ఉపాసనాఫలమగు ముక్తి - శాస్త్రమునందు ప్రశంసింపఁబడిన ప్రబల

కర్మాంతరరూప ప్రారబ్ధము(దగు ప్రతిబంధము లేనియెడల - ఈ జన్మ చివరిదశ యందే సంభవించును. ఇట్లు శ్రుతులయందు గాననగును "

ఈ వరకు చెప్పఁబడిన క్రమముగా శివోపాసనయందు నిష్ఠ గలవారికి ముక్తిఫలము ఈ జన్మయందే సంభవించునా ? లేక జన్మాంతరమునందా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : పురుషుఁడు శాంభవదీక్షితుఁడై ఈ జన్మయందే ముక్తుఁడనగుదు నని మనసునందిడుకొని శివోపాసనమునందు ప్రవర్తించును కాని జన్మాంతరము నందు ముక్తుఁడ నగుదునని ప్రవర్తింపడు గదా ! లోకములో ప్రయోజనము సిద్ధిం చుటకు ఆలస్యము నెట్టివాడును కోరడు కావున ముక్తిఫలము అనునది యున్నచో ఈ జన్మయందే సిద్ధింపవలెను. కానిచో ఎప్పుడును ముక్తిఫలము చేకూరదని చెప్పవలెను గదా ?

ఉత్తరము : ప్రబలమైన కర్మాంతర ప్రతిబంధము లేనియెడల శివోపాసన ఫలమగు మోక్షము (శివసాయుజ్యము) ఇహజన్మమునందే సంభవించును. ఒకవేళ ప్రబల కర్మాంతర ప్రతిబంధ రూపమైన ప్రారబ్ధము శేషించునెడ అద్దాని ఫల మును జన్మాంతరమునందు అనుభవించి శివోపాసకుఁడు ముక్తుండగును.

సుకృతఫలమగు అభ్యుదయము ఇహజన్మ కృత పుణ్యకర్మ యనంతరమే సంభవించునను నియమము లేదనియు ప్రతిబంధకముండుతఱి జన్మాంతరమున ఐహిక సుకృతఫలము చేకూరుననియు కర్మకాండ యందు ప్రతిపాదింపఁబడి నట్లు పై విషయమును గ్రహింపనగును.

వామదేవుఁడు మున్నగువారు పూర్వజన్మకృత శ్రవణాది బలమున గర్భస్థు లయ్యే జ్ఞానవంతులైనట్లు వైదిక వాఙ్మయము చాటుచున్నయది. ఇందువలన తేట పడినదేమనఁగా ? ముక్తిఫలము ఈ జన్మయందే ప్రతిబంధము లేనిచో కలుగు ననియు ప్రతిబంధమున్నచో జన్మాంతరమునందు సంభవించుననియు సిద్ధాం తము.

ముక్తిఫలాధికరణము

సూ. "ఏవం ముక్తిఫలానియమ స్తదవస్థావధృతే
స్తదవస్థావధృతేః" 3-4-51

కేవలకర్మముఁదగు ఫలమైన అభ్యుదయము వలె ముక్తిఫలము గూడ బల వంతమైన కర్మాంతర మనఁదగు ప్రతిబంధము లేనియెడల సిద్ధించునని నిరూపింపఁ బడినది. ఐతే కర్మఫలము ఎట్లు అవధి కలదో జ్ఞానఫలంబు నట్లే ఒకానొక కాల వ్యవధి కలిగియుండునను నియమము పొసగునా ? లేదా ? అని సంశయము

ప్రశ్న : కర్మఫలమువలె ముక్తిఫలంబును సమయాతిశయము కలిగినదని చెప్పవలెను. ఎట్లనఁగా ? "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" "స్వర్గసుఖమును కోరువాడు జ్యోతిష్టోమయాగమును చేయవలెను'' "వాజపేయేన స్వారాజ్యకామో యజేత" "స్వర్గమున ఉన్నత స్థానము నపేక్షించువాడు వాజపేయమను యజ్ఞ మును ఆచరింపవలెను" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు కర్మఫలము ఒకానొక సమయ విశేషము అవధిగా కలదని బోధించుచున్నవి. అటులే ఉపాసనరూపమైన జ్ఞాన ముఁదగు ఫలంబును సావధికమైనదని చెప్పుట సమంజసము కాదా ?

ఉత్తరము : కర్మఫలమునకు వలె జ్ఞానరూపమైన ఉపాసనఁదగు ఫలము ఒకానొక కాలవ్యవధి కలిగియుండునను నియమము లేదు. ఉపాసనకు బ్రహ్మ స్వరూపమును పొందు దశయే ఫలముగా నిర్ణయింపఁబడినది. ఉపాసకులందరికిని బ్రహ్మస్వరూపము ఒక్కటియే యగుటఁజేసి యుపాసనఫలమున హెచ్చుతగ్గులను భావింప వలనుపడదు.

"ఉపాసనలో నుండు తారతమ్యముఁబట్టి తత్ఫలంబగు ముక్తిలో హెచ్చు తగ్గులుండు'నని చెప్పఁగూడదు. ఉపాసనలకన్నిటికిని ముక్తిఫలము దక్క మరియొక ఫలము సంభవింపదు. బ్రహ్మము ఒక్కటియే యగుటకతన బ్రహ్మ ప్రాప్తి రూపమైన ముక్తిఫలంబు నొక్కటియే యగును గావున మోక్షఫలములో వైషమ్యము లేదని సిద్ధాంతము

దప్పిగొని దూరమునుండి కాని సమీపమునుండి కాని తటాకముఁజెంది మంచినీరు త్రాగువారికి సమానముగానే సంతృప్తి కలుగుచున్నట్లు లోకమున గాంచుచున్నవారము. మఱియు మేధాబలమునఁగాని బుద్ధిమాంద్యమునఁగాని వేదము నభ్యసించువారికి వేదాక్షరావాప్తియను ఫలమొక్కటియే యగుచున్నది గదా !

అట్లే ఉపాసనలకు బ్రహ్మ (శివ) ప్రాప్తి యొక్కటియే ఫలంబై నిరతి శయంబగునని సారాంశము.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితమైన
బ్రహ్మ మీమాంసా సూత్ర భాష్యము నందు
మూడవ యధ్యాయముఁదగు నాలుగవ పాదము
శ్రీ కంఠమణి ప్రభా మయూఖ మను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో
ముగిసినది.

పుస్తక పరిచయ శీర్షిక— ఆంధ్రప్రభ, 4 అక్టోబర్, 1970, ఆదివారము.

శ్రీ నీలకంఠ భాష్యము

అనువాదము, ప్రకాశనము
ఆచార్య శివశ్రీ నిర్మల శంకరశాస్త్రి ఆరాధ్యులు
184/ఎ, సర్వమంగళా సదనము, నెహ్రూనగర్,
సికింద్రాబాద్, 500 026, (ఆం. ప్ర.)

అనువాదకులు బహుగ్రంథ రచనలో సిద్ధహస్తులు. శ్రీ నీలకంఠాచార్యులు వేదవ్యాసకృత బ్రహ్మ సూత్రములపై రచించిన సంస్కృత భాష్యమునకు ఇది ఆంధ్రీకరణము. లోగడ ఈ గ్రంథం ప్రథమభాగమును ఆంధ్రప్రభలో 28.2.67 సమీక్షించితిమి. శైవ సిద్ధాంతానుగుణంగా వ్యాససూత్రాలను అవగాహన చేసికోవలెనను వారికి ఈ తెలుగు అనువాదము చాల సుగమముగ నున్నది.

దీనిని చదివితే ఇందు ప్రతిపాద్యమగు వస్తువు శివుఁడని తేటపడును. శాంకరమతం మాత్రం భక్తి భూమికలో ఈ శివాద్వైతమును సమర్థించినట్లు శ్రీ మదప్పయ దీక్షితేంద్రుల శివార్కమణిదీపికయందు విదిత మగును.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

చతుర్థాధ్యాయము

ప్రథమపాదము

ఆంధ్రీకరణము

ఆవృత్త్యధికరణము

సూ. "ఆవృత్తి రసకృ దుపదేశాత్" 4-1-1

తృతీయాధ్యాయమునందు ఉపాసకుని లక్షణము, ఉపాస్య స్వరూపంబు, ఉపాసనభేదములు, ఆశ్రమ ధర్మాదులున్ను విచారింపఁబడినవి. ఈ చతుర్థాధ్యాయమునందైతేనో మొదటిపాదమున ఉపాసనావిధానము, రెండవ పాదమున ఉపాసకుఁడగు జీవుని ఉత్క్రాంతిదశయు, మూడవపాదమున అర్చిరాదిమార్గము, నాలుగవపాదమున బ్రహ్మమును పొందినవాని అవస్థయు నిరూపింపఁబడుచున్నవి.

ఇందు ప్రథమాధికరణమున "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" "జ్ఞాత్వా శివం శాంతి మత్యంత మేతి" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములయందు మోక్షసాధనముగా చెప్పఁబడిన జ్ఞానము (ఉపాసనము) ఒకేసారి అనుష్ఠింపఁదగినదా? లేక పునః పునః ఆవర్తింపఁదగినదా? అని సందేహింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : ఉపాసనము ఒకేసారి అనుష్ఠింపఁదగినది. ఎందుకనఁగా? "సకృత్కృతే కృతః శాస్త్రార్థః" "సదనుష్ఠానము ఒక్కమారు చేయఁబడునెడ శాస్త్రము చే నుపదేశింపఁబడిన యంశము - పూర్తిగా ఆచరింపఁబడినదగును" అను

న్యాయము ననుసరించి ప్రయాజాదులవలె బ్రహ్మోపాసనము నొక్కసారి గావించినను జ్ఞానఫలము సిద్ధించునని చెప్పుట సమంజసము కాదా?

ఉత్తరము : "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" ఇత్యాది వాక్యముల యందు మోక్షసాధనముగా చెప్పఁబడిన వేదన (ఉపాసన)ము అనేక పర్యాయములు అనుష్ఠింపఁదగినదియేను;

వేదనము ఉపాసనము ఈ రెండు శబ్దములు ఏకార్థకములే యని దిగువ సందర్భము తెలుపుచున్నయది "మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత - భాతి చ తపతి చ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మ వర్చసేన, య ఏవం వేద, యత్సవేద, స మయైత దుక్తః" "అను మ ఏతాం భగవో దేవతాం శాధి ! యాం దేవతా ముపాస్సే'' "శుద్ధమైన మనస్సును బ్రహ్మముగా భావింపవలెను. ఇట్లు ఉపాసించువాఁడు కీర్తిచేతను యశస్సుతోడను బ్రహ్మవర్చస్సుతోడను బాగుగా ప్రకాశించును. ఇట్టి ఉపాసకుడే నా చేత నిర్వచింపఁబడినవాఁడు."

"పూజ్యుఁడా ! ఏ దేవత నుపాసించుచున్నావో ఆ దేవతను గురించియే నాకు బోధించుము !"

ఇత్యాది శ్రుతులయందు ఉపక్రమ ఉపసంహారములలో వేదన ఉపాసనములను నిరూపించుటఁజేసి మోక్ష సాధనమగు వేదనము - ఉపాసనరూపం బగునని బోధపడుచున్నయది.

ఉపాసనమనఁగా ? ఏకాగ్రమైన మనస్సున బ్రహ్మమును స్మరించుటఁదగు పరంపర యగును.

ప్రయాజాదులు - అదృష్టఫలము కలవగుటచే ఒక్క పర్యాయము మాత్రము అనుష్ఠింపఁదగినవి. అట్లుగాక వేదన (ఉపాసన) ఫలము బ్రహ్మసాక్షాత్కారముగా ప్రత్యక్ష అనుభూత మగునని తెలియుచున్నందున ఫలోదయమగు వరకు బ్రహ్మోపాసనము చేయఁదగినదియే యని సిద్ధాంతము.

బ్రహ్మప్రాప్తి సాధనమగు ఉపాసనము (వేదనము-ధ్యానము) అసకృత్ = అనేక పర్యాయములు, ఆవృత్తిః = ఆవర్తింపఁబడుటయే శాస్త్రార్థమగును. ఇట్లు ధ్యాన పూజనాది వేదనము-ఆజన్మాంతము అనుష్ఠింపఁదగినదని శాస్త్రము నందు ఉపదేశింపఁబడినదని సూత్రార్థము.

సూ. "లింగాచ్ఛ" 4-1-2

ఇవ్విషయమున శ్రుత్యనుకూలమగు లింగము అనఁగా స్మృతిప్రమాణంబును కలదు.

శ్లో॥ క్షేత్రజ్ఞస్యేశ్వరజ్ఞానా - ద్విశుద్ధిః పరమా మతా।
మహాపాతక యుక్తో వా - యుక్తో వా హ్యుపపాతకైః॥
ప్రవిశ్య రజనీపాదం - బ్రహ్మధ్యానం సమభ్యసేత్।
ఆధ్యాత్మికాన్ .యోగా ననుతిష్ఠేత్॥
రుక్మాభం స్వప్నధీ గమ్యం - విద్యాత్తు పురుషం పరమ్॥

జీవాత్మ- పరమేశ్వరుని తెలిసికొనుట వలన అత్యంత నిర్మలుఁడగును. ఎట్లనఁగా ? గొప్ప పాతకములను చేసినవాడైనను ఉపపాతకముల నాచరించినవాడైనను ఒక యామము వరకు శివధ్యానమును గావింపవలెను.

అనఁగా ధ్యానమును తదంగములైన మానసిక ఉపచార సమర్పణాదులను చేయవలెను. ఇట్లు ధ్యానించుతఱి బంగారుకాంతి గల పరమపురుషుడు సాక్షాత్కరించును. ఇదియే సకల పాపములకు ప్రాయశ్చిత్త మనఁబఱగుచున్నయది.

ఇందువలన బ్రహ్మోపాసనము మరల మరల ఆవర్తింపఁదగినదియే అని విశదమైనది.

ఆత్మత్వోపాసనాధికరణము

సూ. "ఆత్మేతి తూపగచ్ఛంతి గ్రాహయంతి చ" 4-1-3

బ్రహ్మోపాసనము పునః పునః గావింపఁదగినదని పూర్వాధికరణమునందు బాగుగా నిరూపింపఁబడినది. ఐతే పరమేశ్వరుని స్వాత్మగా భావింపవలెనా ? లేక తనకంటె వేరుగా నుపాసింపవలెనా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : "విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" "సర్వజ్ఞుడైన శివుఁడు విశ్వము (చరాచరము)నకన్న మించినవాడు" "అధికం తు భేదనిర్దేశాత్" శివ జీవులకు భేదము శాస్త్రములయందు నిర్దేశింపఁబడుటచే జీవునికన్న శివుఁడధికుడగువాడు"

ఇత్యాది శ్రుతి సూత్రములు - ప్రత్యగాత్మయగు జీవాత్మకంటె పతియగు పరమాత్మ భిన్నుఁడగునని విశదపఱచుచున్నందునను జీవునికి సర్వజ్ఞత్వాది సంపన్నమగు బ్రహ్మభావము పొసగనందునను జీవుఁడు శివుని తనకంటె వేరువానిగా నుపాసించుట యుక్తము కాదా ?

ఉత్తరము : శివాఖ్యమైన పరబ్రహ్మము- జీవునికన్న నధికమైనను ఉపాసకుడు "అహం బ్రహ్మాస్మి" "నేను బ్రహ్మమును'' అను భావనతో బ్రహ్మము నుపాసింపవలెను. ఎందువలన ననఁగా ? పూర్వీకులైన ఉపాసకులందరును "నీవే నేనగుదును. ఓ భగవానుడా ? నేను నీలోనివాడను" ఇట్లు తాను బ్రహ్మమే యని భావించిరి. పరమాత్మ - ఉపాసించువానికన్న వేరైనను "శివోఽహం' భావనతో తన్నుపాసించువారిని స్వస్వరూపము నొసగుట ద్వారా అనుగ్రహించును. అట్టి అనుగ్రహ పాత్రులైన ఆచార్య మహాపురుషులు శిష్యులకు "తత్త్వమని" ఇత్యాది వాక్యములతో "నీలో పరమాత్మ అంత్యరామిగా నుండువాడని" బోధించుచున్నవారు. ముక్తి యనఁగా ? అవధి లేనట్టి పరమానందముఁదగు నిష్కళంకమైన శివత్వమును పొందుట యగును. జీవాత్మకు పశుత్వము తొలగనిది శివత్వము ప్రాప్తింపదు గదా ! పశుత్వము తొలగవలెనంటే శివోపాసనఁ జేయవలసి యుండును. కావున ఎల్లకాలము (ఉపాసన కాలములయందు) శివోహమను భావనఁదగు ప్రవాహముతో పాశము చేదింపఁబడుటఁజేసి పశుభావమును పోగొట్టుకొనిన ఉపాసకుఁడు శివుఁడే యగుచున్నవాడు. శివత్వమనఁగా ? ఎట్టి దోషములఁదగు కళంకముల శంకయు బొత్తుగా లేనిదై అత్యంతోత్కృష్టమగు మంగళగుణజాతము గలిగియుండుట యగును. పరబ్రహ్మంబు నట్టిదే యగును. ఇట్టి శివత్వముగల పరమాత్మను భావించుటచే నుపాసకుఁడు శివత్వము గలవాడగునని చెప్పుటలో వింత యేమియు లేదు. కావుననే శివేతర తత్త్వములు ముముక్షుధ్యేయములు కావని "శివ ఏకో ధ్యేయః శివంకరః సర్వమన్యత్పరిత్యజ్య" ఇత్యాది శ్రుతులు నొక్కి వక్కాణించుచున్నవి.

బ్రాహ్మణాది దేహాభిమానము గల పశుభావమును విడనాడిన వానికి- నిరతిశయమైన స్వరూపానందమునకు సాక్షియు స్వప్రకాశుఁడు నగు శివునిఁజెంది యుండు పరాహంభావమును పొందియుండుట- ముక్తియని శ్రుతులన్నియు అభిప్రాయపడినవి ఉపాసకుఁడు తా బ్రహ్మము నను బ్రహ్మభావనతో శివు నుపాసించు

నెడ మోక్షము కరతలామలకంబగునది. అట్లు కానిచో సంసారము ఎన్నటికిని తొలగనిదగును.

కీటము- తన కీటత్వమును తొలగించుకొని భ్రమరత్వమును పొందుటకు నిరంతర భ్రమరాహంభావన ఉపయోగించునట్లు పశువగు జీవుఁడు నిరంతర శివాహంభావనచే పశుత్వమును విడనాడి సమస్త దోషములు బొత్తుగా లేనట్టి సకలకల్యాణ గుణముల యావిర్భావ మనఁదగు శివత్వమును పొందునని "దేవో భూత్వా దేవ మప్యేతి" అను శ్రుతివాక్యము ఉద్ఘోషించుచున్నయది.

శుద్ధాద్వైతులైతేనో ఇట జీవేశ్వరైక్యమును ప్రతిపాదింతురు. అది సరి కాదు. జీవేశ్వరులకు విరుద్ధధర్మ సంయోగమునఁజేసి యవ్వారి ఐక్యము పొసగఁజాలదు. మఱియు పరమాత్మయే జీవుడనునెడ పరమేశ్వరుని అస్తిత్వము కొట్టుపడును. జీవుఁడే ఈశ్వరుఁడనునెడ శాస్త్రము చేయు నుపదేశమునకు పాత్రుఁడు లేకుండును. కావుననే వస్తుతః జీవేశ్వరులకు భేదంబనియు "అధికం తు భేదనిర్దేశాత్" ఇత్యాది సూత్ర భాష్యమున జీవేశ్వరాభేదము నిరాకరింపఁబడినదనియు సారాంశము-

ప్రతీకాధికరణము

విశేషమును చెప్పుచున్నవారు.

సూ. "న ప్రతీకే న హి నః" 4-1-4

"మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత" ఇత్యాది శ్రుతులవలన మనస్సు మొదలగువాని యందు బ్రహ్మమును భావింపవలెనని విదిత మగుచున్నది.

అవ్వానిఁగూడ తానుగా నుపాసింపవలెనా? లేక వేరుగానా? అని సంశయము పొడముచున్నది.

ప్రశ్న: "మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత" "ఆదిత్యో బ్రహ్మేత్యుపాసీత" "మనస్సు బ్రహ్మంబని యుపాసింప వలెను" "సూర్యుఁడు బ్రహ్మంబని యుపాసింపవలెను" ఇత్యాది వాక్యములతో ఏర్పడుచున్న ప్రతీకోపాసనములయందు బ్రహ్మభావనతో సంస్కరింపఁబడిన మనస్సు మున్నగునవి ఉపాస్యములుగా కను

పడుచున్నవి. మఱియు నుపాసకుఁడు ప్రతీకమును బ్రహ్మముగా భావింపవలసి యందును కావున మనఃప్రభృతికము నహంభావనతో నుపాసించుటలో విరోధ మెట్టిది ?

ఉత్తరము : ప్రతీకములయందు ఆత్మగ్రహణము అనఁగా మన ఆది ప్రతీకము తానని భావించుట కూడదు. మరియు ప్రతీకములయందు బ్రహ్మమును సాక్షాత్తుగా నుపాసింపగూడదు. కాని బ్రహ్మ దృష్టితో శుద్ధ మనస్సు మున్నగునవి భావింపఁదగినవి. ఎందుకనఁగా ? మనస్సు మున్నగువానితో కూడి యుండు బ్రహ్మమే వస్తుతః ఉపాస్యంబగును. ఐనను మనః ప్రభృతులు బ్రహ్మముఁదగు గుణములు కాకుండుటను వికారములగుటఁజేసియు మన ఆది విశిష్టమగు బ్రహ్మము నందు ఆత్మగ్రహణము సరిపడకుండును. ఐతే సత్య సంకల్పత్వాది విశిష్టమగు బ్రహ్మమునందు మాత్రము ఆత్మగ్రహణము అనఁగా "శివోఽహం" భావన-విహితమగుచున్నది. ఒకవేళ అట్లు కాదనినచో మనః ప్రభృతికములు బ్రహ్మ వికారములు కావున నవ్వానియందు చేయఁబడు ఆత్మభావనయందు ఆత్మ అనఁగా తనలో నుండు పరమాత్మ- వికారాస్పదుఁడు కావలసివచ్చును.

ఇందువలన తేటపడినదేమనఁగా ? బ్రహ్మోపాసకులు మనః ప్రభృతికము లను బ్రహ్మదృష్టితో భావింపవలెను కాని అయ్యవియే తానని భావింప కూడదనియు అవ్వానియందు పరమేశ్వరుని సాక్షాత్ ఉపాసింపకూడదనియు వివేకము.

బ్రహ్మదృష్ట్యధికరణము

సూ. "బ్రహ్మదృష్టి రుత్కర్షాత్" 4-1-5

ప్రతీకోపాసనమున మనస్సు ఆదిత్యుఁడు మున్నగు ప్రతీకములయందు బ్రహ్మదృష్టి నుపాసకుఁడు చేయవలెనా ? లేక బ్రహ్మమునందు ప్రతీక భావనయా? అని సందేహము.

ప్రశ్న : బ్రహ్మమునందు మనః ప్రభృతికములను భావించుచు బ్రహ్మము నుపాసించుట విహితమని తోచెడిని. ఇట్లు చేయఁబడు ఉపాసనమే ఫలము నొసగును గదా !

ఉత్తరము : "విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" ఇత్యాది ప్రమాణములు

బ్రహ్మము సర్వోత్కృష్టమని తెలుపుచున్నందున నికృష్టములైన మనః ప్రభృతిక ములయందు ఉత్కృష్టమైన బ్రహ్మమును భావించుట యుక్తంబగును. తక్కువ వారైన భృత్యాదులయందు ఎగ్కువవారైన ప్రభువుల భావనతో ప్రభువులను వలె భృత్యాదులను సేవించుట లోకమున గానంబడుచున్నది కాని రాజుగారి యందు భృత్యదృష్టి గలవారై రాజుగారి నుపాసించుట లోకవిరుద్ధంబగును. ఎద్ది శ్రేష్ఠ మైనదో అద్దానినే అందరు నమస్కరింతురు గదా! ఇట్టి విధానమే మిక్కిలి సమం జసంబైనది. కావున పరబ్రహ్మము సర్వోత్కృష్టమైనదగుటఁజేసి సర్వనమస్కార విషయంబగుచున్నది.

"ఋతం సత్యం" అను మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన విశేషణములతోకూడిన పరమాత్మ "విశ్వరూపాయ తస్మై ఏవ నమః" అనుచో చెప్పఁబడినట్లు సర్వనమ స్కార విషయంబగుచున్నవాడు. ఇతరు లెవ్వరికిని సర్వనమస్కారము చెందఁ జాలదు.

మఱియు పరబ్రహ్మము సర్వోత్కృష్టము కావుననే నమస్కారవిషయ మగుట లక్షణముగా కలదని తైత్తిరీయము చాటుచున్నయది.

"యస్మై నమ స్తచ్ఛిరో మూర్ధానం బ్రహ్మోత్తరాహను ర్యజ్ఞోఽధరా, విష్ణు ర్హృదయం, సంవత్సరః ప్రజననమ్" ఇత్యాది సందర్భమున సర్వోత్కృష్టుడైన శివుని హృదయాది స్వరూపులగు విష్ణ్వాదులనుండి వేరుగాను ప్రధానమగు శిరస్సు రూపముగాను "యస్మై నమ స్తచ్ఛిరః" నమస్కార విషయము లక్షణముగా గల వానిగాను విశదీకరింపఁబడినది.

చివరన "త్వం భూతానా మధిపతి రసి, త్వం భూతానాం శ్రేష్ఠోఽసి" అను వాక్యముతో పరమేశ్వరుఁడే సర్వభూతాధిపతియనియు సర్వశ్రేష్ఠుఁడనియు "నమస్తే నమః సర్వం తే నమః" అనుచో ప్రాణులందరికంటె నుత్కృష్టుఁడగుకతన సకల నమస్కార పర్యవసాన భూమి యగుననియు వక్కాణింపఁబడినది.

"నమస్తే రుద్ర మన్యవే" ఇత్యాది సర్వత్ర- శివుఁడు సర్వోత్కృష్టుఁడు కావుననే మాటిమాటికి శివునకు నమస్కారము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

లోకమునందును శ్రీమంతము పాండిత్యము మున్నగు విశేషములు గల వారిని ఎక్కువగా నమస్కరింతురు గదా!

ఇట్లు సర్వనమస్కార విషయ మగుటఁజేసి సర్వశ్రేష్ఠంబును ఉమాసహితంబును విరూపాక్షంబును ఈశ్వర శబ్దైక విషయభూతంబు నగు పరబ్రహ్మము సర్వత్ర వ్యాపించువాడగుటఁజేసి మన ఆదిత్యాది ప్రతీకములన్నియు నుపాస్యంబులగుచున్నవి.

ఇందువలననే "శ్వభ్యః శ్వపతిభ్యశ్చవో నమః" ఇత్యాది వాక్యములయందు మిక్కిలినికృష్టములైన శునకచండాలాదులఁగూర్చియు సర్వోత్కృష్టమగు బ్రహ్మముఁ దగు వ్యాపించు దృష్టితోడనే శ్రుతి- నమస్కారము నుపయోగించుచున్నది. కావున శ్రేష్ఠవస్తు సంబంధమునఁజేసి కనిష్ఠవస్తువులయందు ఉపచారము గానంబడుటచే విశ్వాధికబ్రహ్మదృష్టితో మనఃప్రభృతికముల నుపాసించుట యక్తతమంబగునని గ్రహింపవలెను.

ఆదిత్యాదిమత్యధికరణము

సూ. "ఆదిత్యాదిమతయ శ్చాంగ ఉపపత్తేః" 4-1-6

బ్రహ్మము సర్వోత్కృష్టమగుటచే ఆదిత్యాదులయందు బ్రహ్మదృష్టి నుపాసించుట తగునని పూర్వాధికరణమునందు చెప్పఁబడినది.

ఐతే "య ఏవాసౌ తపతి తదుద్గీథముపాసీత" "ప్రకాశించుచున్న సూర్యునుద్గీథముగా నుపాసింపవలెను. ఇత్యాదులైన కర్మాంగోపాసనల సందర్భమున ఆదిత్యాదులయందు ఉద్గీథాదిదృష్టి విహితమా? లేక ఉద్గీథాదులయందు ఆదిత్యాది దృష్టియా? అని సంశయము కలుగుచున్నది.

ప్రశ్న: ఉద్గీథము మున్నగునవి సూర్యుడు మొదలగునవియు కర్మాంగములగుటలో బ్రహ్మరూపములగుటయందు సమానములగుటచే ఒకానొక నియమము లేదు కావున రెండువిధముల నుద్గీథాద్యుపాసనమును చేయవచ్చును గదా?

ఉత్తరము : ఆదిత్యుడు మున్నగువారు కర్మలయందు ఆరాధింపఁబడువారగుటఁజేసి శ్రేష్ఠులగుదురు కావున కర్మాంగములైన ఉద్గీథాదులయందు ఆదిత్యాదులను భావించుట సమంజసంబగును. ఎందుకనఁగా? ఆదిత్యాదిదృష్టిచే

సంస్కరింపఁబడిన ఉద్గీథాది సుకృతము (కర్మ) వలన ఫలాతిశయము సంభవించును.

స్వయముగా వీర్యవంతమగు కర్మను గావించునపుడు ఉపాసనరూపమైన విద్య ననుసంధించునెడల అట్టికర్మము వీర్యవత్తరంబగునని దిగువశ్రుతివాక్యము వివరించినది.

"యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" శ్రుతి.

ఇట్లు సూర్యాదులు ఉద్గీథాదులును బ్రహ్మాత్మకములైనను ఉద్గీథాదిక్రియలు ప్రేరేపింపఁబడుచు చేయఁబడుచున్నందున ఫలసాధనములగుచున్నవి. తద్భిన్న స్వభావముగల ఆదిత్యాదులు ఉద్గీథాదులవలె ఫలసాధనములు కానట్టివి.

ఇందువలన ఉద్గీథాదులగు కర్మాంగములయందు సూర్యాది భావనయే విహితంబగునని విదితమైనది.

ఆసీనాధికరణము

సూ. "ఆసీనః సంభవాత్" 4-1-7

ఉపాసనఁదగు ప్రబంధము బాగుగా చెప్పఁబడినది. ఐతే ఇఁట ఉపాసనలో ఆసననియమము కలదా? లేదా? అని సందేహింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : "ఆసీన ఉపాసీత" "కూర్చుండియే బ్రహ్మము నుపాసింపవలె" నను నియమము వినఁబడకుండుటచేతను ఉపాసనము మానసవ్యాపార రూపమగుఁటజేసి సమస్తసమయములయందు సంభవించునదగుటవలనను ఉపాసకునకు ఆసననియమము లేదనియే చెప్పవలెను కాదా?

"వివక్త దేశే తు సుఖాసనస్థః – శుచిః సమగ్రీవశిరఃశరీరః,
అత్యాశ్రమస్థః సకలేంద్రియాణి-నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య॥
హృత్పుండరీకం విరజం విశుద్ధం-విచింత్య మధ్యే విశదం విశోకం,
అనంత మవ్యక్త మంచిత్యరూపం – శివం ప్రశాంత
మమృతం బ్రహ్మయోనిమ్॥

తథాఽఽదిమధ్యాంత విహీన మేకం - విభుం చిదానంద మరూప మద్భుతం,
ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం – త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతమ్ ॥
ధ్యాత్వా ముని ర్గచ్ఛతి భూతయోనిం - సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్ ॥

"ఏకాంతస్థలమున సుఖముగా కూర్చుండవలెను. స్నానాదులచే పరిశుభ్రుడై కంఠము శిరస్సు అనునవి సమానముగా నుండునట్లు శరీరమును కుదుటపఱచుకొనవలెను. అత్యాశ్రమ మనఁబఱగు పాశుపతదీక్షఁబడసి కర్మజ్ఞానేంద్రియముల నన్నిటిని నిరోధించి తన దీక్షాగురువునకు భక్తితో మ్రొక్కఁవలెను. ఇట్టి విశేషములు గలవాడే కమలమువంటి తన హృదయమును రాగద్వేషాది మాలిన్యములేనిదానిగాను ఎట్టి వికారములు లేనిదానిగాను శోధించి అందు శివుని దిగువవిధము ధ్యానింపవలెను."

"అనంతుఁడనియు అవ్యక్తుఁడనియు చింతింపరాని స్వరూపము గలవాడనియు ప్రశాంతుఁడనియు అనాదిముక్తుఁడనియు వేదమునకు ప్రకృతికిని కారణుఁడనియు, ఆదిమధ్యాంతరహితుఁడనియు, ఏకైకస్వరూపుఁడనియు, సర్వవ్యాపకుఁడనియు, చిదానందమయుఁడనియు, రూపములేనివాడనియు, ఆశ్చర్యకరుఁడనియు, పార్వతీపతియనియు, గొప్ప ప్రభువనియు, త్రినేత్రుంచనియు, నీలకంఠుఁడనియు శుద్ధసత్త్వగుణ సంపన్నుఁడనియు, సమస్తప్రాణులకు తండ్రియనియు, జీవులందరినిప్రేరేపించువాడనియు, మూలప్రకృతియనఁబడు తమస్సు నతిక్రమించినవాడనియు ధ్యానించునెడల దేహాంతమునందు శివసాయుజ్యమును పొందువాడగును"

సూ. "ధ్యానాచ్చ" 4-1-8

"ధ్యాత్వా ముని ర్గచ్ఛతి భూతయోనిమ్" "కారణం తు ధ్యేయః సర్వైశ్వర్య సంపన్నః సర్వేశ్వరః శంభు రాకాశమధ్యే" "ధ్యాన నిర్మథనా దేవ" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములు సంసారపాశవిచ్ఛేదమునకు కారణమగు ఉపాసనము ధ్యానరూపమైన దని వక్కాణించుచున్నవి. ధ్యానమనఁగా "ధ్యాయతి బకో ధ్యాయతి ప్రోషితం బంధుః" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములయందు శరీరావయవములదఁగు చేష్టితములను

విరమించి ఒకానొకదానియందు మాత్రము తమ చూపు నెలకొలిపి ఒకే విషయము నందు చిత్తమును స్థిరపరచుట యని తెలియనగును.

మఱియు భిన్న జ్ఞానములకు తావీయనట్టిదియు తైలధారవలె ఎడతెగని తలచుటఁదగు పరంపరయే ధ్యాన మనఁబడును. ఇట్టి ధ్యానమునందు ఏకాగ్ర చిత్తము తప్పనిసరిగా ఏర్పడును. కావున ధ్యానము సిద్ధించుటకై ఆసననియమము అనివార్యంబగుచున్నయది.

ఇట్టి ఆసననియమమునందు అనారోగ్యము ముసలితనము మున్నగువాని వలన సామర్థ్యము లేనివారు - ఉపవిష్టస్థలమున గోడ మొదలువాని నానుకొని ఆసననియమమును సాగింపవచ్చునని వివేకము.

సూ. "అచలత్వం చాపేక్ష్య" 4-1-9

పృథివిమున్నగువాని అచలత్వమును పురస్కరించుకొని "ధ్యాయతీవ పృథివీ, ధ్యాయతీవాంతరిక్షమ్" ఇత్యాది ప్రయోగములను శ్రుతి నిరూపించినది. కావున ఆసీనుడయ్యే శివు నుపాసింపవలెననియు పృథివ్యాదులవలె స్థిరముగా కూర్చున్నవానికే ధ్యానపరంపర సిద్ధించుననియు తెలియుచున్నది.

సూ. "స్మరంతి చ" 4-1-10

శ్లో॥ శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య - స్థిర మాసన మాత్మనః,
నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం - చేలాజినకుశోత్తరమ్ ।
తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా - యతచిత్తేంద్రియక్రియః,
ఉపవిశ్యాసనే యుంజ్యా - ద్యోగ మాత్మవిశుద్ధయే॥

"శివధ్యానమును చేయువాడు పవిత్రప్రదేశమునందు దర్భలు పఱచియవ్వా నిపై మృగచర్మ మునిచి యద్దానిపై పట్టుబట్ట నమర్చి స్థిరమైన ఆసనము నేర్ప రచుకొనవలెను. ఆసనము మిక్కిలి ఎత్తుగానిదై ఎక్కువ క్రిందికి గాకుండ నుండవలెను. ఇట్టి ఆసనమునందధిష్ఠించి చిత్తమును ఇంద్రియవ్యాపారములను నియమించి మనస్సు నేకాగ్రముగా నొనర్చియు తన యౌన్నత్యమునకై శివధ్యాన యోగము నాచరింపవలెను.

ఇట్లు ఉపాసకులకు ఆసననియమమును స్మృతులు విధించుటఁజేసి ఆసీనుఁడయ్యే బ్రహ్మము నుపాసింపవలెనని భాష్యాంధ్రానువాద సమగ్రపాఠకులు గ్రహింతురు గాత!

యత్రైకాగ్రతాఽధికరణము

సూ. "యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్" 4-1-11

శివు నుపాసించువానికి ఆసననియమము వలె దేశకాలనియమము కలదా లేదా? అని సంశయము.

ప్రశ్న: శివోపాసకుఁడు దేశకాలనియమమునుకూడా పాటింపవలసియుండును. ఎట్లు వేదచోదితమైన కర్మను గురించి దేశకాలదిఙ్నియమము విధింపఁబడినదో అట్లే బ్రహ్మోపాసనమునందును దిగాది నియమము తప్పనిసరి యగును కాదా?

ఉత్తరము: శివోపాసనయందు దిశానియమముగాని దేశకాలనియమముగాని లేవు. శివధ్యానమునకు కావలసినది ఏకాగ్రచిత్తముకావున నద్దానికి దేశకాలాదుల యవసరము లేదు. రాగద్వేషాది కల్మషములు లేనిచోట మనస్సు ఏకాగ్రంబగును. ఇదియే ధ్యానార్థ మపేక్షింపఁదగినది. ఉపాసనాస్థలము ఏకాంతమైయుండవలెను. "అనంతం శివసన్నిధౌ" ఇత్యాదివచనములు శివపంచాక్షర్యాది మహామంత్రములను జపించువిషయమై ప్రవర్తించునట్టివి. ధ్యానమునుగురించి మాత్రము శివాలయాదిప్రదేశముల యొక్కయు ప్రాతరాదికాలముల యొక్కయు ప్రాచ్యాది దిశల యొక్కయు నిర్బంధము లేదు. చిత్తైకాగ్రతకు విరుద్ధము కాకుండునెడల శివధ్యానమునకు గూడ (సామాన్యశాస్త్ర సిద్ధమగు) దేశకాలాదినియమమును పాటింపవచ్చును.

అనఁగా జపము పూజనము ఇత్యాదులను ప్రత్యేకముగా ఆచరించునపుడు దేశకాలాదినియమము అనివార్యంబైనట్లు పూజాజపాదిసహిత శివధ్యానమును గావించువారికి నేకాగ్రచిత్తానుకూలముగా దేశకాలాదికమును పాటించుట సువిహితంబే యగునని సారాంశము.

ఆప్రాయణాధికరణము

సూ. "ఆప్రాయణా త్త్రాపి హి దృష్టమ్" 4-1.12

బ్రహ్మోపాసనముగురించి దేశకాలాదినియమము అవసరములేదని పూర్వాధికరణమునందు నిరూపింపఁబడినది. కాని యిట అట్టి శివోపాసనమును జీవితములో కొంతవరకు గావించి చాలింపవలెనా? లేదా? అని సంశయింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : ఉపాసకునకు ఎంతవరకు అభిరుచి యుండునో అంతవరకే బ్రహ్మము ఉపాసింపఁదగినదని చెప్పుట యుక్తము కాదా?

ఉత్తరము : జీవితాంతమువరకు బ్రహ్మమును ప్రతిదినము ఉపాసింపవలసినదేను; ఇందుకు ప్రమాణములు. "అహ రహ ర్వా ఏవంవిత్ స్వర్గం లోకమేతి'' ప్రతిదినము ఉపనిషద్విధానముగా బ్రహ్మము నుపాసించువాడు స్వర్గమును అనఁగా సర్వోత్తరమైన శివపదమును పొందువాడగును" "స ఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోక మభిసంపద్యతే'' "ఉపాసకుఁడు తన ఆయుష్యమున్నంతవరకు ప్రతిదినము స్వసంప్రదాయానుగుణముగా శివు నుపాసించునెడల పునరావృత్తిరహిత శాశ్వతశివసాయుజ్యమును అనఁగా షడూర్మ్యాదిరహిత షట్స్థల పరబ్రహ్మనిర్వాణ సుఖసంపదను పొందువాడగును"

బ్రహ్మోపాసనము. బ్రహ్మస్వరూపము నాపాదించునదగుటచే జీవితమధ్యమునందద్దానిని విరమింపఁగూడదు. ఉపాసకులు బ్రహ్మమును స్వాభిన్నముగా నిరంతరము నియమిత సమయములయందు భావించునెడల అట్టివారి హృదయములయందు శివస్వరూపము ప్రకాశించుచుండును

ఇందువలన సర్వజ్ఞంబును నిత్యతృప్తంబును స్వయంప్రకాశ మానంబును స్వతంత్రంబును అనంతశక్తికంబు నగు పరబ్రహ్మముఁదగు స్వరూపము తమయందు ప్రకాశించుటకై ఉపాసకులు జీవితములో ప్రతిదినము విహితసమయములయందు తప్పనిసరి శివు నారాధింపవలెననియు ఆలస్యము జాడ్యము మున్నగు దోషముల వశుడుగాక జ్వరాదిసంకటములయందును శివారాధనమును విడనాడ రాదనియు విశదమగుచున్నయది.

బ్రహ్మస్వరూపము శివోపాసకులయందు ప్రకాశించునని దిగువ శ్రుతియందు గాననగును.

"యా తే రుద్ర శివా తనూ రఘోరాపాపకాశినీ, తయా న స్తన్వా శంతమయా గిరిశంతాభిచాకశీహి" శ్రుత్యర్థము- సంసారరోగము- అనాదికాలమునుండి ప్రవర్తించు మలము అనఁగా అజ్ఞానము మరియు కర్మము అనువాని వాసనవలన ప్రబలముగా నాటుకొనియున్న దేవాదిశరీరాభిమానముఁదగు క్రమముచే ఏర్పడునదియు, అధ్యాత్మిక ఆదిభౌతిక ఆదిదైవికములను భేదములతో కూడినదియు,సహింపరానిదియునై యుండును. ఇట్టి సంసారరోగము నుపాసకులకు పోగొట్టును కావున పరమాత్మ రుద్రుఁడనఁబడును. అందువలన పరమేశ్వరునకు రుద్రుఁడను నామకరణము వేదలోకములయందు ప్రసిద్ధంబైనది. ఓ రుద్రుడా! ఏ నీయొక్క-మూర్తి -నిత్యసిద్ధములైన అపహతపాప్మత్వాదులతో పరమవిశుద్ధమై పరమమంగళమయమై నిఃశ్రేయఃప్రదమై శివత్వయోగమున భక్తులందరి హృదయములయందు నివసించునదై అపాపులు అనఁగా- జ్ఞానాగ్నిచే నిఖిలపుణ్యాపాపములను దహింపఁ చేసికొనిన ముక్తపురుషులు, అవ్వారియందు ప్రకాశించునట్టి నిరతిశయానంద లక్షణంబగు (నీ) స్వరూపముతో మహాకైలాసమునందు ఉపాసకులకు నిరతిశయ శివానందము నొసగు పరమేశ్వరా? మాకుగూడ సంసారనిమిత్తంబగు పుణ్యాపాప సంచయమును పోగొట్టి సాక్షాత్తు మిగుల మాయందు ప్రకాశించుము !"

ఇట్లు శివోపాసకులు శివునిఁ బ్రార్థించుచుందురు. ఇందువలన తేటపడినదేమనఁగా? ఉపాసకుల హృదయకమలమున బ్రహ్మస్వరూపము ప్రకాశించును గావున తత్ప్రకాశమును కలిగించు బ్రహ్మోపాసనము (పూజాజపధ్యానయుక్తమగు శివారాధనము)ను యావజ్జీవము ప్రతిదినంబును అవశ్యము చేయవలసినదనియు ఒకప్పుడును శివారాధనమును శరీరజాడ్యాదికారణమున విడువరాదనియు వివేకము.

తదధిగమాధికరణము

సూ. "తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయో రశ్లేషవినాశౌ
తద్వ్యపదేశాత్" 4-1-13

బొత్తుగా పాపములు లేనట్టి శివోపాసకులకు బ్రహ్మస్వరూపము గోచరించునని పూర్వాధికరణమునందు సమర్థింపఁబడినది. కావున నీయధికరణమున నుపాసకునకు పాపక్షయము కలుగునా లేదా అని సందేహింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : "నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ – కల్పకోటిశతై రపి" "తా చేసిన కర్మము - అనుభవింపనిది వందలకోట్లు కల్పముల కాలమునకైనను నశింపదు" అను ప్రమాణము ననుసరించి బ్రహ్మోపాసకులకు గూడ అనుభవములేనిది పాపక్షయము సంభవింపదనియే చెప్పవలెను. మరియు కర్మభోగమునకై శరీరము రాగా మఱల నా శరీరమునందు కర్మ నాచరించుట అనివార్యంబగుటచే ఎప్పటికిని కర్మ నిర్మూలము కాదు గాపున మోక్షమనునది దుర్లభమని తోచెడిని.

ఉత్తరము : శివోపాసకులకు పాపకర్మ తప్పక క్షీణించును. ఎట్లనఁగా? ఉపాసనము ప్రారంభింపఁబడుతఱి- అద్దాని దృఢత్వమువలననే పూర్వపాపములు నశించుటయు అనంతరపాపములు అంటకుండుటయు నెరవేరును. ఇందుకు శ్రుతి ప్రమాణము- "తద్యథైషీకాతూల మగ్నౌప్రోతం ప్రదూయేతైవం హాస్య సర్వే పాప్మానః ప్రదూయంతే" "దూది అగ్నియందు వ్రేల్చఁబడినచో దహించునట్లు ఉపాసకుని పాపములన్నియు నశించును. "తద్యథా పుష్కరపలాశ ఆపో నశ్లిష్యంతే ఏవ మేవంవిది పాపకర్మ నశ్లిష్యత ఇతి" "ఎట్లు తామరాకుయందు జలము అంటకుండునో అట్లే ఉపాసకుని పాపము స్పృశింపకుండును" పూర్వపాపవినాశమును మొదటి శ్రుతియు ఉత్తరాఘఅశ్లేషమును రెండవ శ్రుతియు విశదపఱచుచున్నందున ఉపాసకులు ప్రారంభించిన శివోపాసనము దృఢమగుతఱి పూర్వపాపములు నశించుటయు ఉపాసనజీవితమునందు ప్రమాదమున చేయబఁడు పాపములు అంటకుండుటయు సంభవించును. "నాభుక్తం క్షీయతే" అను ప్రమాణము అనుపాసకులకు చెందినదని గ్రహింపవలెను. ఇందు ఎట్టి విరోధంబును లేదు.

ఉపాసనాదార్ఢ్యము అనఁగా దశావధానసహిత మహాశివారాధనము సిద్ధించుతఱి తన హృదయమునందు బ్రహ్మదర్శనము అనఁగా భావలింగసాక్షాత్కారము సంభవించును. అప్పుడే పూర్వపాపములు బొత్తుగా నశించును. మరియు ఈ జన్మయందు చేయఁబడిన పాపములు బీజరూపములుగాక సాధకు నంటకుండునని వివేకము.

ఇతరాశ్లేషాధికరణము

సూ. "ఇతరస్యాప్యేవ మసంశ్లేషః పాతే తు" 4-1-14

జ్ఞానికి అనగా దృఢమైన శివోపాసన గలవానికి పూర్వోత్తర పాపములు లేకుండునని నిరూపింపఁబడినందున నీయధికరణమునందు పాపవిరుద్ధములగు పుణ్యములు సంబంధించునా? లేదా? అని విచారింపఁ బడుచున్నది.

ప్రశ్న : పాపము ఉపాసనకు అనుకూలము కాకుండుటచే అద్ది క్షీణించు నని చెప్పుట సమంజసమే కాని పుణ్యము నశింపదనుటయే సరిపడునని తోచెడిని. ఎందుకనఁగా? పుణ్యము విద్యాంగము గావున ఉపాసన దృఢపడుటకు ఉపయోగించును గదా!

ఉత్తరము : ఉపాసకునకు పుణ్యముగూడ అనిష్టఫలము నొనగూర్చున దగుటచే మోక్షవిరుద్ధంబగునది. కావున పూర్వపుణ్యము నశించుటయు ఉత్తర పుణ్యము అంటకుండుటయు గమనింపఁదగినవి. శివోపాసనకు శరీరారోగ్యాదులు అవసరము కావున ఆరోగ్యాదులను కలిగించు పుణ్యమైతేనో శరీరత్యాగమగునపుడు నశించును.

శివారాధనమునకు అంగముగా చేయఁబడు నిత్యనైమిత్తకాది కర్మలు కామ్యములు కాకుండుటచే అయ్యవియు ఉపాసకునకు సంబంధింపకుండును.

కావున జ్ఞానికి పుణ్యలేపంబును లేదని సిద్ధాంతము.

అనారబ్ధకార్యాధికరణము

సూ. "అనారబ్ధకార్యే ఏవ తు పూర్వే తదవధేః" 4-1-15

పూర్వాధికరణమునందు పూర్వపాపపుణ్యములు నశించుననియు ఉత్తర పాపపుణ్యములు అంటకుండుననియు చెప్పఁబడినది. ఇఁట ప్రారబ్ధములైన పాప పుణ్యములు ఉపాసనాకాలమునందు ఉండునా ? లేదా ? అని సందేహము కలుగుచున్నది.

ప్రశ్న : "సర్వే పాప్మానః ప్రదూయంతే" అనుచో పాపములన్నియు నశించునని వినంబడుటచే శివారాధనము ప్రారంభించుటకు పూర్వము గల పుణ్య పాపములు రెండును పూర్తిగా నశించునని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : శివోపాసనమునకు ముందు చేయఁబడిన పుణ్యపాపములలో

ప్రారబ్ధములుగా మారనట్టి పుణ్యపాపములే నశించును. ప్రారబ్ధములైన పుణ్య పాపములు మాత్రము ప్రస్తుతశరీరము లేక అనంతర శరీరములు ఒకటిరెండు మాత్రము నశింపగానే అంతరించును.

ఇందుకు "తస్య తావదేవ చిరం యావ న్నవిమోక్ష్యే, అథ సంపత్స్యే" "ప్రారబ్ధము నశించుటయే తడవుగా శివోపాసకుఁడు శివసాయుజ్యము నొందును" అను శ్రుతివాక్యము తార్కాణమగునది ! కావున ప్రారబ్ధములైన పుణ్య పాపములు అనుభవముతోడనే అంతరించునని సారాంశము.

అగ్నిహోత్రాద్యధికరణము

సూ. "అగ్నిహోత్రాది తు తత్కార్యాయైవ తద్దర్శనాత్" 4-1-16

ఉపాసకుని పూర్వోత్తర పుణ్యపాపములు నశించుననియు అంటకుండు ననియు నిరూపింపఁబడినది. జీవితమున్నంతవరకు ప్రతిదినము బ్రహ్మోపాసన మును తప్పక చేయవలెనని చెప్పితిమి.

ఇఁక నిట అగ్నిహోత్రాదినిత్యకర్మలు శరీరపాత మగువరకు ఉపాస కుఁడు చేయవలసినవా ? కావా ? అని విచారింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : అగ్నిహోత్రము మొదలగు నిత్యకర్మలను జీవితాంతమువరకు ఉపాసకుఁడు ఆచరింపవలసిన యవసరము లేదు. ఒకవేళ చేసినను అయ్యవి నశించునని చెప్పితిరి గదా ! ప్రయోజనములేనివానిఁ గూర్చి ఎట్టి మందమతియైనను ప్రవర్తింపఁజాలడు.

ఉత్తరము : అగ్నిహోత్రము మున్నగు సుకృతములను ఉపాసనాంగము లుగా అవసానమువరకు గావింపవలసినదేను; ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము

"తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసా ఽ నాశకేన"

"బ్రహ్మోపాసకులు వేదాభ్యాసముతోడను యజ్ఞదానములతోడను తపస్సు తోడను పరమేశ్వరుని తెలిసికొనగోరుదురు. ఐతే ఈ వేదాభ్యాస యజ్ఞదాన

తపంబులు ఫలాపేక్షారహితములై అనఁగా కామ్యములు కానియెడల అనాశ్వరంబులై నిత్యమైన మోక్షము నొసగునని భావము."

వేదాభ్యాసమనఁగా ? పరమేశ్వరప్రాప్తి సాధనములగునవియు శ్రేష్ఠమైన దహరోపాసనాదికమునందభిరుచిని కలిగించునవియు పరమేశ్వరుని సచ్చిదానందమయత్వాది లక్షణములను ప్రతిపాదించునవియు నగు వేద మంత్రములను నిత్యము పఠించుట యగును. ఈవిషయమును జాబాలోపనిషత్తునందు గాననగును. "అథ హైనం బ్రహ్మచారిణ ఊచుః భగవన్ కింజప్యేనామృతత్వం బ్రూహీతి" "బ్రహ్మచారులు - ఓ యాజ్ఞవల్క్యుడా ? ఏదానిని జపించినచో అమృతత్వము అనఁగా జననమరణరహితమైన శివసాయుజ్యము లభించునో చెప్పుడని యాజ్ఞవల్క్యుని ప్రశ్నించిరి".

"స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః, శతరుద్రీయేణేతి, ఏతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని, ఏతైర్హ వా అమృతో భవతి".

"శతరుద్రీయము అనఁగా రుద్రాధ్యాయమును జపించుటతో అమృతత్వము చేకూరును. శతరుద్రీయమునందు చెప్పఁబడిన భవాదినామధేయములు అనాది ముక్తుండగు శివునివైయున్నవి. ఇట్టివానిని జపించుటవలన ముక్తుండగును అని యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి నిర్వచించెను".

కైవల్యోపనిషత్తునందును "యః శతరుద్రీయం బ్రాహ్మణో నిత్యమధీతే సోఽగ్నిపూతో భవతి. స వాయుపూతో భవతి, సురాపానాత్ పూతో భవతి, బ్రహ్మహత్యాయాః పూతో భవతి అ (ం) త్యాశ్రమీ సర్వదా సకృద్వా జపేత్, పరమం జ్ఞానమాప్నోతి, సంసారార్ణవనాశనమ్".

"బ్రాహ్మణుఁడు - సన్న్యాసి గాని గృహస్థుఁడను వైశ్యుఁడు గాని ప్రతిదినము శుచియైయుండు ఎల్లవేళలందుగాని ఒక్క పర్యాయముగాని శతరుద్రీయమును పఠించునెడల అగ్నివలె తేజస్వియగును. వాయువువలె నిర్భయుండగును. మఱియు సురాపాన బ్రహ్మహత్యాది మహాపాపములనుండి విడిబడినవాడై సముద్రమువంటి సంసారము నతిక్రమించు శివజ్ఞానము కలవాడగును."

ఇట్టి బ్రహ్మబోధకములు శతరుద్రీయ సంజ్ఞ కలవియు నగు మంత్రముల నభ్యసించుటవలన సంసారమును బోకార్చు పరమజ్ఞానము చేకూరుననియు

జ్ఞానవిరుద్ధ పాపములు క్షీణించుననియు విశదమగుచున్నది. "ఏతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని" అనుచో- అనాదిముక్తుఁడు (అమృతుఁడు) నగు శివుని నామధేయములగుటఁజేసి శతరుద్రీయమును జపించుటచే బ్రహ్మహత్యాది పాపములన్నియు నశించునని ప్రతిపాదించుటవలన పరమేశ్వరుని శివాదినామధేయముల నభ్యసించుట- ఉపాసనకు ప్రతికూలములగు పాపములన్నిటిని క్షీణింపఁజేయునని విదితమగుచున్నయది.

ముండకోపనిషత్తునందు శివనామస్మరణముఁ గూర్చి దిగువ విధము పేర్కొనఁబడినది.

"అపి వా య శ్చాండాలః శివ ఇతి వాచం వదేత్, తేన సహ సంవదేత్, తేన సహ సంవసేత్, తేన సహ భుంజీత"

ఇట బ్రహ్మబోధకమగు శివశబ్దము నుచ్చరించినంత మాత్రమున మిక్కిలి అపవిత్రుడైన పాపాత్మునకు గొప్ప పావిత్ర్యము సంభవించునని బోధపడుచున్నయది.

మఱియొకచో "యోఽథర్వ శిరసం బ్రాహ్మణో నిత్య మధీతే" అనునది మొదలుకొని అథర్వశిరమును పఠించువానికి పాపములన్నియు క్షీణించుననియు "సకృజ్జప్త్వా శుచిః పూతః కర్మణ్యో భవతి, ద్వితీయం జప్త్వా గాణపత్య మాప్నోతి, తృతీయం జప్త్వా దేవ మేవానుప్రవిశతి".

"ఒక పర్యాయము జపించినచో నిర్మలుఁడు పరిశుద్ధుఁడు కర్మయందు నిష్ఠ గలవాడు నగుననియు, రెండవతూరి పఠించినయెడల గణపతిభావమును పొందుననియు, మూడవపర్యాయము జపించునెడల పరమేశ్వరునే పొందుననియు" అథర్వశిరఃపఠనము మోక్షము నొసగునదిగా నిరూపింపఁబడినది.

"ఆత్మాన మరణిం కృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిమ్" ఇత్యాదివాక్యముల యందు ప్రణవాది శివపంచాక్షరీ మంత్రానుసంధానము - సంసారపాశవిచ్ఛేదమునకు హేతువగునని విశదీకరింపఁబడినది. ఇట్లే ఇతరశ్రుతులయందు గాననగును.

ఇందువలన పరమేశ్వరుని బోధించు వేదమంత్రములు పాపక్షయము ద్వారా పరమజ్ఞానహేతువులగుటఁజేసి మోక్షసాధనములగునని బోధపడుచుండుటచే

విద్యాసంపన్నుఁడును యావజ్జీవము శివప్రతిపాదక మహామంత్రముల నభ్యసించుట తప్పనిసరియగుచున్నది. ఇట్లే అగ్నిహోత్రాదియజ్ఞములు శివాజ్ఞారూపములగుటచే అవ్వాని ఫలమును పరమేశ్వరునకు సమర్పించి శివారాధనబుద్ధితోడ నాచరింప వలసి యుండును. ఇవ్విధముగానే దానము మొదలగు పుణ్యములను గావింప వలెను. అగ్నిహోత్రాదికర్మలు విద్యయనఁబడు శివోపాసనము సిద్ధించుటకై అనుష్ఠింపఁదగినవియేను.

ఈశ్వరోపాసనము - కర్మరూపముగాను తపోరూపముగాను జపరూపము గాను ధ్యానరూపముగాను జ్ఞానరూవముగా నుండునది.

అగ్నిహోత్రాదికము నాచరించుట కర్మోపాసనమగును. సోమవారవ్రత నక్తభోజనాది నియమము లేక ఉపవాస తీర్థయాత్రాదికంబైనను తపోరూపమైన ఉపాసనమగును. ప్రణవపంచాక్షరీ మంత్రాదుల నభ్యసించుట జపరూపమగు ఉపాసన మగును. ఇయ్యవి పాపశోషణముద్వారా మోక్షహేతువులగుననియు జ్ఞానము ధ్యానంబును బ్రహ్మస్వరూపమును త్వరలో నొసగునవగుటచే సాక్షాత్ మోక్షహేతువులగుననియు తెలియవలెను. కావున వీని నన్నిటిని ముముక్షువు తప్పక ఆచరింపవలసియుండును.

అగ్నిహోత్రాది సుకృతము జ్ఞానమును కలిగించునెడల ఉపాసనకుముందు చేయఁబడిన సుకృతము విద్యాప్రారంభ సమయమున నశించునెడలను "సుహృదః సాధుకృత్యామ్" "ఉపాసకుని పుణ్యమును స్నేహితులు స్వీకరింతురు"అను వాక్యమునకు విషయమెద్దియను ఆశంకకు సమాధాన మీ దిగువసూత్రము.

సూ. "అతోఽన్యాఽపి హ్యేకేషా ముభయోః" 4-1-17

"తస్య పుత్రా దాయ ముపయంతి, సుహృదః సాధుకృత్యాం ద్విషంతః పాపకృత్యామ్" "ఉపాసకుని ఆస్తిని కుమారులు గ్రహింతురు. పుణ్యమును మిత్రులు స్వీకరింతురు. పాపమును శత్రువులు తీసికొందురు'' అను శాట్యాయన శాఖవారి వచనమునకు - శివోపాసనదార్ఢ్యమునకై చేయఁబడు అగ్నిహోత్రాది సుకృతమునకంటె వేరైనదియు ప్రబలకర్మాంతరముచే అరికట్టఁబడిన ఫలము కలదియు ఉపాసనకు అనుకూలించు ఆహార ఆరోగ్య చిత్తశుద్ధ్యాదులు కలుగుటకై కావలసినదియు నగు సుకృతము విద్యానుగుణఫలము కలదగుటచే ఉపాసనా

సమయమునను నశింపదు - అను సంశము విషయమగును. ఇట్టి సుకృత దుష్కృతములే ఉపాసకుని మిత్రులను శత్రువులను చెందునని పై వాక్యమునకు అర్థము.

పుణ్యము - విద్యాప్రారంభమునకన్న ప్రాచీనమైనదియు విద్యాప్రారంభానంతర క్రియమాణంబగునదియు రెండు తెఱఁగులు; ప్రాచీనపుణ్యంబును భుక్తఫలంబనియు అభుక్తఫలంబనియు ద్వివిధము; అభుక్తఫలంబును శివనామ సంకీర్తనాదులతో వినష్టంబగునదియు అవినష్టంబగునదియు అని రెండు విధంబులు; అవినష్టసుకృతంబు - ప్రారబ్ధఫలంబనియు అప్రారబ్ధఫలంబనియు ద్వివిధంబు;

సూ. "యదేవ విద్యయేతి హి" 4-1-18

"యదేవ విద్యయా కరోతి" అనుచో కర్మఫలమునకు ప్రతిబంధము లేకుండుట - ఉద్గీథవిద్యాఫలంబగునని చెప్పఁబడినట్లు ప్రబలమైన కర్మాంతరముచే ఇతర సుకృతములు ఫలించుటకు ప్రతిబంధము ఏర్పడునని బోధపడుచున్నయది.

ఇందువలన విద్యానుగుణకర్మలఁదగు ఫలమునకు ప్రతిబంధము లేకుండుటకైనను అగ్నిహోత్రాది కర్మలు అవశ్యము అనుష్ఠింపఁదగినవి అని విశదమైనది.

ఇతరక్షపణాధికరణము

సూ. "భోగేన త్వితరే క్షపయిత్వాఽథ సంపద్యతే" 4-1-19

అధికారపదవి నధిష్ఠించియుండు బ్రహ్మోపాసకులకు అధికార వైభవము గాక ముక్తిఫలమనునది కలదా లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : అధికారిక పురుషులు తమ అధికార సమయమునకుఁదగు ప్రారబ్ధము ననుభవించుటకై అనేకజన్మల నొందునపుడు పూర్వజన్మమున గావింపఁబడిన శివోపాసనవలనైన విజ్ఞానము లోపించును. మఱియు ప్రకృతజన్మయందు నూతనముగా చేయఁబడుకర్మ - సుఖదుఃఖ ఫలభోగము నొసగును కావున నవ్వారికిని జన్మపరంపర తప్పనిసరి యగుటచే మోక్షము సంభవింపదనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ఆధికారిక పురుషుల ప్రారబ్ధకర్మము - కేవలము స్వఫలము

ననుభవింపఁజేయును. కాని పూర్వజన్మార్జిత విద్యావిజ్ఞానమును లోపింపఁజేయదు. కావున వారికి ప్రారబ్ధాంతమునందు మోక్షమే కాని జన్మపరంపర యుండునని చెప్పుటకు వీలులేదు. మఱియు ఒకే జన్మలో మోక్షము నొందువానికిని సుషుప్తిలో బ్రహ్మప్రాప్తియైనను ప్రారబ్ధవశమున జాగ్రద్దశ కలుగునట్లు ఆధికారిక పురుషులకు సంభవించు జన్మమరణవ్యవధానము విద్యాలోపమును కలిగింపదని సారాంశము.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసాసూత్ర భాష్యమునందు
నాలుగవ అధ్యాయమునఁదగు మొదటిపాదము
శ్రీకంఠమణి ప్రభామయూఖంబను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో
ముగిసినది.

శ్రీ నీలకంఠ భాష్యము

ప్రాప్తిస్థానము - 184/ఎ, సర్వమంగళా సదనము, నెహ్రూనగర్,
సికింద్రాబాద్, 500 026, (ఆం. ప్ర.)

శ్రీ వ్యాసమహర్షికృత బ్రహ్మసూత్రములకు, శ్రీ నీలకంఠాచార్యకృత భాష్యమునకును శివశ్రీ॥ నిర్మల శంకరశాస్త్రి గారు చేసిన అనువాదమునందు చక్కని శివజ్ఞానము కలదు. శివపారమ్యమును ఇతరమత నిరాసము లేకుండా అనువాదమున మిగుల న్యాయము చేకూర్చినారు.

ఉదాహరణమునకు- "జన్మాది అస్య యతః" ఎద్దానినుండి ఈ ప్రపంచము యొక్క సృష్టిస్థితి లయాదులు సంభవించునో, అట్టిది బ్రహ్మమని - అనువాదకుల సరళమైన నిర్వచనము. సంస్కృతమున సమన్వయజ్ఞానము లేని జిజ్ఞాసువులకు ఈ అనువాదగ్రంథము ఎంతే నుపయోగించును. అనువాదకులు - సంస్కృతాంధ్రములయిందు చక్కని పరిశ్రమ చేసినవారని ఈ అనువాదము తెలుపుచున్నది.

ఆకాశవాణీ ప్రసారము, హైదరాబాద్, 9-12-1970.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదారాధ్య కృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

చతుర్థాధ్యాయము

ద్వితీయపాదము

ఆంధ్రీకరణము

వాక్సంపత్త్యధికరణము

సూ. "వాఙ్మనసి దర్శనా చ్ఛబ్దాచ్చ" 4-2-1

సూ. "అతఏవ చ సర్వాణ్యను" 4-2-2

పూర్వపాదమునందు ఉపాసకుని శివోపాసనము పునఃపునః ఆవృత్తి కలదనియు ఆసననియమాదులు కలదనియు నిరూపింపఁబడినది. ఈ రెండవ పాదమునందైతేనో ఉపాసకుఁడు తన శరీరమునుండి బయలుదేరు విధానము తెలుపఁబడుచున్నయది.

"అస్య సౌమ్య! పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సంపద్యతే, మనః ప్రాణే, ప్రాణస్తేజసి, తేజః పరస్యాం దేవతాయామ్".

"సౌమ్యుడా ? శరీరమునుండి బయలుదేరువాని వాక్కు మనస్సునందు లయించును. మనస్సు ప్రాణమునందు, ప్రాణము జీవాత్మయందు, జీవాత్మ పరమాత్మయందు లయించును".

ఇట్లు వాగింద్రియాదులు మనస్సునందు లయించునని శ్రుతియందు బోధ పడుచున్నందున ఇట్టి లయము పొసగునా ? లేదా ? అని విచారింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : ఘటము మృత్తికయందు వలె కార్యము స్వోపాదాన కారణము నందు లీనమగును గదా ! వాగాది ఇంద్రియములకు బ్రహ్మము ఉపాదాన మగును కాని మనస్సుకాదు కావున బ్రహ్మమునందే వాక్కుమున్నగు ఇంద్రియములు లయించునని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : "అస్య సౌమ్య పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సంపద్యతే" "ఇంద్రియై ర్మనసి సంపద్యమానైః" అను వాక్యములయందు ఉత్క్రాంతిసమయమున మనస్సుకంటె ముందు వాగాది ఇంద్రియములు విరమించునని విదితమగుచున్నందున మొదట మనస్సునందు వాక్కు లయించుననియు పిమ్మట ఇంద్రియములన్నియు మనస్సున లీనమగుననియు గ్రహింపవలెను. "ఉపాదానమునందే కార్యము లయించు"నని చెప్పఁగూడదు. కార్యము స్వరూపముతో లీనమగుటకే ఉపాదాన మవసరము. వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములు మనస్సునందు స్వరూపలయముఁజెందవనియు వృత్తిలయముఁజెందుననియు ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

ఎట్లనఁగా ? అగ్నికణమును జలములో వేసినయెడల అద్ది తన ప్రకాశమున్నగు వృత్తిని గోల్పోవునట్లు ఉపాదానముకానట్టి మనస్సునందు వాగాది ఇంద్రియములు వృత్తిలయమును మాత్రము పొందును. వృత్తిగల వాగాదులు లయించునని చెప్పు శ్రుతికి - వృత్తిలయము కలవగుననియే అర్థముఁజెప్పవలెను. వృత్తికిని వృత్తిగలదానికిని భేదము గానరానందున వృత్తిలయము చెప్పఁబడినచోట వృత్తిమల్లయము పొడగట్టుచుండును కావున వృత్తిలయమే సమంజసంబైనదని సారాంశము.

మనఃసంపత్త్యధికరణము

సూ. "తన్మనః ప్రాణ ఉత్తరాత్" 4-2-3

''మనఃప్రాణే" ఇత్యాది వాక్యమునందు "వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములన్నిటితో కూడిన మనస్సు ప్రాణమునందు లయించునని'' చెప్పఁబడిన యంశము ఎట్టిది అని సందేహము.

ప్రశ్న : వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములు తమకు ఉపాదానము కానట్టి

మనస్సునందు వృత్తిలయముఁజెందినను మనస్సుమాత్రము ప్రాణమునందు స్వరూపలయముఁజెందుననియే చెప్పవలెను. ఎందుకనఁగా ? మనస్సునకు ప్రాణము ఉపాదానమగునని దిగువ శ్రుతివాక్యమునందు గాననగును.

"అన్నమయం హి సౌమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణః" శ్రు. అన్నమయ మగుటచే పృథివీసంబంధమగు మనస్సునకు ప్రాణము జలమయమగుటచే ఉపాదానమగుచున్నది. ఇట్టి ప్రాణమునందు మనస్సు స్వరూపలయముఁ జెందు ననుటలో విరోధమెద్దియు లేదు గదా ?

ఉత్తరము : వాగాదీంద్రియములవలె మనస్సుగూడ ప్రాణమునందు వృత్తిలయమును మాత్రము చెందును. మనస్సునకు ప్రాణము ముఖ్యమైన ఉపాదానము కాకుండుటను ప్రాణమునుండి మనస్సు ఉదయింపకుండుటను పై యంశము ధృవపడినదనియే గ్రహింపవలెను.

ప్రాణసంపత్త్యధికరణము

సూ. "సోఽధ్యక్షేణ తదుపగమాదిభ్యః" 4-2-4

సర్వేంద్రియయుక్తమగు మనస్సు ప్రాణమునందు లయించునని పూర్వాధికరణమునందు ప్రతిపాదింపఁబడినది ఇఁట అట్టి ప్రాణము ఎద్దానియందు లయించునని సందేహము.

ప్రశ్న : ''ప్రాణస్తేజసి"అను శ్రుతివాక్యముఁబట్టి ప్రాణము తేజస్సునందు లీనమగునని చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : ప్రాణము తనలో సర్వేంద్రియయుక్తమగు మనస్సును చేర్చుకొనిన తరువాత నధ్యక్షుఁడైన జీవునితో కలిసికొనును. కాని తేజస్సునందు ప్రాణము లీనము కాదు. ''ఏవమేవాత్మాన మంతకాలే సర్వే ప్రాణా అభిసమాయంతి" "మరణసమయమున ప్రాణము పంచభూతములున్ను జీవాత్మ నాశ్రయించును'' ఇత్యాది శ్రుతులయందు ప్రాణము జీవునిఁజెందియుండునని వినంబడుచున్నయది.

''ప్రాణస్తేజసి'' అను శ్రుతిక్రమముఁదగు విరోధమును దిగువ సూత్రమున పరిహరించుచున్నవారు.

సూ. "భూతేషు తచ్ఛ్రుతేః" 4-2-5

"ప్రాణస్తేజసి"అనుచో తేజస్సు - భూతాంతరములతో కూడినదిగా చెప్పఁబడుచున్నది. కావున యమునానది గంగానదితో కూడి సముద్రముఁజెందుచున్నను "యమున సముద్రమును పొందుచున్నది" అను వచనము పొసగునట్లు ప్రాణము జీవునితోగూడ తేజస్సు మొదలగు భూతములయందు కలియు ననుటలో విరోధమెద్దియు గానరాదని తెలియవలెను.

రాబోవు దేహము నారంభించు పంచభూతములు తేజఃశబ్దముచే నిర్దేశింపఁబడుచున్నవని వివేకము

సూ. "నైకస్మిన్, దర్శయతో హి" 4-2-6

తేజస్సునందే ప్రాణలయ మగునని చెప్పకూడదు. ఒక్కొక భూతము మూడిటితో కలుపఁబడునని త్రివృత్కరణ శ్రుతియు "సమేత్యాన్యోన్య సంయోగం- పరస్పర సమాశ్రయాః, మహదాద్యా విశేషాంతా - అండ ముత్పాదయంతి తే" "మహత్తు మొదలుకొని భూతవిశేషముల వరకు గల తత్త్వములు పరస్పరము కలిసికొని ఒండొరుల నాశ్రయించియు బ్రహ్మాండమును నిర్మించుచున్నవి" అను స్మృతియు విశదపరచుచున్నవి కావున ప్రాణము జీవునితో గూడ భూతముల యందు కలియునని చెప్పుట సర్వప్రమాణ సమ్మతంబగుచున్నది.

మఱియు జీవునకు గమనము సిద్ధించుటకై సర్వభూత పరిష్వంగము అని వార్యంబగునది.

స్మృత్యుపక్రమాధికరణము

సూ. "సమానా చాసృత్యుపక్రమా దమృతత్వం చానుపోష్య" 4-2-7

ఈ సందర్భమున చెప్పఁబడిన జీవుని ఉత్క్రాంతి-అర్చిరాదిగతి ప్రారంభమునకు ముందు విద్వాంసునకు అవిద్వాంసునకును సమానమా ? కాదా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : అవిద్వాంసుఁడు సంసారలంపటుఁడై యుండును కావున అట్టి సంసార ఫలమునకు విద్వాంసుని మోక్షఫలమునకును మిక్కిలి వ్యత్యాసముండుటఁజేసి జ్ఞానికి అజ్ఞానికిని ఏర్పడు ఉత్క్రాంతి - సమానము కాదనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : అర్చిరాదిమార్గము ప్రారంభము కాకమునుపు జ్ఞానికి అజ్ఞానికిని ఉత్క్రాంతి సమానంబేను; ఐతే ఈ ఇరువురి నిష్క్రమణ విషయమై నాడీభేదము పాటింపఁదగినది. జ్ఞానియైతేనో మూర్ధన్యనాడి ద్వారా నిష్క్రమించి అమృతత్వముఁ జెందును. అజ్ఞాని తదితర నాడుల ద్వారా బయలుదేరి ముక్తుడు కాజాలడు. ఇదియే ఇరువురికి గల వ్యత్యాసంబని తెలియవలెను.

ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము—

"శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్య - స్తాసాం మూర్ధాన మభినిఃసృతైకా, తయోర్ధ్వ మాయన్నమృతత్వ మేతి, విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవంతి".

"హృదయములో నూటఒక్క నాడులుండును. అవ్వానిలో ఒక్కటి మాత్రము శిరస్సువరకు నెలకొని యుండును. అట్టి మూర్ధన్యనాడిద్వారా బయలుదేరు విద్వాంసుఁడు - అమృతుండగును. ఇతర నాడులు బద్ధజీవుల నిష్క్రమణ మార్గములగుచున్నవి."

ఇందువలన గతికంటె ముందు సంభవించు ఉత్క్రాంతి ఉభయులకు సమానంబే యని విశదమైనది.

తదాపీత్యధికరణము

సూ. "తదాపీతేః సంసారవ్యపదేశాత్" 4-2-8

విద్యాంసునకు మూర్ధన్య నాడిద్వారా ఉత్క్రాంతి సంభవించునని బాగుగా నిరూపింపఁబడినది. ఐతే శరీరమునుండి వెడలిన జ్ఞానికి అర్చిరాదిగతి సరిపడునా? లేదా ? అని ఈ యధికరణమున విచారింపఁబడుచున్నది.

"యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే- కామా యేఽస్య హృది శ్రితాః, అథ మర్త్యో

ఒమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే" "జీవుని హృదయములో నెలకొనియుండు కోరికలన్నియు అంతరించునెడ అట్టివాడు ముక్తుఁడై బ్రహ్మమును పొందును" అనుచో దేహవియోగము కాగానే నిష్కామ కర్మోపాసకుండగువానికి అమృతత్వము చేకూరుననియు "తేఒర్చిష మభిసంభవంతి" అనుచో అర్చిరాదిగతియు వినంబడు చున్నందున సందేహము కలుగుచున్నది.

ప్రశ్న : వాగాది ఇంద్రియములు బ్రహ్మమునందు లీనములై మరల నుద్భ వింపకుండుట కారణముగా ముక్తజీవులకు అర్చిరాదిగతి సంభవింపదు గదా ?

ఉత్తరము : ముక్తునకు అర్చిరాది మార్గము ద్వారా బ్రహ్మమును పొందు టకు ముందు శరీర సంబంధముండుటఁజేసి సంసారము తొలగదు. శ్రుతిలో అమృతుండగునని చెప్పుట - అమృతత్వము సమీపించి యున్నదను అభిప్రాయ ముతో నని తెలియవలెను. అందువలన శరీరమునుండి బయలుదేరిన పురుషునకు అర్చిరాది గమనము ఉపపన్నంబగునని విశదమైనది.

వాక్కు మొదలగు ఇంద్రియములు బ్రహ్మమునందు లీనములగును. కావున. అర్చిరాది గతి సంభవింపదను ఆశంకకు సమాధానమీ దిగువ సూత్రము.

సూ. "సూక్ష్మం ప్రమాణతశ్చ తథోపలబ్ధేః" 4-2-9

శరీరమునుండి వెడలిన ముక్త పురుషునకును సూక్ష్మశరీరము అనువర్తిం చును. అట్లు కాదనినచో చంద్రసంవాదము మొదలగునవి ఉపపన్నములు కాకుండును.

దేవయాన మార్గమున విద్వాంసుఁడు చంద్రునితో సంవాదమును గావించు నని పర్యంక విద్యయందు ప్రతిపాదింపఁబడినది.

"యే వైకే చాస్మాల్లోకాత్ ప్రయంతి, చంద్రమస మేవ తే సర్వే గచ్ఛంతి" "ఈ లోకమునుండి వెళ్ళువారందరు చంద్రుని చెంతకే వెళ్ళుదురు" అను వాక్యము మొదలుకొని "ఏతద్వై స్వర్గస్య ద్వారం యశ్చంద్రమాః, తం యః ప్రత్యాహ, తమ తిసృజతే, అథ య ఏనం న ప్రత్యాహ. తమిహ వృష్టి ర్భూత్వా వర్షతి, స ఇహ కీటో వా పతంగో వా శకునిర్వా శార్దూలో వా సింహో వా మత్స్యో వా పర స్వాన్ వా పురుషో వాన్యో వైతేషు స్థానేషు ప్రేత్యాజాయతే, యథాకర్మ యథా విద్యం, తమాగతం పృచ్ఛతి, కోఒసీతి, తం ప్రతిబ్రూయాత్"

"చంద్రుఁడు స్వర్గమునకు ద్వారమగువాడు, ఇట్టి చంద్రునకు సమాధానముఁ జెప్పినవాడు పై లోకముల నతిక్రమించి శివపదమునకు వెళ్ళఁజాలును. సమాధానము నొసగని వానిని చంద్రుఁడు వర్షముద్వారా భూలోకమునకు పంపును. అట్టి జీవుఁడు కీటకముగానో పక్షిగానో పక్షివిశేషముగానో వ్యాఘ్రముగానో సింహముగానో మత్స్యముగానో మృగవిశేషముగానో పురుషుఁడు గానో స్త్రీగానో పూర్వకృత కర్మననుసరించియు విజ్ఞానము ననుసరించియు ఆ యా స్థానముల యందు జన్మించును. ఐతే నీవు ఎవడవని వెళ్ళినవానిని చంద్రుఁడు ప్రశ్నించును. అట్టితఱి నేను శివోపాసకుడనని ధైర్యముతో సమాధానము నొసగవలెను" అను వాక్యమువరకు చంద్రసంవాదము నిరూపింపఁబడినది.

కావున శరీరమునుండి బయలుదేరిన విద్వాంసునకు అర్చిరాది గతి అనివార్యంబగునని తెలియవలెను.

సూ. "నోపమర్దేనాతః" 4-2-10

చంద్ర సంవాదాది న్యాయము వలన "అథ మర్త్యోఽమృతో భవతి" అనుచో అమృతత్వ (మోక్ష)ము దేహ సంబంధము విడిపోగానే సంభవిచునని చెప్పఁబడలేదని గ్రహింపవలెను.

సూ. "అస్యైవ చోపపత్తే రూష్మా" 4-2-11

స్థూలదేహవియోగానంతరము సూక్ష్మశరీరము ఉపలభ్యమానంబగుచున్నది. ఎట్లనఁగా ? ఉత్క్రాంతిఁజెందు విద్వాంసునకు సూక్ష్మదేహముఁజెందిన ఆవిరి పొడగట్టుచున్నది. ఇట్టి ఆవిరి స్థూలదేహగుణము కాదు. సూక్ష్మదేహము దక్క తదితరమునందు ఆవిరి కనఁబడుటలేదు.

సూ. "ప్రతిషేధాదితి చేన్న, శారీరా త్స్పష్టో హ్యేకేషామ్" 4-2-12

ప్రశ్న :

బృహదారణక్యమునందు "తస్య హైతస్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతే, తేన ప్రద్యోతే నైష ఆత్మా నిష్క్రామతి, చక్షుషో వా, మూర్ధ్నో వా, అన్యేభ్యో వా శరీర

దేశేభ్యః, తముత్క్రామంతం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి. ప్రాణ మనూత్క్రామంతం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామంతి"

"మరణించువాని హృదయాగ్రము ప్రకాశించును. అట్టి ప్రకాశముతోడనే జీవాత్మ- నేత్రమునుండి గాని శిరస్సునుండి గాని ఇతర శరీర ప్రదేశములనుండి గాని బయలుదేరును. ఇట్లు బయలుదేరు జీవాత్మననుసరించి ప్రాణవాయువు, ప్రాణము ననుసరించి సకలేంద్రియములును నిష్క్రమించును" ఇత్యాది వాక్యములతో అవిద్వాంసుని ఉత్క్రాంతి మున్నగు విధానమును వక్కాణించి "అథాకామయమానః, యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో, న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి, బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి" "ఇఁక కోరికలు లేనివానిఁ గూర్చి విచారింతము. బొత్తుగా కామ సంస్కారములు లేనివాడై నిష్కామ కర్మాచరణముఁ జేయుచు కోరికలన్నియు పొందినట్లు సంతృప్తిఁ జెందుచు ఆత్మారాముడైయుండువాని ప్రాణములు ఉత్థితములు కావు. అట్టివాడు బ్రహ్మంబై బ్రహ్మములో కలియును." అనుచో విద్వాంసుని ఉత్క్రాంతిని శ్రుతి నిషేధించినది గదా !

ఉత్తరము : "న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి" అను వాక్యమునకు - ఉత్క్రాంతిఁజెంది అర్చిరాది మార్గముగా పయనించు విద్వాంసుని ప్రాణములు ఆతని నుండి విడిబడవు-అను నర్థముఁ జెప్పవలెను. ఇందుకు ప్రోద్బలకముగా "యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో న తస్మాత్ ప్రాణా ఉత్క్రామంతి" అను వాక్యము మాధ్యందినుల శాఖయందు స్పష్టముగా చెప్పఁబడినది.

సూ. "స్మర్యతే చ" 4-2-13

విద్వాంసుని నిష్క్రమణము మూర్ధన్య నాడిద్వారా సంభవించునని దిగువ స్మృతియందు గాననగును.

శ్లో॥ ఊర్ధ్వమేకః స్థితస్తేషాం- యో భిత్వా సూర్యమండలం।
బ్రహ్మలోక మతిక్రమ్య- తేన యాతి పరాం గతిమ్॥

"హృదయనాడులలో ఒక్కనాడి సూర్యమండలమును భేదించి పైకి ప్రసరించునది కలదు. అట్టి నాడిద్వారా నిష్క్రమించు మహాపురుషుఁడు బ్రహ్మలోకము నతిక్రమించి పరమపదమును పొందును."

ఇందువలన ఉత్క్రాంతిఁజెందు విద్వాంసునకును అర్చిరాదిగమనము అనివార్యంబగుననియే విదితమైనది. "చక్షుషో వా మూర్ధ్నో వా" అనుచో చెప్పఁబడిన మూర్ధ శబ్దము - అవిద్వాంసుని విషయమున పుణ్యలోక పర్యంతవ్యాప్తి గల మూర్ధన్యనాడి యను నర్థముఁజెప్పును.

పరసంపత్త్యధికరణము

సూ. "తాని పరే తథా హ్యాహ" 4-2-14

తేజస్సు మొదలగు భూతములయందు జీవుఁడు ప్రాణసహితుడై వృత్తిలయముఁ జెందునని ప్రాణ సంపత్త్యధికరణము నందు బాగుగా నిరూపింపఁబడినది. ఐతే "తేజః పరస్యాం దేవతాయాం" అనుచో "భూతాంతరములతో జీవుని తోడను కూడియుండు తేజస్సు - పరదేవతయందు లయించును" అని బోధపడుచున్నది. ఇట్టిది పరబ్రహ్మమునందు స్వరూపలయమా? అవిభాగావత్తి మాత్రమగు లయమా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : స్వరూపలయ మనియే చెప్పవలెను. ఎట్లనఁగా? "దేవాత్తల్" అను సూత్రముఁబట్టి దేవుఁడే దేవత యనఁబడును. పరశబ్దము - మహత్త్వముఁ జెప్పును. కావున పరదేవత యనఁగా? మహాదేవుఁడనఁబఅగును. "సేయం దేవతైక్షత" "ద్యావాభూమీ జనయన్ దేవ ఏకః" ఇత్యాది వాక్యముల ననుసరించి ఆ మహాదేవుఁడే సకలభూత కారణమగు పరబ్రహ్మంబని విదితమగును. ఇందువలన అట్టి యుపాదానము (పరబ్రహ్మము) నందు జీవునితో కూడిన పంచభూతములు స్వరూపలయముఁ జెందుటయే యుక్తమగును కాదా?

ఉత్తరము : ఉపాదానమగు బ్రహ్మమునందును భూతాంతర జీవయుక్తమగు తేజస్సు - స్వరూపలయముఁ జందకుండ వృత్తిలయమును మాత్రము చెందును. "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" ఇత్యాదిని గల సంపత్తి వచనమునకు ఇఁట స్వరూపలయము అని అర్థముఁ జెప్పుటలో ప్రమాణమేమియు గానరాడు. కావున మనస్సు మొదలగువానివలె తేజస్సు బ్రహ్మమునందు వృత్తిలయముఁ జెందునని చెప్పుటయే సమంజసంబని తెలియవలెను

సూ. "అవిభాగో వచనాత్" 4-2-15

సంపత్తివచనము - సుషుప్తియందు వలె మరణకాలంబునను భూతములు జీవయుక్తములై బ్రహ్మమునందు విశదీయరాని వస్తుస్థితిగా కలియునని - విశద పరచుచున్నయది.

తదోకోఽగ్రాధికరణము

సూ "తదోకోఽగ్రజ్వలనం, తత్ప్రకాశితద్వారో విద్యాసామర్థ్యా త్ఛేషగత్యనుస్మృతి యోగాచ్చ హార్దానుగృహీతః శతాధికయా" 4-2-16

"పరమేశ్వరుని స్థానమైన హృదయముఁదగు అగ్రభాగమునందు ప్రకాశం బగును. అట్టి ప్రకాశముతో బ్రహ్మనాడీద్వారము వెలుగొందింపఁబడును. బ్రహ్మ నాడీద్వారము నాభిచక్రమునందు నెలకొనియుండును. (హృదయమునందు గాని హృదయముకన్న పైభాగమునందుగాని యుండునది కాదు) నాభిమొదలుకొని శిరస్సువరకు బ్రహ్మనాడి వ్యాపించియుండును. ఇందువలన శివోపాసకుఁడు ప్రకాశించు హృదయాగ్రముతో చూపఁబడు బ్రహ్మనాడీద్వారమును ప్రవేశించి తత్పూర్వమే ఉపాసనాంగముగా అర్చిరాదిగమనమును భావించియుండుటఁజేసి పరమేశ్వరునిచే అనుగ్రహింపఁబడినవాడై నూటఒకటవ నాడిద్వారా బయలుదేరు" నని సూత్రార్థము.

ఇఁక భాష్యము- విద్వాంసునకు అవిద్వాంసునకు అర్చిరాదిగతి ప్రారంభ మగువరకు ఉత్క్రాంతి సమానమైనదని పూర్వము నిరూపింపఁబడినది. ఐతే ఇఁట శరీరమునుండి బయలుదేరునపుడు ఇరువురిలో విశేషమెద్దియైన కలదా లేదా అని విచారింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : "తేజః పరస్యాం దేవతాయాం" అను వాక్యము ననుసరించి ఉపాసకుఁడు అనుపాసకుఁడును పరమాకాశరూపము పరమకారణము పరదైవంబు నగు పరబ్రహ్మమునందు విభాగరహితముగా క్షణకాలము విశ్రమించియుండు ననియు చెపఁబడినది కావునను వారిరువురికిని హృదయప్రకాశము మొదలగు నవి సమానములగుటచేతను ఉత్క్రాంతి ఏకరూపమైనదనియే చెప్పవలెను. ఇందుకు ప్రమాణము "తస్య హైతస్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతే, తేన

ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా నిష్క్రామతి చక్షుషో వా మూర్ధ్నోవా అన్యేభ్యో వా శరీర దేశేభ్యః'' శ్రు. "మరణించువాని హృదయాగ్రము ప్రకాశించును అట్టి ప్రకాశమును పురస్కరించుకొని జీవాత్మ నేత్రములనుండిగాని శిరస్సునుండిగాని ఇతర శరీర ప్రదేశములనుండిగాని బయలుదేరును'' ఇందువలన ఉపాసక అనుపాసకు లిరువురి కిని ఉత్క్రాంతి-సమానమగుటజేసి విశేషమెద్దియు లేదని విశదమగుచున్నది కదా?

ఉత్తరము. హృదయాంతర్వర్తియగు పరమేశ్వరుని ఆరాధించుటయను విద్యఁదగు సామర్థ్యముతో ఉపాసనాంగముగా అర్చిరాదిగతిని భావించుటవలన ప్రసన్నుఁడును సర్వానుగ్రాహకుఁడు నగు శివుని (స్వస్వరూపావరణమలమును పోగొట్టుటయందు సమర్థంబగు) అనుగ్రహదృష్టితో చూడబడినవాడై శివాను గ్రహమువలన బ్రహ్మనాడీప్రకాశము గలవాడై శతాధికంబగు మూర్ధన్యనాడి ద్వారా శివోపాసకుఁడు బయలుదేరును. అనుపాసకుడు ఉపాసకునివలె గాక ఇతరనాడులద్వారా బయలుదేరును. ఇందుకు శ్రుతిప్రమాణము-

''శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్య
స్తాసాం మూర్ధాన మభినిఃసృతైకా,
తయోర్ధ్వ మాయ న్నమృతత్వ మేతి
విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవంతి"

''నూటయొక్కనాడులు హృదయము నానుకొనియుండును. అవ్వానిలో ఒక్కటిమాత్రము శిరస్సువరకు వ్యాపించునది. అట్టి నాడిద్వారా పైకి వెళ్లువాడు ముక్తుండగును. ఇతరనాడులు శరీరమంతట నుండునవై అనుపాసకుల ఉత్క్ర మణమునకు ఉపయోగించునవి" ఇదియే విద్వాంసుని ఉత్క్రాంతిలోగల విశేషమని తెలియవలెను.

మఱియు "రుద్రో జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః" "హృత్పుండరీకం విర జం విశుద్ధమ్" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములయందు ''ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశే౽ర్జున తిష్ఠతి" ఇత్యాది స్మృతివాక్యములయందును పరమేశ్వరుఁడు సర్వ జనహృదయగతుండని విదితమగుచున్నది. జీవుఁడు ప్రతిదినము సుషుప్తిఁ (గాఢనిద్రఁ) జెందునపుడు తన ఇంద్రియ వ్యాపారములను విరమించి శివునితో

తాదాత్మ్యముఁబొందియు శివానందరసాస్వాదలేశముగ్గుండగును. "విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః" అను వాక్యమునందు పరమేశ్వరుఁడు జగన్నిమిత్తమగుటచే విశ్వాధికుఁడనియు ''సర్వో వై రుద్రః అను వాక్యమునందు జగదుపాదానమగుటవలన విశ్వాత్మకుండనియు బోధపడుచున్నది. "ఏకో హి రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుః'' అనువాక్యము శివునకు విశ్వాధిపత్యమును సూచించును. "శివ ఏకో ధ్యేయః" "యదా చర్మవదాకాశం" ఇత్యాదివాక్యములు శివుఁడుదక్క తదితరులు ముముక్షువులచే ధ్యానింపఁదగినవారు కారని తెలుపుచున్నయవి.

"అత్ర హి జంతోః ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్ర స్తారకం బ్రహ్మ వ్యాచష్టే; యేనాసా వమృతీభూత్వా" అనుచో ఉత్క్రాంతి సమయమున శివారాధకులకు శివుఁడు స్వరూపమును ప్రకాశింపఁజేయు ప్రణవపంచాక్షరీ మహామంత్రము నుపదేశించుననియు "ఆ వో రాజానం" ఇత్యాదిని శివుఁడు సర్వారాధ్యుడై యజ్ఞాధిపతి యగుననియు "ఉన్నో వీరా అర్పయ! భేషజేభి ర్భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమి" అనుచో సంసారరోగమును నివారించుటకు శివుఁడొక్కడే మహావైద్యుఁడనియు "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యా- న్మాయినంతు మహేశ్వరం" అనుచో సకలప్రపంచముఁదగు విచిత్రములైన మొగ్గలగుంపు నాశ్రయించునదియు మాయాస్వరూపిణియు నగు పరాశక్తి మహేశ్వరుని స్వరూపములో ఏకదేశముగ నుండునదనియు విదితమగుచున్నది.

ఇట్టి శివుఁడు హృదయగతుడై హార్దబ్రహ్మమనఁబడును, మఱియు పరమమంగళ స్వరూఁపుడును ఉమాపతియు పరమాత్మయు నగు శివుఁడు తన యానతిరూపములైన వేదములచే ప్రేరేపింపఁబడుననియు శివారాధన రూపములు నగు అగ్నిహోత్రాదికర్మలయందు నిరతుఁడును నిషిద్ధకర్మల పూర్తిగా విడనాడినవాడును సకలకర్మఫలమును శివార్పితముఁజేయువాడును తన చిత్తమును శివాధీనము నొనర్చినవాడును శివజ్ఞానమనెడు అమృతముచే నిండినవాడును కామ్యఫలముల నన్నిటిని బొత్తుగా నిరసించినవాడును వివేకము మొదలగు సాధనచతుష్టయము గలవాడును శివభక్తియందు మాత్రము ఆసక్తికలవాడును శివానుగ్రహమును త్రికరణశుద్ధిగా కోరువాడును శివాగమోక్తవిధిని శివుని దృఢముగ నుపాసించువాడు నగు భక్తు నవలోకించి భక్తుఁడు భౌతికకాయమును విడనాడు తఱి భక్తుని శివారాధనమువలన అనుగ్రహము కలవాడై సంసారమలకళంకమును

పోనాడు అనుగ్రహదృష్టిని భక్తునియందు నెలకొలుపును. అట్టి శివానుగ్రహ విశేషముతో భక్తుఁడు సాంసారిక మలమును పోగొట్టుకొని పరమాత్మచే ప్రకాశింపబడిన శుద్ధాత్మవలన ప్రకాశించు మూర్ధన్యనాడిద్వారా బయలుదేరి అర్చిరాదిమార్గము ననుసరించి అప్రాకృతంబును నిరతిశయానందస్వభావము గలదియు నగు శివుని పరమపదముఁజెంది శివస్వరూపుడై నిత్యనిరతిశయానందము ననుభవించువాడగును.

కావున ఉపాసకుఁడు బయలుదేరు గమనము వేరనియు అనుపాసకుని గమనము వేరనియు చెప్పుటయే సమంజసంబైనది.

పరమేశ్వరునిచెంత నంతరంగసేవను గావించు గణనాథులు వీరులనఁబడుదురు. ఇట్టి వీరులే పరమేశ్వరుని దివ్యస్థానములందంతటను నివసించుచుందురు. ఇవ్వారితో కూడియుండునట్లు సర్వప్రపంచోపరి స్థితమగు శివపదమునందు మమ్ము ఉండఁజేయుమని "ఉన్నీవీరా" అను మంత్రమున కర్థము.

ప్రకృతము చెప్పఁబడినదంతయు విద్వాంసుని యుత్క్రాంతిఁజెందినదియు వర్ణాశ్రమధర్మముచే శివుని ఆరాధించు వారి యుత్క్రాంతి యైతేనో పరమేశ్వరుని యనుగ్రహము పొందఁదగిన పుణ్యలోకముల కనుకూలించు నాడుల ద్వారా సంభవించుననియు తెలియవలెను.

రశ్మ్యనుసార్యధికరణము

సూ. "రశ్మ్యనుసారీ" 4-2-17

హృదయగతుడైన పరమేశ్వరునిచే అనుగ్రహింపఁబడిన సాధకుఁడు (శివోపాసకుఁడు) మూర్ధన్యనాడిద్వారా బయలుదేరునని పూర్వాధికరణమునందు నిరూపింపఁబడినది.

అట్లు బయలుదేరిన మహాపురుషుని ఊర్ధ్వగమనము- రాత్రి పగలున్ను సంభవించునా? లేదా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "యత్రైతదస్మాచ్ఛరీరా దుత్క్రామ త్యథైతై రేవ రశ్మిభి రూర్ధ్వ మాక్రమతి" అనువాక్యము- శరీరమునుండి బయలుదేరినవాడు సూర్యకిరణ

ముల ద్వారా పైకి వెళ్లునని తెలుపుచున్నందున మరణించినవానికి సూర్యకిరణ సంబంధము పగలే సరిపడుననియు రాత్రివేళ సరిపడదనియు భావింపవలెను కాదా?

ఉత్తరము : ఉత్క్రాంతిఁజెందిన శివోపాసకుఁడు సూర్యకిరణసంబంధము తోడనే పై ప్రదేశమునకు వెళ్లుననుట నిజమే; కాని అట్టి సంబంధము పగటి యందు రాత్రియందును సంభవించును. ఎట్లనఁగా? వేసవికాలమున రాత్రులయం దును వేడియుండుటను మనము చూచుచున్నాము. కావున అహోరాత్రముల రెంటి యందును సూర్యకిరణముల ద్వారానే విద్వాంసుఁడు పైకి వెళ్ళునని సిద్ధాంతము.

మరియొక అశంకకు పరిహారము దిగువ సూత్రము.

సూ. "నిశి నేతి చేన్న, సంబంధస్య యావద్దేహభావిత్వా
ద్దర్శయతి చ" 4-2-18

ప్రశ్న : రాత్రియందు మరణించినవాడును సూర్యకిరణసంబంధముతో ఊర్ధ్వగామియై బ్రహ్మప్రాప్తుఁడగునని చెప్పిన యంశము సరియైనది కాదు. ఎందుకనఁగా?

శ్లో॥ దివా చ శుక్లపక్ష శ్చ – ఉత్తరాయణ మేవ చ,
ముమూర్షతాం ప్రశస్తాని - విపరీతం తు గర్హితమ్.

"పగలు, శుక్లపక్షము, ఉత్తరాయణము అనునవి మరణించువారికి శ్రేయ స్కరములు. రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము అనునవి నికృష్టములు" అనుచో రాత్రిమరణము నిందింపఁబడినది గదా!

ఉత్తరము : శివారాధనమును ప్రారంభించిన దేహమున్నంతవరకే సంసార బంధముండునది. ఆ తరువాత సంసారబంధము విడిపోవును. ఐతే అనారబ్ధకార్య ములు బంధహేతువులు నగు కర్మలన్నియు శివోపాసనముచే నశింపఁబడు టయు అనువర్తమానంబగు ప్రారబ్ధము గూడ అంతిమశరీరావసానమువరకే నుండు టయు ప్రారబ్ధంబును చరమదేహాంతమున నశించుటయు సంభవించుటఁజేసి బ్రహ్మప్రాప్తి విఘ్నరూపములైన రాత్రిమొదలగు హేతువులు మరల కలుగఁ జాలవు.

ఇవ్విషయమును దిగువశ్రుతిగూడ నిరూపించినది.

"తస్య తావదేవ చిరం, యావన్న విమోక్ష్యేఽథ సంపత్స్యే''

"శివోపాసకుడు చరమదేహము నుండి విడిబడుటయే తడవుగా శివసాయుజ్యము నొందును"

రాత్రిమరణమును గురించిన నిందావాక్యము- అనుపాసకుల విషయము గలదని తెలియవలెను. మఱియు ఇష్టాపూర్తాదిపుణ్యకర్మల నాచరించిన శిష్టశ్రేష్ఠులు రాత్రివేళలయందు మరణించునెడ- ప్రబలజన్మాంతర ప్రతిబంధము ఉన్నపుడే నవ్వారికి రాత్రిమరణము ఊర్ధ్వగమనము నీయజాలదనియు ప్రబల ప్రతిబంధము లేనిచో అనుపాసకులైన శిష్టులు రాత్రి మరణించినను సూర్యకిరణములద్వారా పై పుణ్యలోకములకు వెళ్ళుదురనియు పిమ్మట భూలోకమున జన్మింతురనియు వివేకము.

అందువలన రాత్రిమరణముఁజెందినను విద్వాంసునకు బ్రహ్మప్రాప్తియే సమకూరు ననుటలో ఎట్టి విరోధంబును లేదని భావము.

దక్షిణాయనాధికరణము

సూ. ''అతశ్చాయనేఽపి దక్షిణే" 4-2-19

విద్వాంసుని మరణానంతరము సంసారబంధమునకు వలయు నిమిత్తములు లేవు కావుననే విద్వాంసుఁడు (శివోపాసకుఁడు) దక్షిణాయనమునందు మరణించినను బ్రహ్మమును పొందఁజాలును.

సూ. ''యోగినః ప్రతి స్మర్యతే స్మార్తే చైతే" 4-2-20

ప్రశ్న: మరణించు ఉపాసకులను గురించియే- పునరావృత్తిజనకము గాను అపునరావృత్తికరముగాను కాలవిశేషము ఎగువ స్మృతియందు పేర్కొనఁబడినది.

శ్లో॥ యత్ర కాలే త్వనావృత్తి - మావృత్తిం చైవ యోగినః,
ప్రయాతా యాంతి తం కాలం - వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥

"యోగులు ఏ సమయమునందు మరణించినచో జన్మరాహిత్యమునొందు

దురో ఏవేళ చనిపోయినయెడల పునర్జన్మము నొందుదురో అట్టి సమయభేదమును చెప్పగలను. భరతర్షభా! వినుము.

శ్లో॥ అగ్ని ర్జ్యోతి రహః శుక్లః - షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్,
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి - బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥

అగ్నియజదు జ్యోతిస్సనందు నభిమానము గల దేవతలచేతను పగలు శుక్లపక్షము ఆరునెలలు పరిమితిగా గల ఉత్తరాయణము అనువానియందభిమానము గల దేవతలచేతను చూపబడు మార్గమునందు పయనించు శివోపాసకులు పరమేశ్వరుని పొందుదురు. అనఁగా- పునరావృత్తిరహిత శాశ్వత శివసాయుజ్యము గలవారగుదురని భావము.

శ్లో॥ ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః - షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్,
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి - ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥

ధూమము, రాత్రి, కృష్ణపక్షము, షణ్మాసావధిగల దక్షిణాయనము అనువానియందభిమానము గల దేవతలచే ప్రదర్శింపఁబడు మార్గమునందు వెళ్ళువారు స్వర్గలోకముఁజెంది యచట సుకృతఫలముల ననుభవించి భూలోకమునకు వచ్చువారు; అనఁగా- కర్మశేషము ననుసరించి బ్రాహ్మణాది జన్మముల నొందుదురని భావము.

శ్లో॥ శుక్లకృష్ణే గతీహ్యేతే - జగతః శాశ్వతే మతే,
ఏకయా యాత్యనావృత్తి - మన్యయాఽవర్తతే పునః ॥

"శుక్ల కృష్ణగతులు రెండు జగమునకు శాశ్వతములుగ నభిమతములైనవి. ఇవ్వానిలో శుక్లగతిని వెళ్ళువాడు పునరావృత్తిరాహిత్యమును పొందును. కృష్ణగతిని పోవువాడు మరల నీ లోకమునకు వచ్చును"

ఇందువలన తేటపడినదేమనఁగా? రాత్రిని దక్షిణాయనమును నిందించుట అనుపాసకులను గురించియని చెప్పుట సరిపడదను శంకకు సమాధానము పై సూత్రమగుచున్నయది.

అర్చిరాది గతి- విద్వాంసులకనియు, ధూమాదిగతి- అవిద్వాంసులకనియు

యోగులను గురించి యోగాంగములుగ దేవయానపితృయానగతులు ప్రతిదినము స్మరింపఁదగినవని "యత్రకాలే త్వనావృత్తిం" ఇత్యాది సందర్భమున చెప్పఁబడినది. కాని ఉపాసకుని గురించిన మరణకాల విశేషము చెప్పఁబడలేదు.

శ్లో॥ నైతే సృతీ పార్థ జానన్ - యోగీ ముహ్యతి కశ్చన,
తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు - యోగయుక్తో భవార్జున ॥

"పార్థా! యోగియగువాడు ఈ రెండుమార్గములను గుర్తించినచో మోహముఁ జెందడు కావున అర్జునా! అన్ని సమయములయందు యోగము నభ్యసించుచుండుము! ఇట్లు ఉపసంహారము చేయఁబడినది. మఱియు "అగ్ని ర్జ్యోతిః" "ధూమో రాత్రిః" అను రెండు శ్లోకములయందు దేవయానపితృయాన మార్గములు జ్ఞాపకము చేయఁబడినవని తెలియవలెను.

"యత్ర కాలే తు" అనుచో కాలశబ్దము- అతివాహికగణమగు కాలాభిమాని దేవతలఁ జెప్పును.

ఇందువలన విద్వాంసులు (శివోపాసకులు) బ్రహ్మమును (శివుని) పొందుటకై నిశా దక్షిణాయన కృష్ణపక్ష నిషేధము- ఏ విధంబుగ నుండఁజాలదనియు ఎప్పుడు శరీరము విడిబడునో అప్పుడే శైవులకు శివసాయుజ్యము చేకూరుననియు గ్రహింపవలెను.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్యవిరచితంబైన
బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యమునందు
నాలుగవ యధ్యాయముఁదగు రెండవ పాదము
శ్రీకంఠమణిప్రభామయూఖంబను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో ముగిసినది.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

చతుర్థాధ్యాయము

తృతీయపాదము

ఆంధ్రీకరణము

అర్చిరాద్యధికరణము

సూ. "అర్చిరాదినా తత్ప్రథితేః" 4-3-1

ఉపాసకుఁడు హృదయగతుడైన పరమేశ్వరుని అనుగ్రహమువలన బయలు వెడలు త్రోవఁగనుగొని మూర్ధన్యనాడిద్వారా వెళ్ళునని పూర్వభాష్యమునందు బాగుగా చెప్పఁబడినది.

ఐతే ఇఁట ఇట్టివానికి అర్చిరాదిమార్గము తోడనే బ్రహ్మప్రాప్తియా? లేక ఇతరవిధముననా? అని విచారింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : "యత్రాసౌ కేశాంతో వర్తతే, వ్యపోహ్య శీర్షకపాలే, భూరిత్యగ్నౌ ప్రతితిష్ఠతి, భువ ఇతి వాయౌ, సువ రిత్యాదిత్యే, మహ ఇతి బ్రహ్మణి, ఆప్నోతి స్వారాజ్యమ్" "ఉపాసకుఁడు శిరస్సునందలి కపాలద్వయము మధ్య కేశాంతము అనఁగా తలకాయ పైభాగమునుండి బయలుదేరి "భూః" అధిదేవతయగు అగ్నిని "భువః" అధిదేవతయగు వాయువును "సువః" అధిదేవతయగు సూర్యుని, "మహః" అధిదేవతయగు బ్రహ్మమును ఆశ్రయించి స్వారాజ్యమును అనఁగా శివ సాయుజ్యమును పొందువాడగును" అనుచో అర్చిరాది మార్గము

లేకయే బ్రహ్మప్రాప్తి కలదని తెలియుచున్నది. కావున బ్రహ్మమును పొందుటకు అర్చిరాది మార్గముఁదగు ప్రతి బంధము లేదనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : బ్రహ్మము నుపాసించువాడు అర్చిరాదిమార్గముద్వారానే బ్రహ్మమును పొందునని "తేఽర్చిష మభిసంభవంతి" ఇత్యాదివాక్యములు చెప్పు చున్నవి కావున "అర్చిరాదిమార్గము బ్రహ్మప్రాపకము" అను నంశము పంచాగ్ని విద్యాదులయందు ప్రసిద్ధమైయున్నదని తెలియవలెను.

"భూరిత్యగ్నౌ" ఇత్యాదివాక్యములయందు చెప్పఁబడినది - బ్రహ్మప్రాప్తి మార్గము కాజాలదు. కాని నిష్క్రమించు జీవాత్మ ఆ యా స్థానములయందు ఆ యా దేవతల విభూతిని పొందునని గ్రహింపవలెను. అందువలన అర్చిరాది మార్గముగానే బ్రహ్మప్రాప్తియని సారాంశమును నిర్ణయింపనైనది.

వాయ్వధికరణము

సూ. "వాయుమబ్దా దవిశేష విశేషాభ్యాం" 4-3-2

మఱియొక శ్రుతియందు చెప్పఁబడిన మార్గక్రమమును పూర్వోక్తమగు అర్చిరాది మార్గమునందు చేర్పవలెనా ? లేదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "తేఽర్చిష మభిసంభవ త్యర్చిషోఽహ, రహ్న ఆపూర్యమాణ పక్ష మాపూర్యమాణపక్షా ద్యాన్ షడుదఙేతి మాసాం స్తాన్, మాసేభ్యః సంవత్సరం, సంవత్సరా దాదిత్య మాదిత్యా చ్చంద్రమసం, చంద్రమసో విద్యుతం, తత్పురుషోఽమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" "బ్రహ్మోపాసకులు మూర్ధన్య నాడిద్వారా బయలుదేరి వెలుగునందభిమానము గల దేవతలను తరువాత పగలు నందభిమానముగల దేవతలను అటనుండి శుక్లపక్షాభిమాని దేవతలను శుక్లపక్షము నుండి ఆరునెలలుగల ఉత్తరాయణమునందభిమానముగల దేవతలను ఉత్తరాయ ణమునుండి సంవత్సరాభిమాని దేవతలను సంవత్సరము నుండి సూర్యుని సూర్యు నుండి చంద్రుని చంద్రునుండి విద్యుత్పురుషు నాశ్రయింతురు. అటుపిమ్మట ఆ దివ్యపురుషుఁడు ఈ మహాపురుషులను బ్రహ్మముఁదగు సన్నిధిఁజేర్చును"అని ఛాందోగ్యమునందు అర్చిరాదిక్రమము వినంబడుచున్నది.

బృహదారణ్యకమునందైతేనో "యదా వై పురుషోఽస్మాల్లోకాత్ ప్రైతి స వాయు మాగచ్ఛతి, తస్మై సతత్ర విజిహీతే, యథా రథచక్రస్య ఖం, తేన స ఊర్ధ్వ మాక్రమతే స ఆదిత్య మాగచ్ఛతి" "పురుషుఁడు అనఁగా జీవాత్మ - ఈ లోకమునుండి బయలుదేరినపుడు మొదట వాయువు నాశ్రయించును. అట్టి తఱి వాయువు జీవాత్మను రథచక్రమునందలి బెజ్జమునువలె తలక్రిందులు చేసినను తట్టుకొని ఉపాసనాబలమున వాయువు నతిక్రమించి పైకి వెళ్ళి సూర్యునాశ్రయించును" అనుచో సంవత్సర ఆదిత్యులమధ్య వాయువు వినంబడుచున్నది.

అట్టి వాయువు సంవత్సరాదిత్యులమధ్య పూర్వోక్తశ్రుతియందు లేనందున చేర్పఁదగినది కాదు గదా ?

ఉత్తరము : గుణోపసంహారన్యాయము ననుసరించి సంవత్సరము తరువాత ఆదిత్యునకంటె ముందు వాయువు-అర్చిరాది మార్గమునందు చేర్పఁదగినది. బృహదారణ్యకమునందే మరియొకచో "మాసేభ్యో దేవలోకం, దేవలోకా దాదిత్యం" అని చెప్పఁబడిన అర్చిరాదిక్రమమునందు ఛాందోగ్యశ్రుతినుండి ఉపసంహరింపఁదగినదియు మాసాధిక కాలరూపమగుటచే మాసముల తరువాత చేర్పఁదగినదియు నగు సంవత్సరము తరువాత వినఁబడు దేవలోకశబ్దము - దేవతలకు ఆధారమైన లోకము అను వ్యుత్పత్తి ననుసరించి వాయువును సామాన్యముగా చెప్పుచుండుటఁ జేసియు వాయుశబ్దము విశేషముగా వాయువాచకమగుటవలనను అవిశేష విశేషంబులగు దేవలోక వాయుశబ్దములను పురస్కరించుకొని అబ్దము అనఁగా సంవత్సరము తరువాత ఆదిత్యునికన్న ముందు వాయువే చేర్పఁదగినదని గ్రహింపవలెను.

"వాయు ర్దేవానా మాసనభూతః, "వాయువు దేవతలకు ఆధారమగు ప్రదేశమువంటిది" "యోఽయం పవత ఏష దేవానాం గ్రహః" "వీచుచున్న వాయువు దేవతలకు ఆలంబనము" అను శ్రుతివాక్యములు ఇందుకు ప్రోద్బలకములు.

తటి దధికరణము

సూ. "తటితోఽధివరుణః సంబంధాత్" 4-3-3

"స ఏతం పంథాన మాపద్యాగ్నిలోక మాగచ్ఛతి, స వాయులోకం

స వరుణలోకం స ఇంద్రలోకం స ప్రజాపతిలోకం స బ్రహ్మలోకమ్" "ముక్తపురుషుఁడు అర్చిరాదిమార్గమునందు అడుగిడుటతోడనే అగ్నిలోకమును తరువాత వాయు వరుణ ఇంద్ర ప్రజాపతి లోకములను వరుసగా ఆశ్రయించి బ్రహ్మలోకమును అనఁగా పరమపదమును పొందును" ఇఁట అగ్నిలోకశబ్దముతో చెప్పఁబడిన అర్చిస్సు మొదటిది అను నంశము విరుద్ధము కాజాలదు. శ్రుత్యంతరమునందు గల శ్రౌతక్రమముతో ఇచటి పాఠక్రమము బాధింపఁబడుటఁజేసి సంవత్సరము తరువాత క్రమముగా వాయువును సూర్యుని చేర్పవలెను. అటులే వినఁబడు వరుణుఁడు మున్నగువారు అర్చిరాది మార్గమునందు చేర్పవలసినవారు అగునా కాదా అని సంశయము.

ప్రశ్న : చేర్చుటకు చేర్పకుండుటకును ఎట్టి నియామకము లేనందున వరుణాదులు అర్చిరాది మార్గమునందు చేర్పఁదగినవారు కారనియే చెప్పవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : విద్యుల్లోకముపై వరుణలోకముఁదగు సంబంధము ననుసరించి వరుణాదుల ఏర్పాటు చేయవచ్చును. మెరుపును పురస్కరించుకొని సంభవించు వర్షమువలననైన జలమునకు వరుణుఁడు అధిపతిగా ప్రసిద్ధుఁడు కావున విద్యుత్తునకు వరుణునకును సంబంధము సరిపడును. వరుణుని తరువాత మిగత ఇంద్రలోకము, ప్రజాపతిలోకంబును చేర్పఁదగినవని చెప్పుటలో ఎట్టి విరోధంబును లేదని సారాంశము.

ఆతివాహికాధికరణము

సూ. "ఆతివాహికా స్తల్లింగాత్" 4-3-4

అర్చిరాదికములు - మార్గముఁదగు చిహ్నములగు స్థానభేదములా ? లేక ఉపాసకులను బ్రహ్మలోకమునకు గొంపోవు దేవతావిశేషములా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : మార్గమునందలి లాంఛనములుండుటఁజేసి అర్చిరాదులు స్థానభేదములని చెప్పవచ్చును. "గ్రామమునుండి వెళ్ళి నది నతిక్రమించి పల్లెటూరుఁ

క్షేరవలెను''అని లోకమున వ్యవహరింతురు. అటులే అర్చిరాదులు నని గ్రహింప వలెను కాదా ?

ఉత్తరము : అర్చిరాదులు - విద్వాంసుల (ఉపాసకుల)ను బ్రహ్మలోకమునకు తీసికొనిపోవువారు మార్గమునందభిమానము గలవారు నగు దేవతావిశేషంబులే యగును. "తత్పురుషోఽమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అనుచో విద్యుత్పురుషునకు గమయితృత్వ లింగముండుటచేసి ఎట్టి విశేషము లేకుండ నిర్దేశింపఁబడినను అర్చిరాదులకు గమయితృత్వమే (ఉపాసకులతో సంబంధము) అను నిర్ణయము పొసగునది.

విద్యుత్పురుషుఁడు గమయిత యగునెడ వరుణాదులతో నవసరమేమి యను ఆశంకకు సమాధానము దిగువ సూత్రము.

సూ. "వైద్యుతే నైవ తత స్తచ్ఛ్రుతేః" 4-3-5

విద్యుత్పురుషుని తరువాత విద్యుత్పురుషుఁడే బ్రహ్మలోకమునకు ముముక్షువులను గొంపోవునని దిగువ శ్రుతివాక్యముద్ఘోషించుచున్నయది.

"తత్పురుషోఽమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి"

అట్టితఱి వరుణుఁడు మొదలగువారు విద్యుత్పురుషుని సహచరులుగా గమయితలు అగుదురని చెప్పుటలో విరోధమెద్దియు గానరాదు.

కార్యాధికరణము

పూర్వపక్ష సూత్రములు.

సూ. "కార్యం బాదరి రస్య గత్యుపపత్తేః" 4-3-6

దివ్యపురుషుఁడు ఉపాసకులను సాక్షాత్తుగానే బ్రహ్మమును పొందఁజేయునా? లేక ఇతరదేవత నాశ్రయింపఁజేయునా ? అని సందేహము.

ప్రశ్న : కార్యప్రథముఁడగు హిరణ్యగర్భుని చెంతకే దివ్యపురుషుఁడు ఉపాసకులను గొంపోవునని చెప్పుట సమంజసము. ఎందుకనఁగా ? పరిచ్ఛిన్నప్రమాణుఁ

దగు చతుర్ముఖుఁడు గంతవ్యుడగుట పొసగును. సర్వవ్యాపియగు శివుఁడు (బ్రహ్మము) గంతవ్యుడు కాజాలడు గదా!

మరియొక ఉపపత్తిఁ జెప్పుచున్నవారు

సూ. "విశేషితత్వాచ్చ" 4-3-7

"ప్రజాపతేః సభాం వేశ్మ ప్రపద్యే" "చతుర్ముఖబ్రహ్మయొక్క సభలో ప్రవేశించి ఆతని సన్నిధిఁజేరుదునుగాక" అని ముక్తపురుషుఁడు భావింపఁదగినట్లు విశేషించి శ్రుతి చెప్పుటవలన ముక్తప్రాప్యము - హిరణ్యగర్భస్థానమే యని బోధ పడును.

సూ. "సామీప్యాత్తు తద్వ్యపదేశః" 4-3-8

"బ్రహ్మ గమయతి" "బ్రహ్మమును పొందించును" అను వ్యపదేశమైతేనో పరబ్రహ్మము చేరువ నుండువాడగుటఁజేసి చతుర్ముఖుడే ప్రాప్యుండగునని తెలుపుటకే యని తెలియవలెను.

"హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానమ్" "పరమేశ్వరుఁడు ప్రప్రథమముగా జన్మించిన హిరణ్యగర్భుని సృష్టికార్యోన్ముఖునిగ నానర్చు అనుగ్రహ దృష్టితో నవలోకించెను"అను శ్రుతివాక్యము - హిరణ్యగర్భుఁడు - పరమేశ్వరుని ప్రథమకార్యమగుటచే సమీపమునందుండువాడని విశదీకరించుచున్నది.

సూ. "కార్యాత్యయే తదధ్యక్షేణ సహాతః పరమభిధానాత్" 4-3-9

మొదట హిరణ్యగర్భుని పదముఁ జెందినను అనావృత్తి శ్రుతికి ఎట్టి విరోధము లేదు. హిరణ్యగర్భుని లోకము నశించునపుడు లోకాధ్యక్షుఁడైన చతుర్ముఖునితో గూడ కార్యబ్రహ్మలోకము నతిక్రమించి పరమపదము (శివలోకము) నకు ముక్తపురుషులు వెళ్ళుదురు ఇందుకు "తే బ్రహ్మలోకే తు పరాంతకాలే- పరామృతాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే" అను శ్రుతి వాక్యము ప్రోద్బలకమని భావింపవచ్చును.

సూ. "స్మృతేశ్చ" 4-3-10

శ్లో॥ బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే - సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే।
పరస్యాంతే కృతాత్మానః - ప్రవిశంతి పరం పదమ్ ॥

"అవాంతర ప్రళయమువేళ బ్రహ్మలోకము అంతరించును. అట్టి తఱి బ్రహ్మదేవునితో గూడ ముక్తపురుషులు పరమపదముఁ బ్రవేశింతురు" అను స్మృతిఁబట్టియు పై యంశము ధృవపడుచున్నది కావున ప్రళయమువరకు చతుర్ముఖలోకప్రాప్తి యనియు ఆ తరువాత బ్రహ్మప్రాప్తి యనియు బాదరిమహర్షి యభిప్రాయము.

సూ. "పరం జైమిని ర్ముఖ్యత్వాత్" 6-3-11

హిరణ్యగర్భుని మించినట్టి నారాయణుని సన్నిధానమునకు అర్చిరాది మార్గము ముక్తపురుషుని గొంపోవుననియు పరబ్రహ్మముఁదగు ఉపాదాన స్థితిలో రెండవదశయగు నారాయణుని యందు బ్రహ్మవ్యపదేశము ముఖ్యమగుటఁజేసి పై యంశము సరిపడుననియు జైమిని మహర్షిగారు అభిప్రాయపడిరి.

ఇందుకు దిగువసూత్రము గూడ ప్రోద్బలకమగును.

సూ. "దర్శనా చ్చ" 4-3-12

"సోఽధ్వనః పార మాప్నోతి, తద్విష్ణోః పరమం పదమ్" "అర్చిరాది మార్గముఁదగు అవధియైన విష్ణువుయొక్క పరమపదమును ముక్తపురుషుఁడు పొందును" అను శ్రుతిప్రమాణ ముండుటఁజేసి నారాయణునే అర్చిరాదిమార్గము పొందించునని గ్రహింపవలెను.

మరియొక ఉపపత్తి సూత్రము

సూ. "న చ కార్యే ప్రత్యభిసంధిః" 4-3-13

"ప్రజాపతేః సభాం వేశ్మ ప్రపద్యే" అను వాక్యములోని ప్రజాపతి శబ్దమునకు హిరణ్యగర్భుఁడను అర్థముఁజెప్పక ప్రజలను పాలించువాడను అర్థమును పురస్కరించుకొని ప్రజాపతి యనఁగా నారాయణుడని చెప్పవలెను. మఱియు "తే బ్రహ్మలోకే తు" ఇత్యాదినిగల బ్రహ్మశబ్దమునకు నారాయణుడను అర్థముఁజెప్పి ముక్తపురుషులు నారాయణుని వైకుంఠమునందు నివసించి పశ్చిమ దేహావసానమున విశ్వాధికుడగు పరశివుని పొందుదురని చెప్పుటలో విరోధమేమియు లేదు.

"ఏతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని'' ఇత్యాదిని పరమాత్మ యగు శివుఁడు అమృత శబ్దాభిధేయుఁడనియు అనాది ముక్తుండనియు విశదీకరింపఁ బడినది కావున విష్ణుపదమునందు ప్రారబ్ధకార్యమగు దేహము అంతరించు తత్రి ఉపాసకులు-పరామృతంబు విశ్వాధికంబు నగు బ్రహ్మమును (శివుని)పొంది ముక్తు లగుదురని భావము.

ఇంతవరకు జైమినిగారి అభిప్రాయముగ పూర్వపక్షసూత్రములు ముగిసినవి. ఇఁక సిద్ధాంతసూత్రములు.

సూ. ''అప్రతీకాలంబనా న్నయతీతి బాదరాయణ
ఉభయథా చ దోషాత్తత్క్రతు శ్చ" 4-3-14

ఒకానొక చేతనుని గాని ఒకానొక అచేతనమును గాని బ్రహ్మదృష్టితో నిష్కామబుద్ధి నుపాసించువారు ప్రతీకోపాసకులనంబడుదురు. సకల చిదచిత్ప్రపంచ విశిష్ట స్వరూపము గల శివుని ఏకదేశమగు చేతనరూపముగాని అచేతన రూపముగాని ప్రతీక మనఁబడును. విశ్వాధికమైన బ్రహ్మమును సాక్షాదుపాసించువారు అప్రతీకోపాసకులగుదురు. సాక్షాత్ అనఁగా (పరంపరా సంబంధము లేకుండ) శివు నుపాసించువారిని దివ్యపురుషుఁడు సాక్షాత్తు శివునే పొందించును. విశ్వాధికంబు విరూపాక్షంబు కృష్ణపింగళంబు నగునదియే పరబ్రహ్మంబని తెలియునది.

"పరంజ్యోతి రుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే"

''శివోపాసకుఁడు పరబ్రహ్మమును సమీపించి నిజరూపము గలవాడగును"

''ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం - త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతమ్
ధ్యాత్వా ముని ర్గచ్ఛతి భూతయోనిం - సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్"

"మునిః అనఁగా నిరంతర శివారాధనాత్మక మననశీలుఁడు - పరమేశ్వరుని ఉమాసహాయుని గాను సర్వనియామకునిగాను త్రిలోచనునిగాను నీలకంఠునిగాను ప్రశాంతునిగాను సమస్త చేతనాచేతనుల ఉత్పత్తి స్థానముగాను సకలప్రాణి ప్రేర

కునిగాను సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మక ప్రకృతి నధిగమించిన వానిగాను ధ్యానించు నెడ శివసాయుజ్యము నొందును'' ఇత్యాదిని బ్రహ్మోపాసకుఁడు-సాక్షాత్తు బ్రహ్మము నే పొందునని విశదమగుచున్నది.

పూర్వోక్తములగు రెండు పక్షములయందు శ్రుతి విరోధమునఁజేసి దోషము సంభవించును.

కావున శివోపాసకుఁడు నేరుగా శివపదమునే పొందును కాని హిరణ్యగర్భాది లోకములయందు జాగు సేయఁజాలఁడు. మధ్యన శివేతర లోకములలో అతనికి ఎట్టి ప్రయోజనంబును గానరాదు.

ఈ సందర్భమున ఇవ్విధముగా పరిష్కరింపనగును.

సకలకార్య సమష్టి స్వరూపుడగు హిరణ్యగర్భుని యుపాదానంబగు నారాయణుఁడు - చతుర్ముఖుని మించినవాడు. అట్టి నారాయణుని యధిష్ఠాతయగు శివుఁడు విరూపాక్షంబు పరబ్రహ్మంబనఁబఱిగినవాడై జగన్నిమిత్తుడై సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వశక్తిసంపన్నుఁడు, నిత్యతృప్తుఁడు, స్వతంత్రుఁడు, స్వప్రకాశుండునై నారాయణుని మించినవాడు. ఇట్లు చెప్పుటకు దిగువ శ్రుతివాక్యము ప్రోద్బలక మగుచున్నది.

"పరా త్పరతరో బహ్మా-తత్పరా త్పరతో హరిః,
తత్పరా త్పరతోఽధీశః" శివసంకల్పోపనిషత్తు.

మరియొకచో "నారాయణ వరంబ్రహ్మ" "బ్రహ్మము - నారాయణునకన్న పరమైనది'' అని చెప్పి బ్రహ్మము ఎట్టిది అని ఆకాంక్ష కలుగగా ''ఋతం సత్యం" అను మంత్రముతో - బ్రహ్మము సర్వజ్ఞమగుటచే మనోవాగ్వికారము లేనిదియు; స్వశక్తి కిరణములను జగమునంతట నింపునదియు; బ్రహ్మముతో ఎప్పుడు నెడఁబాయనిది, పరప్రకృతిరూపిణి, పరమానంద చిదేకరస పరమాకాశ స్వరూపిణి, తన యవస్థాభేదము పరమచేతనుఁడు నగు నారాయణునిచే ప్రారంభింపఁబడిన హిరణ్యగర్భాది సకలకార్య ప్రపంచము గలదియు నగు పరాశక్తి ఉమాదేవితో గూడి విచిత్రస్వరూపము గలదియు; నిర్వికారంబును; త్రిలోచనంబు నగు పరబ్రహ్మంబు సర్వోత్తరంబని- నిరూపింపఁబడినది.

"విశ్వాధికో రుద్రః" అను ప్రమాణము- రుద్రుఁడు (పరబ్రహ్మము) విశ్వాధికుండని చాటుచున్నయది.

అందువలన వైదికులు - ఇట్టి పరిశీలనమును గమనించి శివుఁడే సర్వాధికుండని గ్రహింపవలెను. శివుని మించిన దైవము మరియొకటి కలదని చెప్పఁబూనుట అన్యాయంబే యగుచున్నది.

సూ. ''విశేషం చ దర్శయతి" 4-3-15

విశ్వాధికమగు బ్రహ్మమునకు - బ్రహ్మముఁదగు అవస్థాభేదము జగదుపాదానము నగు విష్ణువునకు- విష్ణుకార్యంబగు హిరణ్యగర్భునికిని - ''పరాత్పరతరో బ్రహ్మ" "హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానం" "పురుషో వై రుద్రః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములు - విశేషము కలదని చూపెట్టుచున్నవి. అందువలన దివ్యపురుషుఁడు- బ్రహ్మవిష్ణ్వాతీతుఁడు పరబ్రహ్మంబు పరమాకాశరూపుఁడు పరమానందమయుఁడు నగు శివుని స్థానమును పొందించునని చెప్పుటయే సమంజసంబగును.

"సోఽధ్వనః పార మాప్నోతి - తద్విష్ణోః పరమం పదమ్"

అను వాక్యమున పరమపదము విష్ణువుది అని అర్థముఁజేయగూడదు. ఇచటి విష్ణుశబ్దము పరబ్రహ్మవాచకంబని తెలియునది. ఎందుకనగా ? షడ్విధంబగు మార్గమునకు అంతంబును తదతీతంబు నగు పదము - విశ్వాధికుండైన శివునిదే కాదగును. ఇంతియేగాక - ప్రపంచాకారముగ నుండు విష్ణువుఁదగు శ్రేష్ఠమైన రూపము - పరమాకాశాత్మకంబనియు పరమానంద లక్షణంబనియు అదియే పరబ్రహ్మంబగు శివునిదనియు వివేకము.

అట్టి శివపదమునందు తన యంతఃకరణమును నెలకొలిపియుండు తఱి విష్ణువు - ప్రపంచాకారుఁడైనను స్పందింపఁజాలడు కావున ఎట్టి విరోధము లేదు.

ఇఁట కొందరి యభిప్రాయము.

''పరాంతకాలే పరామృతాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే" అను శ్రుతిని పురస్కరించుకొని విష్ణువు - పరబ్రహ్మమగు శివుని పరమవిభూతియని భావించి విష్ణువునుపాసించువారు బ్రహ్మవస్థాభేదంబగు విష్ణువుఁదగు లోకమును పొంది విష్ణువుఁదగు విభూతి గలవారై చరమదేహాంతమున పరామృతుండగు శివునిఁజెంది ముక్తు

లగుదురని చెప్పుట వలన పాంచరాత్ర పద్ధతిని గాక వైదికరీతిని విష్ణువు నుపాసించు వారు అర్చిరాదిమార్గముగా వైకుంఠము నాశ్రయించి ఆలస్యముగా శివపదముఁ బ్రవేశింతురని చెప్పుటలో ఎట్టి లోపము సంభవింపదని విశదమైనది.

ఇయ్యది
శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్య విరచితమైన
బ్రహ్మ మీమాంసా సూత్ర భాష్యము నందు
నాలుగవ అధ్యాయమునందగు మూడవ పాదము
శ్రీ కంఠమణి ప్రభా మయూఖ మను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాదముతో
ముగిసినది.

శివాధిక్య ప్రమాణములు

సూతసంహిత. యజ్ఞవైభవ ఖండము- సప్తవింశాధ్యాయము. పుట-411

శ్లో॥ విశ్వాధికస్య రుద్రస్య-కారణస్య శివస్య చ,
పరత్వం యే న జానంతి-రాక్షసాస్తే న సంశయః. 16
మహాపాపవతాం నృణాం-రుద్రాధిక్యం న భాసతే,
అనేకజన్మసిద్ధానాం-శ్రౌతస్మార్తానువర్తినాం,
రుద్రాధిక్యం స్వతో భాతి-ప్రమాణై రపి తర్కతః. 21
రుద్రః సంసారమగ్నానాం-సాక్షాత్సంసారమోచకః.
అతః సర్వం పరిత్యజ్య-శివా దన్యత్తు దైవతం,
శివ ఏకః సదా ధ్యేయః-లింగరూపీ ముముక్షుభిః. 23

సూతసంహిత- సూతగీత, ఉపరిభాగము, షష్ఠాధ్యాయము.

శ్లో॥ విహీనం వా సమం వాపి-హరిణా బ్రహ్మణా హరం,
యే పశ్యంతి సదా తే తు-పచ్యంతే నరకానలే. 21
హరిబ్రహ్మాది దేవేభ్యః-శ్రేష్ఠం పశ్యంతి యే హరం,
తే మహాఘోరసంసారా-న్ముచ్యంతే నాత్ర సంశయః. 22

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదారాధ్య కృత

శారీరక బ్రహ్మమీమాంసా సూత్రభాష్యము

చతుర్థాధ్యాయము

నాలుగవ పాదము

ఆంధ్రీకరణము

సంపద్యావిర్భావాధికరణము

సూ. "సంపద్యావిర్భావః స్వేన శబ్దాత్" 4-4-1

ఉపాసకులైన విద్వాంసులు - హిరణ్యగర్భుని యొక్కయు నారాయణుని యొక్కయు స్థానములకు పై నుండునదియు పరమసుఖరూపంబగుటచే స్వర్గమనఁదగినదియు నగు పరమశివుని పదమును పొందెదరని పూర్వ పాదమునందు బాగుగా నిరూపించితిమి.

"అస్మాచ్ఛరీరా త్సముత్థాయ పరంజ్యోతి రుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే" అనుచో పరంజ్యోతిఃస్వరూపుడు గొప్ప ప్రకాశము గలవాడు నగు పరమేశ్వరుని పొందినవానికి స్వరూపము ఆవిర్భవించునని చెప్పఁబడినది.

ఐతే ఇట్టి స్వరూపము ముక్తునకు తాత్కాలికమా? లేక పూర్వసిద్ధంబైనదా ? అని సంశయము.

ప్రశ్న : ముక్తునకు ముక్తిదశలో ఏర్పడు స్వరూపము పూర్వసిద్ధము కాజాలదు. ఎందుకనఁగా ? శ్రుతివాక్యమున "అభినిష్పద్యతే" అభినిష్పత్తి యనఁగా కలుగుట యను నర్థము కావున స్వర్గమువలె ఆగంతుకమైనదనియే చెప్పవలెను.

ఒకవేళ జీవుని నిజరూపము పూర్వసిద్ధంబే యని చెప్పునెడ సంసారమెందుకు సంబంధించును ?

ఉత్తరము : బ్రహ్మమును పొందిన జీవునకు - పూర్వము మలత్రయముచే కప్పఁబడినదియు బ్రహ్మగుణములతో సమానములైన సర్వజ్ఞత్వాది గుణములు కలదియు పూర్వము ఉన్నదియు నగు స్వరూపము మలావరణములు తొలగును గావున ఆవిర్భవించునని ''స్వేన రూపేణ'' అను శబ్దమును పురస్కరించుకొని చెప్పవలసియుండును. ఒకవేళ అట్లు కాదందురేని ఆగంతుకమగు రూపము స్వకీయము కానందున "స్వేన'' అను విశేషణము నిరర్థకంబగును.

వస్తుతః- జీవాత్మ నిరతిశయానంద ఘనుఁడై యుండువాడు. ఇట్టి నిరతిశయిమగు స్వరూపానందమున గల విశేషములు మల మాయా కర్మ దేహేంద్రియావరణములతో కప్పఁబడియుండును. ఐనను సామాన్యముగ అనువర్తించు ఆనందము— సంసారదశయందును ఎల్లకాలము ఆత్మయందు ప్రేమరూపముగ కనఁబడుచుండును.

శ్రవణమననాదికము నాచరించి నిదిధ్యాసనముఁ జేయువానికి యోగభూమికలయందు ఒక్కొక్క ఆవరణశక్తి క్షీణించుచుండును. ఆ యా ఆవరణములలో మరుగుపడిన ఆనందవిశేషములు క్రమముగ ప్రకాశించును.

లోకమున అజీర్ణవ్యాధి నిండు గలవానికి చికిత్సా విశేషములతో కొద్ది కొద్ది వ్యాధి తగ్గుచుండ భోజ్యములయందు రోచకత్వము కలుగునట్లు శివయోగమును ప్రారంభించినది మొదలుకొని ముక్తిదశ సంభవించువరకు సర్వజ్ఞత్వాది గుణములు ఉపాసకునకు క్రమముగ ఏర్పడుచుండును.

సర్వానుగ్రాహకుఁడగు శివుని కరుణా విశేషంబున నిజరూపమును మఱుగుపఱచిన ఆవరణములన్నియు తొలగగా శివసదృశగుణంబగు ఆత్మస్వరూపము ఆవిర్భవించును అనఁగా పూర్వమువలె ప్రకాశించును. కర్మఫలము వలె క్రొత్తగా ఉదయించునది కాదు. ఆవరణములు అనాదులగుటఁజేసి సంసారము పునః పునః ఏర్పడుచున్నయది.

ఇందువలన విశదమైన దేమనఁగా ? ముక్తుని స్వరూపము స్వాభావికమగుటయే గాక చిదానందఘనంబు సర్వజ్ఞత్వాది విశిష్టంబునై ఆవిర్భంచునని సిద్ధాంతము.

సూ. "ముక్తః ప్రతిజ్ఞానాత్" 4-4-2

జీవునకు సంసారదశయందును గోచరించు ఆత్మస్వరూపము పూర్వసిద్ధమైనను- కర్మబంధము లేనట్టి అపరిచ్ఛిన్న జ్ఞానానందములు కలిగినట్టియు స్వరూపము- ముక్తదశయందు ఆవిర్భవించునని యుద్దేశించి దేవేంద్రునకు ప్రజాపతి- పునః పునః ప్రబోధించుటచే - ముక్తపురుషుడే ఇcట నిర్వచింపcదగిన వాడని విదిత మగుచున్నది.

సూ. "ఆత్మా ప్రకరణాత్" 4-4-3

"భూయోఽను వ్యాఖ్యాస్యామి" అనుటచే అపహత పాప్మత్వాది గుణములు గల ముక్తాత్మయే ఇcట ప్రతిపాదింపcబడుచున్నదని - ప్రకరణము వలన గానగును. ముక్తాత్మయొక్క స్వరూపమెట్లుండునని శంకించి - పాపములు బొత్తుగా లేకుండుట మొదలగు దివ్యగుణములు గలవాడు ముక్తాత్మయని ప్రశంసించి "భూయః....మరల, అను వ్యాఖ్యాస్యామి = ముక్తాత్మను గురించి చెప్పగల"నని ప్రజాపతి పలుకుటచే ఈ ప్రకరణము ముకాత్మదేయని గుర్తింపవలెను.

అవిభాగాధికరణము

సూ. "అవిభాగేన దృష్టత్వాత్" 4-4-4

పూర్వాధికరణమునందు - ముక్తపురుషునియొక్క గుణములు స్వరూపంబు పరమేశ్వరుని గుణములతో స్వరూపముతోడను సమానములగునని నిరూపింపcబడినది. ఈ యధికరణమునందు - ముక్తపురుషునకు బ్రహ్మముతో సమానభావము సరిపడునా లేదా ? అని సంశయించి ప్రశ్నోత్తరములతో ముక్తునకు శివసాదృశ్యము- సంభవించునని ప్రతిపాదింపcబడుచున్నయది.

బ్రహ్మసామ్యమును విధించునవి కొన్ని, నిషేధించునవి మరికొన్ని ప్రమాణములు గానంబడుట- సంశయబీజము.

ప్రశ్న : "ఏకో రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థౌ"

"రుద్రుcడొకcడే యుండువాడు - రెండవవాడు ఉన్నాడని చెప్పcబడుట

కొరకు మరియొక వ్యక్తి లేకుండెను" ఇత్యాది వాక్యములయందు బ్రహ్మసదృశుఁ డగు రెండవవాడు లేడని విదితమగుచుండుటచే జీవాత్మ - ముక్తుఁడైనను బద్ధుఁడైనను బ్రహ్మముతో సమానుఁడు కాజాలడు గదా ?

ఉత్తరము : ముక్తుఁడు బ్రహ్మముతో సమానుఁడేను; ఎట్లనఁగా ? "నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతి" "ముక్తః శివసమో భవేత్" "ముక్తపురుషుఁడు బ్రహ్మగుణ స్వరూపములతో విభాగ (పృథక్ భావ)ముఁ జెందక బ్రహ్మముతో సమానుఁడగు ననుట"- శ్రుతిస్మృత్యాదులయందు కనుగొనఁబడినది. అందువలననే "బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి" అను వాక్యము - ముక్తపురుషుఁడు- శివసమానుఁడగునని ఘంటాఘోషముగ నుడువుచున్నదని గుర్తెరుగవలెను. "బ్రహ్మైవ" అనుచో గల "ఏవ" అను దానికి -ఇతరప్రమాణములవలన ఇవార్థముఁజెప్ప వలసి యుండును.

ముక్తపురుషుఁడు - పరమేశ్వరునితో సమానుఁడై శివతత్త్వాంతర్భూతుఁడునై శివునితో వేరుగ నుండక నిజరూపము నావిష్కరించుకొని శివానందము ననుభవించువాడగును. "ఏకో రుద్రో" ఇత్యాది వాక్యమున జగన్నిర్మాణదక్షుఁడగు మరియొక వ్యక్తి యుండడని తెలుపఁబడినది కాని ముక్తునకు శివసాదృశ్యము లేదని చెప్పఁబడలేదు. బోగమాత్ర సామ్యమును మున్ముందు శ్రీ వేదవ్యాసుఁడు "భోగమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ" అను సూత్రమునందు వివరించును. గాన బ్రహ్మమునకు వలె ముక్తపురుషునకు సకలకామావాప్తిరూపమగు బ్రహ్మసాదృశ్యము సంఘటించునని తెలియవలెను.

"సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" అను శ్రుతి వాక్యము ఇందుకు ప్రోద్బలక మగును.

శ్రుత్యర్థము— సః = శాంభవదీక్షితుఁడై శివునారాధించి శమదమాది సంపన్నుఁడై శివధ్యానయోగ సిద్ధిచే ముక్తుఁడగు మాహేశ్వరుఁడు; "విశేషేణ పశ్యంతీ చిత్ యస్య తేన" అను వ్యుత్పత్తిని విపశ్చితా = సర్వజ్ఞుడైన; బ్రహ్మణా సహ = పరమేశ్వరునితో కూడ; సర్వాన్ కామాన్ = కోరికలన్నిటి కూడిక యగు బ్రహ్మానందమును; అశ్నుతే = అనుభవించును.

ఇఁట "సహ" అను దానికి "కూడ" అను నర్థమును నిరూపించుటయే

సమంజసమగునది. "యుగపత్" "ఏకకాలమునందు" అను నర్థముఁజెప్పనెడ ముక్తపురుషునకు బ్రహ్మసాదృశ్యము భంగపడును గాన బ్రహ్మముతో కూడ ముక్త పురుషుడు- సర్వకామావాప్తి రూపమగు బ్రహ్మానందము ననుభవించునని యంగీక రింపవలెను.

బ్రహ్మాధికరణము

పూర్వపక్ష (అథవా) మతాంతర సూత్రములు.

సూ. "బ్రాహ్మేణ జైమిని రుపన్యాసాదిభ్యః" 4-4-5

తనంతట తాను ప్రకాశించునదియు అపహతపాప్మత్వము మొదలగు దివ్య గుణములతో కూడినదియు బ్రహ్మగుణరూప సదృశంబు నగు స్వరూపము- ముక్తపురుషునకు ఆవిర్భవించునని పూర్వాధికరణమునందు చెప్పఁబడినది గదా! అట్టి స్వరూపము సంఘటించునా లేదా అని శంకించి మతాంతరము ననుసరించి పూర్వపక్షము నిర్దేశింపఁబడుచున్నది.

ప్రశ్న : శ్రుతియందు "స్వేన రూపేణ" అని చెప్పఁబడుటచే- బ్రహ్మ గుణములగు అపహతపాప్మత్వాదులు గల రూపము ముక్తునకు ఆవిర్భవించునని నిరూపింపవలసియుండును. ఎందుకనఁగా? "య ఆత్మా ఽపహతపాప్మా" "జక్షన్ క్రీడన్ రమమాణః" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములయందు బ్రహ్మగుణములు- ముక్తాత్మ యందు గలవని ఉపన్యసించుటఁజేసి ముక్తపురుషునకు బ్రహ్మగుణసామ్యమే కాని బ్రహ్మగుణరూపసామ్యము రాదని జైమిని మహర్షిగారి యభిమతము.

సూ. "చితిమాత్రేణ తదాత్మకత్వా దిత్యౌడులోమిః" 4-4-6

"సయథా సైంధవఘనోఽనంతరోఽబాహ్యో కృత్స్నో రసఘన ఏవం వా అరేఽయ మాత్మాఽనంతరోఽ బాహ్యః కృత్స్నః ప్రజ్ఞానఘన ఏవ"

ఉప్పుకణిక = లోపల వెలుపలను ఉప్పురసముతో నంతట నిండియుండు నట్లు ఈ ముక్తాత్మగూడా బయట లోన అంతటను తెలివితో నిండియుండు వాడేను"

"విజ్ఞానఘన ఏవ" అనుచో గల "ఏవ" కారమువలన విజ్ఞానమున

మాత్రము ముక్తునకు బ్రహ్మముతో సమానత్వము ఏర్పడునని ఔడులోమి గారి యభిమతము.

జైమినిమతమున- ముక్తపురుషుఁడు సగుణుఁడనియు, ఔడులోమిమతమున నిర్గుణుఁడు ముక్తాత్మయనియు, తేటపడుచున్నందున ఒకప్పుడు గుణసామ్యము మరియొకతూఱి విజ్ఞానసమత్వము నని మతాంతరప్రతిపాదనముగ చేయఁబడిన పూర్వపక్షమునకు దిగువసూత్రము సిద్ధాంతప్రబోధకమని తెలియవలెను.

సూ. ఏవ మప్యుపన్యాసాత్ పూర్వభావా దవిరోధం
బాదరాయణః" 4-4-7

బ్రహ్మమునకు అపహతపాప్మత్వాది గుణములు, స్వయం ప్రకాశమాన మగు స్వరూపంబు పరస్పరవిరోధము లేనివగుటచే "విజ్ఞానఘన ఏవ" "య ఆత్మా అపహతపాప్మా" అనువాక్యములు బ్రహ్మమునందు సగుణత్వము జ్ఞాన మయత్వంబు నను రెండు నొకే కాలమున నుండు ననుటను సమర్థించుచున్నవని గుర్తింపవలెను. సగుణత్వమునకు నిర్గుణత్వమునకు విరోధముగలదని భావింప వీలులేదు గాన లక్షణద్వయము బ్రహ్మమునందు ఉపపన్న మగుటఁజేసి కాల భేదమును పాటింపవలెనని బాదరాయణుఁ (వేదవ్యాసు)డు సిద్ధాంతీకరించెను.

సంకల్పాధికరణము

సూ. "సంకల్పాదేవ తు తచ్ఛ్రుతేః" 4-4-9

స్వయంప్రకాశమానుఁడగు ముక్తాత్మకు సత్యసంకల్పత్వము అపహత పాప్మత్వము మొదలగు గుణములుండునని బ్రహ్మాధికరణమునందు చెప్పఁబడి నది.

ఈ యధికరణమున ముక్తపురుషునకు సత్యసలకల్పత్వాదికము ఉపపన్న మగునా లేదా అని సంశయము.

ప్రశ్న : ముక్తపురుషుఁడు అనుభవింపఁదగిన వస్తువుల విషయమై సంక ల్పమే కారణము కాదని తోచెడిని. బాహ్యవస్తువుల నాశ్రయింపనిది సంకల్ప

మాత్రమున భోగ్యములు అనుభవింపఁబడుట లోకమున గానంబడుట లేదు గదా!

ఉత్తరము : ముక్తపురుషుఁడు- సంకల్పించినంత మాత్రమున భోగ్యము లగు వస్తువులు లోకములు వ్యక్తులు నుపస్థితములై అనుభవింపఁబడునని "స యది పితృలోకకామో భవతి, సంకల్పాదేవాస్య పితరః సముత్తిష్ఠంతి" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు ప్రతిపాదించుచున్నవి.

అందువలన ముక్తపురుషుని సంకల్పమే- సకలభోగ్యవస్తు సంపాదనహేతు వగుననియు. సర్వజ్ఞత మున్నగు ఆరు గుణములు, అపహతపాప్మత్వాది గుణాష్టకంబు ముక్తపురుషుఁడు కలిగినవాఁడై సిద్ధసంకల్పుఁడుగ నుండుననియు సారాంశము.

సూ. "అత ఏవ చానన్యాధిపతిః" 4-4-9

ముక్తపురుషుఁడు- అపహతపాప్మత్వాది గుణములు కలిగి బ్రహ్మసమానుఁడైనందువలననే స్వతంత్రుఁడగుననియు ఎప్పుడును కర్మకు లొంగువాడు కాడనియు గుర్తింపవలెను. ముక్తుడు బద్ధదశయందు గావించిన కర్మయంతయు నశించుటచే పరమేశ్వరుఁడు ముక్తుని నియమించువాడు కాడు. "ఇదం కురు" "ఇదం మాకురు" అను విధినిషేధశాస్త్రము- పరమేశ్వరుని అజ్ఞారూపమగుటచే అద్ది ప్రవాహరూపము కావునను అట్టి విధినిషేధశాస్త్రమునకు ముక్తపురుషుఁడు కట్టుబడి యుండడు గదా! ఎందుకనఁగా? అజ్ఞానరూపమగు పాశముచే సంభవించు పశుత్వము తొలగుటఁజేసి శివత్వము కలవాడగును.

శివత్వమనఁగా? ఆణవ మాయిక కార్మిక మలములయొక్క సంబంధము లేనట్టి మిగుల గొప్పవైన మంగళగుణములు శివునితో సమానమగు స్వభావంబు కలిగియుండుట యగును. సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు గుణములు కలిగియుండుటయే శివుని స్వభావ మగును.

ఇందువలన శివసమానుఁడగు ముక్తపురుషునకు-సర్వజ్ఞత,అనాది ప్రబోదము నిత్యతృప్తి, స్వతంత్రతత, సర్వశక్తిసంపన్నత, అలుప్తశక్తిమత్త్వము, అనంతశక్తిత్వంబు ననునవి సమకూరును. శివజ్ఞానముయొక్క సంకోచమే సంసారము గదా!

సంకోచ(ముకుళీభావ)మునకు కారణంబగు మలము తొలగినయెడలనే ముక్తపురుషునకు సర్వజ్ఞత్వమేర్పడును. సంసారనిదానమగు అజ్ఞానము- సర్వజ్ఞత కారణముగనే- నిర్మూలమగును. అజ్ఞానము బొత్తుగా లేకుండుటవలన ముక్తపురుషుడు- పరిచ్ఛిన్నములు (మేరగలవి) అపరిచ్ఛిన్నములు (మేరలేనివి)నగు మానవ దేవతా శరీరములు మున్నగువానిపై అభిమానమనఁదగు భ్రాంతి లేనివాడగును. భ్రాంతి రాహిత్యముచేతనే జరామరణశోకములు లేనివాడై కర్మవశ్యుఁడు కానట్టి ముక్త పురుషుఁడు- స్వతంత్రుఁడగు ననుట- వింత కాదు. నిరతిశయము స్వరూపంబు నగు ఆనందము ననుభవించుటలో నిమగ్నుఁడై రసికుఁడు నగు ముక్తుఁడు స్వాత్మారాముఁడగుటఁజేసి- నిత్యతృప్తుఁడగుచున్నవాడు. ఇందువలననే అతఁడు ఆకలి దప్పి మున్నగు వికారములు లేనివాడగును. ముక్తపురుషుని శక్తి (సామర్థ్యము) లోపింపదు గావుననే సత్యకాముఁడు సత్యసంకల్పుఁడు నగువాడు. అందువలన ముక్తుఁడు పరమేశ్వరుఁడును అపహతపాప్మత్వాది గుణాష్టకము గలవారుగా శ్రుతులయందు ప్రశంసింపఁబడుచున్నవారు. అందువలన శివసదృశుఁడగు ముక్తునకు స్వాతంత్ర్యము యుక్తంబేనని తెలియవలెను.

కర్మాధీనమగు పరతంత్రభావము తొలగును కాని యంతర్యామియగు పరశివుని ప్రేరణము ననుసరించుట మాత్రము ముక్తపురుషునకు తప్పదని రహస్యార్థము.

అభావాధికరణము

సూ. "అభావం బాదరి రాహ హ్యేవమ్" 4-4-10

ముక్తపురుషుఁడు- స్వయంప్రకాశమానుఁడై సత్యసంకల్పత్వాది గుణములతో కూడియుండునని సంకల్పాధికరణమునందు ప్రతిపాదింపఁబడినది.

ఇఁక నీ యధికరణమునందు ముక్తపురుషునకు శరీరముండునా? లేదా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "నిష్కళం నిష్క్రియం" "బ్రహ్మస్వరూపము- కళలులేనిదియు క్రియలు లేనిదియు" ఇత్యాదిసందర్భము ననుసరించి— శరీరము ఇంద్రియములు మున్నగు నుపకరణములు లేనివాడు ముక్తపురుషుఁడని బాదరి బావించును గదా!

సూ. "భావం జైమిని ర్వికల్పామ్నానాత్" 4-4-11

"స ఏకధా భవతి త్రిధా భవతి" "ముక్తపురుషుఁడు- ఒక విధముగా నుండును. నానావిధములుగా నుండును" ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యములఁబట్టి ముక్తపురుషుడు- దేహేంద్రియాది సంబంధమున వివిధరూపములు గలవాడని తెలియుచుండుటచే శరీరము గలిగియుండునని జైమిని మహర్షి- నిరూపించెను. ఇట్లు శరీరముండుననియు శరీరముండదనియు శ్రుతులు వక్కాణించుచున్నందున ఇందు ఎద్ది నిజము? అను సంశయము పొడముచున్నది.

ప్రశ్న : "మనసైతాన్ పశ్యన్ రమతే య ఏతే బ్రహ్మలోకే" "ముక్తపురుషులు— పరమపదమునందు— మనస్సుచేతనే కోరికలు ననుభవింతురు" అను శ్రుతి ననుసరించి బాహ్యములగు ఇంద్రియాదులు లేనివారు ముక్తులని చెప్పవలెను గదా! "సత్యాత్మ ప్రాణారామం మన ఆనందం" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యమున బ్రహ్మము సత్యరూపమై తనయందు తాను విహరించునదియు, మనస్సులోనే ఆనందము ననుభవించునదియు నని విదితమగుచుండుటఁజేసి బ్రహ్మముతో సమానుఁడగు ముక్తపురుషుడు— లేకుండునని యంగీకరింపవలెను. శరీరముండునని నిరూపించు శ్రుతివాక్యముల ననుసరించి ఉపాసనాభేదముచే బ్రహ్మలోకాదులఁజెంది యుండువారు సశరీరులని నిరూపింపవలసియుండును గదా :

ఉత్తరము :

సూ. "ద్వాదశాహవ దుభయవిధం బాదరాయణోఽతః" 4-4-12

శరీరముండుననియు లేదనియు నిరూపించు ఉభయశ్రుతులున్నందున ముక్తపురుషుఁడు- స్వేచ్ఛావశమున శరీరధారిగా నశరీరిగా నుండువచ్చునని పూజ్యుఁడగు బాదరాయణుఁడు (వేదవ్యాసుఁడు) నిశ్చయించెను.

ద్వాదశాహ్నిక క్రతువు- ప్రధానముగాను పుత్రకామేష్టికి నంగముగాను పూర్వమీమాంసయందు ఉభయవిధముగ నిర్ణయింపఁబడినట్లు- ముక్తులు సశరీరులుగ అశరీరులుగ నుండఁగలుగుదురని వివేకము.

ఇందుకు దిగువ పురాణశ్లోకములను ప్రోద్బలకములుగ గాననగును.

శ్లో॥ సర్వజ్ఞాః సర్వగాః శుద్ధాః - పరిపూర్ణాః స్వభావతః ।
శివతుల్యా బలోపేతాః - పరమైశ్వర్యసంయుతాః ॥

సదేహాశ్చ విదేహాశ్చ - భవంత్యాత్మేచ్ఛయా పునః ॥

ముక్తపురుషులు- సర్వజ్ఞులు, సమస్తమును వ్యాపించువారు, పరిశుద్ధ స్వరూపులు, పరిపూర్ణులు, శివునితో సమానమగు సామర్థ్యము సహజముగ గలవారు, శ్రేష్ఠాతిశ్రేష్ఠమగు ఐశ్వర్యము గలవారు, శరీరధారులు అశరీరులుగను స్వేచ్ఛా పరవశులైయుందురు.

సూ. "తన్వభావే సంధ్యవ దుపపత్తేః" 4-4-13

ముక్తపురుషుఁడు తన యిష్టముతో అనేక శరీరములను కల్పించుకొని యవ్వానిలో చొఱఁబడి విహరించును. ఒకప్పుడు శరీరము లేనివాడై- స్వప్నమునందు బద్ధపురుషుఁడు పరమేశ్వరునిచే కల్పింపపడు దృశ్యములఁ గాంచుచు సుఖ దుఃఖముల ననుభవించునట్లు- శివప్రదత్తమగు ఆనందరసమునే అనుభవించును. సంసారియగు జీవాత్మ- స్వప్నమునందు- శరీరము ఇంద్రియములు మొదలగు వాని సంబంధము లేకయే మనస్సుతోడ పరమేశ్వర సృష్టములగు విషయముల ననుభవించునట్లు- ముక్తాత్మ అశరీరస్థితియందు ప్రాకృతముగానట్టి మనస్సుతోడనే బ్రహ్మానందము ననుభవించునని సారాంశము.

సూ. "భావే జాగ్రద్వత్" 4-4-14

స్వేచ్ఛచే కల్పింపఁబడు శరీరాది ఉపకరణములు కలిగియున్నతఱి "బద్ధ పురుషుఁడు- జాగ్రద్దశయందు కామ్యములను వలె" ముక్తపురుషుఁడు- సమస్త కామముల ననుభవించును.

ప్రశ్న : ముక్తపురుషుఁడు ప్రాకృతములగు వస్తువుల ననుభవించు నెడ- ప్రాకృతప్రపంచమునే గుర్తించువాడగుటఁజేసి సంసారముఁజెందియుండు దుఃఖముల సంబంధము గలవాడగును గదా!

ఉత్తరము: ముక్తపురుషుఁడు- ప్రపంచమును ప్రకృతిమయముగ గాంచనివాడై శివమయముగ చూచువాడగును.

"ఏతత్తతో భవతి ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ, సత్యాత్మ, ప్రాణారామం, మన ఆనందం, శాంతిసమృద్ధ మమృతమ్"

"ఆప్నోతి స్వారాజ్యం ఆప్నోతి మనసస్పతిమ్"
"వాక్పతి శ్చక్షుష్పతిః శ్రోత్రపతి ర్విజ్ఞానపతిః"

ముక్త పురుషుఁడు- వాక్కు నేత్రములు శ్రోత్రాదీంద్రియములు బుద్ధి యను వానిని స్వేచ్ఛాధీనములుగ పొందువాడగుటచే వాగాదులకు ప్రభువుగ వ్యవహరింప బడును. ఇట్టి ముక్తాత్మ- స్వర్గమనఁబడు పరమపదమునందు విరాజిల్లు పరమేశ్వరుని స్వరూపము- పరమాత్మయొక్క జ్ఞానశక్తి యనఁదగు మనస్సునకధిపతియగు పరమాత్మను పొందియే— నిజరూపముగ గలవాడగును. పరప్రకృతియనఁదగు ప్రకాశానందసమరసీభూతమగు పరాశక్తి- శివునకు స్వరూపమగుటచే పరమాకాశముగ చెప్పఁబడును. ఈ పరమాకాశమే పరమేశ్వరునకు ముక్తపురుషులకును సాక్షాత్తు అర్థక్రియాహేతువు (అనఁగా? వస్తువుల నుపయోగించుటకు నవకాశము కల్పించునది) అగునది. ఇతరులగు సంసారి జీవులకు పరమాకాశము- పరంపరయా అర్థక్రియా హేతు వగునది. "ఈ పరమాకాశము ఆనందము కానిచో ఎవడు జీవించును? ఎవఁడు చక్షురాదీంద్రియములను ప్రవర్తింపఁజేయును?" ఈ పరమాకాశమే జీవులను సుఖపెట్టుచున్నయది. "ఆనందము అభిరుచికి ఆశ్రయమగునది. అభిరుచి నాశ్రయించి ఆనందము గలవాడగును'' ఇత్యాది శ్రుతివాక్యార్థములు- పరమాకాశమనఁబడు పరప్రకృతియే జీవాత్మలందరి యనుభవములో విషయమగుచున్నయది. ఎట్లనఁగా "స ఏకో మానుష ఆనందః" అను వాక్యము మొదలుకొని "స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః'' అను వాక్యమువరకు మానవుఁడు మొదలుకొని బ్రహ్మమువరకు గల ఆనందానుభవములో తారతమ్యము నిరూపింపఁబడినను బ్రహ్మము ముక్తపురుషుఁడును ఉపాధిలేనివారగుటచే ఆనందము ఇరువురియందును పరిపూర్ణముగ నుండును. స్వవర్ణాశ్రమధర్మముల నీశ్వరార్పణబుద్ధి నాచరించుచు శివు నుపాసించు శ్రోత్రియుఁడు- అకామహతుఁడనఁబడును. అట్టి శ్రోత్రియునకు గల చరమదేహము విడిపోగానే సంసారబంధవిముక్తి లభించును. అట్టి ముక్తునకు పరమేశ్వరునకు గల ఆనందము సమానమైనది. శివధ్యానయోగాతిశయమున ఆ యా భూమికల నధిష్ఠించువానికి పూర్వపూర్వ భూమికలయందలి అభ్యాసము స్వల్పమగును. అటులే బ్రహ్మానందము- మానుషానందాదిరూపమై- అకామహతుఁడగు మాహేశ్వరునకు మనుష్యగంధర్వాదిభూమికలయందు గూడ పరిపూర్ణముగనే లభించును. ఒక్కొక భూమిక నతిక్రమించుచు అకామహతుఁడు—

ప్రతిభూమికయొక్క పరిధి ననుసరించి బ్రహ్మానందమును నిండుగ ననుభవించు వాడగును. అనఁగా? నిరుపాధికమగు బ్రహ్మపదమునందు (బ్రహ్మపదము పరిచ్ఛిన్నము (పరిధిగలది) గాకుండుటచే) నిరతిశయమగు బ్రహ్మానందమును పరిపూర్ణముగ ననుభవించు స్థితిని ముక్తపురుషుఁడు పొందునని భావము.

ఇట్టి పరమానందమే పరప్రకృతియనియు పరమాకాశమనియు పేర్కొనఁబడును. పరమానందముతో పరమాత్మకు భేదము లేకుండుటచే ''ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్'' ''ఆనందము బ్రహ్మంబని గుర్తింపవలె'' నని శ్రుతి ఉదాహరించినది. ఇంతియేగాక ఆనందమే జగత్కారణంబనియు శ్రుతులయందు గాననగును. జ్ఞానమంతయు ఆనందమునందే అభివ్యక్తమగునని తెలియవలెను.

అందువలన ప్రాకృతప్రపంచము ముక్తులకు పరమపదప్రవేశానంతరము పరమానందరూపమగు పరమాకాశము శరీరముగా గల బ్రహ్మముగ గోచరించును. బ్రహ్మమునకు వలె పరమపదప్రవిష్టులగు ముక్తపురుషులకు ఎట్టి దుఃఖానుషంగము ఉండజాలదనియు, పరమసత్త(ఉనికి)యేస్వరూపముగాగల బ్రహ్మము-స్వప్రాణమగు చిదంబరశక్తియందు విహరించునదై మనస్సులోనే ఆనందము ననుభవించునదై శాంతిసమృద్ధంబునై అమృతంబుననియు, అట్టివాడే ముక్తపురుషుండనియు సారాంశము.

ప్రదీపవదావేశాధికరణము

సూ. ''ప్రదీపవ దావేశ స్తథా హి దర్శయతి'' 4-4-15

ముక్తాత్మ- స్వేచ్ఛవలన అనంతశరీరములను పరిగ్రహించు సామర్థ్యము గలవాడై విభువగునని పూర్వాధికరణమునందు సూచింపబడినది. అట్టి విభుత్వము సరిపడునా? లేదా? అని సంశయము.

ప్రశ్న : "సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి" "లోకములన్నిటియందు స్వేచ్ఛగ సంచరించువాడు ముక్తపురుషుఁడు" "ఇమాన్ లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యను సంచరన్" "ఈ లోకములయందు ఇష్టములగు భోగ్యముల ననుభవించుటకు వలయు రూపములఁదాల్చి ముక్తుఁడు సంచరించును" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములఁబట్టి ముక్తపురుషుఁడు పరిచ్ఛిన్నములగు శరీరములతో సంచరించు

నని తెలియుచుండుటచే ముక్తునకు విభుత్వము (సర్వవ్యాపకత్వము) లేదని యంగీకరింపవలెను గాన నానావిధ శరీరములను ముక్తపురుషుఁడు క్రమముగానే స్వీకరించుననియు ఒకేసారి బహుశరీర ప్రవేశమును చేయఁజాలడనియు తేట పడును గదా!

ఉత్తరము : ఒకానొకచోట నుండు దీపము - ఘటాదులయందు పెట్టబడి పరిచ్ఛిన్నముగ నగుపడినను ఘటాదులను తొలగించిన యెడల (ప్రదీపము = పెద్ద దీపము) గృహము మొదలగు ప్రదేశములను తన కాంతిచే వ్యాపించునట్లు ముక్తపురుషునకు - తనశక్తిని మఱుగుపఱచు మలము దూరమగును గాన నాతఁడు స్వశక్తిచే విశ్వమును వ్యాపించు విభుత్వము గలవాడగును.

ఇవ్విషయమును దిగువ నుదాహరింపఁబడు శ్రుతివాక్యము సమర్థించుచున్నయది.

"స నో బంధుర్జనితా స విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా, యత్ర దేవా అమృత మానశానా స్తృతీయే ధామాన్య భ్యైరయంత".

"పరిద్యావా పృథివీ యంతి సద్యః పరిలోకాన్ పరిదిశః పరిసువః, ఋతస్య తంతుం వితతం విచృత్య తదపశ్య త్తదభవత్ ప్రజాసు".

శ్రుత్యర్థము - "ఏష హి దేవః" అనువాక్యముతో విశ్వాత్మకుఁడగు మహాదేవుని ప్రశంసించు ప్రకరణమునందు పై వాక్యములు పొందుపరుపఁబడినవి గాన నిట "సః"అనుదానికి పరమేశ్వరుఁడు అని చెప్పవలెను.

సః = మహాదేవుఁడు; నః = మాకు, బంధుః = చుట్టము, మరియు జనితా = జనకుఁడు, సః = శివుఁడు, విధాతా = శ్రేయస్సులన్నిటి నొనఁగూర్చువాడు, ధామాని = తేజోమయములగు, విశ్వాభువనాని = అప్రాకృత స్థానములన్నిటిని, వేద = గుర్తెరిగియుండువాడు: బంధువు జనకుఁడు శ్రేయఃప్రదాత యగువాడు పరమేశ్వరుఁడని గుర్తించుటకు దివ్యపదపరిజ్ఞానమునకును ప్రయోజనము నిరూపింపఁబడుచున్నది.

యత్ర = ఏ స్థానమునందు మహాదేవు నాశ్రయించి, అమృతం = కైవల్యలక్ష్మిని, ఆనశానాః = అనుభవించు, దేవాః = మహాదేవసదృశులగు ముక్తపురుషులు, తృతీయే = మాయా మిశ్రపదముల రెంటికన్న మూడవదగు పరమపదము

నందు, ధామాని = తేజోమయములు స్వాభిమతములునగు స్థానములను, అభ్యైర యంత = స్వీకరించుచున్నవారు.

బంధువువలె జనకునివలెను సమస్తహితముల నొనఁగూర్చు పరమాత్మ యగు మహాదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడై పాశబంధమును తొలగించి అమృతభావమును ముక్తపురుషులకు ప్రసాదించును. అట్టివారు పరమాకాశంబగు శివపదమున ప్రకాశమానములు శివకల్పితములు నగు స్థానములయందు రాణించుచుందురని సారాంశము. ఐనను (తథాపి) ముక్తపురుషులు - ద్యావాపృథివీ=భూమ్యాకాశము లను, పరియంతి = వ్యాపించువారు, (మరియు) లోకాన్ = హిరణ్యగర్భాదిలోకము లను, దిశః = దశదిశలను, సువః = స్వర్గమును, సద్యః = సంకల్పించిన వెను వెంటనే, పరియంతి=వ్యాపించువారు, మరియు నా ముక్తపురుషులు - ఋతస్య= కర్మయొక్క, వితతం = విశాలమగు, తంతుం = అనుభవాత్మకమగు తంతువు (దారము)ను, విచృత్య=చేదించి, పుణ్యపాపవినిర్ముక్తులై ప్రజాసు = ప్రాణులంద రిలో, తత్ = మహాదేవాఖ్యమగు పరబ్రహ్మమునే, అపశ్యత్ = అవలోకింతురు, తత్ = సర్వాత్మకులగుటచే పరబ్రహ్మముగానే, అభవత్ = అగుచున్నవారు.

ఇందువలన తేటపడునదేమనఁగా ?

ముక్తపురుషులు - శివానందము ననుభవించుటయందే లోలురై యుండు కతన సర్వవ్యాపకులుగ నుండఁజాలుదురనియు, మహాదేవునితో సమానులగుటచే ముక్తులగు జీవాత్మలు - దేవశబ్దవాచ్యులగుదురనియు, విశదమైనది

"యే దేవా దివిషదః" ఇత్యాది సామవేదవాక్యము - ముక్తులు స్వర్గాది ప్రదేశములయందు ఏకకాలమునందే సంచరింపఁగలుగుదురని తెలుపుచున్నది.

"తే హి సాక్షా ద్దివిషద - స్త్వంతరిక్షసద స్తథా,
పృథివీషద ఇత్యేతే - దేవా దేవవ్రతే స్థితాః"

అను పురాణవాక్యంబు పై విషయమునే సమర్థించుచున్నది. ఇఁట (ఈ శ్లోకమున) పృథివీపదమునకు - పదునాలుగు లోకముల బ్రహ్మాండమనియు, అంత రిక్ష పదమునకు - బ్రహ్మాండమును మించిన మాయాపదమనియు, ద్యోఃపదము

నకు - మూడవది పరమాకాశ మనఁదగునది శుద్ధశక్తిరూపంబు నగు శివపద మనియు నర్థములఁజెప్పవలెను.

ఈ సందర్భమున ముఖ్యాంశము - ముక్తపురుషులు - పరమేశ్వరునివలె విభువులగుదురనునది - యని గమనింపవలెను.

సూ. "స్వాప్యయ సంపత్త్యో రన్యతరా పేక్ష మావిష్కృతం హి" 4-4-16

ప్రశ్న : "ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాంతరం" అను శ్రుతివాక్యము - బ్రహ్మప్రాప్తుఁడగు ముక్తపురుషుఁడు అంతర్జ్ఞానమును బహిర్విజ్ఞానమును గోలుపోవు - నని తెలుపుచున్నది కావున నాతనికి శక్తిరూపమగు జ్ఞానముతో సర్వవ్యాపకత్వము సరిపడదని యంగీకరింపవలెను కాదా ?

ఉత్తరము : సుషుప్తి (గాఢనిద్ర) యందుగాని మరణమునందు గాని జీవాత్మ - తెలివిలేనివాడగునని పై శ్రుతివాక్యము విశదీకరించుచున్నదని దిగువ శ్రుతివాక్యములవలన తేటపడును.

"నాహం ఖల్వయ మేవం సంప్రత్యాత్మానం జానాతీత్యయ మహ మస్మీతి, నో ఏవేమాని భూతాని"

"సుషుప్తియందు జీవాత్మ - దేహేంద్రియాదులతో కూడియున్నానను జ్ఞానము లేనివాడై తానుమాత్రమున్నానని మాత్రము గుర్తించును. తదితర జగమును గుర్తింపడు."

"ఏతేభ్యో భూతేభ్యః సముత్థాయ తాన్యేవానువినశ్యతి, న ప్రేత్య సంజ్ఞా ఽ స్తి".

"మరణించుతఱి జీవాత్మ - ఇంద్రియములతో అంతఃకరణములతోడను పంచభూతములనుండి శరీరమునుండియు విడిబడి యవ్వానితో గూడ నిష్క్రమించును. (చూపరులకు అచ్చోట లేని వాడగునని "వినశ్యతి"అని చెప్పఁబడినది) మరణించినవేళ తెలివి యెంతమాత్రముండదు."

ఇవ్విధము శ్రుతులు - జీవాత్మకు జ్ఞానము లేమి - సుషుప్తి మరణములలో

ఏదే నొకదానియందు కలుగునని ఆవిష్కరించినవి. అందువలన - ముక్తిదశ యందు సుషుప్తి మరణములకు భిన్నముగా అజ్ఞత్వాదులు ఉండవనియు ఆణవిక మాయిక కార్మిక మలములు అను ఆవరణములు తొలగుటచే ముక్తపురుషునకు సర్వజ్ఞత్వము, సర్వశక్తిమత్త్వము సంభవించుననియు జ్ఞానాదినిషేధము కుదుర దనియు విశదమైనది.

జగద్వ్యాపారాధికరణము

సూ. "జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణా దసన్నిహితత్వాచ్చ" 4-4-17

ముక్తపురుషులు - స్వప్రకాశత్వము, వ్యాపకత్వము, సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు వానితో బ్రహ్మసమానులగుదురని పూర్వాధికరణమునందు నిరూపింపఁ బడినది.

"పరమం సామ్య ముపైతి" అను శ్రుతివాక్యమునందు గల "పరమం" అను పదము అత్యంత సామ్యమును చెప్పుచున్నందున జగమును పుట్టించుట మున్నగు వానియందు గూడ బ్రహ్మసమానత్వము ముక్తపురుషునకు కలదని పొడగట్టును. జగత్సృష్ట్యాదులను ముక్తులు చేయగలరనునెడ పరమేశ్వరులు అనేకులు కలరని స్ఫురించుటఁజేసి "శివుఁడు - అద్వితీయుఁడు" అను వాక్యార్థము భంగపడును.

అందువలన పరమేశ్వరునితో ముక్తపురుషులకు ఎట్టి సామ్యము నంగీకరింపవలెనని సంశయము.

ప్రశ్న : "స యది పితృలోకకామో భవతి" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యముల యందు - ముక్తపురుషుఁడు సంకల్పించినంత మాత్రమున పితృలోకాదులను నిర్మించు సామర్థ్యము గలవాడగునని తేటపడుచున్నది. మరియు "ఇమాం ల్లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్" ఇత్యాదులయందు ప్రపంచము నందంతట - ముక్తుఁడు సంచరించుచు ఆ యా భోగముల ననుభవించునని తెలియుచున్నది.

అందువలన ముక్తుఁడు - కొన్ని అంశములలోనే పరమేశ్వరునితో సమానుఁడగుననుట యుక్తము కానిదగుటచే జగత్సృష్ట్యాదులఁ గూడ నొనర్చు సామర్థ్యము కలిగియుండునని యంగీకరింపవలెను గదా ?

ఉత్తరము : ముక్తపురుషునకు చెప్పఁబడిన పరమేశ్వర సమానత్వము - జగత్సృష్ట్యాది వ్యాపారము లేనిదై సమస్త భోగ్యముల ననుభవించు సామర్థ్యము గలిగియుండును. ఎందుకనఁగా ?

"యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే" "ద్యావాపృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః" ఇత్యాది శ్రుతులయందు- దేవుఁడొకఁడే జగమును నిర్మించువాడని - నిరూపింపఁబడుటచే ప్రకరణముఁ బట్టి పరమేశ్వరుఁడే జగత్కర్త యగునని విశదమగుచున్నది.

జీవాత్మ - ముక్తుఁడైనను సృష్ట్యాది వ్యాపారమునకు దూరముండువాడు. గాన ముక్తపురుషుఁడు జగత్కర్త కాజాలడని సారాంశము.

సూ. "ప్రత్యక్షోపదేశా దితి చే న్నాధికారిక మండలస్థోక్తేః" 4-4-18

ప్రశ్న : "ఇమాంల్లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్" ఇత్యాది వాక్యములయందు - ముక్తుఁడు స్వేచ్ఛారూపములను కల్పించుకొని లోకములందంతట నభీష్టములగు భోగముల ననుభవించు - నని చెప్పఁబడుటచే ముక్తపురుషుఁడు జగత్సృష్ట్యాదుల సంబంధము గలవాడని తెలియుచున్నది గదా ?

ఉత్తరము : "కామాన్నీ" ఇత్యాది శ్రుతివచస్సులు- ముక్తులు కామ్యముల ననుభవింతురని చెప్పుచుండుటచే కామభోగ సంబంధము గల బ్రహ్మాదులయొక్క మండల (లోక)ముల యందలి భోగముల సంబంధము గలవారనియే నిరూపింపవలెను. అందువలన ముక్తపురుషుఁడు స్వతంత్రుఁడైనను జగద్వ్యాపారము నొనర్పఁజాలడని తేటపడుచున్నయది.

సూ. "వికారావర్తి చ తథాహి స్థితి మాహ" 4-4-19

ప్రశ్న : ముక్తపురుషుఁడు వివిధ లోక భోగముల ననుభవించునెడ ఇంద్రియ వికారములకు లోనగును గదా ?

ఉత్తరము : ముక్తపురుషునిచే అనుభవింపఁబడు సుఖము-ఇంద్రియ మనో వికారము లేనిదై విశుద్ధంబు పరిపూర్ణము బ్రహ్మస్వరూపంబు నగు. ముక్తానుభావ్య

సుఖము అట్టిదే నని "రసో వై సః, రసగ్ హ్యేవాయం లబ్ధ్వాఽఽనందీ భవతి" అను శ్రుతి వాక్యమునందు గాననగును. బ్రహ్మస్వరూపము ఎట్టిదనఁగా ?

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" "బ్రహ్మము సత్యస్వరూపమై జ్ఞాన మయంబు అపరిచ్ఛిన్నంబు నగు" "ఆనందో బ్రహ్మ" "పరమాత్మ- ఆనందపరి పూర్ణుఁడు" ఇత్యాది శ్రుతులయందు ఆవిష్కరింపఁబడిన స్వరూపము బ్రహ్మంబుదే నగును.

అందువలన మోక్షసుఖము - పశు సుఖమువలె నింద్రియవికారము గలది కాదని విశదమైనది.

ఈ చెప్పఁబడిన సందర్భముయొక్క సారాంశమేమనఁగా ? ముక్తపురు షుఁడు- బ్రహ్మలోకము మొదలుకొని సదాశివుని లోకమువరకు గల స్థానముల యందు స్వేచ్ఛగా సంచరించుచు అభీష్టభోగముల ననుభవించుచు మనుష్యాది దేహాభిమానము లేనివాడై సంకుచితము కానట్టి ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియా శక్తిత్రయ వ్యాపా రము గలవాడై - పరమానంద ప్రకాశ విభూతిమయము శక్తి శివసమరసంబు నగు బ్రహ్మస్వరూపముఁదగు ఒకేవిధమైన ఆనందరసము యొక్క నంశంబగు ప్రపంచమునందు పరిపూర్ణ అహంభావము గలవాడై "శివుఁడే నే"నను తాదాత్మ్య ముతో విహరించును.

ఇట్లు చెప్పుటవలన - "అహమన్న మహ మన్న మహమన్నం - అహ మన్నాదోఽహ మన్నాదోఽహ మన్నాదః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యములఁబట్టి-భోజ్యము భోక్త మొదలగు సమస్త ప్రపంచము తానే నను పరిపూర్ణాహంభావము ముక్తపురు షున కుండునని తేటపడినది. ఇఁట చెప్పఁబడిన అహంకారము - సంసారికి చెంద నిదై ప్రపంచమునంతటఁ జెందియుండునదగుటచే- పరిపూర్ణంబని తెలియవలెను. అట్టి అహంభావమే ముక్తస్వభావంబు నగునది. అందువలననే "నేను దేవతను మనుష్యుఁడను" అని దేవాది శరీరములఁ జెందినట్టి పరిచ్ఛిన్నమగు సాంసారిక అహంభావమునకంటె నిద్ధి విలక్షణమైనదనియు ప్రాకృతమగు అహంకారము యొక్క సంబంధము ముక్తపురుషునకుండదనియు నీ సందర్భమున బాగుగా నిరూపింపఁబడుచున్నది.

ఇంతియే గాక - "అహం" అనునది - శక్తి విశిష్ట శివాత్మకమగు బ్రహ్మం బని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అనుత్తర విసర్గాంతః-శివశక్త్యద్వయాత్మనః।
పరామర్శో నిర్గుణత్వా-దహ మిత్యుచ్యతే విభోః॥

హృద్యకారో ద్వాతశాంతే-హంకార స్తదిదం విదుః।
అహ మాత్మక మద్వైతం-యత్రప్రకాశాత్మ విశ్రమః॥

ఎద్దానికంటె నుత్తరము (శ్రేష్ఠము) లేదో నద్ది అనుత్తరమనంబడును. అనుత్తర మనఁగా ? అకారము; విసర్గమనఁగా ? చివర; అక్షరములన్నిటి చివర నుండు హకారము- విసర్గాంత మనఁబడును. విసర్గాంతమనఁగా ? హకారము;"అ" "హ'' అనువాని మేళనము - అహంకారమై శివశక్తులు వేరుకానట్టి రూపము గల పరమేశ్వరుని పరామర్శించునది. అద్ది- సత్త్వరజస్తమో గుణముల నతిక్రమించున దగుటఁజేసి నిర్గుణమనఁబఁఁగును. కావున ''అహం" అనునది - శక్తివిశిష్ట శివుఁ డని తెలుపుచు శివశక్తుల నపృథక్ స్థితిని సూచించుచున్నది. హృదయమునందు అకారమును, ద్వాదశాంతము నందు (అనఁగా ? బ్రహ్మరంధ్రముపైన) హంకార మును భావించునెడ - ప్రకాశాత్మకమగు శివశక్తిమేళనమును చెప్పునట్టి అహం పదమునందు విశ్రాంతి కలుగును.

ఈ సందర్భమున సర్వోత్తరము, శివానందరూపమునగు పరమపదముఁ బ్రవేశించినట్టి ముక్తపురుషుఁడు - సమస్తప్రపంచ స్వరూపుఁడగు శివునిఁ జెప్పున దగు ప్రాసాదాక్షర (అహ)మును గానముఁ జేయవలెనని విధింపఁబడుట లేదు. కాని శివానందాస్వాదమువలన కలుగు పరమోల్లాసమును స్ఫురింపఁజేయుటకు- "ఏతత్సామ గాయన్నాస్తే'' ఇత్యాది వాక్యములతో ముక్తపురుషుని ఆనందాతి శయము ప్రశంసింపఁబడినదని గుర్తింపవలెను.

కాని ముక్తపురుషులు - బ్రహ్మానందానుభవ వ్యాపారము దక్క సృష్ట్యాది వ్యాపారమును స్వేచ్ఛగా చేయువారు కారని సారాంశము.

సూ. "దర్శయత శ్చైవం ప్రత్యక్షానుమానే'' 4-4-20

ప్రత్యక్ష మనఁగా ? శ్రుతి; అనుమానమనఁగా ? స్మృతి;

"తస్మా ద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశః సంభూతః" ఇత్యాది శ్రుతియు, "అవ

ఏవ ససర్జాదౌ" ఇత్యాది స్మృతియు ఈవరకు చెప్పఁబడిన "పరమాత్మ యొకఁడే జగత్కర్త" యను విషయమును చూపెట్టుచున్నవి.

అందువలన బ్రహ్మమునకే జగత్కారణత్వము ఉపపన్నంబగునని విశదమైనది.

సూ. "భోగమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ" 4-4-21

ప్రశ్న : పరమేశ్వరుఁడే జగత్కర్త యగును కాని ముక్తపురుషుఁడు జగత్కర్త కాడనునెడ "యదా పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణం - కర్తార మీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిమ్, తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ- నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి" "ఉపాసకుఁడు - బంగారువన్నె గలవాడు జగత్కర్తయు జగచ్ఛాసకుఁడు ప్రకృతికారణుఁడు నగు పరమపురుషని శివపదము నందు దర్శింపగానే పుణ్యపాపములఁ బోగొట్టుకొని విజ్ఞానము గలవాడై పుణ్యపాప లేపరహితుఁడునై బ్రహ్మముతో నత్యంతమగు సమానత్వము నొందును." "ముక్తః శివసమో భవేత్" ఇత్యాది ప్రమాణములయందు ముక్తపురుషునకు పరమేశ్వరునితో పరమసాదృశ్యము నిరూపింపఁబడుటచే ముక్తుఁడు- జగత్సృష్ట్యాదికముఁ గూడ నెరవేర్చునని విదితమగుచున్నది. అట్లు కానిచో పరమసాదృశ్యము భంగపడును గదా ?

ఉత్తరము : ముక్తుఁడు శివునితో సమానుఁడగు నను నంశము - సమస్త కామ్యముల ననుభవించుటయందు వర్తించును కాని జగత్సృష్ట్యాదికమునందు వర్తింపదు. ముక్తుఁడు గూడ జగత్కర్తయగు ననునెడ పరమేశ్వరులనేకులుండగలరని యంగీకరింపవలసివచ్చును.

ఇందుకు దిగువ శ్రుతివాక్యమును ప్రోద్బలకముగ గాననగును.
"సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహబ్రహ్మణా విపశ్చితా" "వివిధముగ విమర్శించు జ్ఞానశక్తితో కూడి యుండు బ్రహ్మము "విపశ్చిత్" అనఁబడును. అట్టి బ్రహ్మముతో కూడ ముక్తపురుషుఁడు - కామ్యముల నన్నిటి ననుభవించును. పరమేశ్వరుని జ్ఞానశక్తి - స్వాభావికమై హృదయమునై శ్రేష్ఠమగు సత్త (ఉనికి) యొక్క స్ఫురించుటయు నగునది.

ఇట్టి జ్ఞానశక్తితోడనే దేశకాలవిశేషము లేనట్టి బ్రహ్మము (శివుఁడు) సర్వజ్ఞముగాను సర్వకారణముగాను సర్వాత్మకముగాను సర్వశక్తిమంతముగాను

అలుప్తశక్తికముగాను స్వతంత్రముగాను నిత్యతృప్తముగాను [illegible] సంపన్నముగాను సర్వానుగ్రాహకముగాను సర్వముక్త [illegible] గాను సంసిద్ధమగుచున్నయది. ముక్తపురుషుఁడు [illegible] మనస్సుతో కామితములనన్నిటి నవలోకించుచు రమించు[illegible] ఇందుకు "మనసైవైతాన్ కామాన్ పశ్యన్ రమతే" "[illegible]" అను శ్రుతివాక్యములు ప్రమాణములగుచున్నవి.

"సత్యాత్మ ప్రాణారామం మనఆనందం" అనుచో బ్రహ్మము [illegible] లోనే ఆనందము ననుభవించుననియు, బాహ్యేంద్రియముల [illegible] బ్రహ్మము నకు ముక్తపురుషునకును లేదనియు, విశదమగుచున్నది.

బ్రహ్మము ముక్తపురుషుఁడును శరీరేంద్రియాదులను [illegible] విహరింప నైచ్ఛికముగా పరిగ్రహింతురు గాన శరీరేంద్రియా[illegible] దోషముల వ్వారి నంటఁజాలవు.

ఇందువలన తేటపడినదేమనఁగా ?

పరమేశ్వరుఁడెట్లు కామ్యములనన్నిటి ననుభవించునో ముక్తపురుషుఁడక్టే ననుభవించుటఁజేసి పరమేశ్వరునకు ముక్తునకు భోగమాత్రసామ్యముండు [illegible] సమంజసమగును. మరియు లోకమున - కొన్ని ధర్మముల సంబంధముఁబట్టి- దేవదత్తుఁడు సింహ - మను వాడుక చెల్లునట్లు "ముక్తుఁడు శివసముఁడు" అను టయు పొసగునని వివేకము.

అనావృత్త్యధికరణము

సూ. "అనావృత్తిః శబ్దా దనావృత్తిః శబ్దాత్" 4.4.22

సర్వకామావాప్తిరూపమగు ఆనందభోగము, స్వాతంత్ర్యము, [illegible] రూపములతో సదాశివాది లోక సంచారము, సర్వజ్ఞత్వము మొదల[illegible] లతో ముక్తపురుషులు బ్రహ్మముతో సమానులై శివసాయుజ్యము పొందుదురని పూర్వాధికరణములయందు బాగుగా సమర్థింపఁబడినది.

అట్టి విశేషములు గల ముక్తులకు ఒకప్పుడైనను సంసారమునందు [illegible] పరంపర తారసిల్లునా లేదా అని సంశయము.

ప్రశ్న : "కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్'' ఇత్యాది వాక్యములయందు ముక్తులు బహుశరీర సంబంధము గలిగి యుందురని నిరూపింపఁబడినది గదా! శరీరసంబంధమువలన పుణ్యపాపకర్తృత్వము అనివార్యమగును. పూర్వోకృత మగు బ్రహ్మోపాసనము అనేకవిధ సుఖభోగముతో క్షీణించుతఱి అనంతశరీరములతో చేయఁబడిన కర్మయొక్క భోగముగ హీనసుఖము గల సంసారమునందు జన్మింపవలసివచ్చును.

లోకమున - ఇంద్రాదిపదవుల నధిష్ఠించినవారు - స్వకృత పుణ్యాతిశయము క్షీణించుటతోడనే పునరావృత్తిఁజెంది బ్రాహ్మణాదిశరీరముల నొందుట గమనింపఁదగియున్నది.

గాన బ్రహ్మపదముఁజేరిన ముక్తులుగూడ భోగ్యముల నవలోకించుట అనుభవించుట మున్నగు ధర్మములు గలవారగుటఁజేసి భోగము - పుణ్యాతిశయమును క్షీణింపఁజేయునదగుటఁజేసియు పునరావృత్తులై సంసారులగుదురని చెప్పవలెను గదా ?

ఉత్తరము : శివుని సాక్షాత్కరించుకొని శివపదముఁ బ్రవేశించినట్టి ముక్తపురుషులకు సంసారమునందు పునరావృత్తియుండఁజాలదు. ఎందుకనఁగా ? "స ఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోక మభిసంపద్యతే, నచ పునరావర్తతే, నచ పునరావర్తతే" ఇత్యాది శబ్ద ప్రమాణములఁబట్టి బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులయొక్క దివ్యలోకములను మించినట్టి శివపదము- బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిపదములకన్న విలక్షణమైనదనియు, అద్దానిఁబ్రవేశించినవారికి పునరావృత్తి లేదనియు విదితమగుచున్నయది.

ఇందుకు దిగువ నుదాహరింపఁబడు శివధర్మోత్తరాది పురాణవాక్యములను గమనింపవలెను.

శ్లో॥ దినకృత్‌కోటి సంకాశం- స్థాన మాద్య ముమాపతేః।
సర్వకామసమాయుక్తం - విశుద్ధం నిత్య మక్షయమ్ ॥

సంప్రాప్య తత్పదం దివ్యం - సమస్తక్లేశవర్జితాః।
సర్వజ్ఞాః సర్వగాః శుద్ధాః - పరిపూర్ణా భవంతి చ ॥

విశుద్ధకార్యకరణాః - పరమైశ్వర్యసంయుతాః ।
సదేహాశ్చ విదేహాశ్చ - భవంత్యాత్మేచ్ఛయా పునః ॥

యే సంప్రాప్తాః పరం స్థానం - జ్ఞానయోగరతా నరాః ।
న తేషాం పున రావృత్తి - ర్ఘోరే సంసారమండలే ॥

అర్థము- ''పరంజ్యోతి రుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభి నిష్పద్యతే" అను శ్రుతి వాక్యమందు – పరంజ్యోతి యనఁగా? ముక్తప్రాప్యుఁడు ఉమా సహితుఁడు నగు పరమేశ్వరుఁడని నిర్ణయింపవలసియుండును. సూర్యాదుల తేజస్సులను మించునదియు మహాప్రకాశము గలదియునగు మహాతేజస్సుయొక్క కాంతితో సమస్తంబు వెలుగొందునదని దిగువశ్రుతివాక్య ముదాహరించినది.

"న తత్ర సూర్యో భాతి, న చంద్రతారకం, నేమా విద్యుతో భాంతి, కుతో ఽయ మగ్నిః; తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వ మిదం విభాతి"

"పరమేశ్వరోఽహం, పుష్కరమహం, పవిత్ర మహ మగ్రంచ మధ్యంచ, బహిశ్చ పురస్తాత్ జ్యోతి రిత్యహమేకః, సర్వేచ మామేవచ, మాం యోవేద, స సర్వాన్ దేవాన్ వేద" అధర్వశిరస్సు

శ్రుత్యర్థము- "నేను పరమేశ్వరుఁడను, ఆకాశము నేనే, ఉదకము నేనే; మొదట నడుమ వెలుపల ముందర నుండువాడను నేనే; వెలుఁగు నేనే; ఇట్లు నేనొకఁడనే అన్నిరూపముల నుండువాడననియు, జీవాత్మలందరు నన్నే ఆశ్రయించువారనియు, నన్నెవఁడు గుర్తెరుగునో వాడే హరిబ్రహ్మాది దేవతలందరిని తెలిసికొనినవాడగును"

శ్లో॥ సర్వతః పాణిపాదాబ్జం - సర్వతోఽక్షి శిరోముఖం ।
సర్వ మావృత్య తిష్ఠంతం - తేజోరాశిం శివం స్మరేత్ ॥

"అంతట కమలములవంటి హస్తములు పాదములును గలవాడు, ప్రపంచమునందంతట కన్నులు తలలు మొగములు గలవాడు, సర్వమును వ్యాపించి యుండువాడు తేజస్సుల ప్రోగు నగు శివుని స్మరింపవలెను" అనుస్మృతివాక్యంబు పై విషయమును సమర్థించుచున్నయది.

పరంజ్యోతిః స్వరూపుఁడు, ఉమాసహితుఁడు, పరబ్రహ్మంబునగు శివునిచే నధిష్ఠింపఁబడిన పదము- నిరతిశయ తేజస్సుమాత్రము స్ఫురించుట గలదగుటఁ జేసి దినకృత్ (సూర్య) కోటి సంకాశమై అత్యంత నిర్వికార సుఖాస్పదమగుటచే- "స్వర్గో లోకో జ్యోతిషాఽఽవృతః'' "దేవా హ వై స్వర్గం లోక మగమంస్తే దేవా రుద్ర మపృచ్ఛన్'' "తేజోమయ స్వరూపుఁడగు పరమాత్మచే స్వర్గలోకము నిండియున్నది" "దేవతలు స్వర్గలోకమునకు వెళ్ళిరి. ఆ దేవతలు పరమేశ్వరుని "నీవు ఎట్టివాడ''వని ప్రశ్నించిరి.'' ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములఁబట్టి- స్వర్గ మనఁ బడును.

ఇట్టి పరమపదము- తురీయాతీత మగుటఁజేసి అద్య మనఁబఱఁగుచున్న యది. ఇందుకు "తుర్యంచ తురీయాతీతం చ శివస్థాన మనామయం'' అను ఉత్తర గీతావాక్యము ప్రోద్బలకమగును. లోకముల నన్నిటి నతిక్రమించునది, జగత్కారణము నగుటచే శివపదము "అద్యము" అని వ్యవహరింపఁబడుచున్నయది.

"శివలోకా ద్బహి ర్జ్ఞేయా-న్యండస్యావరణాని చ" ఇత్యాది వాక్యములు- బ్రహ్మండముయొక్క సప్తావరణములు-శివలోకమునకు వెలుపలను క్రిందిభాగమునను కలవని తెలుపుచున్నవి.

"పరా త్పరతరో బ్రహ్మ- తత్పరాత్ పరతో హరిః,
తత్పరా త్పరతోఽపీశః'' అను శ్రుతివాక్యము-

ప్రకృతికంటె పరుఁడు బ్రహ్మదేవుఁడు, అతని మించినవాడు శ్రీహరి, శ్రీహరికన్న నధికుఁడు మహేశ్వరుఁడు నని ప్రతిపాదించుటచే మహేశ్వరుని స్థానము విశ్వోత్తీర్ణము గాన అద్యమని చెప్పవచ్చును.

పరబ్రహ్మంబగు శివుఁడు- ఉమాసహాయుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, ప్రభువనియు; పరమేశ్వరుఁడు- నీలకంఠుఁడుగాను, త్రిలోచనుఁడుగాను, ధ్యానింపఁదగినవాడనియు; తమస్సనఁబడు ప్రకృతిని మించినవాడగుటచే ముముక్షుప్రాప్యుఁడనియు; "ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుమ్" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యము తేటపఱచుచున్నయది.

మరియు "సర్వో వై రుద్రః" అనువాక్యము మొదలుకొని శివుఁడు సర్వాత్మకుఁడని నిరూపించి "హిరణ్యబాహవే హిరణ్యరూపాయ హిరణ్యపతయేఽంబికా

పతయ ఉమాపతయే" అను ఉపసంహారవాక్యమునందు - పరమేశ్వరుడు-సువర్ణ కాంతిగల దివ్యశరీరముతో ఉమాపతిగ నుండునని ప్రతిపాదింపఁబడినది.

ఓంకారములోని-అ. ఉ. మ్. అను అక్షరములలో "ఉ" మొదలుకొని ఏర్పడు "ఉమా"శబ్దము- పరప్రకృతియగు పరాశక్తిఁజెప్పునది. "కృష్ణపింగళం బ్రహ్మ" అనుచో కృష్ణవర్ణము పరాశక్తి సూచక మగుటచే పరాశక్తిసమరసీభావము పర బ్రహ్మంబని తెలియుచున్నందున పరమపదము- ఉమాపతియగు పరమేశ్వరునిదే నని నిర్ణయింపవలెను.

అట్టి శివలోకము- "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విప శ్చితా" అనువాక్యము ననుసరించి- ముక్తపురుషులకు సకలకామావాప్తిరూపమగు బ్రహ్మానందము నొదవఁజేయునదగుటయే గాక "సమస్తసాక్షిం తమసఃపరస్తాత్" "ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్" ఇత్యాది శ్రుతులఁబట్టి ప్రకృతి తమో వికా రములగు రాగద్వేషలోభాదులను కలుగఁజేయనిదగుటచే విశుద్ధంబునని చెప్పఁ బడుచున్నది.

ఇట్లు చెప్పుటచే శివలోకము- శివతత్త్వమును ప్రకాశింపఁజేయు మహానంద ముతో నిండియుండు పరమాకాశముఁదగు స్వరూపము గలదని తేటపడుచున్న యది. ప్రకృతిఁజెందిన సత్త్వరజస్తమోగుణవికారములే జగత్సృష్ట్యాదుల నొనర్చునవి గాన నట్టి వికారములకు లోను గానిదగుటచే శివపదము- నిత్య మనఁ బడుచున్నయది. భూతాకాశము మున్నగునవియే సృష్టిలో చేరునవిగాని పరమా కాశరూపమగు శివపదము- సృష్ట్యాదులకు గుఱి కానిదని తెలియవలెను.

"యదా తమ స్తన్నదివా నరాత్రి - ర్నసన్నచాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః"

ఎప్పుడు ప్రళయమో, అప్పుడు పగలు రాత్రి సత్తు అసత్తు నుండవు. శివు డొక్కఁడే నుండు" నని వినఁబడుటవలన. శివుఁడు దక్క- నితరులగు సంసారు లకు ప్రళయము సంభవించునని విదితమగును.

ప్రశ్న : మహాప్రళయమునందు శివుఁడొక్కఁడే యుండునెని - ముక్త పురుషులుండరనియే చెప్పవలెను గదా !

ఉత్తరము : ముక్తపురుషులు - శివలోకంబు శివతత్త్వములో చేరియుం

డును గాన నిత్యనిర్మల విశుద్ధతయందు శివుఁడు - ముక్తపురుషులును సమానులే యగుదురు. శివత్వమనఁగా ? సృష్టిస్థిత్యాది చక్రమునందు ప్రవేశించినట్టి పశు పాశములకన్న విలక్షణ మగునది. ఇంకను శివపదము - క్షయవృద్ధులు లేనట్టిది గాన "అక్షయ" మనఁబడును. కర్మఫలాతిశయము కర్మఫలక్షయమున్ను గల స్వర్గాది లోకముల కంటె వేరై యవ్వానిపై నుండు శివలోకము నిత్యము కాదనుటకు వీలులేదు. ఎందుకనఁగా? "సోఽధ్వనః పార మాప్నోతి- తద్విష్ణోః పరమం పదమ్'' "కళా తత్త్వ భువన వర్ణ పద మంత్రములయొక్క షడ్విధములగు మార్గముఁదగు అవసానప్రదేశమైనట్టి నారాయణుని మించినట్టి పరమాకాశ రూపమునగు శివపదమును మాహేశ్వరుఁడు పొందు"నను శ్రుతివాక్యముఁబట్టి శివస్థానము - వైకుంఠము నతిక్రమించి చేరఁదగినదనియు, బ్రహ్మలోక మనఁబఱఁగు ననియు గుర్తింపవలెను. "బ్రహ్మలోక మభిసంపద్యతే, న చ పునరావర్తతే, న చ పునరావర్తతే" అనుచో- పునరావృత్తి (సంసారమున జన్మపరంపరలోనికి వచ్చుట)లేనట్టి బ్రహ్మలోకము- శివలోకమేనని నిర్ణయించుట- సమంజస మగుచున్నయది.

"సంప్రాప్య తత్పదం దివ్యం- సమస్తక్లేశ వర్జితాః" అను వాక్యము - శివ సమానులగు ముక్తపురుషుల లక్షణముఁజెప్పునది. మహాదేవుని స్వరూపము దివ్యము అవాఙ్మనస గోచరమునగు పరమపదమును-శివ సంబంధమగు దీక్షఁబరిగ్రహించి శివాగమోక్తరీతిని శివు నారాధించుట యను జ్ఞానయోగమున - పొందినవారు-భవ బంధ వినిర్ముక్తులై అవిద్యా రాగాది క్లేశములు లేనివారై యుందురు. ఇట్లు చెప్పుటలో- ముక్తపురుషులు రాగద్వేషాది తుచ్ఛగుణములు లేకుందురను సారాంశమును గాననగును. ఇఁక కల్యాణగుణములు ముక్తులకుండునని నిరూపింపఁ బడుచున్నది. శివత్వముఁజెందిన ముక్తులు - జ్ఞానావరణమగు మలమును పోగొట్టుకొనినవారగుటచే సర్వజ్ఞులగుదురు. అవ్వారి జ్ఞానశక్తి - సమస్తముఁ జెందియుండును. గాన సర్వగులగుదురు. అజ్ఞానమలము తొలగుటచే శివభావము ప్రాదుర్భవించుటఁజేసి శుద్ధాకాశస్వరూపులై ప్రజ్ఞానఘనులగుదురు. అందువలననే వారు శుద్ధులని చెప్పఁ బడుదురు.

"ప్రదీపవదావేశః" ''పూర్వ్యభావా దవిరోధం బాదరాయణః"అను సూత్రాధికరణములయందు- ముక్తులు స్వయంప్రకాశమానులనియు, సత్యసంకల్పత్వాదులు గలవారనియు విశదీకరింపఁబడినది.

మరియు ముక్తపురుషులు - నిరతిశయానంద స్వరూపులై అవాప్త సకల కాములై ఎట్టివికారము లేనట్టి శివానందము ననుభవించుచు నిత్యతృప్తులైయుందురు గాన ''పరిపూర్ణు''లని వ్యవహరింపఁబడుదురు. "వికారావర్తి" అను సూత్రముఁ దగు అధికరణమున నివ్విషయము నిరూపింపఁబడినది.

వికారములు లేనట్టి శరీరేంద్రియములు ముక్తులకు సమకూరుచుండునని "స ఏకధా భవతి" ఇత్యాది శ్రుతియందు నిరూపింపఁబడుటచే ముక్తపురుషులు- పరాశక్తినిష్పన్నంబులగు శరీరేంద్రియాదుల నైచ్ఛికముగా పరిగ్రహించువారని గుర్తింపఁబడుచున్నది. ఆశ్రయముయొక్క వికారములకు లోను గాకుండుట-విశుద్ధ భావమగును.

''ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే"అను శ్రుతివాక్యము - పరమేశ్వరుఁడు- మహామాయాశక్తులచే నీలకంఠత్వము మొదలగు లక్షణములు గల బహుశరీరములను పరిగ్రహించునని వక్కాణించుటయే గాక "స్థిరేభి రంగైః పురురూప ఉగ్రః" పరమేశ్వరుని శరీరేంద్రియములు ప్రాకృతములు కావనియు, విశుద్ధ విద్యామయములై స్థిరములగుననియు మంత్రభాగము విశదీకరించినది.

పరమేశ్వరుని వలె ముక్తపురుషులును విశుద్ధములగు పెక్కు శరీరముల నింద్రియములను పరిగ్రహింతురని సారాంశము.

ముక్తులు— తమ ప్రవర్తనమును స్వాధీనముగ నుంచుకొని పరులచే నియమింపఁబడుట యను దీనత్వము లేనివారై గొప్ప ఐశ్వర్యము గలిగి యుందురు. "అత ఏవ చానన్యాధిపతిః" అను నధికరణమునందు ముక్తులు కర్మవశ్యులు గాకుండుటచే పరమస్వతంత్రులని చెప్పఁబడినది. తమ యిష్టముతోడనే శరీరధారులుగ నుండు ముక్తపురుషులు - ఒకప్పుడు విదేహులై సహజసిద్ధమగు మనస్సుతోడనే సకలకామముల ననుభవింతురు.

ఇందుకు "మన సైతాన్ కామాన్ పశ్యన్ రమతే" అను శ్రుతియు "ద్వాదశాహవ దుభయవిధమ్" అను సూత్రంబు "విరూపేభ్యో విశ్వరూపేభ్యశ్చ నమో నమః" ఇత్యాది ప్రమాణము లాధారములగుచున్నవి.

పరమేశ్వరుని స్వరూపములఁబోలిన శరీరములను ముక్తపురుషులు వరి

గ్రహింతురని "నీలగ్రీవాః శితికంఠాః" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యముల ననుసరించి భావింపవచ్చును.

వేద వేదాంత శివాగమజన్యమగు జ్ఞానాత్మకమైన ఉపాసన యందు యమ నియమాద్యంగ సహితమగు శివధ్యాన యోగమునందు ఆసక్తితో ఆరితేరినవారై, శివపదముఁ బ్రవేశించిన వారికి-నిరతిశయ తాపరూపమగుటచే ఘోరమగు సంసార మండలము నందు పునరావృత్తి యుండఁ జాలదు. "న చ పున రావర్తతే" ఇత్యాది శ్రుతి వాక్యమిందుకు ప్రోద్బలకమని పూర్వము చెప్పఁబడినది గదా!

సర్వజ్ఞుఁడు సర్వ శక్తిమంతుఁడు సర్వైశ్వర్య సంపన్నుఁడు సర్వాను గ్రాహకుఁడు సర్వకర్మ సమారాధ్యుఁడు సమస్తదోష కళంకములు లేనివాడు నిరతిశయ మంగళగుణ రత్నాకరుఁడు విరూపాక్షుఁడు పరబ్రహ్మంబు నగు ఉమా పతియొక్క - అవధిలేని ఆనందమును వెదజల్లునది నిత్యము అక్షయము నగు- లోకముఁజెందిన ముక్తపురుషులు - సర్వజ్ఞత్వాది దివ్యగుణ సంపన్నులై పునరా వృత్తిరహితులునై శివ లోకమునందు విలసిల్లుచుందురు.

"యత్ర దేవా అమృత మానశానా స్తృతీయే ధామాన్యభ్యైరయంత"

నిరతిశయానంద ప్రకాశఘనుఁడగు శివునితో సమరసభావమును పొందిన ముక్తపురుషులు- ప్రకాశించు మేను గలవారై సర్వజ్ఞులుగ, సర్వగతులుగ, శాంత స్వభావులుగ, నిత్యపరమైశ్వర్య సంపన్నులుగను, సర్వవిధ మలావరణములు బొత్తుగా లేనివారుగను, అంతట శివు నవలోకించు వారుగను, శివాత్మకులుగను, పరమాకాశ లక్షణమగు శివలోకమునందు - స్వాభిమతములగు స్థానములఁ బ్రవేశించి తమకు అభిరుచి గల కోరికల నన్నిటి ననుభవించుచు పరమేశ్వరునితో కూడ ఎల్లకాలము అంతట రాణించుచుందురు.

ఇవ్విధము సమస్తము సమంజసంబేను ;

శ్లో॥ శ్వేతాచార్య పదద్వంద్వ- శుశ్రూషా ద్యోతితాధ్వనా ।
కృత మేత న్మయా భాష్యం-కేవలం భక్తిమాత్రతః ॥

"శ్వేతాచార్యుల పాదపద్మముల నారాధించుటచే మోక్షమార్గమును పరిశీలించు శక్తి గలిగిన నేనీ సూత్రభాష్యమును కేవలము భక్తిచేతనే రచించితి" నని శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదాచార్యులు వాక్రుచ్చిరి.

ఇయ్యది
శివయోగి శ్రీ నాగలింగ శివారాధ్యకృతి యగు
శివ చింతామణిప్రభ ననుసరించి యథామతి యథావకాశము
శ్రీ నీలకంఠ భగవత్ పాదీయమగు బ్రహ్మసూత్ర భాష్యముఁదగు
"శివ చింతామణి ప్రభామయూఖము" అను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాద
ప్రవచనము సర్వంబు సమాప్తము.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

ఈ గ్రంథ ముద్రణకై సహకరించిన సంస్థలు. మరియు మహోదారులు.

1. శ్రీ తిరుమలతిరుపతి దేవస్థానము, తిరుపతి.
2. శ్రీ రాజరాజేశ్వర దేవస్థానము, వేములవాడ.
3. లోకారాధ్యులు, శివశ్రీ॥ కందుకూరి శివానందమూర్తిగారు.
శైవమహాపీఠ ఉపాధ్యక్షులు.

భీమునిపట్నం, ఆనందవనం, బ్యాంక్ కాలనివద్ద, విశాఖజిల్లా, 531 163.
(వీరు ఆయాచితముగ గొప్ప విరాళం సమర్పించిన మహోదయులు)

4. మహారాజశ్రీ॥ మడూరి కోటిలింగం గారు, సౌ. విజయాదేవి.
రిటైర్డ్ డిప్యూటీ ఎక్జిక్యూటివ్ ఇంజనీయర్.
8/122, చౌరస్తా, ఆర్.ఎన్.టి. రోడ్, వరంగల్ 506 002.

(వీరు గూడ ఆయాచితముగ విరాళం సమర్పించిన మహాశయులు)

5. లో. శివశ్రీ. నాగారపు కోటిలింగం ఆరాధ్యులు
కొండూరువారి వీధి, వరంగల్.

(అయాచితముగ తమ వాగ్దానమును అమలుచేసిన మాహేశ్వరప్రవరులు)

6. మహారాజశ్రీ. కొండూరు బసవరాజం గారు,
8-8-48, గిర్మాజిపేట, వరంగల్.

(పరమ శివభక్తులు, సరసహృదయులు, విశ్వాసపాత్రులును)

7. లో. శివశ్రీ. తాడికొండ వీరభద్రయ్య గారు,
అడ్వకేట్, 3-6-668, హిమాయత్‌నగర్, హైదరాబాద్.
(వీరు ఆగర్భశ్రీమంతులు, స్పష్టవాదులు, నిష్కపట హృదయులును)

8. లో. శివశ్రీ. కొంపల్లి శంకరరావు గారు,
6-42 సిండికేట్ బ్యాంక్ కాలనీ, సరూర్‌నగర్, హైదరాబాద్-35,
(వీరు ఈ గ్రంధ సహకారమునకై ముందంజ వేసిన మహానుభావులు)

9. లో. శివశ్రీ. కాశీనాథుని ఆనందభైరవ ప్రసాద్‌గారు,
లలితానగర్, జామే ఉస్మానియా స్టేషన్ ఎదురు,
ప్లాట్ నెం. 178, 12-11-1595/13, హైదరాబాద్ 500 046,
(వీరు విద్వన్మాహేశ్వర పోషకులు, శైవసారస్వతప్రియులును)

10 లో. శివశ్రీ. ముదిగొండ ఉమాశంకర్ గారు.
402/4 సెంట్రల్ రెవిన్యూక్వార్టర్స్, అన్నానగర్,
వెస్ట్ మద్రాస్, 600 040.
(వీరు వయసున చిన్నవారైనను గంభీరహృదయులు, ఉత్తములును)

11. బ్రహ్మశ్రీ. బత్తేపూడి రామారావు గారు.
36/58 డిఫెన్స్‌కాలనీ, సైనిక్‌పురి, సికింద్రాబాద్, 500 594
(వీరు స్మార్తశైవులైనను లింగధారులై అఖండ శివభక్తితో తమ జన్మ సార్థకత నాపాదించుకొనుచున్న శ్రోత్రియులు).

12. సర్వశ్రీ. నడిపినేని సూర్యనారాయణ గారు.
తెలుగు లెక్చరర్, కందుకూరు. 523 105.
(వీరు నా లేఖినితో ప్రసన్నులై సహకరించిన సారస్వతప్రియులు)

13. మహారాజశ్రీ॥ వెలుగూరి శరభయ్యగారి కుమారుఁడు
శ్రీ విజయ వెంకట లక్ష్మీనారాయణ గుప్తగారు.
సత్తెనపల్లి (మండలం) 522403, గుంటూరుజిల్లా,
(వీరు ప్రథమపరిచయములోనే తమ శివభక్తి పరిపూర్ణతతో సహకరించిన సద్గుణ సంపన్నులు).

14. లో. శివశ్రీ॥ మహాబలేశ్వరశర్మగారు (శ్రీ పంచాక్షరీభవనము)
కీ శే. మల్లంపల్లి లింగమూర్తి ఆరాధ్యులమధ్యమపుత్రులు.
మైలార్‌గడ్డ, 11-1-348/1/ఎ. సికిందరాబాద్.
(వీరు పరోపకార పారీణులు, సర్వజనప్రియులు, ఆరాధ్యయాజ్ఞికులును)

16. మహారాజశ్రీ॥ నేతికార్ మదన్‌లాల్‌గారు
కీ. శే. నేతికార్ కిషన్‌లాల్‌గారి జ్ఞాపకార్థము గొప్పవిరాళం సమర్పించిన మహావ్యక్తి; 12-14-360, లాలాపేట్, సికిందరాబాద్.

15. లో. శివశ్రీ॥ ముత్యంపేట రాజేశ్వరశర్మగారు.
కవాడిగుడ- శంకరారాధ్య మఠం, సికిందరాబాద్.
(వీరు చిన్నవారైనను గొప్ప మనస్సు గలవారు)

17. బ్రహ్మశ్రీ॥ పత్రి వెంకటసత్య నరసింహమూర్తిగారు.
క్వార్టర్ 186, స్టేట్‌బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా కాలనీ,
గాంధీనగర్, హైదరాబాద్ 500 360,
(వీరు స్నేహపాత్రులు, మితభాషణులు, సమయోచిత ప్రజ్ఞులును)

18. మహారాజశ్రీ॥ అరుణార్తుల శంకరయ్య శ్రేష్ఠిరత్నంగారు,
వెండి బంగారు వర్తకం, జనరల్‌బజారు, సికిందరాబాద్.

వీరు కళత్ర పుత్ర పుత్రికాది సత్కుటుంబము, ఆగర్భ శ్రీమంతము మహాలక్ష్మి కటాక్షము., న్యాయసంపాదన, మంచిపేరు. శాంతస్వభావము ఇత్యాది సద్గుణములు గల పుణ్యాత్ములు.

నా యాచనను అవధరించి సర్వాధికముగ గొప్ప విరాళం సమర్పించిన వణిక్ వరిష్ఠులు.

19. లో. శివశ్రీ॥ విద్వాన్, కామర్సు చంద్రమౌళి శాస్త్రిగారు,
దుబ్బాక లచ్చపేట, మెదక్ జిల్లా;

(వీరు సంస్కృతాంధ్ర భాషాకోవిదులు, పురాణార్థ ప్రవచన దక్షులు, ఆప్తబంధు ప్రవరులు, తలవనితలంపుగా గొప్ప విరాళం అందజేసిన ఆరాధ్య శేఖరులును).

20. లో. శివశ్రీ॥ శివదేవుని వీరభద్ర అయ్యావార్లంగారు, వరంగల్

(వీరు వయోజ్ఞానవృద్ధులు, సహజపాండిత్యపూర్ణ కవిశేఖరులు, శైవ సంప్రదాయాభిజ్ఞులు, అయాచితముగ విరాళమును అందజేసిన అమృత హృదయులు).

21. లో. శివశ్రీ॥ ముదిగొండ నాగభూషణశాస్త్రిగారు వరంగల్

(కీ. శే. ముదిగొండ మల్లికార్జునశాస్త్రిగారి జ్ఞాపకార్థము గొప్ప విరాళం సమర్పించిన సరసహృదయులు.)

22. లో. శివశ్రీ॥ ముదిగొండ విద్యాసాగర్‌గారు,

సౌ॥ పర్వత వర్ధనమ్మగారు,

22-97, సరస్వతీనగర్‌కాలనీ, రోడ్ నెం॥ 2 హైదరాబాద్-500 660.

(వీరు నా అభ్యర్థనను మనసార అంగీకరించి ఏతెంచి గొప్ప విరాళం సమర్పించిన శైవాభిమాన పరిపూర్ణులు, మరియు ఇష్టప్రాణ భావలింగాత్మకుఁడైన పరశివుఁడే సర్వవ్యాపియను విశాల భావనతో పంచమహాభూతాత్మక శివలింగములను పంచారామశివక్షేత్రములను సప్త ముక్తిక్షేత్రములను ద్వాదశజ్యోతిర్లింగములను అష్టాదశ దేవిపీఠములను సకుటుంబముగ దర్శించి తరించిన ఆరాధ్య ప్రవరులు.)

23. లో. శివశ్రీ॥ శివలెంక అమరవీరేశ్వరశాస్త్రిగారు,

2 B. శివరామకృష్ణకాలనీ, వెస్ట్ మారేడుపల్లి, సికింద్రాబాద్.

సర్వేశ్వరాలయకమిటీ అధ్యక్షులు, సమున్నత ఉద్యోగ పదవీ మండితులు నగు వీరు— సహజమైన ఔదార్యముతో స్వహస్త పరహస్తములతో సహకరించి ముద్రణవ్యయభారమును తగ్గించిన శైవారాధ్యవతంసులు.)

24. లో. శివశ్రీ॥ ఘట్టేపల్లి శరభయ్య ఆరాధ్యులు, సిద్దిపేట.

(వీరు గతానంతర వైశాఖమున శరభేశ్వరాలయప్రాంగణమున శైవసభలు జరిపించి గొప్ప వాగ్దానమును చేయుటేగాక స్వయంగా గొప్ప విరాళమును సమర్పించిన శ్రౌతశైవాగ్రగణ్యులు.)

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

తప్పొప్పుల పట్టిక

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
ఉపోద్ఘాతము	3	25	ముక్తిపాధనము	ముక్తిసాధనము
ప్రథమాధ్యాయము				
జిజ్ఞాసాధికరణము	11	5	వలయ	వలయు
"	33	4	మిచ్చే	మిచ్ఛే
"	38	12	సమిత్స	సమిత్ప
సమన్వయాధికరణము	82	4	బ్రహ్వ	బ్రహ్మ
ఈక్షత్యధికరణము	96	4	నిరాకరించుటకు	ప్రధానమును నిరాకరించుటకు
"	97	7	అవ్యయ	అప్యయ
ఇతరానుపపత్త్యధికరణము	113	18	ప్రస్తుతః	వస్తుతః
ఇంద్రప్రాణాధికరణము	127	10	నిద్ర	నింద్ర
సర్వత్రప్రసిద్ధాధికరణము	131	22	ప్రేత్ర	ప్రేత్య
"	134	22	మహేశ్వద	మహేశ్వర
గుహాఽధికరణము	152	22	స్వభూతిలో	స్వవిభూతిలో
"	153	19	సంభవించుదని	సంభవించునదని
"	155	24	అమృత్వాది	అమృతత్వాది
అంతర్యామ్యధికరణము	163	4	అనుపపత్తేష	అనుపపత్తేశ్చ

22)

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
వైశ్వానరాధికరణము	167	5	1-2-26	1-2-25
”	168	9	గరవారై	గలవారై
”	”	11	వైశ్వానరుని	వైశ్వానరుఁ
”	170	10	జఠ్ఠరాగ్ని	జఠరాగ్ని
భూమాధికరణము	179	16	1-3-9	1-3-8
అక్షరాధికరణము	181	21	మూత్రము	సూత్రము
దహరాధికరణము	196	12	1-7-21	1-3-21
”	197	8	1-6-22	1-3-22
దేవాధికరణము	203	12	మును	మున
అర్థాంతరత్వాదివ్యపదేశాధికరణము	216	24	ముత్రై	ముక్తై
సంఖ్యోపసంగ్రహాధికరణము	225	8	1.4-18	1-4-13
[illegible]ంచిత్వాధికరణము	230	15	గాంచకుండుకటి	గాంచకుండుతటి
వాక్యాన్వయాధికరణము	232	8	అంతర్మహి	అంతర్బహి
సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణము	254	5	విద్యాసాన	విద్యాస్థాన
”	260	13	సర్గాధి	సర్గాది
”	”	17	నిర్ణముంచి	నిర్ణయించి
”	271	14	ఇత్యాని	ఇత్యాది
”	274	23	తర	శ్వేతర
ద్వితీయాధ్యాయము				
కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణము	25	1	బోక్త్రాపత్తి, లీలాకైవల్యాధికరణము	
పాంచరాత్రాధికరణము	65	14	సంధ్యమును	సందర్భమును
”	”	21	చెప్పుటనే	చెప్పుటచే

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
వియదధికరణము	67	17	పఠించినచో	[illegible]
”	68	14	-	2.3.3
కర్త్రధికరణము	87	8	సూ. కర్తాశాస్త్రార్థవత్వాత్	2.3.33
అంశాధికరణము	96	10	2.5.50	2.3.50
త ఇంద్రియాధికరణము	106	21	ప్రాణమునంటె	ప్రాణమునకంటె
సంజ్ఞామూర్తిక్లుప్త్యధికరణము	109	27	నేర్పరచువాడు	నేర్పరచువాడు
”	113	1	అంశాధికరణము	సంజ్ఞామూర్తిక్లుప్త్యధికరణము
తృతీయాధ్యాయము				
కృతాత్యయాధికరణము	121	3	బ్రాహ్మణ	బ్రాహ్మణ
అనిష్టాదికార్యధికరణము	126	6	3.1.20	3.1.19
”	”	16	3.1.21	[illegible]
తత్స్వాభావ్యాధికరణము	127	3	3.1.22	[illegible]
నాతిచిరాధికరణము	”	24	3.1.23	3.1.22
అన్యాధిష్ఠితాధికరణము	128	16	3.1.24	3.1.23
”	129	6	3.1.25	3.1.24
“	”	21	3.1.26	3.1.25
ఫలాధికరణము	163	10	3.2.37	3.2.27
”	164	15	3.2.38	3.2.28
”	166	3	3.2.39	3.2.29
”	”	11	3.2.40	3.2.30

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
అనియమాధికరణము	190	14	3-3-34	3-3-33
"	"	24	3-3-35	3-3-34
అంతరాభూతగ్రామాధికరణము	191	22	3-3-36	3-3-35
సత్యాధికరణము	192	5	3-3-37	3-3-36
కామాధికరణము	"	19	3-3-38	3-3-37
అలోపాధికరణము	195	22	3-3-36	3-3-38
"	197	2	కాంతి	శాంతి
"	"	15	మూర్థన్య	మూర్ధన్య
తద్వచనాధికరణము	198	22	3-3-40	3-3-39
"	199	11	నిరంజనః	"నిరంజనః"
తన్నిర్ధారణానియమాధికరణము	200	7	3-3-41	3-3-40
ప్రదానాధికరణము	201	3	3-3-42	3-3-41
లింగభూయస్త్వాధికరణము	202	3	3-3-43	3-3-42
"	"	14	పూర్వాధికరము	పూర్వాధికరణము
పూర్వవికల్పాధికరణము	204	10	3-3-44	3-3-43
"	"	20	3-3-45	3-3-44
"	"	23	3-3-46	3-3-45
"	205	2	3-3-47	3-3-46
"	"	7	3-3-48	3-3-47
"	"	14	3-3-49	3-3-48
"	"	21	3-3-50	3-3-49

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
శరిరేఖావాధికరణము	206	4	3-3-51	3-3-50
"	"	14	3-3-52	3-3-51
అంగావబద్ధాధికరణము	207	5	3-3-53	3-3-52
"	209	14	3-3-54	3-3-53
క్రతువజ్జ్యాయస్త్వాధికరణము	"	21	3-3-55	3-3-54
నానాశబ్దాద్యధికరణము	211	17	3-3-56	3-3-55
వికల్పాధికరణము	212	11	3-3-57	3-3-56
యథాకామాధికరణము	213	6	3-3-58	3-3-57
యథాశ్రయాధికరణము	"	23	3-3-59	3-3-58
"	214	6	3-3-60	3-3-59
"	"	10	3-3-61	3-3-60
"	"	13	3-3-62	3-3-61
"	"	17	3-3-63	3-3-62
"	"	23	3-3-64	3-3-63
చతుర్థాధ్యాయము				
"	266	5	యత్రైగ్రగతాధికరము	యత్రైకాగ్రతాధికరణము
తదోకోఽగ్రాధికరణము	289	16	యనుగ్రహము	యనుగ్రహమును
సంపద్యావిర్భావాధికరణము	306	16	ఒక్కొక్క	ఒక్కొక
"	"	23	తొలగగా	తొలుగగా
"	307	14	ముకాత్మదేయవి	ముక్తాత్మదే నని

181.48
NGG

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
సంకల్పాధికరణము	310	18	4-4-7	4-4-8
"	311	9	వగుననియుః	వగుననియు
జగద్వ్యాపారాధికరణము	323	4	ద్వాతశాంతే	ద్వాదశాంతే
"	"	"	న	స
అనావృత్త్యధికరణము	325	27	తాతసిల్లువా	తారసిల్లునా
—	332	12	నగు-	నగు
—	333	11	దేవస్థారము	దేవస్థానము
—	335	3	ఆరాధ్యులమధ్యమ	ఆరాధ్యుల మధ్యమ
గ్రంధారంభమందు	48	10	దిగంబరం	చిదంబరం

(స్వ విషయము నందలి 9వ పేజీ తరువాయి)
శివానుగ్రహపరంపరగా తలవని తలంపుగాను విరాళాలు పంపిన
మరికొందరు ఉదార స్వభావులు

4. శివశ్రీ॥ కొడిమేల దుర్గాప్రసాద్ గారు వరంగల్.
5. శివశ్రీ॥ రామగిరి నాగయ్యగారు తెలుగు పండితులు జనగామ వరంగల్ జిల్లా
6. శివశ్రీ॥ వెలగడప చండికేశ్వరశర్మగారు తెలుగుపండితుడు వరంగల్.

వదాన్యులు, మాన్యులు-సంస్కృతాంధ్రవిద్వద్వరేణ్యులు నగు -

7. శ్రీ ఉ. వే. శ్రీమాన్, యస్. యల్. నరసింహాచార్యులు గారు
ప్రిన్సిపాల్-శ్రీ విశ్వేశ్వర సంస్కృతాంధ్ర కళాశాల, వరంగల్.

విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతైక్యం పురస్కృత్య ఏతై రుదారాశయై రేతద్భాష్య గ్రంథముద్రణార్థం మహాన్ ఆర్థిక సహకారః కృతః-ఇత్యతః మే మహతీ తుష్టిః పుష్టిశ్చ॥ ని. శం.

8. సిద్దిపేట ఆరాధ్యులు, వైశ్యవతంసులును ఇందుకు సహకరించినారు.

9. శ్రీ తేలుకుంట నారాయణరావు, అశోక్‌కుమార్, నరసింహారావుగారలు,
శ్రీ విజయలక్ష్మి సిల్క్స్ జనరల్ బజార్, సికిందరాబాద్.

శ్రీరస్తు

శ్రీ నీలకంఠీయ బ్రహ్మసూత్ర భాష్యాంధ్రానువాద సమగ్ర ముద్రణ పరిసమాప్తి శుభసందర్భమున

శ్రీ మల్లికార్జున పండితారాధ్య వంశీయులు, శ్రీ కంఠ విద్యాభూషణ, సంస్కృత సాహిత్యరత్న, ఆంధ్రానువాద కుశలాద్యనేక బిరుదాంకితులు! అర్ధ శతాధిక గ్రంథకర్తలు! శ్రౌతశైవసంఘ అధ్యక్షులునైన శివశ్రీ॥ నిర్మల శంకర శాస్త్రి ఆరాధ్యులవారికి వి. చండికేశ్వరశర్మ అనేక శరణులు సమర్పించి, అందఁజేయు "అభినందనము".

శ్రీ మాతా శ్రితభక్తపాలనకరీ శ్రీచక్రసంచారిణీ
శ్యామాభా కులయోగినీ భగవతీ సంపత్కరీ శాంకరీ
కామాక్షీ భువనేశ్వరీ త్రిణయనీ కామేశ్వరీ భ్రామరీ
శ్రీ మాహేశ్వరి కెల్లవేళ్ళగృహమౌ శ్రీ శంభుదివ్యాకృతిన్॥ 1

లింగదయాంతరంగమును లీల సమస్తముఁ దెల్యఁజేయగా
జంగమవేదవిజ్ఞులును జాలరటంచన నంతులేని యా
జంగమమూర్త్యుదంతమును జాటగఁబూనిన నిర్మలాంగ! స
త్సంగతిఁ గూడియున్న తవ సాహసమత్యభినందనీయమౌ! 2

శైశవదశనున్న శైవమతంబును
నుద్ధరింపఁదలచి వృద్ధశివుఁడు
శివభట ముఖ్యులఁజేరగాఁ బిలిచి యా
భూతలమున నంత బుట్టుడనగ
ద్వాదశారాధ్యులై భరతఖండముపైనఁ
గ్రమముగనుదయించి క్రమముగను
సిద్ధత్రయాచార్య చెన్నయారాధ్యులున్

"పండితత్రయము"లై పాటుపడిరి!
శ్రౌతశైవబాల శాంభవదీక్షతో
దినదినప్రవర్ధమానయయ్యె!
కాలమహిమ విషపుఁగాటును వేయగా
నామె చిక్కి నేలనంటియుండ! 3

ఆ పరమేశు సేవలకు
నంకితదేహులు! శ్రౌతశైవదీ
క్షాపరతంత్రమానసులు!
శైవవిశిష్టవిశేషసాహితీ
వ్యాపక ధర్మకంకణులు!
పావనశైవమతాలివేణి దు
ర్వ్యాపిత దీర్ఘరోగమునుఁ
బాపెడి శ్రీశివయోగవైద్యులున్!
గౌతమ గోత్రసంభవులు!
గౌరవశైవుల సంఘకోటికిన్
నేతలు! సద్గురూత్తములు!
నిక్కపుముక్తిద గ్రంథవిత్త సం
ధాతలు! పండితోత్తములు
దాత్తతనిండిన భక్తిభావనా
దాతలు! శంకరాఖ్యులు! వి
ధాతయొసంగుత మీకుసౌఖ్యముల్!
భాగ్యనగరాన శైవసౌభాగ్యగరిమ
నియమనిస్వార్థ సేవాపరాయణతను!
నీలకంఠుని భాష్యాల నియతిఁదెలుపు
శంకరా! శివభక్తివశంకర! ధర!
జయతుజయతు జయజయోస్తు జాగృతికర!
భవతుభవతు శుభం భవ భవ్యచరిత!

వెలగడప—చండికేశ్వరశర్మ—వరంగల్.